

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
XXI СТОЛІТТЯ:
ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
XVII МІЖНАРОДНОГО
НАУКОВОГО КОНГРЕСУ**

27 квітня 2017 р.

**PUBLIC ADMINISTRATION
OF THE XXIst CENTURY:
TRADITIONS AND INNOVATIONS**

**COLLECTED THESES
OF THE XVIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONGRESS**

April 27, 2017

Харків
Видавництво *ХарPI НАДУ*
“**Марієт**”
2017

Видано за рішенням Вченої ради Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, протокол № 3/226-7 від 28 березня 2017 р.

*Видання здійснено за сприяння громадської організації
“Харківський університетський консорціум”*

Редколегія: *Л. О. Белова*, д.соц.н., проф., директор ХарРІ НАДУ, заслужений працівник освіти України, президент ГО “Харківський університетський консорціум” (голов. редактор); *Д. В. Карамішев*, д.держ.упр., проф., перший заступник директора ХарРІ НАДУ (відп. редактор); *В. Ф. Золотарьов*, к.е.н., проф., заступник директора ХарРІ НАДУ з короткотермінового підвищення кваліфікації; *А. О. Кузнецов*, к.держ.упр., доц., начальник управління координації наукових досліджень та інформаційно-аналітичної роботи ХарРІ НАДУ (відп. секретар); *О. Ю. Амосов*, д.е.н., проф., завідувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, заслужений діяч науки і техніки України; *Л. Ю. Величко*, к.ю.н., доц., завідувач кафедри права та європейської інтеграції ХарРІ НАДУ; *Зін М. Барка*, PhD (публічна економіка), проф., професор економіки, керівник Дослідницької групи з проблем економіки та публічних фінансів Університету м. Тлемсен (Алжир); *В. Б. Дзюндзюк*, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ; *В. П. Слагін*, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ; *Ю. О. Куц*, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ; *М. А. Латинін*, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри економічної політики та менеджменту ХарРІ НАДУ; *В. М. Мартиненко*, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри державного управління ХарРІ НАДУ; *Крістіан Петерс*, доктор філософії, Бременська вища школа соціальних наук (Німеччина); *О. В. Орлов*, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри інформаційних технологій і систем управління ХарРІ НАДУ; *П. О. Редін*, к.філол.н., доц., завідувач кафедри української мови ХарРІ НАДУ, заслужений працівник освіти України; *Н. В. Статівка*, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри управління персоналом і економіки праці ХарРІ НАДУ; *К. С. Вацьковські*, д.е.н., проф., завідувач кафедри інформаційних систем Варшавського технологічного університету “Варшавська політехніка” (Польща); *В. М. Шур*, к.пед.н., доц., завідувач кафедри іноземних мов ХарРІ НАДУ; *І. Б. Лутовінова*, завідувач сектора міжнародних зв'язків ХарРІ НАДУ; *М. М. Сорокун*, редакційно-видавничий відділ ХарРІ НАДУ.

П88 **Публічне управління XXI століття: традиції та інновації** : зб. тез XVII Міжнар. наук. конгресу, 27 квітня 2017 р. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2017. – 544 с.

ISBN 978-966-390-125-7.

У збірнику тез наукових доповідей, представлених до XVII Міжнародного наукового конгресу “Публічне управління XXI століття: традиції та інновації”, висвітлено актуальні питання реформування публічного управління в умовах політико-адміністративних трансформацій, імплементації принципів *acquis communitaire* в діяльності органів публічної влади, розвитку регіонального управління та місцевого самоврядування на принципах децентралізації владних відносин, економічної політики держави як запоруки сталого розвитку України, нові виміри в реалізації соціальної та гуманітарної політики держави, посилення ролі електронного урядування в діяльності органів публічної влади України, а також мовної політики в публічному управлінні.

ISBN 978-966-390-125-7

УДК 351/354

© Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України, 2017

ЗМІСТ

Привітання президента Національної академії державного управління при Президентові України Куйбіди Василя Степановича учасником XVII Міжнародного наукового конгресу “Публічне управління XXI століття: традиції та інновації” 10

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ:
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ** 11

<i>Белова Л. О.</i> Тенденції розвитку вищої школи в Україні (за даними експертного опитування)	11
<i>Світлична Ю. О.</i> Регіональна інвестиційна політика на сучасному етапі розвитку України	18
<i>Бабічев А. В.</i> Вища освіта як об’єкт державного управління	22
<i>Ворона П. В.</i> Боротьба з політичною корупцією в Ізраїлі: досвід для України	27
<i>Дзюндзюк В. Б.</i> Інструменти підвищення ефективності діяльності органів публічної влади	31
<i>Древаль Ю. Д., Лінецький Л. М.</i> На захист парламентаризму	34
<i>Коритич О. Б.</i> Розвиток системи публічної влади в Україні	36
<i>Мартиненко В. М.</i> Публічне управління XXI століття – наукова парадигма формування нової генерації політико-управлінської еліти ...	38
<i>Пархоменко-Куцевіл О. І.</i> Реформування системи підготовки державних службовців та осіб місцевого самоврядування	41
<i>Грибко О. В.</i> Громадський контроль як базовий інструмент забезпечення прозорості системи публічного управління	44
<i>Козлов К. І.</i> Співурядування (co-governance) як новий тренд взаємодії владних установ та громадськості	48
<i>Котуков О. А.</i> Вплив глобалізації на сучасне публічне управління	51
<i>Ларіна Н. Б.</i> Роль соціальної відповідальності у розбудові сучасної Української держави	54
<i>Мельтюхова Н. М.</i> Трансформація моделі публічного управління в Україні	58
<i>Набока Л. В., Фоміцька Н. В.</i> Реалізація владних відносин органами публічної влади на місцевому рівні в Україні	62
<i>Нікітін В. В., Головка Ю. О.</i> Основні напрями імплементації міжнародних керівних принципів публічного аудиту в Україні	65
<i>Омаров Азад Енвер огли.</i> Екологічна політика держави як чинник публічного управління в умовах глобалізації	68
<i>Под’ятнікова А. Я.</i> Вплив глобалізаційних змін на транзитивний простір України	70
<i>Поколюдна О. В.</i> Управління змінами в органах публічного управління	73
<i>Полякова О. С.</i> Основні тенденції розвитку юридичної освіти в Україні як головної компоненти правової освіти населення	76

<i>Поступна О. В.</i> Вплив зовнішніх чинників на формування системи публічного управління освітою в Україні	79
<i>Рогова О. Г.</i> Виклики сучасному публічному управлінню у соціальній сфері	82
<i>Сидорчук О. Г.</i> Соціальна культура як необхідна умова трансформаційних змін в державі	85
<i>Соловійов С. Г.</i> Механізми реалізації стратегічних комунікацій у публічному управлінні	88
<i>Сорокіна Н. Г.</i> Публічна служба в Україні: особливості дефініції та ознаки	90
<i>Сторожев Р. І.</i> Компаративний підхід у формуванні позитивного іміджу лідерів публічного управління	93
<i>Щегорцова В. М., Кирій С. Л.</i> Публічна служба в європейських інституціях	96
<i>Ангел А. А.</i> Удосконалення процедури апостилізації документів у контексті децентралізації публічної влади в Україні	99
<i>Андрійв М. М.</i> Проблеми розподілу повноважень між органами публічної влади в умовах децентралізації	102
<i>Андрющенко О. Б.</i> Еволюція ролі держави в управлінні якістю життя населення	106
<i>Балута І. В.</i> Діяльність міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації	108
<i>Бірюков В. В.</i> Забезпечення екологічної безпеки в Україні в умовах глобалізації	111
<i>Гірман О. С.</i> Соціальний капітал як фактор регіонального розвитку ...	114
<i>Голованова Н. В.</i> Образ інформаційного суспільства як чинник розвитку держави	117
<i>Громико О. І.</i> Глобалізаційні тенденції в системі державного управління України	120
<i>Дахно О. Ю.</i> Територіальна цілісність як структурна складова розвитку сучасної держави	122
<i>Єфімов Є. О.</i> Реформування системи трансферу технологій у оборонно-промисловому комплексі України	125
<i>Єфімов Ю. В.</i> Концептуальні засади реформування системи державного фінансового контролю в Україні	129
<i>Жук Ю. М.</i> Основні напрямки діяльності центрів з надання адміністративних послуг в Україні	132
<i>Заяць О. І.</i> Електронне декларування як інструмент забезпечення суспільної підзвітності службовців та довіри до них	135
<i>Знаткова О. М.</i> Збереження переміщених вищих навчальних закладів – національний престиж України	140
<i>Камок Т. В.</i> До тлумачення феномену лідерства	143
<i>Кіреєв Є. В.</i> Чинники покращання соціально-психологічного клімату в органах публічного управління	146
<i>Книшова І. Ю.</i> Особливості реалізації моделей взаємодії держави і громадянського суспільства в Україні	149
<i>Кухарева Г. П.</i> Вплив глобалізаційних процесів на публічне управління ...	153
<i>Ларін С. В.</i> Якими мають бути національні цінності українського суспільства в контексті цінностей об'єднаної Європи?	156

<i>Левченко С. О.</i> Основні проблеми і шляхи реформування податкових органів в Україні: соціологічний аналіз	161
<i>Литвиненко В. А.</i> Шляхи вдосконалення роботи служб управління персоналом державних органів в Україні	164
<i>Мідик О. М.</i> Реформи заради реформи	168
<i>Михайлов М. О.</i> Джерельна база дослідження інформаційно-комунікаційного забезпечення виборчого процесу в Україні	171
<i>Нікітелова С. М.</i> Розвиток відносин між Україною і Європейським Союзом ...	177
<i>Нікітенко О. Є.</i> Електронне урядування в умовах глобалізації	179
<i>Носик О. А.</i> Створення асесмент-центрів як чинник ефективного розвитку служб управління персоналом державних органів	182
<i>Оцабрик І. І.</i> Публічне управління в Україні на сучасному етапі	186
<i>Пахнін М. Л.</i> Проблемні питання взаємодії органів публічного управління та засобів масової комунікації в Україні	189
<i>Рачинська М. П.</i> Взаємодія лобізму та GR-менеджменту у сфері державно-управлінської та політичної практики	192
<i>Розмаріцина Н. А.</i> Вплив глобалізаційних процесів на розвиток системи надання адміністративних послуг в Україні	195
<i>Семененко І. С.</i> Корпоративні цінності в умовах трансформації публічного управління в Україні	197
<i>Томашевська Т. В.</i> Формування політико-управлінської еліти в умовах глобалізації	201
<i>Хлебников А. А.</i> Інституційна структура ринку публічних послуг	203
<i>Черняк М. С.</i> Регіональна модернізація як механізм соціально-економічного розвитку регіонів	206
<i>Шевчук М. М.</i> Парламентські комунікації в умовах глобалізації	209

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА У ВИМІРАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ВІДНОСИН

<i>Бобровська О. Ю.</i> Концептуалізація переходу територіальних громад на шлях сталого, збалансованого розвитку	212
<i>Газарян С. В.</i> Аналіз та узагальнення наявних практик упорядкування, структурування, формалізації і стандартизації діяльності місцевих органів влади в Україні та за кордоном	215
<i>Куц Ю. О.</i> Система органів публічної влади на місцевому рівні в сучасній Україні	219
<i>Лахижа М. І.</i> Розвиток правової спроможності територіальних громад в Україні та роль у цьому процесі системи безоплатної правової допомоги	222
<i>Лозинська Т. М., Малько Ю. С.</i> Активізація громади як необхідна умова місцевого розвитку	225
<i>Наконечний В. В.</i> Економічні умови функціонування системи організації влади міста	228
<i>Ватковська М. Г.</i> Система роботи з керівниками установ та закладів освіти Дніпропетровщини в умовах децентралізації	230
<i>Гончаренко М. В.</i> Нові ресурсні можливості фінансового забезпечення надання публічних послуг на рівні територіальних громад	232
<i>Собченко В. В.</i> Заходи поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень в контексті Європейської соціальної хартії	236

<i>Хашієва Л. В.</i> Сучасні концепції місцевого та регіонального управління	239
<i>Білуха Л. А.</i> Фінансове забезпечення спроможних об'єднаних територіальних громад	242
<i>Забейворота Т. В.</i> Спроможність як критерій визначення ефективності об'єднання територіальних громад	244
<i>Коцовська О. С.</i> Управління освітою в об'єднаних територіальних громадах: нормативно-правий аспект	247
<i>Кузьменко С. Л.</i> Поняття та основні засади самодостатньої територіальної громади	251
<i>Малоокий В. А.</i> Дослідження управління земельними ресурсами територіальних громад: теоретичні аспекти	255
<i>Пільгун М. В.</i> Децентралізація влади в Україні: суб'єктність територіальної громади в умовах демократизації державотворчих процесів	259
<i>Розуля А. О.</i> Забезпечення функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах децентралізації влади в Україні	263
<i>Скупченко Д. О.</i> Проблеми добровільного об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів	267

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

<i>Бульба В. Г., Федченко О. В.</i> До питання класифікації наукових підходів у дослідженні публічного управління соціальною рекламою	271
<i>Єлагін В. П.</i> Ціннісні орієнтації в системі національно-патріотичного виховання молоді	275
<i>Крутий О. М., Карлов Т. В.</i> Психосоціальний діалог у публічному управлінні як передумова соціогуманітарного розвитку держави	279
<i>Лазор О. Д., Бойко Л. М.</i> Кадрове забезпечення державної служби зайнятості Житомирської області: гендерний аспект	282
<i>Сичова В. В.</i> Напрями реалізації гендерної політики в Харківській області ...	285
<i>Афанасьєва Ю. В.</i> Роль інституту сім'ї в процесі формування основ національної свідомості	289
<i>Богачев Р. М.</i> Еліта або квазі-еліта: від самоорганізації до самознищення	292
<i>Вашев О. Є., Вашева А. О., Іванова Л. А.</i> Сучасні тенденції політики змін надання медичної допомоги в країнах ЄС	295
<i>Волос Б. О.</i> Інформаційна безпека України в умовах гібридної війни: внутрішньополітичний аспект	298
<i>Гамова Г. І., Загребельна Л. С.</i> Методичні підходи до реалізації мовної компетенції публічних управлінців	301
<i>Кланца А. І.</i> Громадське здоров'я як структурна складова соціогуманітарного розвитку України	304
<i>Меляков А. В.</i> Елементи патріотичного виховання у топонімічній політиці органів місцевого самоврядування	307
<i>Мілаш О. О.</i> Роль сімейної освіти у розвитку сучасної української сім'ї ...	310
<i>Мирна О. В., Сердюк О. І.</i> Інституціоналізація волонтерської діяльності в Україні	314
<i>Ревенко Т. В.</i> Соціальна реклама в контексті національно-патріотичного виховання молоді в Україні	317
<i>Редін П. О., Терещенко В. М.</i> Зміст сертифікаційної роботи на отримання державним службовцем сертифіката про володіння державною мовою	320

<i>Садовська Л. М.</i> Нормативно-правові аспекти процесу реалізації державної соціальної політики у сфері патріотичного виховання молоді в Україні	324
<i>Соболь Р. Г., Морозова С. Є.</i> Інституціональні засади страхування туристів в Україні	327
<i>Степанко О. В.</i> Наукові підходи до визначення сутності поняття “гуманітарна політика”	331
<i>Стецюк Н. М.</i> Напрямки розвитку соціогуманітарної політики держави	334
<i>Ткаченко Л. П.</i> Взаємодія влади та засобів масової інформації як чинник соціогуманітарного розвитку громади	337
<i>Чухно І. А.</i> Економічне підґрунтя соціогуманітарного розвитку	339
<i>Батюк А. А.</i> Удосконалення організаційного механізму державного регулювання у сфері моніторингу та прогнозування ринку праці молоді	342
<i>Биковець К. Ю.</i> Еволюція соціальної політики в процесі будівництва Об'єднаної Європи	344
<i>Верхогляд Д. В.</i> Надання путівок на оздоровлення дітям – адміністративна послуга місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування?	348
<i>Капінус О. Я.</i> Внутрішня вимушена міграція: визначення поняття	350
<i>Мороз С. А.</i> Інтернаціоналізація вищої освіти як інструмент соціогуманітарного розвитку держави: категоріальний зміст феномену ...	353
<i>Одинцова З. В.</i> Роль бібліотеки вищої школи в національно-патріотичному вихованні молоді	356
<i>Харечко Д. О.</i> Реалізація житлових прав громадян як один із способів засади соціогуманітарного розвитку держави	360
<i>Хохіч І. М.</i> Понятійний апарат науки державного управління у сфері розвитку громадянської активності молоді	364

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ .....

<i>Amosov O. Yu., Ghavkalova N. L.</i> Deregulation of Ukrainian Economy in Terms of the Integration	367
<i>Вацьковські К. С., Гордієнко Л. Ю.</i> Модернізація національної стратегії розвитку Польщі 2020	370
<i>Древаль Ю. Д., Польнікова Г. Г.</i> Проблематика прекаризації соціально-трудова відносин	373
<i>Жадан О. В.</i> Реалізація принципу поєднання економічної ефективності і соціальної солідарності в європейській моделі соціально-економічного розвитку	375
<i>Коваленко М. М.</i> “Currency board” чи “абсолютні гроші” – рабство чи воля ...	378
<i>Ковальчук В. Г.</i> Інновації у діагностиці регіонального розвитку в процесі прийняття державно-управлінських рішень	383
<i>Латинін М. А.</i> Управління державною інвестиційною політикою: сутнісні характеристики та головні завдання	386
<i>Статівка Н. В., Кучерява К. Я.</i> Державне регулювання розвитку людських ресурсів підприємницької діяльності	391
<i>Idris Oluwaseyidayo Israel.</i> Systematic Analysis of Ukraine’s Health Financing System to Achieve Health Equity	394
<i>Клименко Н. Г.</i> Історичний розвиток економічної думки щодо інвестиційної моделі та її “соціальної” складової	396

<i>Крамарева О. С.</i> Бюджетна децентралізація регіонів	400
<i>Круглов В. В.</i> Державно-приватне партнерство в системі електронного урядування	403
<i>Луговенко Н. В., Петров О. Г.</i> Аудит в Україні: державно-приватне партнерство, як напрям реалізації державного контролю	406
<i>Марчук Р. П., Чигирин І. В.</i> Досвід діяльності вищих органів державного фінансового контролю іноземних країн	409
<i>Barka Zine M.</i> Public Administration Reform in the Education Sector: Some Considerations	413
<i>Смаглюк А. А.</i> Чинники економічного розвитку економіки України	418
<i>Ibukunfolu Edema Oreofe.</i> Economic Policy of Ukraine under Decentralization of Public Administration	421
<i>Марченко Л. Ю.</i> Управління видатками бюджету як складова бюджетної політики	425
<i>Мілева Т. С.</i> Розширене відтворення сільських територій в умовах децентралізації влади та управління	428
<i>Павлов С. О.</i> Безробіття в Харківській області: проблема та вирішення	431
<i>Петров О. Г.</i> Податкова політика в умовах децентралізації влади в Україні	434
<i>Сікало М. В.</i> Ринок зерна в системі публічного управління	437
<i>Черніков Д. О.</i> Упровадження моделі індустріальних парків у контексті євроінтеграції	441
<i>Орел Ю. Л.</i> Нові можливості для економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні	444
<i>Дармоштук Д. Г.</i> Державне регулювання у сфері сільського зеленого туризму в Україні	448
<i>Панов В. В.</i> Критерії ефективності реінжинірингу бізнес-процесів для підприємств комунальної галузі	452

ІТ-СФЕРА ДЛЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОЕКТУВАННЯ МАЙБУТЬОГО

<i>Лазор О. Я., Шатіло І. В.</i> Використання інноваційних мультимедійних сервісів з підбору кадрів Харківським обласним центром зайнятості ..	456
<i>Машкаров Ю. Г.</i> “Електронний уряд” як важливий фактор забезпечення ефективності та якості публічного управління	459
<i>Орлов О. В.</i> Стратегія сталого розвитку в контексті ноосферної парадигми	462
<i>Петров К. Е., Кобзев І. В.</i> Роль інформаційних технологій у трансформації систем публічного управління	466
<i>Акулов-Муратов В. В.</i> Визначення можливостей, обмежень і ризиків імплементації адміністративних моделей та інструментів на основі теорії стейкхолдерських відносин	469
<i>Єльчанінов Д. Б.</i> Оцінка проектів майбутнього в публічному управлінні	473
<i>Клімушин П. С., Спасібов Д. В.</i> Механізми надання адміністративних послуг у системі електронного уряду	476
<i>Калякін С. В., Серенко А. О.</i> Надання адміністративних послуг в електронній формі в містах України: результати дослідження 2016 року	479

<i>Венжик Ю. Ю.</i> Технологія “блокчейн” як засіб децентралізації органів державного управління	482
<i>Поліщук В. В.</i> Організаційно-управлінські та правові механізми з впровадження систем електронного документообігу в органах державної влади	486
<i>Черноіваненко А. В.</i> Стан і перспективи розвитку політичної комунікації у мережі Інтернет	489

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ACQUIS COMMUNAUTAIRE В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

<i>Величко Л. Ю.</i> Тенденція розширення сфери дії трудового права України в умовах глобалізації	492
<i>Мирна Н. В.</i> “Acquis communautaire” як складова Копенгагенських критеріїв	495
<i>Сергеева Л. М., Сергеев А. А.</i> Підходи щодо підвищення ефективності міжнародного співробітництва у протидії торгівлі людьми	498
<i>Білоконь М. В.</i> Наднаціональна демократія Європейського Союзу	501

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

<i>Дегтяр О. А., Трегуб А. Д.</i> Публічне управління розвитку процесу євроатлантичної інтеграції України	504
<i>Amosova L. V., Astarova T. O.</i> German Experience in Training Civil Servants	507
<i>Kupriianova L. S., Kupriianova D. S.</i> Public administration in European countries and perspectives for Ukraine	510
<i>Nadtochiy A. O.</i> Adjusting the retirement age, experience and perspectives for Ukraine	513
<i>Онуфрієнко О. В.</i> Реформування публічної служби Франції: діалектика традицій та модернізації	516
<i>Ignatenko L. Yu., Seregeyeva O. Yu.</i> Democratization of Political Systems by Way of Developing Local Self-government	519
<i>Bondarenko D. P.</i> Models of State Regulation of Youth Employment in European Union’s Countries	521
<i>Kustria Ya. O.</i> Introduction of European experience with the purpose of ensuring social guarantees and raising living standards	524
<i>Marchenko D. V.</i> Cultural diplomacy as an instrument of state policy in the sphere of culture	526
<i>Обіход М. М.</i> Сучасний стан європейської інституційної системи в сфері молодіжної політики	528
<i>Соболева І. В.</i> Державне антимонопольне регулювання в контексті європейської інтеграції	531

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	535
------------------------------------	-----

ПРИВІТАННЯ

*президента Національної академії державного управління
при Президентові України*

Куйбіди Василя Степановича

учасника XVII Міжнародного наукового конгресу

“Публічне управління XXI століття: традиції та інновації”

Шановні учасники і гості Міжнародного конгресу!

Щиро та сердечно вітаю вас з початком роботи XVII Міжнародного наукового конгресу “Публічне управління XXI століття: традиції та інновації”!

Наукове зібрання такого рівня дає всі підстави стверджувати, що дискусії, обговорення та пропозиції, які матимуть місце під час роботи Конгресу, сприятимуть не тільки реалізації нових ідей і новацій у сфері публічного управління Харківського регіону, а й України в цілому.

Проголошена мета Конгресу є амбіційною за змістом і задумом, адже розробка пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності інституцій державної влади та місцевого самоврядування є запорукою реформ, ініційованих Президентом України Петром Порошенком.

Переконаний, що сьогоднішнє зібрання наблизить нас до взаєморозуміння, актуалізує суспільну вагомість європейського вибору України, підтвердить відповідальність кожного за її майбутнє, дозволить згенерувати нові ідеї та пропозиції з покращення добробуту її громадян.

Стратегія реформування Національної академії державного управління при Президентові України має на меті створити потужний навчальний заклад, здатний надавати якісні наукові, експертно-аналітичні та освітні послуги, здійснювати підготовку публічних службовців із високим рівнем професійних, ділових, патріотичних та морально-етичних якостей, спроможних ухвалювати ефективні управлінські рішення, бути конкурентоспроможними на внутрішньому й міжнародному ринках праці. У цьому контексті проведення науково-комунікативних заходів такого рівня сприятиме популяризації Національної академії у світовому науковому співтоваристві, піднесенню значущості наших наукових розробок, налагодженню взаємодії теорії і практики публічного управління.

Вважаю проведення такого форуму значною подією у громадсько-політичному житті Харківської області. Бажаю всім учасникам Конгресу плідної й змістовної роботи та реалізації найсміливіших ініціатив, творчих і результативних зустрічей, вагомих наукових звершень, а гостям міста – яскравих і приємних вражень від знайомства з неповторною красою Слобожанщини та гостинності харків'ян!

З повагою,

Президент Національної академії
державного управління при Президентові України

В. С. Куйбіда

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Бєлова Людмила Олександрівна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ (за даними експертного опитування)

Вже традиційним для Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (далі – ХарРІ НАДУ) стало проведення щорічної науково-освітньої виставки “Публічне управління XXI”, приуроченої до Всесвітнього дня науки. Метою цього заходу є презентація досягнень, сучасних розробок і можливостей освітньої галузі “Публічне управління та адміністрування”, налагодження конструктивної взаємодії з надавачами суспільних послуг, бізнес-середовищем, сприяння формуванню та реалізації інноваційних наукових й освітніх проєктів, поглиблення міжнародної інтеграції та співробітництва у сфері публічного управління. Концепція Виставки цього року відрізнялась посиленою практичною складовою, акценти було зміщено у бік створення “платформи” для налагодження зв’язків з метою подальшої взаємодії у сфері надання публічних послуг. З огляду на це до кола запрошених були включені районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, інші організації та установи, які безпосередньо надають соціальні, адміністративні й інші послуги. Так, свою діяльність у зазначеному напрямі презентували 12 місцевих органів влади, 4 об’єднані територіальні громади, 16 організацій та установ м. Харкова.

Науково-освітню складову Виставки забезпечували безпосередньо ХарРІ НАДУ, а також ВНЗ – учасники Харківського університетського консорціуму. Цього року свої експозиції презентували 16 ВНЗ м. Харкова, серед гостей Виставки – Чернігівський державний технологічний університет, Полтавський університет економіки та торгівлі, Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України та ін. Приємно було відзначити увагу до нашої Виставки й зарубіжних колег, зокрема керівника Дослідницької

групи з проблем економіки та публічних фінансів Університету м. Тлемсен (Алжир) професора Зін Мохаммеда Барки та завідувача кафедри інформаційних систем Варшавської політехніки (Польща) професора Казімежа Станіславовича Вацьковські.

Програма Виставки, крім безпосередньо ознайомлення з експозиціями, включала в себе урочисте відкриття, роботу конференції “Публічне управління в реалізації Стратегії сталого розвитку регіону” в режимі двох пленарних засідань, низку комунікативних заходів та підсумкове засідання з презентацією результатів роботи та нагородженням переможців за конкурсними номінаціями.

Під час проведення Виставки серед її учасників було проведено експертне опитування на тему “Розвиток вищої школи в Україні”, метою якого було з’ясувати думки експертів щодо розвитку системи вищої освіти в Україні. Загальна кількість експертів склала 85 осіб. Відповідно до результатів опитування респонденти розподілилися (у % до всіх опитаних): *за статтю*: чоловіки – 37, жінки – 61, не відповіли – 2; *за віком*: 18–24 роки – 3, 25–29 років – 16; 30–39 років – 53, 40–49 років – 18, 50–59 років – 5, 60 і більше – 3, не відповіли – 2; *за освітою*: вчений ступінь – 32, вища – 63, незакінчена вища – 3, середня спеціальна – 0, середня загальноосвітня – 0, не відповіли – 3; *за профілем освіти*: гуманітарний – 32, юридичний – 11, технічний – 24, економічний – 34, інше – 5, природничо-науковий – 3, не відповіли – 3; *за місцем роботи*: вищий навчальний заклад – 68, міністерство (відомство) – 3, органи виконавчої влади – 11, органи місцевого самоврядування – 8, державне підприємство – 0, приватне підприємство – 3, громадська організація – 5, не відповіли – 2.

За результатами проведеного опитування респонденти насамперед наголошують на: **низькій заробітній платі у сфері вищої освіти (47 % до всіх опитаних)**; **відсутності можливості працевлаштування за фахом після закінчення навчання у ВНЗ (47 % до всіх опитаних)**; **слабкій матеріально-технічній базі ВНЗ (39 % до всіх опитаних)** та **невідповідності структури освіти потребам ринку праці (32 % до всіх опитаних)** (рис. 1).

На думку 76 % учасників Вистави (до всіх опитаних), до вирішення проблем вищої школи повинні долучатись роботодавці. 39 % з них вважають, що роботодавці мають стати рівноправними партнерами у вирішенні проблем вищої школи, 37 % респондентів (до тих, хто відповіли) зазначили про необхідність залучати роботодавців до вирішення певних проблем вищої школи (рис. 2).

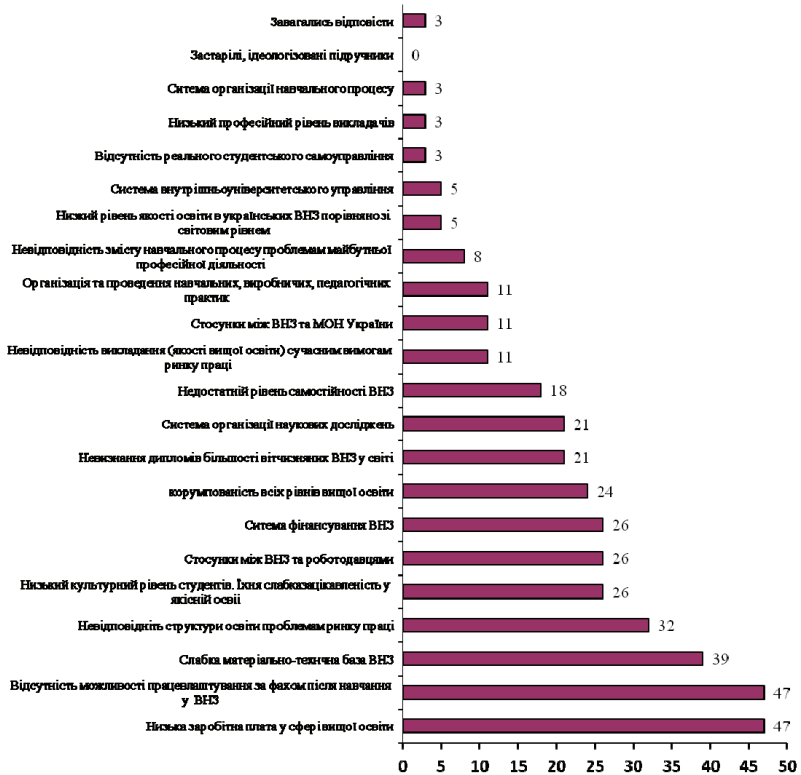

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Які питання вищої освіти в Україні, на Вашу думку, потребують першочергового вирішення?” (у % до всіх опитаних)

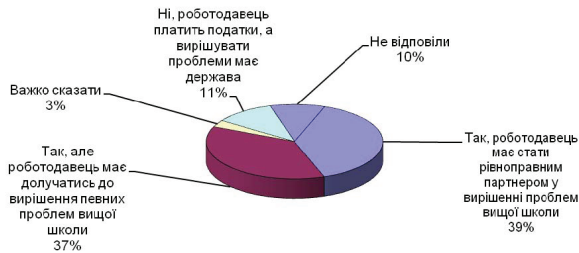

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Чи повинні, на Вашу думку, роботодавці долучатись до вирішення проблем вищої школи?” (у % до всіх опитаних)

Брати участь у вирішенні проблем вищої школи роботодавці можуть через надання студентам можливості проходити у них практику (69 % до тих, хто відповіли). 59 % респондентів вважають, що роботодавці мають направляти у ВНЗ своїх фахівців для ведення практичних курсів. 47 % опитаних зазначили, що необхідно найбільш талановитих студентів заохочувати стипендіями. Внесення благодійних внесків до вищих навчальних закладів (5 % до тих, хто відповіли) та створення Ради при Міністерстві освіти та науки України з представників бізнесу, роботодавців (5 % до тих, хто відповіли), на думку опитаних учасників Виставки, мало впливають на вирішення проблем вищої освіти (рис. 3).

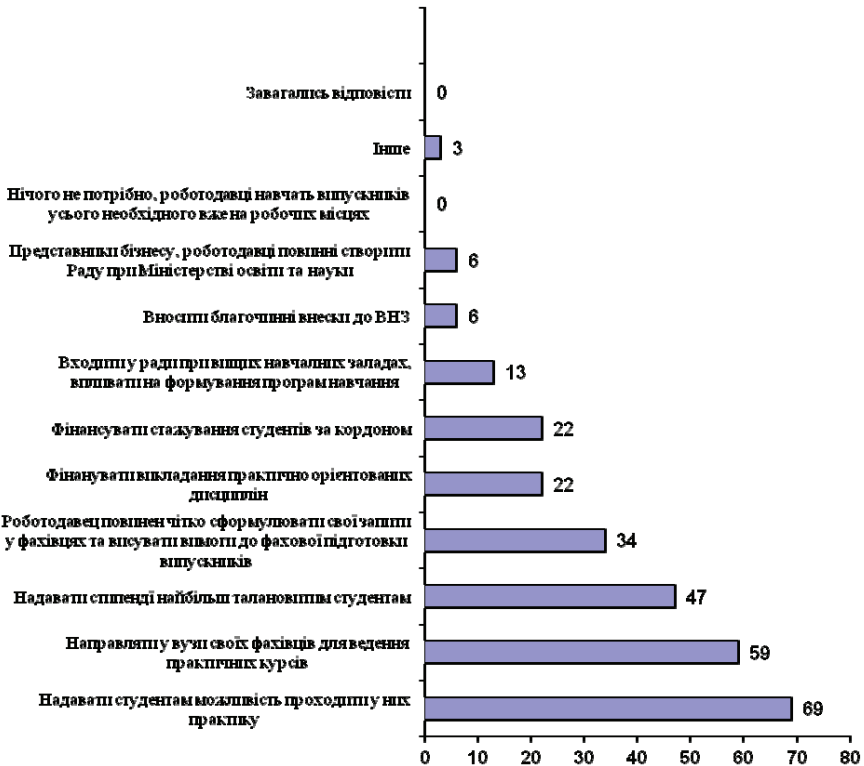

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Якщо Ви вважаєте, що роботодавці долучитися до вирішення проблем вищої школи, то як саме?” (у % до тих, хто відповіли)

Першочерговим кроком щодо покращення якості освіти має бути **підвищення оплати праці викладачів** (61 % до всіх опитаних). Також, на думку респондентів, підвищення якості освіти можливе за умов **стимулювання наукової діяльності у вищих навчальних закладах** (53 % до всіх опитаних). **Налагодження співпраці з кращими світовими університетами** (запрошення викладачів з-за кордону, направлення студентів та викладачів на стажування тощо) (50 % до всіх опитаних) теж є значимим у покращенні якості освіти вищої школи. **Зменшення кількості вищих навчальних закладів** суттєво не вплине на підвищення якості освіти (8 % до всіх опитаних) (рис. 4).

Під час опитування було здійснено спробу з'ясувати, в яких сферах опитаним учасникам Виставки є цікавою співпраця з

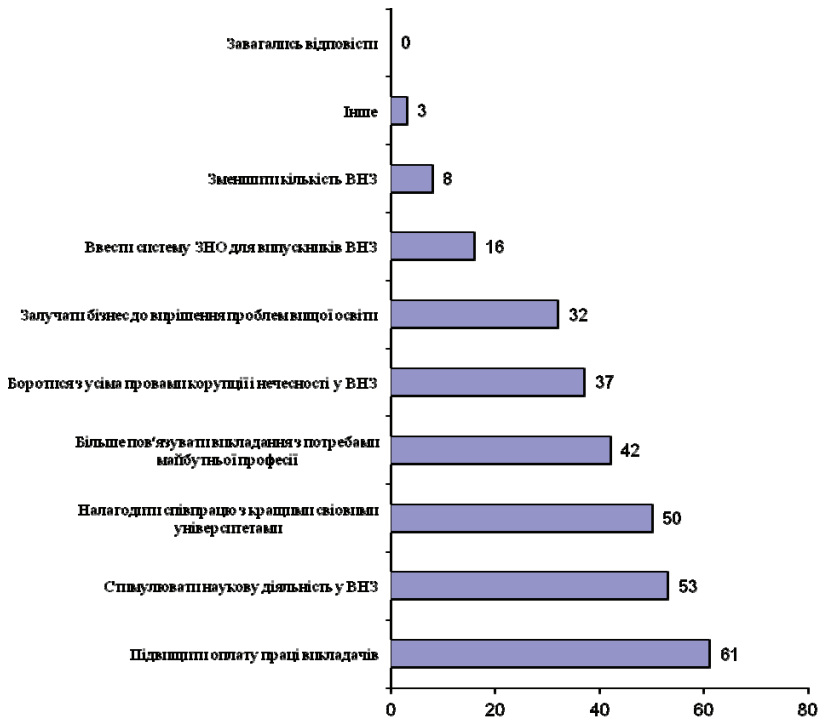

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Які першочергові кроки для покращення якості освіти, на Вашу думку, слід здійснити?” (у % до всіх опитаних)

ХарРІ НАДУ. Найбільш цікавими сферами для співпраці було вказано сфери інформаційно-комунікаційного забезпечення діяльності (37 % до тих, хто відповіли), підготовки, перепідготовки та спеціалізації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування (34 % до тих, хто відповіли), взаємодії з громадськістю (32 % до тих, хто відповіли) та отримання міжнародної матеріальної й технічної допомоги, робота з міжнародними фондами і донорами (32 % до тих, хто відповіли) (рис. 5).

Рис. 5. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “В яких сферах Вам була б цікава співпраця з ХарРІ НАДУ?” (у % до всіх опитаних)

Найбільш ефективними формами взаємодії у співпраці з ХарРІ НАДУ респонденти називають **семінари** (50 % до всіх опитаних), **конференції** (47 % до всіх опитаних), **круглі столи** (45 % до всіх опитаних). Для третини опитаних цікавими були б **тренінги** (37 % до всіх опитаних) та моніторингові **дослідження** (34 % до всіх опитаних) (рис. 6).

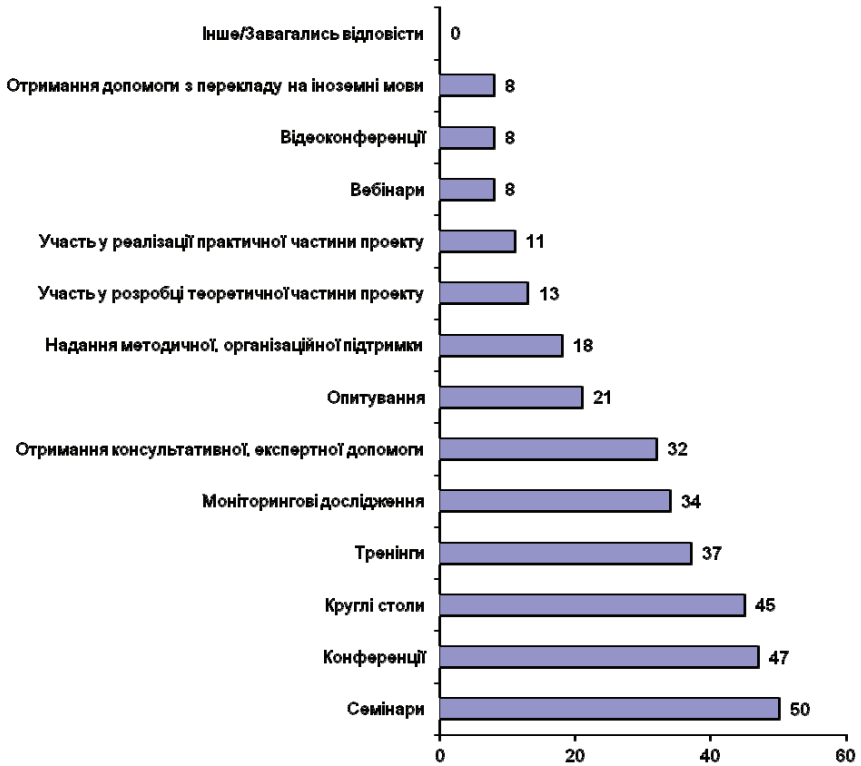

Рис. 6. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Які форми взаємодії, на Вашу думку, є найбільш ефективними у співпраці з ХарPI НАДУ?” (у % до всіх опитаних)

З огляду на те, що для значної частини опитаних ефективними формами взаємодії з ХарPI НАДУ є проведення моніторингових досліджень та опитувань, необхідно популяризувати можливості участі закладу в проведенні таких досліджень та опитувань.

Відповідаючи на запитання анкети, найбільшу зацікавленість респонденти виявили у співпраці з організаціями щодо **програми малих грантів Світового Банку (World Bank Small Grants Program)** та **Європейським науковим фондом (European Science Foundation)** (26 % до всіх опитаних відповідно). Дехто з опитаних вказав на бажання співпрацювати з **Агентством США міжнародного розвитку (USAID)** (18 % до всіх опитаних).

Світлична Юлія Олександрівна

РЕГІОНАЛЬНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Перспективи динамічного розвитку національної економіки здебільшого визначаються станом та тенденціями інвестиційного клімату його регіонів. Історично сформована неоднорідність соціально-економічного простору України впливає на функціонування економічної системи держави, структуру та ефективність процесів суспільного відтворення, стратегію і тактику інституціональних перетворень й визначає пріоритети соціально-економічної політики держави в цілому. Міжрегіональна диференціація останнім часом посилюється переважно з причин незаконної анексії окремих територій України, а також ведення гібридної війни з боку Російської Федерації (далі – РФ). Наша країна неодноразово зверталась до міжнародних організацій з приводу незаконних та дискримінаційних обмежень у торгівлі, запроваджених з 1 січня 2016 р. для України. Так, у заяві України увагу членів Світової Організації Торгівлі (далі – СОТ) звернено на продовження агресії з боку РФ. Зокрема зазначається, що після рішення України розпочати реалізацію поглибленої й всеохоплюючої зони вільної торгівлі з Європейським Союзом з 1 січня 2016 р. РФ запровадила низку політично вмотивованих заходів, що обмежують торгівлю. Такі заходи, як заборона імпорту деяких видів сільськогосподарської продукції, сировини і продуктів харчування, що походять з України, зупинення преференційного торговельного режиму за Договором про вільну торгівлю Співдружності Незалежних Держав, а також обмеження транзиту українських товарів до Республіки Казахстан через територію РФ порушують норми міжнародного права, основоположні принципи та Угоду СОТ, а також зобов'язання РФ в СОТ [1].

Слід наголосити й на тому, що інвестиційна привабливість регіонів України сьогодні обумовлена і внутрішніми факторами, зокрема: механізми ринкової конкуренції знаходяться на етапі поглибленого реформування; значна лібералізація ролі держави в питаннях інвестиційної діяльності створила передумови для виникнення системних порушень у сфері обігу цінних паперів і зловживань на ринку банківських послуг; недосформованість окремих ринкових інститутів, які мають забезпечувати вільний рух інвестиційних ресурсів у межах регіонів України, дещо стримує міжрегіональну економічну

кооперацію тощо. Передусім це стосується зменшення інвестиційної активності у сфері реалізації інвестиційних проектів і науково-технічних програм, які на сучасному етапі розвитку національної економіки визначають магістральні напрями трансформації регіональних систем та їх інтеграцію у світові економічні процеси.

Для наочної демонстрації наявних диспропорцій в інвестиційній привабливості регіонів України наведемо лише деякі статистичні дані Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [2]. Так, за темпами зростання обсягів капітальних інвестицій за січень-грудень 2016 р. до січня-грудня 2015 р. диференціація окремих регіонів складає майже 100 % (Одеська область +63,4 % та Івано-Франківська -34,2) (рис. 1). Щодо Харківської області, то в січні-грудні 2016 р. в економіку області іноземними інвесторами вкладено 147,8 млн дол. США та вилучено 30,8 млн дол. прямих інвестицій (акціонерного капіталу), в січні-грудні 2015 р. – 15,7 млн дол. та 14,3 млн дол. відповідно. За січень 2017 р. експорт товарів становив 69,3 млн дол. США, імпорт – 93,4 млн дол. Порівняно з січнем 2016 р. експорт збільшився на 20,3 % (на 11,7 млн дол.), імпорт – на 18,7 % (на 14,7 млн дол.). Від’ємне сальдо становило 24,1 млн дол. (у січні 2016 р. – також від’ємне 21,1 млн дол.). Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами зі 103 країн світу. Дуже приємно відмітити, що

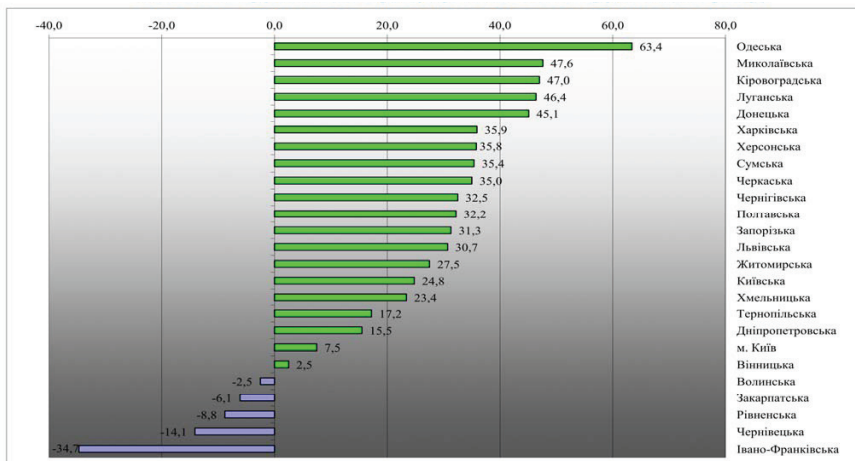

Рис. 1. Темпи зростання обсягів капітальних інвестицій за січень-грудень 2016 р. до січня-грудня 2015 р.

обсяг інвестицій в основний капітал останнім часом починає збільшуватись, що може свідчити про довготривалі інвестиційні наміри наших інвесторів. На противагу тенденцій останніх років, коли інвестиційні ресурси переважно спрямовувались у фінансовий та паливно-енергетичний сектор.

Наявна диспропорція майже у 3 рази спостерігається і у сфері будівництва (рис. 2).

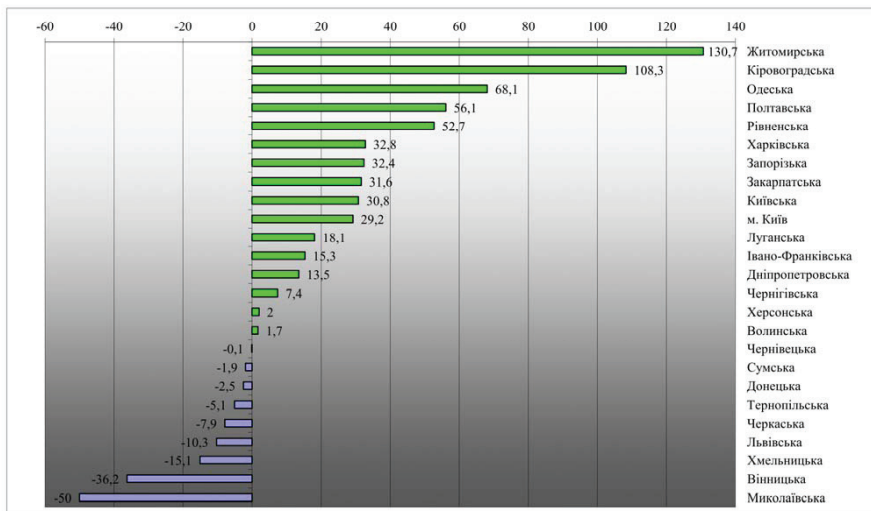

Рис. 2. Темпи зростання обсягів продукції будівництва

Щодо Харківського регіону, то в січні-лютому 2017 р. підприємствами області виконано будівельних робіт на суму 941,6 млн грн. Індекс будівельної продукції в січні-лютому 2017 р. порівняно з відповідним періодом 2016 р. становив 132,8 %. Також у січні-лютому 2017 р. порівняно з січнем-лютим 2016 р. збільшилось будівництво споруд на 53,2 % (у т.ч. житлових – 55,4 %, нежитлових – 48,4 %), інженерних – на 23,9 %.

Перспективи розвитку інвестиційної привабливості регіонів України, на нашу думку, пов'язані з подоланням таких негативних тенденцій:

- низька доля конкурентноздатної продукції, що має стійких попит як на внутрішньому, так і зовнішніх ринках;
- низка ефективність інвестиційних ресурсів, передусім це пов'язано із низьким рівнем рентабельності інвестиційних проєктів;

- слабка інвестиційна інфраструктура;
- дуже повільні темпи економічної інтеграції з країнами – членами Європейського Союзу;
- високі інвестиційні ризики для переважної більшості регіонів України.

Подолання означених негативних тенденцій, на нашу думку, пов'язане із застосуванням механізмів прямого та опосередкованого впливу держави на соціально-економічний розвиток регіонів України, що базуються на принципах диференціації економічних стимулів, а саме: продовження формування інституційних основ ринкової економіки, створення високо конкурентного ринкового середовища, організаційно-правове забезпечення економічної безпеки й самодостатності регіонів, раціоналізація процесів розміщення державних інвестиційних ресурсів, виділення пріоритетних інвестиційних проєктів, виходячи з інтересів регіональних господарчих комплексів.

Сьогодні для Харківщини, яка за рейтингами соціально-економічного розвитку регіонів України за 2016 р. посіла перше місце, поставлено дуже амбітні й нетипові завдання. Вони полягають не лише у збереженні існуючих лідерських позицій, а й розгортанні нових соціальних та інвестиційних проєктів. Для нас це дуже важливо, оскільки показати потенційним інвесторам, що область, яка знаходиться у зоні проведення анти-терористичної операції, може забезпечувати стабільну й безпечну життєдіяльність, виступає надійним економічним партнером, є першочерговим завданням для всіх суб'єктів місцевої влади. Прикладом цього може слугувати конференція “Розвиток німецько-українського економічного співробітництва в Східній Україні”, що відбулась 12 квітня цього року за участю Німецько-української промислово-торговельної палати. У межах конференції було сформовано перспективні напрями економічного співробітництва між представниками країн у хімічній, фармацевтичній, легкій і деревообробній промисловості, меблевого виробництва та виробництва продуктів харчування. Активізації такого співробітництва сприяла низка чинників, серед яких – підписання асоціації з ЄС, проведення комплексних реформ в Україні, які спричинили структурні зміни в економіці і Харківського регіону.

Список використаних джерел:

1. Україна оприлюднила в СОТ заяву щодо дискримінаційних торговельних обмежень з боку Російської Федерації : Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248765950&cat_id=244276429.

2. Основні показники соціально-економічного розвитку регіонів : Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/osnovni-tendentsiyi-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv/osnovni-pokazniki-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv-7>.

Бабічев Анатолій Валерійович

ВИЩА ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Розпочинаючи дослідження освіти як базового соціокультурного явища, варто визначитись, що саме стане предметом таких розвідок, адже у загальному розмінні освіту розглядають як процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, необхідних людині для життя і праці. Якщо філософія розглядає освіту під кутом зору духовного життя (процес формування особистості), соціологія ставить питання про соціальну інтеграцію людини, виходячи з рівня її освіченості (як завдяки освіті людина включається в ті чи інші соціальні групи, займає певні позиції в соціальній структурі суспільства, освоює й виконує різноманітні ролі), психологія ставить за мету визначити вплив освіти на формування особистості, її психіки (які закони й соціальні технології мають виступати основою організації навчальної діяльності, як система освіти сприяє самоактуалізації й саморозвитку людини, її нормальному соціальному функціонуванню), для галузі науки державного управління актуалізується проблемне поле, в якому освіта розглядається як система, що виховує громадянина (освіта як засіб виховання громадянина; організаційне, правове, економічне та інформаційне забезпечення функціонування галузі освіти; моделі управління закладами освіти тощо).

Щодо аналізу поняття “освіта” варто зробити декілька принципівих припущень, адже, якщо проаналізувати визначення цього соціокультурного явища, то можна побачити, що дане поняття є поліструктурним (генетично має різну логіку побудови змісту). У побуті освіту просто ототожнюють з поширенням знань. Такі погляди, до речі, лежать в основі деяких її офіційних трактувань [1, с. 320]. Термін “освіта” (рос. – “образование”; англ. – “educaton”;

гр. – “paideia”) у більшості етимологічних і тлумачних словників пов’язується з суспільним процесом (діяльністю) розвитку і саморозвитку особистості, оволодінням соціально значущого досвіду, навичок творчої діяльності, чуттєво-ціннісних форм духовно-практичного освоєння світу.

Досить розповсюдженим є розуміння освіти як процесу суб’єкт-об’єктної взаємодії наставника (педагога) і учня (школяра, студента), спрямованої на передачу знань, формування вмінь і навичок, виховання культури мислення і почуття, здатності до самовизначення і самостійної життєво-творчої діяльності. В класичній дидактиці поняття “освіта” має чотири аспекти: як система, як цінність, як процес і як результат [2, с. 6]. Ціннісна характеристика передбачає розгляд трьох взаємозалежних блоків: освіта як цінність державна, цінність суспільна і цінність особистісна.

Освіта як процес руху до поставленої мети навчання характеризується суб’єкт-об’єктною взаємодією вчителів і учнів, викладачів і студентів. Виходячи з цього, освіта розглядається як система, що передбачає її аналіз як сукупності елементів, до яких можуть відноситися суб’єкти та об’єкти процесу освіти, соціальні та державні інститути, які утворюються для забезпечення ефективності цього процесу, тощо.

Освіта також може розглядатись як результат державного, суспільного й особистісного засвоєння всіх технологічних цінностей, що виникли у процесі освітньої діяльності і є важливими для економічного, морального, інтелектуального стану всіх споживачів продукції освітньої сфери. В. Сухомлинський, хоча і пов’язував освіту насамперед з оволодінням знаннями, мисленням, пізнавальною діяльністю, часто фактично визнавав обмеженість такого розуміння: “Освіта людини – це не тільки її знання, але й уся багатогранність її людського образу” [3, с. 670]. Констатуючи це, він зазначає: “Право на освіту перетворилося нині на право кожної людської особистості на гармонійний усебічний розвиток” [4, с. 654].

На думку Дж. Коула, “освіта – це тривалий процес навчання, метою якого є підготовка індивіда до виконання різноманітних ролей у суспільстві: ролі громадянина, працівника, члена родини. Освіта акцентує увагу, в першу чергу, на індивіда, і в другу – на задоволення потреб суспільства” [5, с. 326]. Тобто в даному випадку робиться акцент на безперервному характері освіти та рольовому аспекті.

Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. визначає освіту як засіб відтворення й нарощування інтелектуального,

духовного потенціалу народу ... дієвий чинник модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені [6, с. 4].

Якщо поглянути на нормативно-правові підходи до визначення терміна “освіта”, що вживається в адміністративному просторі різних країн, то також можна побачити певні різночитання щодо змісту цього явища:

- цілеспрямований процес навчання і виховання в інтересах особистості, суспільства, держави, що супроводжується констатацією досягнення громадянином (тим, хто навчається) визнаних державою освітніх рівнів (освітніх цензів) [7];

- суспільна галузь, що сприяє гармонійному розвитку особистості, повній реалізації її творчих здібностей [8];

- безперервний процес виховання та навчання, спрямований на забезпечення високого рівня морального, інтелектуального, культурного розвитку та професійної компетентності членів суспільства [9];

- включає в себе навчання та виховання і має за мету розвиток інтелектуального та наукового потенціалу республіки, формування всебічно розвинутої вільної особистості, що усвідомлює свою відповідність перед суспільством, сім'єю і державою [10];

- основа інтелектуального, культурного, духовного, економічного розвитку суспільства і держави. Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами [11, с. 23].

Міжнародне правове поле також встановлює відповідні підходи до розуміння змісту освіти. Так, за визначенням ЮНЕСКО (прийнято ХХ сесією), під освітою розуміється процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, завдяки якому вона досягає свідомої зрілості й індивідуального зростання [12, с. 27]. У Всесвітній Декларації про освіту для всіх зазначається, що освіта – це головний елемент розвитку соціальних, культурних політичних і економічних секторів, тому що саме освіта сприяє розвитку як особистості, так і суспільства [13, с. 179]. У цьому ж документі стверджується, що освіта – це процес, пов'язаний з розвитком, який триває протягом життя, процес абсорбції і адаптації до зміни знань, відносин, переконань і поведінки. Освіта ніколи не закінчується [Там само]. Міжнародні нормативно-правові акти визначають безперервний характер освіти, її зв'язок з розвитком людини через накопичення знань, вмінь, навичок та адаптацією до суспільних відносин.

У цьому ж руслі розглядають освіту й українські дослідники Є. Подольська, В. Лихвар та К. Іванова, підкреслюючи, що освіта – це формування, пов'язане з засвоєнням цінностей науки, культури і практики [14, с. 230]. Зазначені науковці роблять акцент не тільки на засвоєнні знань, а й на певних людських цінностях, а також наголошують на практичній реалізації набутих під час навчання знань, вмінь та навичок. Відповідно до цього змінюються й цілі освіти.

Якщо розуміти освіту виключно як спосіб надбання і передачі знань, то її метою буде передача та придбання тих умінь і навичок, які потрібні безпосередньо на майбутньому робочому місці. Якщо ж розуміти освіту ширше, то можна стверджувати, що метою процесу освіти є максимально дієве включення людини в культуру, культивування таких людських цінностей, як істина, добро, відповідальність.

Зазначимо, що термін “освіта” в широкому розумінні використовується в деяких дослідженнях останніх років і для визначення цілісного виховного процесу. Причому деякі автори, зокрема, В. Скрипниченко, І. Бурлака, М. Шевченко і Н. Співак, ототожують освіту з вихованням [15, с. 128].

Схожої думки дотримується і В. Луговий, який зазначає, що освіта – це сукупний процес і результат цілеспрямовано-упорядкованого окультурення людини, освоєння нею культурного досвіду [16, с. 18]. На його думку, освітня система покликана забезпечити всебічний культурний розвиток людини, що й виступає головною метою освіти, її призначенням.

Підсумовуючи існуючі інтерпретації поняття “освіта”, можна зазначити, що це багатогранне соціально-культурне явище виступає водночас як процес передачі знань, процес передачі культурних цінностей суспільства і як процес виховання. При цьому важливим у процесі освіти є врахування потреб, інтересів, мотивів і можливостей кожної особистості, що включена в освітній процес, а також умов середовища, в якому цей процес відбувається. Слід звернути увагу на те, що для розгляду особливостей функціонування і розвитку системи освіти використовуються різні підходи, серед яких, зокрема, можна виділити основні: системний, діяльнісний, функціональний, синергетичний, рефлексивний, ситуативний.

Узагальнення зазначених вище визначень дозволяє дійти висновку, що освіту слід розглядати як відкриту систему, що самоорганізується і розвивається під впливом низки зовнішніх та внутрішніх чинників. Управління такою системою вимагає чіткого розподілу повноважень між управлінськими суб'єктами, використання потен-

ціалу всіх учасників освітнього процесу, урахування соціальних потреб і регіональних особливостей, економічної ситуації, наявності чітких цілей і результатів, а також критеріїв для їх оцінювання.

Історичний досвід свідчить, що система освіти, її зміст, структура, принципи управління змінюються з розвитком суспільства. З огляду на це глобальна мета управління освітою полягає в тому, щоб створювати належні соціально-педагогічні умови для надання якісної освіти, яка буде задовольняти та поєднувати інтереси конкретної особистості та суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. *Сльникова Г. В.* Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія / Г. В. Сльникова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.
2. *Гафіяк А.* Відкрита освіта в освітньо-інформаційному просторі / А. Гафіяк // Рідна шк. – 2003. – № 3. – С. 6.
3. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори / В. О. Сухомлинський : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – 670 с.
4. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори / В. О. Сухомлинський : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 654 с.
5. *Коул Джи.* Управление персоналом в современных организациях / Джи. Коул ; пер. с англ. Н. Г. Владимирова. – М. : ООО “Вершина”, 2004. – 354 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті / Педагогічна газета. – 2001. – Липень. – С. 4.
7. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР, 1959. – 26 с.
8. Закон Республіки Беларусь “Об образовании” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cis.unibel.by/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=131>.
9. Закон Республіки Казахстан “Об образовании” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.kz/our/news/news.asp?id=30118747>.
10. Закон Республіки Узбекистан “Об образовании” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://beta.edunet.uz/index.php?id=121>.
11. *Зязюн І. А.* Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
12. Всемирная декларация о высшем образовании для XX века: подходы и практические меры. – М. : Магистр-Пресс / ЮНЕСКО, 2000. – 27 с.

13. Всесвітня Декларація про освіту для всіх [Електронний ресурс] // Міжвідомча комісія, WSEFA: Заключний звіт Всесвітньої конференції щодо освіти для всіх. Задоволення основних потреб у навчанні, 5-9 березня 1990, Йомтєн (Таїланд) Нью-Йорк, ЮНІСЕФ, 1990. – Режим доступу : <http://www.unesco.ru/files/docs/educ/wdefa.pdf>.

14. Подольська Є. А. Культурологія : навч. посіб. / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, К. А. Іванова. – К. : Центр навч. літ, 2003. – 288 с.

15. Комплексне вивчення психології та педагогіки. Вступ до психології та педагогіки : посібник / О. В. Скрипниченко, Я. І. Бурулака та ін. – К. : УМКВО, 1992. – 128 с.

16. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів “Державне управління” / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

Ворона Петро Васильович

БОРОТЬБА З ПОЛІТИЧНОЮ КОРУПЦІЄЮ В ІЗРАЇЛІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Зниження рівня корупції в Україні можливе лише тоді, коли правляча та адміністративна еліта країни проявить політичну волю у проведенні відповідних змін через нормативно-правове поле держави; залучення належної підготовки і вихованих правоохоронців до цієї надважливої роботи; створення системи органів, що ефективно діятимуть у цьому напрямку. На думку ученого М. Пірен “корупція у сучасних умовах стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу України... Корумпованість відносин політико-владної еліти все більше витісняють правові, етичні норми між людьми, із аномалії вони поступово перетворюються у норму поведінки в системі політико-владної взаємодії...” [4, с. 313]. Корупція в органах влади вже є національною небезпекою для України. Говорячи про необхідність застосування політичної волі для боротьби з корупційними діями, варто згадати думку науковця-практика В. Гошовської, що по суті “політичне лідерство являє собою певний вид цілеспрямованої діяльності управлінської еліти, що виражається у прийнятті таких рішень і діянь, які позитивно впливають на процеси політичного та соціально-економічного розвитку суспільства у сьогоднішній та в майбутньому, а також забезпечення громадською більшістю підтримки та легітимності власної

діяльності”. На її переконання, “державно-адміністративна управління еліта має відмінну від інтелектуальної, партійної, бізнесової, єдина виступає як реальна панівна політична сила в українському суспільстві” [5, с. 57] – звідси і її виняткова роль у подоланні (зниженні рівня) корупції в українській державі.

Дослідження й втілення в життя досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючого в інших країнах – політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції має сприяти державному будівництву. Виокремлення та вивчення закордонного досвіду, що був спрямований на протидію хабарництву й корупції та довів на практиці свою ефективність є досить важливим для науки “Публічного управління” і країни загалом. Варто провести аналіз досвіду країн які досягли успіху в цій сфері, наприклад Ізраїлю, що має схожий досвід державотворення: виживання в умовах війни з сусідами та умов побудови державності.

В Ізраїлі антикорупційна атмосфера забезпечується системою “певного дублювання моніторингу” за можливими корупційними діями. Він здійснюється урядовими організаціями, спеціальними підрозділами поліції, відомством Державного контролера та громадськими організаціями типу “Відомства за чистоту уряду”, “Рух за якість влади в країні” тощо. Досліджуючи можливі корупційні точки та у разі їх виявлення вони інформують органи корупційного розслідування в країні. В Ізраїлі, через значні соціальні пільги для урядовців і безжального їх покарання при виявленні корупції, низова корупція практично відсутня. Доведених до суду корупційних злочинів в Ізраїлі не більше 5%, проте, репутація людини, замішаної в корупційному скандалі, вкрай небажана – фактично це закінчення політичної кар’єри та кар’єри державного й муніципального службовця [6].

Вищим контрольним органом країни є Державний контролер, посада якого заснована ще в 1949 р. з метою забезпечення відповідальності державного апарату перед громадою. Він обирається таємним голосуванням Кнесету на семирічний термін, однак Кнесет має право відсторонити його від виконання обов’язків до закінчення вищевказаного терміну. Заробітна плата державного контролера також встановлюється Кнесетом. З метою забезпечити його незалежності від уряду бюджет його відомства призначається Фінансовою комісією Кнесету, а не Міністерством фінансів. Тому він підпорядкований лише Кнесету: з ним він підтримує робочі стосунки і подає звіт про результати виконаних ревізій. Завдання Державного контролера і питання, що знаходяться в його компе-

тенції, визначені Основним законом Про Державного контролера від 1988 р.: інспектування підприємств, майна, грошових ресурсів, боргів держави, використання фінансів у роботі органів влади (міністерств, державних і муніципальних підприємств, установ або організацій); перевірка законності дій, професійної чесності, нормативності керівництва; ефективності та економії роботи установ держави та громад та будь-якого інших параметрів, на розсуд Державного контролера. Ревізії проводяться за ініціативою Державного Контролера в рамках його поточної роботи і в заздалегідь спланований період, за ініціативою Кнесету, в разі, коли виникає підозра порушення нормативного керівництва або подання скарги населенням. Інспектовані установи зобов'язані надати всю інформацію, документацію і роз'яснення, необхідні для проведення перевірки, на вимогу підлеглих Державного контролера.

Державний контролер подає голові Кнесету і Комісії Кнесету з питань державного контролю щорічний звіт про результати виконаних ним ревізій, а також рекомендації щодо виправлення виявлених порушень та запобігання їх в майбутньому. Інспектовані установи також отримують підготовлений звіт з тим, щоб виправити знайдені недоліки. Разом з тим Державний контролер не має повноважень зобов'язувати підконтрольні установи дотримуватися його рекомендацій. Протягом року Державний контролер готує також додаткові звіти і висновки. Звіт Державного контролера лягає в основу обговорень Комісії Кнесету з питань державного контролю. Комісія має право запросити на свої засідання представників інспектованих установ і вимагати від них надати пояснення на критику контролера. Присутність на засіданні Комісії є обов'язковим. Комісія передає свої висновки Кнесету, який обговорює їх на пленарному засіданні і приймає відповідні рішення. Звіт Державного контролера дозволяє Кнесету виконати один з його основних обов'язків: контролювання та нагляд над роботою органів виконавчої влади. У разі, коли ревізія виявила особливо грубі порушення, Державний контролер може подати окремий звіт Комісії Кнесету з питань державного контролю, яка має право “за власною ініціативою, або за рекомендацією контролера” прийняти рішення про призначення парламентської слідчої комісії. У 1995 р. Кнесет ухвалив, що для призначення парламентської слідчої комісії по будь-якій темі, порушеної в щорічному або іншому звіті Державного контролера, достатньо підтримки двох третин членів Комісії з питань державного контролю.

У разі, коли в ході інспекції з'являється підозра кримінального злочину, Державний контролер передає виявлений матеріал юри-

дичному раднику уряду і рекомендує про порушення кримінальної розслідування. Юридичний радник в свою чергу зобов'язаний доповісти протягом 6 місяців державному контролеру і Комісії Кнесету з питань державного контролю про вжиті нею дії у даній справі [1]. Державний контролер здійснює перевірку законності, економічності, ефективності і етичного боку адміністративних дій структур та посадових осіб. З 1971 р. Державний контролер також здійснює функції парламентського уповноваженого який розглядає скарги громадян на діяльність державної і місцевої адміністрації. Він має необмежений доступ до рахунків, архівів та особистих справах співробітників відповідних установ. Його перевірки підлягає діяльність міністерств, державних установ, оборонної інфраструктури, органів місцевої влади, корпорацій урядових, державних підприємств і т. п. Крім того, він повноважний перевіряти фінансову діяльність політичних партій, представлених в Кнесеті, а також фінансові звіти про проведення виборчих кампаній та накладати штрафні санкції на порушників [3].

Державний контролер скликає щорічну прес-конференцію, на якій представляє на огляд журналістів основні висновки річного звіту. Висновки публікуються в ЗМІ і пробуджують громадську дискусію про неналежну роботу органів влади. Громадська критика створює тиск, що стимулює контрольовані установи виправити виявлені порушення. Наявність державного контролю і публікація його результатів служать стримуючим ефектом як для контрольованих, так і для інших громадських установ, і призводять до підняття суспільно-важливих питань на порядок денний. За певний період часу в країні відбулися серйозні зміни щодо ставлення до корупційних дій – вона почала дивитися на себе більш критично. А Державний контролер і організації громадянського контролю відіграли в цьому світогляді суттєву роль [2].

Список використаних джерел:

1. Державний контролер / Кнесет. – Режим доступу : https://knesset.gov.il/lexicon/ru/critic_ru.htm/.
2. Израиль: коррупция не в бизнесе, но в политике // Антикоррупционный журнал. – 29 апреля 2014. – Режим доступа : <http://askjournal.ru/materialy/item/izrail-korrupciya-ne-v-biznese-no-v-politike/>.
3. Органи контролю Ізраїлю // Історія держави та права зарубіжних країн. Правові системи. – Режим доступу : <http://www.zen.in.ua/%D1%96/%D1%96%20%D1%971-derzhava-%D1%96zra%D1%971/sudova-sistema-organi-kontrolyu>.

4. Пірен М. І. Політико-управлінська еліта України: соціо-психологічний аналіз : монографія / М. І. Пірен. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – 424 с.

5. Політичне лідерство : навч. посіб. / авт. кол. : за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко. – К. : НАДУ, 2013. – 300 с.

6. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією / Антикорупція. – Режим доступу : <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>.

Дзюндзюк Вячеслав Борисович

ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Питання організаційної ефективності були і є актуальними не тільки для приватних організацій, але і для органів публічної влади. Як зазначає низка авторів, у 1990-х рр. був здійснений “великий прорив” у теорії та практиці публічного управління щодо підвищення їхньої ефективності, що ґрунтувався на адаптації концепцій, підходів і практик з менеджменту приватних організацій. Можливо, цьому сприяло заснування низки національних та інтернаціональних “премій якості”, таких як Премія Малколма Болдріджа в США, Національна ініціатива якості в Канаді, Європейська премія якості, Премії якості окремих європейських країн, Австралійська премія якості й ін.

До основних досягнень цього “прориву” можна віднести впровадження: більш складних фінансових моделей діяльності органів публічної влади; порівняльних моделей, що базуються на так званому еталонному тестуванні; моделей діяльності, основаних на концепціях якості; холістичних моделей діяльності.

Існує значна кількість літератури з проблематики ефективності діяльності органів публічної влади, що присвячена або їхній реальній діяльності у конкретних сферах, або узагальненню того, що вони *повинні* (чи не повинні) робити, але рідко розглядається те, що органи публічної влади *можуть* робити, тобто які інструменти діяльності доступні їм, у тому числі і для підвищенні ефективності своєї діяльності. Тому спробуємо внести щодо цього деяку ясність.

Р. Роуз визначає три динамічно взаємозалежних елементи публічного сектора: організації, ресурси і програми [3]. Трохи

відмінну, хоча і зі схожими елементами, модель пропонує К. Худ, який робить акцент на інструментальних засобах, що знаходяться в розпорядженні органів публічної влади, у якості яких він пропонує: центральну роль в інформаційних процесах; владу, що розуміється як встановлення правил і примус до їх дотримання; організаційні структури, як такі, що здійснюють безпосередні дії [2]. Також можна відзначити поділ інструментів, виходячи з їхнього характеру, на “пряники, батоги і проповіді” [1].

Базуючись на цих, найбільш розповсюджених, поглядах і узагальнюючи їх, можна розділити інструменти діяльності органів публічної влади на чотири типи: переконання, фінансові засоби, правила, організаційні структури.

Переконання ґрунтуються на контролі над інформацією й інформаційними потоками. Це передбачає, що роль органів публічної влади і публічного сектора в цілому в інформаційних процесах ніколи не є нейтральною. Навіть підтримка і забезпечення нейтралітету чи незалежності інформаційних потоків, що так часто декларуються, слугують певним цілям, – підкреслюють демократичну сутність держави. Основною “оболонкою”, у яку поміщаються переконання, є так звана офіційна інформація, розповсюджувана по різних комунікативних каналах. Причому зміст і форми подавання такої інформації давно вже базуються на результатах наукових досліджень в галузі масових комунікацій, що забезпечує їй максимально ефективний вплив на споживачів.

До фінансових засобів органів публічної влади відносяться, у переважній більшості, кошти, що виділяються з бюджету, а також одержувані з інших джерел (госпрозрахункова діяльність, благодійні внески і т.п.).

Наступним інструментом, якому часто не надають значення, є правила, якими органи публічної влади регламентують свою діяльність. На думку Худа, ці правила хоча і базуються на чинному законодавстві, але можуть бути такими, що клієнт, прийшовши в організацію отримати на абсолютно законних підставах необхідну йому послугу, піде додому так нічого і не отримавши, або отримавши не те, що йому потрібно. Щоб цього уникнути, варто при створенні правил керуватися приматом інтересів клієнта. Взагалі ж, правила регулюють не тільки стосунки між організацією і її клієнтами, але і з іншими стейкхолдерами, як зовнішніми, так і внутрішніми, будучи тим самим дуже дієвим інструментом.

Нарешті, останнім (за рахунком, але не за значенням) інструментом є організаційні структури, що є безпосередніми акторами, дії

яких значною мірою визначають кінцевий результат діяльності як окремих органів публічної влади, так і публічного сектора в цілому. У випадку, коли йдеться про ефективність публічного сектора в цілому, місце організаційних структур займають органи публічної влади.

На приведених інструментах можна проілюструвати розміщення основних акцентів у сучасній дискусії про ефективність органів публічної влади. Так, у країнах західної демократії основний наголос робиться на фінансові засоби й організаційні структури, – саме вони вважаються основними інструментами в досягненні високої ефективності. Такий підхід описується часто цитуемим у літературі виразом: “Ми вимірюємо радше те, що вимірно, ніж те, що важливо”. І дійсно, фінансові й організаційні показники легше піддаються визначенню, аніж показники, пов’язані з переконаннями і правилами. Навпаки, в Японії перевага віддається саме переконанням і правилам. Втім, доцільніше вважати, що всі ці інструменти є однаково важливими і не можна віддавати перевагу одним на шкоду іншим, а легкість вимірності не повинна виступати показником важливості.

Також дані інструменти показують безпідставність існуючого розмежування таких понять як “ефективність органів публічної влади” і “ефективність послуг, що надаються органами публічної влади”, оскільки ефективність послуг забезпечується ефективним використанням усіх засобів (інструментів діяльності), що знаходяться в розпорядженні організації, а це, у свою чергу, можливо лише у високоефективній організації.

Хоча суттєвою проблемою при цьому все ще залишається проблема визначення й оцінки кінцевого результату діяльності публічних організацій, оскільки органи публічної влади, за рідкісним винятком, не мають фінансових результатів у тому сенсі, як приватні, і головні фінансові результати в публічному секторі – це звіт про витрату бюджетних коштів. Тому, для органів публічної влади кінцевий результат має не фінансовий, а соціальний характер, що значно ускладнює критерій його оцінки.

Список використаних джерел:

1. *Bemelmans-Vidéc et al*, Eds. Carrots, Sticks and Sermons – Policy Instruments and Their Evaluation. – New Brunswick : Transaction Publishers, 2008.
2. *Hood, C.* The Tools of Government. – London : Macmillan, 2003.
3. *Rose, R.* Understanding Big Government – The Programme Approach. – New York : Sage, 2004.

Древаль Юрій Дмитрович, Лінецький Леонід Михайлович

НА ЗАХИСТ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

“На захист парламентаризму” – так на початку ХХ ст. назвав свій твір французький вчений Фелікс Моро, намагаючись охарактеризувати парламентський режим в якості вищої форми представницької системи. Автор, зокрема, небезпідставно стверджував, що “парламентаризм викривляли хибною практикою до такої міри, що він викликає до себе критичне відношення і свого роду недовіру навіть з боку людей, щиро відданих справі політичної свободи” [1, с. 3]. Під таким “викривленням” розумілося нехтування на сьогодні вже цілком зрозумілими положеннями щодо принципу розподілу гілок влади, партійно-політичного структурування в парламентах, формування кабінетів на основі волевиявлення парламентської більшості, розподілу функцій між законодавчим та виконавчим органами державної влади тощо.

На сьогодні ж парламентаризм набуває нової якості, стаючи суттєвою складовою розгалуженої політичної системи сучасного суспільства та важливим фактором вдосконалення державного владарювання. Значущість парламентаризму значною мірою посилюється в умовах глобалізації, адже в масштабах національної держави якраз органи народного представництва можуть якнайефективніше відрегулювати на потужні процеси планетарного характеру. Немає сумнівів і в тому, що з часом лише посилюється кореляційний зв'язок між станом парламентаризму та розвиненістю демократичних практик і процесів. Додаткового навантаження зазнають парламенти в перехідних суспільствах, стаючи своєрідним барометром та каталізатором досягнення рівня консолідованої демократії (у разі ж наявності зворотних процесів якраз парламенти виконують стабілізаційну функцію, стаючи своєрідним “останнім бастионом демократії”).

У руслі науки державного управління безсумнівну цінність становлять питання щодо місця парламентів у здійсненні публічної влади та управління, парламентаризму як фактору повноцінного функціонування та вдосконалення політичної системи сучасного суспільства, організації та діяльності парламентів, демократичного потенціалу парламентаризму, характеру та особливостей проходження публічної служби в парламентах тощо.

Значущість парламентаризму в сучасних публічних відносинах відображена і в паспортах спеціальностей з науки державного управління. Наприклад, до напрямів досліджень паспорту спеціальності 25.00.01 – “теорія та історія державного управління” від-

несено співвідношення та взаємодію гілок державної влади; паспорту спеціальності 25.00.02 – “механізми державного управління” – органи державної влади та їх статус: цілі, завдання, функції, структури, організаційні відносини, їх удосконалення.

Проте, інколи висловлюються пропозиції щодо виключення парламентаризму з переліку напрямів досліджень науки державного управління. Аргументи на користь таких пропозицій загалом зводяться до узгодження напрямів з державно-управлінською діяльністю, а також необхідності проведення чіткої межувальної лінії між різними науковими галузями, першочергово правом (конституційним правом) та власне державним управлінням.

Але, очевидно, у такому разі постраждає як окреслений предмет наукових досліджень, так і власне галузь державного управління. Дійсно, процес становлення цієї наукової галузі має ґрунтуватися на повноцінних знаннях щодо суті публічної влади та публічного управління. В. Лобанов, наприклад, слушно стверджує: “У світовій практиці існує певний алгоритм модернізації системи держуправління в пост-соціалістичних країнах, коли на першому етапі основну увагу приділяють правовим актам і законодавству. Потім переходять до створення стабільно функціонуючих інститутів і організацій в системі державного управління. А далі активно працюють над питаннями підвищення ефективності роботи всієї системи на основі аналізу поточних проблем і розробленої “ідеальної” моделі державної служби” [2, с. 137].

До речі, виключення парламентської проблематики з предметного поля науки державного управління не може вважатися оптимальним і для науки конституційного права. Наприклад, у разі зведення парламентаризму до участі парламентів у системі розподілу гілок влади надміру звужується і предмет конституційного права. Це стоїть, зокрема, цілком імовірного обмеження дослідницької уваги виключно “формою” (за рахунок “змісту”, повноцінне дослідження та з’ясування якого якраз і забезпечується наукою державного управління). У такому разі і виникають підстави для звеличування так званого “квазіконституціоналізму”, який у дещо перефразованому вислові А. Медушевського якраз і знаменує нехтування реальними механізмами і правилами здійснення влади [3, с. 121].

Відтак, очевидно, немає потреби додатково захищати інститут парламентаризму, який є важливим компонентом політичної системи сучасного демократичного врядування. Мова скоріше має йти про обрання та обґрунтування певної моделі такого врядування, а також про можливість поглибленого розуміння суті парламентаризму у руслі різних наукових галузей.

Список використаних джерел:

1. *Моро Ф.* В защиту парламентаризма / Феликс Моро ; пер. с фр. Кагана. – СПб. : Север, 1908. – 202 с.
2. *Лобанов В.В.* Модернизация государственного управления: проблемы и решения (ГУ–ВШЭ, 7–8 апреля, 2010 г.) / В.В. Лобанов // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2010. – № 2. – С. 136–145.
3. *Медушевский А.* Размышления о современном российском конституционализме / Андрей Медушевский. – М. : РОССПЭН, 2007. – 173 с.

Коротич Олена Борисівна

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Демократизація українського суспільства та розбудова сучасної системи управління державою зумовлюють необхідність створення нової моделі організації публічної влади на всіх управлінських, а також впровадження нових цінностей і принципів публічного менеджменту в діяльність владних інституцій.

Об'єктивно необхідною передумовою перетворення конкуруючих на районному та регіональному рівнях систем державного управління та місцевого самоврядування у цілісну систему органів публічного управління є інституціональне забезпечення розвитку публічної влади як на державному, так і на місцевому рівні. Таке перетворення передбачає не тільки зміну структури системи владних органів та функціонального наповнення їх діяльності, а й засвоєння службовцями органів публічної влади оновлених правил, ролей, цінностей та еталонів, необхідних для здійснення ефективного й раціонального управління соціально-економічними територіальними комплексами держави, регіонів, районів та оновлених громад.

Головними складовими інституціонального забезпечення розвитку публічної влади на місцевому рівні є: інституційно-правове забезпечення розвитку публічної влади на регіональному та районному рівні, на рівні міст, сіл та селищ, а також на рівні районів великого міста; інституційно-кадрове забезпечення усіх інститутів публічного управління (від органів державної влади й місцевого самоврядування до широкого кола громадських організацій); організаційно-інституційне забезпечення публічного

управління на місцевому рівні, тобто створення та організація діяльності повного комплексу відповідних інститутів.

Програма Уряду щодо децентралізації публічної влади включає такі складові: забезпечення продовження формування адміністративно-територіальних одиниць базового рівня; оптимізація за результатами функціональних обстежень структури місцевих державних адміністрацій, усунення дублювання та надлишкових функцій; сприяння належному забезпеченню органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами; надання громадам права розпоряджатися земельними ресурсами; делегування органам місцевого самоврядування повноважень з надання більшості базових адміністративних послуг; запровадження нових принципів та механізмів служби в органах місцевого самоврядування на основі європейських принципів публічної служби [1].

Проблемність інституціонального забезпечення розвитку публічної влади під час революційних змін у системі суспільних інституцій (настанов, цінностей, світосприйняття, поведінкових норм), що відбуваються в Україні в останні роки, полягає в тому, що оновлені інститути мають бути створені на основі щойно оновлених інституцій, які частиною суспільства із застарілим мисленням або поведінкою, що орієнтована на застарілі норми, ще не сприймаються чи навіть викликають супротив.

Ситуація ускладнюється тим, що і ті, хто готовий до запровадження змін, недостатньо довіряють як владним структурам держави, так і конкретним державним діячам. Так, за результатами загальнонаціонального дослідження, проведеного Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 16 по 20 грудня 2016 р. в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, високим рівнем недовіри серед громадян України відзначаються державний апарат (-74 %), суди (-72 %), Національний банк України (-65 %), Верховна Рада України (-69 %), прокуратура (-67 %), політичні партії (-67 %). Далі за рівнем недовіри йдуть: уряд України (-55 %), Президент України (-45 %), поліція (-44 %), обласні державні адміністрації (-34 %) та районні державні адміністрації (-28 %) [2]. Найбільшу довіру громадян у 2016 р. мали волонтерські організації – довіра переважала недовіру на 44 % та інституції, пов'язані з обороною країни: Збройні сили України (баланс довіри-недовіри становить +36 %), добровольчі батальйони (+33 %), Національна гвардія України (+28 %), Державна прикор-

донна служба (+12 %). Крім того, соціологічне дослідження показало, що наприкінці 2016 р. в Україні немає жодного політичного лідера, довіра до якого переважала б над недовірою [2].

Тим не менше, розбудова Української держави на демократичних засадах має продовжуватись. При цьому слід враховувати, що процес реформування публічної влади, який включає запровадження необхідних прогресивних інституціональних змін на територіальному рівні, є значним дестабілізуючим фактором, який пов'язаний із певною невизначеністю механізмів реалізації органами влади своїх повноважень, тому необхідно прискорити запровадження відповідних системних перетворень з метою переходу до етапу стабільного функціонування оновлених владних структур та усталення механізмів їх діяльності, а, отже, ефективної реалізації соціально-економічної політики Української держави на якісно новому рівні.

Список використаних джерел:

1. Програма діяльності Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>.

2. 2016-й: політичні підсумки – загальнонаціональне опитування. Проведено Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 16 по 20 грудня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dif.org.ua/article/2016-y-politichni-pidsumki-zagalnonatsionalne-opituvannya>.

Мартиненко Василь Миколайович

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ XXI СТОЛІТТЯ – НАУКОВА ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ

Людство на межі XX-XXI століть увійшло в епоху глобальних парадигмальних і системних змін, які неминуче ведуть до руйнації старого і становлення нового світового порядку [1]. Сучасний, надзвичайно суперечливий і складний світ, все, що тисячоліттями формувалося, розвивалося і, врешті-решт, набуло того стану і вигляду, який ми нині спостерігаємо у глобальному вимірі, – це не що інше як результат діяльності і взаємодії держав як інститутів організації сус-

пільної життєдіяльності людей, які проживають на нашій планеті. Найбільшою цивілізаційною цінністю часопису “нашої ери” є держава, її незалежність і суверенітет, а державне управління виступає як основний інструмент владної організації суспільної життєдіяльності її громадян. Нині важко уявити собі життя без держави і це ставить державу і тих людей, які її уособлюють (політико-управлінська каста професійно підготовлених громадян), над суспільством у цілому.

Входження людської цивілізації в постіндустріальну епоху суттєво знижує місце і роль держави й державного управління в суспільному розвитку. Кожна епоха характеризується наявністю відповідної політичної і управлінської еліти, яка покликана сформувати адекватну цій епосі систему державної або публічної влади й управління, відтворювати її, розвивати і захищати, і в цьому суть політико-управлінської еліти всіх часів і народів. Тому перехід від однієї епохи до іншої супроводжувався і забезпечувався зміною політичних і управлінських еліт в різних країнах. Проте, якщо в епоху доіндустріального й індустріального суспільств для становлення світового порядку характерним були право сили та сила права його суб'єктів, і на цих засадах формувалися і розвивалися політичні й управлінські еліти держав, то в епоху постіндустріального (інформаційного) суспільства для становлення світового порядку характерним стає право рівне для всіх суб'єктів права, основною цінністю діяльності яких є людина. Такі зміни в суспільному розвитку потребують формування якісно нової політичної і управлінської системи і адекватної їй політичної і управлінської еліти на всіх рівнях соціальної структуризації суспільства. Ця еліта має формуватися на принципово інших парадигмальних засадах становлення та розвитку системи суспільних відносин між різними суб'єктами на основі їх рівного права.

Перехід від державного управління доіндустріального та індустріального суспільств, які базуються на науковій парадигмі суб'єкт-об'єктного (владного, насильницького) формування існуючого світового порядку, до публічного управління постіндустріального суспільства, яке базується на науковій парадигмі суб'єкт-суб'єктного (невладного, партнерського) формування нового світового порядку, є об'єктивним процесом, який не лише веде до формування якісно нової системи публічного управління суспільним розвитком, а й потребує якісно нової політико-управлінської еліти, яка і сформує цю систему – систему публічного управління. Оскільки формування такої системи залежить від наявності нової політичної і управлінської еліти, то таку еліту необхідно формувати загодя: спочатку елі-

та, спрямована на формування нової системи, – потім нова система, і аж ніяк не навпаки. Стара еліта нездатна створити нову систему в силу того, що вона сама є продуктом старої системи.

Як сформувати нову політико-управлінську еліту? Питання складне. Проте, цілком очевидно, що нову еліту необхідно починати формувати, що називається, з “нуля” – з молодого покоління людей, які незаангажовані старою політичною системою і системою державного управління індустріального суспільства, а спрямовані в майбутнє постіндустріальне (інформаційне) суспільство, основною цінністю якого є людина як носій індивідуального інтелекту і суспільної інформації. Як стара еліта нездатна створити нову систему, так вона не здатна сформувати і нову політико-управлінську еліту. Тому в переломні періоди суспільних трансформацій, що потребують зміни політичної і управлінської еліти держави ставку необхідно робити виключно на молодь, на нове покоління, на нову генерацію топ-менеджерів публічного управління, які генерують, ініціюють і здатні провести відповідні трансформації в розвитку держави і суспільства в цілому.

З огляду на це дуже позитивною є започаткована (хоч і запізніла) в Україні практика професійної підготовки публічних службовців на базі загальної середньої освіти. Саме з числа цих майбутніх публічних службовців і необхідно формувати нову політико-управлінську еліту постіндустріального (інформаційного суспільства). Питання тепер полягає в тому, як це зробити. Цілком очевидно, що для успішного вирішення цієї надзвичайно складної проблеми ми маємо, як це не парадоксально виглядає, рухатися одночасно за трьома відомими напрямками. Якими?

Перший напрям – науковий. Науковці повинні забезпечити майбутню політичну і управлінську еліту держави новою науковою парадигмою публічного управління і відповідною моделлю демократичного врядування. При цьому, варто чітко відмежувати їх від існуючої парадигми державного управління і побудованій на цій парадигмі моделі авторитарного (як варіант, авторитарно-демократичного) врядування. Теоретико-методологічні підходи до вирішення цього питання були запропоновані нами ще 2003 р. у монографії, яка так і називається – “Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія)” [2]. Без вирішення цього завдання формування нової політико-управлінської еліти держави виглядає досить проблематично, а отже, й прагнення змінити систему є примарним.

Другий напрям – освітній. Нова наукова парадигма публічного управління має бути покладена в основу освітнього процесу з підго-

товки політиків і управлінці за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування”, що дозволить спрацювати на випередження і сформуванню у них відповідні імперативам парадигми публічного управління професійної компетентності – знання, навички і вміння.

Третій напрям – прикладний. Цей напрям передбачає трансформацію (перетворення, зміну) нині діючої системи державного управління в систему публічного управління і це має зробити нове покоління управлінців. Отже, для забезпечення трансформації системи державного управління в систему публічного управління, так би мовити, з середини, через залучення до політичного і управлінського процесу нової генерації політиків і управлінців на всіх рівнях соціальної структуризації суспільства, необхідно органічно поєднати розвиток науки, освіти і практики публічного управління та адміністрування навколо парадигмальних змін, які здатні в недалекому майбутньому встановити новий порядок формування та реалізації публічної влади і її територіальної організації всередині окремої країни, а в перспективі покликати встановити і новий світовий порядок.

Список використаних джерел:

1. *Мартиненко В. М.* Публічне управління XXI ст. – наукова парадигма становлення нового світового порядку / В. М. Мартиненко // Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху : зб. тез XVI Міжнар. наук. конгресу, 21 квітня 2016 р. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2016. – С. 60–64.

2. *Мартиненко В. М.* Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) / В. М. Мартиненко. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2003. – 220 с.

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сучасні умови розвитку держави, стрімка зміна форм та механізмів управління суспільно-політичними процесами вимагають від державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування інноваційних підходів та методів у діяльності. Водночас, сучасні державні службовці приймають державно-управлінські рішення, реалізують їх з урахуванням власного досвіду, інтуїції, але

не сприяють на знанням, отриманих під час підготовки, підвищення кваліфікації. Це пов'язано з тим, що підготовка державних службовців (посадових осіб місцевого самоврядування) носить більше теоретичний підхід, не враховуються потреби службовців в отриманні практичних навичок, особливо в системі публічного управління.

Саме підготовка державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування повинна враховувати умови, в яких працюють державні службовці, їх потреби у певних навичка та знаннях з урахуванням сучасних умов розвитку українського суспільства.

Одним з головних завдань підготовки державних службовців повинно бути забезпечення практичних знань в межах виконання своїх державних посад.

Відповідно до Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 роки пріоритетними завданнями у сфері державної служби та управління людськими ресурсами є забезпечення професійного розвитку державних службовців, що включає регулярне навчання, справедливе оцінювання результатів діяльності, а також мобільність і просування по службі на основі об'єктивних, прозорих критеріїв і здобутків [3].

Згідно із Законом України “Про державну службу” [1] державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно.

Таким чином, чинними нормативно-правовими документами визначена потреба у постійному вдосконаленні кадрового потенціалу державними службовцями.

На даний час спостерігається проблема існування в системі підготовки службовців застарілих методів навчання, неефективність отриманих знань, нереалізованість знань у процесі професійної діяльності, відсутність зв'язку кар'єрного зростання з постійним удосконаленням свого професійного рівня тощо.

На нашу думку, підготовка державних службовці та посадових осіб місцевого самоврядування повинна базуватися на таких принципах: раціональності; спрямованості на практичні навички залежно від потреб державних службовців (посадових осіб місцевого самоврядування); економії часу та фінансових ресурсів; ефективності; зв'язку кар'єри державного службовця з постійним удосконаленням рівня професіоналізму.

До основних форм підготовки державних службовців (посадових осіб місцевого самоврядування) слід впровадити: он-лайн лекції, тренінги, імітаційні ігри, вебінари, майстер-класи.

Тренінг як форма навчання має істотні переваги перед іншими формами та видами навчання і вимагає від фахівців не тільки знань, а й уміння застосовувати свої знання у практичній діяльності, що постійно змінюється. Серед переваг, які має тренінг як активна форма навчання перед традиційними методами, можна визначити такі: під час використання тренінгу процес навчання максимально наближений до реальної практичної діяльності, тренінг є імітаційним методом; тренінг є інтерактивним методом навчання, учасники виступають у тих чи інших ролях і діють відповідно до статусу своєї ролі; тренінг є методом, де спрацьовують механізми групової динаміки, учасники набувають досвіду розробки та виконання колективних рішень, тим самим їй відображається можливість самореалізації особистих якостей та здійснюється ефективне позитивне самовираження професійної діяльності; під час тренінгу спеціальними засобами створюється певний емоційний та інтелектуально-пізнавальний настрій, що надає можливість істотно активізувати й інтенсифікувати процес навчання [5, с. 72–73].

Імітаційні ігри передбачають проведення певного управлінського процесу та вирішення певного завдання. Перевагами даного методу є наступні. По-перше, це ефективність – значне збільшення обсягів здобутих знань і навичок за одиницю часу. По-друге, багаторазове стиснення часу: процеси, які в реальному житті тривають роками, їхня імітаційна модель “прокручує” за секунди, а в разі застосування комп’ютерів – практично миттєво [2, с. 59–60]. І безпечність, оскільки певне управлінське рішення не реалізується в реальному часі, якщо воно хибне та може привести до значних негативних наслідків.

Вебінар – це онлайн-захід, спрямований на навчання учасників. У ролі ведучого виступає викладач, тренер, провідний фахівець, чие завдання – передати слухачам вебінару якусь інформацію, навчити новим прийомам роботи, виробити нові навички і т.п. Учасники вебінару можуть перебувати за сотні кілометрів один від одного і від ведучого – при наявності Інтернету відстань не має більше значення. Вони бачать і чують викладача, можуть задавати йому свої питання. Таким чином, підвищується ефективність навчання.

Найпривабливіше з переваг – економія. Не потрібно вирушати питання відрядження, не потрібно брати в оренду зал, не потрібно роздруковувати для учасників демонстраційний матеріал. Всі ці витрати не потрібні.

Проведення заняття майстер-клас – це створення атмосфери підтримки та умов для самопізнання, самовиявлення, саморозвитку. Тим самим фахівець на даному занятті виступає в ролі координатора навчальної діяльності, спостерігача котрий має можливість стимулювати, провокувати, полегшувати пошук способів вирішення відповідного державно-управлінського завдання [4].

Сучасний розвиток суспільства вимагає постійне удосконалення кадрового потенціалу державних службовців, що можуть надати он-лайн технології та технології проведення тренінгів, імітаційних ігор тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон про державну службу [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54571.
2. *Іваненко Л.* Імітаційні ігри – ракурси й перспективи / Л. Іваненко // Вісн. НАН України, 2007. – № 5. – С. 58–67.
3. Стратегія реформування державного управління України на 2016–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#n9>.
4. *Стрітьєвич Т.* Інноваційні форми професійної фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Тетяна Стрітьєвич // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 135. – С. 203–206.
5. *Швалб Ю.* Задачний підход к построению учебного тренинга в ВУЗе / Ю. М. Швалб // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Донецьк : ДЮІ, 2005. – С. 72–84.

Грибко Ольга Владиславівна

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК БАЗОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Досвід демократичних країн свідчить, що коли організації громадянського суспільства мають реальний вплив на процес державного регулювання, тоді держава та суспільство мають ста-

більшій розвиток із відсутністю суперечок та протистоянь всередині (розбіжності звужуються, а стійкість системи підвищується). Крім того, залучення інституцій громадянського суспільства дозволяє подолати певну ізольованість влади від суспільства.

Так, громадський контроль є формою реалізації конституційного права кожного громадянина на достовірну інформацію про діяльність органів публічного управління [6]. Однак треба відзначити, що чіткого визначення поняття “громадський контроль” (англ. – public watch, public advocacy) немає, що дозволяє досить вільно маніпулювати цим терміном. На нашу думку, оптимальним із існуючих визначень є таке: “громадський контроль – це ретельно продуманий та спланований громадськими інститутами різного рівня та спрямованості комплекс дій, покликаний впливати на процес прийняття рішень органами державної влади та/або на політику компанії з метою підвищення їх прозорості та соціальної відповідальності” [10].

Доцільно передусім навести ключові характеристики громадського контролю як суспільно-політичного явища. За твердженням українського дослідника А. Крупника, громадський контроль є інструментом громадської оцінки виконання органами влади й іншими підконтрольними об’єктами їх соціальних завдань. Такий контроль – невід’ємна складова системи публічного управління та незамінний чинник розвитку соціуму в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави [7].

О. Полтараков визначає громадський контроль як систему відносин громадянського суспільства з державою. Система ґрунтується на підзвітності органів державної виконавчої влади органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) і недержавним структурам (“третьому сектору” та ЗМІ) [9]. Отже, громадський контроль сприяє утвердженню громадянського суспільства, в якому реально забезпечуються всі права та свободи людини і громадянина, а об’єктом контролю є органи влади. Ці ідеї співзвучні монографії “Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії”, де не лише уточнено теоретико-методологічні підходи до аналізу взаємодії держави та громадянського суспільства, а й запропоновано концепцію держави як складової громадянського суспільства [4].

Згідно з думкою З. Гладуна, суб’єктами громадського контролю є, по-перше, громадяни, і по-друге, об’єднання громадян (політичні партії, професійні спілки, молодіжні й інші громадські організації). Їх контрольні повноваження, як правило, не мають юридично-

владного змісту. Відтак рішенням громадських організацій за результатами перевірок притаманний рекомендаційний характер [3].

Для здійснення громадського контролю можуть створюватися:

- 1) громадські ради при органах публічного управління;
- 2) інститути місцевих уповноважених з прав людини (запровадження посад місцевих і регіональних омбудсманів);
- 3) асоціації споріднених структур, які здійснюють громадський контроль, що дає змогу представляти на владному рівні інтереси кожної окремої організації та впливати законними методами на формування й реалізацію державної політики у певній сфері [2; 3].

Структурними елементами громадського контролю вважаються мас-медія та незалежні аналітичні центри. Якщо йдеться про парламентський контроль як різновид громадського контролю, то одним із його елементів можуть бути спеціальні комісії.

Аналіз нормативно-правової бази та зарубіжного досвіду дає підстави для виокремлення низки форм здійснення громадського контролю:

- 1) звернення громадян, за допомогою яких вони в режимі зворотного зв'язку повідомляють державні та недержавні інституції про виконання, невиконання або неналежне виконання ними або підвідомчими їм органами чи установами соціальних функцій і вимагають вжиття відповідних заходів;

- 2) громадська експертиза, здійснювана незалежною групою фахівців (експертною радою), котра працює на підставі офіційно затвердженого положення;

- 3) громадські слухання щодо проблем важливого суспільного значення дій чи намірів органів державної влади та місцевого самоврядування;

- 4) моніторинг діяльності та контрольні (рейдові) перевірки на об'єктах громадського контролю [1; 8].

Автори аналітичної записки “Забезпечення доступу до публічної інформації як стратегічний пріоритет державної політики України” наголошують на тому, що *парламентський контроль* за дотриманням права людини на доступ до інформації має здійснюватись Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України, народними депутатами України, а *громадський контроль* за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до публічної інформації здійснюється депутатами місцевих рад, громадськими організаціями, громадськими радами, громадянами особисто

шляхом проведення відповідних громадських слухань, громадської експертизи тощо [5].

Варто зауважити, що в багатьох громадянських суспільствах з розвинутою місцевою демократією (місцевим самоврядуванням) інформаційне забезпечення громади вже сьогодні поставлене в один ряд з такими послугами, як освіта, охорона здоров'я, громадський транспорт, благоустрій тощо. І хоча таке трактування інформаційної роботи є дещо незвичним, час вимагає невідкладного освоєння місцевою владою нової послуги – інформаційного забезпечення населення. Адже високий рівень інформаційного забезпечення суспільства – основа організованості соціального середовища, запорука його необхідної гнучкості, здатності перебудовуватися відповідно до ситуацій, що змінюються, ефективний захід зниження ризику прийняття невірних і небезпечних рішень. Громадяни часто докоряють владі саме за недостовірну і неповну інформацію, або її цілковиту відсутність. Відповідно, це зменшує інтерес з боку населення до діяльності владних структур і значно загострює відносини між державою та суспільством.

Отже, створення необхідних умов для всебічного інформування громадськості сприятиме підвищенню динаміки прогресивних економічних і соціальних процесів, прискоренню розвитку і самоорганізації суспільства, підвищенню грамотності, свідомості та рівня життя населення, а також стабілізації політичної ситуації, подоланню соціальної напруги в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. *Буздуган Я.* Правові засади участі громадських організацій у здійсненні громадського контролю [Електронний ресурс] / Ярослава Буздуган // Віче. – № 12. – 2012. – Режим доступу : <http://www.viche.info/43582>.

2. Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадських організацій: інноваційні рішення в соціальній політиці : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25 вересня 2008 р. ; [редкол. : С. О. Горбунова-Рубан та ін.]. – Х. : Центр стратегічних досліджень та інноватики, 2008. – 184 с.

3. Гладун З. С. Державна політика охорони здоров'я в Україні (адміністративно-правові проблеми формування і реалізації) : монографія / З. С. Гладун. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 460 с.

4. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії : монографія ; за ред. І. О. Кресіної. – К. : Логос, 2007. – 316 с.

5. Забезпечення доступу до публічної інформації як стратегічний пріоритет державної політики України : [аналіт. доп.] / [Корнієвський О. А., Вознюк П. Ф., Горелов Д. М. та ін.] ; за ред. О. А. Корнієвського, В. М. Яблонського. – К. : НІСД, 2012. – 72 с.

6. Конституція України. – Х. : ЧП “ІТВИНИ”, 2003. – 68 с.

7. *Крупник А. С.* Громадський контроль: сутність та механізми здійснення [Електронний ресурс] / А. С. Крупник. – Режим доступу : http://novyi-stryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf.

8. *Міл, Дж, С.* Про свободу; Роздуми про представницьке врядування. Поневолення жінок / Дж. С. Міл ; : пер. з англ. – К. : Основи. 2001. – 464 с.

9. *Полтораков О.* Громадський контроль над “силовими” структурами в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О. Полтораков. – Режим доступу : <http://www.niisp.gov.ua/articles/109/>.

10. *Linz Juan J.* Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, S.America and Post-Communist Europe / Linz, Juan J. and Stepan, Alfred. – Baltimore & London : The J. Hopkins University Press. – 1996. – P. 5–7.

Козлов Костянтин Іванович

СПІВУРЯДУВАННЯ (CO-GOVERNANCE) ЯК НОВИЙ ТРЕНД ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДНИХ УСТАНОВ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Останнім часом у наукових працях певних закордонних дослідників з проблем державного управління, участі громадськості та її взаємодії з владними інститутами [1–3] відбувається спроба концептуалізації співурядування (co-governance) як постмодерної концепції взаємостосунків влади та громадськості.

Слід наголосити, що така концептуалізація може відбуватись за умов еволюційного розвитку державного управління та переходу його в якісно нову політико-адміністративну систему – Нове публічне врядування (New Public Governance – НПВ).

НПВ є політико-адміністративною системою, що включає соціальні структури та організаційно-правових впливи при вирішенні проблем управління справами суспільства. У сучасних умовах, коли гостріше постають проблеми взаємодії органів публічного урядування і інститутів громадянського суспільства, а механізми державного

управління у всьому світі не витримують кризи, проблеми підвищення дієвості публічного урядування набувають особливого значення.

Нагадаємо, що концепт *good governance* у державному управлінні базується на основі шести концептуально утворюючих принципів, а саме:

- зрозумілість мети – органи врядування встановлюють чітку стратегічну мету для громадської організації або проекту та забезпечують керівництво, яке спонукає партнера до досягнення цієї мети;

- підзвітність – владна структура включає в себе чітку систему підзвітності;

- ролі та обов'язки – кожний підрозділ владного органу має чіткі ролі і обов'язки, які доповнюють один одного і приведені у відповідність зі стратегією;

- лідерство – лідерство проявляється на всіх рівнях управління;

- інформація та звітність – механізми управління підтримуються інформацією і звітністю для моніторингу продуктивності, управління ризиками, прийняття рішень, а також вироблення напрямків діяльності;

- здатність та участь – компетентні люди беруть участь в управлінні.

Не можна не зауважити на тому, що НППВ вимагає більш інноваційних підходів до побудови діалогу між владою і громадянським суспільством. А тому, на перший план у стосунках держави і громадянського суспільства виходить “спільне виробництво” благ (*Co-production*) для задоволення потреб споживачів послуг, що у свою чергу, дає можливість громадськості відчувати відповідальність за прийняті рішення стосовно подолання чи попередження проблеми, які виникають (чи можуть виникнути у суспільстві).

Отже, феномен співурядування (*co-governance*) є інтегруючим поняттям для концепції СО- (спів-): спільне виробництво благ (*co-production*) та “співуправління” (*co-management*), оскільки стосується вироблення політики і реалізації стратегії.

Виходячи з цього факту наголосимо, що співурядування (*co-governance*), як постмодерна концепція державного управління, означає здатність владного інституту розподілити між окремими суб'єктами управлінського процесу (індивідами, громадськими організаціями, територіальними громадами) право на прийняття управлінського рішення, у відношенні якого, установа має офіційні повноваження приймати рішення.

“Співурядування” (co-governance) відображається у процесі вироблення політики та стратегічного планування надання послуг або реалізації проекту. Актори з різних організацій і секторів визначають загальні пріоритети публічної політики і можуть трансформувати їх у стратегічні плани. “Співурядування” (co-governance) відбувається ефективно за умов найбільшого залучення різного роду організацій до процесів вироблення публічної політики, спільного виробництва суспільних благ, надання послуг чи реалізації проекту.

Успішне співурядування (co-governance) залежить від ефективних взаємостосунків. Всі сторони процесу співурядування (co-governance) повинні визначити пріоритет побудови ефективних відносин, який вимагає часу і зобов'язань.

Знаходячись поза консенсусом вироблення політики та за відсутності більш-менш незалежних радників або виробників політики, головним уроком є те, що дієве співурядування (co-governance) у площині взаємодії партнерів мало чим відрізняється від іншого владного проекту, у реалізації якого беруть участь багато зацікавлених сторін.

Ключовим є чіткість механізмів управління на ранніх стадіях реалізації проекту. Проте при співурядуванні (co-governance) ризик невдачі проекту збільшується при виникненні конфліктів, що нерідко трапляється за умов неефективного управління проектом (через невдалі відносини та неоднозначного визначення того, якими будуть механізми управління).

Головними принципами успішного співурядування (co-governance) є:

- структуралізація відносин, процесуальність і розуміння того, як люди будуть працювати разом;
- створення і підтримка загального розуміння того, що кожен намагається досягти;
- залучення людей, які мають потрібний досвід та здібності;
- підзвітність та транспарентність у відношенні ефективності, досягнень та завдань;
- сталість фінансової системи, її планування та адаптація за умов зміни зовнішніх та внутрішніх обставин.

Наприкінці наголосимо, що співурядування (co-governance) не передбачає рівності у владі, але, у той же час, не зменшує цінності і відповідальності кожного з партнерів у процесі взаємодії.

Список використаних джерел:

1. *Brandesen, T., Pestoff, V.* (2006). Co-production, the third sector and the delivery of public services: An introduction. *Public Management Review*, 8 (4), 493–501.
2. *Falanga R.* From citizens' participation to co-governance: Is the road to hell paved with good intentions? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://repositorio.ul.pt/bitstream/10451/26218/1/ICS_RFalanga_From_CLI.pdf.
3. *Kooiman J.* *Governing as Governance* / Jan Kooiman // SAGE, 2003. – 249 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=2DCpRlhV4f0C&dq=co-governance&hl=ru&source=gbs_navlinks_s.

Котуков Олександр Анатолійович

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

У даний час людство вступило на новий етап розвитку, пов'язаний із тенденцією глобалізації усіх сфер людської діяльності. Стрімкі і вражаючі за своїми масштабами глобалізаційні процеси впливають на всі сторони людського буття: політичну, економічну, технологічну, інформаційну, соціальну тощо. Під час даних процесів виникають проблеми, що стосуються основ існування держав, соціумів і окремих людей, які змінюють традиційні уявлення про міждержавні, соціальні та людські відносини. Неабиякий вплив глобалізація здійснює і на розвиток публічного управління.

Більшість сучасних дослідників під глобалізацією розуміють суперечливі процеси розвитку світової економіки, пов'язані із формуванням світових ринків, зростанням взаємозв'язку і взаємозалежності національних і світового господарства [1; 3]. Разом з цим, останнім часом глобалізація також розглядається також як процес зростаючого впливу інших неекономічних факторів міжнародного значення (наприклад, політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну тощо). При цьому можна погодитися з визначенням Д. Білокопитова, який стверджує, що глобалізація – багатовимірний процес, який одночасно відбувається майже в усіх сферах життєдіяльності, починаючи з економіки, фінансів, комунікації та політики і закінчуючи культурою та ідентичністю, що передбачає зростання інтеграції, уніфікацію практик, збільшення взаємозалежності [2].

Поряд з низкою позитивних наслідків, зокрема появою вільної світової торгівлі та ринку, збільшенню доступів до інформації та можливостей пересування, глобалізація призвела до збільшення залежності багатьох країн від світової кон'юнктури та зростання втручання міжнародних інститутів у внутрішню політику незалежних країн. З посиленням даного комплексу негативних процесів постає питання про свободу не тільки окремого громадянина, скільки держави, про її здатність дотримуватися суверенітету й виконувати конституційно закріплені функції та повноваження.

Як наслідок, система публічного управління на рівні кожної держави має реагувати на виникаючі виклики і змінюватися у відповідності з вимогами часу. Реакцію на глобалізаційні процеси, на нашу думку, має стати реалізація низки взаємопов'язаних заходів, які мають зовнішні та внутрішні вектори впливу.

1. Зміни у відносинах із зовнішнім середовищем

1.1. Розробка нової моделі державної політики, пов'язаної з чітким позиціонуванням у глобальному світі.

Незалежно від того, як країна включена в різні транснаціональні структури і процеси, принципову необхідність набуває розробка державної політики в умовах глобалізації, яка б враховувала співвідношення геостратегічних сил у глобальному просторі і чітко визначала місце і роль країни в ньому. Така політика повинна бути спрямована переважно на реалізацію національних інтересів не шляхом пристосування до потреб глобальних суб'єктів впливу (міжнародні структури глобального управління, міжнародні неурядові організації, транснаціональні корпорації тощо), а шляхом декларування і відстоювання власної національної позиції в глобальному світі. Необхідність розробки і впровадження такої політики, перш за все пов'язана з осмисленням геополітичної стратегії розвитку країни в умовах глобалізації, а головне з пошуку відповіді на питання, як вона повинна розвиватися і яка її роль у сучасних глобалізаційних процесах.

1.2. Забезпечення участі у формуванні нової глобальної системи права.

Ще одним напрямом розвитку публічного управління має стати участь у вдосконаленні системи міжнародного права, яка має відреагувати на зростання впливу наднаціональних структур і легалізувати способи взаємодії інститутів публічного управління на місцевому, регіональному, національному та наднаціональному рівнях. При цьому, що важливо, в сучасних умовах до-

цільно розробити механізми обмеження наднаціонального рівня публічного управління під час взаємодії з національним. Чіткі обмеження, які необхідно закріпити в міжнародному праві, не повинні, з одного боку, обмежувати необхідні дії публічних суб'єктів глобальної безпеки (ООН, НАТО, ОБСЄ), глобальної освіти та культури (ЮНІСЕФ), глобального економічного розвитку (ВТО), а з іншого боку – забезпечувати відповідність їх дій принципам справедливості, пропорційності, загального блага.

2. Внутрішні зміни системи публічного управління

2.1. Забезпечення взаємопроникнення публічного управління та громадської сфери.

Реакцією на глобалізаційні виклики, на нашу думку, має стати і забезпечення діалектичної єдності та взаємопроникнення публічного управління та громадської сфери, які повинні виступити не в якості антагоністів, а партнерів. Адже саме завдяки залученню до управління громадськості можна забезпечити гнучкість і адаптивність системи публічного управління до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Таким чином актуальним є впровадження такої моделі публічного управління, що буде ефективною в епоху глобалізації. Однією з таких моделей є мережеве управління, згідно з якою зусилля органів публічного управління повинні спрямовуватися на координацію дій різних значущих інституційних суб'єктів соціально-економічного та політичного процесів, між якими постійно відбувається динамічний розподіл обов'язків і здійснюється взаємний вплив за допомогою створення гібридних і рухомих мереж, в яких поєднуються державні, недержавні, національні та глобальні елементи.

2.2. Активне впровадження в систему публічного управління сучасних інформаційних технологій.

У процесі глобалізації величезну роль відіграють сучасні інформаційні технології, які зближують відокремлені куточки планети, створюючи єдиний світовий інформаційний простір. Величезну роль у цьому процесі відіграє Інтернет. Ця всесвітня інформаційна система утворює кіберпростір, який народжує кіберкультуру зі своїми поняттями, цінностями, способом думок і мовою, що з кожним роком залучає все більшу кількість громадян по усьому світу. Національні держави втрачають монополію на інформацію.

Публічне управління не може стояти осторонь цих змін. Реакцію на них має стати активне впровадження в діяльність органів влади сучасних інформаційних технологій, заснованих

на використанні інструментів електронного врядування. А це у свою чергу потребує якісно нового рівня підготовки працівників органів публічного управління, які повинні: володіти сучасними засобами обробки та аналізу інформації, готовністю до постійної інноваційної діяльності; мати вміння приймати нестандартні рішення; ініціативність, комунікативні навички тощо.

Наведені зміни в системі публічного управління поступово стають практикою у більшості розвинених країн світу. Між тим в Україні реформи в даній сфері відбуваються доволі повільно. Конкретні заходи, пов'язані з реформуванням публічного управління та адміністрування в Україні стануть предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
2. Білокопитов Д. В. Глобалізація як чинник впливу на сучасне громадянське суспільство / Д. В. Білокопитов // Державне будівництво [Електронне фахове видання] : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2006. – Вип. 1. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/5/01.pdf>.
3. Людина і соціум у глобалізованому світі : монографія / О. К. Чаплигін, Н. С. Корабльова, А. С. Дорошкевич, О. О. Маркова ; за ред. проф. О. К. Чаплигіна. – Х. : ХНАДУ, 2012. – 340 с.

Ларіна Наталія Борисівна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У РОЗБУДОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Глобалізаційні процеси кинули виклик усім інституційним утворенням, які раніше забезпечували стійкість існування та розвитку людства. У цьому дискурсі саме держава, яка існує і діє в певному природному і суспільному середовищах, стала чи не основним об'єктом критики, оскільки нею втрачено монополію на управління суспільством. Згідно з першою статтею Конституції, Україна є демократичною, правовою та соціальною державою. Однак сучасні виклики, що постали перед системою державного управління та вимагають адекватної відповіді та створення умов щодо їх подолання. Тому у “Стратегії 2020” Президентом України проголошується курс на проведення важливих

реформ у сфері державної політики, зокрема децентралізації, виборчого законодавства, реформи місцевого самоврядування, соціального захисту, реформи державної служби та реорганізація органів державного управління Головною передумовою реалізації “Стратегії” є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності. Відповідальність влади – провести реформи, забезпечити баланс інтересів між громадянським суспільством, державою і бізнесом, просто прозора та якісно працювати за новими підходами, гарантувати дотримання прав людини. Відповідальність громадянського суспільства – контролювати владу, жити відповідно до принципів гідності, неухильно додержуватися Конституції України та законів України [1].

Означена проблематика становить предмет дослідження вітчизняних та зарубіжних учених у таких галузях наук, як: філософії, політології, соціології (Аграновська, С. Алексеев, В. Бабкін, М. Баглай, Д. Баялджиев, М. Гриценко, В. Копейчиков, І. Ледях, О. Лукашова, Л. Мамут, В. Новіков, Г. Рітгер, В. Роїк, В. Селіванов, А. Сіленко, О. Скакун, О. Скрипнюк, Ф. Фабрициус, К. Хессе та ін.). Аналізу різних аспектів взаємин між представниками владних структур та суспільством присвятили свої праці вітчизняні дослідники в галузі наук з державного управління, а саме: Р. Войтович, В. Голубь, В. Князев, В. Козаков, О. Крюков, О. Якубовський та ін. Дослідженню проблем соціальної політики держави, зокрема її теоретико-методологічним основам, процесів формування та ефективності реалізації, присвячено роботи Е. М. Лібанової, В. О. Соболева, А. В. Скуратівського, М. О. Шульги, О. О. Яременка та ін. Аналіз публікацій з окресленої проблеми дозволив зробити висновок, що за межами досліджень залишилися питання щодо визначення чинників, зокрема їх сутності та впливу на розбудову сучасної держави.

Розуміння поняття “держава”, “сучасна держава” окреслюються декількома гранями, зокрема: держава як організація політичної влади; держава як апарат влади; сучасна держава як політична організація всього суспільства.

Держава має свої специфічні риси, які відрізняють її від усіх інших форм об’єднання людей, інститутів і організацій, зокрема: відділення публічної влади від суспільства, поява прошарку професійних управлінців. Сучасна держава поєднає професійний апарат управління з представницькою системою влади, яка формується через вибори. Держава будується на основі територіальної спільності людей, де закони і повноваження державних органів

влади поширюються на людей, які проживають у межах кордонів державної території. Держава організовує суспільне життя на правових засадах, лише їй належить право на видання законів, що мають загальнообов'язковий характер. Держава претендує на представництво суспільства в цілому і захист загальних інтересів і спільного блага. Ніяка інша організація не може представляти і захищати всіх громадян і не володіє для цього необхідними засобами. Сучасною ознакою держави є також її соціальне спрямування.

Таким чином, відповідно означеного держава є специфічною політичною дійсністю з універсальними ознаками, які виявляються на всіх етапах її розвитку, зокрема: територія, населення, суверенітет, влада. Отже, держава – суверенна політико-територіальна організація суспільства, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі юридичних норм, що забезпечують захист і узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів з опорою, у разі потреби, на легальний примус.

Однак у нинішніх динамічних суспільно-трансформаційних процесах докорінних перетворень зазнають як інституційні форми соціальної реальності так і психосоціальна природа людини і суспільства. Значною мірою цьому сприяють глобалізаційні тенденції, що стимулюють утворення єдиного інформаційного простору, інноваційну активність людей та технологізацію їхньої життєдіяльності. Вочевидь, що сучасна держава несе на собі відбитки властивостей сучасної людини і суспільства, оскільки знаходиться у взаємозв'язку з різними організаціями, колективами, окремо взятими особами, які характеризуються активністю, раціональністю, автономністю, відкритістю стосовно зміни історичних можливостей і домагань. Вищевказане співвідноситься з визначенням В. Є Чиркіна про те, що сутність сучасної держави обумовлюється соціальною асиметрією суспільства і необхідністю вирішення спільних справ універсальною політичною організацією, що діє на основі адміністративно-територіального поділу та громадянства, здійснюючи, за допомогою спеціалізованого апарату управління, арбітраж і легалізований примус [2].

Відповідно вищевказаного можна констатувати, що використання поняття “сучасна” характеризується двома позиціями, зокрема: це темпоральність і зміна якості людини з опорою на нематеріальні цінності та зрілість суспільства, яке характеризується як громадянське, що відповідає вимогам епохи постмодерну. Очевидно, що конструювання образу сучасної держави йде шляхом прояву різних аспектів її життєдіяльності, що є нехарактерними минулому.

Сучасна держава – це інструмент політичної раціональності, здатний забезпечити рівновагу між державою і суспільством, це інструмент формування громадянського суспільства, забезпечення дотримання режиму прав людини та достойного рівня життя. Відповідно до цього організація суспільного життя в сучасній державі має відбуватися в першу чергу на правових засадах, бо саме їй належить право на видання законів і норм, що мають загальнообов'язковий характер [3]. При цьому претензія на представництво суспільства в цілому, захист загальних інтересів і спільного блага вимагає від сучасної держави захищати всіх громадян, несучи за це відповідальність.

Відповідальність – це покладені на кого-небудь або взяті ким-небудь зобов'язання звітувати за будь-які дії і приймати на себе провину за будь-які дії [4, с. 136].

У наведеному визначенні простежується онтологічний аспект щодо розуміння поняття “відповідальність” та наявності суб'єкт-суб'єктних соціальних відносин, людини та іншого, перед яким вона несе відповідальність, зокрема: суспільством, або ж власним сумлінням, та існуючими санкціями за настання відповідальності. При цьому в сучасному словнику англійської мови “responsibility” – відповідальність визначається як моральний обов'язок за несення певних зобов'язань, персональна підзвітність [5, с. 10].

У цьому визначенні при акцентуації на моральні зобов'язання, також простежується наявність зворотної реакції на той чи інший запит людини, групи людей, суспільства тощо.

Соціальна відповідальність – це ступінь відповідності дій соціальних суб'єктів: особистостей, соціальних груп, спільнот, державних інституцій та їх представникам, взаємним вимогам, діючим правовим та соціальним нормам, загальним інтересам. Соціальна відповідальність виступає засобом підтримання цілісності суспільства, суспільної злагоди, соціальної інтеграції. В індивіда соціальна відповідальність формується як результат тих зовнішніх вимог, які до нього ставить суспільство, соціальні групи, сім'я тощо. Іншими словами, усвідомлення суб'єктами єдності соціального простору, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою, дозволяє стверджувати, що соціальна відповідальність має стати чинником розбудови сучасної держави, однією з ознак якої є її соціальне спрямування. Сутність останнього складає: забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, гарантії однакових можливостей для самореалізації особистості тощо.

Соціальна відповідальність української влади має проявлятися в ефективному державному управлінні країною, що забезпечить її розвиток в економічній, науково-технічній, соціальній, культурній та інших сферах; реалізації проголошених цілей, програм, зобов'язань та соціальних стандартів; регулярному звітуванні посадових осіб та державних інститутів перед громадськістю за виконання делегованих повноважень та обов'язків, відповіді на болючі питання, що хвилюють суспільство. Підвищення соціальної відповідальності державної влади перед громадянами в умовах розбудови сучасної держави обумовлює необхідність правової регламентації конституційної, політичної, адміністративної та інших видів відповідальності посадових осіб органів державної влади й такого реформування державного ладу, який би сприяв розбудові сучасної держави – інституту, реально підпорядкованому і підконтрольному українському суспільству.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку України 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/proekty/2020>.
2. *Чиркин В. Е.* Современное государство / В. Е. Чиркин. – М., 2001. – 416 с.
3. *Шаповал В. М.* Конституційна категорія соціальної держави / В. М. Шаповал // Право України. – 2004. – № 5. – С. 14.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Б. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
5. The advanced learner’s dictionary of current English / By A. S. Hornby 1992. Vol. 3. – P. 63.
6. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 748 с.

Мельтюхова Надія Миколаївна

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток систем публічного управління – постійний процес, обумовлений змінами, що відбуваються у суспільстві як в об’єкті управління та в цілому у світі як у зовнішньому середовищі. Озна-

ки його спостерігаються і в Україні: з'являються в системі нові структурні утворення, функції, роботи, оновлюється нормативно-правова база, підвищується рівень відкритості і прозорості влади, стають нормою цивілізовані стандарти надання адміністративних послуг тощо. Хід і результати цих змін не завжди задовольняють суспільство. Прискорення процесу може бути забезпечено запровадженням системного підходу до планування і реалізації реформ.

Трансформації систем публічного управління відбуваються в усіх країнах, теоретики і практики звертають увагу на зміну його моделей, що почалася у кінці минулого сторіччя і продовжується зараз, а саме – традиційна модель заміщується різними формами нового публічного менеджменту. З'ясування конкретних напрямків і шляхів подальшого розвитку української адміністративної реформи потребує уважного розгляду особливостей цих моделей та процесу їх перетворення.

Підґрунтям традиційної моделі державного управління є принципи наукового менеджменту, бюрократична система та розподіл політичної та адміністративної сфер [1, с. 208]. З цих трьох складових реально втілення на пострадянському просторі отримали в найбільшій мірі ознаки бюрократичних систем: існування фіксованих і офіційних юридичних сфер, які упорядковуються правилами; наявність жорсткої офісної ієрархії та ранжирування рівнів повноважень, що характеризуються чіткою системою субординації; управління в офісі базується на написаних документах ("справах"); офісне управління передбачає спеціальну професійну підготовку; управління офісом здійснюється за загальними правилами. Частково впроваджені класичні принципи менеджменту: розподіл праці, право віддавати розпорядження і влада, дисципліна і покора, єдність розпорядництва, єдність керівництва, підкорення приватних інтересів системним тощо. Обмеженість їх застосування була обумовлена особливостями тоталітарного суспільства, високим рівнем централізації влади, необмеженістю влади партійної верхівки і намаганням її зберегти, нехтуванням інтересами пересічного громадянина і співробітника. Найбільш показово це виявилось в повільній реалізації таких принципів як справедлива винагорода, справедливість, ініціативність працівників, єдність персоналу. Тобто, можна сказати, що впроваджувалися ті принципи, які були корисні керівництву. Розподілу політичної та адміністративної сфер не існувало взагалі, партійні комітети різних рівнів керували абсолютно усіма процесами.

Сучасні моделі публічного управління, що поєднуються назвою “новий публічний менеджмент”, базуються на інших основах: орієнтація на споживача, ринок і власних співробітників; досягнення результатів і персональна відповідальність керівників; підвищення гнучкості організацій; використання ринкових методів у діяльності; зменшення ступеня і сфери впливу органів влади; чітке визначення організаційних і персональних цілей; послаблення сили дії принципу розподілу сфер політичної і адміністративної діяльності.

Зміна моделей публічного управління, яка спостерігається зараз у світі, обумовлена багатьма чинниками і здійснюється поступово і органічно. Інша ситуація існує в нашій країні. Норми і традиції тоталітарного суспільства і всеохоплюючої державної влади формувалися багато років, підтримувалися і закріплювалися різними методами, в тому числі і репресивними. Практика сьогодення свідчить, нажаль, про їх дієвість і життєздатність, впровадження інновацій стикається з значним спротивом як системи в цілому, так і окремих співробітників. Від об’єктивного світового процесу трансформації управлінських відносин радянське суспільство було відділено “залізною завісою”, і тому риси нових моделей публічного управління, які у розвинутих країнах сприймаються як закономірний і зрозумілий результат розвитку суспільства і суб’єкта управління, в нашій країні часто розглядаються як щось абсолютно нове і не зовсім зрозуміле. Це обумовлює необхідність проведення широкої роз’яснювальної кампанії як для усього населення, так і для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Вибір майбутньої моделі публічного управління України і шляхів її побудови (або переходу до неї) доцільно базувати на досліджених наведених принципах бюрократичної системи і нового публічного менеджменту. Безумовно, класичні принципи наукового менеджменту залишаються актуальними і важливими, але акцент доцільно робити на задоволення потреб споживача і підняття ролі власних співробітників, тобто демократизації управлінських відносин в середині системи (залучення співробітників до процесів прийняття рішень і виконання основних управлінських функцій). Відношення до споживача поступово покращується, про що свідчить, наприклад, робота центрів надання адміністративних послуг. Положення співробітників же практично не змінюється, переважно в системі використовуються командно-адміністративні методи управління.

Існування фіксованих юридичних сфер в системі публічного управління виглядає і далі доречним з огляду на кількість напрям-

ків її діяльності, а жорстка офісна ієрархія може бути послаблена в умовах зміщення уваги на досягнення конкретних результатів замість виконання процедур. Забезпечення досягнення певної мети вимагає посилення співпраці в організації як по горизонталі так і по вертикалі, що зазвичай приводить до демократизації відносин.

Використання ринкових методів діяльності (наприклад, елементів маркетингу, управління якістю тощо), як свідчить практика, дає високі позитивні результати, але вимагає професійної підготовки і постійного підвищення кваліфікації працюючих.

Зменшення сфери впливу органів влади виглядає завданням більш віддаленої перспективи. В розвинутих країнах цей процес пов'язан із збільшенням активності громадських організацій. В Україні такий рух тільки починає розвиватися, а бізнесові структури налаштовані лише на отримання прибутку, що не завжди є можливим при виконанні адміністративних послуг.

Визначення організаційних і персональних цілей безпосередньо пов'язано з перенесенням уваги на досягнення конкретних результатів діяльності. Така оцінка функціонування установ і підсистем логічно вимагає формулювання чіткої мети і створення "дерева цілей", яке дає можливість оцінювати внесок в загальний результат кожного структурного підрозділу і кожної особи. Швидке впровадження цього принципу виглядає проблематичним з огляду на низькій рівень підготовки з менеджменту державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, про що свідчить, на жаль, багаторічна викладацька практика автора.

Принцип підвищення гнучкості, тобто адаптивності організацій, більше стосується системи в цілому, що обумовлено високим рівнем централізації державно-управлінських відносин, який досі їй притаманний.

Відмовлення від принципу розподілу політичної та адміністративної сфер не є актуальним тому що вони не були розподілені. Навпаки, цей розподіл треба створити для захисту колективів органів державного управління, які останні десять років майже повністю оновлюються із зміною президента, що суперечить канонам наукового менеджменту і здоровому глузду.

Практичне впровадження принципів нового публічного менеджменту потребує, по-перше, подальших досліджень і наукового обґрунтування конкретних шляхів їх покрокової реалізації, по-друге, підвищення рівня підготовки державних службовців усіх рангів з основ менеджменту і публічного управління, по-третє, проведення широкої роз'яснювальної роботи в системі і в суспільстві в цілому.

Список використаних джерел:

1. *Одінцова Г. С.* Теорія та історія державного управління : навч. посіб. / Г. С. Одінцова, В. Б. Дзюндзюк, Н. М. Мельтюхова та ін. – К. : Вид. дім “Професіонал”, 2008. – 288 с.

Набока Людмила Віталіївна, Фоміцька Надія Василівна

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЛАДНИХ ВІДНОСИН ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Питання підвищення ефективності функціонування системи органів влади на місцевому рівні на основі запровадження демократичних змін є актуальним уже не перше десятиліття, однак істотні перетворення у цій сфері тільки почали активно відбуватися внаслідок здійснення реформи місцевого самоврядування, що передбачає децентралізацію державної влади. Практика свідчить, що ефективна й результативна реалізація влади в сучасних умовах залежить від багатьох чинників. Утім її основою є формування раціонально побудованої системи управління: чіткої моделі територіальної організації влади, обґрунтованого розподілу повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, якісного нормативно-правового, кадрового, інформаційного забезпечення їх діяльності, достатньої кількості фінансових ресурсів, активної громадськості.

На практиці здійснення влади і владних відносин відбувається через реалізацію державно-управлінських та управлінських відносин, які поєднують у собі ознаки політичних і правових відносин. Державно-управлінські відносини ґрунтуються на авторитетності, тобто управлінський процес залежить від статусу (авторитету) суб'єктної сторони, що формує управлінські відносини. Ця риса, з одного боку, є атрибутом політичної влади, що передбачає добровільне прийняття якихось вимог на підставі довіри і поваги. З іншого боку, вона вказує на можливість формування відносин та здійснення контролю за їх реалізацією лише тими суб'єктами, які займають певне місце в ієрархічній (організаційній) структурі державного управління. Тобто розкриває правовий статус учасників державно-управлінських відносин, який передбачає необхідність визначення їх соціального призначення, конкретизується у завданнях, компетенції, функціях і повноважен-

нях, потребує формального закріплення у нормативних актах і є основою правової форми державно-управлінських відносин.

В умовах демократизації суспільного розвитку зростає активність громадян, їх бажання брати участь у політичному житті держави, регіону, територіальної громади, тому суттєвих змін зазнають технології та процедури прийняття рішень органами публічної влади, зміст, форми і методи їх роботи. Значної ваги набуває результативність роботи тих владних інституцій, які є найближчими до споживачів і замовників управлінських послуг – населення. Саме вони мають забезпечити ефективне функціонування механізму взаємодії влади і громадськості, тобто реальну здатність громадян брати участь в управлінні державними і місцевими справами та обов'язковість врахування їх ініціатив у процесі розробки державної, регіональної і місцевої політик.

Згідно з Конституцією України до місцевого рівня віднесено і рівень району, і рівень області, де влада реалізується одночасно і державними адміністраціями, і радами [1]. Ці ж органи несуть відповідальність за збалансований розвиток території в цілому і кожної галузі зокрема. Такий підхід до територіальної організації влади вимагає як чіткого розмежування повноважень, так і прозорих механізмів взаємодії. Проте через недосконалий розподіл повноважень між органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у питаннях співпраці щодо управління територіально-адміністративними одиницями постійно виникають суперечності.

Відсутність критеріїв поділу повноваження між органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у чинному законодавстві зумовлює труднощі щодо їх реалізації, а значить, і співпраці органів місцевої влади. Наприклад, ст. 142 Конституції України визначає матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти та природні ресурси, що перебувають у комунальній власності територіальних громад [1]. Якщо немає цієї основи, тобто немає місцевого бюджету і комунальної власності, то самоврядування є лише номінальним. Це якраз стосується районних і обласних рад, оскільки бюджети на цьому рівні формуються з державних трансфертів або залучених коштів місцевих рад, а майно, що є спільною власністю територіальних громад, лише перебуває в управлінні ради. Крім того, на цьому рівні за законодавством не існує територіальної громади, яка є основою самоврядування.

Тому в управлінні адміністративно-територіальними одиницями на цьому рівні виникає значна кількість суперечностей, які викликані порушенням паритету інтересів.

Протириччя у створенні основних законів, що визначають діяльність органів влади регіонального рівня зумовлюють виникнення конфлікту інтересів у значній частині повноважень та функцій місцевих органів влади, а тому вказує на необхідність формування спеціальних процедур узгодження інтересів місцевих органів влади, які виробляють їх самостійно, посилаючись на власний досвід і знання. Адже практика свідчить про стихійне вироблення процедур взаємодії місцевих органів влади для узгодження інтересів держави і територіальних громад, яке іноді закріплюється нормативно-правовими актами, а іноді залежить лише від особистих контактів їх керівників. Тому основним засобом у розв'язанні більшої частини суперечностей, зумовлених конфліктом інтересів, повинно стати право виконання рішень районної чи обласної рад власним виконавчим органом. Державний орган влади покликаний забезпечувати загальнодержавні інтереси і здійснювати контроль за законністю.

Однак аналіз нормативної правової бази свідчить про недостатню комплексність змін у розробці й реалізації заходів щодо реформування місцевого управління. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [2] основними напрямками реалізації цієї реформи повинні стати передача повноважень від центру до найнижчого можливого рівня; передача фінансових ресурсів відповідно до переданих повноважень; забезпечення контролю з боку держави за діяльністю органів місцевого самоврядування. Для цього продовжує формуватися базова правова рамка для проведення реформи: вже внесено зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України (фіскальна децентралізація), затверджено Державну стратегію регіонального розвитку та ухвалено новий Закон про регіональну політику, розпочато процес зміни адміністративно-територіального устрою тощо. Однак остаточної відповіді на головне питання, а яким чином буде розподілено повноваження між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, якими буде їх структура і функції до цього часу немає, адже закону України “Про префектів” не ухвалено. Це значно ускладнює реформування місцевого управління, адже зміни відбуваються однобічно, тільки у системі “Місьцеве самоврядування”, у той час як мають протікати паралельно і в системі “Виконавча влада” теж.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К. : Преса України, 1997. – 79 с.
2. Про схвалення Концепції реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р № 333-р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

Нікітін Володимир Валерійович, Головка Юлія Олександрівна

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КЕРІВНИХ ПРИНЦИПІВ ПУБЛІЧНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Загальні положення розвитку державного фінансового контролю у демократичних країнах визначені Лімською декларацією керівних принципів публічного аудиту, ухваленою в 1977 р. на IX Конгресі Міжнародної організації вищих органів аудиту (INTOSAI), створеної країнами-членами Організації Об'єднаних націй у 1953 р. з метою вивчення і поширення позитивного досвіду контрольної діяльності зарубіжних країн [3]¹.

INTOSAI та її регіональні відділення є однією з найважливіших в світі організацій у сфері публічного (державного) контролю, до складу якої входять вищі контрольні органи 130 держав світу.

За ініціативи INTOSAI Генеральна Асамблея ООН, наголосивши на важливості Лімської (1977 р.) та Мексиканської (2007 р.) декларацій, рекомендувала державам-членам та відповідним інституціям Об'єднаних Націй нарощувати співробітництво з метою просування належного врядування (англ. Good Governance) – ефективного, підзвітного, результативного та прозорого – шляхом посилення ролі вищих органів аудиту [1].

Відповідно до Лімської декларації (ст. 1) публічний аудит як поняття та владна установа є необхідною (inherent) складовою управління публічними фінансовими ресурсами, що забезпечує відповідальний та підзвітний характер цього управління. При цьому пу-

---

¹ Оскільки на сьогодні відсутній офіційний український переклад, а існуючі переклади з точки зору вживаної термінології не є задовільними, ми використовуємо для подальшого аналізу офіційний англомовний переклад Декларації

блічний аудит – не самоціль а невід’ємна частина регуляторної системи, метою якої є розкриття відхилень від прийнятих стандартів і порушень принципів, законності, ефективності та економічності.

У новітній резолюції щодо сприяння діяльності вищих органів аудиту від 19 грудня 2014 р. Генеральна Асамблея ООН, визначивши, що вищі органи аудиту можуть об’єктивно й результативно виконувати свої функції лише в тому випадку, якщо вони незалежні від структур, що перевіряються ними, і захищені від зовнішнього впливу, рекомендувала державам-членам приділяти необхідну увагу незалежності та нарощуванню організаційної спроможності (англ. *capacity-building*) вищих органів аудиту, діючи з урахуванням специфіки своїх національних інституціональних структур, а також удосконалюванню систем обліку в державному секторі відповідно до національних планів розвитку [4].

Членом INTOSAI від України в 1998 р. стала Рахункова палата. Але її входження до цієї шановної міжнародної структури не вирішило питань відповідності вітчизняної системи контролю міжнародним стандартам. Лишаються невиконаними принципові положення, які не дають можливості вважати державну політику у сфері публічного фінансового контролю, такою, що відповідає міжнародним вимогам.

Статтею 18 Лімської декларації визначено, що “основні повноваження вищого органу аудиту (англ. *basic audit powers*) мають бути визначені конституцією”. Проте конституційне закріплення поняття вищого контрольного органу в законодавстві України відсутнє, хоча дискусія між науковцями та практиками про те читься вже не один рік.

Крім того, ст. 8 Декларації визначено що, “незалежність вищих органів аудиту, забезпечена конституцією та законом, дозволяє гарантувати високий ступень ініціативи та самостійності (англ. *autonomy*) навіть у тому випадку, коли вони виступають представниками парламенту та проводить перевірки за вказівкою останнього. Правовідношення між вищим контрольным органом і парламентом мають ґрунтуватися на конституції у відповідності до умов та вимог кожної країни”.

Проте у ст. 1 Закону України “Про Рахункову палату” визначено, що Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням, підзвітна Верховній Раді України, регулярно її інформує про результати своєї роботи та є державним колеґіальним

органом [2]. Тобто, підпорядкованість Рахункової палати Верховній Раді України, відсутність закріплених конституційно повноважень та умов незалежності, не дає змоги говорити про повне та реальне виконання міжнародних керівних принципів.

Також ст. 18 Декларації встановлено, що “всі операції з публічними фінансами, незалежно від того, відображені вони в національному бюджеті чи ні, мають бути об’єктом перевірок з боку вищого органу аудиту”. Цю вимогу наразі теж не виконано, що визначено в названій ст. 1 Закону України “Про Рахункову палату”, оскільки до статусних повноважень Рахункової палати віднесено лише контроль стану використання державного бюджету та пов’язані з цим дії.

Слід зазначити, що виконання інших контрольних повноважень, визначених Лімською декларацією, покладено на інші органи державного контролю в Україні, зокрема Державну аудиторську службу, засади координації діяльності якої з Рахунковою палатою у законодавчих актах не визначено.

Тобто на сучасному етапі імплементації міжнародних норм у сфері публічного аудиту в Україні зроблено лише перший невеликий крок. У подальшому необхідно, по-перше, ухвалити офіційний переклад основних регулятивних документів INTOSAI, суттєво оновивши відповідну вітчизняну термінологічну базу (наприклад, відмовившись від вживання застарілого терміну “державний фінансовий контроль”, який відображає подоланий етап становлення системи публічного контролю державних фінансів); по-друге, узгодити вітчизняне законодавство України з вимогами світових і європейських стандартів, добровільне приєднання до яких Україною вже здійснено, у тому числі – й у сфері конституційного права; по-третє, розмежувати функції та повноваження державних інституцій, що здійснюють зовнішній та внутрішній контроль та нагляд у сфері публічних фінансів, узгодивши їх з вимогами INTOSAI, й, по-четверте, відповідно до вимог INTOSAI внести у чинне законодавство необхідні норми щодо посилення правового захисту осіб та інституцій, вповноважених державою на здійснення контрольних дій у сфері публічних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Резолюція, ухвалена Генеральної Асамблеї Організації Об’єднаних націй 22 грудня 2011 р. № А/66/209 “Просування ефективності, підзвітності, результативності та прозорості державного управління шляхом посилення вищих органів фінансового

контролю” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16739373>.

2. Закон України “Про Рахункову палату” від 2 липня 2015 р. № 576-VIII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 36. – Ст. 360. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/576-19/print> 1433925000651301.

3. The Lima Declaration : Approved at IXth Congress of INTOSAI, Lima/Peru 1977 / ISSAI 1 ; INTOSAI Professional Standards Committee [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.issai.org/media/12901/issai_1_e.pdf.

4. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2014 [on the report of the Second Committee (A/69/470)] № 69/228. Promoting and fostering the efficiency, accountability, effectiveness and transparency of public administration by strengthening supreme audit institutions [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/es/comun/docs/index.asp?symbol=A/RES/69/228&referer=/spanish/&Lang=E>.

Омаров Азад Енвер огли

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ЧИННИК ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Метою національної екологічної політики є стабілізація та поліпшення стану навколишнього природного середовища України з метою створення екологічно безпечного природного середовища.

Незважаючи на впровадження глобальної та європейської стратегії прийняття політичних рішень в екологічній сфері в Україні існують проблеми, які потребують вирішення, серед них: гармонізація національної системи обліку та контролю звітності господарчих суб'єктів різної форми власності до стандартів ЄС та ООН, адаптація економіки України до глобальних кліматичних змін, створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку “зелених” галузей економіки.

Стратегічні принципи економічно привабливої екологічної політики ООН передбачають інвестування 2 % світового ВВП в “озеленення” економіки або “екологічну трансформацію господарства” з метою зміни характеру розвитку та спрямування потоків державного та приватного капіталу на зменшення викидів вуглецю і ефективне використання ресурсів.

До основних причин, що не дозволяють перейти до повноцінної ефективної екологічної політики в Україні належать:

- формування екологічної політики України відбувається під впливом міжнародного співтовариства та вітчизняної громадськості;
- відсутність екологічної складової в програмах політичних партій;
- необхідність значних ресурсів для реалізації природоохоронних заходів.

Міжнародний тиск на Україну в сфері екологічної політики реалізується у накладанні санкцій відповідно до Орхуської конвенції в 2010 р. та призупинення дії механізмів Кіотського протоколу в 2011 р. Прикладом тиску громадських організацій в сфері екологічної політики є судові позови та маніфестації 8 “чорнобильських” громадських організацій організованих з приводу неповної виплати “чорнобильських” пільг та компенсацій. Досить серйозним є спротив громадських організацій щодо реалізації проекту каналу “Дунай – Чорне море”, яке призвело до припинення будівництва тощо.

В сучасних умовах важливим напрямком реалізації ефективної екологічної політики держав є так звана “зелена” економіка яка має декілька основних принципів:

1) співіснування “без вичерпних ресурсів”: наявність відновлювальних енергетичних ресурсів, вторинне використання матеріалів, органічне землеробство, що витрачає мінімум енергії, не використовує штучних засобів захисту і живлення рослин, генетично модифікованих організмів;

2) оптимізаційний напрям: енергоефективність виробництва та житла, скорочення використання автомобілів; скорочення калорійності продуктів, скорочення споживання води; відтворення лісів та заповідних територій;

3) соціальний напрям: планування родини та виведення народжуваності на рівень відтворення; принцип рівності у розподілі обмежених ресурсів, вирішення питань розподілу землі та планування землекористування, впровадження нових сільськогосподарських технологій, система фінансового регулювання, що гарантує забезпечення базових потреб більшості людей;

4) управлінський напрям: зміна визначення виміру розвиненості держав – показник ВВП має бути доповнений індикаторами природних послуг та збереження природних багатств, введення податку на вуглецевий газ при імпорті продукції, посилення

глобальної системи безпеки, оптимізація системи управління та прийняття рішень.

Таким чином, одним із пріоритетними стратегічними напрямами державної екологічної політики України мають стати: енергетична безпека, розвиток мінерально-сировинної бази України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження, збереження природної спадщини, ефективне та безпечне поводження з відходами, нова кліматична політика, реформування системи екологічного урядування, реформування системи державного природоохоронного контролю.

Список використаних джерел:

1. *Ветвицький Д. О.* Напрями та пріоритети розвитку державної екологічної політики України в умовах глобалізації / Д. О. Ветвицький // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2013. – Вип. 1. – С. 108–121. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrzd_2013_1_11.

2. Від практики реалізації природоохоронних заходів до екологічної політики в Україні: шляхи і проблеми : аналітична доповідь / В. Г. Потапенко, А. Б. Качинський [та ін.] ; за ред. Ю. М. Скалецького, В. Г. Потапенко. – К. : НІСД, 2011. – 31 с.

3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071-р. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc.

Подп'ятнікова Анна Ярославівна

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН НА ТРАНЗИТИВНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ

Потужним поштовхом до змін стали революційні події 2014 р., що підтвердили європейський вибір України та стали відправною точкою державотворчих перетворень. Ці події черговий раз підтвердили транзитивність та мінливість процесів, що спрямовані на вибір можливого варіанту розвитку серед всіх існуючих.

Невід'ємною умовою довгострокового розвитку України є формування цілеспрямованої зовнішньої та внутрішньої політики, що має погоджуватися з глобальною та європейською політиками, актуальність якої обумовлена євроінтеграційними настроями в Україні.

З 1991 р. в Україні розпочався процес внутрішніх трансформаційних змін (правових, економічних, політичних, соціальних), що продовжується й сьогодні. У цьому мінливому стані наша держава постійно перебуває. Сьогоднішня державна політика є цілеспрямованою, орієнтованою на результат. Тому, досліджуючи процес трансформаційних змін доцільно говорити про транзитивний простір та формування відповідної державної політики в ньому.

У Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” визначається, що метою діяльності українського уряду є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі [7].

Державна політика розвитку транзитивного простору України представляє собою дії органів державної влади, що спрямовані на розв’язання комплексу проблем, пов’язаних з розвитком транзитивного простору України, з метою забезпечення ефективності його роботи, покращення функціонування тощо, відповідно до поставлених цілей, напрямів та принципів здійснення. Характерною рисою цього процесу є розпочате реформування більшості сфер діяльності держави, зокрема судової системи, сфери державного управління, охорони здоров’я, освіти, сільського господарства.

Для ефективного державного управління розвитком транзитивного простору в нашій державі необхідно на науковому рівні обґрунтувати методи, інструменти та засоби впливу з метою підвищення його використання.

Формування державної політики у цій сфері знаходиться під впливом глобалізаційних перетворень, зокрема, європейських. Сутність глобалізації полягає у поступальному розвитку світової економіки на основі росту наукомісткої сфери та сфери послуг [2, с. 39]. Наслідком чого стала поява нових підходів управління на основі бенчмаркінгу, реінжинірингу, аутсорсингу, управління знаннями, що зумовляє потребу їх впровадження в державну політику під час створення сприятливих умов для розвитку транзитивного простору України.

Згідно з Конституцією України (ст. 85) Верховна Рада України визначає засади зовнішньої та внутрішньої політики, а здійснення внутрішньої та зовнішньої політики є компетенцією Кабінету Міністрів України (ст. 116).

За аналогією державна політика розвитку транзитивного простору має визначатися Верховною Радою України відповідно і здійснюватися Кабінетом Міністрів України.

Водночас глобалізація є внутрішньо суперечливим процесом, оскільки, з одного боку, вона відкриває нові можливості для політичного та державно-управлінського дискурсу, а з другого – загострює існуючі або породжує нові проблеми, які сьогодні визначають як “виклики”, фактично вони є формами загострення проблем, породжених попередніми етапами світового розвитку, що свого часу не знайшли належного вирішення у світовій державно-управлінській практиці. Безпосередньо це стосується проблем загального характеру, які пов’язані з появою нових факторів у світовому розвитку, і які ставлять під питання можливість нормального функціонування механізмів відтворення суспільного життя, стабільності системи міжнародних відносин, сталості світоустрою. Закономірно до таких проблем відносять екологію, розвиток, структуру, світоустрій та соціальну справедливість [1, с. 5]. Ці глобалізаційні процеси не минули України та потребують врахування під час створення сприятливих умов для розвитку транзитивного простору України.

Водночас розвиток інформаційних технологій посилив процеси глобалізації, що призвело до фундаментальних змін у політиці, економіці, суспільстві. В Україні, це виявилось в інформатизації всіх сфер діяльності держави, спрощення процесів прийняття рішень та поширення інформації.

Само собою зрозуміло, якщо ігнорувати глибинні причини, закладені в процесі глобалізації, і розглядати її як породження самою ж системою, то це приведе в остаточному підсумку до колапсу суспільного світоустрою. Аби уникнути цього, кожна наступна модель світового розвитку в умовах глобалізації має стати свідченням модернізації державного управління, що супроводжуватиметься трансформацією, а то і відмиранням застарілих її елементів з відповідним встановленням нових структурних внутрішньосистемних зв’язків [1, с. 5]. Такий стан речей обумовлює важливість врахування процесів глобалізації під час створення сприятливих умов для розвитку транзитивного простору України.

У контексті переосмислення ролі та функцій держави слід також враховувати й характер функціонування її в перехідних умовах. Адже криза політичної влади, яка сьогодні все частіше спостерігається у світі, схожа на так званий “політичний мавзолей”, технології з прийняття політичних рішень, які не відповідають потребам сучасності, що призводить до безсилля політичної влади, неспроможної зрозуміти тенденції та перспективи сучасних соціальних змін.

Отже, зміни в системі державного управління мають погоджуватися зі світовими глобалізаційними викликами, орієнто-

ваними на впровадження високих екологічних стандартів діяльності підприємств та людини, підтримання гуманістичних ідей та цінностей; здійснення реформ у відповідності з європейськими стандартами.

Список використаних джерел:

1. *Войтович Р. В.* Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / Р. В. Войтович ; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 680 с.
2. *Літовченко Б.* Глобалізаційні виклики сучасного менеджменту / Б. Літовченко // Економічний дискурс : міжнар. зб. наук. праць. – Вип. 3. – Тернопіль : Крок, 2014. – 307 с.
3. Стратегія сталого розвитку “Україна–2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Поколюдна Олена Валентинівна

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасна публічна сфера зазнає глибоких перетворень, пов'язаних з процесами глобалізації, загостренням конкуренції на світових ринках, зростанням загрози тероризму. При цьому багато держав виявилася невідповідними до змін зовнішнього середовища. Традиційні підходи та моделі управління показали недостатню здатність відслідковувати соціально-економічні та геополітичні процеси, інтерпретувати їх зміст та швидко реагувати на виклики, які виникали. Це призвело до масштабних соціальних і економічних потрясінь, зростання локальних і регіональних конфліктів. При цьому у пошуках сучасної методології аналізу публічного управління дослідники в усьому світі все частіше почали звертатися до концепції “управління змінами”, яка ґрунтується на цілеспрямованому вдосконаленні процесів управління та його результатів на основі ефективного використання наявних, насамперед, людських, ресурсів. Дана теорія змусила переглянути традиційні механізми публічного управління, осмислити значення існуючих закономірностей розвитку і активно розробляти методики реформування публічної сфери.

Дослідження процесу управління змінами почали активно проводитися в США у 1940-х рр. Мова у них йшла, насамперед, про управління змінами у приватних структурах, підприємствах. Одним з перших спробу дати відповідь на питання “як ефективно управляти змінами в організаціях” була зроблена психологом К. Левіном [5]. На його думку, організаційні зміни складаються з трьох етапів:

- розморожування – створення в організації атмосфери необхідності проведення змін. На цьому етапі необхідно переконати людей взяти участь в процесі змін, згладити можливі негативні прояви і заручитися підтримкою;

- рух – практичне здійснення змін, засноване на заздалегідь складеному і затвердженому плані перетворень;

- заморожування – встановлення нових норм поведінки. На даному етапі, на відміну від першого, відбувається більш жорстка взаємодія з людьми, які відмовляються прийняти існуючі зміни. А співробітники, залучені в цей процес, отримують, як правило, додаткові стимули для роботи.

Л. Грейнер доповнив модель ефективного управління змінами, виділивши три способи розподілу влади між рівнями організації в процесі управління змінами: поділ повноважень, делегування повноважень і односторонні дії керівника. Для кожної ситуації залежно від факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, традицій і корпоративної культури, на його думку, актуальним є свій спосіб розподілу влади і повноважень [3].

Інший підхід до реалізації програми змін представлений у роботах У. Бріджеса [2, с. 169]. Він розглядає зміни як процес проходження трьох етапів: 1) відмова від колишнього способу ведення справ і колишньої самоідентифікації; 2) проміжний період, коли стара система вже зруйнована, а нова ще не працює з повною ефективністю; 3) завершення фази переходу і поява нової самоідентифікації. На останньому етапі заплановані зміни стають реальністю.

Доповнив зазначені концепції Дж. Коттер [4, с. 73]. На його думку, процес здійснення змін складається з восьми етапів: навіювання відчуття необхідності змін, створення команди реформаторів, визначення стратегії і перспектив, пропаганда нової концепції майбутнього, створення умов для участі співробітників в перетвореннях, отримання перших результатів, закріплення успіхів і поглиблення змін, укорінення змін в корпоративній культурі. Перші чотири стадії необхідні, щоб розхитати старий порядок, колишні правила і принципи. На етапах з п'ятого по сьомий запроваджують-

ся основні інновації, реалізуються ті програми, заради яких і розпочинався весь процес. На заключному етапі зміни впроваджуються в корпоративну культуру і стають нормою. На думку автора теорії, для успішної реалізації змін організація повинна послідовно пройти всі вісім стадій, при цьому можливе одночасне проходження декількох етапів. Автор застерігає керівників підприємств від помилок, які можуть виникнути на будь-якій стадії процесу змін і зірвати план перетворень. Дж. Коттер виділяє такі помилки, як невміння створити впливову команду реформаторів, відсутність розуміння необхідності змін, невміння формулювати кінцеві цілі, відсутність належної пропаганди змін в колективі, відсутність швидких відчутних успіхів, передчасне святкування успіхів тощо [4, с. 24]. Будь-яка з цих помилок, на його думку, може мати серйозні наслідки, а часто і повністю зірвати проект впровадження змін. Однак, на думку вченого, зазначені помилки не фатальні, і при розумінні причин опору назрілим реформам та чіткого планування багатоетапного процесу реформування, їх наслідки можна пом'якшити або зовсім не допустити. При цьому в процесі реалізації стратегії впровадження змін керівник може вибрати різні стилі менеджменту.

І. Ансофф при цьому виділяє три варіанти управління змінами – реактивне, активне і планове управління [1, с. 46]. Реактивне управління передбачає реакцію на зміни зовнішнього середовища. Воно заперечує стратегічні дії і передбачає вирішення всіх питань за допомогою оперативних заходів. На відміну від реактивного управління, при активній моделі керівники спочатку аналізують наявні дані, а потім вибирають оптимальну на їх погляд комбінацію заходів. У разі, якщо це не призводить до успіху, організація рішуче переходить до стратегічних заходів. Однак ці стратегічні дії, як правило, ґрунтуються тільки на екстраполяції даних минулих років, що не гарантує прийняття правильних рішень в сучасному динамічному світі. При плановому управлінні організація застосовує не екстраполятивне прогнозування, а нові методики, такі як сценарне планування, структурний прогнозування, комплексний аналіз зовнішнього середовища і т.п. Отримані таким чином дані дозволяють організації бути більш гнучкою, швидше реагувати на зміни.

Відзначимо, що у сфері публічного управління дану концепцію почали застосовувати лише в кінці ХХ ст. Між тим сьогодні вона вже є універсальною. Таким чином управління змінами можна визначити як механізм ефективного управління організаційними ресурсами з метою досягнення необхідних зовнішніх результатів

і здійснення успішних внутрішніх організаційних змін. В основі управління змінами полягає ідея, що передумовами досягнення організаційних цілей є ефективне використання людського капіталу. Саме тому суть управління змінами полягає в тому, що всі зміни мають бути сприйняті кожним окремим працівником, перш ніж втілюватися на рівні організації. Саме тому ключова умова змін пов'язана з довірою. Тільки при повній довірі до мотивів і компетенції керуючих змінами працівники сприятимуть проведенню намічених змін і реалізації стратегії організаційних перетворень. І тільки за такої умови зміни можуть бути успішними.

Використання даного механізму на рівні органів публічного управління дозволить забезпечити цілеспрямованість і послідовність організаційних реформ, спрямованих на підвищення ефективності діяльності, а також якості надання управлінських та адміністративних послуг в Україні.

Список використаних джерел:

1. *Ансофф И.* Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 416 с.
2. *Бриджес У.* Управление компанией в период структурных изменений / У. Бриджес. – М. : Вильямс, 2007. – 208 с.
3. *Грейнер Л.* Эволюция и революция в процессе роста организаций / Л. Грейнер // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия Менеджмент. – 2002. – Вып. 4. – С. 76–94.
4. *Коттер Дж.* Движущая сила перемен / Дж. Коттер. – М. : Юрайт, 2009. – 192 с.
5. *Левин К.* Динамическая психология: Избранные труды / К. Левин ; под общ. ред. Д. А. Леонтьева и Е. Ю. Патяевой ; [сост., пер. с нем. и англ. яз. и науч. ред. Д. А. Леонтьева, Е. Ю. Патяевой]. – М. : Смысл, 2001. – 343 с.

Полякова Ольга Станіславівна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК ГОЛОВНОЇ КОМПОНЕНТИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ

Правова освіта населення в Україні спрямована на підвищення загального рівня правової культури громадян, набуття ними необхідного рівня правових знань. Потужну складову в системі

правової освіти складає юридична (правнича) освіта, основним завданням якої є підготовка і перепідготовка кваліфікаційних кадрів у галузі права.

Слід зазначити, що юридична освіта є самостійною системою, до якої входять, відповідно до основного національного освітнього законодавства, навчальні заклади, наукові, науково-методичні і методичні установи, науково-виробничі підприємства, державні і місцеві органи управління освітою та самоврядування в галузі освіти, створене учасниками освітнього процесу, а також систему юридичної освіти як компоненту вищої освіти становлять рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти, галузі знань і спеціальності, освітні та наукові програми, стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти [3; 5]. Структура юридичної освіти включає загальну середню, професійно-технічну та вищу освіту юридичного профілю, післядипломну юридичну освіту, професійну самоосвіту у галузі права.

Згідно із переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, в галузі права здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 “Право” [4], а отже готуються фахівці у сфері юридичної практики.

Варто відмітити, що фахівців у галузі права в Україні з початку її незалежності готували лише 6 ВНЗ [1, с. 9]. Однак із 1991 р. їх кількість зростає (в 2010 р. – майже до 300 [6, с. 4]), а відповідно і зростає чисельність випускників-фахівців у галузі права. Саме підвищення престижу юридичної професії й призвело до поширення мережі юридичних навчальних закладів у країні. Проте, з кожним роком в українському суспільстві все частіше стали говорити про невідповідність юридичної освіти та науки сучасним вимогам, неналежний рівень її якості та про необхідність реформування правничої освіти.

З метою визначення напрямів вдосконалення вищої юридичної освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії було проведено низку заходів (дослідження, наукові та науково-практичні конференції, семінари тощо) із вивчення національної юридичної освіти. За результатами цих заходів можна визначити основні тенденції розвитку юридичної освіти, а саме:

– мережа ВНЗ, що готують фахівців у галузі права, з 1991 р. стрімко зростає (здебільшого завдяки комерціалізації освіти та можливості одержання прибутків від надання освітніх послуг). Однак, якщо порівнювати останні два навчальні роки (2014/2015 н.р., 2015/2016 н.р.) щодо підготовки фахівців за галуззю знань “Право”, то спосте-

рігається тенденція до зменшення кількості випускників ВНЗ. Так, у 2014/2015 н.р. з ВНЗ I-II рівня акредитації було випущено 3737 осіб, що на 498 осіб менше ніж у 2015/2016 н.р. (3239 осіб), а із ВНЗ III-IV рівня акредитації за цей же час було випущено на 6681 випускників менше (в 2014/2015 н.р. – 44646 осіб, у 2015/2016 н.р. – 37965 осіб) [2];

– категорії ВНЗ, що готують правників, є різними: ВНЗ правничого спрямування; ВНЗ правоохоронного спрямування; ВНЗ фахового спрямування, відмінного від правничого; класичний університет. Таким чином, у країні здійснюють підготовку в галузі права профільні та непрофільні (технічні, технологічні, економічні, педагогічні, транспортні та ін.) ВНЗ;

– географія ВНЗ, що готують фахівців у галузі права, охоплює всі центральні міста регіонів України, хоча обсяг підготовки фахівців у галузі права розподілений нерівномірно, сконцентрований в основному в північному та східному регіонах;

– юридична професія за незалежність України стала однією з найпрестижніших, проте насиченість різних сфер суспільного життя юристами є недостатньою (підготовка правників здійснюється в основному для забезпечення потреб правоохоронних органів і судової системи);

– існування суперечностей між вищою юридичною освітою та ринком праці, що полягає у перенасиченні ринку праці спеціалістами у галузі права (у тому числі недостатньо кваліфікованими) та в той же час гостра потреба у кваліфікованих правниках з боку державних структур і суб'єктів господарювання. Це свідчить про невідповідність вітчизняної вищої юридичної освіти реальним потребам держави і суспільства.

В цілому слід зазначити, що юридична освіта, як і в цілому вітчизняна галузь вищої освіти, сьогодні має низку проблем, у тому числі й невідповідність сучасним потребам держави і суспільства. Сьогодні критерії виокремлення спеціальностей у праві не є зрозумілими, так само як і розмежування права як галузі знань (напряму, спеціальності). Поняття “право” як галузь і як професія змішалися.

У Україні відкинуто історично сформовану та визнану в світі практику здобуття юридичної освіти в класичних університетах, що спроможні підготувати спеціаліста, який здатний реалізувати себе в сферах судочинства, адвокатури, прокуратури, нотаріату, юридичних консультацій, а також займатися правовосвітньою діяльністю з метою підвищення правової культури та правової свідомості громадян країни.

Список використаних джерел:

1. *Опришко В. Ф.* Особливості підготовки юристів у непрофільних вищих навчальних закладах України: сучасний стан і шляхи подальшого розвитку / В. Ф. Опришко // *Правове регулювання економіки*. – 2013. – № 13. – С. 6–27.
2. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2015. – С. 11–12 ; Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року : Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2016. – С. 12–13.
3. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII : зі змін. станом на 5 березня 2017 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.
5. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 23 травня 1991 р. № 1060-XII : зі змін. станом на 19 лют. 2016 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
6. Стан юридичної освіти та науки в Україні (результати дослідження) [Електронний ресурс] / Координатор проектів ОБСЄ в Україні ; Нац. ун-т “Киево-Могилянська академія”. – К., 2009-2010. – 290 с. – Режим доступу : <http://www.osce.org/uk/ukraine/108309?download=true>.

Поступна Олена Вікторівна

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Формування системи публічного управління освітою в Україні залежить від низки чинників. Відповідно до словника української мови, чинником є “умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис; фактор” [5]. Відтак, чинниками, що впливають на формування вітчизняної системи публічного управління освітою є рушійні сили, причини та умови розвитку процесів, що відбуваються в освітній галузі.

В своїх наукових працях, присвячених розвитку освіти, вчені наводять різноманітні чинники, зазвичай грукують їх, використовуючи систему розподілення за групами відповідно до визначених ознак. Так, за природою дії чинники поділяють на зовнішні та внутрішні; за природою умов – об'єктивні, суб'єктивні; за змістом – політичні, історичні, правові, економічні, соціальні, демографічні, психологічні, технічні; за характером впливу – прямі, непрямі (опосередковані); за рівнем впливу – глобальні, національні, регіональні, локальні, особистісні; за результатом впливу – позитивні, негативні; за широтою охоплення – загальні, спеціальні тощо. Така класифікація чинників дає змогу упорядкувати їх і виявити загальні закономірності та характерні особливості, властиві окремим їх видам.

У даному дослідженні визначимо зовнішні чинники, що впливають на формування системи публічного управління освітою в Україні, які описані в наукових працях українськими вченими.

Зауважимо, що освітня політика є різновидом внутрішньої, її формування певною мірою залежить від міжнародних процесів, світових тенденцій у тому числі й в галузі освіти, що характерні для більшості країн та які не тільки зберігаються, а й ще більш сьогодні посилюються. Серед освітніх тенденцій, що найбільш поширені у світі, науковці з державного управління називають такі: розширення охоплення населення освітою; забезпечення освіти протягом життя; рівний доступ до якісної освіти; посилення ролі держави у гарантуванні справедливості у здобутті освіти; ефективне і результативне використання видатків на освіту; гуманізація і демократизація освіти; оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання; підвищення професійної компетентності викладачів; становлення державно-громадського управління освітою; поширення інформації про якість освітніх послуг (транспарентність систем освіти) [4, с. 24]. Однак ці чинники, на думку авторів, викликані тенденціями загальноосвітнього розвитку, такими як: прискорення темпів розвитку суспільства; перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства; виникнення та зростання глобальних проблем; демократизація суспільства; динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції; зростання значення людського капіталу.

Головними зовнішніми чинниками впливу на систему освіти К. Немець, П. Вірченко, Г. Кулешова називають глобалізацію та інтернаціоналізацію, які проявляються не тільки у посиленні взаємозв'язків і взаємозалежностей господарств окремих країн, а й у формуванні глобального освітнього простору. Автори вважають,

що “процеси інтернаціоналізації освітньої діяльності впливають на академічну мобільність студентів та викладачів, на кількісні та якісні показники щодо надання освітніх послуг іноземним студентам та науково-педагогічним працівникам тощо. Інтернаціоналізація в освіті проявляється у налагодженні та розширенні багатосторонніх зв'язків та контактів між навчальними закладами різних країн, у підвищенні ефективності навчальної та науково-дослідної діяльності (проведенні спільних міжнародних наукових семінарів, конференцій, дослідницьких програм та проектів тощо), які ґрунтуються на взаємовигідній, партнерській основі” [3, с. 30–31].

Глобалізацію С. Крисюк також визначає як визначальний загальноосвітній принцип та головний чинник, що формує нові взаємовідносини між націями, економічними системами, які базуються на високому професіоналізмі, конкурентоспроможності працівників, зростанні значимості знань як важливої умови економічного розвитку. На його думку, останні десятиліття ХХ і перше десятиліття ХХІ ст. ознаменувалися серйозними глобальними змінами (зростання значимості знань як важливого чинника економічного зростання в глобальному контексті; інформаційну і комунікаційну революцію; появу глобального ринку праці; соціально-політичні трансформації глобального масштабу), які значно вплинули на роль, функції і способи функціонування освіти в усьому світі, зокрема в Україні. Щодо розвитку державного управління освітою С. Крисюк зазначає, що цей процес відбувається відповідно до розвитку суспільства і держави та перебуває під впливом низки тенденцій і чинників суспільного розвитку. Провідну роль серед них відіграють у тому числі процеси зовнішнього середовища: глобалізація та її виклики; перехід до інформаційного суспільства; демократизація; емансипація людини [2].

Вирішальним системним чинником для України, на думку І. Іванюк, є інтеграція української освіти, насамперед вищої, в європейській освітній простір як напрям співпраці країни з ЄС, завдяки якому можна досягти вагомих успіхів у всіх інших євроінтеграційних процесах [1, с. 153].

Узагальнюючи наукові дослідження можна дійти такого висновку: по-перше, не існує чіткого переліку зовнішніх чинників, притаманних процесу формуванню національної системи управління освітою в Україні, оскільки автори їх визначають по-різному; по-друге, одні вчені визначають зовнішні чинники, що впливають на становлення та розвиток освітньої системи, а інші – на ті, що

впливають на процес формування системи управління освітою; третє, переважна частина науковців вважають, що зовнішні чинники формуються під впливом світових тенденцій, серед найбільш значущих називають глобалізацію та інтернаціоналізацію.

Список використаних джерел:

1. *Іванюк І. В.* Освітня політика : навч. посіб. / І. В. Іванюк. – К., 2006. – с.
2. *Крисюк С. В.* Державне управління освітою : навч. посіб. [для слухачів, асп., докторантів спец. “Державне управління освітою” / С. В. Крисюк. – К. : НАДУ, 2009. – 220 с.
3. *Немець К. А.* Система освіти Харківської області: суспільно-географічний аспект : [монографія] / К. А. Немець, П. А. Вірченко, Г. О. Кулешова. – Харків, 2014. – 180 с.
4. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 456 с.
5. Словник української мови : в 11 т. – Т. 11, 1980. – С. 326.

Рогова Олена Геннадіївна

ВИКЛИКИ СУЧАСНОМУ ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННЮ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Більшість науковців характеризують сучасний стан публічного управління через категорії загострення протиріч (у різних варіантах: між суб'єктом та об'єктом управління, між національним та наднаціональним рівнями управління, між аксіологічними підходами лібералізму та соціального забезпечення тощо). Зокрема, цілком обґрунтованим є твердження, що основоположне протиріччя управління розвивається між авторитарно-бюрократичним та публічним характером управління [4, с. 25].

Соціальна сфера як найбільш чутлива до змін динамічно реагує на виклики мінливого глобалізованого світу, намагаючись знайти притулок у межах концепції універсальних прав людини, які мають визначати ціннісний пріоритет будь-яких соціальних реформ.

В умовах тоталітаризму соціальна сфера здебільшого трактувалася як суто система комунального споживання, де власне й відбувається перерозподіл усього виробленого. Тому пізніше ця сфера

асоціювалася з “соціальним забезпеченням”, “соціальним захистом”. До речі, і в Конституції України (ст. 46) нині вживається саме термін “соціальний захист”. Позитивно те, що в сучасній Україні соціальна політика дедалі більше розглядається і практикується як важливий елемент саме економічної стратегії державотворення, що цілком відпоідає міжнародним стандартам [1, с. 12].

Процеси глобалізації “додали напруги” до науково-практичної дискусії щодо сучасних проблем публічного управління у глобалізованому світі. Відомо, що поряд із низкою позитивних наслідків, зокрема появою вільної світової торгівлі та ринку, збільшенням доступів до інформації та можливостей пересування, глобалізація призвела до збільшення залежності багатьох країн від світової економічної кон’юнктури та зростання втручання міжнародних інститутів у внутрішню політику незалежних країн. З посиленням таких негативних процесів постає питання про свободу не тільки окремого громадянина, але і держави, про її здатність дотримуватися суверенітету й виконувати конституційно закріплені функції та повноваження [2].

“Перевірки на міцність” в умовах пошуку найкращих моделей національних держав та наднаціональних утворень, поширення глобальних процесів міграції зазнали різні сфери публічного управління, у тому числі – “улюблене дитя” соціальних держав – соціальна сфера. Красномовні приклади продемонструвала практика публічного управління не тільки країн пострадянського простору, а й стабільних та заможних країн Європейського Союзу: наслідками подолання кризових явищ у загальноєвропейському домі стали значні обмеження у соціальній сфері (збільшення пенсійного віку, зменшення соціальних гарантій для різних категорій працівників, зростання цін на споживчі товари, запровадження більш жорстких регуляторів у царині банківського кредитування для пересічних громадян тощо). Економічна криза стала каталізатором “євро скептичних” настроїв і, водночас, примусила держави ще раз провести внутрішній аудит національних соціальних політик. Важливо, що перебіг подій у загальноєвропейському домі продемонстрував гнучкість методологічних підходів публічного управління у ЄС, і цей досвід, безсумнівно, є безцінним для України. Виконуючи соціальні зобов’язання перед власним народом, вітчизняне публічне управління має орієнтуватися на фундаментальні права людини, які покликані зміцнювати “слабкі” позиції людини у взаємовідносинах з публічним управлінням, виступаючи ідеологією та критерієм адекватності всієї системи публічного управління.

Міркування науковців щодо зміни парадигми розвитку сучасного світу призвели до усвідомлення тенденцій “формування неоліберального тоталітаризму” та наявності безпосереднього зв’язку між неоліберальним тоталітаризмом та політичним змістом глобалізації [3, с.18], що характеризується привласненням олігархією та “великим бізнесом” права визначати не тільки політичні, а й соціальні процеси сучасного суспільства. Враховуючи зазначену тенденцію, необхідно пам’ятати про небезпеку втрати аксіологічного виміру будь-яких соціальних перетворень. Для України, яка сьогодні намагається проводити широкомасштабні реформи, необхідно не тільки впроваджувати найкращі надбання європейської практики публічного управління, а здійснювати постійний моніторинг сприйняття та засвоєння громадянським суспільством європейських правових цінностей.

Концепція співвідношення феноменів суспільства і держави, обмеження держави сферою громадянського суспільства мала видатне значення, визначивши цілий напрям у дослідженні проблем публічного управління [2]. Сучасні реалії України свідчать, що сфера вітчизняного громадянського суспільства сьогодні демонструє не тільки бурхливий розвиток його різноманітних інститутів, а й більш чітку ідентифікацію завдань зазначених інститутів у різних сферах публічного управління, у тому числі – у соціальній сфері.

Не можна не погодитися, що реакцією на глобалізаційні виклики має стати забезпечення діалектичної єдності та взаємопроникнення публічного управління та громадської сфери, які повинні виступити не як антагоністи, а як партнери. Актуальним є впровадження нових моделей публічного управління. Однією з таких моделей є мережеве управління, згідно з яким зусилля органів публічного управління повинні спрямовуватися на координацію дій різних значущих інституційних суб’єктів соціально-економічного та політичного процесів, між якими постійно відбувається динамічний розподіл обов’язків і здійснюється взаємний вплив за допомогою створення гібридних і рухомих мереж, у яких поєднуються державні, недержавні, національні та глобальні елементи [2].

На нашу думку, сьогодні вітчизняне публічне управління у соціальній сфері перебуває на роздоріжжі, формуючи чи обираючи власні ціннісні пріоритети, запозичуючи найкращі управлінські практики, напрацьовані нашими європейськими партнерами. Невирішені проблеми, які накопичуються у соціальній сфері (незавершена медична реформа та зменшення доступності медичної допомоги; низький рівень соціальної реалізації навіть високо-ступеневої освіти та поширення безробіття; руйнація систем мотивації професійного зростання

та диференціації у оплаті праці; зниження рівня соціального захисту практично для всіх верств населення тощо) ставлять під сумнів легітимність інститутів публічного управління та обраного ними курсу. Саме тому для України сьогодні надзвичайно важливим є досягнення перемог у значущих для суспільства сферах публічного управління, припинення подальшого дистанціювання влади від інститутів громадянського суспільства та інтересів пересічних громадян.

Список використаних джерел:

1. Базові засади соціального розвитку: наук. розробка / авт. кол. : А. В. Решетніченко, О. Б. Кіреева, Г. Д. Голубчик та ін. – К. : НАДУ, 2012. – 52 с.

2. *Котуков О. А.* Обмеження публічного управління в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / О. А. Котуков // Теорія та практика публічного управління. – 2016. – № 4 (55). – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/1/05.pdf>.

3. *Крюков А. И.* Демократия как фактор современного публичного управления / А. И. Крюков // Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу : зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгресу. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Magіstr”, 2014. – С. 17–19.

4. *Некрасов В. Н.* Противоречия публичного управления и их современные особенности / В. Н. Некрасов, Б. С. Мелихова // Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу: зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгресу. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Magіstr”, 2014. – С. 24–26.

Сидорчук Орестлава Григорівна

СОЦІАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В ДЕРЖАВІ

Україна перебуває на порозі неминучих трансформаційних перетворень, які повинні торкнутися усіх сфер життєдіяльності суспільства. Кризові явища, які спостерігаються у суспільстві і які потрібно побороти, становлять пряму загрозу національній безпеці української держави. Зважаючи на потребу модернізувати концепцію національної безпеки, існує необхідність комплексного підходу до уніфікації усіх її складових, вагоме місце серед яких займає соціальна безпека, яка покликана забезпечити соціальний прогрес в країні.

Недооцінка соціальних чинників у концепції національної безпеки здатна призвести до поглиблення кризи в українському суспільстві, тому їх врахування у розробці подальших шляхів покращення життєдіяльності населення стане додатковим рушієм прогресивних змін в державі. Визначальним при цьому повинна бути людська воля та свідомість до позитивних зрушень, які в сукупності утворюють феномен, який називається соціальною культурою і який виступає головним антикризовим чинником. Саме високий рівень соціальної культури може стати каталізатором тих реформ, які необхідні Україні, тому глибоке розуміння кожним громадянином держави її сутності та ролі у розвитку суспільства буде здатний вивести країну на новий щабель прогресивних перетворень.

Виходячи із загального трактування культури як специфічної сукупності засобів, форм та орієнтирів взаємодії людей із середовищем існування, під соціальною культурою слід розуміти систему цінностей, стандартів та норм свідомої людської поведінки, які існують в суспільстві і які виступають важливим механізмом взаємодії громадян у напрямі невинного розвитку того середовища, в якому перебувають носії соціальної культури. Це поняття передбачає ступінь узгодженості волі й свідомості людей із законами соціальної природи, від чого безпосередньо залежить стан та рівень добробуту населення тієї чи іншої країни. Саме про це сказано і в Основному законі, в якому визначено, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою [1], ставлячи таким чином соціальні пріоритети на чільне місце серед тих чинників, які характеризують успішність та процвітання держави та її громадян.

Слід зазначити, що культурний розвиток громадян є одним із основних чинників процвітання держави і це дає підставу стверджувати, що показник соціальної культури визначає рівень національної та соціальної безпеки в суспільстві.

Про важливу роль культурного чинника для держави та її населення вели мову видатні соціологи ще у минулих століттях. Вони стверджували, що саме належний культурний розвиток громадян відіграє вирішальну роль в житті країни, забезпечує її цілісність і робить відчутний вплив на всі сфери людської життєдіяльності. Зокрема, видатний французький соціолог Е. Дюркгейм стверджував, що в сучасному світі не визнається жодний володар, крім громадської думки, яка, у свою чергу, формується відповідно до соціальної культури. Він писав: “Щоб цей володар не став нерозумним деспотом, слід його просвіщати, а як це зробити, якщо не

з допомогою науки?” [2], визначаючи таким чином наукові досягнення наріжним каменем усіх культурних зрушень в суспільстві.

Слід згадати і німецького дослідника М. Вебера, який присвятив свої праці обґрунтуванню вирішального впливу культурного чинника на економічний розвиток держави. У своїй відомій книзі “Протестантська етика і дух капіталізму” він доводить, що відповідний рівень культурного розвитку населення створює мотивацію до праці, що сприяє формуванню виробничих відносин. Разом з тим, Вебер також не відкидає зворотного впливу економіки на культуру [3].

Костенко О. також робить наголос на тому, що недотримання норм та правил соціальної культури може призвести до кризових явищ в державі, які можуть мати незворотні наслідки [4].

Світовий досвід показує, що соціогенний фактор та існування належного рівня соціальної культури здатні спричинити доленосні трансформації в житті держави.

Наприклад, досвід реформи, здійсненої Франкліном Делано Рузвельтом, котра забезпечила подолання у минулому столітті Великої депресії у США, свідчить що вона призвела саме до зміни соціальної (політичної, економічної, правової, моральної тощо) культури американських громадян та прогресивних змін в американському суспільстві. Рушійною силою “японського дива” став сформований реформаторами новий соціогенний чинник – прогресивна соціальна культура японців. Це ж саме можна сказати і про “сінгапурський прорив”, в основі якого поряд із жорсткими адміністративними підходами керівництва держави лежало і глибоке розуміння ним ролі соціологічного чинника.

Загалом історія надає чимало доказів існування такої закономірності: соціальний прогрес та невпинний рівень розвитку суспільства завжди забезпечується соціальною культурою громадян, які живуть в державі. У свою чергу, спрацьовує і протилежне твердження: якщо рівень соціальної культури громадян у країні дуже низький, то ця держава неодмінно стає джерелом небезпеки для інших країн і стає надзвичайно вразливою до впливу зовнішніх агресорів.

Таким чином, можна вести мову про існування певних закономірностей, які повинні забезпечувати нові підходи до управління державою і які засвідчують розвиток соціальної культури, зокрема:

- забезпечення невпинного протікання культурних процесів в суспільстві;

- сприяння домінуванню культурних пріоритетів в соціально орієнтованій державі;

– утвердження у суспільній свідомості першочергових цінностей людського існування та соціального розвитку;
– розвиток соціальної культури як основи соціальної та національної безпеки.

Тому, визнаючи соціальну культуру визначальним чинником розвитку суспільства та держави, слід зазначити, що в реаліях сьогоднішнього саме її неналежний рівень є причиною кризи в Україні. Ті явища, які спостерігаються у всіх сферах народного господарства, є наслідком нехтування як населенням, так і владною елітою тих основних норм і правил, які визначають життя людини в соціумі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254/96-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. *Дюркгейм Э.* Социология. Ее предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм. – М.: Знание, 1995. – 629 с.

3. *Вебер М.* Поняття соціології та “сенсу” соціальної дії / М. Вебер / Загальна соціологія. Хрестоматія / упоряд. : А. Г. Здравомислов, Н. І. Лапін ; пер. В. Г. Кузьмінов ; за заг. ред. Н. І. Лапіна. – М.: Вищ. гик., 2006. – 162 с.

4. *Костенко О.* Соціальна культура громадян – найкращий антикризовий засіб [Електронний ресурс] / О. Костенко. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2009/7-8/20095.html>.

Соловійов Сергій Григорович

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Засади публічного управління будуються на платформі партнерства суспільства й держави у прийнятті управлінських рішень, врахуванні інтересів учасників соціально-політичних процесів. У цьому аспекті стратегічні комунікації могли б значно підвищити ефективність управлінських дій влади і спрямувати зусилля соціуму на вирішення актуальних національних проблем.

Слід погодитися із тим, що державну політику слід апробувати в інформаційному просторі, щоб її положення набули “ідеологічно- програмного змісту... на основі чого формується комунікативна сутність стратегії діяльності держави” [1].

Проте використання потенціалу стратегічних комунікацій у публічному управлінні України зіштовхується із відсутністю дієвих механізмів їх реалізації. На тлі цього серед теоретиків і практиків тривають дискусії щодо визначення суті явища, це видно із досліджень фахівців REND corporation, Chatham House, НАТО, міністерства оборони США.

У той же час у нашій державі зроблені перші кроки в напрямку впровадження механізмів реалізації стратегічних комунікацій. У правовому полі це – підписання Дорожньої карти Програми партнерства зі стратегічних комунікацій між Україною та НАТО [2]. Прийнято також нову редакцію Военної доктрини України, де закріплено визначення стратегічних комунікацій відповідно до бачення НАТО.

Наступним кроком у розвитку правових механізмів могли б бути програма впровадження стратегічних комунікацій на рівні інституцій. Тобто необхідно вийти за межі РНБО і визначити, які державні структури відповідальні за планування, реалізацію, оцінку впливу стратегічних комунікацій. Поки що такими гравцями національного рівня залишаються міністерств інформаційної політики та міністерство внутрішніх справ, в яких передбачено відповідні посади. Ще в п'яти міністерствах виконання цих функцій покладено на підрозділи. Загалом, відповідно до нашого дослідження, із 16 міністерств діяльність у сфері стратегічних комунікацій підтверджують 7, інші 9 інформують про відсутність такої діяльності.

Інституційні механізми не можуть діяти без кадрових та фінансових ресурсів. Підготовка кадрів у галузі стратегічних комунікацій поки що перебуває на початковому етапі – здійснюються наукові розвідки (наприклад, в Національному інституті стратегічних досліджень цьому було присвячено випуск часопису [3]), в Національній академії державного управління при Президентові України розробляється навчальна програма в рамках спеціалізації “Інформаційно-комунікативна діяльність у публічному управлінні”. Оpubліковано посібник зі стратегічних комунікацій для держслужбовців [4], проте це видання демонструє інакше бачення розглядуваного явища. Принаймні, в ньому не наводяться визначення, зафіксовані у згаданій вище Дорожній карті Партнерства.

Кадрові механізми, таким чином, у подальшому отримають свій розвиток. Підготовка фахівців у цій сфері повинна здійснюватися із можливістю паралельного залучення останніх до консультування органів влади.

Постійним питанням у площині публічного управління залишається фінансове. Механізми фінансового забезпечення стратегічних комунікацій хоч і декларуються у тексті Дорожньої карти, та сучасні економічні реалії вносять свої корективи. Держава не завжди може інвестувати кошти у майбутнє (на що за визначенням спрямовані стратегічні комунікації) із причин необхідності вирішення нагальних проблем. Фактично мова йде про те, щоб впливати на суспільство створенням образів у віртуальному та інформаційному просторах з метою трансформації фізичного простору.

Перспективи розвитку стратегічних комунікацій на підставі задіяння цих механізмів можна було б визначити як достатньо обґрунтовані, проте без оцінки ефективності втілення конкретних проєктів ми не можемо говорити власне про реалізацію. Під конкретними проєктами слід мати на увазі певне завдання державної політики, вирішене за допомогою технологій стратегічних комунікацій. Приклади таких завдань: боротьба з корупцією, протидія російській агресії, реформи. Необхідність подолання актуальних проблем – це виклик не лише публічному управлінню, а й усьому соціуму. Стратегічні комунікації якраз і націлені на організацію спільних зусиль у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є. О. Комунікативна політика держави: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Є. О. Романенко. – К. : НАДУ, 2014. – 400 с. – С. 68
2. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rnbo.gov.ua/documents/410.html>.
3. Стратегічні пріоритети [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/SP_4_2016.pdf.
4. Коник Д. Стратегічні комунікації / Д. Коник. – К., 2016. – 256 с.

Сорокіна Наталія Григорівна

ПУБЛІЧНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ДЕФІНІЦІЇ ТА ОЗНАКИ

В українському суспільстві, в сучасних умовах державотворення, гостро постали питання стосовно того, що можна вважати публічним управлінням, чим воно відрізняється від державного і

хто є головний суб'єкт здійснення владних повноважень – чи можна його називати публічним службовцем? У випадку невизначеності термінів, неможливо чітко зрозуміти, як слід об'єктивно інтерпретувати, коли йдеться про реформування діяльності органів публічної влади, оскільки виникає запитання, що конкретно слід удосконалювати – державну службу чи службу в органах місцевого самоврядування; систему державного управління чи систему публічного адміністрування? Відсутність чітких відповідей на поставлені запитання гальмує внесення змін в існуючу в Україні систему державного управління, необхідність в яких нині набула апогею актуальності.

В законодавстві України термін “публічна служба” донедавна взагалі не застосовувався. Натомість використовувалися два інших поняття: “державна служба” та “служба в органах місцевого самоврядування”. Сьогодні єдиним законодавчим актом, який містить дефініцію поняття публічна служба, залишається Кодекс адміністративного судочинства України (2005 р.), в якому публічна служба визначається як діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [3, ст. 446]. Тому питання формування публічної служби в Україні не втратили своєї актуальності.

У законодавстві зарубіжних країн публічною вважається служба: а) в управлінському державному апараті; б) в органах місцевого самоврядування; в) у державних установах і підприємствах [1, с. 92].

Актуальним для визначення складових публічної служби є застосування інституціонального та функціонального підходів. За інституціональним підходом публічна служба здійснюється працівниками всіх організацій публічного сектору: органів державної влади (тобто не лише виконавчої, але й законодавчої та судової влади), державних підприємств та установ, органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств та установ. Таким чином, до поняття публічної служби включають діяльність працівників усіх інституцій, які виконують публічні функції, в тому числі діяльність лікарів, учителів тощо. Функціональний підхід враховує те, що протягом останніх десятиріч завдання публічної адміністрації в багатьох країнах виконуються не лише органами та організаціями публічного (державного та муніципального) сектору, але й

делегуються громадським організаціям, навіть приватним структурам. Тобто йдеться про розширення кола суб'єктів, залучених до виконання публічних функцій, і про визначення меж публічної служби через реалізацію публічних завдань. В сучасній Україні для визначення поняття та складових публічної служби найбільш раціональним є інституціональний підхід, який обмежує сферу публічної служби рамками органів влади, тобто в Україні це органи державної влади та органи місцевого самоврядування [2, с. 35].

Публічна служба – це динамічна система, тому що вона функціонує в умовах динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища (найчастіше зміни внутрішніх станів системи викликаються змінами у зовнішньому середовищі). Процес функціонування цієї системи проходить в умовах видозміни стратегічних і оперативних цілей і виникнення нових завдань, відповідно до вимог зовнішнього середовища. Підсистеми і компоненти системи публічної служби виникають, утворюються і діють відповідно до визначених цілей, в яких міститься усвідомлена потреба суспільства в підвищенні якості життя, досягненні політичної та економічної стабільності, високого рівня соціального розвитку тощо.

Таким чином, узагальнюючи можна стверджувати, що публічна служба – це правовий і соціальний інститут професійної служби в державних і недержавних суб'єктах публічної влади (зокрема органах державної влади та органах місцевого самоврядування), працівники яких наділені публічно-правовим статусом. Тобто публічна служба є особливим видом діяльності осіб, що працюють в органах публічної влади, і основним завданням яких є забезпечення реалізації публічних інтересів. Організація публічної служби має базуватись на принципах верховенства права, законності, публічності, професійності, відкритості, політичної нейтральності, стабільності та добросовісності незалежно від її детермінації та класифікації.

Список використаних джерел:

1. Административное право зарубежных стран: учебник / под ред. А. Н. Козырина и М.А. Штатиной. – М. : Спарк, 2003. – С. 92.
2. Державна служба : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. –К. ; Одеса: НАДУ, 2012. – Т. 1. – 372 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 35–37. – Ст. 446.

Сторожев Роман Іванович

КОМПАРАТИВНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЛІДЕРІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Згідно з нормативно-правовими актами до складу суб'єктів, які відповідальні за формування позитивного іміджу лідерів публічного управління в багатьох країнах світу визначено вищі навчальні заклади. Серед них в Україні є Національна академія державного управління при Президентові України та її регіональні інституції; у Польщі – Крайову Школу Публічної Адміністрації Польщі; в Німеччині – Федеральну академію державного управління та Федеральний університет прикладних управлінських наук; у Франції – Національну школу управління, регіональні інститути управління, Національний центр територіальної державної служби, національну школу для підготовки територіальних менеджерів; спеціалізовані школи в різних адміністративних і технічних сферах; неформальну мережу шкіл державної служби.

Як засвідчують результати проведеного нами аналізу, у країнах розвинутої демократії (Франція, Німеччина) питаннями формування позитивного іміджу лідерів у публічному управлінні займаються не лише державні установи. Це, на нашу думку, надає їм можливість здійснювати на конкурентній основі більш якісну підготовку сучасних управлінців-професіоналів. Причому однією з відмінностей у діяльності вищезазначених навчальних установ є визначена ними мета, задля якої здійснюється підготовка КК. З'ясовано, що в країнах розвинутої демократії та Польщі мета такої діяльності передбачає розвиток професійного потенціалу лідерів публічного управління та надання ними якісних послуг у системі державного управління; у пострадянських країнах (Україна, Казахстан) – відбір найбільш підготовлених та талановитих громадян для професійної діяльності у провідних галузях державного сектора. У країнах розвинутої (Франція, Німеччина) та перехідної демократії (Польща) більше уваги приділяється підвищенню рівня професіоналізму лідерів шляхом суттєвого посилення професійної компетентності та управлінської майстерності на основі активізації їх особистісних і професійних якостей. У пострадянських країнах (Казахстан, Україна) найбільше уваги приділяється розвитку творчих здібностей, особистісного потенціалу та підвищенню рівня вищої освіти.

Вивчаючи досвід Польщі, відзначимо, що початок 90-х рр. ознаменувався становленням нерегламентованого, демократичного суспільно-політичного ринку, що позначилось на рівні професіоналізму політичних та управлінських лідерів. “Протягом короткого часу ця сфера діяльності, яка раніше була монополією комуністичної партії та партійних еліт, – пише польський науковець Є.Мушинський, – трансформувалася в ринковий товар. Демократичний устрій дозволив усім боротися за владу: шанси є, а ризик невеликий” [1, с. 9]. Це створило необхідні передумови у Польщі для використання іміджмейкінгу. Ефективне застосування маркетингових технологій змінило сучасну Польщу і наблизило її до західних зразків.

На думку дослідників польського досвіду, особливо сприятливими для розвитку політичного іміджмейкінгу стали такі зміни:

- зменшення значення лідера політичної партії в управлінні державою;

- зміни електорату;
- персоналізація політики, партії [2, с. 25].

Це сприяло запровадженню в Польщі маркетингового підходу, основою якого є вільна конкурентна боротьба, що сприяє створенню нових “продуктів” – проблем, програм, контент-аналізів, коментарів, концепцій, подій, управлінських та політичних діячів, їх оточенню, які користуються попитом у населення.

Адміністративно-політичний продукт є особливим, структурно неоднорідним товаром, який складається з трьох (іноді більше) прошарків: *ідеологічного, доктринального і людського*. Основна цінність такого продукту визначається третім прошарком – людською складовою. Польські дослідники – М. Мазур, Є. Мушинський, М. Чіхош – одноставні в думці, що із сучасного суспільно-політичного процесу поступово витісняються ідеї та механізми соціального та класового представництва, знижується роль програм та ідеологій. Основним товаром, який найкраще обмінюється на голоси виборців, стає імідж кандидата “у владу”, що стає окремим, самостійним товаром, який підлягає обміну на голоси виборців, громадське схвалення і лояльність населення.

Завдяки персоналізації політики відбувається “ототожнення лідерів з партіями, які вони представляють, сприймання політичних керівників (президентів, прем’єр-міністрів) як символ держави або народу” [3, с. 122]. Завдяки персоналізації партій задовольняється потреба суспільства у такій політичній постаті, яка б символізувала авторитетність, порядок, створювала почуття безпеки і захищеності, близькості до народу.

Слід зазначити, що в польській політиці можна виокремити кілька типів образів конкуруючих між собою політиків. Сучасним соціал-демократам найбільш точно відповідає тип лідера, який вміло веде переговори, здатний іти на компроміс, але не побоїться відстояти принципову точку зору. Таким виразним втіленням практичного способу мислити і діяти є, безперечно, Александр Квасневський [4]. За дослідженнями польських вчених, у 1995 році його виборчий штаб вперше у Польщі застосував сучасні технології створення політичного образу кандидата в президенти. У своїй кампанії політик запропонував професійне вирішення внутрішніх і міжнародних проблем, які стояли перед країною, і зробив це в такий спосіб, щоб пропозиції підсилили його імідж. Через п'ять років, під час наступних виборів, політик знову висувався кандидатом від соціал-демократичної коаліції, але центр ваги кампанії був перенесений на особистість кандидата, його імідж, а не на програмні заяви. У свідомості виборців, згуртованих навколо нього, вкоренилося переконання, що політик представляє собою майже ідеального державного діяча – так сильно підкреслювалися ці риси при побудові його іміджу.

Ліберально-демократичні партії у польському суспільстві традиційно вважаються “інтелігентськими” і “аристократичними” [5, с. 296]. У свідомості виборців це викликає асоціації з міською елітарністю, інтелектуальною і культурною вишністю щодо інших кандидатів. До представників цієї орієнтації можна віднести Т. Мазовецького і А. Олеховського. Незважаючи на програш у президентських виборах 1990 р., Т. Мазовецький має своїх прихильників, які оцінили образ морального авторитету, інтелігентної, гідної пошани людини. А. Олеховський, який брав участь у президентській виборчій кампанії 2000 року, поклав ці риси в основу свого іміджу, додавши, звичайно, і позитивні риси своєї особистості [6].

Аналізуючи кампанію 1990 р., польські дослідники відмічають слабе використання маркетингових технологій у створенні і просуванні іміджу політика. Непрофесіоналізм і обмеженість методів та технологій змусили іміджмейкерів діяти всліпу, навімання. Тільки два кандидати провели попереднє дослідження політичного ринку, але й вони не скористалися з результатів. В цілому ця кампанія увійшла до історії польського політичного маркетингу як приклад новонародженого, поки-що досить безпомічного іміджмейкінгу. У другій президентській кампанії для просування образу кандидата використовувалися набагато різноманітніші маркетингові технології: платна телевізійна реклама, бігборди. Свідоміше використовувалися можливості PR, часто організовувалися масові акції.

Список використаних джерел:

1. *Ratajczak M.* Marketing w polityce. – Toruń : Wyd. “Adam Marszałek”, 2004. – 300 s.
2. *Mazur M.* Marketing polityczny. – Warszawa : Wyd. Naukowe PWN, 2002. – 358 s.
3. *Drzycimski A.* Sztuka kształtowania wizerunku. – Warszawa : Wyd. Logos, 1997. – 183 s.
4. *Zieliński J.* Marketing polityczny. Kreacja wizerunku. – Wrocław : Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005. – 493 s.
5. Polska i państwa sąsiedzkie. Wybory parlamentarne i prezydenckie 1993 – 1995 / Pod. red. Zyborowicz S. – Poznań : Nakom, 1997. – 250 s.
6. *Mazur M.* Marketing polityczny. – Warszawa : Wyd. Naukowe PWN, 2002. – 358 s.
7. *Gierelo K.* Wizerunek (image) – teoria i praktyka. – Wrocław : Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2003. – 345 s.
8. *Muszyński J.* Marketing polityczny. – Warszawa : Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu, 1999. – 320 s.
9. *Bralczyk J., Mrozowski M.* Prezydencka kampania wyborcza w telewizji. Konstruowanie portretów kandydatów. – Warszawa : Gebethner i S-ka, 1993. – 248 s.

Щегорцова Вікторія Миколаївна, Кириї Сергій Леонідович

ПУБЛІЧНА СЛУЖБА В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНСТИТУЦІЯХ

Європейський Союз діє через систему наднаціональних інституцій: Європейський Парламент, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський суд аудиторів та Європейський центральний банк. Політику Європейського Союзу проводять публічні службовці, що служать на благо народів Європейського Союзу.

Європейська Комісія – це виконавчий орган Європейського Союзу, вона реалізовує стратегії розвитку ЄС. В Європейській Комісії працюють близько 33 тис. публічних службовців і інших співробітників. Основним завданням єврослужбовців є розробка проектів законів та їх представлення Європейському Парламенту, програм фінансування і щорічного бюджету. Основними компетенціями публічних службовців Європейській Комісії є:

– розробка нових нормативно-правових актів та їх представлення на розгляд Ради та Парламенту;

- розробка та реалізація програм політики Союзу;
- підготовка угод між ЄС та іншими країнами.

На єврочиновників покладені завдання з реалізації пріоритетних напрямів роботи Європейської Комісії [2]:

- розвиток економічного і валютного союзу;
- підтримка стабільності єдиної валюти, державних фінансів та соціальної справедливості;
- забезпечити дотримання верховенства закону і встановлення зв'язків між європейськими судовими системами;
- стимулювання інвестицій для створення робочих місць;
- покращення вільної торгівлі ЄС і США;
- використання в повній мірі можливостей для адміністрування, що надаються інтернетом;
- впровадження заходів щодо безпечної, доступної та стійкої енергії та інше.

Публічні службовці Європейської Комісії готують законодавчі пропозиції і представляють їх компетентним комісарам і його кабінету. Далі єврокомісар представляє законопроект на “Коледжі” Європейської Комісії і приймається рішення колективно. Єврокомісари та європейські чиновники несуть колективну відповідальність за рішення, прийняті Комісією. Європейський чиновник повинен у будь-який час підтримувати об'єктивний і неупереджений дух в інтересах спільноти та громадськості. Це пов'язано з тим кодексом поведінки, правилами і принципами з усіх питань, що стосуються його діяльності і відносин з громадськістю, пресою, громадянського суспільства і т.д. У своїй діяльності єврочиновник керується такими основними принципами: ефективності; етики поведінки; прозорості.

Європейські чиновники займають посади у структурних підрозділах Європейської Комісії – департаментах. Європейська Комісія має 26 головних департаментів, кожен з яких відповідає за певну сферу європолітики: клімат, економіка, конкуренція, сільське господарство, фінанси та інше.

Посади публічної служби у Європейській Комісії класифікують на три категорії: адміністратори (AD), асистенти (AST) і секретарі /клерки (AST / SC) [1].

Адміністратори (AD) відіграють вирішальну роль у законодавчому та бюджетному процесі Європейського Союзу: вони займаються координацією економічних рекомендацій держав-членів, беруть участь в переговорах з країнами за межами ЄС щодо вкладу функціонування спільної політики або перевірки правильної інтерпретації й ефективного застосування законодавства Співтова-

риства. Посади адміністраторів передбачають, навіть на початку кар'єри, високий рівень відповідальності. Для вступу на посади адміністраторів Європейської Комісії кандидати повинні обов'язково відповідати визначеним критеріям професійної компетентності: особисті якості (лідерський потенціал, стресостійкість), знання менеджменту, здатність до комунікації, аналітичне мислення, знання з управління персоналом, здатність до командної роботи.

Асистенти (AST) відіграють важливу роль у внутрішньому управлінні Комісії, в тому числі в бюджетних і фінансових питаннях, в галузі управління персоналом і в області інформаційних технологій і документації. Вони також можуть внести свій вклад в здійснення політики в різних сферах діяльності ЄС, надають адміністративні або допоміжні послуги і забезпечують функціонування організаційної структури Європейської Комісії.

Секретарі/клерки (AST / SC) забезпечують технічну підтримку одного або декількох осіб або підрозділів в департаментах Європейської Комісії. Їх функції зводяться в основному до обробки і поширення інформації.

Вступ на публічну службу в Європейську Комісію передбачає ряд привілеїв:

- зайнятість протягом трудового життя з можливістю постійного кар'єрного росту;
- престижна і цікава робота, можливість своєю працею впливати на розвиток демократії та добробуту народів Європи;
- можливість працювати з людьми зі всієї Європи і постійно подорожувати;
- конкурентна заробітна плата, можливості отримання матеріальної допомоги, набір соціальних гарантій;

Публічна служба у Європейській Комісії представляє мультикультурне робоче середовище, що робить Комісію унікальною організацією в світі. Європейська Комісія має унікальний персонал, адже в ній працюють публічні службовці з різних країн, а значить, є представниками різних культур, мов та соціумів. Ця різноманітність відображає сам образ Європейського Союзу як ядра європейських мов і культур.

Список використаних джерел:

1. Державна служба Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/civil_service/job/managers/index_fr.htm.
2. Офіційний сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/commission/index_en.

Ангел Антоніна Андріївна

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ АПОСТИЛІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Децентралізація системи публічної влади в Україні, що відбувається в Україні в межах адміністративно-територіальної реформи, спрямована на наближення влади до громадян. Спілкування кожного громадянина з державою, переважно, здійснюється через надання послуг відповідними органами державної влади. Отже, важливим напрямком реформування є створення сучасної системи надання населенню доступних і якісних адміністративних послуг.

Проблеми надання адміністративних послуг активно розробляються українськими вченими, зокрема такими, як В. Авер'янов, І. Голосніченко, В. Кампо, І. Котюк, Г. Писаренко. Останні визначають адміністративні послуги як правовідносини, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи (за їх заявою) в процесі публічної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату [7–8].

В умовах поживавлення ділових та особистих зв'язків українських підприємств, організацій та громадян з європейськими інституціями, діловими партнерами тощо особливо актуальним стає питання апостилізації документів.

Апостиль (фр. *Apostille*) – це міжнародна стандартизована форма заповнення відомостей про законність документа для пред'явлення на території країн, які визнають таку форму легалізації. Для використання документів за кордоном, необхідно провести ряд процедур. Це стосується як офіційних ділових документів, так і будь-яких інших документів, що походять від юридичної чи фізичної особи. Наприклад, свідоцтва про народження, про шлюб, про розірвання шлюбу, витягу з державного реєстру актів цивільного стану громадян щодо підтвердження факту державної реєстрації, нотаріальних документів, судових рішень, довідок про несудимість, доручень, дипломів та ін. Штамп “Апостиль” ставиться на оригінали і копії документів і таким чином надає документу міжнародної юридичної чинності.

З метою наближення України до європейських стандартів надання послуг Міністерством юстиції України було затверджено Порядок проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України згідно з наказом 11.11.2015 р. № 2268/5 і зареєстровано в Міністерстві юстиції України.

Надання цієї послуги здійснюється тепер територіальним органом Міністерства юстиції України, який уповноважений приймати документи на проставлення апостиля ним є відділ державної реєстрації актів цивільного стану [1; 4].

Наразі проставлення апостиля здійснюється за допомогою програмних засобів ведення Електронного реєстру апостилів в такому порядку:

- 1) прийняття документів, формування та реєстрація заяви;
- 2) розгляд документів, поданих для проставлення апостиля;
- 3) проставлення апостиля, відмова у його проставленні;
- 4) видача документів за результатом розгляду заяви [5], що виражає послідовність виконання дій.

Процедура проставлення або відмова у його проставленні здійснюється звичайно державною мовою. Посадова особа Міністерства юстиції України проставляє апостиль або відмовляє у його проставленні, формуючи за допомогою програмних засобів ведення Реєстру відповідний електронний документ з накладенням власного електронного цифрового підпису та проставленням на документ електронного цифрового підпису (печатки) Міністерства юстиції України. Всі відомості про проставлення апостиля або про відмову у його проставленні вносяться до Реєстру, що дає можливість будь-коли переглянути достовірність даних. Під штампом апостиля, сформованого у формі електронного документа, розміщується додаткова інформація українською, англійською та французькою мовами. Проставлення апостиля, відмова в його проставленні здійснюються у строк до 2-х робочих днів. За надання послуг з проставлення апостиля справляється плата у розмірах, визначених законодавством (3 неоподатковані мінімуми доходів громадян (51 грн)) [2].

Подати заяву для проставлення апостиля може будь-яка особа шляхом її особистого звернення до відділу державної реєстрації актів цивільного стану з документом, що посвідчує її особу та оригіналом документу, який подається для апостилізації, а також документ про сплату. Дана процедура, щодо особи, спрощує обов'язковість підтвердження родинних зв'язків у видачі документів, як це вимагається у інших випадках.

Документи, подані для проставлення апостиля, розглядаються безпосередньо посадовою особою Міністерства юстиції України, яка з'ясовує:

- чи підлягають подані документи проставленню апостиля;
- справжність підпису та якість, в якій виступала особа, що підписала документ, а також справжність відбитків печатки та/або штампа, проставлених на документах.

Візуалізація апостиля, сформованого за допомогою програмних засобів ведення Реєстру у формі електронного документа, здійснюється на окремому аркуші, місце скріплення документа засвідчується підписом посадової особи територіального органу Міністерства юстиції України, а на аркуші з апостилом, а також на згибі з'єднання документа та аркуша апостиля проставляється спеціальна печатка, що слугує додатковому засвідченню та уникненню підробок.

Документи, подані для проставлення апостиля, видаються заявнику або іншій особі, зазначеній заявником у заяві, посадовою особою територіального органу Міністерства юстиції України, можлива видача документу і по довіреності, що робить цей момент гнучким.

Законодавством передбачено, що при виявленні помилки в апостилі, заявник звертається до територіального органу Міністерства юстиції України, до якого було подано документи для проставлення апостиля, з відповідною заявою, яка приймається у порядку, передбаченому для заяви про проставлення апостиля. До заяви додається документ з проставленим апостилом. У разі підтвердження факту допущення помилки посадовою особою Міністерства юстиції України апостиль та запис про реєстрацію апостиля в Реєстрі анулюється. Новий апостиль у цьому випадку проставляється без оплати послуг за його проставлення.

Однак у разі відмови в проставленні апостиля посадова особа територіального органу Міністерства юстиції України за допомогою програмних засобів ведення Реєстру візуалізує на папері та видає заявнику або іншій особі, зазначеній заявником у заяві, повідомлення про відмову в проставленні апостиля, а також документи, подані для проставлення апостиля. При відмові у проставленні апостиля плата за надання послуг з проставлення апостиля не повертається.

Таким чином, надання повноважень відділам державної реєстрації актів цивільного стану отримувати документи на проставлення апостиля спростила та зробила послугу громадянам України доступною безпосередньо на місцях.

Список використаних джерел:

1. *Авер'янов В.* Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог / В. Авер'янов // *Юридична Україна.* – 2010. – № 3. – С. 410.
2. *Котюк І.* Адміністративні послуги як категорія адміністративного права / І. Котюк // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.* – № 84. – 2010. – С. 104–107.

3. Писаренко Г. М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти : дис. ...канд. юр. наук. : 12.00.07 / Ганна Миколаївна Писаренко. – Одеса, 2006. – 196 с.

4. Порядок ведення Електронного реєстру апостилів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2015 р. № 890 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/890-2015-п>.

5. Порядок проставлення апостиля на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, затвердженим наказом Міністерства юстиції України 11 листопада 2015 р. № 2268/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1419-15/paran11#n11>.

6. Правила проставлення апостиля на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав, затвердженими спільним наказом Міністерства закордонних справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України від 5 грудня 2003 р. № 237/803/151/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1151-03>.

7. Про впорядкування відносин з проставлення апостиля та підготовки документів для їх консульської легалізації [Електронний ресурс] : наказ Міністерства юстиції України 11 листопада 2015 р. № 2268/5. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1419-15/paran11#n11>.

8. Про розмір та порядок оплати послуг з проставлення апостиля [Електронний ресурс] : наказ Міністерства юстиції від 18 грудня 2003 р. № 161/5/. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1197-03>.

Андріїв Микола Миколайович

ПРОБЛЕМИ РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Успіх реформ, що запроваджуються в Україні, а саме – здійснення процесів реформування місцевого самоврядування, децентралізації, деконцентрації, вирішення всіх питань місцевого значення та забезпечення суттєвого підвищення рівня життя громадян значною мірою залежить від ефективної взаємодії між представниць-

кою та виконавчою гілками влади. Серед причин, що на сучасному етапі заважають ефективній взаємодії органів публічної влади, насамперед можна виділити наступні: нечітке розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями, неефективний механізм їх взаємодії, відсутність чіткого розподілу повноважень і відповідальності між органами місцевого самоврядування різного рівня та ін.

Саме тому проблема розподілу повноважень між органами державної влади й органами місцевого самоврядування в аспекті децентралізації влади є досить актуальною і безпосередньо пов'язана з системними реформами та трансформаційними процесами, що відбуваються в державі.

Розмежування повноважень органів публічної влади повинно здійснюватися у відповідності до положень Конституції України, яка визначила принципові межі здійснення цих повноважень, законів України “Про місцеві державні адміністрації” [5] та “Про місцеве самоврядування в Україні” [4], в яких закріплено повноваження даних органів публічної влади на галузевих засадах управління, визначивши для реалізації їхніх повноважень за незначними винятками аналогічні галузі суспільного життя.

Однак розмежування є не досить чітким. У двох зазначених законах 16 повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій дублюються повністю і 12 – частково [1].

Однією з причин такого становища є певна неузгодженість цих двох законів. Нелогічним є існуючий стан, коли Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” містить власних повноважень виконавчих органів рад 67, а делегованих – аж 80. Повноваження органів місцевого самоврядування поділяються на власні, пов'язані з вирішенням питань місцевого значення, та делеговані (передані державою), що стосуються здійснення програм загальнодержавного значення [6, с.157].

Стаття 44 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” визначає повноваження районних і обласних рад делегованих місцевим державним адміністраціям. Оскільки місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження, в яких відображаються спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, то законодавство України містить певні гарантії належної реалізації ними делегованих повноважень. Зокрема, голови місцевих державних адміністрацій щорічно звітують перед відповідними обласними та районними радами про реалізацію делегованих повноважень.

Складність проблеми розмежування функцій і повноважень між вказаними двома системами місцевих органів влади зумовлена, по-перше, тим, що функціонально (змістовно) це, по суті, однорідні системи, оскільки вони вирішують практично однакові питання. В Україні ця проблема набуває особливого значення ще й тому, що на районні та обласні державні адміністрації Конституцією України покладається не тільки здійснення виконавчої влади в районах і областях (ст. 118) і контроль за органами місцевого самоврядування з питань здійснення делегованих їм законом повноважень органів виконавчої влади (ст. 143), а ще й повноваження районних і обласних рад, делеговані ними відповідним місцевим державним адміністраціям (ст. 119) [2].

Отже, можна виділити наступні проблемні моменти щодо взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, а саме:

1) протиріччя у сфері компетенції. Здійснивши аналіз нормативно-правової бази виявилось, що в них має місце дублювання повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій;

2) обсяг повноважень, закріплений у компетенції місцевих державних адміністрацій, є ширшим, ніж той, який є об'єктивно необхідним для виконання їх завдань;

3) місцеві державні адміністрації підконтрольні і підзвітні радам відповідного рівня, ради контролюють реалізацію комплексних програм, виконання бюджету тощо. Крім того, вони заслуховують звіти голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів державної адміністрації. В той же час міський, селищний, сільський голова підзвітні лише територіальній громаді, а рада підконтрольна лише на стільки, на скільки депутати підзвітні своїм виборцям на округах [3, с. 11];

4) значна частина галузевих повноважень, якими володіють місцеві державні адміністрації, є "виконавчими" повноваженнями районних та обласних рад;

5) повноваження районних та обласних рад, що містяться в Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" не в повній мірі дають змогу здійснювати покладені на ці органи завдання;

6) недосконалість інституту делегування повноважень та відповідних йому засобів стримувань і противаг, що є потенційним джерелом конфліктів;

7) багато повноважень не конкретизовані за змістом, а відсилають до інших нормативно-правових актів.

З огляду на вищезазначені проблемні моменти можна сказати, що, на жаль, повноваження між місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування належним чином не розподілені, має місце їх, дублювання, безпідставне делегування. Все це призводить до конфліктів між представниками органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, до прийняття суперечливих рішень з питань місцевого значення, надмірних фінансових витрат.

Отже, проаналізувавши проблематику розмежування повноважень органів публічної влади в умовах децентралізації, є підстави зробити наступні висновки:

1. Необхідно чіткіше визначити та законодавчо закріпити повноваження кожного органу державної влади і місцевого самоврядування та удосконалити розподіл повноважень між ними, щоб уникнути їх дублювання. Обласні державні адміністрації мають здійснювати контроль за дотриманням законодавства, організацію заходів загальнодержавного спрямування, адже вони являються органами виконавчої влади. А до сфери діяльності органів місцевого самоврядування слід віднести функції з надання громадських послуг, задоволення культурних, освітніх та інших потреб населення.

2. Органам місцевого самоврядування повинно надаватися більше повноважень, але при цьому необхідно забезпечити контроль за реалізацією делегованих повноважень. Для цього необхідно в нормативно-правових актах прописати норми, які б регулювали здійснення контролю за виконанням делегованих повноважень та відповідальності за їх порушення.

3. Щодо координаційної взаємодії двох центрів публічної влади на місцевому рівні, необхідним є створення координаційної структури з питань взаємодії місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування на державному рівні.

Реалізація даних пропозицій сприятиме підвищенню ефективності взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в контексті децентралізації влади.

Список використаних джерел:

1. *Калинець Н.* Розподіл повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування / Н. Калинець // Ефективність державного управління : зб. наук. праць ЛРІДУ НАДУ. – 2013. – Вип. 37. – С. 300–306.

2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96>.

3. *Майстро С. В.* Розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / С. В. Майстро // Державне будівництво [електрон. наук. фахове вид.]. – Х., 2012. – Вип. 1. С. 5–12. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/4/05.pdf>.

4. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97>.

5. Про місцеві державні адміністрації [Електронний ресурс] : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=586-14>.

6. *Толстоухова А. В.* Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток / за заг. ред. А. В. Толстоухова, Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. – Д. : Монолит, 2010. – 400 с.

Андрющенко Олена Борисівна

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ДЕРЖАВИ В УПРАВЛІННІ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Еволюція ролі держави у процесі управління якістю життя населення визначається загально узгодженим розвитком держави і суспільства. Дослідники визначають декілька якісно відрізнених форм держави: неправова – правова – соціальна.

Сенс правової держави з'явився давно, але цілісна концепція сформувалась тільки в період становлення буржуазного суспільства, коли посилилась різнобічна критика феодального свавілля та беззаконня, була рішуче засуджена безвідповідальність органів влади перед суспільством. Ідеї Дж. Локка, Ш. Монтеск'є та інших вчених знайшли відтворення в конституційному законодавстві США і Франції наприкінці XVIII ст. Щодо терміна “правова держава”, то він затвердився в німецькій літературі в першій треті XIX ст.

На сьогоднішній час до ознак правової держави відносять:

- главенство права і закону в усіх сферах суспільного життя;
- рівність усіх перед законом;
- розподіл влади на три галузі;

- реальність прав та свобод людини, їх правова та соціальна захищеність;
- визнання прав і свобод людини найвищою цінністю;
- взаємна відповідальність особистості і держави;
- політичний та ідеологічний плюралізм;
- стабільність законності та правопорядку в суспільстві [1–2].

До базових принципів функціонування правової держави відносять:

- панування закону в усіх сферах суспільного життя, в тому числі над органами влади;
- визнання та гарантії прав і свобод людини. Ці права даються людині за фактом її народження, а не даються правителями;
- взаємна відповідальність держави і громадянина. Вони в рівній вазі несуть відповідальність за свої дії перед законом. Їх дії описуються формулою: “Все, що не заборонено індивіду, йому дозволено; все, що не заборонено органам влади, їм заборонено”;
- розподіл напрямів державної влади. Цей принцип виключає можливість монополізації політичної влади в державі;
- розподіл повноважень між органами влади різних рівнів;
- контроль за реалізацією законів зі сторони прокуратури, суду, арбітражу, фіскальних служб, правозахисних організацій, засобів масової інформації та інших суб’єктів політики [3–4].

Вищезначені ознаки правової держави та принципи її функціонування є загальними, універсальними положеннями. Кожне відокремлене суспільство у розвитку своєї правової системи може бути охарактеризовано виконанням як формальних запитів даної моделі, так і неформальним її втіленням, імплементацією в культурі суспільства; відображенням не тільки в законодавчих нормах, але і в культурних прикладах поведінки громадян.

Тому не кожному державу, в якій є правова система і законодавство, можна враховувати правовою. Процес законодавства може бути направлений на забезпечення антидемократичних, деспотичних форм правління. В авторитарних і тоталітарних режимах з неіснуючим конституціоналізмом лише декларуються права та свобода. Також у взаємовідносинах правової держави й особистості повинен домінувати пріоритет прав людини, який закріплений конституційно, який не може бути порушений законодавцем і представниками інших органів державної влади.

Правова держава є необхідною умовою інтеграції держави в світове суспільство. У зв’язку з цим є низка документів, які визна-

ні світовою спільнотою, виконання яких дозволить говорити о правових відносинах у суспільстві. Визначивши той факт, що правове суспільство є необхідним фактором інтеграції в світове суспільство, слід зауважити, що прогресивною формою розвитку держави і права на даному етапі є соціальна держава як наступна форма еволюції взаємодії системи державного управління і членів суспільства.

Список використаних джерел:

1. *Сьомкіна Т. В.* Соціальна функція держави: проблеми соціалізації економічного розвитку України / Т. В. Сьомкіна, О. В. Тарасевич // *Економіка и управление : науч.-практ. журн.* – 2011. – № 5. – С. 63–67.
2. *Соколова М. С.* Основы социальной политики : учебно-метод. комплекс для бакалавров / М. С. Соколова, О. В. Ящерицына. – М. : Изд. дом “АТИСО”, 2008. – С. 78.
3. *Халецька А. А.* Теоретичні основи формування цілісної системи державного регулювання соціальної сфери / А. А. Халецька // *Економіка та держава.* – 2009. – № 5. – С. 61–63.
4. *Халецька А. А.* Сучасні виміри соціальної політики держави: європейський досвід / А. А. Халецька // *Інвестиції: практика та досвід.* – 2010. – № 6. – С. 62–66.

Балуца Інна Вікторівна

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні ми спостерігаємо низку глобальних політичних, економічних та соціальних проблем, на подолання яких держави та їх уряди витрачають велику частку ресурсів, але самотійно, без широкої участі своїх народів не в змозі їх подолати. Нагальним є питання пошуку та розробки принципово нових механізмів для координації своїх зусиль з метою вирішення усіх проблем. Одним із таких інструментів, який уявляється достатньо реальним і дієвим, є визнання ролі міжнародних неурядових організацій. Для вітчизняної науки є важливим з'ясування реальних та перспективних можливостей міжнародних неурядових організацій у сучасній міжнародній політичній системі.

Основні питання діяльності та функціонування неурядових організацій, їх вплив на світовий процес в умовах глобалізації висвітлено у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як М. Драгоманов, С. Кравченко, А. Карась, Б. Кістяківський, І. Берлін та ін. Аналіз теоретичних засад функціонування неурядових організацій і громадянського суспільства здійснено у працях деяких західних науковців. Зокрема, професор Принстонського університету Рональд Пеннок здійснив фундаментальне дослідження “Демократична політична теорія”, присвячене глибокому аналізу і систематизації існуючих теорій демократії [6]. Також п’ятий розділ твору Алексіса де Токвіля “Демократія в Америці” присвячено ролі неурядових об’єднань в громадському житті і має назву “Користь, яку мають американці від громадських об’єднань у громадському житті” [5].

Вперше предметом наукового аналізу та об’єктом досліджень в державному управлінні неурядові організації стають з кінця 90-х рр. з розвитком політичної системи, економіки, соціальної сфери, поступовим реформуванням системи державного управління. Варто зазначити, що розвитку та зростанню кількості і розширенню діапазону діяльності неурядових організацій в Україні значною мірою сприяло запровадження в Україні проектів міжнародної технічної допомоги.

Варто визначити, що ж собою являють міжнародні неурядові організації. Але без визначення поняття світового громадянського співтовариства, ми не зможемо в повній мірі розглянути визначення міжнародних неурядових організацій. Отже, світове громадянське співтовариство визначається як децентралізована система самостійних і незалежних від будь якої держави неурядових інститутів і відносин, які покликані забезпечити умови для самореалізації на міжнародному рівні потреб, інтересів, цілей і прагнень громадянських суспільств, також окремих індивідів та їх колективів і всього світового співтовариства в цілому [4, с. 8].

Отже, можна визначити, що міжнародна неурядова організація – це організація некомерційного характеру, створена не на основі міждержавної угоди, однак відповідно до нормативного акту держави місцез перебування для здійснення діяльності у двох і більше державах відповідно до основних принципів і нормами міжнародного права. Фактично міжнародна неурядова організація являє собою об’єднання національних громадських організацій двох і більше держав для досягнення загальних цілей у міжнародному масштабі [1].

Основним механізмом діяльності міжнародних неурядових організацій в період глобалізації є мобілізація думки світової спільноти. З метою досягнення поставлених цілей та завдань міжнарод-

ні неурядові організації застосовують тиск на міжурядові організації та безпосередньо на уряди тих чи інших країн. Основної мети вони досягають шляхом вирішення питань на міжурядовому рівні, де створюються міжнародно-правові норми, і поза межами традиційних міжурядових каналів, на самостійно створених аренах у співпраці з іншими неурядовими організаціями.

Міжнародні неурядові організації вважаються найважливішим носієм світової громадської думки та інституалізованим суб'єктом світового громадянського співтовариства. Світова громадська думка впливає на учасників міжнародних відносин з метою виконання вже існуючих правил поведінки і створення на їх основі нових міжнародних норм. Це проявляється на різних етапах механізму міжнародно-правового регулювання.

Варто відзначити, що співробітництво неурядових організацій з міждержавними здійснюється за такими напрямками: надання консультацій з питань, що входять до їх компетенції, іншим організаціям, суспільним групам та окремим особам; надання інформації про свою діяльність і розповсюдження інформації, одержаної від міждержавних організацій; спостереження за дотриманням норм міжнародного права, особливо у сфері прав людини і у справі охорони довкілля та участь у правотворчому процесі, розробка проєктів міжнародних угод; утворення слідчих комісій для розслідування міжнародних злочинів. Також міжурядові організації доволі часто залучають кваліфікованих експертів із неурядових організацій з метою збору інформації, з'ясування позицій, що дає змогу спиратись на думку громадськості під час прийняття рішень [2, с. 341].

У результаті функціонування неурядових організацій відбувається низка трансформаційних процесів в політичній системі світу. В таких умовах наявні закономірності поступово перестають діяти. Ситуація стає менш прогнозованою та передбачуваною, інколи навіть з цілком різними ймовірними наслідками. Наявна система відносин зазнає потужних трансформацій, що іноді призводить до унеможливлення прийняття управлінських рішень. Ч. Кеглі і Г. Раймонд визначили початок ХХІ ст. як поворотну точку в історії, коли одна модель міжнародної взаємодії зміниться іншою [3].

Підсумовуючи, варто зазначити, що велика кількість неурядових організацій, діючи врозріз своїм першочерговим цілям, виступають в якості політичного інструменту. Неурядові організації, як відповідні елементи глобальної системи трансформації міжнародних відносин, можуть бути як повністю самостійним суб'єктом, так і політичним інструментом.

Список використаних джерел:

1. *Абашидзе А. Х.* Неправительственные организации: международно-правовые аспекты / А. Х. Абашидзе, Д. А. Урсин. – М. : РУДН, 2002. – 160 с.
2. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – С. 341.
3. *Мединська Т.* Статус світового лідера: США в сучасних процесах глобалізації: виклики та наслідки / Т. Мединська // Політика і час. – 2010. – № 3. – С. 67–74.
4. *Тарасов О. В.* Міжнародні неурядові організації в системі світового громадянського співтовариства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / О. В. Тарасов. – К. : [б. в.], 1995. – 19 с.
5. *Tocqueville A. De.* Democracy in America. V.II. – New York : Vintage Books, 1945. – 518 p.
6. *Pennock J. R.* Democratic Political Theory // Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1979. – 573 p.

Бірюков Вадим Вікторович

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У наш час глобалізаційні процеси набувають все більшого поширення й характеризуються якісно новими напрямками. Глобалізація безпосередньо стосується міжнародного співробітництва різних країн, тому вона знаходиться в центрі уваги економістів, політиків та екологів. Вивчення явища глобалізації стає найбільш актуальним питанням сьогодення. Світовий досвід показує, що в процесі вирішення питань економіки необхідно паралельно вирішувати екологічні проблеми.

Екологічні принципи сталого розвитку в сучасних умовах не враховуються багатьма суб'єктами соціально-економічних відносин. Як результат, в останні десятиліття сформувалися глобальні проблеми та загрози, серед яких однією з центральних є деградація навколишнього середовища. Отже, одним із негативних наслідків процесу глобалізації є погіршення екологічної ситуації на планеті, яке обумовлене недотриманням низкою держав норм міжнародного екологічного права.

Екологічна ситуація, яка склалася в Україні сьогодні, потребує активного втручання держави та суб'єктів господарювання у сферу екології задля забезпечення екологічної безпеки. Тому дуже важливо підвищувати технології виробництва з метою зниження шкідливих викидів в атмосферу і гідросферу, впроваджувати безвідходні виробництва, здійснювати закупівлю нових технологій, які поліпшують екологічний стан виробництва. Звичайно, це все можливо за наявності достатніх фінансових ресурсів у підприємств, органів місцевої влади та уряду й за відповідної політики держави, спрямованої на заощадження природної спадщини України.

Таким чином, екологічна безпека є метою розвитку всього світового співтовариства, до якої необхідно прагнути. Від досягнення такої мети залежить виживання всього людства. Навколишнє середовище стає важливим показником якості життя, умовою підтримання здоров'я і добробуту людей в умовах сталого розвитку. У XXI ст. міць держави буде визначатися не стільки міццю її збройних сил, скільки наявністю або можливістю доступу до природних ресурсів. Саме чинник природних ресурсів відіграватиме провідну роль при оцінці могутності держави.

Тому однією із загроз національній безпеці в екологічній сфері є:

- нераціональне, виснажливе використання природно-ресурсного потенціалу;

- захоронення на території країни токсичних і радіоактивних відходів;

- розміщення або перенесення до країни брудних в екологічному відношенні галузей промисловості, а також застарілих технологій;

- експорт антиекологічної продукції, яка становить собою безпосередню загрозу здоров'ю і життю людей, а також природному середовищу.

Щоб попередити погіршення екологічної обстановки та вийти на нормативно-безпечний рівень стану компонентів навколишнього середовища, виникла необхідність розроблення принципово нової соціоеколого-економічної моделі розвитку суспільства, яка залишається стратегічним пріоритетом державної політики. Складовою такої моделі має стати створення сучасної ефективної системи управління в природоохоронній сфері, перехід економіки на енергозберігаючі та природозберігаючі технології на інноваційній основі, вдосконалення системи екологічного контролю над природокористуванням, розширення міжнародного співробітництва в екологіч-

ній сфері та інтеграція України до системи міжнародної екологічної безпеки, створення надійної системи попередження надзвичайних ситуацій, залучення громадських організацій та органів місцевого самоврядування до природоохоронної діяльності й екологізація свідомості всіх верств населення відповідно до сучасних вимог.

Таке розуміння концептуального статусу проблеми екологічної безпеки передбачає створення якісно нових інформаційних стратегій, за своїм змістом пов'язаних з формуванням ефективних законодавчих, нормативних, інституційних механізмів екологічного регулювання. А це дозволить глибше розкрити і соціальну суть феномена екологічної безпеки як чинника економічної, соціальної та політичної стабільності.

Усвідомлення міжнародним співтовариством неможливості одностороннього розв'язання екологічних проблем в умовах взаємозалежності й транскордонного впливу антропогенного навантаження на навколишнє середовище передбачає особливу роль глобального співробітництва у зміцненні екологічної безпеки, відповідну державну політику кожного члена світового співтовариства.

Таким чином, на сучасному етапі суспільного розвитку спостерігаються позитивні тенденції, спрямовані на посилення уваги до вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища. Але крім забезпечення подальшого екологічно стійкого соціально-економічного стану як цивілізації в цілому, так і кожної держави окремо, вкрай необхідним стає створення платформи для інноваційного екологічного світогляду і формування нового підходу до природи як до загального надбання всієї нації.

Список використаних джерел:

1. *Клапцов В. М.* Социально-экономические последствия изменения климата [Электронный ресурс] / В. М. Клапцов. – Режим доступа : <http://www.riss.ru/?newsId=868>.
2. *Биоэкономика как одна из основ устойчивого развития: состояние и перспективы* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.riss.ru/doklady_i_vystuplenija/?newsId=667#.UlaLzORg__c.
3. *Адаменко Я. О.* Оцінка впливів на навколишнє середовище / Я. О. Адаменко // Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. – 2010. – № 2. – С. 58–64.
4. *Акімов І. А.* Зміна екологічної парадигми як передумова охорони природи / І. А. Акімов, О. П. Корж // Екологія і ноосферологія. – 2012. – № 1–2. – С. 5–9.

Гірман Олег Сергійович

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Протягом усього часу незалежності реформи в Україні будувалися виходячи з необхідності розбудови соціальної, правової, демократичної держави. Тим часом зазначені цілі досі не можна назвати досягнутими. Одна з причин цього – зневага значимістю соціальних і культурних чинників, які абсолютно не враховувалися керівництвом країни під час ухвалення політичних та державно-управлінських рішень. Перш за все йдеться про соціальний, а також про інші форми капіталу в суспільстві – людський, культурний, символічний. Таким чином, вирішення завдань прискороного соціально-економічного розвитку України неможливо без урахування зазначених форм капіталу і одного з головних серед них – соціального капіталу.

Відзначимо, що “соціальний капітал” і близькі до нього поняття “людський капітал” (що розглядає людину не тільки як виробничий ресурс, але в усіх його проявах в суспільстві), “культурний капітал” та інші показують цінність громадських зв’язків, культури, людського розвитку і значимість цих факторів як для держави, так і для суспільства в цілому.

Поняття “соціального капіталу” знайшло свій розвиток у роботах французького вченого П. Бурдьє, американця Р. Патнема, англійця Е. Гідденс та ін. Велику роль у формуванні уявлень про соціальний капітал відіграв американський дослідник Ф. Фукуяма, який вважав основою відтворення соціальних зв’язків довіру між людьми, людиною і суспільством, людиною і державою. “Там, де немає довіри, механізм відтворення суспільства, на його думку, дає збій”, – зазначав він [2, с. 43].

Особливу значущість досліджуваної в даній роботі проблеми надають роботи Дж. Коулмана. На його думку, сутність суспільства полягає саме в тому, що в ньому діють подібні природним способи відтворення. Вони не можуть бути засновані, нав’язані, привнесені “за наказом”. Соціальні процеси є природно-історичним явищем і величезну роль в їх розвитку відіграє саме “соціальний капітал”, який він розумів як особливу форму людських відносин, що виникають за фактом періодично повторюваного персоніфікованого впливу і який супроводжується накопиченням двосторонніх очікувань і зобов’язань [4, с. 138]. На його думку, соціальний капітал є суспільним благом, але він створюється раціональним

індивідом для досягнення власних цілей. Даний процес неможливий без соціального контракту, встановлених соціальних норм, обмінів і без існування певного рівня довіри.

В. Радаєв акцентував на визначенні соціального капіталу як способу взаємозв'язку між людьми. Він звертає увагу на специфічні зв'язки, які пов'язані з очікуваннями певної поведінки залучених в ці зв'язки людей, а також з їх взаємними зобов'язаннями [1, с. 161].

Таким чином зі структурного боку соціальний капітал розкривається в понятті соціальних зв'язків і мереж. З інституційного – він втілює в собі накопичене довіру і вимірюється кількістю зобов'язань, які з нього випливають. При цьому важливою складовою соціального капіталу є прийняті акторами правила взаємодії один з одним.

Отже, можна зазначити, що соціальний капітал – це накопичений структурний і інституціональний ресурс, який включений в процеси відтворення і зростання цінностей, громадських зв'язків, довіри, розвитку людини і культури шляхом взаємної конвертації своїх інтересів і зобов'язань. До характеристик соціального капіталу відносяться: ціннісні складові (цінності, цілі соціальних спільнот) і інституційні складові (соціальні зв'язки, норми, відносини). Разом вони беруть участь у виборі типів стратегій поведінки і встановлення рівнів довіри індивідів і соціальних спільнот один до одного.

Варто відзначити, що соціальний капітал може існувати на мікро- (сім'я, громада), мезо- (жители району, регіону) і макрорівні (суспільство в цілому). Так, зокрема на регіональному рівні він знаходить прояв на рівні сукупності локальних спільнот, що відрізняються єдністю життєвих умов, спільністю культури, традицій суб'єктності [3].

Соціальний капітал за своєю природою є основою відтворення регіонального соціуму на базі діяльності людей, культурних, комунікативних зв'язків між ними і такої якості їх взаємовідносин, які включають довіру, солідарність, ефективність їх спільної діяльності, базові цінності, що розділяються всіма мешканцями регіону. Соціальний капітал є одним з важливих факторів розвитку регіону, що підвищує його суб'єктність і здатність до самовідтворення не тільки в формах традиції, але і в інноваційних формах.

Механізм відтворення регіонального соціального капіталу полягає не тільки в підтримці існуючих соціальних структур регіону

та їх вдосконаленні, скільки в забезпеченні соціальних зв'язків і відносин, а також створенні умов соціокультурної трансляції до свідку новим поколінням і можливостей для розвитку людини.

При цьому не можна не відзначити, що соціальний капітал може бути використаний негативно, якщо буде присвоєний однією з груп чи кланів, які будуть використовувати суспільство в своїх інтересах, лобювати їх, ігноруючи інтереси інших людей, створюючи нерівність.

Соціальні капітал і сформовані на його основі соціальні мережі можуть бути не суспільно корисними, а кримінальними, терористичними, корупційними, збоченими, що не містять суспільно визнаних культурних зразків. Тому соціальний капітал є позитивним лише тоді, коли він служить суспільству, людині і культурі, збільшуючи довіру, солідарність, консолідацію, створюючи можливості для розвитку.

Таким чином, можливості розвитку регіону багато в чому визначаються особливостями розвитку соціального капіталу. При цьому найбільш успішним буде той регіон, в якому соціальний капітал сприяє вирішенню конфліктів, збільшенню цінностей і культури, забезпечення довіри між людьми, між населенням і владою регіонального та інших рівнів.

Формування і відтворення соціального капіталу, в тому числі регіонального, не є автоматичним. Воно вимагає сприяння з боку органів публічного управління регіону, його здатності сприяти розвитку культури, наявних тут зв'язків, традицій і способів діяльності людей.

Засоби розвитку соціального капіталу як засобу консолідації, солідарності та кооперації різних акторів на регіональному рівні стануть предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Радаев В. В. Социальная стратификация / В. В. Радаев, О. В. Шкаратан. – М. : Наука. 1995. – 321 с.
2. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ: Ермак, 2004. – 730 с.
3. Bourdieu P. Forms of capital / P. J. Bourdieu ; C. Richards (ed.) // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. – New York : Penguin, 1997. – 315 p.
4. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital / J. Coleman // American Journal of Sociology. – 1988. – № 94. – P. 95–120.

Голованова Наталя Вікторівна

ОБРАЗ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Західна соціологічна література визначила інформаційне суспільство як:

- постбуржуазне (Г. Ліхтгейм);
- посткапіталістичне (Р. Дарендорф);
- постмодерне (А. Етціоні);
- “постцивілізаційне” (К. Боулдинг);
- постекономічне (Г. Кан);
- постпротестантське (С. Ольстром);
- постідеологічне (Л. Феєр);
- постісторичне (Р. Сейденберг);
- постпетролеум суспільство (Р. Барнет);
- постіндустріальне (Д. Белл)

За Беллом, вся нова технологія буде створена на комп’ютерній основі, і майбутнє належатиме інтелектуалам. Цю точку зору критикували Л. Мемфорд, М. Харрінгтон, П. Штерн [1, с. 234–236].

Р. Дарендорф вважав, що зміниться ставлення до власності, вона більше не братиме участі у формуванні інституту влади та не визначатиме громадські привілеї індивіда.

Smart Governance, Good Governance, культ інтелекту і розумне місто – основні риси суспільства XXI ст. Розумне місто – це розвинуті економіка, умови проживання, розумні люди, розумне управління, розумне оточення та мобільність. Це також кілька теорій лідерства (стимуляційного, ситуаційного, трансформаційного, лідерства служіння, емоційного лідерства, опосередкованого, розподіленого, двигуна лідерів тощо) у дії [6].

Визначення сучасної доби – доби “суспільства, яке змінюється”:

- “епоха невизначеності” (Ю. Габермас);
- “світ, який втікає” (Е. Гідденс);
- “кінець відомого світу” (І. Валлерстайн);
- “світ сучасності, що тече” (З. Бауман) [2, с. 12].

Сучасний розвиток США, пише Дайзард, став маленьким, але твердим доведенням вказаних процесів. Згідно з Д. Мартіном, від “глобального села” інформаційне суспільство відрізняється наявністю зворотнього зв’язку. Фріц Махлуп у 60-і рр. XX ст. визначив головну рису майбутнього суспільства як “індустрію знань”, і ця

думка набула статусу “парасолькової фрази”, охопивши систему освіти, медіа, бібліотек, інститутів тощо. Тейяр де Шарден вказав на творчий характер майбутнього суспільства.

Й. Масуда: духом нового часу, “часу неоренесансу” будуть глобалізм та мирний симбіоз людства та природи і розвиток основних наук. При цьому головною відмінністю неоренесансу від ренесансу буде вивільнення людського духу. Матеріальним носієм даного рівня існування цивілізації буде універсальний фактор – інформація [1, с. 244–245]. За Д. Аркіллою, інформація лежить у базисі будь-якої структури. Змінюючи базу інформацію, отримуємо іншу структуру.

Метою нового суспільства буде не досягнення величезного національного добробуту, а реалізація життєвого задуму індивіда, перетворення дійсності у “майбутній час”.

Маємо такі додаткові визначення інформаційного суспільства:

- комунікаційне (Р. Брейтенштейн);
- наукове, знань, творче (М. Понятовський та ін.);
- багатоканальне, телематичне (Д. Мартін, М. Понятовський).

За О. Тоффлером, у інформаційному суспільстві маємо “футурошок”: змінюється роль управління й управлінців: вона стрімко зростає, водночас роль спеціалістів, експертів, інтелектуалів є такою, що вона вище самих засад ієрархічного, бюрократичного принципу організації, взаємини будь у чому стають тимчасовими, “мобільними”. Це докорінно змінює підходи у практиках державно-управлінських еліт і впливає на подальший розвиток громадянського суспільства [5].

Характеризуючи інформаційне суспільство, американські соціологи та політологи говорять про “теледемократію” та повернення влади людям, про тісний зв’язок народів (Д. Мур, Г. Краух, М. Лейвер, Г. Робінсон, Д. Рубенс).

Етапи становлення інформаційного суспільства у світі такі:

– середина ХХ ст. – початок превалювання технологічних факторів над політичними та соціальними, стрибок у розвитку інформаційних технологій, інформація стає ресурсом;

– сер. 60-х кінець 80-х рр. ХХ ст. – футурологічний етап (праці Д. Белла, З. Бжезинського, Р. Катца, М. Маклюєна, Й. Масуда, М. Пората, Т. Стоун’єра, Е. Тоффлера), знання та інформація – стратегічний ресурс постіндустріального суспільства, який можна накопичувати;

– 1980–1990 рр. – епоха глобалізації (дослідження П. Дракера та М. Кастельса), мережеві структури – водночас і засіб, і результат глобалізації.

Сучасний варіант глобалізації, за спостереженнями деяких аналітиків, полягає в різкому збільшенні кількості недержавних

суб'єктів міжнародного життя, які володіють не меншими фінансовими ресурсами та відповідними політичними інструментами, ніж інші уряди, проте вони здатні діяти на території десятка країн, не дотримуючись при цьому ніяких правових норм. З'являються тренд-структури та мега-тенденції. Сучасне суспільство визначається глобальним суспільством ризику.

Передумовами формування глобального інформаційного суспільства вчені бачать: глобальний соціальний міф; єдиний експертний простір (створення єдиної концепції світу, нова трансцендентна цілісність); мережеве суспільство.

Виникають горизонтальні (на рівні й у межах держав) і вертикальні зв'язки (між державами). З іншого боку, зростає кількість ефективних вирішень на рівнях, нижчих за національний. Відбувається ерозія національної держави. Маємо нову глобальну систему, для безпечності якої важливе прийняття паритетних цінностей у форматі діалогу та компромісу.

Д. Пелтон вважає, що для кращого розуміння питань майбутнього необхідно вибрати ключові напрями, відпрацювати категорійний апарат, необхідний синтез думок письменників та філософів, таких, як М. Вебер, Т. Веблен, С. Гедіон, Д. Мітрані, Б. Фаркас, О. Шпенглер, Е. Хаас.

У перспективі мають відбутися:

- всеукраїнський лінгвістичний діалог;
- всеєвропейський лінгвістичний діалог;
- всесвітній лінгвістичний діалог (В. Широков).

Є і вже втілюється ідея створення лінгвістичних атласів. 1871 р. Україна одна з перших у Європі створила карту мови, було враховано 2,5 тис. населених пунктів і землі. Були розроблені питальник, алгоритм збирання матеріалу. Використовувалися нарративи – свідчення людей, які живуть на місці.

Когнітивний креатив продукує створення нового образу науки, в якому зростає значення наукових досліджень як конструктивної форми перетворення дійсності у вигляді інжинірингу (природній, біоінжиніринг, когнітивна інженерія), трансформації вільних форм і функцій. Суспільство відтворює себе на основі досліджень і досягнень когнітивного креативу [4, с. 258–263].

Принципи розвитку інформаційного суспільства викладені у Стратегії розвитку інформаційного суспільства [3].

На першому етапі реалізації Стратегії (2013–2015 роки) планувалося забезпечити розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, Закону України “Про електронну комерцію”,

внести зміни до нормативно-правових актів щодо Національної програми інформатизації та ін.

На другому етапі (2016–2020 роки) передбачається гармонізувати досягнення розвитку інформаційного суспільства в Україні із загальносвітовими та досягти розбудови інформаційної інфраструктури для забезпечення доступу громадян до інформаційних послуг, забезпечення сталого розвитку національної економіки за допомогою новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

В інформаційному суспільстві трансформаційні процеси мають поступово підпорядковуватися свідомій організації розвитку. В Україні, як і в усіх інших країнах світу, актуалізується суспільна потреба в інноваційних розробках гуманітарних наук, підвищенні їх значення в розбудові нового суспільства.

Список використаних джерел:

1. *Александровская В.* Идеальный образ: Концептуально-психологические векторы исследования / В. Н. Александровская : монография. – Сумы : Университетская книга, 2015. – 340 с.
2. *Князев В.* Філософські проблеми державного управління / В. Князев, Ю. Бакаєв, Т. Василюк та ін.]. – К. : НАДУ – 2012. – 52 с.
3. Розпорядження “Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні” від 15 травня 2013 р. № 386-р. Center [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
4. *Рубанець О.* Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень / О. М. Рубанець. – К. : ПАРА-ПАН, 2006. – 420 с.
5. *Тоффлер А.* Футурошок / А. Тоффлер ; пер. з англ. – СПб., 1997. – С. 60–72, 139–165.
6. East-West Center [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eastwestcenter.org/>.

Громико Олена Ігорівна

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Протягом останніх десятиліть у світі спостерігається прискорення глобалізаційних процесів. Як відомо, глобалізація – всеохоплюючий, багатоаспектний процес перетворення світу в цілісну

систему, яка визначає майбутнє всієї цивілізації. Тому глобалізація торкається всіх найбільш фундаментальних сторін життєдіяльності суспільства, зокрема державного управління, яке також потребує адаптації до сучасних умов.

Загальносвітова інформаційно-комунікаційна революція, як базовий фактор розвитку глобалізації, змусили суспільство переглянути своє ставлення до ролі інформації в усіх сферах суспільного життя. Характерними ознаками нової інформаційної реальності стали прагнення суспільства до збільшення прозорості, відкритості, публічності влади; побудова діалогових стосунків між громадянином і державою [2]. З одного боку, йдеться про перегляд ролі й мети органів влади на предмет відповідності їх новим вимогам суспільства і держави. З іншого – можна говорити про формування і опрацювання нового формату, моделі системи державного управління.

В цих умовах державне управління стає більш гнучким. Встановлюються новий формат зв'язків між владою і суспільством. Найбільш важливим і актуальним напрямом комунікацій стає взаємодія органів державної влади з громадянами з використанням електронних мереж, електронного документообігу, цифрового підпису тощо. Взаємодія органів влади з громадянами забезпечується за допомогою впровадження і активного використання форм електронної участі громадян в управлінні державою та формуванні державної політики (електронні петиції, електронне опитування, електронні вибори тощо). Разом з цим у світі зростає кількість державних послуг (сервісів), що орієнтовані, в першу чергу, на доступність через мобільні термінали усіх рівнів складності, тим самим забезпечуючи максимальне охоплення такими послугами населення країн. Більшість урядових порталів розвинутих держав поступово набувають рис або блогу, або, у випадках більш інтенсивної адаптації – розгалуженої громадської (соціальної) мережі.

Завдяки трансформації форм, методів, інструментів взаємодії між державою і громадянином забезпечується оновлення механізму державного управління з урахуванням нових глобалізаційних викликів.

Загалом глобалізаційні тенденції в управлінні виражаються у прагненні опрацювати такі норми і механізми, які б мінімізували ризики в прийнятті управлінських рішень. Зростання темпів розвитку суспільства, швидка зміна одних соціальних форм іншими ускладнюють прогнозування його розвитку. У сучасних умовах особливо важливим видається урахування не тільки близьких, а й від-

далених наслідків рішень, що приймаються, оскільки в глобалізованому світі будь-яка точка соціального простору може служити каталізатором нищівних процесів (від політичних до техногенних) [1].

Глобалізаційні зрушення призводять до структурних трансформацій владних систем і механізмів. Тому вкрай важливо своєчасно глибоко досліджувати питання впливу глобалізації на розвиток і трансформацію системи державного управління України. Модель системи державного управління не є досконалою і потребує подальшої оптимізації з урахуванням вимог і реалій сьогодення, спираючись на міжнародний досвід впровадження форм електронної участі громадянськості до вироблення державної політики та управління державними справами.

Список використаних джерел:

1. *Клімова Г. П.* Основні напрями здійснення глобалізації в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Г. П. Клімова. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnyua_2014_4_36.pdf.

2. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p>.

Дахно Олександр Юрійович

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Територіальна цілісність є структурною складовою функціонування та розвитку сучасної держави, запорукою стабільності її внутрішньодержавних та міждержавних відносин. Протягом багатьох віків існування держави територія виступає її базовою ознакою, порушення цілісності якої породжувало агресивні військові дії за її збереження. У більшості держав вирішення територіальних питань супроводжувалось встановленням суверенної влади, утвердженням недоторканості кордонів, збереженням незалежності держави, пошуком нової моделі національної ідентичності. В результаті цього територіальна цілісність здобула відповідний

рівень інституціоналізації та легітимізації на міжнародному та національному рівнях, тим самим перетворившись на одну із найбільш актуальних проблем для сучасної гуманітарної науки.

Виходячи з того, що територіальна цілісність являє собою єдність та неподільність території держави логічно передусім постає питання з'ясування сутності державної території, яка є опрідеченою формою існування держави, і без якої її існування апіорі неможливе. Виходячи із того, що територія є елементом державного суверенітету і необхідним атрибутом державності, під нею С. Витрянюк пропонує розуміти “національне надбання та місце перебування народу в рамках державних кордонів кожної конкретної держави, яка є повноправним та єдиним її власником, що передбачає право народу на володіння, використання та розпорядження своєю територією, всіма її природними ресурсами та багатствами без шкоди для будь-яких зобов'язань, які походять із міжнародної співпраці держав на принципі взаємної вигоди та міжнародного права” [1, с. 12].

Значну методологічну цінність в межах даного аналізу також становить *теорія просторового обмеження влади держави*, яка наголошує на просторовій сфері реалізації державного верховенства та обґрунтовує хибність зрівняння державної території з певним об'єктом, оскільки неможливо ототожнювати територіальне верховенство з правом держави здійснювати владу над людьми, які проживають в межах її кордонів [2, с. 54]. Слідуючи змісту даної теорії А. Кокошин під територією держави розуміє “об'єкт публічно-правових повноважень кожної держави, яка встановлює адміністративно-територіальний поділ, організовує за територіальним принципом державну владу та державне управління, визначає та змінює режими своїх кордонів, регулює питання громадянства, умови в'їзду, виїзду та пересування іноземців, організовує охорону та оборону своєї території” [2, с. 57]. Синтезовано в межах даної теорії державна територія розглядається як простір, в межах якого держава здійснює свою верховну владу, який перебуває під її суверенітетом і який вона адміністративно організовує встановлюючи на ньому відповідний правовий режим.

Певну термінологічну невизначеність понять “територіальна цілісність”, “цілісність держави”, “територіальна недоторканість” І. Левакін та Є. Юртаєва пов'язують із невідповідністю між формулюванням принципу незастосування сили та загрози сили (утримання від застосування сили та загрози сили) в перекладі з англійського тексту Уставу ООН на російській. Зокрема, в російському варіанті йдеться про “територіальну недоторканість”, тоді коли

ідентичність англійського перекладу розкривається через поняття “територіальна цілісність” (“territorial integrity”) [3, с. 4]. У результаті досить часто в ці два поняття вкладається і різний зміст, з одного боку, територіальна цілісність характеризує непорушність державних кордонів, тоді коли територіальна недоторканість вказує на принцип рівноправ'я та самовизначення народів. Також варто відзначити, що в межах окремих дослідницьких підходів досить часто зустрічається певна семантична тотожність, в результаті чого під територіальною цілісністю водночас розуміється і непорушність державних кордонів і право народів на самовизначення.

Значну методологічну цінність в межах даного дослідження становить концепція А. Кейссеса, який під територіальною цілісністю держави розуміє “елемент державної єдності, який характеризує незмінність кордонів держави, територіальну єдність та недоторканість території держави, яка історично сформувалася та проживаючих на певній території” [4]. Виходячи з цього вчений розглядає територіальну цілісність як основу укріплення конституційного устрою, яка в жодному випадку не може суперечити принципу права народу на самовизначення.

Наприкінці XIX ст. відомий вчений А. Етель звернув увагу на збереження територіальної цілісності як важливий атрибут розвитку “державності держави”. На його думку “кожен народ дожить своєю національністю як плодом свого історичного розвитку, збереження її недоторканості є одним із найважливіших його благ, саме тому серед інших цілей держави, головною вважається захист її цілісності. Але народ, який сповідує певний рівень культури та перебуває в межах певної цивілізації прагне не лише до збереження своєї типовості, але й намагається ще і поширювати її на зовні, він прагне не лише до свого розвитку в прогресивному відношенні, але до розширення простору своєї держави. Звідси виникає можливість зіткнення інтересів та боротьба із сусідами, а відповідно і право на захист від зовнішніх посягань” [5, с. 317].

У сучасному варіанті, аби забезпечити свою територіальну цілісність та недоторканість діяльність держави має бути врегульована відповідними міжнародно-правовими зобов'язаннями. До яких в системі міжнародного права належить: 1) не набувати чужої території шляхом погрози силою або її застосування; 2) поважати недоторканність державних кордонів; 3) не використовувати іноземну територію без згоди суверена; 4) не використовувати своєї території таким чином, щоб цим заподіювати шкоди терито-

ріям інших держав; 5) не здійснювати насильницького розчленування якої-небудь держави; 6) не визнавати територіальних змін, що стали наслідком застосування сили; 7) не інспірувати та не заохочувати сепаратистських рухів з метою штучного поділу території та ін. [6].

Таким чином, різнобічність концепцій та підходів до ідентифікації територіальної цілісності свідчить про відсутність єдиного загальновизнаного розуміння її змісту, що здебільшого залежить від їх методологічної специфіки та предметної спрямованості щодо аналізу відповідних її аспектів. Територіальна цілісність держави, характеризуючи єдність території на яку поширюється суверенітет держави та артикулює її здатність до збереження власної території в межах кордонів чітко встановлених міжнародним правом.

Список використаних джерел:

1. *Витрянюк С. В.* Территориальная целостность государств в международном правовом и геополитическом измерениях / С. В. Витрянюк. – М., 2013. – 315 с.
2. *Кокошин А.* Реальный суверенитет в современной мирополитической системе / А. Кокошин. – М. : Европа, 2016. – 70 с.
3. *Левакин И. В.* Государство и его свойства в условиях глобализации: проблемы единства и целостности современного мира / И. В. Левакин, Е. А. Юртаева // Гражданин и право. – 2015. – № 1. – С. 3–12.
4. Cassese A. *International Law in Divided World.* – New York : Oxford University Press, 2016. – 589 p.
5. *Эртель А.* Предисловие к книге Л. фон Штейна “Учение о военном быте, как часть науки о государстве” (1876 г.) / А. Эртель. – СПб., 2014. – 411 с.
6. *Modern law of self-determination / Tomuschat Ch. (ed.)* Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 2013. – 439 p.

Єфімов Євгеній Олександрович

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ У ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Військові дії, що розгорнулися на сході України з весни 2014 р. привели до обговорення в суспільстві стану і можливостей вітчизняного оборонно-промислового комплексу (далі – ОПК). Більшість

підприємств ОПК України було пов'язані договорами і замовленнями з ОПК Російської Федерації. З розривом цих зв'язків частина підприємств збанкрутувала, а іншим підприємствам довелося скорочувати свої виробничі потенціали (скорочувати працівників, переорієнтуватися на виробництво цивільної продукції).

На думку експертів, на сьогоднішній момент, підприємства ОПК України забезпечують потреби вітчизняної армії в озброєнні лише на 8-9 %. Такий стан українського ОПК дав привід Кабінету Міністрів України схвалити і прийняти розпорядження “Про схвалення Концепції Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року” від 20 січня 2016 р. № 19-р.

Загальні положення правової регламентації питання трансферу технологій містяться у Цивільному кодексі України [1], проте порядок трансферу та повноваження органів влади закріплені у Законі України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” [2], специфічні питання, що регламентують оборот товарів військового та подвійного призначення, закріплено в Законі України “Про державне оборонне замовлення” від 3 березня 1999 р. № 464-XIV [3] та в Указі Президента України “Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України” від 28 грудня 2010 р. № 1245/2010 [4].

У даному випадку, на відміну від традиційного трансферу технологій між господарюючими суб'єктами, тут є свої нюанси у відношенні визначення правового статусу технологій військового, спеціального і подвійного призначення (вони, як правило, у статусі секретних винаходів або ноу-хау) і специфіка просування цих технологій на зовнішній ринок.

Основними причинами незадовільного функціонування оборонно-промислового комплексу, згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 19-р є:

- незавершеність реформування оборонно-промислового комплексу;
- недосконалість нормативно-правового забезпечення у сфері функціонування оборонно-промислового комплексу;
- втрата провідної ролі наукових досліджень у розробленні та впровадженні сучасних технологій виробництва озброєння та військової техніки;
- недостатні обсяги державного оборонного замовлення та ін.

Розв'язання зазначених проблем можливе шляхом здійснення програмно-цільових комплексних заходів, що передбачають:

- удосконалення законодавства у сфері функціонування оборонно-промислового комплексу;

- реструктуризацію, реорганізацію і корпоратизацію підприємств оборонно-промислового комплексу, в тому числі створення науково-виробничих об'єднань;

- забезпечення реалізації інвестиційно-інноваційної політики розвитку оборонно-промислового комплексу;

- запровадження сучасного ринкового механізму господарювання, зокрема, закупівлю за кордоном ліцензій на виробництво окремих виробів, трансфер передових технологій із технологічно розвинутих країн, а також застосування лізингових та офсетних схем, розвиток та удосконалення державно-приватного партнерства;

- удосконалення системи науково-технічної і виробничої кооперації на внутрішньому та зовнішньому ринку та ін. [5].

Як видно з матеріалів цього Розпорядження для забезпечення технологічного розвитку оборонно-промислового комплексу за рахунок інвестиційно-інноваційної діяльності необхідно застосовувати механізми офсетних схем, трансферу технологій та державно-приватного партнерства.

За загальним правилом, передбаченим ЗУ “Про державне регулювання діяльності...” майнові права на технологію та/або її складові, створені в процесі виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт і фінансуються за рахунок бюджетних коштів, належать установам, організаціям і підприємствам-виконавцям цих робіт, якщо інше не передбачено законом. Якщо технологія та/або її складові віднесені до державної таємниці, майнові права на технологію та/або її складові передаються установами, організаціями та підприємствами-виконавцями, органам державної влади, які здійснюють фінансування зазначених науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (далі – замовники), з урахуванням положень Цивільного кодексу України (ч.ч. 1, 2 ст. 11 ЗУ “Про державне регулювання діяльності...”). У відношенні технологій військового і спеціального призначення таким підприємством є державна компанія з експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення державне підприємство “Укрспецекспорт”.

Таким чином, трансфер технологій військового і спеціального призначення в Україні здійснюється через підприємство – посередник державне підприємство “Укрспецекспорт” шляхом укладення двостороннього або багатостороннього договору про транс-

фер технологій в письмовій формі між особами, яким належать та/або яким повністю або частково передаються майнові права на технологію або її складові (п. 2 ст. 1 ЗУ “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій”).

Виходячи з вищевикладеного, а також враховуючи досвід іноземних держав у сфері трансферу технологій військового і спеціального призначення, можна зробити наступні висновки.

Поza всяким сумнівом, процес регулювання трансферу технологій в Україні розвивається. Тому пропонуємо звернути увагу на ряд моментів, які покращать процеси трансферу технологій в ОПК України:

1. Треба прийняти у вигляді підзаконного акту Типову форму договору про передачу прав на технології військового, спеціального та подвійного призначення, де будуть затверджені приблизну форма договору про відчуження права на технологію військового, спеціального та подвійного призначення та приблизну форма ліцензійного договору про надання права на використання технології військового, спеціального та подвійного призначення та приблизну форму договору про виконання додаткових робіт з доведення технології військового, спеціального та подвійного призначення до стадії практичного застосування з урахуванням потреб зацікавленої особи.

2. Законодавчо закріпити правовий статус підприємств-посередників трансферу технологій військового, спеціального та подвійного призначення, їх права та обов'язки.

В якості позитивних моментів можна відзначити, що новою редакцією Закону сформульовано визначення договору про трансфер технологій, порядок його набуття чинності, також врегульовано складне питання розподілу прав на технологію, створену за рахунок бюджетного фінансування, законодавчо позначений фонд, який буде надавати грошові кошти для здійснення закордонного патентування. Але законодавцям, приймаючи нові закони, слід пам'ятати про узгодженість і не протирічність нових законів до Цивільного кодексу України і не суперечити йому.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Закон України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” від 14 вересня 2006 р. № 143-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/143-16>.

3. Закон України “Про державне оборонне замовлення” від 3 березня 1999 р. № 464-XIV; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/464-14>.

4. Указ Президента України “Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності оборонно-промислового комплексу України” від 28 грудня 2010 року № 1245/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1245/2010>.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року” від 20 січня 2016 р. № 19-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/19-2016-p>.

Єфімов Юрій Вікторович

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Успішне реформування системи державного фінансового контролю в Україні можливе лише за умови врахування багатьох чинників, що впливають на кінцевий результат.

Перед усім треба визначитися з відповідною термінологією. Ще за часів Російської імперії у країні існували розгалужені осередки Державного контролю, поважної інституції, голова якої – Державний контролер – призначався та підпорядковувався безпосередньо імператору. Керівники губернських контрольних палат також призначалися імператором за згодою Державного контролера і тому були повністю незалежні у своїй статутній діяльності від губернаторів, хоча і входили до губернських *присутствій* (аналог сучасних колегій при голові обласної державної адміністрації). Отже термін “державний контроль” та суто централізований характер його організації було успадковане Радянським Союзом, а вже від нього самостійною Україною. Навіть в Українській Народній Республіці та Українській державі гетьмана Скоропадського (1917–1920 рр.) фактично відтворювалася стара імперська структура державного фінансового контролю, хоча й на нових політичних засадах.

23 жовтня 1937 р., постановою ЦВК і РНК СРСР замість фінансово-бюджетних інспекцій, що підпорядковувалися відповідно Наркомфіну СРСР і *місцевим* фінансовим органам, утворено було

Контрольно-ревізійне управління (КРУ) Народного комісаріату фінансів СРСР і його республіканські органи на засадах повної централізації та істотного розширення повноважень. 6 вересня 1940 р. з метою централізації оперативного адміністративно-фінансового контролю на базі ліквідованих Комісії радянського контролю та Головного військового контролю створено Народний комісаріат державного контролю СРСР з відповідними органами в республіках (з березня 1946 р. – Міністерство державного контролю СРСР).

Спроба утворити на демократичних засадах Контрольну палату СРСР та фактично незалежні від неї контрольні палати у союзних республіках, здійснена у травні 1991 р., закінчилася нічим, оскільки вже у грудні 1991 р. та країна припинила своє існування. Державна контрольно-ревізійна служба, створена на підставі Закону України від 26 січня 1993 р., будувалася на централізованих засадах, успадкованих від СРСР доперебудовних часів. Закон України “Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні” в редакції від 16 жовтня 2012 р. остаточно затвердив традиційну назву – “державний фінансовий контроль”. Ця традиція фактично зберігається й по сьогодні, хоча у відповідності до міжнародних стандартів у квітні 2015 р. було суттєво розширено повноваження Рахункової палати, а 28 жовтня 2015 р. Кабінетом Міністрів України на базі Державної фінансової інспекції (колишньої КРУ) створено нову структуру – Державну аудиторську службу України.

Проте, у сучасній вітчизняній фаховій літературі та практичному обігу зберігається не тільки старий термін “державний фінансовий контроль”, але й застаріле розуміння його сутності.

Державний фінансовий контроль як централізована діяльність директивних державних органів, вповноважених вищим політичним керівництвом на здійснення контрольних функцій, повною мірою притаманний країнам з авторитарним характером влади. Зрозуміло, що у Російській імперії, а потім у Радянському Союзі єдиним джерелом контрольної влади було керівництво держави, що діяло у недемократичний спосіб. У Російській імперії після 1905 р. було зроблено декілька невдалих спроб підпорядкувати Державний контроль Державній Думі, а в Радянському Союзі у 1961 р. Комісію радянського контролю Ради Міністрів СРСР (спадкоємця Міністерства державного контролю) було перетворено в союзно-республіканський орган, *частково* підпорядкований республіканським владним установам. Однак, суцільно централізованого характеру вищого політичного керівництва країни ці нововведення не торкнулися.

Отже, ніякого зовнішнього фінансового контролю за діяльністю органів виконавчої влади, як того вимагають міжнародні стандарти, за таких умов бути не могло. Йшлося лише про різні організаційні форми здійснення внутрішнього фінансового контролю, коли вищі владні установи фахово перевіряють діяльність своїх підлеглих. Така система значною мірою зберіглася в незалежній Україні, оскільки урядові Стратегія розвитку системи державного фінансового контролю (2003 р.) та Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю (2005 р.) фактично передбачали розвиток лише внутрішнього фінансового контролю, залишаючи за Рахунковою палатою як органом зовнішнього контролю лише декларативні функції регістратора подій, що вже відбулися. Поява в нормативних урядових документах у 2011 р. нового поняття “внутрішній аудит” як структурних підрозділів установ виконавчої влади реально на ситуацію не вплинула.

Тільки після 2015 р. розпочався новий етап реформування державного фінансового контролю в Україні – етап створення сучасної європейської за духом та стандартами діяльності системи державного аудиту публічних фінансів. Ця система будується, перш за все, на ретельному дотриманні принципу розмежування внутрішнього (внутрівідомчого) контролю *всередині* гілки виконавчої влади та зовнішнього фінансового контролю, який за Конституцією України виконує Рахункова палата, що підпорядковується виключно Верховній Раді України та у здійсненні статутних повноважень має право здійснювати незалежний *зовнішній* нагляд за діяльністю контрольних органів виконавчої влади.

Змінюється також *мета* контрольної діяльності держави у сфері публічних фінансів: від “карально-відновлювальних функцій” колишньої КРУ до сприяння піднесенню ефективності діяльності органів публічної влади та публічних підприємств. Контролюючі органи мають не просто компенсувати збитки та ліквідувати заповідяну державним інституціям шкоду (тобто повернути ситуація до попереднього стану), а працювати на розвиток публічної сфери в цілому, на її скорішу більш повну і послідовну *адаптацію* до викликів сучасності.

У майбутньому питома вага зовнішнього фінансового контролю буде невпинно зростати, хоча важливість внутрішнього контролю для ефективної діяльності органів виконавчої влади залишається поза дискусіями. Однак, суб'єктом зовнішнього фінансового контролю крім професійної Рахункової палати буде виступати ще

й організована громадськість, роль якої у публічних справах постійно зростає.

Державний аудит публічних фінансів передбачає послідовну модернізацію державного фінансового контролю на засадах перетворення його на модерну систему *зовнішнього контролю суспільства* в особі парламенту та зацікавлених громадських організацій (сертифікованих у встановлений в законі спосіб) за діяльністю всіх без виключення інституцій публічної влади як обраних, так і призначених; а також розвиток внутрішнього фінансового контролю як важливої управлінської підсистеми, спрямованої на *оптимізацію* форм і методів діяльності виконавчих органів публічної влади від центру до їх місцевих осередків.

Жук Юлія Миколаївна

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Проведення реформ у різних сферах діяльності органів виконавчої влади сьогодні залишається одним із найактуальніших завдань реформування нашої держави. Саме урегулювання проблеми визначення поняття адміністративних послуг (прийняття чимало нормативно-правових актів щодо специфіки надання сервісно-публічних послуг, та початком функціонування Єдиного державного реєстру адміністративних послуг в Україні) сприяє забезпеченню прав та свобод людини та громадянина, що може бути досягнуто лише завдяки якісному наданню послуг.

Відсутність необхідних умов для надання якісних послуг громадянам є достатньо серйозною проблемою усіх органів влади в Україні. Причиною цього є те, що більшість з них не сприймають громадян як замовників послуг, а працюють згідно норм “застарілої” адміністративно-бюрократичної системи, яка не орієнтована на громадянина, його потреби та очікування; де усе ще пріоритетною залишається матеріальна складова. Саме тому, тема даного дослідження є *актуальною*.

Універсам адміністративних послуг можна розглядати як типову модель побудови установи централізованого надання адміністративних послуг, а також як створену на одному або декількох рівнях адміністративно-територіальних одиниць горизонтальну

чи вертикально ієрархізовану сукупність установ, які можуть мати відокремлені (територіальні) філії та відрізнятися між собою за внутрішньою структурою, чисельністю і функціями персоналу.

У зарубіжних державах універсами послуг, незважаючи на певні відмінності, все ж мають більше спільного. Наприклад, у Вільнюсі (Литва) поряд із централізованою загальноміською установою надання адміністративних послуг функціонують її філії у районах міста. Такий підхід застосовується і в більших містах ФРН, Нідерландів, Польщі. У малих та середніх містах, як правило, існує лише один офіс (універсам послуг) без своїх територіальних підрозділів (пунктів) [1, с. 57].

Є і певні відмінності у створенні універсамів послуг у зарубіжних країнах. Одні з них намагаються у таких офісах надавати максимальну кількість послуг (усі послуги). В інших, акцент робиться лише на “швидких” і часто запитуваних послугах, короткому часі очікування. Зокрема, “офіси для громадян” ФРН надають найбільш затребувані з боку громадян послуги (реєстрація місця проживання, реєстрація транспортних засобів, видача посвідчень особи та паспортів тощо), і при цьому такі справи не потребують тривалого опрацювання та не є складними. Універсами послуг у Польщі нараховують десятки різноманітних послуг, згрупованих за галузевим критерієм. Зокрема, наприклад, у Кракові в Адміністративному Центрі надаються усі послуги, починаючи від паспортів і реєстрації транспортних засобів, і [2, с. 59] закінчуючи соціальною допомогою. Максимальний набір послуг і в аналогічних установах Гааги (Нідерланди) [3, с. 60]. У Канаді спеціально створеною організацією для централізованого надання послуг федерального рівня є “Сервіс Канада”. Офіси “Сервіс Канада” можуть надавати не лише свої послуги, а й ті, що загалом належать до інших юрисдикцій. Інтегрований офіс (аналог українського центру надання адміністративних послуг) являє собою місце, де надаються послуги усіх трьох рівнів влади, тобто міста (наприклад, Оттави), провінції (наприклад, Онтаріо), федерації (Канади). Важливо, що у великих містах країни надання послуг не обмежується одним офісом з надання послуг [4].

У різних країнах установи з надання послуг називаються по-різному, наприклад, “офіс для громадян” або “служба для громадян” (ФРН), “адміністративний центр” або “служба (відділ) обслуговування мешканців” (Польща) тощо. В англomовному варіанті дуже поширена назва таких утворень, чи навіть точніше, назва способу надання послуг “One-stop-shop”, що часто перекладають

як “магазин однієї зупинки”. Але тут, мабуть, доцільнішим є не буквальний переклад, а змістовий, тобто сенс, що закладається в таку установу: щоб особа могла отримати будь-яку послугу (максимум послуг) в одному місці. Також, конструкція “універсам послуг” або “універсам адміністративних послуг” є досить вдалою родовою назвою, адже відображає і основне цільове призначення установи (надання насамперед адміністративних послуг), і основний принцип організації роботи (універсалізм, як у питанні широго обсягу послуг, так і у частині кваліфікації персоналу).

У поточній практиці України використовується багато індивідуальних назв для таких новоутворень, наприклад: Центр адміністративних послуг “Прозорий офіс” (Вінниця), Центр надання адміністративних послуг (Івано-Франківськ), Центр обслуговування мешканців (Львів) тощо. В принципі, кожна з цих назв є цілком прийнятною.

Зрештою, саме назва “центр надання адміністративних послуг” зафіксована і в Законі України “Про адміністративні послуги” від 6 вересня 2012 р.

Концепція ЦНАП передбачає створення для споживачів єдиної приймальної щодо більшості адміністративних послуг, тобто “об’єднання” максимально великої кількості органів (підрозділів) публічної адміністрації, що раніше окремо (самостійно) контактували із громадянами та суб’єктами підприємницької діяльності. Йдеться про “механічне” зведення до однієї будівлі (приміщення) сукупності існуючих адміністративних послуг, тобто створення “приймальні” (фронт-офісу). До ухвалення Закону “Про адміністративні послуги” це завдання на практиці вирішувалося через включення / направлення до роботи у ЦНАП представника кожного адміністративного органу / підрозділу [5, с. 23].

Отже, специфіка функціонування інституту адміністративних послуг в Україні полягає насамперед у тому, що процес розвитку механізму надання сервісно-публічних послуг органами виконавчої влади на сучасному етапі характеризується функціонуванням центрів з надання адміністративних послуг та підвищенні якості останніх. Однак, розробка конкретних критеріїв щодо якості надання сервісно-публічних послуг, зосередження достатньої уваги на проблемних аспектах забезпечення послуг центрами надання адміністративних послуг та систематизація нормативної бази у цій сфері усе ще залишаються серед основних невирішених питань сьогодення.

Так, завдяки поєднанню принципів діяльності ЦНАПів “єдиного офісу” і “відкритого простору”, різні органи державної влади та місцевого самоврядування зможуть:

- надавати максимум послуг в одному місці;
- уникнути черг та скоротити терміни надання послуг;
- збільшити кількість годин прийому відвідувачів (зокрема, у вихідні дні).

Загалом, українці не задоволені тими темпами реформ, які ми сьогодні маємо, і у сфері надання адміністративних послуг, зокрема. Держава дійсно може зробити більше у цьому напрямі, і саме цього від неї очікують громадяни та суспільство. Оскільки, система надання послуг у нашій державі усе ще залишається непрозорою, неефективною, нерациональною, і такою, що не враховує інтереси простих громадян, тому сьогодні залишається сподіватися тільки на краще.

Список використаних джерел:

1. Центри надання адміністративних послуг: створення та організація діяльності : практ. посіб. – Вид. 2-ге, допов. і доопр. / [І. І. Бригілевич, С. І. Ванько, В. А. Загайний та ін.] / за заг. ред. В. П. Тимощука. – К. : СПД Москаленко О.М., 2011. – 432 с.

2. Там само. – с. 59.

3. Там само. – с. 60.

4. *Тимошук В.* Досвід Канади в організації надання адміністративних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fmd.kh.ua/administrativni-poslugy/viktor-timoshuk-dosvid-kanadi-v-organizatsiyi-nadannya-administrativnih-poslug.html>.

5. *Тимошук В.* Адміністративні послуги : посібник / В. Тимошук ; Швейцарсько-український проект “Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO”. – К. : ТОВ “Софія–А”. – 2012. – 104 с.

Заяць Ольга Ігорівна

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ПІДЗВІТНОСТІ СЛУЖБОВЦІВ ТА ДОВІРИ ДО НИХ

Новий Закон України “Про запобігання корупції” [5], прийнятий у 2014 р., вступив у силу з квітня 2015 р., але в частині заповнення декларацій – лише починаючи з 01.09.2016 р., з часу на-

лагодження роботи нової електронної системи онлайн-подання та оприлюднення майнових декларацій. Законодавчі норми про декларування [3] набули чинності з 18.03.2016 р., якими внесено чимало змін в антикорупційне законодавство, утверджуючи відповідно вибір та волю суб'єктів законодавчої ініціативи з огляду на виклики часу та потреби суспільства.

Важливу роль у перевірці декларацій повинна відігравати Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК). Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону [5] ця структура є “центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику”. Проте чи виправдались очікування суспільства за час його функціонування?

Підготовчий етап подання декларацій проходив болісно: проблеми були зі створенням, запуском та проходженням електронної системи декларування. Перший етап подання електронних декларацій за 2015 р. для суб'єктів декларування завершився ще 31.10.2016 р., які загалом задекларували 30 млрд грн коштів та майна. Рішенням НАЗК з грифом “для службового користування”, ухваленим наприкінці грудня 2016 р., укладено список із 289 чиновників різних рівнів, яким дозволили виправити подані декларації за 2015 р. [6]. Зрозуміло, що технічні складнощі із заповненням декларацій могли виникнути, але чому НАЗК складало перелік “привілейованих” осіб, які не скористались терміном, передбаченим у законі для внесення таких змін.

Не дивлячись на завершення термінів першого етапу е-декларування, подання декларацій 52 тис. чиновників, НАБУ в середині жовтня 2016 р. закликала НАЗК регламентувати форму подання декларації, звернуто увагу на розходження електронного та паперового варіантів декларацій. Тому притягнення до кримінальної відповідальності вже тоді піддавалось сумніву.

Результати першої хвилі оприлюднення декларацій викликали суспільний резонанс, громадяни були обурені катастрофічними диспропорціями в їх доходах та декларантів, які лише під натиском реформ та західних партнерів оприлюднили їх; відбувся шок, якого очікували та як виявилось небезпідставно. Реакція суспільства не могла минути безслідно. Висувались ідеї стосовно запровадження нульових декларацій для всіх громадян України.

Ще один результат – це негативний імідж України, що знайшло своє підтвердження на шпальтах зарубіжних засобів масової інформації.

Та попри це система е-декларування стала інноваційним кроком у прозорості управління, а також у виконанні вимог МВФ. Відзначаючи важливість першого етапу декларування, директор місії ПРООН Янтомас Хімстр наголосив, що е-декларація є лише початком і те, що потрібно буде зробити потім – може бути значно складнішим.

Дійсно, тривалий час відбувались суперечки щодо порядку перевірки поданих декларацій, складалось враження щодо зумисного затягування цього процесу. І лише у лютому 2017 р. НАЗК затвердило порядок перевірки е-декларацій чиновників, розроблений робочою групою при Кабінеті Міністрів України, схваливши допрацьовані порядки проведення контролю та повної їх перевірки, а також моніторингу способу життя суб'єктів декларування, з урахуванням пропозицій Міністерства юстиції, експертів та громадськості. Та це, однак, не зняло протиріч між НАЗК та Міністерством юстиції.

Станом на 24.03.2017 р., за інформацією в.о. голови НАЗК, з початку року розпочато 39 перевірок, подано понад 660 тис. декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування. З них декларацій осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище – 85 тис., що в порівнянні з минулим роком становить близько 80 %. Відповідно до Закону України “Про запобігання корупції” з 2017 р. перелік суб'єктів декларування зростає більш, ніж на 700 тис. осіб [2].

Верховна Рада України 23.03.2017 р. ухвалила Закон (№ 6172), а Президент України 27.03.2017 р. підписав [4], про внесення зміни до ч. 1 ст. 3 Закону України “Про запобігання корупції”. Відповідно до них, новими суб'єктами подання декларацій визначено представників громадських об'єднань, членів наглядових рад держбанків, держпідприємств, кандидатів у депутати Верховної Ради, місцеві ради, претендентів на посади посадових осіб територіальних громад. Окрім цього, до п. 5 цієї статті належать і фізичні особи, які: “отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм (проектів) технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції (як безпосередньо, так і через третіх осіб або будь-яким іншим способом, передбаченим відповідною програмою (проектом)”.

“Друга хвиля” подання декларацій, термін якої завершується 31.03.2017 р., теж наткнулася на організаційні перешкоди у роботі ЄРЕД, що мінімізувало можливість їх вчасного подання. Відповідно до законодавства за несвоєчасне подання декларацій передбачене адміністративна та кримінальна відповідальність, починаючи з 2017 р.

Незадоволення суспільства та негативні оцінки стосовно не-ефективної роботи НАЗК були і раніше, однак, сьогодні міністр юстиції вважає за необхідне провести аудит діяльності цієї структури, а також обговорити та змінити його статус з колегіального (відповідно до ст. 5 [5] до його складу входить 5 членів) на одноособовий, акцентуючи, що таке реформатування вирішить інституційну проблему надалі. На повній незалежності НАЗК від політичного втручання наголошували лідери G 7. На їх думку, це основоположний принцип функціонування НАЗК у протидії корупції, поряд із новоствореними інституціями НАБУ та САП.

Окремі представництва зарубіжних держав в Україні та Transparency International засудили зміни до закону про е-декларації, вважаючи, що такі дії заперечують офіційну антикорупційну політику держави, мотивуючи, що неурядові організації знаходяться під контролем у громадськості та донорів.

У цій ситуації, що склалась, погляди розділились: одні розглядають це як помсту законодавців, залякування активістів у боротьбі з корупцією, другі вважають, що саме антикорупціонери мають дотримуватись принципу публічності фінансового стану.

За інформацією Світового банку, сьогодні більше 150 країн запровадили вимоги щодо декларування майна публічними службовцями. 70 % країн Європи та Центральної Азії, а також 97 % країн ОЕСР з високим доходом вимагають обов'язкове оприлюднення інформації з майнових декларацій. Саме громадський доступ до декларацій, за твердженням фахівців [1], збільшує в рази їхню антикорупційну цінність, оскільки громадянське суспільство та журналісти часто відіграють головну роль у виявленні невідповідностей, що призводить до початку офіційної перевірки декларацій антикорупційними органами.

У підходах до оприлюднення декларацій відповідно до закону є певні відмінності: від надання повного обсягу інформації до представлення її лише щодо певних категорій посадових осіб вищого рівня, зберігаючи конфіденційність службовців нижчих рівнів.

В Україні тривають обговорення щодо окремих об'єктів декларування (категорії необхідної інформації для декларування), зокрема витратної частини, та їх порогів. За твердженням фахівців, законодавство інших держав, наприклад Грузії, щодо декларування статків, є жорсткішим. Так, в Україні цінне рухоме майно (крім транспорту) потрібно декларувати починаючи від суми у 4 685 дол. (для декларацій 2015 р.), в Грузії – 4 320, Литві – 1 600. Витрати в Україні потрібно декларувати починаючи з

суми в 2340 дол., в Грузії від 650, Литві – 3 200. У деяких країнах (Румунії та Молдові) витрати в декларацію вносити не потрібно.

У зв'язку з уведенням електронних декларацій посадових осіб актуальними є міжнародні стандарти у цій сфері: Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців (2000 р.), Конвенція ООН проти корупції (2003 р.) (ст. 8.5), Технічний коментар до конвенції 2003 (2009 р.) і Декларація активів для державних службовців: інструмент для попередження корупції ОЕСР (2011 р.). Ці документи дають змогу вирішити це актуальне питання водночас не порушуючи європейських норм, що стосуються захисту особистого життя і права на персональні та конфіденційні дані.

У зв'язку з підвищенням рівня злочинності в Україні, обговорення потребують також і питання захисту інформації декларанта про статки.

Отже, законодавчі та інституційні новації можуть повернути до однієї з альтернатив: нівелювати жорсткі вимоги щодо декларування, тобто докорінно змінити засадничі положення впровадження та підтримки функціонування системи антикорупційної політики та повернутись до висхідних позицій або ж посилити боротьбу з цим системним явищем.

Список використаних джерел:

1. *Котляр Д.* Як декларують майно держслужбовців у різних країнах світу. Чи є Україна особливою? [Електронний ресурс] / Д. Котляр, П. Поп. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/26/7054986/>.

2. НАЗК очікує результатів перевірки е-декларацій високопосадовців наприкінці квітня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/nazk-ochiku-rezultativ-perevirki-e-deklaratsiy-visoko-posadovtsiv-naprikintsi-kvitnya/>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році : Закон України від 15.03.2016 р. № 1022-VIII // ВВР. – 2016. – № 13. – Ст. 146.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб [Електронний ресурс] : Закон України від 23.03.2017 р. № 1975-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1975-viii>.

5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // ВВР. – 2016. – № 49. – Ст. 2056 із наступними змінами.

6. *Орищук Ф.* Таємне рішення НАЗК. Топ-чиновникам дозволили підправити декларації (СПИСОК) [Електронний ресурс] / Ф. Орищук // Режим доступу : <http://glavcom.ua/publications/tajemne-rishennya-nazk-top-chinovnikom-dozvolili-pidpraviti-deklaracii-spisok-401203.html>-02.03.2017.

Знаткова Олена Миколаївна

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ – НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРЕСТИЖ УКРАЇНИ

Проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях і окупація Криму, окрім відкритого збройного конфлікту та втрати території, призвели до появи глобальних викликів серед яких переселення понад 1 млн людей, переміщення підприємств, організацій, наукових установ і вищих навчальних закладів. Загалом за межі тимчасово непідконтрольних українській владі територій виїхало 18 ВНЗ (31 навчальний заклад, включаючи науково-дослідницькі інститути).

Таке переміщення стало можливим завдяки наполегливій роботі керівництва цих закладів (установ), відданості та патріотизму викладачів, працівників і студентів. Разом з тим, неможливим виявилось переміщення матеріально-технічної бази, засобів методичного забезпечення, документів юридичного та фінансового характеру, бібліотечного фонду тощо.

Переміщені ВНЗ ще називають розділеними, бо практично в кожного з евакуйованих університетів на непідконтрольних територіях залишився свій “двійник”. Викладачі та співробітники цих навчальних закладів, які відмовилися виїжджати, продовжують працювати в будівлях переміщених освітніх установ.

За час функціонування у нових умовах існування переміщені науково-освітні заклади вирішували складні питання: матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, урегулюванням конфліктних ситуацій з попередніми керівниками і працівниками, що відмовилися від переїзду, забезпечення доступним житлом викладачів і студентів, відновлення наукових зав'язків та довіри міжнародних освітніх інститутів.

Перед державою та суспільством постало питання, як зберегти в українському освітянському просторі ці потужні до подій 2014 року університетські й академічні інституції.

Переміщені навчальні заклади – принципово новий феномен в українській вищій освіті, до якого не була підготовлена законодавча база [1]. Через специфічність ситуації механізмів вирішення низки питань зовсім не було. Проте в цьому аспекті за останні два роки відбулися позитивні зрушення.

Найвагомішим досягненням та показником ефективної взаємодії університетських спільнот, Міністерства освіти і науки України, комітетів Верховної ради України, громадських організацій стало прийняття Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ), які були переміщені з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження”, який спрямований на підтримку належного функціонування переміщених вищих навчальних закладів та наукових установ, забезпечення прав і законних інтересів цих закладів, їх працівників та осіб, які в них навчаються [2].

Особлива роль у налагодженні взаємодії між органами виконавчої та законодавчої влади і переміщеними вищими начальними закладами у подоланні нагальних проблем належить Координаційному центру переміщених ВНЗ, створеному у складі ГО “Центр інновацій та сталого міжнародного розвитку”. З метою покращення стану переміщених науково-освітніх установ були визначені формат та напрямки його діяльності: нормативно-правова, інформаційна, організаційна, навчально-просвітницька.

Показником спільної ефективної роботи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, народних депутатів, громадських об’єднань, ініціативних університетських груп стало прийняття низки змін до законів України: “Про житловий фонд соціального призначення” [3], “Про вищу освіту” [4], “Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції” [5].

Створені освітні центри “Донбас Україна”, діяльність яких значно спростила процедуру вступу абітурієнтів з окупованих територій та зони проведення АТО до ВНЗ України [6].

Міністерством освіти і науки України створено Раду ректорів вищих навчальних закладів як тимчасового консультативно-

дорадчого органу, що діє з метою захисту прав учасників освітнього процесу з урахуванням складної гуманітарної, політичної та соціально-економічної ситуації, яка склалась на окремих територіях Донецької та Луганської областей, та особливих умов діяльності цих вищих навчальних закладів [7].

На рівні держави створено “інтелектуальне коло” для супроводу процесу облаштування переміщених вищих начальних закладів і наукових установ та лобювання ухвалення відповідних законів.

Законодавче закріплення визначення “переміщений вищий начальний заклад (наукова установа)”, надало можливість не тільки зберегти колективи викладачів та студентів, які переїхали разом з цими установами, але й дозволити перейти від стадії виживання до стадії сталого розвитку.

Враховуючи довготривалий процес відновлення науково-освітнього потенціалу переміщених закладів освіти, продовження гібридної війни, постає питання щодо об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування, громадських організацій, закладів соціальної інфраструктури усіх форм власності, інтелектуальних та організаційних ресурсів приймаючих громад задля розробки моделі взаємодії всіх зацікавлених сторін із підтримки переміщених науково-освітніх закладів на регіональних рівнях.

Успішне виконання цього завдання багато в чому залежить від налагодження конструктивного, взаємовигідного партнерства на засадах балансу інтересів і соціального діалогу.

Патріотично налаштована наукова спільнота та студентство Донбасу потребують не допомоги, а підтримки. Ці люди сповнені оптимізму, незважаючи на всі труднощі, які лягли на їх плечі. Вони знаходять в собі сили не просто виживати і триматися, а й розвивати свої установи і рухатись далі.

Список використаних джерел:

1. Додонов Р. О. Переміщені вищі навчальні заклади – новий феномен в українській освіті / Р. О. Додонов // Зб. мат. III Міжнародної науково-практичної конференції “Знання. Освіта. Освіченість.” (Вінниця, 28-29 вересня 2016 р.), КІВЦ ВНТУ, 2016.

2. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ), які були переміщені з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження” [Електрон-

ний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59220.

3. Закон України “Про житловий фонд соціального призначення” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3334-15>.

4. Закон України “Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

5. Закон України “Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1669-18>.

6. Діти Криму і Донбасу отримують додаткові можливості для навчання в закладах освіти України // Новини Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/05/30/diti-krimu-i-donbasu-otrimayut-dodatkovii-mozhливosti-dlya-navchannya-v-zakладах-osviti-ukrayini/>.

7. Наказ МОН України від 26.01.2016 р. № 50 “Про утворення Ради ректорів вищих навчальних закладів, які тимчасово розміщені із зони проведення антитерористичної операції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5013>.

Камок Тетяна Володимирівна

ДО ТЛУМАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЛІДЕРСТВА

Кордонів більше не існує.
Джефф Барнс, керівник відділу глобального лідерства, General Electric

Якщо здійснити суто статистичний аналіз публікацій з теорії менеджменту, то дуже ймовірно, що проблематика лідерства виявиться чи ні найпопулярнішою з-поміж інших. Уявляється, що увага дослідників до феномену лідерства не випадкова, більше того, сам цей феномен у певному сенсі виступає методологічною основою для обґрунтування низки проблем сучасного менеджменту.

Огляд основних напрямів розвитку теорій лідерства засвідчує, що дослідження в цьому напрямі ведуться по різних напрямках, охоплюючи все нові сфери життя та відкриваючи нові теми.

В силу багатоаспектності феномену лідерства не тільки як поняття, а й як реальної діяльності особливого типу особистості, він

синтезує в собі практично всі зміни, що відбуваються як на рівні особистості, так і на рівні суспільства.

Нік Петрі, старший викладач кампусу Center for Creative Leadership в Колорадо-Спрінгс (США) у своєму дослідженні “Яке майбутнє розвитку лідерства” наводить приклад від яких методів розвитку лідерства сучасності потрібно відмовитись [3].

Отже, почнемо з компетенцій:

- по-перше, їх занадто багато, вони стали край загальними;
- по-друге, вони не додають цінності в роботі;
- по-третє, це всього лише один з аспектів, яким вкрай зловживають;
- по-четверте, вони, можливо, раніше прийнятні для молодих менеджерів на протигагу розвитку вищого керівництва;
- по-п’ятих, слід також подумати про такі метакомпетенції, як швидка навченість і самосвідомість.

На думку Джона Мак-Гуайр та Гарі Родс, представників Центру креативного лідерства, досвід організацій у розвитку індивідуальних лідерських компетенцій зростає, але при цьому вони майже повністю ігнорують проблеми переходу мислення їх лідерів з одного рівня до іншого. Сучасне горизонтальне розвинення в рамках однієї парадигми має поступити місце вертикальному розвитку – переходу до іншого, більш досконалого і всеосяжного мислення.

Метафорично горизонтальний розвиток схожий на наповнення води у порожній стакан. Чаша наповнюється новим змістом – людина дізнається більше лідерських технік. Вертикальний розвиток, навпаки, прагне “збільшити” цю чашу компетенцій. При цьому не лише збільшується його обсяг, але і трансформується структура умовного обсягу – мислення менеджера розширюється.

Можливо зробити висновок, що методи горизонтального розвитку відрізняються від методів вертикального розвитку.

Горизонтальний розвиток – це розвиток нових навичок, здібностей, поведінкових патернів, тобто розвиток лідерства відбувається у процесі навчання.

Вертикальний розвиток, навпроти, відноситься до етапів, кризь котрі проходить суспільство у процесі пізнання дійсності, тобто потрібні самостійні зусилля.

Людина завжди відіграє головну роль в управлінні, оскільки саме через неї здійснюється персоніфікація управлінських відносин. Внаслідок цього в системі публічного управління надзвичайної важливості набуває здатність посадовця виконувати свої функціональні обов’язки. Особливо важливо це для керівного персоналу

органів влади, оскільки ні висока формалізація організації управлінської діяльності в органі влади, ні його ресурсне забезпечення самі по собі ще не гарантують успішність управлінських рішень, якщо керівник виявляється неспроможним здійснювати цю функцію. І тому найважливішою умовою прийняття якісних рішень та ефективної діяльності всієї системи публічного управління України в цілому є саме професіоналізм посадових осіб органів влади.

Ефективність публічного управління цілком залежить від того, наскільки розумно використовується те багатство та цінність, яку складають професіоналізм, професійні компетентності, наскільки продумано здійснюється кадрова політика щодо управління як явними, так і потенційними професійними можливостями, професійним досвідом персоналу публічної служби.

Актуальність професіоналізації публічної служби зумовлена необхідністю забезпечення її результативної та ефективної діяльності, тобто прийняття якісних управлінських рішень і надання необхідних та якісних послуг суспільству. Тільки високопрофесійні керівники, які мають необхідну підготовку та володіють сучасними та дієвими методами управління, спроможні оптимально організувати здійснення публічного лідерства в органах влади. Професіоналізм будь-якого виду діяльності виявляється в тому, що професія стає способом відображення життя та його проживання. У системі публічної служби принцип професіоналізму є базовим. Його обов'язковість закріплено ст. 3 Закону України “Про державну службу”. Визначення державної служби професійною діяльністю на законодавчому рівні зумовлює те, що участь у ній людини можлива лише за умови опанування нею відповідних професійних знань, умінь, навичок, набуття досвіду. Лідерство – це інтелектуальна цінність, що являє собою глибоке та всебічне знання і володіння практичними навичками в певній галузі суспільно корисної діяльності.

Враховуючи все вищезазначене, необхідно констатувати нагальну потребу у вдосконаленні та розвитку системи підготовки кадрів для публічної служби. Інакше важко очікувати від осіб, діяльність яких пов'язана із соціально значущими питаннями, якісних управлінських рішень.

В основі системи професійного вдосконалення лідерства повинна лежати діагностика їх професійних якостей. На сьогодні Україна ще не досягла того рівня суспільно-політичного розвитку, на якому публічне управління є повноцінним видом діяльності, що сприймається як звичайна професія. На жаль, досі ще прийом на державну службу та службу в органах місцевого са-

моврядування здійснюється практично незалежно від наявності відповідної професійної підготовки. Внаслідок цього, дуже часто на керівні посади, перебування на яких потребує від особи лідерських якостей, потрапляють люди, неспроможні до цієї діяльності. Не набагато кращою є й ситуація щодо рядових працівників органів влади – учасників процесу публічного управління.

І наведемо хіазм відомого письменника, який як не можна краще підходить для лідера: “найкраща людина та, яка живе переважно своїми думками і чужими почуттями, найгірший сорт людини, який живе чужими думками і почуттями”. Генії вміють так добре говорити [4].

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про державну службу” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Лідерство. Теорії лідерства і типологія лідерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://studme.com.ua/129910105660/psihologiya/liderstvo.htm>.
3. Тенденции в развитии лидерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ccl.org/wp-content/uploads/2016/09/futureTrends Russian.pdf>.
4. Технології лідерства. О Богах, Героях та керівниках [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ur-consul.ru/Bibli/Tyekhnologii-lidyerstva-O-Bogakh-Gyeroyah-i-Rukovodityelyakh.139.html>.
5. *Холод В.* Політична модернізація: згусток протиріч [Електронний ресурс] / В. Холод. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=63&c=1400>.

Кірсєв Євген Вікторович

ЧИННИКИ ПОКРАЩАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Визначивши курс на європейську інтеграцію, Україна почала структурні реформи в публічному управлінні, результатом яких має стати підвищення ефективності діяльності органів влади різного рівня, впровадження європейських стандартів надання управлінських та адміністративних послуг. При цьому, як зазначає Б. Парігін, однією з важливих умов ефективності діяльності будь-яких сучасних публічних установ є нормальний соціально-психологічний

клімат [1]. Саме тому важливим науково-практичним завданням є розробка інструментів покращання соціально-психологічного клімату в органах публічного управління.

Відзначимо, що вивченням проблем формування соціально-психологічного клімату займалися такі науковці, як М. Вудкок, Ф. Герцберг, Д. К. Грейсон, Л. Девіс, Е. Мейо, К. К. Платонов, Е. Пратканіс та ціла низка вітчизняних науковців, серед яких варто виділити роботи таких, як С. Бачаро, В. Бойко, Л. Вербівська, Н. Коломинський, М. Корнев, С. Клімова, Н. Мельтюхова, Л. Орбан-Лембрик, Ю. Падафет, Л. Скібіцька, Г. Хорошева, Г. Щокіна та ін. Між тим, одним із перших, хто розкрив зміст поняття соціально-психологічний клімат, був В. Шепель, який охарактеризував це поняття, як емоційне забарвлення психологічних зв'язків, що виникають на основі близькості, симпатій, збігу характерів, інтересів [2, с. 9–11]. Він вважав, що клімат відносин між людьми складається з трьох кліматичних зон. Перша кліматична зона – соціальний клімат, який визначається тим, наскільки в даному колективі усвідомлені цілі і задачі суспільства, наскільки тут гарантовано дотримання всіх конституційних прав і обов'язків працівників як громадян. Друга кліматична зона – моральний клімат, який визначається тим, які моральні цінності в даному колективі є прийнятими. Третя кліматична зона – психологічний клімат, ті неофіційні відносини, які складаються між працівниками, що знаходяться в безпосередньому контакті один з одним [2, с. 9–11].

Таким чином соціально-психологічний клімат відображає соціально-психологічний стан колективу, характер ціннісних орієнтацій, міжособових стосунків, взаємних очікувань. Соціально-психологічний клімат залежить від рівня розвитку колективу, безпосередньо впливає на діяльність його членів, на здійснення його основних функцій.

У той же час соціально-психологічний клімат не можна відокремлювати від організаційної культури. Він є віддзеркаленням стану культури групи в конкретний момент часу і при тих, що існують в даний момент обставинах.

Узагальнення наукових джерел дозволяє виділити шість основних груп чинників, які визначають стан соціально-психологічного клімату в колективах [3]:

1. Службово-функціональні чинники (умови праці та оснащення робочого місця, забезпечення робочого місця технікою, зв'язком, режим роботи та відпочинку тощо).

2. Економічні чинники (система оплата праці, своєчасність отримання заробітної плати, пільги, премії тощо).

3. Управлінські чинники (стиль та методи управління; ставлення керівника до працівників тощо).

4. Організаційні чинники (взаємовідношення між працівниками; ставлення працівників до керівництва; групове мислення, норми та традиції поведінки тощо).

5. Чинники професійно-кваліфікаційного характеру осіб (кількість працівників, перспектива підвищення кваліфікації тощо).

6. Правові чинники (відповідність правових актів сучасним вимогам, наявність посадової інструкції із зазначенням об'єму прав, обов'язків та відповідальності тощо).

Між тим, говорячи про соціально-психологічний клімат в органах публічного управління, можна відзначити, що одним з основних є саме *особистісний фактор*. Так, зокрема, В. Цветков пов'язує ефективність державного управління із становищем людини організації виходячи з гіпотези, що: "ефективність державного управління – це людська специфіка управління, що здійснюється людиною і для людини" [4].

Важко заперечувати, що саме люди чинять позитивний або негативний вплив на самопочуття оточуючих залежно від їх соціально-психологічних або індивідуально-психологічних властивостей. До соціально-психологічних властивостей особистості, що позитивно впливають на формування соціально-психологічного клімату, відносять оптимізм, принциповість, відповідальність, дисциплінованість, активність у міжособистісних і міжгрупових відносинах, товарицькість, тактовність, впевненість, контактність, відкритість, здатність творити, а також інтелектуально та професійно зростати, робити внесок у розвиток організації. Негативно впливають на клімат непослідовні, егоїстичні, невважені, безтактні люди [5, с. 95]. На загальний клімат колективу впливають і особливості психічних процесів (інтелектуальних, емоційних, волевих), а також темпераменту і характеру членів колективу.

Таким чином, важливим завданням реформування публічного управління в сучасних умовах є створення умов для формування сприятливого соціально-психологічного клімату в органах влади різних рівнів. А це, в свою чергу, передбачає, з одного боку, врахування психологічних особливостей людини під час прийому на роботу (зокрема, через розробку та використання спеціальних тестів), а з другого – врахування в процесі підвищення кваліфі-

кації посадових осіб, які працюють в системі публічного управління, психологічних чинників, зокрема, проведення постійних тренінгів, які сприятимуть формування у службовців вмінь щодо вирішення та запобігання конфліктних ситуацій, проблем у спілкуванні тощо. Зміст та програма таких тестів і тренінгів стануть предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. *Парыгин Б. Д.* Социально-психологический климат коллектива: пути и методы изучения / Б. Д. Парыгин. – Л., 1981.
2. *Андреева М. П.* Профессиональные задачи социальной психологи в новой ситуации / М. П. Андреева // Психологический журнал. – 2005. – Т. 26. – № 5. – С. 9–13.
3. *Мельник А. Ф.* Державне управління : підручник / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна. – К. : Знання, 2009. – 582 с.
4. *Цветков В. В.* Державне управління : основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) / В. В. Цветков. – Х. : Право, 1996. – 164 с.
5. *Мацко Л. А.* Основи психології та педагогіки : навч. посіб. / Л. А. Мацко, М. Д. Прищак. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 158 с.

Книшова Ірина Юріївна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛЕЙ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

В епоху глобальних змін у світі все більше зростають громадянські потреби людей, особливо у питаннях політичної, соціальної та економічної самореалізації. У свою чергу зростають можливості громадян бути причетними і залученими до процесів розробки та реалізації державно-управлінських рішень в контексті публічної політики і публічного управління суспільно-політичною сферою.

Зважаючи на різнобічність бачень та позицій, такі широкі можливості та коло учасників подібної взаємодії на різних рівнях неминуче призводять до зіткнення інтересів різних груп впливів. Як наслідок – нові суспільні виклики спричиняють потребу адекватного рівня рефлексії зі сторони державного апарату, системи державного управління і всіх гілок влади, пошуку та досягнення консенсусу і компромісу.

Не зважаючи на те, що частково участь громадськості у прийнятті політико-управлінських рішень є легальною та легалізованою, основна проблема лежить у площині відсутності такого механізму взаємодії, який би надав можливість більш ефективно вибудовувати комунікацію між громадянським суспільством та державними органами, узгоджувати інтереси усіх зацікавлених сторін, давати конкретний та якісний результат співпраці.

Тому актуальність наукових досліджень щодо пошуку механізмів якісної взаємодії державних органів з громадським сектором як форми реалізації публічної політики і зумовлена виникненням міжгрупових конфліктів, які на сьогодні досить складно врегульовувати.

Серед основних загроз та викликів, з якими може зіткнутись українське суспільство та українська держава – соціально-економічне невдоволення (масові акції протестів, економічні бойкоту, акції громадської непокори) та внутрішньо політичне протистояння (посилення протистояння між різними групами впливу за перерозподіл ресурсів та захоплення владного ресурсу, що призведе до дестабілізації системи державного управління) [4].

Україна, як держава, все ще перебуває на етапі становлення та проходить важливий період реформування на шляху до євроінтеграції та повноцінного входження в світовий міжнародний простір.

Згідно з Конституцією України, єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює цю владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Наведемо деякі приклади такої співучасті держави і громадянського суспільства в Україні.

1. Громадські ради при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, комітетах Верховної Ради України (в положеннях про ради відсутні норми про взаємодію, взаємоузгодженості дій, спільні завдання).

2. Офіси реформ (проектні офіси, офіси підтримки реформ при міністерствах, Кабінеті Міністрів України (Прем'єр-міністрові України) – одна із практик державно-громадської взаємодії, яка відбувається за участі незалежних експертів та закордонних консультантів. У структурі Мінекономрозвитку діють також Офіс ефективного регулювання, Офіс залучення та підтримки інвестицій, Офіс з просування експорту.

3. Національна рада реформ. Її робота реалізується у форматі головування Президента України за участі Прем'єр-міністра

України і Голови Верховної Ради України. Ключова теза діяльності ради – “для успішної розробки та впровадження нагальних реформ в Україні необхідна консолідація зусиль та узгоджені дії всіх зацікавлених у реформах сторін: всіх гілок влади, громадянського суспільства, міжнародних донорів, експертного середовища та представників бізнесу” [2].

4. Окремо функціонують такі організації, як Реанімаційний пакет реформ (коаліція громадських організацій та експертів, які об'єдналися заради просування та імплементації реформ в Україні), вузькоспеціалізовані експертні ради (Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України та ін.), Фондація сталого розвитку та ін.

5. Науково-дослідні інститути і центри (Центр Разумкова, Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Лабораторія законодавчих ініціатив, Центр політико-правових реформ, Український незалежний центр політичних досліджень). Матеріали таких організацій впливають на формування суспільної думки і перебіг політичних процесів, проте не завжди мають об'єктивний характер в силу своєї заангажованості.

6. Парламентські слухання: проводяться з метою вивчення питань, що становлять суспільний інтерес та потребують законодавчого врегулювання. Рекомендації, які схвалює Верховна Рада, направляються Президентові України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України перенаправляє їх компетентним державним органам для опрацювання. Зазвичай такі доручення мають формальний характер, не реалізуються і не дають бажаного (передбачуваного) результату.

У 2016 р. Уряд України затвердив Стратегію реформування державного управління [3], яка повинна стати поштовхом та підкріпленням для активізації та участі громадськості у формуванні державної політики.

Громадська експертиза є однією з найважливіших форм співпраці неурядових організацій з державними органами. Її метою з боку органів державної влади є залучення зацікавленої громадськості до процесу аналізу, оцінки та прогнозування результатів діяльності влади, спільного пошуку ефективних, результативних та взаємоприйнятних шляхів суспільного розвитку [1, с. 38].

Можемо виокремити такі проблеми в діяльності цих організацій: точковий характер діяльності (розгляд локальних проблем без урахування загальнодержавних стратегічних документів, ви-

мог ЄС та ін.); діяльність організацій часто не узгоджується між собою; цілі, мета, функції та завдання – декларативні, дублюються у статутах; їх структура часто надмірно розгалужена; підміна понять щодо їх діяльності з поняттям “лобізм” (відстоювання загальних інтересів сприймається як просування особистих, часто пов’язаних з бізнесом); не системне оновлення складу; низький рівень професіоналізму учасників; не достатня частота зібрань; рекомендаційний характер рішень.

Слід зауважити на таких ключових особливостях публічно-політичного характеру подібних видів державно-громадської взаємодії в контексті публічного управління в цілому:

– публічна політика спрямована на забезпечення суспільного інтересу, її завдання полягає у тому, щоб створити механізми виявлення і забезпечення суспільного інтересу;

– механізми публічної політики забезпечують можливість представлення та узгодження позицій різних заінтересованих сторін у прийнятті політичних або політико-управлінських рішень [5].

Проте, в такому широкому колі задіяних учасників виникають неузгодженості та типові конфліктні ситуації. Згідно з загальними принципами конфліктології – чим ширше коло учасників конфлікту – тим важче його попередити, управляти і регулювати ним.

Вочевидь, в процесі глобальних трансформацій динаміка процесів призводить до зростання взаємодії політичних акторів. В свою чергу збільшується і кількість нових учасників політичного процесу (радники, консультанти, окремі громадські активісти, експерти, громадські спілки, міжгалузеві ради та інші).

Зважаючи на особливості розвитку інформаційного суспільства людина-громадянин все більше розширює горизонт своїх прав і свобод, а і відповідно своїх можливостей, в тому числі особисто (або у складі груп, рад, об’єднань) брати участь в прийнятті управлінсько-політичних рішень.

З одного боку – рівень освіти, політичної культури громадянина, кваліфікація, не відповідають поняттям “експерт”, “спеціаліст”, “професіонал”. З другого боку позиції таких учасників є зазвичай не об’єктивними, безпідставними, не логічними, не обґрунтованими та не професійними. Тут і виникають протиріччя між відносно професійними представниками державних органів та громадськістю.

Держава, як система інститутів, в сучасних умовах продовжує демонструвати свою низьку ефективність організувати легітимний процес участі громадськості, їх якісну взаємодію та результа-

тивність. Відсутній механізм збалансування системи цієї взаємодії. Формуються засади так званого “нового суспільного договору” між громадянами та державою.

Такі феномени, як колегіальність, консенсус і компроміс залишаються актуальними, проте можливість їх досягнення та якісної реалізації залишається відкритим.

Рекомендації:

– розробити пропозиції до реформування та реорганізації системи участі громадськості в прийнятті управлінсько-політичних рішеннях в цілому (взаємоузгодженої, передбачивши загальне укрупнення, наприклад, громадських рад, за галузями з розробленням відповідної дорожньої карти розвитку, спільного плану дій та реалізації заходів);

– запровадити нову схему підбору кандидатів у члени громадських рад, робочих груп та інших організацій при державних органах (передбачити етапність, відповідний рівень освіти та практичний досвід, професіоналізм);

– внести відповідні зміни в законодавство щодо статусу учасників (представників) громадського сектору;

Список використаних джерел:

1. Система стримувань і противаг у сфері державно-управлінських відносин : наук.-метод. рек. / авт. кол. : В. А. Ребкало, В. А. Шахов, Е. А. Афонін та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкало, М. М. Логунової, В. А. Шахова. – К.: НАДУ, 2008. – 72 с.

2. <http://reforms.in.ua/ua>.

3. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>.

4. <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/search?updated-max=2016-10-25T14:40:00%2B03:00&max-results=1&start=6&by-date=false>.

5. http://www.ryzyk.in.ua/2016/05/blog-post_30.html.

Кухарева Ганна Петрівна

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

Сьогодні жодна держава не може бути осторонь глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі. Міжнародне співтовариство взаємно впливає один на одного в тій чи іншій мірі. Цей вплив має як безпосередній, так і опосередкований характер і наслідки.

Безпосередній вплив глобалізаційних процесів проявляється в тому, що країни стикаються з економічними, територіальними та іншими міждержавними питаннями взаємного розвитку. Опосередкований вплив спостерігається майже у всіх сферах діяльності та має політичний, соціальний, культурний та інші аспекти взаємного інтересу. Так, вибори Президента Сполучених Штатів Америки хвилюють всі країни світу, оскільки Америка на сьогодні є одним з основних та найпотужніших гравців на міжнародній арені, та результати виборів в цій країні впливають на політичне середовище інших країн. Події в гарячих точках світу викликали велику хвилю міграції до країн Європейського Союзу, тим самим вплинувши на настрої європейського населення, його відношення до мігрантів взагалі, та політику держав Європи щодо надання дозволу на перетин їхніх кордонів.

В умовах сьогодення значні трансформації відбуваються завдяки все більшій відкритості інформаційного поля та розвитку технологій. Всесвітня мережа Інтернет має як переваги для країн, так і певні недоліки в питаннях внутрішньої безпеки. Вплив інформації на свідомість людей має своїм наслідком глобальні зміни в питаннях керування людськими уподобаннями та прихильностями.

Глобалізаційні процеси мають великий вплив на кожну країну та її не тільки зовнішні, але і внутрішні справи і політику. Публічне управління в цьому процесі також зазнає цього впливу. Сьогодення диктує свої вимоги до процесів та механізмів ведення державних справ. Виклики швидко змінного суспільства вимагають постійного перегляду існуючих систем управління, застарілі форми управління вже не можуть виконувати свою функцію в повному обсязі та мають трансформуватись у прагненні відповідати вимогам часу та змінам у світовому середовищі.

Сполучені Штати Америки, Росія, Китай поряд з Великобританією, Австралією, Францією, Німеччиною є найпотужнішими та найвпливовішими країнами у світі. Кожна з цих країн має свою історію розвитку, в тому числі публічного управління. Роками та століттями ними вироблялися власні системи, структури та механізми управління публічними справами. Економічні кризи, класові протиріччя, необхідність посилення заходів по державному регулюванню економіки, вирішення інших нагальних питань зробили свою справу і стали частиною досвіду, що викликав трансформації. Системи публічного управління країн світу мають різні аспекти та виявлення, але ж єдину ціль – забезпечення становлення ефективної держави.

Більшість західних країн мали спроби реформування управлінських систем. Реформи управління відбувались в Великобри-

танії, Новій Зеландії, Австралії, Сполучених Штатах Америки, інших країнах, та мали в своїй основі чотири підходи до публічного управління – ринки та конкуренція, партисипативне управління, більша гнучкість та дерегуляція [1].

Реформування публічного управління в Німеччині та Польщі мало такі особливості та основні елементи: дебюрократизація, дерегуляція, децентралізація, скорочення штату та ресурсів, удосконалення систем контролю і підзвітності, реформування бюджетного процесу, поліпшення якості надання послуг та задоволення споживачів, демократизація державного сектора, посилення публічності і відкритості [2]. Можна стверджувати, що такі особливості на сьогодні притаманні більшості країн – реформаторів державного сектору.

Україна також поступово йде шляхом змін. Про це свідчить низка нормативно-правових актів, спрямованих на побудову сучасної, демократичної та правової держави. Затверджено План заходів з дерегуляції господарської діяльності (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 615-р), схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р (зі змінами), прийнято закони України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин” від 28.12.2014 р. № 79-VIII та “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи” від 28.12.2014 р. № 71-VIII, “Про добровільне об’єднання територіальних громад” від 05.02.2015 р. № 157-VIII, “Про засади державної регіональної політики” від 05.02.2015 р. № 156-VIII, йде масштабне створення об’єднаних територіальних громад, розширюються повноваження органів місцевого самоврядування по наданню адміністративних послуг.

Наведене свідчить, що вплив глобалізаційних процесів на процеси управління в країнах світу є невід’ємним елементом сучасного розвитку суспільства. Процес реформування в різних країнах характеризувався своїм набором інструментів та заходів, особливим характером змін і наслідків. Кожна країна має свій шлях. На перший погляд, різноплановість трансформаційних процесів, різність вихідних умов унеможливають узагальнення українського та світового досвіду. З іншого боку, у контексті напрацювання практик, варіантів та можливостей, вивчення та зрозуміле і виважене використання вдалого досвіду інших країн є запорукою вироблення Україною свого власного шляху розвитку і становленні дієвої системи публічного управління.

Список використаних джерел:

1. *Peters, B. Guy.* Governance: Four Emerging Models. – Lawrence : University Press of Kansas, 1996.
2. *Тильчик О. В.* Особливості державного управління федеративної Республіки Німеччина та Польщі: досвід для України / О. В. Тильчик, Ю. Ю. Нерода // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 1. – С. 223–226.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження Плану заходів з дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України” від 23.08.2016 р. № 615-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/>.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні” від 01.04.2014 р. № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
5. Закон України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин” від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>
6. Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи” від 28.12.2014 р. № 71-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
7. Закон України “Про добровільне об’єднання територіальних громад” від 05.02.2015 № 157-VIII [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
8. Закон України “Про засади державної регіональної політики” від 05.02.2015 р. № 156-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

Ларін Станіслав Васильович

ЯКИМИ МАЮТЬ БУТИ НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ЦІННОСТЕЙ ОБ’ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ?

Перебуваючи в авангарді світового розвитку, Європа віками формувала цінності, які вже багато років є привабливими для країн, що не входять у її політичний, економічний і культурний простір. Ці цінності частково були закріплені Декларацією е-

ропейської ідентичності, прийнятою Європейським товариством (назва Європейського Союзу, коли він складався з дев'яти країн-учасниць) 1973 р. в Копенгагені. Ідентичність Європи, згідно з цим документом, базувалась на спільній спадщині, в основу якої покладено такі цінності як: ідентичне ставлення до життя, яке ґрунтується на думці про створення суспільства відповідно до потреб людей; принципи результативної демократії; рівність перед законом; соціальна справедливість; повага до людських прав.

Розглянемо задекларовані цінності об'єднаної Європи, настільки вони закономірні для українського суспільства в умовах інтеграції України до європейської спільноти. Крізь призму демократичного ідеалу визначимо проблему, окреслимо перспективи та загальні тенденції трансформування національної ціннісної системи як передумови створення в Україні гармонійного ціннісного середовища, його національної безпеки.

У рамках масштабного міжнародного проекту “Європейське соціальне обстеження” (2004–2005) (European Social Survey) було проведено дослідження цінностей країн Європи, у т. ч. і України (23 країни ЄС + Україна). Це дослідження дає змогу сформувавши ціннісний портрет населення України і зіставити його з більшою частиною населення Європи. Важливо, що об'єктами дослідження були як “старі” капіталістичні країни з давніми демократичними традиціями, так і колишні соціалістичні країни Центральної та Східної Європи (Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія), а також одна пострадянська країна (Естонія) [4, с. 45–65].

Список цінностей, покладений в основу дослідження, був сформований ізраїльським дослідником Ш. Шварцем і охоплює 10 “латентних мотиваційних типів цінностей” [8, с. 46–73]: 1) *влада* (power). Соціальний статус і престиж, контроль чи домінування над людьми і ресурсами; 2) *досягнення* (achievement). Особистий успіх і його демонстрація через досягнення і здібності, що відповідають соціальним стандартам; 3) *гедонізм* (hedonism). Власне задоволення і чуттєве задоволення; 4) *мотивація* стимуляція – stimulation). Життя, насичене гострими відчуттями, новизною і складними завданнями; 5) *самостійність* (selfdirection). Незалежність у мисленні та прийнятті рішень, творчість, пізнання; 6) *універсалізм* (universalism). Розуміння, висока оцінка і захист благополуччя всіх людей, а також природи; толерантність; 7) *доброзичливість* (benevolence). Збереження і підвищення благополуччя людей, з якими людина часто спілкується; 8) *традиція* (Tradition). Повага

і прийняття звичаїв та ідей, які виходять з традиційної культури і релігії, прихильність до них; 9) *конформність* (conformity). Уникнення дій, схильностей і спонукань, які могли б засмутити інших людей або заподіяти їм шкоду, а також порушити соціальні вимоги і норми; 10) *безпека* (security). Безпека, гармонія і стабільність суспільства, стосунків з людьми і самої людини [2].

Загальноновизнаними європейськими цінностями, на думку самих європейців, за даними “Євробарометра 69” [11], є: “мир” (45 %), “права людини” (42 %) та “повага до людського життя” (41 %).

Можна зробити висновок, що це саме ці цінності формують ідеологічний каркас, що здатен об'єднати держави-членів ЄС та самих громадян ЄС. Ці три цінності випередили такі цінності, як “демократія” (27 %), “законність”, “свобода особистості” (21 %), “рівноправність” (19 %) та “толерантність” (16 %). Менше ніж 14 % віддали перевагу цінностям “солідарність” (13 %), “самореалізація” (11 %), “повага до інших” (9 %), “релігія” (7 %) [3] (рис. 1).

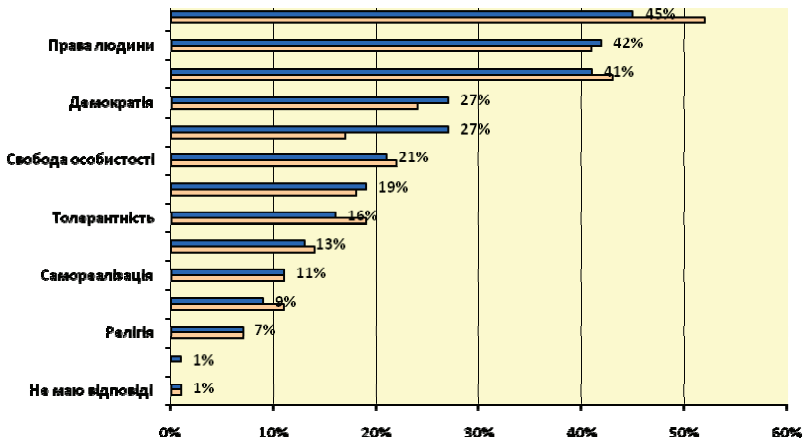

Рис. 1. Діаграма відповідей на питання: Які з цінностей є найбільш важливими для вас особисто (не більше трьох) [за Ш. Шварцом, 3, с. 47].

Спільні цінності європейського суспільства визначають загальноновизнаний ціннісний каркас, що набуває певних форм у побудові змістового ціннісного каркасу українського суспільства. Порівняння вартісних індексів України з країнами ЄС наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Середні значення 10 типологічних вартісних індексів
в Україні та результати порівняння України
з іншими країнами [за Ш. Шварцом, 3]

<i>Назва укрупнених ціннісних категорій</i>	<i>Назва типологічних ціннісних індексів</i>	<i>Характеристика становища України порівняно з іншими європейськими країнами</i>
Збережен- ня	Безпека	Випереджає всі країни, крім Греції, Естонії, Польщі, Угорщини, з якими немає значних відмінностей
	Конформ- ність	Випереджає всі країни, крім Норвегії, Польщі, Словаччини, Чехії, з якими немає значних відмінностей
	Традиція	Випереджає 16 з 23 країн, відстає від Греції, немає значних відмінностей із Словаччиною, Португалією, Польщею, Ірландією, Іспанією, Словенією
Відкри- тість до змін	Самостій- ність	Відстає від всіх країн, окрім Греції
	Стимуляція	Відстає від всіх країн, окрім Греції, Угорщини
	Гедонізм	Відстає від 21 країни, випереджає Польщу, немає відмінностей зі Словаччиною
Самоутвер- дження	Досягнення	Україна займає середню позицію, відстає від 7 і випереджає 8 країн, немає значних відмінностей з 8 країнами: Греція, Німеччина, Норвегія, Ірландія, Данія і країни Бенілюксу
	Влада	Має найвище значення і випереджає всі інші країни
Вихід за межі влас- ного Я	Доброзичли- вість	Відстає від 16 країн, випереджає Словенію. Немає значних відмінностей зі Словаччиною, Чехією, Португалією, Угорщиною, Грецією, Польщею
	Універсалізм	Україна займає середню позицію. Не відрізняється від 10 країн, зокрема Німеччини, Данії, Ірландії, Великої Британії, Норвегії, Іспанії

Як видно з таблиці, Україна за 8 із 10 ціннісних індексів посідає крайні або близькі до крайніх позиції серед 24 європейських країн. До того ж більшість відмінностей України за цими індексами з іншими країнами статистично значущі. Отже, цінності українського населення, як і очікували експерти Інституту соціології НАНУ, від-

різняються від цінностей європейського суспільства та населення більшості інших країн-членів ЄС, залучених у дослідження.

Розглянемо, чим саме відрізняються цінності українців від середніх їх значень у Європі: так цінності безпеки, традиції, конформності та влади виражені в Україні помітніше, а цінності самостійності, гедонізму, стимуляції й доброзичливості, навпаки, слабше. Окрім того, Україна випереджає інші країни за одним із компонентів самоствердження, а саме за тим, де у фокусі багатство, повага і влада над людьми, а не активна самореалізація та самовіддача.

Отже, “середньому українцеві” притаманна вища виразність цінностей, які належать до категорії “збереження” (безпека, конформність, традиція), і влада над людьми. Розглянемо середні значення вартісних індексів лише двоє з десяти цінностей українського суспільства в порівнянні з європейськими країнами, зокрема “Безпека” та “Влада” [3].

Таким чином, в українців сильніше виражена цінність досягнення успіху і його соціального визнання. Загальна конфігурація цих відмінностей змальовує образ людини, якій притаманна висока обережність (або навіть страх), потреба в захисті з боку сильної держави, консерватизм, прагнення “не висуватися” і страх перед соціальним осудом. Відповідно у цієї людини порівняно слабко виражені потреби в новизні, творчості, свободі й самостійності, їй не притаманна схильність до ризику та прагнення до веселощів і задоволень. Водночас ця людина прагне до багатства і влади, а також до особистого успіху й соціального визнання (однак можна констатувати, що бажані досягнення не припускають творчості й створення нового). Сильна орієнтація на індивідуальне самоствердження знижує готовність цієї людини піклуватися навіть про тих, хто її безпосередньо оточує [3].

Список використаних джерел:

1. *Горбулін В. П.* Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від “суспільства ризику” до громадянського суспільства / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2005. – № 2. – С. 13–26.
2. *Ситник Г. П.* Державне управління національною безпекою України : підруч. / Г. П. Ситник. – К. : НАДУ, 2004. – 408 с.
3. *Щербакова Ю.* Цінності об'єднаної Європи : монографія / Юлія Щербакова. – К. : ВЦ “Академія”, 2014. – 208 с.
4. *Магун В.* Жизненные ценности населения Украины: сравнение с 23 другими европейскими странами. Статья вторая /

В. Магун, М. Руднев // Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии. – 2010. – № 4 (90). – С. 39.

5. Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання в контекстах політики громадянської консолідації української нації : аналітична доповідь. – К. : ІПіЕНД ім. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 160 с.

6. *O'Sullivan John*. Values and Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.institute.sk/article.php? 1715>. – Заголовок з екрану.

7. *Smith A. D.* National Identity and the Idea of European Unity in International Affairs 68 1992. – P. 55–76.

Левченко Сергій Олександрович

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Одним із основних напрямів реалізації Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” є вектор розвитку, який передбачає проведення структурних реформ у сфері публічного управління, та, як наслідок, підвищення стандартів життя [1]. Для цього, як зазначено у Стратегії, необхідно створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкової системи. Податкова реформа при цьому, як зазначається в документі, має забезпечити перехід від наглядово-каральної функції фіскальних органів до обслуговуючої, що допомагає у нарахуванні та проведенні сплати податків, а не має на меті наповнення бюджету за рахунок фінансових санкцій та переplat. Зазначені реформи потребують реформування принципів і методів роботи податкових органів в Україні, які працюють в системі Державної фіскальної служби України.

З метою визначення шляхів модернізації діяльності фіскальних, і зокрема, податкових органів автором було проведено вторинний аналіз результатів експертного соціологічного опитування за темою “Можливості модернізації органів публічного управління в Україні”, що було реалізовано кафедрою політології та філософії Харківського регіонального інституту НАДУ при Президентові України у період з 10 вересня по 28 листопада 2015 р. У якості експертів у дослідженні виступали працівники органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, державних і комуналь-

них підприємств, представники приватного бізнесу, політичних партій та громадських організацій Луганської, Сумської, Полтавської, Харківської та деяких інших областей України. Загальна кількість експертів склала 222 особи.

Оцінюючи ступінь ефективності публічного управління по окремих сферах, експерти констатували відносно невисоку ефективність у фіскальній сфері, і зокрема, щодо реалізації податкової політики. Так, індекс ефективності державної податкової політики дорівнює $I_{\text{еф}} = -0,29$ (за шкалою від -1 до +1, де -1 – дуже низький; -0,5 – низький; 0 – важко сказати однозначно, дець високий, дець низький; +0,5 – скоріше високий; +1 – дуже високий). Серед основних негативних чинників впливу на ефективність органів публічного управління в Україні, опитані виділили такі, як:

- низький соціальний статус та рівень доходів державних службовців, тобто відсутність належної мотивації до ефективної роботи (76,8%);

- високий рівень корупції на рівні центральних органів влади (75%);

- слабкість матеріально-технічної бази органів публічного управління (72,8%);

- низький рівень кваліфікації вищої ланки управлінських кадрів (72,1%).

Відповідаючи на питання про фактори, які заважають ефективній роботі органів публічного управління на місцевому рівні опитані вказали на бюрократизацію (39,6%), низький рівень оплати праці державних службовців (39,6%) та відсутність необхідної матеріальної бази (19,4%).

Як наслідок, оцінюючи роботу органів влади на місцевому рівні, експерти звернули увагу на порівняно низьку відповідність інтересам населення діяльності податкових органів. Так, зокрема, за індексом збігу інтересів ($I_{\text{зі}}$) від -1 до +1, де -1 – зовсім не співпадають, -0,5 – скоріше не співпадають, 0 – дець співпадають, дець ні, 0,5 – скоріше співпадають, 1 – повністю співпадають), вона є найнижчою серед усіх органів влади і дорівнює $I_{\text{зі}} = -0,15$. При цьому цікаво, що серед експертів, які не працюють в органах влади, оцінки діяльності податкових органів виявилися ще гіршими ($I_{\text{зі}} = -0,19$).

Тому не дивно, що і рівень довіри до податківців є найнижчим серед усіх органів публічного управління на місцевому рівні. Так, за індексом довіри ($I_{\text{д}}$ від -1 до +1, де -1 – зовсім не довіряють, -0,5 – скоріше не довіряють, 0 – дець довіряють, дець ні, 0,5 – скоріше

довіряють, 1 – повністю довіряють, рівень довіри до податкових органів складає $I_d = 0,29$.

Серед основних причин незадоволення діяльністю податкових органів, опитані назвали такі, як:

– розповсюджене в цій організації кабарництво (71,4 % від тих, хто вказав на високий рівень незадоволення діяльністю податківців);

– неповажне ставлення до людей з боку працівників, низький рівень моральних якостей (57,1 %);

– непрозорість їх діяльності (42,9 %).

Серед чинників, які найбільше сприятимуть підвищенню якості надання послуг з боку податкових органів, експерти відзначили спрощення процедури надання послуг (44,3 %), а також збільшення відповідальності працівників органів публічного управління, які повинні надавати послуги (27,9 %), забезпечення прозорості їх діяльності (25,6 %).

З метою визначення конкретних напрямів організаційних перетворень, спрямованих на удосконалення роботи органів публічного управління на місцевому рівні, опитаним було запропоновано оцінити основні перешкоди, які заважають підвищенню ефективності роботи їх організацій.

Як видно з табл. 1, опитані, які працюють в центральних органах влади та їх територіальних підрозділах, у тому числі і Державній фіскальній службі України, звернули увагу, насамперед, на такі перешкоди, як низька заробітна плата працівників, недостатнє матеріально-технічне забезпечення діяльності, відсут-

Таблиця 1

Основні чинники, які заважають роботі
центрального органів влади та їх територіальних підрозділів
(у % до опитаних в цій групі експертів)

№	Чинники	%
1.	Низька заробітна плата працівників	70,3
2.	Недостатнє матеріально-технічне забезпечення діяльності організації	67,6
3.	Відсутність сучасної організаційної техніки	66,7
4.	Відсутність сучасної комп'ютерної техніки	64,9
5.	Недосконалість законодавчої бази, яка регламентує діяльність організації	62,2
6.	Брак інформації, яка потрібна для виконання роботи	46,0
7.	Недосконалість структури організації	46,0
8.	Відсутність довіри між керівництвом і працівниками	43,2
9.	Низькі вимоги до професійної кваліфікації тих, кого приймають на роботу	39,7
10.	Особистісні конфлікти в середині організації	37,8

ність сучасної організаційної та комп'ютерної техніки. Зазначене цілком співпадає із загальними факторами, які заважають ефективній роботі всіх органів публічного управління, які наводилися вище. При цьому ще одним негативним фактором, на який звернули увагу опитані стала недосконала законодавча база, яка регламентує їх діяльність. Таким чином опитані відзначили значущість кадрових, структурно-функціональних та психологічних чинників ефективності роботи своїх організацій.

Отже, говорячи про внутрішні проблеми у діяльності органів публічного управління, і зокрема, податкових органів, то найбільше заважає підвищенню ефективності їх діяльності низький рівень доходів працівників; слабкість матеріально-технічної бази, низький рівень інформатизації, недосконалість організаційних структур управління і законодавчої бази, яка регулює їх діяльність.

Таким чином, основними напрямками модернізації діяльності податкових органів на регіональному і місцевому рівні, виходячи з результатів дослідження можна визначити: удосконалення системи оплати праці, зокрема, здійснення оплати праці залежно від якості виконаної роботи; впровадження гнучких організаційних структур; забезпечення постійної підтримки і розвитку зв'язків з населенням; забезпечення активного використання інформаційних технологій, впровадження електронного документообігу; забезпечення повної прозорості діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку “Україна–2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Литвиненко Володимир Андрійович

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ СЛУЖБ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Майбутнє України як розвинутої європейської країни в умовах світової глобалізації неможливе без реформування державної кадрової політики, як ключового аспекту модернізації публічного управління. Сучасні підходи щодо формування і реалізації державної кадрової політики вимагають удосконалення функціону-

вання служб управління персоналом державних органів, насамперед, в контексті зміцнення їх інституційної і функціональної спроможності [2–3].

Аналіз еволюційних процесів у галузі управління персоналом на державній службі зокрема та управління людськими ресурсами (англ. Human Resource Management) у будь-яких інших сферах діяльності взагалі, свідчить про об'єктивну невідворотність поступу від підрозділів кадрової роботи, які обмежувались веденням кадрового діловодства та оцінювали свою роботу декількома статистичними звітами на початку 90-х рр. XX ст., до сучасних служб управління персоналом, які покликані займатися HR-management комплексно, оцінюючи результати своєї діяльності за інтегральними показниками систем управління якістю (TQM, ISO, CAF) [1–3].

Початок створення таких служб задекларовано у низці урядових актів, прийнятих у розрізі впровадження реформ публічного управління, що розпочалися в Україні внаслідок подій Революції Гідності 2014 р. Так, Кабінет Міністрів України у Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року серед проблем, що потребують розв'язання, встановив необхідність кардинального оновлення змісту діяльності кадрових служб державних органів, посилення їх ролі в управлінні персоналом відповідного органу; одним із основних напрямів реалізації Стратегії, зокрема, визначено трансформацію кадрових служб у служби управління персоналом [5]. У Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 рр. йдеться про утворення ефективних і дієвих служб управління персоналом у кожному державному органі [6]. У Законі України “Про державну службу” та Типовому положенні про службу управління персоналом державного органу, вперше у сфері публічного управління нормативно введено термін “служба управління персоналом” та визначено повноваження цих служб [4; 7].

Проте понятійний апарат у галузі *HR-management* на державній службі в Україні наразі не достатньо сформований та перебуває на перетині теоретико-методологічних й емпіричних трансформацій. Маємо можливість запропонувати власні визначення понять: “служба управління персоналом державного органу” – сукупність структурних підрозділів (посадових осіб), які відповідають за реалізацію державної політики з питань управління персоналом у державному органі, добір персоналу, планування та організацію заходів з питань підвищення рівня професійної компетентності державних службов-

ців, документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення, а також виконують інші функції, передбачені законодавством; “оцінка роботи служби управління персоналом державного органу” – систематичний і планомірно організований процес, спрямований на співвіднесення результатів роботи з персоналом і підсумків діяльності державного органу в цілому, який ґрунтується на якісному й кількісному визначенні ефективності різних напрямів роботи з персоналом, спрямованої на досягнення цілей державного органу, вирішення поставлених перед ним завдань [3].

У розвинених країнах розроблено концепції управління, в центрі уваги яких є людина та її ініціатива, чим досягається ефект службової синергії (партICIPативна організаційна культура) [8]. Для ефективного використання синергетичної технології управління персоналом є актуальним створення у кожному державному органі потужного підрозділу, який би комплексно забезпечував функціонування системи управління людськими ресурсами [3]. В той же час, досвід практичної роботи з персоналом у сфері публічного управління свідчить, що нормативно визначені статус і повноваження служб управління персоналом державних органів в Україні на сьогодні ще не відповідають сучасній парадигмі управління людськими ресурсами. Так, ст. 18 “Служба управління персоналом державного органу” ЗУ “Про державну службу”, Типове положення про службу управління персоналом державного органу, затверджене наказом Національного агентства України з питань державної служби від 03.03.2016 р. № 47, обмежують повноваження служби управління персоналом лише організацією добору персоналу і підвищення його професійної компетентності [4; 7].

Натомість поза компетенцією служб управління персоналом державних органів формально залишилися питання запобігання корупції, дотримання етики поведінки і забезпечення службової дисципліни, оцінювання результатів службової діяльності, мотивації до праці державних службовців, запровадження і підтримання корпоративної культури. Опрацювання наведених аспектів управління людськими ресурсами в одних випадках належить до повноважень різних структурних підрозділів, що унеможливує єдиний і системний підхід до реалізації кадрової політики у державному органі, в інших – служби управління персоналом на практиці змушені перейматися ними так би мовити, “на громадських засадах”, що призводить до службового перенавантаження працівників цих служб [3].

Тож, з метою удосконалення місця і ролі служб управління персоналом у процесі управління людськими ресурсами на державній службі, пропонуємо інституційно та функціонально об'єднати у складі цих служб такі структурні підрозділи державних органів: кадрового забезпечення, організації роботи, внутрішнього аудиту, із запобігання корупції [3].

У свою чергу, результати роботи служб управління персоналом у публічному управлінні слід оцінювати, застосовуючи узагальнюючі критерії оцінки стану управління людськими ресурсами, які є складовою систем управління якістю публічного адміністрування. Так, є доцільним застосування системи щорічної оцінки стану управління людськими ресурсами державного органу за чіткими, легко вимірюваними, об'єктивними, інтегральними формульними критеріями з публічним підведенням підсумків такої оцінки на засадах корпоративної змагальності і обміну досвідом роботи (HR-benchmarking): укомплектованість персоналом; змінність персоналу; освітньо-кваліфікаційний рівень персоналу; динаміка підвищення кваліфікації персоналом; стан службової дисципліни; стан законності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; стан дотримання законодавства про державну службу і працю; оцінка споживачем послуг діяльності державного органу [3].

Список використаних джерел:

1. *Горецька Т. О.* Європейський досвід підвищення ефективності управління людськими ресурсами на державній службі в Україні : дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.03 “Держ. служба” / Тетяна Олександрівна Горецька ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2013. – 180 с.

2. *Колесніков Б. П.* Реформування кадрових служб органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні : дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.03 “Держ. служба” / Борис Петрович Колесніков ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Дн., 2005. – 203 с.

3. *Литвиненко В. А.* Оцінка роботи служб управління персоналом в Україні (на прикладі податкових органів Полтавської області) : магістерська робота на здобуття кваліфікації магістра державного управління, спеціальність 8.15010001 “Державне управління” / Володимир Андрійович Литвиненко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2017. – 102 с.

4. Про державну службу [Електронний ресурс] : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

5. Стратегія реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 227-р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/227-2015>.

6. Стратегія реформування державного управління України на 2016–2020 роки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/474-2016>.

7. Типове положення про службу управління персоналом державного органу [Електронний ресурс] : наказ Національного агентства України з питань державної служби від 3 березня 2016 р. № 47. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE28568.html.

8. *Хоффман Р.* Стратегічне модулювання управління. Homewood / R. Hoffman, D. – Becker, 1989.

Мідик Оксана Михайлівна

РЕФОРМИ ЗАРАДИ РЕФОРМИ

Міністерством культури України було розроблено норми щодо мистецької освіти та ініційовано їх включення до проекту Закону України “Про освіту”. 6 жовтня 2016 р. Верховна Рада України у першому читанні прийняла Закон України “Про освіту”. У цьому законі, зокрема у ст. 9 зазначено, що особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Формальна та неформальна освіта відповідно до вказаного законопроекту відрізняється виключно тим, що формальна освіта необхідна для продовження навчання або роботи за професією і передбачає обов’язкові ліцензування, акредитацію, зовнішній інституційний аудит закладу, а також акредитацію освітніх програм, а неформальна – це та сама організована і спланована освіта, яка не передбачає продовження професійної освіти, права працювати, ліцензування, акредитації та зовнішнього інституційного аудиту.

Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (ПСМНЗ) мають свою ідентичність, саме в тому, що є початковою ланкою професійної мистецької освіти, і мають усі ознаки “формальної” освіти.

Однак громадський резонанс, який викликали пропозиції Мінкультури щодо планів діяльності свого консультативно-дорадчого органу та подальшого функціонування мистецьких шкіл, який спирається на термін “реформування початкової мистецької освіти”, потребує роз’яснення та уточнення щодо конкретних змін, запропонованих Міністерством для реалізації у 2017 р.

Міністерство культури України пропонує затвердити мінімальні стандарти забезпечення послугами мистецької освіти. Стандарти – не тільки відповідь на питання де мають бути мистецькі школи, але й питання, якими вони мають бути: обов’язково пропонувати обидва типи початкової мистецької освіти – початкову професійну освіту для тих, хто збирається вступати до мистецьких освітніх закладів вищого рівня, та загальнономістечку підготовку для тих, хто просто прагне розвиватися. Освітні програми першого типу будуть базуватися на нині затверджених Типових планах ПСМНЗ (ШЕВ), які увійдуть до них в повному обсязі. Освітні програми другого типу – “полегшений варіант” типових навчальних планів, до якого будуть обов’язково входити 4 складові: фах, сольфеджіо, історія мистецтва та колективне музикування (пленери, постановки тощо). У всякому разі формування змісту типових освітніх програм буде здійснюватися методистами та викладачами шкіл під орудою Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України. Також мінімальні стандарти встановлюватимуть нормативи фінансування для спроможності їх втілення.

Опитування проведене Комісією з питань мистецтва та культурно-мистецької освіти Громадської ради при Міністерстві культури України показує, що мистецька громадськість зацікавлена у напрямках реформ, що були би пов’язані з модернізацією матеріально-технічної бази (музичні інструменти, сучасні інтерактивні технології, комп’ютеризація), а також розширенням публічних форм роботи, таких як конкурси, концерти і майстер-класи. Натомість, категорично не підтримується концепція щодо поділу дітей на тих, що здобувають “формальну” і тих, що здобувають “неформальну” освіту, не підтримуються ідеї щодо полегшення програми або скорочення годин на вивчення тих чи інших дисциплін, не вважається за доцільною і зміна (“мистецька школа” замість “ПСМНЗ”), як показало опитування 82,7 % проти зміни у назві закладів. В цілому реформи

початкової мистецької освіти запропоновані Міністерством культури України підтримують лише 8,1 %, 21,7 % вагаються, або не знають як відповісти, а проти – 70,8 % респондентів [1].

Розглядалося питання щодо фінансування позашкільної освіти за рахунок коштів освітньої субвенції, однак Міністерство фінансів України у листі інформувало про те, що виключний перелік закладів освіти, які фінансуються за рахунок освітньої субвенції, визначений статтею Ю32 Бюджетного кодексу України.

Відповідно до ст. 32 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” управління закладами освіти, які належать територіальним громадам або передані їм організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення належить до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Відповідно до статті 89 та 90 Бюджетного кодексу України фінансування позашкільних навчальних закладів здійснюється з відповідних місцевих бюджетів.

Реалізація пропозиції щодо фінансування позашкільної освіти та рахунок коштів освітньої субвенції потребуватиме вишукування додаткових коштів з державного бюджету у обсязі понад 2.0 млрд грн і тому не підтримується.

Вирішення питання стосовно надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для дитячих мистецьких шкіл можливо лише у разі внесення відповідних змін до Бюджетного кодексу України.

Відповідно до п. 5 ст. 78 проекту Закону України “Про освіту” внесено пропозиції щодо можливості сприяння державою розвитку позашкільної освіти, до якої входить і початкова мистецька освіта, шляхом надання субвенції [2].

Зі свого боку Міністерство культури України працює над розробленням мінімальних стандартів забезпечення громадян України початковою мистецькою освітою за місцем проживання, які нададуть можливість зберегти мережу дитячих мистецьких шкіл, однак запропоноване “реформування мистецької освіти” на сьогоднішній день зазнало фіаско.

Бачимо, що реформування всупереч очікуванням громадськості може призвести до падіння довіри до міністра культури України Євгена Нищука.

Таким чином, запропоновану концепцію реформи мистецької освіти слід Міністерству культури України переглянути та врахувати актуальні очікування і надані пропозиції мистецької громадськості.

Список використаних джерел:

1. *Бондаренко А.* Планування майбутнього початкової мистецької освіти: дослідження [Електронний ресурс] / А. Бондаренко. – Режим доступу : https://mincult.wordpress.com/2017/03/01/music_school_future/.
2. Громадська рада при Міністерстві культури України. Питання реформи початкової мистецької освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mincult.wordpress.com/comission/artcomission/artcomission_issues/art_school_reform/.

Михайлов Максим Олексійович

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Характеризуючи наукове висвітлення тематики виборчих кампаній, необхідно, передусім, розглянути джерельну базу дослідження. Її становлять документи та матеріали, які чітко систематизовані таким чином.

Першу групу джерел становлять офіційні законодавчі документи, що визначають правові основи виборчих процесів в Україні та регулюють порядок діяльності суб'єктів виборчого процесу, регламентують структуру виборних органів. Сюди, насамперед, належать: Конституція України, закони України, що регулювали та визначають виборчий процес.

До другої групи джерел належать статистичні дані, результати соціологічних досліджень та експертних опитувань, які проводилися напередодні чи під час досліджуваних виборчих кампаній. До цієї групи джерел ми зараховуємо також спостереження автора та усну інформацію, отриману ним від людей, які професійно займаються виборами.

Третю групу джерел утворюють друковані, візуальні, аудіо-та аудіовізуальні рекламні матеріали політичних партій та кандидатів на пост Президента України. Особливе значення в цьому контексті мають партійні друковані видання (газети, вісники, бюлетені), цінність яких – у висвітленні виборчих позицій кандидатів (партій чи блоків партій), а також у подачі оперативної інформації з конкретної області чи регіону.

До четвертої групи джерел належить українська періодика, яка найбільш повно представлена таким популярним інформаційно-аналітичним виданням, як “Дзеркало тижня”. Відзначимо, що публікації цього ЗМІ характеризуються високим рівнем аналітичності подачі матеріалу. Серед них виділимо статті за авторством С. Рахманіна та Ю. Мостової. До цієї ж групи джерел належать матеріали регіональної періодичної преси (публікації в газетах “Експрес”, “Високий замок”).

Останню, проте не менш важливу групу використаних нами джерел, становлять інтернет-ресурси. Передусім, це інформаційні матеріали, розміщені на веб-сторінках Президента України (<http://www.president.gov.ua>), Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>), Центральної виборчої комісії (<http://www.cvk.gov.ua>). Використовувалися веб-портали навчальних закладів, наукових установ, бібліотек: Національної бібліотеки ім. В. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua>), Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (<http://www.lsl.lviv.ua>), Львівського національного університету ім. І. Франка (<http://www.franko.lviv.ua>), Національного інституту стратегічних досліджень (<http://www.niss.gov.ua>). Також зазначимо Інтернет-ресурси аналітичних організацій та мережевих ЗМІ: Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова (<http://www.uceps.com.ua>), Комітету виборців України (<http://www.cvu.kiev.ua>), Інституту виборчого права (<http://www.eli.org.ua>), Агентства моделювання ситуацій (<http://www.agency.org.ua>), Київського центру політичних досліджень і конфліктології (<http://www.analitik.org.ua>), Інтернет-видання “Українська правда” (<http://www.pravda.com.ua>), УНІАН (<http://www.unian.net>) тощо.

Питання теоретичного аналізу проблеми розглядали у своїх працях такі представники вітчизняної та зарубіжної політичної науки як Ф. Гоулд, А. Ковлер, С. Лісовський, А. Лукашов, Є. Малкін, А. Поніделко, Д. Стокме, Є. Сучков, Т. Уайт та ін.

Дослідження феномену виборчої кампанії є прикладом різноманітних підходів та поглядів, які склалися в світовій політичній науці, основними серед яких є соціологічний (П. Лазарсфельд), комунікативний (Г. Лассуел, Дж. Клаппер, С. Ленарт, соціально-психологічний (А. Кемпбелл), раціонально-інструментальний (Е. Доунс, М. Фіоріна, маркетинговий (Й. Шумпетер, П. Бурдье). Кожна із зазначених теоретичних моделей зосереджує свою увагу на конкретній системі детермінант електоральних уподобань

громадян, зокрема: належність до соціальної групи зв'язку зі ЗМІ та міжособистісному спілкуванні (комунікативна), партійна ідентифікація (соціально-психологічна), раціональна поведінка індивіда (раціонально-інструментальна), маніпулятивні теорії електоральної поведінки (маркетингова).

Значний інтерес представляють вітчизняні наукові дослідження, присвячені розгляду виборчих процесів. До проблеми визначення категорії “виборча кампанія” з наукових позицій підходять такі вчені як М. Афанасьєва, В. Бебик, М. Варій, С. Денисюк, І. Душин, В. Кафарський, І. Коваль, І. Кресіна, К. Луценко, О. Мазур, В. Мейтус, Є. Перегуда, О. Петров, В. Полторак, І. Поліщук, М. Примуш, В. Ребало, А. Романюк Ю. Шведа, Г. Щедрова та ін.

Виборчі технології як елемент виборчої кампанії досліджують Н. Барна, В. Бебик, Д. Видрін, О. Вишняк, В. Коляденко, Л. Кочубей, Н. Лікарчук, В. Луговська, А. Нальотов, О. Петров, В. Полторак, Г. Почепцов, О. Приходько, Р. Старовойтенко, О. Хромець, Є. Юрченко.

Вивченням питань, які стосуються особливостей перебігу виборчих кампаній на рівні регіонів, займаються І. Буркут, В. Бурдяк, М. Бучин, М. Колесников, А. Круглашов, О. Литвиненко, В. Марчук, А. Романюк, Л. Скочиляс, Ю. Якименко.

Проблеми регіонального виміру політичного процесу висвітлюються і в дисертаційних дослідженнях О. Кукарцева, В. Маркітантова, Д. Наріжного, В. Семенова, В. Середи, Т. Татаренко, Ю. Тищенко.

Отже, можемо констатувати, що наявні джерела дозволяють проаналізувати особливості проведення виборчих кампаній на загальнонаціональному рівні. Проте комплексно проблема специфіки стратегії і тактики виборчих кампаній Президента України не розроблена належним чином. Згадані окремі статті, публіцистичні видання та матеріали періодичної преси майже не містять аналітичних матеріалів, проте на основі їх розгляду можна побачити перебіг подій під час виборів президента, реакцію населення на відповідні технології. Крім того, окремі суб'єкти політики у вказаних публікаціях намагаються впливати на орієнтацію населення за допомогою психологічних технологій, які приховуються у звичайних статтях.

Аналізуючи дослідження проблематики виборчих технологій в українській науці, ми пропонуємо класифікувати наявні теоретико-прикладні розробки за видом видання: дисертації, монографічні дослідження, посібники, збірники наукових статей.

Зазначимо, що з проблематики виборчих технологій в Україні наявні дисертації Л. Кочубей, О. Хромець, Є. Юрченко. Натомість основна увага науковців приділяється дослідженню політичних технологій, а в їхньому спектрі частково розглядаються технології виборчої кампанії. Проте останні наводяться тільки як приклади без детального аналізу. Зокрема, відзначимо кандидатські дисертації Д. Наріжного, Н. Лікарчук, К. Луценко, В. Коляденка, Т. Джиги, Н. Барни, С. Денисюк, які є дотичними до проблематики виборчих технологій.

Серед дисертаційних праць, присвячених регіональним аспектам політичних процесів, варті уваги дослідження В. Маркітантова, В. Семенова, В. Середи, Т. Татаренко.

Щодо регіональної специфіки виборчих кампаній та виборчих технологій з акцентом на західноукраїнські області слід викремити кандидатські дисертації М. Гуйтора, Т. Мадриги, які є найближчими до проблематики стратегії і тактики виборчих кампаній на регіональному рівні. Зважаючи на це, розглянемо ці дослідження детальніше.

У дисертації Т. Мадриги “Регіональні виборчі кампанії початку ХХІ століття (на прикладі західних областей України)” здійснено дослідження регіональних особливостей сучасних виборчих кампаній в Україні на прикладі західних областей України. Методологічною основою роботи є основні теоретичні підходи щодо аналізу виборчої кампанії та електоральної поведінки, які сформувалися в політичній науці. Емпіричну основу дослідження становлять результати виборів, статистичні матеріали, дані перепису населення 2001 р., результати дослідження провідних наукових центрів України та регіональних наукових установ, що вивчають виборчий процес.

У дисертаційній роботі М. Гуйтора здійснено комплексне дослідження виборчих технологій через порівняння особливостей їхнього застосування на загальнонаціональному та регіональному рівнях. Визначено структурні елементи виборчих технологій. Проаналізовано історичні та соціокультурні групи факторів, які здійснюють вплив на електоральну поведінку населення Чернівецької та Закарпатської областей. Простежено еволюцію застосування виборчих технологій в Україні на загальнонаціональному та регіональному рівнях (на прикладі Чернівецької та Закарпатської областей) з 1991 до 2007 рр.

Дослідження В. Бебика [2] можна вважати першими фундаментальними працями з питань виборчих кампаній в українській

політичній науці. У працях цього автора розглядаються питання розробки та загальні вимоги до стратегії виборчої кампанії. Виборча стратегія аналізується як система трьох груп елементів (іміджевих, організаційно-політичних та спеціальних), що ґрунтується на практиці світової політології.

У монографії І. Кресіної і Є. Перегуди [4] розглядаються парламентські вибори в Україні, особливо виборчі кампанії 2002 р. Подається як загальна характеристика виборчого процесу, так і аналітика щодо окремих політичних сил, використаних ними виборчих стратегій і тактик, виборчих технологій. Висловлюються деякі прогнози щодо майбутніх виборчих кампаній та особливостей еволюції виборчих технологій.

На основі узагальнення найсучасніших зарубіжних та вітчизняних наукових досліджень у монографії А. Романюка і Ю. Шведа аналізується роль та місце політичних партій у сучасній представницькій демократії, розглядаються підходи щодо визначення політичних партій, їх типологія, виборча функція та виборча стратегія, участь у формуванні основних інститутів політичної системи, представлені основні типи виборчих систем та їх політичні наслідки.

Значним теоретичним напрацюванням безпосередньо в сфері дослідження виборчих технологій є монографія української дослідниці Л. Кочубей “Виборчі технології: політологічний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України)” і створений на її основі посібник.

Надзвичайно важливою в теоретико-методологічному плані є монографія М. Афанасьевої. На основі аналізу конституційних законів України, судової практики, практики проведення виборчих кампаній 1998–2007 рр., науково-теоретичних і прикладних робіт досліджується тенденція технологізації соціальних процесів, зокрема виборчих кампаній, розглядаються загальнотеоретичні положення правового забезпечення виборчих технологій.

Монографія М. Бучина привертає нашу увагу детальною характеристикою особливостей використання ресурсів виборчої кампанії в Україні (на прикладі вітчизняних виборчих кампаній 1991–2007 рр.) [2]. Розглядаються різні види виборчих ресурсів, серед яких особливий наголос робиться на адміністративному ресурсі, використання якого в українських виборчих кампаніях стало не тільки “традиційним”, а й невід’ємним, оскільки жоден провладний кандидат (політична сила) не зміг втриматися від використання своїх владних переваг для отримання виборчих дивідендів.

У спільній монографії І. Буркута і М. Колесникова зроблено чіткий акцент на дослідженні еволюції практичного застосування виборчих технологій в кампаніях загальнонаціонального рівня 1998–2009 рр. Автори чітко виділяють регіональний аспект: загалом західноукраїнський регіон, і Чернівецьку область, зокрема.

Серед українських дослідників розгляд виборчих технологій крізь призму психології зробив український фахівець М. Варій [3]. У посібнику розкриваються політико-психологічні аспекти впливу на електорат у ході виборчих кампаній. Дослідник уперше в Україні на науковому рівні розкрив базові й диференційні технології боротьби за голоси виборців.

Розробляє вказану проблематику в Україні Г. Почепцов [5]. У роботі “Як стають президентами. Виборчі технології ХХ століття” він розглядає тактику та стратегію виборчої кампанії в різних країнах, і в цих рамках описує окремі технології, що були застосовані. Тут узагальнено досвід успішних кампаній як на Заході, так і в країнах СНД.

Аналіз наукових джерел з проблематики роботи дозволяє стверджувати, що різноманітні аспекти виборчих кампаній знайшли віддзеркалення в роботах українських і зарубіжних авторів. Всі дії, що здійснюються під час виборчої кампанії спрямовані на те, щоб завоювати максимальну кількість голосів, а отже, здобути перемогу на виборах і привести конкретного кандидата чи політичну силу до влади.

Список використаних джерел:

1. *Бєбик В. М.* Засоби масової інформації посткомуністичної України / В. М. Бєбик, О. І. Сидоренко – К. : МАУП, 1996. – 367с.
2. *Бучин М.* Ресурси виборчої кампанії та особливості їх використання в Україні : монографія / М. Бучин. – Львів, 2014.
3. *Варій М. Й.* Політико-психологічні передвиборні та виборчі технології / М. Й. Варій. – К., 2013.
4. *Кресіна І.* Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми / І. Кресіна, Є. Перегуда – К., 2003.
5. *Почепцов Г. Г.* Информационные войны [Электронный ресурс] / Г. Г. Почепцов – Режим доступа : <http://lib.socio.msu.ru/l/library>.
6. *Berelson B. R.* Voting. A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign [Електронний ресурс] / B. R. Berelson, P. F. Lazarsfeld, W. N. McPhee. – Chicago : The University of Chicago Press, 1954. – 395 p. – Режимдоступу : <http://books.google.com/books?id=Iux07CCye5QC&printsec=copyright&dq=Voting+Lazarsfeld&hl=ru#PPR17,M1>.

Нікіпєлова Євгенія Миколаївна

РОЗВИТОК ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані у грудні 1991 р., коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Намір України розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був проголошений ще у 1993 р.

Україна вперше заявила про власні євроінтеграційні прагнення у Постанові Верховної Ради України “Про основні напрями зовнішньої політики України” від 2 липня 1993 р. Так “перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації” [4].

Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом почала впроваджуватися на основі Закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 липня 2010 р. “Однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС” [2].

З підписанням та ратифікацією у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відносини сторін почали розбудовуватися у якісно новому форматі політичної асоціації та економічної інтеграції. Україна розглядає укладення Угоди про асоціацію як черговий крок на шляху до досягнення кінцевої мети європейської інтеграції – набуття повноправного членства України в Європейському Союзі.

З 1 листопада 2014 р. окремі розділи Угоди про асоціацію діють на умовах тимчасового застосування до моменту набуття нею чинності у повному обсязі, що відбудеться після завершення ратифікаційного процесу в усіх державах-членах ЄС.

Виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувається на основі затвердженого 17 вересня 2014 р. Кабінетом Міністрів України плану заходів з її імплементації на 2014–2017 рр.

13 березня 2015 р. Кабінетом Міністрів прийнято розпорядження № 207 “Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС”.

З метою реалізації Порядку денного асоціації створено Конституційну Комісію й три робочі групи: з децентралізації, судової реформи, прав людини; прийнято Закон України “Про забезпечення права на справедливий суд”; внесено зміни у законодавство щодо відшкодування ПДВ; прийнято Закон України “Про ринок природного газу”; створено Антикорупційне бюро, Нацагентство з питань запобігання корупції, внесено зміни до антикорупційних законів; у реформі держзакупівель і дерегуляції закріплено мораторій на перевірки, зменшено кількість податків з 22 до дев'яти, спрощені на законодавчому рівні процедури отримання ліцензій та інших дозвільних документів, гармонізовано з нормами Євросоюзу 30% національних стандартів (8 тис. 849 документів технічного регулювання з 29,6 тис. таких документів) [1].

У 2015 р. Кабінет Міністрів України провів комплексний огляд сектору безпеки і оборони України, за результатами якого зокрема були прийняті Военна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015, та Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 (далі – Стратегія) [5]. Зазначені підзаконні нормативно-правові акти формують основні пріоритети гарантування національної безпеки України у военній сфері, спрямовані максимально адаптувати оборонні спроможності України до стандартів ЄС та НАТО.

Серед основних цілей Стратегії визначено забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу. Угода про асоціацію між Україною і ЄС визначає стратегічні орієнтири для проведення системних політичних і соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС.

Залишаючись поза межами Євросоюзу, Україна успішно асоціюється з процесом здійснення спільної європейської політики безпеки та оборони. Наша держава бере участь у Поліцейських місіях ЄС в Боснії і Герцеговині та Республіці Македонія.

ЄС визнає також важливу роль України у забезпеченні безпеки і стабільності на континенті, а також її високий промислово-технологічний потенціал у військовій сфері, що підтверджується практикою запрошення нашої держави до проведення військових навчань за участю підрозділів ЄС.

Зміцненню правової основи цієї співпраці слугуватиме укладення Угоди про участь України в операціях Європейського Союзу з врегулювання кризових ситуацій, а також про безпекові процедури обміну інформацією, яке очікується найближчим часом.

Європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Це – найкращий спосіб реалізації національних інтересів.

Список використаних джерел:

1. *Беззуб І.* Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції [Електронний ресурс] / І. Беззуб. – Режим доступу : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasni-j-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350.

2. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

3. Історія відносин Україна – ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zoda.gov.ua/article/1955/istoriya-vidnosin-ukrajina---jes.html>.

4. Постанова Верховної Ради України “Про основні напрями зовнішньої політики України” від 2 лип. 1993 р. № 3360-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану заходів з проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України та методичних рекомендацій щодо його проведення” від 25 лют. 2015 р. № 139-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/139-2015-%D1%80>.

Нікітенко Олексій Євгенович

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В останні роки відбувається значний розвиток інформаційних технологій, які проникають у публічне управління та політичну сферу. У теоретичній площині ідеї щодо “інформаційного суспільства” поступово поєднувалися з концепцією постіндустріалізму та стали

теоретичним підґрунтям базою для запровадження електронного урядування (е-урядування) в діяльність органів публічної влади.

Сучасний політичний світ значно опосередковується мас-медіа, у діяльності яких визначаються й відображаються процеси впливу суб'єктів із різноманітним статусом та обмін інформацією між ними. Мас-медіа також виконують такі функції, як віртуалізація політичного простору, створення “гіперреальності”, поява у публічної політики ознак, характерних для медіа-процесу (концепція тотального впливу мас-медіа та концепція обмежених ефектів діяльності мас-медіа, концепція глобалістської орієнтації).

У посткомуністичних суспільствах за відсутності сталих демократичних традицій виникає змішування та переплетення інформаційних хвиль, яке знецінює механізми комунікації влади і громадянського суспільства. У результаті цього, “суспільство поступово втрачає знаряддя інформаційного впливу на позиції влади... з'являється реальна загроза згортання діалогових обмінів між владою і суспільством, загроза закріплення за неелітарними прошарками ролі пасивного реципієнта інформації, що виходить від елітарних верств” [3, с. 10].

У контексті інформатизації політики та під впливом процесу глобалізації з'являються нові політичні актори, а процес упровадження електронного урядування ставить питання щодо постійного зворотного зв'язку між спільнотами, суспільством та владою. Це кореспондується з визначенням електронного уряду як процедури “використання інформаційних та комунікаційних технологій у державному управлінні, поєднаної з організаційною зміною та новими навичками для впровадження державних послуг та демократичних процесів, а також для зміцнення підтримки публічних політик” [1].

На думку Ф. Фукуями, “перед сьогоднішньою демократією інформаційного століття постає серйозний виклик – підтримати громадський порядок перед лицем технологічних і економічних змін ... бюрократична ієрархія приходить в занепад і в політиці, і в економіці, а її місце займають менш офіційні форми взаємодії, що самоорганізуються” [4, с. 266].

На сучасному етапі розвитку можна виокремити такі моделі електронної демократії та електронного урядування:

- модель підтримки прямої демократії, якій відповідають концепції “теледемократії” та “електронної республіки”;
- модель підтримки представницької демократії, якій відповідає концепція “електронної демократизації”;

– модель підтримки демократії участі, якій відповідають концепції “кібердемократії”, “віртуальних спільнот” та “електронного залучення”.

У сучасних умовах процеси е-демократії та е-урядування взаємопов’язані. Електронне урядування інтерпретується як електронна інфраструктура державного і муніципального управління, яка об’єднує технології інформаційної взаємодії між такими учасниками, як:

- органи влади і громадяни;
- органи влади й інститути громадянського суспільства, включаючи комерційні-структури і громадські об’єднання;
- різні державні й муніципальні установи.

Кінцевою стадією розвитку е-урядування є повністю інтегрована веб-присутність органу влади, яка відрізняється тим, що дозволяє владі надавати всі послуги через національний веб-портал, а користувачу мережі – негайно отримувати будь-яку послугу. Розгляд перспектив та проблем, пов’язаних зі становленням електронного урядування не може обмежуватись констатацією новацій у технологічному забезпеченні діяльності сфери державного сектору. Електронне урядування виступає не лише засобом переведення документообігу з паперового вигляду в електронний, а як складова парадигми нового публічного менеджменту.

У процесі електронного урядування поєднуються горизонтальний та вертикальний виміри публічної політики доби глобалізації. Один стосується уповноваженого вибору, а інший – структурованої взаємодії [2, с. 111–112].

Серед комплексу послуг, які надає е-уряд слід відзначити орієнтацію на клієнта, роботу без використання паперової документації, автоматизацію, що зменшує суб’єктивний фактор при наданні послуг, та надання послуг у реальному часі, що потребує змін у структурі органів влади.

Отже, електронний уряд дозволяє, з одного боку, підвищити ефективність вертикальних зв’язків (урядової політики), а з іншого – сприяє залученості спільнот, асоціацій та агенцій до процесу формування порядку денного актуальних проблем, вирішення яких потребує спільної роботи щодо вироблення та прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Доповідь Проекту ОЕСД Електронного уряду [Електронний ресурс] // Organisation for Economic Co-operation and Development, 2006. – Режим доступу : www.oecd.org

2. Колбеч Г. К. Політика: основні концепції в суспільних науках / Г. К. Колбеч ; пер. з англ. О. Дем'янчука. – К. : Вид. дім “КМ Академія”, 2004. – 127 с.

3. Соловьев А. И. Политическая коммуникация: к проблеме теоретической идентификации / А. И. Соловьев // Политические исследования. – 2002. – № 3. – С. 5–19

4. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. под общ. ред. А. В. Александровой. – М. : ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 474 с

Носик Оксана Анатоліївна

СТВОРЕННЯ АСЕСМЕНТ-ЦЕНТРІВ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СЛУЖБ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

На виконання норм Закону України “Про державну службу” [1] в державних органах створені служби управління персоналом, які діють відповідно до затверджених положень про ці підрозділи [2]. На відміну від звичайних кадрових підрозділів служби управління персоналом мають не тільки функції з документального оформлення проходження кар’єри державних службовців. Вони є відповідальними за реалізацію державної політики з питань управління персоналом у державному органі, забезпечення його організаційного розвитку, здійснення аналітичної роботи з кадрового менеджменту, а також за організацію професійного неупередженого добору компетентного персоналу, довгострокове та короткострокове планування розвитку персоналу, а також організацію цілеспрямованих заходів з питань підвищення рівня професійної компетентності державних службовців.

З метою реалізації вищезазначеного служби управління персоналом мають здійснювати прогнозування розвитку персоналу, вживати заходи щодо підвищення рівня професійної компетентності державних службовців відповідно до розроблених індивідуальних програм підвищення рівня професійної компетентності за результатами оцінювання та діагностики їх службової діяльності. Виконання покладених функцій і завдань новоствореними службами передбачають їх постійний розвиток з метою кар-

динального оновлення змісту їх діяльності та посилення ролі в управлінні персоналом державного органу.

Аналіз основних стратегічних документів держави [3–5] дозволяє стверджувати, що концептуальні положення щодо розвитку служб управління персоналом вже визначені, окреслені основні напрями та заходи, відповідно до яких повинні розвиватися ці підрозділи. За умови створення певної нормативно-правової бази мають бути розроблені методичні рекомендації для служб управління персоналом державних органів щодо організації самоосвіти державних службовців та відповідні навчальні модулі з використанням інтерактивних технологій, розроблені та впроваджені методики оцінювання й діагностики ефективності підвищення професійної компетентності державних службовців тощо.

У сучасному менеджменті існує велика кількість методик оцінювання та діагностики персоналу – описова методика оцінки, методика класифікації, методика моделювання ситуації, методика анкетування, методика алфавітно-числової шкали, методика “360 градусів” та ін., кожна з яких має свої особливості та умови застосування. Найбільш ефективним на теперішньому етапі реформування державного управління з наближенням його до європейських стандартів вважаю створення в структурі служби управління персоналом асесмент-центру – центру з комплексного оцінювання та діагностики персоналу.

Асесмент-центр заснований на використанні взаємодоповнюючих методик оцінювання та діагностики. Саме взаємодоповнюваність методик задає комплексний характер самої місії асесмент-центру, що дає змогу оцінити ділові якості, навички, знання працівників (саме ці прояви є предикатами поняття компетентність). Для державних службовців, які призначаються на посаду тільки за результатами конкурсу, місія асесмент-центру є принциповою на стадії участі у конкурсі.

Тобто, асесмент-центр є орієнтованим на оцінювання та діагностику реальних якостей учасників, їх психологічних і професійних особливостей, відповідності вимогам посадових інструкцій, а також на виявлення потенційних можливостей фахівців. Методики оцінювання та діагностики компетенцій працівників та кандидатів на посади, спостереження їх реальної поведінки, яку вони демонструють в ділових іграх та тренінгах, суттєво підвищують вірогідність якісного рішення щодо наявного потенціалу кандидата на посаду або моделі подальшого розвитку працівника.

До структури діяльності асесмент-центру можуть входити різні методики оцінювання та діагностики:

- інтерв'ю, у ході якого йде збір даних про знання і досвід працівника чи кандидата на посаду;
- психологічні, професійні та загальні тести;
- коротка презентація працівника чи кандидата на посаду перед іншими працівниками чи кандидатами на посади;
- ділова гра за участю працівника чи кандидата на посаду;
- біографічне анкетування працівника чи кандидата на посаду;
- опис професійних досягнень працівника чи кандидата на посаду;
- індивідуальний аналіз конкретних ситуацій, коли працівнику чи кандидату на посаду пропонується вибрати певну стратегію і тактику дій в запропонованій ситуації;
- експертне спостереження, за результатами якого складаються рекомендації для кожного працівника або робиться висновок про відповідність претендента вакантній посаді.

До вимог асесмент-центру можна віднести об'єктивність та незалежність від ситуації та особистості працівника чи кандидата на посаду, точність параметрів оцінювання (краще всього це – кваліметричні показники) та діагностики (якісний опис визначених проявів особистості), прогностичність (можливість передбачити хоча б основні прояви поведінки людини в професійних ситуаціях), прагматична корисність (для керівників – у можливості використовувати результати оцінки для прийняття кадрових рішень, для працівника чи кандидата на посаду – у можливості використовувати результати оцінки для саморозвитку).

Використання різних методик оцінювання та діагностики персоналу дозволять побачити прояви компетенцій та компетентностей працівника чи кандидата на посаду у будь-якому питанні та по-новому вибудувати цілу низку кадрових процесів, таких як оцінка професіоналізму державних службовців, кар'єрне зростання, оцінка інноваційного і лідерського потенціалу, проведення масштабних змін тощо. Ефективна реалізація методик оцінювання та діагностики працівника чи кандидата на посаду залежить від рівня підготовки для цієї діяльності персоналу асесмент-центру, який повинен вміти проаналізувати наявні людські ресурси, оцінити, наскільки ефективно вони використовуються і які передбачаються перспективи їх розвитку. Ця діяльність настільки принципово важлива, що фахівці, які займаються оціню-

ванням та діагностикою, повинні бути представлені своєрідною тріадою, а саме:

– працівники самої служби управління персоналом, які перевіряють загальні компетентності працівника чи кандидата на посаду;

– інші співробітники установи, предметом діяльності яких буде перевірка особливих компетентностей працівника чи кандидата на посаду (при цьому критерієм залучення цих співробітників є співвіднесення їх специфіки діяльності компетентністю прої ка, яка перевіряється);

– залучені зовнішні експерти високої та вищої кваліфікації – працівники інших установ, які перевіряють найважливіші індивідуальні потенціали працівника чи кандидата на посаду на відповідність компетентностям, що необхідні для претендентів на ключові посади в установі.

Кожен державний службовець через процедуру оцінювання та діагностики отримує потужний імпульс до розвитку. По-перше, йому надають повну інформацію щодо рівня його професіоналізму в конкретній галузі. По-друге, кожна людина отримує можливість випробувати варіанти професійної поведінки в проблемних ситуаціях, оцінити свій потенціал [6].

Методики асесмент-центру досить трудомісткі, вимагають багато часу як для підготовчих робіт, так і для самого оцінювання та діагностики. Ці його ознаки вирішуються завдяки успішному підбору працівників служб управління персоналу, фахівців, які залучаються з даної установи, та зовнішніх експертів потрібної кваліфікації і з необхідними соціально-психологічними особливостями [7, с. 81].

Таким чином, на сьогоднішній день існує потреба в розробці ефективних методик оцінювання та діагностики державних службовців, а також нормативно-правового супроводу всього цього процесу. Створення асесмент-центру в структурі служб управління персоналу є актуальним напрямом науково-практичного дослідження, яке надасть можливість комплексно та різнобічно дослідити компетенції працівників і кандидатів на посади, визначити напрями подальшого розвитку їх професійної компетентності, а також стане значним поштовхом ефективного розвитку служб управління персоналом державних органів.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII // Офіційний вісник України. – 2016. – № 3. – С. 28. – Ст. 149.

2. Про затвердження типового положення про службу управління персоналом державного органу : Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 03.03.2016 № 47, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23 березня 2016 р. за № 438/28568. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0438-16>.

3. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р // Урядовий кур'єр. – 2016. – № 139.

4. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 4. – С. 8. – Ст. 67.

5. Про схвалення Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 227-р // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 63.

6. Стратегічне управління людськими ресурсами : навч. посіб. / Є. Г. Матвіїшин. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 200 с.

7. Применение метода центра оценки на государственной службе как условие оптимизации оценки управленческих кадров / Ряховская Татьяна Викторовна. Политическое управление: научный информационно-образовательный электронный журнал (Political management: Scientific Information and Education Web Journal). [Сетевое электронное издание, ISSN 2221-7703]. 2013. № 03 (06). Оригинал статьи – URL: <http://www.политуправление.рф/arhiv/2013/03/RyakhovskayaTV.htm>.

Оцабрик Ірина Ігорівна

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В українській науковій літературі можна знайти достатньо визначень даного поняття, але в основу більшості покладено класичне розуміння управління, яке було запропоноване Максом Вебером, який робив особливий наголос на тому, що здійснення державного управління спирається на владу, як на організовану силу суспільства, здатну до примусу. Отже, сама класична модель управління в державному секторі набуває визнання в Україні, де й досі використовується термін “державне управління”, який не є тотожним поняттям “публічного управління” [1].

Сьогоднішнє розуміння сутності публічного управління деякими українськими вченими є досить наближеним до розуміння сутності державного управління. В. Д. Бакуменко вважає, що сутність даного поняття в Україні зазнала еволюції внаслідок розвитку демократії та громадського суспільства. Відтак сьогодні аспект взаємодії держави та громадського суспільства є дуже важливим на відміну від традиційного бачення державного управління як організуючого та регулюючого впливу держави на суспільну життєдіяльність людей. Основними рисами державного управління є його владний характер, витоками якого є державна воля та поширеність на все суспільство. Трактування державного управління як владного впливу держави на суспільну систему є найкращим відображенням того, як в Україні сприймається значення терміну “державне управління” [2].

Публічне управління являє собою різновид суспільно корисної діяльності, яка здійснюється певною сукупністю суб'єктів, зокрема органами державної влади. Наочним є взаємозв'язок публічного управління та державної влади, яка відповідно до Конституції України реалізується органами законодавчої (законотворчість – Верховна Рада України), виконавчої (публічне управління – виконавча влада) та судової влади (судочинство – Конституційний Суд України та загальні суди юрисдикції). Зазначені види державної влади не можуть об'єднуватись, оскільки це буде мати своїм наслідком узурпацію влади [3].

Можна вважати, що публічне управління є формою діяльності органів виконавчої влади, проте це не означає, що вони діють лише в названій формі. В окремих випадках (наприклад, Кабінет Міністрів України та міністерства) органи виконавчої влади займаються політичною діяльністю, яку необхідно відмежовувати від публічного управління. Тобто політичні рішення можуть бути реалізовані у процесі здійснення публічного управління. Підтвердження даного висновку впливає з положень національного законодавства та юридичних актів інституцій Європейського Союзу [4]. Так, у Законі “Про Кабінет Міністрів України” зазначено, що посади членів Кабінету Міністрів України (посади Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністра та міністрів України) належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство [5].

Повертаючись до органів державної влади, варто зазначити, що форми їх діяльності мають зовнішню спрямованість. Відтак

немає ніяких підстав, щоб розширювати зміст публічного управління за рахунок діяльності органів виконавчої влади. Тобто, публічне управління проявляється лише у зовнішніх відносинах органів виконавчої влади з іншими органами публічної влади, а також приватними особами. Щодо внутрішньої організації діяльності органів виконавчої влади, а також інших органів державної влади (переміщення державних службовців, реалізація виконавчої дисципліни та дисциплінарної відповідальності тощо), то її можна назвати внутрішньою управлінською діяльністю. Названі види діяльності (публічне управління та внутрішня управлінська діяльність) суттєво відрізняються між собою, тому не можуть бути об'єднані в межах однієї категорії, хоча спільним для них є лише врегулювання нормами адміністративного права [6].

Таким чином, викладене вище дає підстави зробити висновок, що публічним управлінням в сучасній Україні є зовнішньо орієнтована діяльність уповноважених суб'єктів, пов'язана з реалізацією політичних рішень та впровадженням у життя положень Конституції та законів України. Така діяльність може здійснюватися як у примусовому, так і позапримусовому порядку, а її правовою основою є норми адміністративного права.

Слід зазначити, що через систему публічного управління формується солідарність між суспільством країни та держави як системи відносин, спрямованих на реалізацію цінностей суспільства, досягнення цілей публічної політики, а також створення конкурентоспроможної держави, визначальними характеристиками якої є верховенство права і розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і мобільний державний менеджмент.

Все це дає підстави стверджувати, що публічне управління має ґрунтуватись на цінностях цивілізаційного та формаційного розвитку, громадянського суспільства, забезпечувати максимальне включення громадян до управління суспільством, країною та державою для досягнення легітимно розроблених і визнаних цілей прогресу, забезпечувати пошук компромісів або усунення соціальних, економічних і політичних конфліктів у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. *Кілієвич О.* Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки / *О. Кілієвич – К.* : Видво Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 510 с.

2. *Бакуменко В. Д.* Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній. – К. : Міленіум, 2003. – 2003. – 256 с.

3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

4. Резолюція Європейського Парламенту щодо спільної стратегії Європейського Союзу по відношенню до України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_493.

5. Про Кабінет Міністрів України: Закон України зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.

6. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

Пахнін Микола Леонідович

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

Останнім часом формат масово-інформаційних відносин в Україні зазнав помітних змін. Засоби масової комунікації стали вагомим засобом політичної комунікації між суспільством та владою. Проте сьогодні цей інформаційно-комунікативний вектор існує в таких умовах, коли громадяни не мають відчуття рівноправності в інформаційних відносинах і насправді не можуть впливати на державну політику. Використання ЗМІ, які виступають одним з основних елементів засобів масової комунікації, як інструменту пропаганди нажаль ще залишається одним з підходів органів публічної влади до взаємовідносин з мас-медіа, що не відповідає демократичним принципам. Також низька ефективність співпраці органів публічної влади із засобами масової інформації зумовлена недостатнім рівнем професіоналізму працівників підрозділів взаємодії зі ЗМІ в органах публічної влади та відсутністю чітких науково-методичних підходів, які б базувалися на концепції інформаційної взаємодії в умовах інформаційної війни проти України.

Проблемні питання відносин органів публічного управління та засобів масової комунікації в Україні ґрунтуються на дослідженні комунікативних аспектів інформації, проблем інформаційної безпеки та статусу мас-медіа, які постійно перебувають у полі зору В. Іванова, В. Бебика, В. Королька, Н. Костенко, О. Литвиненка, Г. Почепцова, С. Чукут, І. Слісаренка та ін.

Історію створення взаємовідносин органів публічного управління та засобів масової комунікації має кожна країна. Аналіз теоретичних концепцій політичної комунікації (від класичних поглядів Ю. Габермаса до досліджень сучасних українських авторів) дозволяє дійти висновку про можливість виокремлення двох типів такої комунікації: “традиційної” політичної комунікації “згори”, ініціатором якої виступає влада, що інформує громадян про свої рішення (у більшості випадків не очікуючи на зворотний зв’язок); та “альтернативної” політичної комунікації, ініціатором якої виступає громадськість у формі громадських об’єднань та організацій різного типу [5].

Сучасне громадянське суспільство має задовольняти власну інформаційну потребу. Суспільство, яке має можливості це зробити, не тільки не відчуває інформаційного голоду, а й ототожнюється з функціонуванням демократії в ньому. Інформаційні потреби індивіда зумовлені соціальними чинниками, зокрема рівнем розвитку суспільства. Саме розвиток суспільства та його залучення до продуктів науково-технічного поступу обумовлює значний рівень мотивації щодо отримання інформації. Становлення в Україні громадянського суспільства мало б вирішити двогранне завдання. З одного боку, забезпечити реальну можливість громадян через різні форми їх об’єднання здійснювати результативний вплив на державу. З іншого – громадянин повинен усвідомити себе відповідальним за формування і здійснення державної політики [1]. При цьому, в нашій державі очевидно існує проблема пасивності самих громадян, яка є однією з головних загроз, що становить небезпеку для розвитку демократії, становлення інституцій громадянського суспільства [2]. Зростання ролі соціальних проблем у житті сучасного суспільства призвело до збільшення питомої ваги соціальної політики в загальній політиці держави. Створення демократичного, стабільного суспільства в Україні неможливе без зваженої, вискоєфективної соціальної політики [4].

Сьогодні, за умови критичної ситуації в інформаційній сфері та наявності інформаційної війни, сучасність вимагає від органів

публічного управління відкритості, гласності, доступності інформації для журналістів місцевих і регіональних ЗМІ про урядову політику, програми, дію органів місцевого самоврядування, державні органи та посадових осіб. Зазначені позиції задекларовано багатьма законами, прийнятими за період становлення України, як незалежної демократичної держави. Але проблема в тому і полягає, що органи публічного управління досить часто цих законів не дотримуються, відмовляють журналістам у наданні інформації, яка не заборонена до оприлюднення, що негативно впливає і на висвітлення роботи органів публічної влади.

Як зазначає А. Москаленко “інформаційна проблема – це потреба знань, яка притаманна кожному суб’єктові, відбиває його індивідуальність і отримує конкретний вираз у формі інформаційних запитів” [3]. Практично ж, індивід як представник суспільства перебуває в пошуку суспільної інформації, хоча часто цей пошук є підсвідомим. Специфічною рисою мас-медіа в Україні полягає в тому, що ЗМІ, як основний елемент засобів масової комунікації, перебувають у певній залежності від політичної орієнтації власника. Така тенденція притаманна також провідним західним мас-медіа, однак відмінність полягає в тому, що вони не здійснюють пряме лобювання політичних діячів.

Отже, варто підсумувати, що ЗМІ, як один з ключових елементів засобів масової комунікації є незамінними для органів публічної влади в роботі з широкими колами громадськості. Засоби масової інформації та органи публічної влади постійно взаємодіють між собою, а тому взаємозалежні. Держава має можливість впливати за допомогою ЗМІ на формування людського світобачення. Державні ЗМІ – важлива ланка інформаційної безпеки України. Органи публічного управління і ЗМІ повинні мати партнерські відносини, але вони мають двосторонній характер. З одного боку, орган влади прагне передати інформацію про себе до ЗМІ, з іншого – відслідковувати зміст масових комунікацій з ряду питань, у тому числі й про себе. Недарма часто використовуємо саме термін “взаємодія”, тобто “взаємна дія, взаємний вплив”, поєднання зусиль. Що краще організована робота влади з редакцією, то менше підстав для взаємних непорозумінь і конфліктів. Взаємоповага й довіра обох сторін роблять свою справу, перетворюючи буденний процес інформування населення в результативну й корисну для суспільства роботу.

Список використаних джерел:

1. Дубов Д. Засоби масової інформації як якісно нові суб'єкти політичних комунікацій / Д. Дубов // Політичний менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 57–63.
2. Дуцик Д. Політична журналістика / Д. Дуцик. – К. : ВД “Києво-Могилянська академія”, 2005. – 138 с.
3. Інформаційна сфера як духовне явище / за ред. А. Москаленка. – К. : Центр вільної преси, 1999. – 122 с.
4. Кіреєва О. Формування інформаційної політики України – шлях до інтеграції у світове співтовариство / О. Кіреєва // Вісник НАДУ. – 2005. – № 1. – С. 64 – 373.
5. Шпортько О. Інформаційно – комунікаційна складова національного медіа-простору України / О. Шпортько // Політичний менеджмент : Український науковий журнал. – 2008. – Спец. вип. – С. 164–171.

Рачинська Марія Петрівна

ВЗАЄМОДІЯ ЛОБІЗМУ ТА GR-МЕНЕДЖМЕНТУ У СФЕРІ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПРАКТИКИ

У результаті аналізу наукових праць, присвячених дослідженню різних аспектів теоретичної ідентифікації терміна “лобізм”, визначилась група вчених, які доводять доцільність його розуміння в контексті взаємозв'язку з поняттям *Governmental Relations (GR)* – зв'язки з органами державно влади та *Public Relations (PR)* – зв'язки із громадськістю. Прихильники розгляду лобізму в контексті зв'язків з органами державної влади *GR* визначають як структурну складову політичного життя суспільства, яка характеризує демократичну модель розподілу владних повноважень. Прихильниками другої групи – *PR* – лобізм визначається як техніка налагодження зв'язків із громадськістю у будь-якій сфері суспільного життя, а тому він досить часто виступає в певній формі відчуженості від сфери реалізації політичної влади.

У той же час лобізм є важливим функціональним інструментом налагодження зворотної взаємодії структурних елементів політичної системи. Йдеться про те, що лобізм забезпечує певний ресурсний потенціал для налагодження певних зв'язків та досягнення зворотної взаємодії між різними соціальними струк-

турами. Як синтезоване уявлення про лобізм, яке включаєв себе *GR* – зв'язки з органами державно влади та *PR* – зв'язки із громадськістю С. Уентейром запропоновано розглядати його у контексті *Governmental Public Relations (GPR)* – громадські зв'язки з органами державної влади. З огляду на це лобістами виступають люди, які забезпечують налагодження взаємодії між владою та бізнесом шляхом “прокладення мостів між ними аби по цьому мосту могли вільно рухатись лобісти з цікавими пропозиціями для влади” [5, с. 184].

Виходячи з цього, категорія “*governmental public relations*” являє собою сферу загального менеджменту щодо організації суспільства, тоді коли лобізм виступає у ролі своєрідного каналу “інтерфейсу, інституту суспільства, через який організації намагаються передати свої рішення” [5, с. 201].

Дотримуючись даної контекстної логіки, лобізм постає у ролі певної технології, яка дозволяє вивчати потреби громадян та реалізовувати методологію прийняття законів. Це у свою чергу, дозволяє вибудувати ієрархію “політичних міжособистісних відносин” у процесі реалізації відповідних проектів по налагодженню взаємодії між “професійною громадськістю” та певними інститутами органів державної влади та політичними структурами. В межах аналізу сутності лобізму особлива методологічна роль належить концепції Р. Парвейн, який пропонує розглядати його у взаємозв'язку з *GR* – як сферою загального менеджменту. В даному відношенні лобізм являє собою своєрідну технологію, реалізація якої потребує відповідного “функціонального простору”, в ролі якого і виступає *GR* – як сфера загального менеджменту, яка навчає фахівців тому як “знайти необхідних нам людей для реалізації відповідних проектів, деталі прийняття певних законів, ієрархію політичних міжособистісних відносин” [6, с. 71].

Це свідчить також і про те, що *GR* – *фахівці*, які організують процеси реалізації відповідних проектів, також виступають певними лобістами щодо налагодження системи взаємодії “компанія-бізнес-асоціація-влада”, в такий спосіб поглиблюючи внутрішню функціональну взаємодію між відповідним структурними підрозділами щодо реалізації певних лобістських проектів. Своєрідним доповненням до наведеного вище підходу слугує концепція М. Нелсена, який під *GR* розуміє структурно-функціональну складову реалізації лобізму, оскільки він дозволяє “найбільш ефективно передбачати та прогнозувати можливі проблем та потенційні

можливості з боку органів державно-влади щодо результативності реалізації відповідних проектів” [4, с. 83].

Виходячи з цього, на фахівця з *GR* в межах певної інституційної структури та діяльність якого інституційно закріплена, покладається реалізація стратегії розвитку взаємодії з відповідними політичними та державно-управлінськими структурами. Обґрунтовуючи стратегічну роль взаємодії лобізму з *GR*-менеджментом, К. Джилсон вказав на функціональну відмінність між ними у контексті реалізації відповідних проектів. Вчений виходить із класифікації технологічної відмінності у сферах функціонування лобізму та *GR*-менеджменту [3]. Досить цікаве порівняння можливості узгодження у процесі діяльності політичних та державно-управлінських структур лобізму та *GR*-менеджменту представлено в концепції Д. Конра [2].

На його думку, лобізм та *GR*-менеджмент детерміновано взаємодоповнюють один одного, зокрема *GR*-менеджмент, як система управління забезпечує підготовку концепції презентації певного проекту, а лобізм забезпечує побудову чітко структурованого процесу продажу та просування відповідного проекту. Подібну позицію також відстоює Ж. Беррі, на думку якого лобісти аби спростити процеси “безпосереднього проштовхування інтересів” мають обов’язкового володіти певними навичками *GR*-менеджменту, який дозволить їм отримувати якісну інформацію щодо просування відповідних проектів, забезпечуючи у такий спосіб координацію та підтримку лобістської діяльності загалом [1].

Це свідчить про функціонально тісну взаємодію між лобізмом та *GR*-менеджментом у контексті реалізації відповідних проектів у сфері державно-управлінської та політичної практики. Таким чином, *GR*-фахівець, імплементований у відповідну інституційну структуру на постійні основі, досить добре буде обізнаний в її проблемних аспектах функціонування, а також тенденціях та потенціалі розвитку.

В той час коли діяльність лобістів залучається лише на проектній основі, завдяки чому вони досить часто виявляються функціонально відчуженими від реалізації відповідних стратегій розвитку організації, *GR*-фахівці завжди інституційно закріплені за певною структурою, а тому володіють широкими ресурсними можливостями щодо забезпечення її розвитку, позбавлені можливості реалізації відповідних тіншових технологій, забезпечуючи підтримку та просування лише “правильних” інтересів.

Список використаних джерел:

1. *Berry J. M.* Lobbying for the People: the political behavior of public interest groups / J. M. Berry. – N-Y. : Princeton University Press, 2007. – 331 p.
2. *Conrad D. P.* The German Polity / D. P. Conrad. – Sixth Edition. – N-Y. : Longman Publishers USA, 1996. – 338 p.
3. *Jillson C.* American Government. Political Change and Institutional Development / C. Jillson. – Orlando : Harcourt Brace College Publishers, 2009. – 543 p.
4. *Nelson M.* The Presidency A to Z / M. Nelson. – Second Edition. – Washington, D.C. : Congressional Quarterly Inc., 2008. – 603 p.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Sixth edition / [edited by Sally Wenmeier, Phonetics Editor Michael Ashby]. – Oxford University Press, 2000. – 1540 p.
6. *Parvin P.* Friend or Foe? Lobbying in British Democracy. – London : Hansard Society Press, 2007. – 357 p.

Розмаріцина Наталія Анатоліївна

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК СИСТЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Глобалізаційні процеси тісно пов'язані з новітніми технологіями, які сприяють поширенню інформації по всьому світі. Цьому посприяли, зокрема, розпад СРСР і соціалістичного табору, ліквідація двополярного світу, а також стрімкий розвиток східних країн, які формують нові потужні центри світової економіки.

В контексті євро-інтеграційного вектору розвитку України загострюються проблеми національної безпеки, а отже технологічні та інформаційні вибухи змушують шукати все нові механізми та інструменти для забезпечення сталого розвитку держави, регіонів та міст. У теперішній час міста являють собою опорні центри розвитку територій, а точніше територіальні громади цих міст стоять перед проблемою необхідності адекватно та своєчасно реагувати на зміни як глобальні, так і регіональні, а також на зміни в самій громаді [1, с. 9].

У розвинених західноєвропейських країнах на даний час також спостерігається тенденція передачі органами місцевого самоврядування частини функцій надання самоврядних (громадських)

послуг приватним, змішаним та іншим структурам. Тобто місцеві органи влади вже не тільки безпосередньо надають такі послуги, а й забезпечують надання їх із залученням ринкових механізмів. Причому акцент на забезпечення організації надання послуг усе більше посилюється. В Україні частину послуг подібного характеру також може бути покладено на ринкові структури під безпосереднім контролем і за сприяння місцевих органів влади [2, с. 69].

Сучасна зарубіжна практика надання адміністративних послуг характеризується, з одного боку, розподілом відповідальності між центральними й місцевими органами влади у цій сфері, а з іншого боку – їхнім партнерством [2, с. 231].

В умовах глобалізації та розбудови інформаційного суспільства традиційні способи взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами стають недостатньо ефективними та потребують реформування. Для створення нових, більш зручних методів доступу до інформації та адміністративних послуг все частіше застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології. Електронізація адміністративних послуг можлива лише в разі їх чіткого визначення, стандартизації та уніфікації процесу надання та форми документа, який використовується для оформлення результатів адміністративної послуги. Це означає, що в недалекій перспективі переважна більшість громадян України, які так чи інакше потребують адміністративних послуг, отримає реальну можливість звернутися до конкретної установи за посередництвом відповідного електронного інформаційного джерела.

Створення в Україні віртуальних офісів надання адміністративних послуг як єдиного джерела інформації про всі послуги надасть громадянам можливість отримати інтерактивні послуги.

Отже, необхідність інформаційного забезпечення ЦНАП електронними ресурсами (передусім веб-сайтами), а також підтримка цих ресурсів у належному стані набуватиме все більшої актуальності [3].

Враховуючи міжнародний досвід ідеальним варіантом є створення загальнодержавного веб-порталу щодо адміністративних послуг та його зв'язок з усіма універсалами послуг в межах держави.

Міжнародне законодавство має приклади правового вирішення проблем, які виникають під час дистанційного надання адміністративних послуг, насамперед, це такі закони: Типовий закон про електронну торгівлю, Директива ЄС “Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку”, Конвенція ООН “Про використання

електронних повідомлень у міжнародних договорах”. В той же час, зазначені модельні закони слід імплементувати в українське законодавство з обов’язковим урахуванням певних особливостей нашої правової системи. Впровадження та подальший розвиток електронної демократії у роботу всіх центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо надання адміністративних послуг населенню через Інтернет, зробить її більш прозорою, раціональною й такою, що враховує інтереси громадян, сприятиме спрощенню їх взаємодії з органами влади та державними установами.

Таким чином, глобалізація є програмою розвитку світу, яка становиться своєрідним стартовим майданчиком для сучасних технологічних звершень з метою об’єднання людства перед викликами сучасності та продовження свого розвитку.

Список використаних джерел:

1. *Нудельман В.* Розробка Стратегії розвитку територіальної громади: загальні засади методики / В. Нудельман, І. Санжаровський // Київ. Центр Ін-ту Схід- Захід. – К. : Вид-во “Дата Банк Україна”, 2002. – 232 с.

2. *Кравченко В. І.* Місцеві фінанси України : навч. посіб. / В. І. Кравченко. – К. : Знання, 1999. – 487с.

3. *Тимощук В.* До проблеми правового регулювання адміністративно-процедурних відносин [Електронний ресурс] / В. Тимощук. – Режим доступу: www.justinian.com.ua.

Семененко Ірина Сергіївна

КОРПОРАТИВНІ ЦІННОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

У сучасній соціології управління зростає інтерес до теоретичних і прикладних досліджень організаційної або, як вважають за краще називати її деякі фахівці, корпоративної культури. Найбільш активно вченими розробляється організаційно-культурна проблематика в комерційних структурах: банках, торгових компаніях, промислових підприємствах. Що ж стосується публічних органів управління, то тут дослідницький інтерес виявляється слабше, хоча його динаміка має тенденцію до наростання. Важливість дослідження визначається теоретичною та практичною

значущістю дозволу глибокого протиріччя між бюрократичною культурою державної цивільної служби, що склалися в ній базовими уявленнями, цінностями і нормами, з одного боку, і вимогами держави. А також експектації суспільства, яке, як показують результати опитувань громадської думки, вкрай низько оцінює ефективність державного управління і результативність діяльності службовців.

Уже сьогодні важливість публічного управління обумовлена перспективою реформування державної цивільної служби, в тому числі трансформації її організаційної культури, стан якої досліджено явно недостатньо, а потенційні реформатори не володіють необхідними знаннями та навичками в цій сфері. У цих умовах зростає затребуваність знань і досвіду культурних змін регіональної цивільної служби як складової частини загального процесу реформування.

Організаційна культура трактується не як атрибут, а як позначення того, що організація по суті є. Вона скоріше як комплексне соціокультурне утворення, під опосередкованим впливом якого забезпечується конвенціонально узгоджене сприйняття реальності і відповідна йому групова поведінка людей.

Організаційна і корпоративна культури порівняно недавно, у другій половині ХХ ст. стали предметом наукових досліджень соціологів, соціальних психологів і антропологів, представників управлінських дисциплін. Однак плідні теоретичні передумови зустрічаються в зарубіжній та вітчизняній літературі в роботах таких авторів, як Д. Елдрідж і А. Кромбі, М. Пақановській та Е. Браун. Проблемі організаційної культури у сфері управління підприємствами та корпораціями приділено увагу у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як Б. Карлоф, Т. Ландіна, І. Алексеев, Г. Хаєт та ін.

Теоретичні основи організаційної культури в державному управлінні висвітлені у працях таких дослідників, як В. Веснін, М. Магура, В. Маслов, А. Наумов, Ю. Палеха та інших. Окремі проблеми щодо змісту організаційної культури в державному управлінні та місцевому самоврядуванні висвітлено в роботах В. Воронкової, Б. Гаєвського, М. Нинюк, О. Оболенського, М. Рудакевич, В. Тертички, С. Яромич [1–4].

Проте сьогодні організаційно культурна проблематика в цілому і публічної служби особливо не отримала в нашій науці адекватної концептуальної і методичної розробки, також не ви-

значено співвідношення понять організаційної та корпоративної культури в теоретичних і прикладних дослідженнях публічного управління.

Останнім часом в Україні та світі в цілому відбулися кардинальні зміни в умовах функціонування публічного управління, що у свою чергу, відображає загальні тенденції розвитку всього суспільства. У публічному управлінні відбуваються ті ж зміни, що і в комерційному секторі: змінюються методи управління, поширюються нові соціальні технології, змінюються цілі та пріоритети розвитку, фінансове середовище, з'являються нові способи облаштування суспільного життя, змінюються функції.

Так, у все більшому числі конкретних сфер публічного управління потрібні нестандартні рішення поступово виникаючих нових завдань. У цих сферах традиційна модель менеджменту оновлюється, авторитарне управління замінюється менеджментом участі, заснованим на активному залученні виконавців у процесі вироблення та прийнятті рішень. Таким чином, корпоративна культура публічного управління трансформується, переходячи від командно-адміністративних методів до переважно правових.

Перехід менеджменту в публічній службі від традиційної бюрократичної до нової моделі управління орієнтовано на пошук ефективного рішення постійно наростаючих проблем, характеризується більшою орієнтацією на цілі і місію у порівнянні з орієнтацією на правила і процедури, причому практика формування місії в публічній службі (узагальненої мети і концентрованих принципів) постійно зміцнюється.

У сучасному українському публічному управлінні підтримують свою значущість такі корпоративні цінності: культура ділових відносин, оволодіння службовцями вміннями і навичками, характерними для сучасного стану суспільства: вміння аналізувати інформацію, працювати в команді, вести службові переговори та ін.

Підставами для такого твердження можуть бути наступні фактори: значна частина службовців визнає значення корпоративних цінностей комунікаційного змісту; державні службовці сьогодні відзначають у себе властивості, якості, навички і вміння, характерні для сучасної організаційної культури.

Отже, в сучасному публічному управлінні співіснують як традиційні корпоративні, так і нові, тільки зароджуються цінності. Важливий і той факт, що процес виникнення, закріплення

і розвитку нових цінностей у владних структурах сповільнене, у зв'язку з закономірним прагненням влади до самозбереження. Крім того, йдуть в Україні перетворення: пред'являють підвищені вимоги до професійної, базової, загальнокультурної підготовки публічних службовців, тому необхідна відмова від стереотипу недавнього минулого про те, що державою здатний керувати будь-який громадянин, що для роботи в апараті держслужби не має спеціальної освіти. Як показує вітчизняний і зарубіжний досвід, для ефективного управління суспільними процесами насамперед потрібні великі знання, навчання професійним навичкам керівництва та управління, знання в області психології та інших суспільних наук [5–6].

Таким чином, дисципліна, відповідальність і стабільність – ці корпоративні цінності є як би консервуючими якість, що гарантують стійкість публічного управління як соціального інституту в період трансформації інших соціальних інститутів.

Список використаних джерел:

1. Бала О. І. Рейтинг корпоративної культури: зміст та визначення / О. І. Бала // Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів : НУЛП, 2008. – С. 22–24.
2. Баюра Д. О. Методологічні підходи до формування корпоративної культури у системі корпоративного управління [Електронний ресурс] / Д. О. Баюра // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 4 (12). – Режим доступу : [http://www.nvisnik.geci.cn.ua/pdf/2011/nv_4\(12\)/024-028.pdf](http://www.nvisnik.geci.cn.ua/pdf/2011/nv_4(12)/024-028.pdf) 4.
3. Бутинець Ф. Ф. Світовий бізнес : [навч. посіб.] / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП “Рута”, 2004. – 498 с.
4. Воронько Л. О. Теоретико-організаційні основи культури праці державних службовців України : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.03 – державна служба / Л. О. Воронько. – Дн., 2014.
5. Гайдученко С. О. Специфіка організаційної культури у публічному управлінні / С. О. Гайдученко // Аналітика і влада : журн. експерт.-аналіт. матеріалів і наук. пр. Ін-ту пробл. держ. упр. та місц. самоврядування Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2015. – № 11.
6. Корпоративна культура : навч. посібник / Т. І. Євтухова, Ю. В. Легенько, О. В. Родіонов, О. М. Руденко. – К. : [б. в.], 2013. – 185 с.

Томашевська Тетяна Вячеславівна

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проблема формування складу політико-управлінської еліти є найважливішим питанням для забезпечення життєдіяльності будь-якої системи влади і, безумовно, всього суспільства.

Зазначимо, що питання про формування еліт для політичного управління повинне ставитися не абстрактно, а конкретно в зв'язку з планами політичної модернізації країни, тобто загальним уявленням про те, як повинна змінюватися країна в просторі, що глобалізується.

В кінці ХХ – на початку ХХІ ст. відбувся стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, які, проникаючи в усі сфери соціальної реальності, трансформували колишню систему суспільних відносин. Сучасна епоха переходу індустріального суспільства в новий якісний стан – постіндустріальне, інформаційне суспільство заснована на принципі відкритості інформації та високорозвинених інформаційних технологіях. Всі основні сфери життєдіяльності сьогодні значною мірою знаходяться під впливом комунікаційних процесів, що охоплюють своїм впливом політичні інститути, органи державної влади та місцевого самоврядування, професійні спільноти, економічні інститути і сферу послуг.

Характерними рисами сучасного суспільного розвитку є:

- збільшення ролі інформаційного ресурсу в соціально-політичній і економічній сферах;
- створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію всіх соціальних інститутів, доступ до світових інформаційних ресурсів;
- визначення сучасного суспільного прогресу, перш за все, розвитком інформаційних технологій [3].

У соціальній сфері розширення доступу до інформації стає найважливішим стимулятором зміни якості життя, формування і утвердження “інформаційної свідомості”. В економіці інформація набуває значення базового фактора подальшого розвитку, виступаючи в якості ресурсу, послуг, товару, джерела зайнятості. Культурний критерій полягає у визнанні ціннісного характеру інформації. В області політики інформаційний ресурс сприяє зростанню участі громадян в політичному процесі і досягненню консенсусу між різними соціальними групами.

Іншою всеохоплюючою тенденцією розвитку сучасного суспільства є глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Як зазначає О. Гаман-Голутвина, ядро політичної глобалізації – це процес посилення взаємодії між елітами, нова якість міжелітних контактів, коли на зміну відносно стійким альянсам в рамках національних кордонів і військово-політичних союзів приходить гнучка система тимчасових елітних альянсів, які перетинають державні кордони [1]. Утворюється транснаціональна еліта, слабшає її підзвітність національним електорату, а значить процеси глобалізації, в певному розумінні, посилюють політичну владу еліт.

Більше того, на думку багатьох вчених, сучасний світ рухається до створення нової страти – корпоративних еліт, які формуються в результаті фактичного злиття верхівки політичних і бізнес-еліт і чинять багато в чому визначальний вплив на прийняття найважливіших політико-управлінських рішень. Так, на початку XXI ст. у світі діяло близько 64 тис. ТНК, що контролювали понад 830 тис. філій. Майже 50 % експортних операцій США здійснюються американськими та зарубіжними ТНК, у Великобританії – до 80 %, в Сінгапурі – близько 90 % [2].

Зазначені особливості функціонування сучасного політичного простору суттєво змінили фактори групової згуртованості еліт, підстави і способи розподілу політичних ролей, ресурси, що забезпечують їх панування, ціннісні орієнтації.

Тож, можна відзначити, що сучасні політико-управлінські еліти являють собою своєрідну систему зв'язків, комунікацій, що об'єднує представників різних соціальних груп, які беруть участь в процесі розробки, прийняття і реалізації політичних та управлінських рішень.

Досвід показує, що в сучасних умовах інформаційного суспільства система прирікає себе на руйнування, якщо закриває шлях наверх талантам і здібностям, недостатньо враховує реальну соціальну мобільність. В реальних умовах глобалізації ринку вирішальне значення мають здібності людини до нестандартного мислення та інновацій, до оригінального рішення проблем.

Таким чином, основні риси сучасного політичного простору, які полягають в тому, що всі основні сфери життєдіяльності сьогодні в значній мірі знаходяться під впливом комунікаційних глобальних процесів, сприяють утворенню транснаціональної еліти, яка не підзвітна національним електорату, а значить процеси глобалізації, з одного боку, посилюють політичну владу еліт.

З іншого боку, опосередкованим ефектом глобалізації є повернення еліт в стан невизначеності і високих ризиків, так як глобальні процеси, що розвиваються в сучасному світі, безпосередньо впливають і на зростання політичної культури суспільства.

В силу зазначених причин сучасні політико-управлінські еліти є своєрідним системою зв'язків, комунікацій, що об'єднує представників різних соціальних груп, що беруть участь в процесі розробки, прийняття і реалізації політичних та управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. *Гаман-Голутвина О. В.* Трансформация роли элит и этики госслужбы в условиях глобализации. Материалы Конгресса МАПН (Квебек) / О. В. Гаман-Голутвина. – М. : Вестник РАПН, 2000. – С. 8.

2. *Кочетков А. П.* Корпоративные элиты в мировой системе корпоративно-экономических отношений / А. П. Кочетков. – Ростов-н/Д. : Материалы Первого Всероссийского элитологического конгресса с международным участием “Элитология России: современное состояние и перспективы развития”, 2013. – Т. 1. – С. 444.

3. *Усова Ю. В.* Политическая элита современной России: динамика и позиционирование : автореф. дис. ... д-ра полит. наук. – Владикавказ, 2014. – С. 24.

Хлебников Артем Андрійович

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА РИНКУ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Ринок публічних послуг є однією з різновидів ринку, що виділився з раніше єдиного ринку фізичних товарів і послуг. Об'єктом продажу на даному ринку виступають публічні послуги. У сучасній державі з ринковою економікою ринок публічних послуг функціонує в рамках існуючих відносин власності і розвивається за законами ринкового господарства.

Стан ринку публічних послуг формується з великої кількості інституційних елементів, які представляють собою систему установ і організацій, що забезпечує всю сукупність діяльності людини, взаємодій держави, індивідів і соціальних груп з метою максимізації задоволення матеріальних і духовних потреб людини.

Ринок публічних послуг є складною динамічною системою. Системними властивостями ринку публічних послуг є функціональ-

ність, ієрархічність, цілеспрямованість, цілісність, самоорганізація, стійкість, структура і керованість. Однією з головних властивостей даної системи є динамічність. Властиві ринку публічних послуг функціональні характеристики обумовлюють його особливості.

По-перше, це галузева належність публічних послуг. Існують різні точки зору з цього питання. Так, А. Павлова, С. Ткаченко, Б. Сороко пропонують виділити три групи галузей:

1. Галузі, що виконують функцію виховання і освіти членів суспільства, відтворення кваліфікованих кадрів (охорона здоров'я, фізична культура, система освіти, культура і мистецтво).

2. Галузі, покликані задовольняти потреби в умовах життя (житлово- комунальне господарство, побутове обслуговування, охорона природи тощо);

3. Види діяльності, що регулюють соціально-економічні процеси (наука, управління, соціальне забезпечення та ін.) [3, с. 23].

Називаючи публічні послуги послугами соціально-культурного сервісу, З. Зайнашева виділяє такі, як послуги освіти, медицини, культури і мистецтва, фізкультури, спорту, дозвілля, санаторно-курортні та оздоровчі, послуги туризму і подорожей [1].

Отже, визначимо, що в якості основних публічних послуг можна розглядати соціальні послуги, а саме послуги, що надаються у сферах: освіти і науки, охорони здоров'я, культури і фізичної культури, послуги з соціального забезпечення, дозвілля тощо.

Друга особливість ринку публічних послуг – безкоштовність або часткова платність надання публічних послуг. Безкоштовність публічних послуг передбачає відсутність безпосереднього відшкодування витрат на їх виробництво в момент отримання. А це дозволяє зробити обсяг їх споживання відносно незалежним від розмірів поточного доходу споживача на ринку публічних послуг. Це необхідно у зв'язку з високою значущістю цих послуг для всього суспільства в цілому. В основі публічної послуги лежать конституційні права громадян, реалізація яких повинна забезпечуватися державою, тобто забезпечення цими послугами має бути гарантовано всім, незалежно від доходу.

Третя особливість ринку публічних послуг полягає в тому, що функціонування ринку публічних послуг відіграє важливу роль у накопиченні людського капіталу. Цей процес представляє собою зовнішній ефект. І освіта, і охорона здоров'я, і культура, і спорт, задовольняючи безпосередні потреби людей, одночасно є фактором виробництва людського капіталу. Як зазначає С. Медянцева, критерієм

ефективності надання публічних послуг є не отримання прибутку безпосереднім виробником, а стабілізація і підвищення доходів домогосподарств для забезпечення процесу нагромадження людського капіталу. Таким чином, суспільство зацікавлене в наданні публічних послуг, тобто вони соціально значимі. Їх надання є одним з тих способів, за допомогою яких створюються умови для задоволення соціально-пріоритетних потреб виходячи з інтересів суспільства [2].

Четверта особливість полягає у високій динамічності ринкових процесів. Це обумовлено такими властивостями послуги, як неможливість збереження, необхідність оновлюватися для забезпечення швидкого реагування на зміну споживчого попиту, прагнення до постійного вдосконалення тощо.

П'ята – сегментованість попиту на послуги залежно від доходів, цін, суб'єктивної оцінки споживачем значущості (нагальності) послуги, а також від національних традицій і особливостей споживання, стилю життя тощо.

Шоста – високий ступінь диференціації послуг як ринкового продукту по споживчим характеристикам (горизонтальна диференціація) і за рівнем якості (вертикальна диференціація).

Сьома – виражена територіальна сегментація і локальний характер. Локальний характер проявляється а тому, що потреби в звичайних послугах, як правило, задовольняються але місцем проживання або за місцем роботи.

Восьма – важлива роль нецінових факторів. Потенціальної споживачі послуги звертають серйозну увагу не стільки на рівень цін, скільки на якість обслуговування, наявність сучасних і безпечних технологій, у тому числі якщо акцент робиться на сервісній складовій.

Із зазначеного випливає, що ринок публічних послуг є:

– одним з різновидів ринку, що виділився з раніше єдиного ринку фізичних товарів і послуг:

- ринком недосконалої конкуренції;
- легальним і регульованим ринком, що функціонує за участю та під контролем держави;
- має різні територіальні рівні;
- відноситься до групи ринків споживчих товарів;
- є відкритим ринком.

Отже, ринок публічних послуг існує в просторі (територіальна ознака), має обсяг (кількісне вираження у вигляді товарів і послуг) і розвивається в часі (його часову динаміку доцільніше

досліджувати в інституціональному аспекті). Тому дослідження ринку публічних послуг повинно мати вертикальний, горизонтальний і глибинний (кількісно-якісний) напрямок.

Список використаних джерел:

1. *Зайнашева З. П.* Совершенствование территориального управления сферой услуг / З. П. Зайнашева // Проблемы теории и практики управления. 2004. – № 4. – С. 51–55.

2. *Медянцева С. Г.* Система социальных услуг в процессе становления и развития рыночной экономики : автореферат дис. ... канд. экон. наук / С. Г. Медянцева. – Кемерово, 2003. – 20 с.

3. *Павлова А. Д.* Социальная инфраструктура – результат и фактор эффективности производства / А. Д. Павлова, С. С. Ткаченко, Е. И. Сороко и др. ; науч. ред. В. И. Дриц. – Минск : Наука и техника, 1980. – 280 с.

Черняк Михайло Євгенійович

РЕГІОНАЛЬНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Протягом людської історії існувало багато прикладів бурхливого розвитку і швидкого занепаду різних регіонів. Подібні приклади існують і зараз. Чому так відбувається? Що на це впливає? Відповідь на ці запитання багато у чому надає теорія регіональної модернізації, що визначає основні закономірності та особливості даного процесу. При цьому, як і класична теорія модернізації, теорія регіональної модернізації містить п'ять таких основних елементів: визначення поняття регіональної модернізації, особливості процесу регіональної модернізації, результати регіональної модернізації, а також динаміка і моделі регіональної модернізації. Розглянемо їх докладніше.

1. Поняття регіональної модернізації. Слід зазначити, що не існує єдиного загальноприйнятого визначення регіональної модернізації, але узагальнюючи існуючі визначення, можна сказати, що в цілому, регіональна модернізація пов'язана з історичним процесом змін, в якому регіони досягають і підтримують передовий світовий рівень в економічній, соціальній та інших сферах. Або, іншими словами, це і процес, в якому розвинуті регіони підтримують високий рі-

вень соціально-економічного розвитку, так і процес, в якому регіони, що розвиваються, досягають високого рівня соціально-економічного розвитку. Зрозуміло, що даний процес потребує постійних, безперервних змін, які дозволяють регіонам бути гнучкими і адаптивними до їхнього внутрішнього та зовнішнього середовища.

2. Особливості процесу регіональної модернізації. Процес регіональної модернізації з XVIII по XXI століття можна розділити на два основні періоди. Перший період дослідники називають першою регіональною модернізацією, він, як і модернізація у цілому, пов'язаний з процесами переходу від сільськогосподарської економіки до індустріальної економіки, від аграрного суспільства до індустріального суспільства і від аграрної цивілізації до індустріальної цивілізації. Другий період називають другою регіональною модернізацією, і він пов'язаний (знов таки, як і модернізація в цілому) з процесами переходу від індустріальної економіки до економіки знань, від індустріального суспільства до суспільства знань і від індустріальної цивілізації до цивілізації знань.

Втім, не можна стверджувати, що друга регіональна модернізація є крапкою у регіональному розвитку, оскільки трансформації соціально-економічної структури, що відбуваються в процесі регіональної модернізації є не абсолютними, а гнучкими. Це проявляється, зокрема, у тому, що якщо розвинені регіони завершили два періоди процесу їх модернізації послідовно, то регіони, що розвиваються, можуть завершити два періоди процесу їх модернізації або послідовно, або одночасно через відповідно координацію дій і зусиль в рамках відповідної регіональної політики, і це можна назвати інтегрованою модернізацією.

Процес регіональної модернізації в цілому ґрунтується на чотирьох основних принципах: принципі асинхронності даного процесу, принципі просторової нерівномірності, принципі структурної стабільності та принципі змінності статусу. Реалізацію цих принципів наочно можна бачити на прикладі європейських і Північно-Американських країн, досвід регіональної модернізації яких свідчить про те, що за останні двадцять років, близько 80 відсотків регіонів з високим рівнем розвитку продовжували залишатися на такому рівні, близько 70 % регіонів з середнім рівнем розвитку продовжували залишатися на такому рівні, і близько 80 % регіонів з низьким рівнем розвитку так само продовжували залишатися на такому рівні. Іншими словами, у 20 % регіонів з високим рівнем розвитку понизився статус, у 20 % регіонів із середнім рівнем роз-

витку статус підвищився, а у 10 % – знизився, у 20 % регіонів з низьким рівнем розвитку статус підвищився. Хоча слід також зазначити, що імовірність зміни статусу є різною в країнах з різним рівнем модернізації, проте імовірність зміни статусу на регіональному рівні все одно більше, ніж на національному рівні.

3. Результат регіональної модернізації. Результатом регіональної модернізації є перехід з одного стану в інший, від однієї сучасності в іншу та її популяризація серед населення. Але основною метою при цьому виступає забезпечення всебічного розвитку людини.

4. Динаміка модернізації. Основними рушійними силами першої регіональної модернізації стали інвестиції, технологічний прогрес, індустріалізація й урбанізація; другої регіональної модернізації – інновації у знаннях, інституційні інновації і людський капітал; інтегрованої модернізації – освіта, інвестиції, індустріалізація, інформатизація, урбанізація, субурбанізація, технологічні інновації та інституційні інновації. При цьому якщо соціально-економічний розвиток, що став наслідком першої регіональної модернізації, може бути інтерпретованим з позицій класичної та неокласичної економічної теорії, то соціально-економічний розвиток, що впливає з другої регіональної модернізації і нової інтегрованої модернізації, слід інтерпретувати з позицій нової теорії зростання і нової теорії регіонального зростання.

5. Моделі модернізації. Моделі першої і другої регіональної модернізації можуть бути найрізноманітнішими, оскільки на них суттєво впливає низка чинників, зокрема, географічні умови, основні ресурси та можливості, зовнішнє середовище регіонів та ін. До того ж, якщо в рамках моделей першої регіональної модернізації соціально-економічний розвиток забезпечується різним поєднанням елементів індустріалізації та урбанізації, то в рамках другої регіональної модернізації – різноманітними комбінаціями елементів розвитку знань, інформатизації, глобалізації, субурбанізації і інноваційного розвитку, а в рамках нової інтегрованої модернізації – різним поєднанням індустріалізації, інформатизації, урбанізації і субурбанізації.

У цілому ж, теорію регіональної модернізації можна розділити на, принаймні, сім напрямів, таких як загальна теорія регіональної модернізації, економічна теорія регіональної модернізації, соціальна теорія регіональної модернізації, політична теорія регіональної модернізації, культурна теорія регіональної модернізації, громадська теорія регіональної модернізації, екологічна теорія регіональної модернізації.

Всі ці напрями створюють міцне підґрунтя для практичних дій і заходів щодо здійснення регіональної модернізації з метою забезпечення регіонального соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. *Adkins L.* Class, Individualization, and Late Modernity: In Search of the Reflexive Worker // *American Journal of Sociology.* – 2012. – Vol. 118(1). – P. 265–266.
2. *Chuanqi He.* Modernization Science: the Principles and Methods of National Advancement. – Heidelberg: Springer, 2012.
3. *Kearon T.* From Arbitrator to Omnivore: The Bourgeois Transcendent Self and the Other in Disorganised Modernity // *Human Studies.* – 2012. – Vol. 35(3). – P. 383–399.
4. *Paik P.* Apocalypse: From Antiquity to the Empire of Modernity // *Sociological Review.* – 2012. – Vol. 60(3). – P. 580–583.

Шевчук Микола Миколайович

ПАРЛАМЕНТСЬКІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Світовий досвід свідчить, що сталий розвиток держави на демократичних засадах неможливий без організації дієвого діалогу між органами публічного управління та організаціями громадянського суспільства й окремими громадянами.

Європейська інтеграція як демократична відповідь на виклик глобалізаційної доби посилює активізацію діалогу суспільства і влади, парламентів та структур громадянського суспільства. Платформою такого діалогу в країнах Європи є організаційно-правова спроможність інститутів громадянського суспільства до артикуляції соціальних інтересів, їх просування та захисту. При цьому успіх діалогу в окремих країнах безпосередньо залежить від спільних дій органів влади й об'єднань громадян та їх готовності до співробітництва. Тим більше, що громадські об'єднання здійснюють реальний вплив на державну політику та привносять плюралістичні і демократичні ідеї, уособлюючи весь спектр думок, що генеруються у громадянському суспільстві [2].

Відкритість парламенту передбачає доступність інформації про його процедури для громадськості. Незважаючи на актуальність питання безпеки у цьому контексті, більшість демократич-

них парламентів знаходять шляхи балансувати між відкритістю та захистом внутрішньої інформації. Саме так вони утверджуються як інститути, що відображають інтереси всього населення, а не лише власних членів.

Незважаючи на простоту забезпечення прозорості роботи парламенту, сучасні особливості світових політичних процесів значно розширюють актуальний інструментарій, яким послуговуються публічні органи для висвітлення своєї діяльності. Через глобальну інтерактивізацію інформаційного простору, сьогодні вже не можливо чітко відстежити та описати канали не лише інформаційних потоків про парламент, а й зворотного зв'язку від громадян – тобто того, яким чином (у який спосіб і з якими результатами) забезпечується вертикальна підзвітність законодавчого органу.

Активного вжитку та популяризації по всьому світі набувають як уже звичні способи комунікації (веб-сайти парламентів, парламентарів і парламентських комітетів, електронна пошта, парламентські телеканали та радіо тощо), так і відносно нові (веб-трансляції парламентських сесій і засідань комітетів, он-лайн опитування, дискусійні групи та консультації щодо законів або інших важливих питань, блоги, соціальні мережі).

У свою чергу, враховуючи тенденції до інформатизації політичного процесу, основними тенденціями розвитку парламентської комунікації в умовах глобалізації мають стати:

- масштабне оцифрування інформації від самого початку її продукування з активним використанням он-лайн сервісів і оперативним друком документів (у разі необхідності);

- висока інформаційна мобільність через ефективні мережі, а також ріст кількості безпосередніх зустрічей парламентарів з виборцями;

- взаємна інтеграція тих, хто продукує інформацію, та тих, хто її споживає (парламентарів і громадян);

- гнучка технічна підтримка через швидку адаптацію новітніх технологій до потреб користувачів інформації [3].

Оцінюючи ситуацію із парламентською комунікацією в Україні, необхідно враховувати історичну та соціальну специфіку державотворення, а також національні особливості політичного процесу. Загалом, для України актуальні виклики ефективній розбудові парламенту, визначені для країн, що демократизуються, а саме: політичний ландшафт, який перебуває у стані постійних змін; нерозвинена партійна система; пробіли у технологічному

розвитку; вплив історичного (зокрема, радянського) спадку; нестабільна демографічна політика. Відповідно, існує потреба у зрілих і підготовлених членах парламенту, високо професіональних чиновниках парламентського апарату, рості довіри до парламенту з боку населення, а також стабільній парламентській моделі та формування нові парадигми парламентської комунікації.

Фундаментом останньої виступають категорії доступності, прозорості, відкритості, гарантування технічного захисту інформації, впровадження дистанційної роботи членів парламенту та забезпечення ефективного громадського контролю за прийняттям рішень Верховною Радою України.

Крім того, реформа комунікативної функції Верховної Ради України повинна бути складовою частиною широкої та всеосяжної стратегії реформування з метою забезпечення модернізації технічної інфраструктури, навчання та підвищення кваліфікації персоналу в наявних медіаканалах [1].

Таким чином, в умовах глобалізації, український парламент потребує налагодження дієвої взаємодії з громадянами, громадянським суспільством та експертними групами, переходу до електронного парламентаризму, а також зростання комунікативної спроможності Верховної Ради шляхом розробки та схвалення всеохоплюючої комунікативної стратегії (з визначенням основних аудиторій, каналів донесення інформації та інформаційних продуктів) та брендингової стратегії інституції, яка б визначала довгострокові цілі у здійсненні комунікативної політики.

Список використаних джерел:

1. Комунікування реформ: планування, реалізація, оцінка : [посібник] / [Д. Дубов, А. Баровська, О. Матвієнко; заг. ред.: А. Кулаков, К. Паригіна] ; USAID від америк. народу, Програма “РАДА: підзвітність, відповідальність, демократ. парлам. Представництво”, Інтерньюз-Україна, Фонд Сх. Європа. – К. : [б. в.], 2016. – 99 с.

2. *Кучабський О.* Механізми комунікації влади та громадськості в умовах глобалізації : [Електронний ресурс] / О. Кучабський, О. Бажинова. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/4/06.pdf>.

3. *Чебаненко О.* Інформаційний супровід роботи сучасних парламентів [Електронний ресурс] / О. Чебаненко. – Режим доступу : http://parlament.org.ua/upload/docs/Inf-support_.pdf.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА У ВИМІРАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ВІДНОСИН

Бобровська Олена Юріївна

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПЕРЕХОДУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ШЛЯХ СТАЛОГО, ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

Перехід до сталого розвитку – це процес, в якому повинні бути задіяні всі регіони, міста, селища, територіальні громади та інші структурні складові суспільно-громадського комплексу країни. Процес, в якому дії кожного структурного елемента мають бути скоординованими й спрямовуваними на підтримку побудови нової цивілізаційної моделі суспільного розвитку, державного управління і місцевого самоврядування для її реалізації на всіх ієрархічних рівнях.

Основною парадигмою сталого, збалансованого розвитку є розширення вибору надійних і обґрунтованих шляхів і можливостей людства для розвитку нинішніх поколінь і незмінності цих умов у майбутньому. Складові розвитку країн і їх регіонів визначаються його ідеологією. Тому для створення умов і підтримки розвитку суспільства необхідні збалансовані стратегії, політика, програми і плани розвитку всіх об'єктів, що розвиваються.

В Україні до цього часу не затверджена концепція сталого розвитку, а питання підвищення ролі територіальних громад і модернізаційні заходи в місцевому самоврядуванні щодо підвищення їх фінансової самодостатності, у тому числі перехід об'єднаних територіальних громад на шлях сталого розвитку, поки не вирішені. Тому на сьогодні в українському суспільстві можливо здійснювати лише підготовку заходів для переходу на рейки сталого розвитку, починаючи з базових адміністративно-територіальних одиниць.

Їх розвиток і підйом його до рівня сталості потребує власних цілісних концепцій. Вони повинні будуватись на основі існуючих концепцій, які відображають роль і відповідальність органів державної і місцевої влади в досягненні суспільного добробуту і соціального розвитку, та корелювати з концепціями соціальної держави і суспільного розвитку. Шлях до розвитку територіальних громад почався з реформування місцевого самоврядування, а саме

розширення його можливостей стосовно самозабезпечення і саморозвитку для створення умов повного задоволення потреб населення та активізації їх енергії. При цьому доходи від економічної діяльності розглядаються не як кінцева мета, а як засіб розширення можливостей вибору людей в таких принципово важливих галузях, як життєдіяльність, здобуття освіти і професійний розвиток, зміцнення здоров'я, економічна та громадська зайнятість, що спрямовуються на розвиток і підтримку людської особистості.

Кардинальні зміни існуючого стану територіальних громад супроводжуються управлінськими діями і вирішенням завдань, спрямованих на зміну кількості і якості компонентів господарювання, появу нових мереж співпраці, наповнення новим змістом функцій місцевого самоврядування, використання системоутворюючих регуляторів і створення нових правил і механізмів реалізації заходів розвитку. Вибір і обґрунтування нових траєкторій і напрямів розвитку в кожній системі територіальної громади регіону з метою оптимізації структурно динамічних параметрів розвитку, системних і виробничих відносин, норм, правил і способів діяльності різних суб'єктів об'єктивує необхідність визначення і обґрунтування шляху до переходу на сталий розвиток. Діяльнісний покроковий зміст його побудови і завдання влади щодо його організації і управління можливо уявити виділивши такі етапи: формування концепції сталого розвитку як системи знань, компетенцій і навичок влади для його проектування і втілення; дослідницький, аналітичний і проектний; експериментальне запровадження дотримання умов, підтримка і управління фінансовим забезпеченням розвитку.

Як свідчить зміст етапів переходу регіонів на шлях сталого розвитку, зміни необхідні і здійснювані в кожному попередньому етапі, накладаються на початок перетворень наступного етапу і забезпечується ним. Організаційні і функціональні перетворення спрямовуються на побудову територіальних громад нової якості, а отже, потребують високопрофесійного керівництва ефективної системи територіальної організації влади, запровадження управлінських амортизаторів, які повною мірою стримуватимуть негативні резонансні коливання в різних системах і сферах діяльності регіонів і затверджуватимуть незмінність обраних напрямів руху.

Управління сталим розвитком як спільна публічна діяльність влади, громадськості і бізнесу потребує системної композиції управлінських підходів, які спрямовуються на підтримку збалансованості розвитку складових систем регіонів. Узагальнення існуючих підходів до визначення і вирішення проблем сталого розвитку

країни, регіонів і територіальних громад, а також визначення етапів переходу на шлях сталого розвитку дозволить побудувати модель сталого, збалансованого розвитку первісних адміністративно-територіальних ланок суспільства.

В той же час побудова моделі потребує розробки власної концепції розвитку, яка ґрунтуватиметься на вже відпрацьованій науково-практичній структурі концепції розвитку будь-яких систем. У складі підрозділів концепції розвитку систем управління доцільно розглянути: формування місії, мети, цільових завдань і напрямів діяльності для генерації і реалізації функцій управління розвитком керованих територіальних об'єктів, управлінські прогалини в проекції на стан розвитку керованих об'єктів, визначення можливих і необхідних змін, діагностику управлінських параметрів і потреби їх удосконалення, якість, види і достатність управлінських ресурсів для реалізації функцій розвитку в умовах багатоваріантності його траєкторій та інші концептуальні питання підвищення потенціалу й ефективності діяльності управлінської системи як модератора, організатора й управляючого суб'єкта розвитком. Проектне, процесне і системне управлінське забезпечення розвитком територіальних громад і регіонів в цілому стають ключовими важелями стосовно збільшення ролі цих ланок у розвитку держави.

Лідером серед виокремлених систем регіону слід розглядати систему управління, яка, на жаль, в дослідженнях проблем розвитку не визначається як самостійна система і пріоритетний першочерговий напрям розвитку. Водночас саме в цій системі згенеровуються можливості і ресурси територій, визначаються базові потреби населення і ступінь їх задоволення, визначаються необхідні поточні стратегічні зміни, обираються і реалізуються інноваційні методи, важелі й інструменти впливу на забезпечення якості життя.

У системі управління вирішується низка найактуальніших і найскладніших проблем розвитку, серед яких: наукове прогнозування і ресурсне обґрунтування напрямів стратегічного розвитку, запровадження узгоджених інноваційних системних механізмів управління, підвищення інтенсивності і якості управлінської та інших видів діяльності, визначення заходів, інструментів і важелів управлінського впливу на досягнення цілей розвитку та ін. Зазначене спонукає до зосередження уваги на цій надскладній і відповідальній за розвиток регіонів і їх територіальних громад системі управління, зі структурною перебудовою керованих галузей, інфраструктури, підвищення якості людського потенціалу, соціалізації економіки і відновлення навколишнього середовища.

Газарян Світлана Вікторівна

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ НАЯВНИХ ПРАКТИК УПОРЯДКУВАННЯ, СТРУКТУРУВАННЯ, ФОРМАЛІЗАЦІЇ І СТАНДАРТИЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Формування місцевих органів влади Новітнього часу (XX – початок XXI ст.) спричинено трьома типами історико-політичних подій у Європі: перехід від абсолютистського правління до правової системи стримувань і противаг, тобто системи взаємообмеження влад; рух за громадський контроль, який був наслідком запровадження загального виборчого права; спроба створити “загальнонародну державу” – форму участі мас після Радянської революції 1917 р. Ця форма дістала поширення переважно в СРСР та в країнах Східної Європи й проіснувала до кінця 80-х рр. XX ст. [3]. Перебуваючи в межах двох перших панівних тенденцій, тобто конституціоналізму й громадського контролю, традиційні системи місцевої влади на Заході, як правило, узгоджувалися з принципами ліберальної ідеології, що акцентувала на необхідності мінімального втручання уряду в життя суспільства. Крім того, діяльність місцевих органів влади мала бути чітко відмежована від інших сфер управління [5, с. 190]. Індустріалізація й демократизація збіглися в часі й привели до зміни форми місцевого самоврядування. Дилема полягала в тому, що чим меншою є адміністративно-територіальна одиниця, тим меншим є вплив політичних рішень. І навпаки, чим більшою є така одиниця, тим менше важить голос окремого громадянина в прийнятті рішень. Як наслідок, у різних країнах були здійснені різні спроби наблизитися до оптимальних розмірів, що зрештою сприяло виникненню трьох ярусіврядування: загальнодержавного (національного), проміжного й різноманітних варіантів місцевого самоврядування [7, с. 137–142].

Протягом більшої частини XX ст. розростання громадської сфери було безпосереднім результатом розширення на Заході кола держав загального добробуту [1, с. 165–185]. Це привело до змін у характері стосунків між рівнямирядування [7, с. 139]. Окреслені зміни сформували нинішнє розуміння ярусіврядування, що спирається на модель часткового перекриття функцій, де органирядування не є за своїм характером ані ієрархічними, ані цілком автономними одні від одних. Натомість вони пов'язані між собою. Зарубіжні вчені

описують цю модель як сукупність таких елементів: 1) одночасні урядові заходи на декількох рівнях, що беруть участь у програмі; 2) крім рівнів свободи дій, існують сфери обмеженої повної автономії або свободи дій; 3) повноваження і вплив обмежені, що спонукує орган влади до ведення переговорів [11, с. 81–99]. У подібному ж дусі Р. Роус доводить, що сьогоднішня Європа й більша частина Заходу має загальнодержавну форму правління, тобто рішення формально можуть розроблятися в центрі, а тлумачитися й реалізовуватися на субнаціональних рівнях. Тим самим до рук проміжних і місцевих органів передається значна влада. Як наслідок, не перебуваючи в залежності від центральної влади, ці проміжні й місцеві органи функціонують у взаємній залежності з ними [10]. Загалом уважається, що європейські субнаціональні системи належать до одного з трьох основних типів [3, с. 12–14; 4, с. 15; 8, с. 84]:

1. Інтегровані системи, що найбільшою мірою контролюються центральною владою. Регіональні й місцеві органи контролюються представником центру на кшталт префекта, який відповідає за надання місцевих послуг. Протиवाгою йому є виборні чиновники органів місцевого самоврядування, зокрема у великих містах, але вони обмежені у своїх повноваженнях, тому що місцеві мери або призначаються зверху, або, якщо обираються на місцях, зв'язані (наприклад, через політичну партію) з державною політикою, яку проводить префект. У найбільш чистому вигляді інтегрована система існувала у Франції до реформ 1980-х рр., проте деякі її елементи продовжують існувати в Нідерландах, Італії, Туреччині й Португалії.

2. Дуальна система, або відокремлені ієрархії, є типовою для Англії. У цій системі місцеве самоврядування здійснюється комітетами: відповідальність за урядування несе виборна рада в цілому. Однак міністерства центрального уряду накладають загальні контрольні, правові й фінансові обмеження. Як наслідок, це утруднює формування політично або адміністративно однорідної виконавчої влади, через що мер значною мірою відіграє символічну роль.

3. Система розщепленої ієрархії ґрунтується на тому, що місцеві й регіональні органи мають значну автономію, а виборні ради й мери несуть колективну відповідальність; водночас центральною владою може мати значний юридичний і фінансовий вплив на місцеві органи. На деяких ділянках центральною владою може мати більше повноважень, у той час як на інших значною автономією володіє місцева влада. Розщеплена ієрархія є сумішню інтегрованої й дуальної систем. Вона застосовується в північних країнах – Данії,

Фінляндії, Норвегії та Швеції, а також у деяких нових незалежних країнах Центральної Європи, наприклад, у Чехії й Угорщині.

Демократичні країни застосовують різні варіанти поєднання інтегрованої, дуальної та розщепленої ієрархічної систем, але контроль та організація цих систем звичайно здійснюються другим ярусом врядування, а не центральною владою [2, с. 385–401]. В останні десятиріччя спостерігається зростання значення проміжного ярусу врядування, розташованого між центральною й місцевою владами [9, с. 1]. Піднесення проміжних органів управління пояснюється низкою чинників. По-перше, вони були створені для того, щоб розвинути такий тип автономії, який потрібен для задоволення запитів етнічного націоналізму, що з 1960-х рр. ішов поруч із вимогами самоврядування. По-друге, проміжний рівень урядування було зміцнено для вирішення проблем, пов'язаних зі зростаючою урбанізацією й необхідністю надання нових типів послуг; він дозволяє приймати рішення й здійснювати діяльність у масштабах, що перевищують розміри муніципалітету. Третім чинником є запровадження поділу на рівні або округи, що могло б задовольнити громадські потреби в районах, які недостатньо добре обслуговуються центральними містами, тобто у віддалених приміських і сільських місцевостях. Четвертою причиною є заохочення до регіонального широкомасштабного планування, зокрема в проблемних зонах і ділянках, що виходять за межі юрисдикційних кордонів, таких як транспорт і захист довкілля. По-п'яте, у деяких країнах посилення регіонів пов'язувалося з рухом за децентралізацію / демократію, як-от в Іспанії, Італії, а після Другої світової війни – у Норвегії, Данії, Німеччині й певною мірою у Франції. По-шосте, проміжний рівень врядування був також засобом задоволення групових політичних та економічних інтересів. Такі інтереси відповідають чи то інтересам політичної партії, чи то комерційним інтересам регіону або низки регіонів у межах країни. Унаслідок цих тенденцій органи влади, що стоять між центральним і місцевим рівнями, стали новими захисниками або речниками інтересів громади, а також одиницями визначення й проведення політики.

Щоб упоратися з проблемами інтернаціоналізації, особливо у зв'язку з участю в Європейському Союзі, органи місцевої влади в Європі зазнали цілої низки змін, здійснюваних у рамках відповідних реформ: коригування кількості одиниць, організаційні реформи, фінансові реформи й функціональні та процедурні реформи [6, с. 170–186].

У нашій країні також неодноразово пропонувалися різні концепції місцевої влади і цей процес триває. Слід визнати, що ситуація реформування, в якій зараз знаходиться Україна, – є періодом зміни старих принципів державного впливу та втручання у життя регіонів, перебудови структури органів місцевого самоврядування, надання простору для розроблення довгострокових програм та ідей задля поліпшення якості життя людини у територіальних громадах.

Список використаних джерел:

1. *Agranoff R.* Comparative Intergovernmental Relations / Comparative Public Management : putting U.S. public policy and implementation in context / Robert Agranoff, Randall Baker. – Westport ; London: Praeger, 1994. – 282 p.
2. *Agranoff R.* Federal Evolution in Spain / Robert Agranoff // International Political Science Review. – 1996. – Vol. 17. – № 4. – P. 385–401.
3. *Bennet R.* Territory and administration in Europe / Robert Bennet. – London ; New York : Printer Publishers, 1989. – 316 p.
4. *Bennett R.* Local Government in the New Europe / Robert Bennet. – London : Belhaven Press, 1993. – 309 p., с. 15;
5. *Chandler J. A.* Local Government in the Liberal Democracies / J. A. Chandler. – London : Routledge, 1993. – 586 p.
6. *Dente B.* The Dynamics of Institutional Change. Local Government Reorganization in Western Democracies / B. Dente, F. Kjellberg. – London : Sage Publications, 1988. – 191 p.
7. *Kjellberg F.* Recent Changes in Urban Politics: Introduction / F. Kjellberg, H. Teune // International Political Science Review. – 1980. – № 1. – P. 137 – 142.
8. *Leemans A. F.* Changing Patterns of Local Government / A. F. Leemans. – The Hague : International Union of Local Authorities, 1970. – 224 p
9. *Sharpe L. J.* The Rise of Meso Government in Europe / L. J. Sharpe. – London : Newbury Park, CA, 1993. – 327 p.
10. Understanding Big Government: the Programme Approach / R. Rose. – London ; Beverly Hills, Calif. : Sage Publications, 1989. – 261 p.
11. Understanding intergovernmental relations / Deil S. Wright. – [3rd ed.]. – Pacific Grove : Brooks/Cole Pub, 1988. – 511 p.

Куц Юрій Олексійович

СИСТЕМА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Одним із стратегічних завдань сучасного українського поступу є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності із забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання управлінських, державних, адміністративних та громадських послуг [10]. Українська держава повинна стати сервісною державою.

Конституція України розмежовує дві системи органів публічної влади – органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Згідно ст. 5 Основного Закону носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Він здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [3]. Дане положення концептуалізує висновок, що в Україні народ одночасно здійснює владу через дві різні форми: органи державної влади і органи місцевого самоврядування.

Органи державної влади – колегіальні та одноосібні органи, наділені визначеними державно-владними повноваженнями та необхідними засобами для здійснення функцій і завдань держави [9, с. 287], вони наділені державою відповідною компетенцією, мають визначену структуру.

На місцевому рівні відповідно до ст. 13 Закону України “Про центральні органи виконавчої влади” від 17 березня 2011 р. № 3166-VI в Україні в оновленому вигляді продовжують функціонувати територіальні органи центральних органів виконавчої влади [8].

Орган місцевого самоврядування – виборний орган, наділений правом представляти інтереси територіальної громади (територіальних громад) й приймати від її імені рішення, він формується і відповідає за належне здійснення своїх повноважень перед мешканцями відповідних територіальних громад [6].

У науковій думці сьогодні дана ситуація окреслюється як “публічне управління”, “територіальне управління”, “місцеве управління”. Ми підійдемо до аналізу заявленої теми через дефініцію “місцеве управління”.

Категорія “місцеве управління”, на думку І. Козюри, була введена законодавством США і Великобританії для визначення організації та функціонування муніципальних закладів і вказувала

тим самим на один із основних критеріїв їх розмежування з іншими органами влади та управління, виокремлюючи їх локальний характер на противагу центральній владі та державному управлінню [2, с. 442].

Л. Михайлишин запропоновано поняття “система місцевого управління”, яка розглядає її як “систему, де реалізуються функції місцевого управління і яка охоплює: посадових осіб відповідних суб’єктів місцевої влади (місцевого самоврядування і/або місцевих державних адміністрацій); об’єкти місцевого управління; методи і засоби впливу суб’єктів на об’єкти управління, що визначають тип взаємозв’язків; нормативно-правові акти, які приймаються для реалізації функцій на виконання окреслених завдань” [4, с. 6].

Місцеве управління, відмічає І. Козюра, – складний механізм, який включає в себе діяльність на певній території органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної виконавчої влади, що є складовою державного механізму управління. Воно охоплює регіональні, районні, міські та інші рівні управління – тобто всі рівні, нижчі від державного. Взаємодія органів влади на місцевому рівні визначає ефективність реалізації регіонального управління в різних сферах: соціальної, політичної, економічної тощо [2, с. 442].

Місцеве публічне управління здійснюється через систему органів публічної влади на місцевому рівні які мають законодавчо закріплені владні повноваження. Місцева влада, як вид публічної влади, реалізується від імені суб’єктів, що функціонують у межах певних адміністративно-територіальних одиниць [1, с. 180].

Проведення антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської областей викликала необхідність утворення військово-цивільних адміністрацій (ВЦА) для здійснення управління даними територіями. ВЦА, відповідно до Закону України “Про військово-цивільні адміністрації” (2015 р.), це тимчасові державні органи у селах, селищах, містах, районах та областях, що діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі проведення антитерористичної операції.

Військово-цивільні адміністрації району, області – це тимчасові державні органи, що здійснюють на відповідній території повноваження районних, обласних рад, державних адміністрацій та інші повноваження. ВЦА можуть утворюватися в населених пунктах [5].

На анексованих та непідконтрольних Українській державі територіях органи публічної влади на місцевому рівні функціонують не на основі українського законодавства і тому до системи органів публічної влади на місцевому рівні в сучасній Україні їх включати неможна.

Таким чином, в сучасній Україні склалася система органів публічної влади на місцевому рівні суб'єктами якої є: органи державної виконавчої влади на місцевому рівні, які представлені місцевими державними адміністраціями (обласними, районними, військово-цивільними) та територіальні органи центральних органів виконавчої влади і органи місцевого самоврядування всіх рівнів.

Список використаних джерел:

1. *Астапова Т. О.* Місцева влада / Т. О. Астапова // *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – Т. 5 : Територіальне управління / наук.-ред. колегія: О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. – С. 180–181.
2. *Козюра І. В.* Місьцеве управління / І. В. Козюра // *Енциклопедичний словник з державного управління*. За ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – С. 442.
3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. *Михайлишин Л. Р.* Удосконалення системи місцевого управління в Україні з використанням зарубіжного досвіду : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.01 / Л. Р. Михайлишин; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Л., 2008. – 20 с.
5. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII (Із змінами) // *Офіційний вісник України* – 2015. – № 17. – Ст. 444.
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (Із змінами) // *ВВР України*. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
7. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV // *ВВР України*. – 1999. – № 20–21. – Ст. 190
8. Про центральні органи виконавчої влади. Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI // *Відомості Верховної Ради*. – 2011. – № 38. – Ст. 385.

9. Федоренко В. Л. Органи державної влади / В. Л. Федоренко // Юридична енциклопедія. – К. : Укр. енциклопедія, 2002. – Т. 4. – С. 287–288.

10. Якісні управлінські послуги – головна умова підвищення довіри населення до органів влади: [монографія] / за заг. ред. Ю. О. Куца, С. В. Краснопорової. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2005. – 222 с.

Лахижа Микола Іванович

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ ТА РОЛЬ У ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Процес децентралізації публічного управління передбачає посилення спроможності територіальних громад у всіх сферах їх діяльності. У Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначено завдання, які потребують розв'язання та відзначено, що вони ускладнюються внаслідок проблем правового та інституційного характеру, а також неузгодженості реформ у різних сферах суспільного життя [1].

Держава організаційно і фінансово сприяє об'єднанню територіальних громад, дбаючи про їх дієздатність, а також – право на здійснення юридичних дій і обов'язок нести відповідальність за свої вчини. Особливо важливим є розвиток правової спроможності територіальних громад, що включає як пошук та активізацію внутрішніх ресурсів, так і створення зовнішніх передумов для ефективної їх реалізації.

Під “правовою спроможністю територіальних громад” ми розуміємо правову здатність усвідомлювати та захищати інтереси громадян, що є їх мешканцями, включаючи правову допомогу [2, с. 605]. До правової спроможності територіальних громад варто включати правову спроможність їх органів самоврядування та громадян.

Водночас, доцільно мати на увазі й необхідність посилення “правової можливості” територіальних громад, що означає, на нашу думку, наявність умов, сприятливих для зростання їх правового потенціалу та задоволення інтересів громадян [3, с. 778].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про популярність проблематики децентралізації публічного управління.

Наприклад, нами вивчався досвід децентралізації публічної адміністрації в Болгарії [4] та Польщі [5]. Уважно аналізуються й питання розвитку фінансової спроможності територіальних громад [Див., напр.: 6]. Проте питанню розвитку правової спроможності територіальних громад досі приділялося недостатньо уваги. В основному це робилося в рамках грантових програм. Тому як з теоретичної, так і з практичної точки зору важливим є аналіз різнобічних аспектів правової спроможності територіальних громад, вироблення пропозицій щодо її розвитку та визначення ролі, місця і завдань у цьому процесі системи надання правової допомоги.

Розвиток правової спроможності територіальних громад прямо пов'язаний не лише з реформуванням місцевого самоврядування, не тільки з модернізацією публічного управління, а й зі зміною менталітету населення та проведенням глибоких змін, які охоплюють все суспільство. Отже, надзвичайно важливу роль має відігравати просвітницька робота. Необхідною є роз'яснювальна робота та поєднання зусиль усіх зацікавлених сторін, а одним із ключових напрямів децентралізації влади в Україні має стати розвиток сучасної системи політично-громадянської освіти. Значну роль у цьому процесі відіграє система безоплатної правової допомоги.

У концептуальних документах системи безоплатної правової допомоги в Україні та виступах керівників Міністерства юстиції України і Координаційного центру з надання правової допомоги визначено зміну пріоритетів системи від надання правової допомоги до розвитку правової спроможності територіальних громад. Так, до основних завдань створених у 2016 р Бюро правової допомоги входить: активне просвітництво на рівні кожної територіальної громади; точка доступу до електронних сервісів Мін'юсту (в майбутньому – всіх державних електронних сервісів); надання юридичних консультацій (безоплатної первинної правової допомоги); прийом звернень щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги; безпосереднє здійснення представництва інтересів клієнта в суді.

Досвід Полтавщини підтверджує висновки українських та зарубіжних вчених щодо необхідності комплексності реформ та об'єднання зусиль державних органів, органів місцевого самоврядування, громадськості. Обласні програми розвитку місцевого самоврядування та правової освіти населення Полтавської області стимулювали проведення комунікативних заходів, публікацію інформаційних та методичних матеріалів, наукові дослідження та заходи тощо.

Результати аналізу правової спроможності територіальних громад засвідчують посилення викликів, які постають перед громадами в процесі реформ та підтверджують зростання спроможності об'єданих територіальних громад. У всіх територіальних громадах залишається актуальним забезпечення доступу до правової допомоги громадян, особливо у віддалених населених пунктах, є необхідність постійного підвищення кваліфікації кадрів та належного роз'яснення новел законодавства.

В рамках діючих програм Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Полтавській області ініціював проведення спільно з партнерами кушцових семінарів на тему "Актуальні питання посилення правової спроможності територіальних громад" та круглих столів, учасниками яких є селищні, сільські голови, секретарі сільських і селищних рад, державні службовці, посадові особи ОМС, голови та члени громадських рад при райдержадміністраціях. Програма кушцових семінарів передбачає висвітлення правових та соціальних питань, які є найбільш актуальними на даний час. Реалізуються завдання презентувати підходи до інтеграції первинної та вторинної безоплатної правової допомоги; показати новий етап у забезпеченні безоплатної правової допомоги для населення, пов'язаний із розширенням представництва їхніх інтересів; закликати до подальшої співпраці суб'єктів надання правових послуг з метою захисту індивідуальних прав представників громади (зокрема, правозахисні громадські організації, представництва міжнародних фондів, органи місцевого самоврядування тощо).

Необхідною є й робота з громадськими інституціями, яка організовується через підписання відповідних угод та планів їх реалізації.

Вивчення проблематики розвитку правової спроможності територіальних громад свідчить про її належність до комплексу заходів з модернізації публічного управління та місцевого самоврядування, зокрема. Широту та складність поняття правової спроможності відзначено науковцями та враховано у нормативно-правових актах. Водночас правовий аспект цього процесу залишається недооціненим, хоча й має відігравати ключову роль у процесі реформ.

Досвід Полтавської області переконливо свідчить про значну роль, яку можуть і повинні відігравати для розвитку правової спроможності територіальних громад інституції системи надання безоплатної правової допомоги. Робота з партнерами (громадськими інституціями, органами місцевого самоврядування, орга-

нами державної виконавчої влади, науковими та навчальними закладами) розглядається при цьому як неодмінна складова і додатковий ресурс для досягнення поставлених завдань.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів країни від 1 квітня 2014 р. № 333-р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

2. Словник української мови : в 11 т. – Т. 9. – К., 1978.

3. Словник української мови : в 11 т. – Т. 4. – К., 1973.

4. *Лахижа М. І.* Децентралізація публічної адміністрації в Республіці Болгарія: теоретичні та практичні аспекти / М. І. Лахижа // Аспекти публічного управління. – 2014. – № 1–2(3–4). – С. 24–31; Його ж. Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Болгарія. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – 208 с.

5. *Лахижа М. І.* Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Польща / М. І. Лахижа. – Полтава : ПолтНТУ, 2012. – 243 с.

6. *Лахижа М.* Забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад: досвід країн Європейського Союзу для України / С. Єгоричева, М. Лахижа // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2016. – № 1. – С. 64–77.

Лозинська Тамара Миколаївна, Малько Юлія Сергіївна

АКТИВІЗАЦІЯ ГРОМАДИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Переміщення повноважень і відповідальності за організацію життєзабезпечення населення на рівень місцевого самоврядування здійснюється з метою сприяння розвитку місцевих громад, призупинення деградації значної кількості поселень, особливо сільських, стимулювання інвестиційної діяльності, провадження якої полегшується завдяки зменшенню кількості рівнів узгодження. В основі трансформації управління в напрямі його децентралізації лежить ідея про те, що територіальні органи влади мають краще уявлення про умови життя і потреби місцевого на-

селення. Відповідна ідея знайшла розвиток у Європейській хартії місцевого самоврядування, де, наприклад, зазначається, що муніципальні функції, як правило, здійснюються переважно тими властями, які мають найтісніший контакт з громадянами [1].

Слід пояснити, що місцевий розвиток розглядається нами як сукупність двох взаємопов'язаних процесів: а) економічних та інфраструктурних змін у напрямі створення умов проживання місцевих спільнот, що відповідають сучасним соціальним стандартам; б) активізації громади, обумовленої соціальним контекстом її розвитку, оскільки всі інновації створюються людьми у відповідь на їх потреби [2]. Таким чином, активність мешканців, їх включеність у розв'язання проблем місцевого значення є запорукою ефективності здійснення як економічних, так і соціальних перетворень. У процесі децентралізації влади з держави не знімаються зобов'язання щодо підтримки розвитку громад, водночас посилюються вимоги до готовності самих громад активніше впливати на прийняття рішень, що стосуються їхнього життєзабезпечення.

Досвід практичної діяльності з планування місцевого розвитку переконує, що відсутність громадської активності, живої участі у спільному житті, ініціативності, небайдужості може перекреслити усі зусилля керівництва знайти найприйнятнішу альтернативу витрачання суспільних коштів. Значна частина причин соціальної пасивності є наслідком масштабних соціально-економічних трансформацій, що відбувалися в суспільстві протягом чверті століття і привели до руйнування традиційних спільнот. Так, структурні зміни у виробничій сфері викликали не лише механічне зменшення зайнятості, а й стали причиною набагато глибших і серйозніших процесів соціального розшарування, втрати спільності мети, маргіналізації населення тощо. Протягом усього вказаного періоду змінилася концепція об'єднання місцевих спільнот в напрямі від виробничої до споживацької, що не могло не привести до переважання особистих інтересів над суспільними. Н. А. Ємець і Н. В. Шакурн з цього приводу пишуть, що в гонитві за матеріальними благами "...сучасна людина відмовляється від таких традиційних, цементуючих суспільство цінностей, як добро, гідність, милосердя, взаємопідтримка" [3, с. 103].

Доцільно також вказати на формування відносно нового суспільного конфлікту по осі "власники засобів виробництва – наймані працівники", який в умовах України за відсутності середнього класу та розвиненого підприємницького середовища ви-

кликав вражаючу економічну поляризацію населення. Спільний життєвий простір громад кластеризувався, його конфігурація ускладнилася, новоутворені соціальні групи функціонально, діяльнісно, економічно, духовно тощо починають суттєво відрізнятися і ця різниця лише зростає.

Таким чином, формується головне протиріччя управління місцевим розвитком – між об'єктивною необхідністю активізації населення у процесі децентралізації влади та втратою спільності внаслідок соціальної диференціації громад, яке має бути подолано або мінімізовано сучасними засобами комунікації та соціально-економічної політики.

Безпосереднє виконання автором завдань проекту “Учасницьке проектування сталого розвитку – запорука успіху Білоцерківської об'єднаної територіальної громади”, що подавався Полтавським обласним фондом “Фонд розвитку громад “Ініціатива” на конкурс “Стратегічні плани для об'єднаних громад”, оголошений в рамках програмної ініціативи “Демократична практика” Міжнародного фонду “Відродження” дозволяє зробити висновок, що для активізації громади важливими є: комунікація (поінформованість і можливість висловитися); участь у спільних подіях (святах, урочистостях, зборах, прибиранні території тощо); неформальне спілкування (клуби, гуртки, змішані форми взаємодії, які дозволяють поєднати між собою різні види дозвілля); довіра до влади, принаймі місцевої, яка ґрунтується на відчутті справедливості і поваги до особистості. Показовим є те, що члени громади в анкетах і при безпосередньому спілкуванні в числі найгостріших проблем називали потребу в створенні центру громадської активності, де можна було б знайти вирішення найболючіших питань життєзабезпечення і навіть отримати юридичну допомогу або просто пораду чи рекомендацію. Більшість мешканців також не мають доступу до інформації про прийняття рішень місцевою радою за відсутності сайту, належного комп'ютерного забезпечення домогосподарств, а також інших можливостей розповсюдження інформації. Недаремно в окремих сільських громадах власними зусиллями почали видавати місцеві газети, інформаційні бюлетені тощо. Наприклад, у Кочубеївській об'єднаній територіальній громаді Херсонської області, створеній у 2015 р., випускається інформаційно-аналітичне видання “Вільний вибір”, де висвітлюється робота новоствореної ради, у тому числі щодо розроблення Стратегії сталого розвитку Кочубеївської об'єднаної громади.

У сільських громадах у зародковому стані знаходяться процеси самоорганізації населення, що не дозволяє їм скористатися можливостями грантової підтримки місцевих ініціатив, яка, як відомо, не надається державним установам, політичним партіям, релігійним організаціям і фізичним особам.

Указані обставини були враховані при розробці Стратегії розвитку Білоцерківської громади до 2025 р. (затверджена сесією ради у лютому 2017 р.), до пріоритетних цілей якої включено:

– запровадження принципів та механізмів участі громади в процесах управління її розвитком;

– ініціювання створення та підтримка органів самоорганізації населення;

– створення у внутрішніх громадах центрів громадської активності.

Досягнення зазначених цілей із використанням форм місцевої демократії сприятиме збільшенню потенціалу розвитку громади.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua./laws/show/994_036.

2. *Сила Т. І.* Сталий розвиток громади соціально-психологічному вимірі / Т. І. Сила // Сталий людський розвиток місцевих громад : наук. праці ВНЗ-партнерів Проекту ЄС/ПРООН “Місцевий розвиток, орієнтований на громаду” [уклад. : М. А. Лепський, І. В. Дударева] ; за заг. ред. М. А. Лепського. – К., 2015. – С.87–94.

3. *Смець Н. А.* Гуманістичний вимір сталого місцевого розвитку / Н. А. Смець, Н. В. Шакур // Сталий людський розвиток місцевих громад : наук. праці ВНЗ-партнерів Проекту ЄС/ПРООН “Місцевий розвиток, орієнтований на громаду” [уклад. : М. А. Лепський, І. В. Дударева] ; за заг. ред. М. А. Лепського. – К., 2015. – С.101–108.

Наконецний Володимир Васильович

ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ МІСТА

Владний потенціал міста обумовлюється розгалуженою системою чинників, які об'єктивно впливають на його дієвість та ефективність. Вивчення їх кореляції та ієрархічної значущості

може стати предметом спеціального дослідження. Але в сукупності даних чинників особливе місце посідають економічні умови функціонування системи владних відносин міста.

Першочергове значення в економічних умовах займають матеріально-фінансові ресурси, що знаходяться в розпорядженні органів самоврядування. Цей ресурсний потенціал має два виміри. Перший – це кількісний обсяг необхідної ресурсної бази, що дозволяє забезпечити повноцінне надання управлінських послуг населенню даної території, її розвиток та покращення соціальної інфраструктури, а також вирішення нагальних потреб місцевого значення. Наступний показник – це ефективність та доцільність використання ресурсної бази.

Тому подальший розгляд економічних умов буде пов'язаний з аналізом їхнього стану залежно від цих двох критеріїв виміру наявної ресурсної бази.

Згідно зі ст. 142 Конституції України, матеріальною і фінансовою основою міського самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад міст, а також об'єкти спільної власності територіальних громад, що перебувають в управлінні обласних рад [2].

Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених проблемам місцевого самоврядування в Україні, питання матеріально-фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування залишаються недостатньо дослідженими.

Розглянемо основні положення українського законодавства щодо місцевих фінансів з точки зору відповідності світовому досвіду та європейським стандартам, що закладені в Європейській хартії про місцеве самоврядування.

У ст. 62 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” говориться, що “держава гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб” [3], а у ст. 66 зазначається, що у випадках, коли вичерпано можливість збалансування місцевих бюджетів, “держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів у вигляді дотацій, субвенцій, субсидій відповідно до закону” [3]. Таким чином, знайшло своє відображення викладене у п. 1 ст. 9 Європейської хартії про місцеве самоврядування право органів самоврядування на володіння достатніми власними коштами, якими вони можуть вільно розпоряджатися при здійснен-

ні своїх функцій, та положення п. 5 ст. 9 про захист більш слабких щодо фінансів органів місцевого самоврядування [1, с. 36].

Таким чином, в Україні на базовому законодавчому рівні поки що не недостатньому рівні запроваджено механізми залучення органів місцевого самоврядування до стимулювання ринкових механізмів, зокрема ініціатива місцевої влади по залученню інвестицій, які забезпечують на початку отримання сталих прибутків, частка з яких потім буде залучена на потреби розвитку території.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 1993. – № 6. – С. 33–39.
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (Із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (Із змінами) // ВВР України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

Ватковська Марина Григорівна

СИСТЕМА РОБОТИ З КЕРІВНИКАМИ УСТАНОВ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Початок XXI ст. характеризується перетворенням освіти дорослих у потужний чинник суспільного прогресу і розвитку особистості, адже перед освітою дорослих та післядипломною освітою постають нові завдання та стратегічні виклики, обумовлені процесами децентралізації. Сьогодні об'єднані територіальні громади отримали право і можливість формувати власну систему забезпечення освітніми послугами населення своєї громади. Отже, процеси децентралізації та реформування освітньої галузі вимагають якісної побудови системи підвищення кваліфікації керівних кадрів, яка б враховувала специфіку новітніх організаційних умов життєдіяльності навчальних закладів створених територіальних громад. Відтак, виникає необхідність перерозподілу функціонального навантаження в освітньому просторі громади. Керівник освітньої установи в умовах децентралізації зіштовхується з новими викликами, обумовленими як розширеною сферою його повноважень, так

і новими обов'язками. Ефективне розв'язання багатьох проблем стає зоною безпосередньої відповідальності керівника навчального закладу, яка потребує усвідомлення необхідності змін не лише в контексті загальної організації навчального закладу, а й змін існуючих стереотипів, та стратегічних ліній мислення. З цього випливає, що вкрай необхідною стає розробка технологій підвищення кваліфікації, спрямованих на відпрацювання нових способів мислення та самоорганізації життєдіяльності як освітньої галузі, так і територіальної громади загалом. Саме тому "новий" керівник має постійно навчатися, підвищувати рівень власної компетентності.

З огляду на це науково-педагогічними працівниками Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з метою вдосконалення системи підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти в умовах децентралізації розроблено та впроваджено курс "Підвищення кваліфікації керівників установ та закладів освіти", який спрямований на формування готовності будувати стратегію розвитку закладу, ефективне керівництво і забезпечення якості освітнього процесу, системний підхід до організації науково-методичної роботи в навчальному закладі. Мета курсу:

- створення інтегрованої системи неперервної освіти щодо підготовки високопрофесійного, компетентного керівника навчального закладу, здатного до реалізації державної освітньої політики в умовах інноваційних змін;

- створення умов для розвитку професійної майстерності, творчої ініціативи керівних кадрів, удосконалення форм і методів підвищення їх кваліфікації, в тому числі з використанням дистанційних форм навчання;

- трансформація та впровадження сучасних наукових ідей і технологій у педагогічну практику методичних служб, керівників навчальних закладів, педагогічних колективів;

- надання експертно-консультативних, інформаційно-аналітичних, науково-методичних та інших послуг з питань теорії і практики управління в освіті, науково-методичної роботи з педагогічними кадрами.

Компонент неперервності реалізується шляхом впровадження модульного дистанційного сегменту навчання. Саме орієнтація на очно-дистанційну форму підвищення кваліфікації дає змогу у певній мірі реалізувати принципи неперервності навчання та педагогіки партнерства, на значущості якої безпосередньо і робиться наголос в "Концепції нової української школи" [1].

Окрім цього, розроблено та впроваджується тематичний курс підвищення кваліфікації “Децентралізація управління: основний напрямок реформування освіти”, розрахований на керівників у галузі освіти, директорів шкіл об’єднаних територіальних громад. Стратегічна мета цього курсу – продемонструвати нову модель управління у галузі освіти та управління освітнім закладом в умовах децентралізації. Особлива увага приділена демократизації принципів управління навчальним закладом. Обґрунтовується положення, що виховання справжнього громадянина можливе лише за умови створення демократичного середовища у навчальному закладі, де учень вчиться брати на себе відповідальність та приймати рішення, розуміє та реагує на процеси, що відбуваються у його оточенні крізь призму демократичних процесів у суспільстві.

Звичайно, що розкритими положення система роботи не вичерпується, окремим ґрунтовним блоком також виступають різноманітні спецкурси, одноденні тематичні тренінги для керівників установ і закладів освіти Дніпропетровщини.

Розроблена та впроваджена система роботи є гнучкою, мобільною, містить багато варіативних складових, орієнтована на роботу з керівниками в умовах децентралізації. Однак, аналізована система роботи, звичайно не претендує на вичерпність, адже вона постійно змінюється, орієнтуючись на новітні освітні виклики, і є радше, однією зі спроб вирішення нагальних проблем сьогодення у сфері освіти, ніж панацеєю.

Список використаних джерел:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934>.

Гончаренко Марина Василівна

НОВІ РЕСУРСНІ МОЖЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Уже впродовж декількох років Україна тримає курс на проведення реформи децентралізації влади, що передбачає передачу значних повноважень та ресурсів від державних органів органам

місцевого самоврядування. Починаючи з 2015 р. система фінансового забезпечення місцевого розвитку значно укріпилася за рахунок розширення переліку доходних джерел місцевих бюджетів та появи інших фінансових можливостей, втім аналіз функціонування 159 об'єднаних у 2015 р. територіальних громад виявив несподівані перешкоди на шляху залучення ресурсів для місцевого розвитку.

Починаючи з 2015 р. бюджети сіл, селищ, міст районного значення отримали повний обсяг надходжень від плати за землю (з 2015 р. набула статусу місцевого податку), 100 % податку на майно, єдиного податку, збору за паркування, туристичного збору, плати за надання адміністративних послуг, податку на прибуток підприємств комунальної власності, рентної плати за користування надрами місцевого значення, плати за ліцензії та за державну реєстрацію, адміністративних штрафів та штрафних санкції, дивідендів, місцевих позичок та плати за видачу місцевих гарантій, власних доходів бюджетних установ. Також ці бюджети отримали 25 % екологічного податку, 1,5 % від обсягу продажів продукції, 90 % коштів від продажу земель несільськогосподарського призначення та інші доходи.

Значні переваги отримали об'єднані територіальні громади (далі – ОТГ), бюджети яких були порівняні до бюджетів міст обласного значення і районів. Крім зазначених податків вони одержують ще й 60 % ПДФО та 10 % податку на прибуток, а також інші доходи, у тому числі кошти державного фонду регіонального розвитку.

За 9 місяців 2016 р. надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів 159 ОТГ (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) склали майже 4,98 млрд грн, що більше ніж у 6 разів порівняно з надходженнями аналогічного періоду 2015 р. до бюджетів місцевих рад, які увійшли до складу ОТГ. Завдяки змінам до податкового та бюджетного законодавства у контексті децентралізації надходження власних доходів місцевих бюджетів об'єднаних громад зросли більше ніж у 3 рази (на 1,5 млрд грн) порівняно з 9 місяцями 2015 р. (з 0,7 млрд грн до 2,2 млрд грн). Надходження податку на доходи фізичних осіб склали 1197 млн грн, плати за землю – 426 млн грн (зросли на 62 %). Фактичні надходження акцизного податку становлять 272 млн грн (зросли на 71 %), єдиного податку – 256 млн грн (зросли на 41 %). Об'єднання громад дозволило збільшити власні доходи бюджетів ОТГ на 1 жителя відповідної території. У середньому показник (у порівнянні з 9 місяцями 2015 р.) по всіх ОТГ збільшився на 1100 грн (з 518 до 1620 грн) [1].

Додаткові фінансові ресурси на розвиток ОТГ можна отримати також з державного бюджету України. Згідно з законодавством, дер-

жава здійснює фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та приєднання до ОТГ шляхом надання їм коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади. Загальний обсяг фінансової підтримки розподіляється між бюджетами ОТГ пропорційно до площі об'єднаної територіальної громади та кількості сільського населення у такій територіальній громаді з рівною вагою обох цих факторів [2].

Ресурси на розвиток ОТГ віднедавна стали доступними через новий інструмент бюджетного фінансування – Державний фонд регіонального розвитку (далі – ДФРР). У 2016 р. передбачено 3 млрд грн з ДФРР на проекти розвитку ОТГ, додатково до субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ у розмірі одного млрд грн. Водночас, за даними Мінрегіону, темпи використання коштів ДФРР цього року хоч і дещо покращилися (порівняно з 2015 р., коли невикористаними залишилися 0,51 млрд грн з запланованих 2,89 млрд), але залишаються на незадовільному рівні. Приблизно 30 % поданих на розгляд Міжвідомчої комісії інвестиційних програм і проектів, які претендують на кошти ДФРР, не відповідають визначеним Урядом умовам та критеріям відбору [3]. Отже має місце парадоксальна ситуація: в умовах низької активності приватних інвесторів, за нагальної потреби у розбудові інфраструктури, модернізації (передусім – енергетичної) приміщень шкіл, дитсадків, медзакладів заплановані бюджетні інвестиції другий рік поспіль не використовуються повною мірою.

На сьогодні є ще один доступний зовнішній ресурс для розвитку громад – міжнародна технічна допомога, або так звана донорська допомога, яка може надаватися у формі як грошових коштів (безповоротні гранти), так і консалтингових послуг, обладнання, матеріалів, які надаються українським реципієнтам на безповоротній основі. Пріоритетні напрямки надання такої допомоги визначаються стратегічними документами самих “донорів”, які часом прислухаються до запитів української сторони.

Отримати донорську підтримку можна, як правило, на конкурсних засадах. Запорука успіху на таких конкурсах – підготовка проектної заявки, яка відповідає вимогам донора. Це потребує певного розуміння логіки донора та навичок щодо підготовки проектів. Ще один важливий фактор – відповідність проектної заявки стратегічному плану розвитку громади чи регіону (тобто наявність такого плану є аксіомою). Донори, зазвичай, неохоче підтримують проекти, які переслідують короткотермінові цілі “латання дір”, надаючи

перевагу проектам розвитку, які мають високі шанси на життєздатність на етапі після завершення донорського фінансування.

Всього в Україні, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, у 2014–2015 рр. зареєстровано 133 донорські проекти на 920 млн дол. Це в півтора рази більше, аніж за попередні п'ять років (з 2008 по 2013 рр.). Однак кількісні та якісні показники реалізації більшості проектів міжнародної технічної допомоги залишаються низькими [3, с. 86].

Подібна ситуація з використанням ще одного виду зовнішнього ресурсу – пільговими (під 0–5 % річних) кредитами міжнародних фінансових організацій (з Україною працюють Світовий банк, Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції і розвитку, Німецька установа KfW). За попередні два роки було підписано контрактів на загальну суму позик у 3,5 млрд дол., але практична реалізація практично усіх цих проектів затримується [3, с. 87].

Таким чином, виявилось, що виділення рекордних обсягів бюджетних коштів та розширення можливостей щодо залучення додаткових фінансових ресурсів не є достатніми умовами розвитку громад та не означають автоматичного підвищення якості публічних послуг на місцях. Викликами на шляху до отримання альтернативних фінансових ресурсів для місцевого розвитку являються наявність політичної волі та активної позиції місцевої влади, рівень взаєморозуміння та співпраці влади з громадою, розвиток професійних якостей у сфері стратегічного планування, фандрайзингу, грантрайтингу тощо. Якщо “на місцях” бракує стратегічного бачення пріоритетів, спроможності місцевої влади та підтримки місцевих мешканців, то дефіцит таких ресурсів неможливо покрити навіть значними обсягами коштів.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація: Виконання доходів місцевих бюджетів України за 9 місяців 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Monitoriing_OTG.pdf.

2. Закон України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” № 157-VIII від 05.02.2015 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 13. – Ст. 91.

3. *Ткачук А.* Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / *А. Ткачук, М. Дацишин.* – К. : ІКЦ “Легальний статус”, 2016. – 152 с.

Собченко Валентина Валентинівна

ЗАХОДИ ПОСТУПОВОГО ПІДНЕСЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА БІЛЬШ ВИСОКИЙ РІВЕНЬ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ

Соціальна держава – це держава, у якій досягнуто соціальний компроміс і громадянам забезпечується гідне людини життя в царині їх матеріальних статків і соціального захисту в цілому. В питанні формування соціальної держави центральне місце посідає соціальний захист – це система заходів, які забезпечують соціальну захищеність переважно непрацездатного населення і соціальне уразливих верств працездатного населення (соціальне страхування, пенсійне забезпечення, страховий захист від небезпек, медичне страхування). Розуміння суті процесу соціального захисту незмінно ґрунтується на нормах міжнародного права, одним із визначальних джерел якого вважається Європейська соціальна хартія, у ст. 12 якої закріплено право на соціальне забезпечення [1]. У цілому соціальні питання в Україні врегульовують понад 170 законів, 400 постанов Кабміну України, 1100 відомчих і міжвідомчих наказів, але жоден з них не містить чіткого мінімального переліку певного рівня якості соціальних послуг, гарантованих державою незалежно від території проживання громадян. Правові прогалини та нерегульованість перешкоджають ефективній організації та функціонуванню системи соціального забезпечення, гальмують впроваджені в ній реформи, а також призводять до невідповідності національного законодавства міжнародним нормам і стандартам у сфері соціального захисту.

З позицій сучасних підходів соціальний захист розглядається як дещо ізольований напрям державного регулювання, фактично не пов'язаний з іншими його складовими – структурною, інвестиційною, податковою, грошовою політикою. Це призводить до того, що навіть його обґрунтовані заходи виявляються малорезультативними, ще більше поглиблюють, а не усувають соціально-економічні суперечності в суспільстві. Саме для цього важливо подолати притаманні існуючій системі соціального захисту недоліки, серед яких, зокрема, “ціновий ефект”. У цьому випадку деякі системи соціальної допомоги зорієнтовані на те, що розмір допомоги встановлюється в залежності від рівня “нужденності”. Тобто, чим бідніша сім'я, тим більше коштів вона отримує. На нашу думку, у цій ситуації створю-

ються передумови для зменшення стимулу до праці. Безумовно, дія таких ефектів значною мірою залежить від структури контингенту отримувачів соціальної допомоги. На такі категорії населення, як пенсіонери, інваліди, самотні матері або батьки, які з об'єктивних причин не можуть повноцінно працювати, зазначені ефекти не мають впливу. Проте у решті категорій отримувачів під впливом вищезгаданих ефектів дійсно знижуються мотиви до праці.

Так, у Канаді в 90-х рр. ХХ ст. в провінції Онтаріо отримувачі допомог за “щедрою” програмою знизили свою трудову активність на 3–5 %, у той час як розміри допомог зросли втричі (зі 185 канадських доларів до 507). У Мексиці особи, які отримували допомогу за програмою PROGRESA (програма освіти, охорони здоров'я та харчування), знизили трудову активність на 15–25 %, попри те, що середні доходи сім'ї збільшилися на 22%. У цьому питанні особливої уваги заслуговує досвід Німеччини, де витрати на соціальне забезпечення за останні 20 років зросли в 2,5 рази, а діючий механізм надання соціальних допомог може деформувати та загострити проблему структурного безробіття. Усі резиденти Німеччини, які не мають джерел до існування, підлягають забезпеченню соціальною допомогою держави. Додатково до доходів, пенсій або допомог по безробіттю малозабезпеченим громадянам, матеріальне забезпечення яких не відповідає необхідному базовому рівню, “гідному” стандарту життя, надається грошова підтримка. Однак коли вони починають працювати, то втрачають усі або принаймні частину своїх допомог. На думку німецьких урядовців, вилучення допомог може дестимулювати працівників із низьким доходом шукати роботу. Саме тому виплата соціальної допомоги малозабезпеченим особам у Німеччині триває ще протягом трьох місяців з дня влаштування на роботу. Таке поступове припинення виплати соціальної допомоги створює умови реципієнтам для покриття первинних витрат, пов'язаних зі зміною соціального статусу. Таким чином, соціальна система Німеччини покликана підтримувати малозабезпечених громадян, які потребують соціальної допомоги та водночас стимулювати до пошуку роботи тих, хто може працювати.

На нашу думку, заходи державного впливу у сфері соціального захисту повинні поділятися на такі, що надаються масово, і ті, які мають чітку адресну спрямованість. За таким вибіркоким підходом, до перших можна віднести широке інформування громадян про можливості отримання різноманітних соціальних послуг, а до других належить надання послуг, які не можуть бути всеохоплюючими, а забезпечують лише соціальну захищеність тільки соціально ураз-

ливих верств населення на певний момент їхнього життя. Необхідно зазначити, що установами соціальної сфери в Україні передбачено певний перелік послуг. Це соціальні послуги у відділеннях державної служби зайнятості; послуги по догляду самотніх інвалідів та людей похилого віку, що надаються територіальними центрами та відділеннями соціальної допомоги. Новим інструментом активної політики соціального захисту, який не застосовується в Україні, може стати надання кредитів на оплату послуг. У першу чергу мають бути увазі кредити на перенавчання і перекваліфікацію. Але це потребує ретельної розробки механізму використання. Також, слід відмітити, що важливим аспектом застосування соціального інструменту може бути введення пільг (або як їх ще називають податкових видатків). Прикладом податкових пільг в Україні є оподаткування прибутків підприємств інвалідів. Зменшення суми податків також можна було б застосовувати для малозабезпечених сімей, на утриманні яких перебувають важко хворі або інваліди, котрі потребують постійного догляду і при відсутності останнього підпадають під опіку держави; для молодого подружжя при народженні дитини; для сімей, які всиновлюють, беруть на утримання дитину або людину похилого віку; для безробітних, що починають власний бізнес; для підприємців, що створюють нові робочі місця. Можливо запозичити досвід Німеччини, де замість грошової допомоги на виховання дитини можна обрати збільшення суми неоподаткованого доходу родини.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що сучасні реформи системи соціального забезпечення характеризуються непослідовністю та безсистемністю, не дають наразі змоги задовольняти потреби осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги у соціальних послугах у необхідних обсягах і належної якості. Нагальною є потреба в оптимізації обсягів соціальних видатків з бюджету, їх перерозподіл на користь підтримки найбільш вразливих верств населення, забезпеченні адресності в наданні соціальних послуг. Результатом реформ у соціальній сфері має стати надання соціальних послуг особам, що дійсно їх потребують, а не виділення коштів на пільги особам, які мають можливості підвищувати свою самодостатність самостійно.

Список використаних джерел:

1. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Міжнародний документ Ради Європи, Хартія від 03.05.1996 р. ETS № 163. Ратифікація від 14.09.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

Хашієва Любов Васамбеківна

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ МІСЦЕВОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Глобалізація та інформаційна революція обумовили необхідність переосмислення існуючих відносин між громадянином та державою, критичного перегляду засад функціонування та взаємовідносин між різними рівнями влади та неурядовими акторами, що робить питання управління на місцевому та регіональному рівні об'єктами пильної уваги науковців.

Деякі західні науковці [1–2] зовсім нещодавно відстоювали думку щодо того, що наявність значної мережі організацій, які не входять до системи офіційних органів управління, залучених до надання послуг місцевого значення, а також вирішення питань, пов'язаних з місцевим управлінням, дуже важлива для розробки механізму управління на місцевому рівні, яке повинно бути: по-перше, чутливим до потреб громадян (коли робиться саме те, що необхідно, тобто надаються послуги, відповідно до потреб громадян); по-друге, компетентним (коли робиться те, що потрібно, й так, як це потрібно, тобто за рахунок підвищення якості роботи, зменшення видатків, та з урахуванням кращого досвіду); по-третє, підзвітним (для широких верств населення, виходячи з необхідності реалізації прав громадян).

Важливість здійснення відповідного аналізу обумовлена наявністю значних розбіжностей у ролі, яку відіграють місцеві органи управління у кожному конкретному випадку або ситуації, та традиційним розумінням цієї ролі. Деякі теорії, що отримали широке наукове визнання, містять серйозну аргументацію на користь децентралізації процесу прийняття рішень та надання місцевого управління більшої значущості на основі ефективності, підзвітності та керованості, а також автономності. Нижче наведені деякі з них.

Меню Стиглера. Стиглер [5] визначає два основних принципи побудови моделі юрисдикції:

- чим ближчі представники влади до народу, тим краще ця влада працює;
- народ повинен мати право обирати, в якому вигляді та в якому обсязі йому необхідні державні служби.

Відповідні принципи передбачають, що прийняття рішень повинно відбуватися на найнижчому рівні державного управління,

відповідно до потреби аллокаційної ефективності. Таким чином, оптимальний обсяг меж юрисдикції (сфери відповідальності, рівня владних повноважень) варіюється залежно від конкретного поєднання економії на масштабі та зовнішнього ефекту видатки/вигоди.

Принцип фіскальної рівності. Відповідна ідея моделі юрисдикції бере початок з наукової літератури, присвяченої теорії суспільного вибору. Олсон [4] стверджує, що якщо політична юрисдикція та сфера вигоди перетинаються, то вирішується проблема “безбілетників”, а граничні вигоди дорівнюють граничним витратам виробництва, що забезпечує тим самим оптимальний характер державних послуг, які надаються населенню. Прирівнювання здійснення політичних повноважень до сфери дії вигід, що отримує населення, отримало назву *принципу фіскальної рівності* й вимагає окремої юрисдикції для кожного виду державних служб та публічних послуг.

Принцип відповідності. Базову концепцію запропонував Оутс [4]: юрисдикція, яка визначає рівень надання кожного суспільного блага повинна передбачати точно визначену сукупність індивідів, які споживають це благо. Даний принцип у цілому потребує наявності великої кількості юрисдикцій, що перетинаються.

Теорія децентралізації. Відповідно до цієї теорії, сформульованої Оутсом [3, с. 5], кожна публічна послуга повинна надаватися в межах юрисдикції, яка розповсюджується на територію, розміри якої мінімально необхідні для освоєння вигід та видатків від надання такого роду послуг, оскільки:

- місцева влада знає та розуміє потреби мешканців відповідного регіону;
- населення, для нужд якого призначаються ці послуги може впливати на прийняття рішень на місцевому рівні, тим самим справляючи позитивний вплив на підвищення фінансової відповідальності та економічної ефективності, особливо якщо фінансування послуг також має децентралізований характер;
- ліквідуються зайві рівні юрисдикції;
- зростає конкуренція між різними рівнями юрисдикцій та прагнення до інновацій.

Децентралізована система забезпечує високий рівень та перелік публічних послуг, що відповідають перевагам виборців, та одночасно наявність стимулів щодо ефективного надання цих послуг. При наданні послуг можуть забезпечуватися гарантії певного рівня контролю з боку центральних органів державної влади

або надання компенсуючи трансфертів, коли до уваги беруться зовнішні ефекти, пов'язані з географічним положенням, економією на масштабах, адміністративними видатками та витратами, пов'язаними з дотриманням вимог законодавства. До того ж застосування на практиці цієї теорії вимагає значної кількості юрисдикцій, що перетинаються.

Принцип субсидіарності. Відповідно до цього принципу оподаткування, використання фінансових засобів та регуляторні функції повинні виконуватися на низових рівнях управління, якщо не існує вагомих причин, що обумовлюють необхідність їх передачі на більш високі рівні. Цей принцип застосовувався у діяльності Римської католицької церкви та був вперше запропонований папою Львом XIII у 1891 році. У подальшому папа Пій XI обґрунтував перевагу принципу субсидіарності як третього шляху між диктатурою держави та невтручанням держави в економіку. За умовами Маастрихтського договору цей принцип було визначено керівним у процесі розподілу відповідальності між державами-членами Європейського Союзу. Він являє собою повну протилежність “остаточному принципу”, який зазвичай використовується в унітарних державах, де місцеві органи влади та управління беруть на себе функції, які центральний уряд не може виконувати або вважає неможливими для виконання.

Список використаних джерел:

1. *Dollery B.* The Political Economy of Local Government / Brian Dollery, Joe Wallis. – Cheltenham, U.K.: Edward Elgar. – 2001. – 252 p.
2. *Goss S.* Making Local Governance Work / Sue Goss. – New York : Palgrave. – 2001. – 224 p.
3. *Oates W.* The Effects of Property Taxes and Local Public Spending on Property Values: An Empirical Study of Tax Capitalization and Tiebout Hypothesis / Oates Wallace. – Journal of Political Economy 77. – 1969. – P. 957–971.
4. *Olson M.* The Principle of Fiscal Equivalence: The Division of Responsibilities among Different Levels of Government / Mancur Olson. – American Economic Review 59 (2). – 1969. – P. 479–487.
5. *Stigler G.* The Tenable Range of Functions of Local Government / G. Stigler // Federal Expenditure Policy for Economic Growth and Stability, ed. – Joint Economic Committee, Subcommittee on Fiscal Policy, U.S. Congress, Washington, DC: U.S. Government Printing Office. – 1957. – P. 213–219.

Білуха Лілія Анатоліївна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРОМОЖНИХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У процесі об'єднання й створення спроможних територіальних громад, у яких органи місцевого самоврядування мають забезпечити населення наданням всіх необхідних публічних послуг, слід пам'ятати про такі важливі показники організаційно – ресурсного забезпечення спроможності як: природний, соціальний, демографічний, фінансово-економічний, кадровий, людський, інвестиційний, промислово-технологічний, інноваційний та інфраструктурний потенціал. Їх наявність та подальше збереження і нарощування, забезпечує самодостатність та фінансову спроможність територіальних громад, що в свою чергу сприяє досягненню відповідних стратегічних цілей на рівні регіону та держави в цілому. Однією з головних складових об'єднаної спроможної територіальної громади є вся її територія: як у межах населених пунктів так і за їх межами, з тими трудовими, природними, земельними ресурсами і об'єктами нерухомого майна та всіма об'єктами інфраструктури, які розташовані на території цієї громади і перебувають у її комунальній власності.

Основою утворення об'єднаних спроможних територіальних громад є фінансове забезпечення їх діяльності, тобто отримання власних повноважень і фінансової бази на виконання цих повноважень.

До фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад відносяться доходи місцевих бюджетів (не самі місцеві бюджети, тому що місцеві бюджети включають в себе, окрім доходної частини, ще і видаткову) та фінансові ресурси підприємств, організацій і установ комунальної форми власності, які знаходяться на території громади.

У Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” зокрема зазначається, що “матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад”. Тобто у доходній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих повноважень органів державної влади [4].

У Податковому кодексі України, зокрема в ст. 10, зазначено, що до місцевих податків належить податок на майно та єдиний податок,

а до місцевих зборів належить збір за місяця для паркування транспортних засобів і туристичний збір. У свою чергу ст. 265 Податкового кодексу України зазначає, що податок на майно складається із:

- податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- транспортного податку;
- плати за землю, яка в свою чергу поділяється на земельний податок та орендну плату за земельну ділянку [3].

Одним із головних компонентів наповнення місцевих бюджетів на сьогоднішній день є плата за землю, яка включає в себе сплату земельного податку та орендної плати за земельні ділянки, які перебувають у власності та оренді у громадян, підприємств, організацій та установ різних форм власності. Плата за землю залишається в місцевому бюджеті у розмірі 100% та є одним із найцінніших ресурсів, яким може володіти територіальна громада. Тому надважливим є вирішення питання на державному рівні передачі повноважень щодо розпорядження земельними ресурсами на території громад органам місцевого самоврядування так, як земля є тією основою і фундаментом для побудови фінансово-самостійного, економічно-незалежного та міцного місцевого самоврядування в Україні. Тому, враховуючи надважливе значення землі у всіх суспільно-економічних сферах країни, Основний Закон України – Конституція – проголошує її основним національним багатством, що перебуває під охороною держави [2].

Зміни, внесені до Податкового та Бюджетного кодексів України наприкінці 2014 р. стосовно фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад, і стали основою для стимулювання територіальних громад до об'єднання, посилення їхньої спроможності шляхом встановлення механізму переходу об'єднаних територіальних громад на прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Після процесу об'єднання територіальні громади набувають статусу міст обласного значення. Головним питанням щодо стимулювання та реалізації об'єднання територіальних громад є державна фінансова підтримка, яка полягає в наданні коштів з Державного фонду регіонального розвитку на проекти, спрямовані на підтримку добровільного об'єднання територіальних громад, підготовлені відповідно до Бюджетного кодексу, і надання коштів у вигляді субвенцій з державного бюджету для формування відповідної інфраструктури згідно зі стратегічними програмами розвитку територій та планами соціально-економічного розвитку. Основним джерелом фінансування шкіл та первинної медичної допомоги є також субвенція з Державного бюджету [1].

Отже, з проведеного дослідження фінансового забезпечення територіальних громад можна зазначити, що збільшення обсягу фінансових ресурсів, які наразі є у розпорядженні органів місцевого самоврядування сприятиме процесу об'єднання та формування спроможних територіальних громад. Окрім того, надзвичайно важливим є економічний механізм, який забезпечує надходження до місцевого бюджету відрхувань від усіх видів діяльності на території громади, що дає змогу більше акумулювати коштів на розвиток інфраструктури та забезпечення інших нагальних потреб територіальної громади. Тому, щоб реформа з децентралізації сприяла зміцненню фінансово – матеріальної, організаційно – правової самостійності об'єднаних територіальних громад, необхідно провести чітке розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування різних рівнів та забезпечити вдосконалення бюджетної системи для того, щоб громади мали власні наповнені бюджети, можливість об'єднувати зусилля і акумулювати фінанси для створення спроможних громад.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/254к/96-вр>.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

Забейворта Тетяна Валентинівна

СПРОМОЖНІСТЬ ЯК КРИТЕРІЙ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Одним із ключових напрямків реформ, розпочатих у 2014 р., є створення дієздатних територіальних громад як базової ланки адміністративно-територіального устрою. Цей процес регулюється Законом України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” від 5 лютого 2015 р., метою якого є формування спромож-

них, самодостатніх територіальних громад [2]. За урядовою методикою визначення спроможних територіальних громад “спроможна територіальна громада” – це територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об’єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров’я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [3].

З даного визначення випливає, що спроможних громад в Україні до початку реформ 2014 р. взагалі майже не існувало. Дійсно, недосконалість адміністративно-територіального устрою та надмірна подрібненість базових одиниць спричиняють суттєві проблеми суспільно-політичного, демографічного й економічного характеру. Проте основним завданням реформ є визначення оптимального розміру одиниць місцевого самоврядування, повноважень їх органів з точки зору належного виконання поставлених завдань і надання якісних послуг громадянам.

Із врахуванням європейського вектору розвитку України, адміністративно-територіальний устрій країни повинен відповідати європейським статистичним стандартам номенклатури територіальних одиниць NUTS (франц. *Nomenclature des unités territoriales statistiques*). Варто зауважити, що чимало вітчизняних науковців у своїх працях виділяють 5 рівнів NUTS (NUTS 1-3, LAU 1-2), що є не зовсім вірним. Адже європейська комісія у своїх публікаціях зазначає, що адміністративні одиниці менші за NUTS-3 є “локальними адміністративними одиницями” (англ. LAU, *local administrative unit*), які лише іноді є об’єктом регулювання NUTS [4, с. 6]. Отже, якщо у контексті NUTS до вищих статистичних рівнів застосовується критерій чисельності населення, то для NUTS-5 головним критерієм є субсидіарність, тобто наближеність влади та суспільних послуг до безпосередніх споживачів.

Аналіз перспективних планів формування об’єднаних територіальних громад (ОТГ) показує, що далеко не всі з них були сформовані фахово. Одним з недоліків є те, що чисельність ОТГ у кожній області була різною і не корелювала з площею та населенням області. Так, найменшу кількість ОТГ (24) запропоновано утворити у Луганській області (не враховуючи тимчасово окуповані території). Найбільшу кількість ОТГ планується утворити

у Львівській області – 160. Що ж до фактичного об'єднання, то на кінець 2016 року в Україні було утворено 366 об'єднаних територіальних громад. Станом на 15 лютого 2017 р. таких громад 414. Найбільшу кількість нових громад на даний час утворено в Тернопільській області – 36 [4]. Їх територіальна структура, яка є дуже показовою для України в цілому, демонструє наступне:

– 6 об'єднаних громад – результат об'єднання 10 і більше місцевих рад;

– 10 об'єднаних громад – результат об'єднання 5–10 місцевих рад;

– 5 об'єднаних громад – результат об'єднання 4 місцевих рад;

– 7 об'єднаних громад – результат об'єднання 3 місцевих рад;

– 8 об'єднаних громад – результат об'єднання 2 місцевих рад.

У 14 з 36 об'єднаних громад кількість населення не перевищує 5 тисяч осіб. За європейськими стандартами при визначенні розмірів територіальних громад зазвичай використовують встановлену мінімальну кількість населення (не меншу за 5 тис. мешканців). Наприклад, у Данії при дослідженні оптимальних розмірів муніципалітетів використовувався критерій раціонального розташування об'єктів соціально-культурного призначення. Так, одна школа з метою найефективнішого використання праці вчителів і матеріально-технічної бази повинна розраховуватися на 5,5 тис. чол. [1, с. 43]. Отже, про вирішення проблеми існування занадто подрібнених громад не доводиться казати навіть після їх укрупнення. Спроможність громад, які налічують 2-3 населених пункти на даному етапі викликає чималі сумніви. На нашу думку, найбільш перспективним сценарієм для таких громад є подальше укрупнення шляхом приєднання до вже утворених об'єднаних територіальних громад, у т.ч. й на міжрайонному рівні.

Звичайно не слід забувати, що іншою крайністю є надмірне укрупнення ОТГ, що призведе до збільшення відстані між поселеннями та новими адміністративними центрами, і відповідно до фактичного відчуження громадян від відповідних адміністративних та інших послуг. Тут існує пряма суспільно-географічна залежність: чим більше віддалений населений пункт, тим більшою є вірогідність його перетворення на депресивне поселення. Тобто надмірне укрупнення може спричинити занепад багатьох населених пунктів.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що наявні результати процесу об'єднання територіальних громад в Україні не дають підстав для оптимізму щодо ефективності утворення занадто подрібнених громад. Звичайно процес об'єднання є добровільним,

проте якщо ідеологи реформ передбачають укрупнення усіх існуючих місцевих рад, то мабуть було б доцільним застосовувати не кількісний критерій об'єднаних громад, а якісний, оцінюючи успіхи реформ не простою кількістю ОТГ, а й їх спроможністю, яку слід вимірювати та оцінювати виключно на підставі вивчення громадської думки населення нових громад, оскільки сам факт об'єднання не є запорукою спроможності та гарантією успішності місцевого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Волохова І. С. Передумова ефективного реформування між бюджетних відносин в Україні [Електронний ресурс] / І. С. Волохова // Вісн. соц.-екон. досліджень : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 35. – С. 40–45. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/714>.
2. Закон України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” від 05.02.2015 р. № 157-VIII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 91. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад” від 08.04.2015 р. № 214 [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2015. – № 33. – Ст. 963. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.
4. Тернопільська область. Об'єднані громади [Електронний ресурс] / Децентралізація влади. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/region/item/id/19#tab1>.
5. Regions in the European Union: Nomenclature of territorial units for statistics NUTS 2013/EU-28. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2015 – 141 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/6948381/KS-GQ-14-006-EN-N.pdf>.

Коцовська Олександра Степанівна

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ: НОРМАТИВНО-ПРАВІЙ АСПЕКТ

Одним із завдань реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що здійснюється в Україні відповідно до концепції, схваленої Урядом, є передача управлінських повноважень держави на місцевий рівень – органам місцевого самоврядування територіальних громад [8]. Разом з тим, децентралізація та ефективне

управління освітою належать до першочергових напрямів системної реформи загальної середньої освіти, спрямованої на зростання якості освіти й повніше задоволення освітніх потреб громадян [7].

Особливої актуальності набуває питання розмежування повноважень щодо управління освітою у зв'язку із формуванням об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), яким передаються повноваження у сфері освіти задля наближення освітніх послуг до споживача та підвищення відповідальності органів місцевого самоврядування за їх якість.

Згідно з Законом України “Про освіту” до системи державних органів управління освітою, що діють у межах визначених законодавством повноважень, зокрема належать місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та утворені ними відповідні структурні підрозділи. Статтею 14 закону визначено, що місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування здійснюють державну освітню політику; забезпечують розвиток мережі навчальних закладів і установ освіти, їх господарське обслуговування та зміцнення матеріальної бази; встановлюють обсяги бюджетного фінансування навчальних закладів і установ освіти комунальної власності не нижче, визначених міністерством мінімальних нормативів, і забезпечують фінансування витрат на їх утримання. Управління навчальними закладами комунальної власності здійснюють утворені місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідні органи управління освітою. До їх повноважень, серед інших, належить організація навчально-методичного забезпечення навчальних закладів; удосконалення професійної кваліфікації педагогічних працівників, їх перепідготовка та атестація; визначення потреб, розроблення пропозицій і формування регіонального замовлення на педагогічні кадри; контроль за дотриманням вимог щодо змісту, рівня й обсягу освіти навчальними закладами комунальної власності [6]. Тож, повноваження органів управління освітою місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування чинним Законом України “Про освіту” не розмежовано.

За Конституцією України окремі повноваження органів виконавчої влади можуть надаватися законом органам місцевого самоврядування, що здійснюються у повному обсязі за рахунок коштів державного бюджету чи шляхом віднесення до місцевого бюджету окремих загальнодержавних податків. При цьому щодо виконання цих повноважень органи місцевого самоврядування підконтрольні відповідним органам виконавчої влади [1].

Відтак повноваження органів місцевого самоврядування сіл, селищ, міст (ОТГ) у сфері освіти згідно із Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” розподілено на делеговані державою та власні повноваження. До делегованих повноважень виконавчих органів рад територіальних громад у сфері освіти належить, зокрема, забезпечення доступності й безоплатності освіти на відповідній території, можливості отримання освіти державною мовою (регіональною або мовою меншини), розвитку усіх видів освіти, а також удосконалення мережі освітніх закладів, визначення потреби й формування замовлень на кадри для цих закладів, організація підвищення їх кваліфікації тощо. Власними повноваженнями у сфері освіти є: забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти в комунальних навчальних закладах; створення необхідних умов для виховання дітей та молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання та професійної орієнтації; сприяння діяльності дошкільних і позашкільних навчально-виховних закладів, а також управління закладами освіти, що належать територіальним громадам, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення [5, ст. 32].

Слід наголосити, що рада територіальної громади за пропозицією сільського, селищного, міського голови самостійно затверджує структуру виконавчих органів і штатну чисельність відповідно до затверджених Урядом типових штатів. Також рада приймає рішення про покладання повноважень, зокрема, щодо управління освітою [5, ст. 26; 42].

Як показало проведене дослідження, повноваження органів управління освітою місцевих органів виконавчої влади визначено згідно з Методичними рекомендаціями з розроблення положення про структурний підрозділ освіти і науки, молоді та спорту місцевої державної адміністрації, затвердженими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України [3]. На відміну, повноваження органів управління освітою місцевого самоврядування унормовано лише щодо міст обласного значення за Примірним положенням про відділ (управління) освіти виконавчого комітету міської ради, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України [4].

Порівняльний аналіз повноважень органів управління освітою місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування міст обласного значення згідно з наведеними вище документами свідчить про відсутність їх чіткого розмежування та значне дублювання.

Стосовно повноважень органів місцевого самоврядування територіальних громад сіл, селищ, міст у сфері освіти, то нормативно-правові документи, що їх регламентують, нами не виявлено. Водночас з метою забезпечення єдиного підходу до формування органів управління освітою ОТГ Міністерством освіти і науки України направлено Методичні рекомендації з розроблення положення про структурний підрозділ освіти виконавчого органу об'єднаної територіальної громади. Зокрема, при формуванні системи управління освітою ОТГ не доцільно технічно дублювати чинну модель управління освітою районної державної адміністрації, а максимально делегувати адміністративні й навчально-методичні повноваження безпосередньо навчальним закладам. Також передбачено, що відповідно до Закону України “Про співробітництво територіальних громад” ОТГ може створити спільний з іншими ОТГ орган управління освітою, якому делегувати свої повноваження [2].

Підтримуючи наведені підходи до формування органів управління освітою ОТГ та беручи до уваги наявний рівень кадрової спроможності рад ОТГ, на нашу думку, варто розробити моделі реалізації управлінських повноважень у сфері освіти для різних територіальних громад залежно від кількості споживачів освітніх послуг для їх практичного застосування.

Враховуючи викладене вище, вважаємо, що для успішного здійснення децентралізації влади та реформи загальної середньої освіти необхідно внести зміни й доповнення до Закону України “Про освіту” щодо системи управління освітою, розмежування повноважень, їх передачі на рівень територіальних громад із розширенням автономії навчальних закладів. Крім того, враховуючи відсутність досвіду управління освітою в ОТГ, доцільно на урядовому рівні визначити перелік делегованих державою повноважень органам місцевого самоврядування у сфері освіти, що дозволить визначити обсяг коштів, необхідних для їх реалізації, а також сприятиме підвищенню відповідальності рад ОТГ за їх виконання та забезпеченню державного контролю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Методичні рекомендації з розроблення положення про структурний підрозділ освіти виконавчого органу об'єднаної територіальної громади [Електронний ресурс] : лист Міністерства

освіти і науки України від 30 груд. 2015 р. № 1/9-633. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/49450>.

3. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положення про структурний підрозділ освіти і науки, молоді та спорту місцевої державної адміністрації [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 21 лист. 2012 р. № 1308. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/ua/about-ministry/norvative/1641>.

4. Про затвердження Примірного положення про відділ (управління) освіти виконавчого комітету міської ради [Електронний ресурс] : наказ Міністра освіти і науки України від 1 квіт. 2003 р. № 192 (зі змінами і доповненнями). – Режим доступу : http://mon.gov.ua/images/laws/MON_192doc.

5. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР (із змінами і доповненнями). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

6. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-ХІІ (із змінами та доповненнями). – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12-%D0%BF>.

7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 988-р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd2docid/249613934>.

8. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%1-D%80>.

Кузьменко Сергій Леонідович

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ САМОДОСТАТНЬОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Відповідно до ст. 140 Конституції України [1] місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Одне з найбільш актуальних завдань сучасного розвитку України – це сформувані територіальні громади, які є основою ефективного розвитку країни. Це пояснюється тим, що розвиток демократії в суспільстві можливий лише за наявності розвиненої системи місцевого самоврядування та самодостатності громад, які є одними із основних ознак демократії.

Проблема створення самодостатніх територіальних громад в Україні довгий час стоїть досить гостро. Принцип їх самостійності, що проголошений у Конституції, на практиці фактично не виконувався. Переважна більшість територіальних громад України, маючи право вирішувати питання місцевого значення, не спроможна їх виконувати.

Світовий досвід свідчить про те, що тільки самодостатня територіальна громада може ефективно вирішувати місцеві питання, беручи участь в управлінні власними справами безпосередньо або через обрані ними органи, що створює простір для прояву ініціативи й творчості. Отже, актуальним питанням є дослідження особливостей поняття та розвитку територіальних громад з точки зору їх самодостатності.

Вже досить тривалий час прискіпливий погляд науковців, управлінців, представників громадських організацій зосереджений на пошуку шляхів удосконалення системи місцевого самоврядування, зокрема на підвищенні ефективності управління нею. Значний внесок у вивченні питань, що стосуються самодостатності територіальних громад здійснюють такі автори: І. Дробот, Ю. Молодожен, Б. Заблоцький, Я. Жовнірчик, І. Боршош, Ю. Чернецький, Ю. Куц, В. Мамонова, С. Газарян, О. Решеvecь та ін.

Внесок учених у вирішенні актуальних проблем функціонування територіальних громад є вагомим, але при цьому, слід звернути увагу на об'єктивну необхідність подальшого дослідження питань, що стосуються забезпечення їх самодостатності в сучасних умовах розвитку.

Проблемою формування дієвих та самодостатніх територіальних громад в Україні опікуються як науковці, органи державної та місцевої влади, так і жителі територіальних громад сіл, селищ та міст.

Погляди науковців та практиків місцевого самоврядування про самодостатність територіальних громад є різноманітними, зокрема необхідно також виділити окремі.

У науці місцевого самоврядування одне із найбільш фундаментальних досліджень самодостатності територіальної громади у кон-

тексті сталого розвитку здійснили відомі сучасні вчені І. Дробот та І. Шуляр. Ними було сформульовано чотири критерії самодостатності територіальної громади: “статус первинного суб'єкта місцевого самоврядування; самоокупність економічної системи; наявність території та населення для розширеного відтворення; населення громади репрезентує себе як частинка громадянського суспільства” [2].

Заслужують уваги думки М. Пухтинського та О. Власенко “вихід полягає в тому, щоб забезпечити принцип повсюдності місцевого самоврядування, коли не лишиться клаптика української землі поза віданням конкретної територіальної громади, і водночас створити фінансово самодостатню громаду базового рівня” [3].

Під час обговорення проекту закону “Про територіальний устрій в Україні” ректор Національного технічного університету “ХПІ” Л. Товажнянський відмітив, що “Сьогодні в Харківській області 381 сільська рада. Реформа передбачає, що кожна структура стане самодостатньою, буде розвиватись за рахунок своїх можливостей. Саме в громаду повинен прийти великий ресурс і великі повноваження. Громада повинна володіти майном, володіти фінансами, землею, всім тим, що розташовано на її території. Громада повинна створювати привабливі умови для інвестицій. Без цього не може бути подальшого розвитку нашої області” [4].

За результатами дослідження В. Мамонової побудова моделі децентралізації фінансового забезпечення управління територіальним розвитком повинна відбуватися за принципом “4 С” – самостійності, самодіяльності, самодостатності та самобутності територій. З цих позицій самодостатність трактується автором як наявність коштів відповідно до завдань, що ставляться перед органами управління територіальним розвитком, та визначає абсолютне забезпечення державою делегованих повноважень. Крім того, в повному обсязі мають компенсуватися втрати місцевих бюджетів згідно з державними рішеннями, а також законодавчо встановлюватися обмеження щодо вилучення коштів з місцевих бюджетів до державного [5].

Аналізуючи матеріали публікацій, бачимо, що кожен автор має власне уявлення про самодостатність, тим більше, що наукові напрацювання в сфері досліджень самодостатності територіальних громад свідчать про неоднозначність поглядів з визначення самодостатності. Аналіз вітчизняних наукових публікацій засвідчив, що переважна більшість вчених розглядають самодостатність територіальних громад переважно з позицій її ресурсного забезпечення, найбільш характерним є визначення самодостатності як економічної або фінансової складової діяльності органів місцевого самоврядування.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є досягнення максимально можливої самодостатності. Єдиний шлях виконання цього завдання та забезпечення вирішення проблем гармонізованого розвитку суспільства, запровадження сучасної, найбільш поширеної у світі концепції розвитку, класичне означення якої таке: це такий розвиток, який дає змогу сучасним поколінням задовольняти свої потреби, не створюючи загроз майбутнім поколінням задовольняти свої. Таким чином, під самодостатньою територіальною громадою слід розуміти таку територіальну громаду, що має визначену територію, розвинену соціальну інфраструктуру, необхідний кадровий потенціал, матеріальні та фінансові ресурси, достатні для вирішення питань місцевого значення в інтересах жителів громади, виконання власних та делегованих повноважень місцевими органами влади. На підставі викладеного вище можна стверджувати, що проблема з визначення самодостатності територіальних громад є актуальною і потребує проведення комплексних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1444132086344277>.
2. *Дробот І.* Сутнісні ознаки самодостатньої територіальної громади в умовах сталого розвитку суспільства: понятійно-термінологічний аспект / І. Дробот, І. Шуляр. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Apdu_o/2009_1/R_4/Drobot.pdf.
3. *Пухтинський М.* Місцеве самоврядування: сучасні проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / М. Пухтинський, О. Власенко. – Режим доступу : http://www.municipal.gov.ua/data/loads/10slyh_statta_pyh_vlasenko.doc.
4. Щодо розробки проекту моделі організації територій Харківської області з урахуванням положень проекту закону України “Про територіальний устрій України”. За доповіддю ректора Національного технічного університету “ХПІ” ТОВАЖНЯНСЬКОГО Л.Л. / Харківська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kharkivoda.gov.ua/show.php?page=596>.
5. *Мамонова В. В.* Теоретико-методологічні засади управління територіальним розвитком [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... д-ра держ. упр. : 25.00.04 “Місцеве самоврядування” / В. В. Мамонова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2006. – 32 с.

Малоокий Віталій Анатолійович

ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Теоретичні і методичні аспекти, зміст поняття «державне управління земельними ресурсами» розглядали зарубіжні та вітчизняні науковці як Д. Бабміндра, В. В'юн, В. Горлачук, Д. Гнаткович, Д. Добряк, М. Лавейкін, Л. Новаковський, які проаналізували понятійний апарат системи державного управління земельними ресурсами та змістовні характеристики процесів, що відбуваються в цій сфері діяльності.

Вагомий внесок у розробку окремих аспектів державного управління земельними ресурсами зробили: В. Боколаг, О. Ботезат, В. Другак, М. Ковальський, Р. Курильцев, Ю. Литвин, О. Мордвінов, А. Мерзляк, О. Охрій, В. Пересоляк, О. Проніна, Г. Шарий, О. Чеботарьова, В. Чувпило, В. Циплухіна А. Юрченко та ін.

Значний внесок у розвиток теоретичних та прикладних основ управління земельними ресурсами зробили економісти-землевпорядники: І. Бистряков, В. Будзяк, Ю. Дехтяренко, Й. Дорош, О. Дорош, В. Горлачук, Л. Новаковський, А. Сохнич, А. Третьак, М. Федоров та ін.

Дослідженню теоретичних засад державного та муніципального управління землекористуванням, особливості здійснення повноважень місцевих рад у період проведення земельної реформи в Україні присвячено праці вітчизняних учених в галузі науки «Державне управління». За період із 2005 до 2017 рр. підготовлено та успішно захищено дисертаційні роботи, у яких предметом дослідження було обрано різні аспекти управління земельними ресурсами, зокрема:

- державне управління розвитком аграрного сектору;
- земельна політика в Україні;
- державне регулювання та державний контроль у сфері земельних ресурсів;
- економічні, організаційні та соціальні аспекти земельних ресурсів;
- інформаційне забезпечення земельних ресурсів;
- ціноутворення в процесі формування земельних ресурсів;
- екологічна, економічна та соціальна ефективність земельних ресурсів.

Проте лише окремі автори дисертаційних робіт досліджували управлінські аспекти земельних ресурсів територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні. Саме тому в даному дослідженні ми зупинимося на аналізі дисертацій, у яких розглядалися проблеми управління земельними ресурсами, в тому числі й на регіональному рівні, а також механізми їх вдосконалення.

У науковій розробці М. Р. Ковальського “Удосконалення механізму державного управління земельними ресурсами в Україні” проаналізовано стан розробленості проблеми функціонування механізму державного регулювання земельних відносин у сучасній науковій літературі; розкрито теоретичні засади, визначено методологічне забезпечення, з’ясовано сутність поняття, принципи та функції державного регулювання земельних ресурсів [1].

У дисертації О. П. Ботезат “Державного управління використанням земельних ресурсів України” визначаються особливості контрольної діяльності органів влади у сфері землекористування, обґрунтовуються методичні підходи до планування в процесі використання земельних ресурсів в частині визначення суті та застосування комплексного підходу, запровадження програмно-цільового підходу як складової комплексного підходу в частині визначення вимог до рішень, що стосуються управління земельними ресурсами, оптимізації плати за використання земель, посилення відповідальності за їх псування та забруднення, інвентаризації земельних ресурсів на основі оновленої кадастрової інформації [2].

У науковому доробку В. А. Боклаг «Формування та розвиток державної політики у сфері управління земельними ресурсами в Україні» розроблено Концепцію державного управління земельними ресурсами в Україні як системно-методологічну основу для формування стратегії державного управління земельними ресурсами як самостійної сфери регулювання економіки країни, що має чіткий, прозорий взаємозв’язок з тематичними державними та регіональними програмами і проектами [3].

В. Ю. Пересоляк своєму дослідженні “Формування механізму державного управління земельними ресурсами населених пунктів” поглиблено розкриває теоретичні засади раціонального використання земель населених пунктів та сутність категорії земель населених пунктів. Автором встановлено також нові тенденції у використанні забудованих земель і резервних територій, ринкові механізми продажу земельних ділянок [4].

У науковій праці Ю. Ф. Дехтяренка “Державне управління земельними ресурсами на регіональному рівні” проаналізовано пере-

думови формування та розвитку системи управління земельними ресурсами, а також підвищення ефективності управління земельними ресурсами у столичному регіоні – м. Києві [5, с. 269–304].

У науковій праці О. П. Охрія “Комплексна стратегія землекористування адміністративно-територіального утворення” на засадах маркетингового аналізу та SWOT-аналізу запропоновано системний підхід до формування зон економічних регіонів, обґрунтовано забезпечення раціонального землекористування, пов’язаного з процедурами відчуження, передачі у власність, в оренду, встановлення і зміну границь між ділянками задля примноження економічної активності землі [6].

У дисертації В. С. Циплухіної “Механізми взаємовідносин органів публічної влади в процесі управління земельними ресурсами” акцентовано увагу на теоретичному узагальненню комплексу актуальних питань функціонування механізмів взаємовідносин органів публічної влади в процесі управління земельними ресурсами, визначено принципи, функції територіальних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також особливості їх взаємовідносин [7].

О. К. Чеботарьова у дослідженні “Механізми управління та раціонального використання земельних ресурсів великого промислового міста” пропонує цілісну модель державного управління земельними ресурсами великого промислового міста, яка базується на забезпеченні оптимального землекористування й раціонального управління земельними ресурсами з урахуванням вимог містобудівної і землевпорядної документації, застосуванні сучасних організаційно-правових, містобудівних та економічних механізмів [8].

У монографії Ю. О. Литвина “Механізми державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій України: теорія, методологія, практичні механізми реалізації” розроблено напрями вдосконалення механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій та запропоновано стратегічні механізми управління розвитком сільських територій на основі використання альтернативних моделей сталого розвитку сільських територій [9].

В. В. Чувпила у своєму дослідженні “Механізми державного управління земельними ресурсами на місцевому рівні” запропонував комплексний підхід до вдосконалення механізмів державного управління земельними ресурсами на місцевому рівні, обґрунту-

вав концептуальні засади ефективного їх функціонування, що базуються на принципах розмежування повноважень між органами публічної влади на регіональному і місцевому рівнях [10].

Здійснений нами аналіз наукових джерел свідчить, що в Україні останніми роками повноваження органів місцевого самоврядування у сфері управління земельними ресурсами постійно обговорюються і відображені у наукових працях. Ми поділяємо думку авторів про те, що вдосконалення механізмів управління земельними ресурсами забезпечить підвищення ефективності використання землі. Однак з огляду на те, що земля виконає ряд важливих функцій у життєдіяльності суспільства, є її неоціненним багатством з екологічної, політичної, соціальної, культурної складових, пропонуємо розглянути розуміння ряду концепцій управління земельними ресурсами територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні, зокрема: юридичну, соціально-культурну, екологічну, політичну. Адже питання управління земельними ресурсами територіальних громад під час проведення реформ в органах представницької влади – це досить складний процес, який потребує детального вивчення політичних, соціально-культурних, економічних, екологічних та правових аспектів.

Список використаних джерел:

1. *Ковальський М. Р.* Формування нової доктрини управління земельними ресурсами в умовах реформування економіки України / М. Р. Ковальський. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmrreu.pdf>.

2. *Ботезат О. П.* Земельні ресурси як об'єкт державного управління / О. П. Ботезат // *Держава та регіони. Серія : Державне управління.* – 2009. – № 4. – С. 20–23.

3. *Боклаг В. А.* Напрями вдосконалення державної політики щодо розвитку земельного ринку в Україні / В. А. Боклаг // *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* – 2014. – № 3. – С. 3–7.

4. *Пересоляк В. Ю.* Організаційно-правовий механізм управління земельними ресурсами населених пунктів / В. Ю. Пересоляк // *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць.* – Х. : ХРІДУ НАДУ «Магістр», 2005. – № 3 (26). – С. 156–165.

5. *Дехтяренко Ю. Ф.* Державне управління земельними ресурсами на регіональному рівні / *Регіональне управління : підруч. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого.* – К. : НАДУ, 2014. – 516 с.

6. *Охрій О. П.* Земельний кадастр в управлінні земельними ресурсами / Р. Р. Ларіна, О. П. Охрій, В. Л. Пілюшенко // Державне регулювання галузей економіки : зб. наук. праць Донецького державного університету управління, Т. 5, вип. 35, серія «Державне управління». – Донецьк : ДонДУУ, 2004. – С. 6-15.

7. *Циплухіна В. С.* Механізми взаємовідносин органів публічної влади в процесі управління земельними ресурсами: автореф. дис. ... к.держ.упр. : 25.00.02 / В. С. Циплухіна. – Одеса, 2008. – 20 с.

8. *Чеботарьова О. К.* Механізми державного управління земельними ресурсами великого промислового міста : автореф. дис. ... к.держ. упр. : 25.00.02 / О. К. Чеботарьова ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2010. – 20 с.

9. *Литвин Ю. О.* Механізми державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій України: теорія, методологія, практичні механізми реалізації : монографія / Ю. О. Литвин. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 387 с.

10. *Чувпило В. В.* Земельні ресурси – джерело існування суспільства. / Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління : Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (12 квітня 2013 р.) : у 2 ч. / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. – К. : АМУ, 2013. – Ч. 2. – С. 252–254.

11. Оперативні дані Державного комітету України із земельних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.komitet.ua/ru/node/295>.

12. Офіційний сайт Держземагентства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/>.

Пільгун Маргарита Валеріївна

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: СУБ'ЄКТНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

На сьогоднішній день уже можна відверто говорити про те, що головним фактором побудови демократичної системи публічного врядування є децентралізація влади. У цьому аспекті слід наголосити на потребі фундаментальної підтримки розвитку місцевого самоврядування, що пояснюється тим, що саме розвиток місцевого самоврядування надасть членам територіальної гро-

мади право і можливість політичного впливу та участі у процесі прийняття рішень, які стосуються ефективного життєзабезпечення та дієвості територіальної громади.

Очевидно, що таке розширення прав членів територіальної громади не тільки відповідає принципу демократизації державотворення, але й сприяє політичній інтеграції та самоідентифікації громадян.

Не можна не сказати й про те, що децентралізація влади забезпечує політичним, адміністративним, економічним та громадським суб'єктам суспільства інституціональну основу, і необхідну умову, за допомогою якої вони отримують можливість приймати активну участь в ініціюванні, просуванні та здійсненні самопідтримного місцевого розвитку. Таким чином, децентралізацію влади варто розглядати і як інституціональну передумову децентралізованого та здійснюваного від низу до верху розвитку приватного сектору економіки зокрема, а також громадянського суспільства у цілому.

Категорично погоджуючись з визначенням децентралізації влади як “діяльності незалежного місцевого самоврядування внаслідок передачі (не шляхом делегування, а шляхом перетворення державних функцій у самоврядні) повноважень державою. Якщо процеси деконцентрації поширюються лише на державну виконавчу владу на місцях, то децентралізаційні дії своїм об'єктом мають сферу місцевого самоврядування” [1, с. 88] нагадаємо, що саме територіальна громада є базовим елементом системи місцевого самоврядування. А отже, територіальна громада має бути незалежною у прийнятті рішень щодо свого розвитку.

У той же час дослідження еволюції системи місцевого самоврядування в Україні дають можливість стверджувати, що децентралізація влади завжди була актуальною темою в процесі державотворення, при тому що старі механізми розмежування повноважень органів влади на місцях не працювали, а нові – не сприймалися.

Очевидним є той факт, що в умовах демократизації державотворчих процесів в Україні постає питання визначення суб'єктності територіальної громади та рівня суб'єктності у процесі децентралізації влади.

Довгий час поняття суб'єктність було одним із ключових в таких науках як філософія, психологія, соціологія та ін. [2]. Набуття децентралізаційними процесами обертів, підвищення ролі територіальної громади у розвитку адміністративно-територіальної одиниці вимагають розгляду даного поняття й з точки зору ви-

значення суб'єктності територіальної громади у процесі децентралізації влади.

Отже, зупинимось на досягненнях інших наук.

З точки зору психології суб'єктність розглядається як здатність людини зіставляти й оцінювати свої можливості з об'єктивними вимогами, умовами та завданнями в цілому. Суб'єктність не є фіксованою характеристикою особистості, а може наростати й зменшуватися в процесі її розвитку залежно від зовнішніх і внутрішніх умов [3]. Доповнюючи, А. В. Брушлінський наголошує, що суб'єктність – це здатність реалізовувати поставлені цілі, управляти, контролювати і оцінювати процес і результат своїх дій [4].

Філософія розглядає суб'єктність скрізь призму людини і надає якісну характеристику людини, яка у процесі взаємодії зі світом оволодіває різноманітними видами й формами діяльності, детермінуючи одночасно свій власний розвиток.

У соціології під “суб'єктністю” В. О. Ядов розуміє здатність “соціальних суб'єктів (від пересічних громадян до національних урядів і міжнародних акторів сучасної історії) реагувати на внутрішні (в межах даних суспільств) та зовнішні (з боку світ-системи) виклики, попереджати або стримувати небажані та небезпечні тенденції природних, соціальних, економічних, політичних зсувів та сприяти бажаним” [5, с. 384].

Проте, на нашу думку найбільш вдалим у контексті визначення суб'єктності територіальної громади є визначення, що надає Є. Ю. Коржова, яка під суб'єктністю розуміє “здатність активно брати участь у процесі життєдіяльності й таким чином “вибудувати” власне буття” [5, с. 17].

Власне, слід наголосити, що суб'єктність територіальної громади повинна визначатись реальними регулятивними потенціями, та, що особливо важливо, спроможністю використовувати цей потенціал у соціально значущих цілях, забезпечувати найбільш сутнісні потреби членів територіальної громади. А це, у свою чергу, здебільшого визначається тим, наскільки дієво здатна територіальна громада поєднувати інтереси всіх її членів та реалізовувати їх через вироблення політики органами місцевого самоврядування.

Отже, зазначимо, що “суб'єктність територіальної громади” – це здатність територіальної громади до усвідомлено-відповідальної участі у процесі організації місцевого самоврядування, що спроможне реагувати на зовнішні та внутрішні виклики, з метою попередження або стримування небажаних та небезпечних тенден-

цій у природній, соціальній, економічній і політичній сферах розвитку територіальної громади та сприяти бажаним.

У Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні зазначається, що функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях [7].

Вчасним є визначення рівня суб'єктності територіальної громади у процесі децентралізації влади.

У цьому аспекті прямою вказівкою є конституційна норма про те, що “Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи [8]”.

А отже, реформа місцевого самоврядування, децентралізація влади, у її класичному вигляді, можуть бути ініційовані державою, в особі органів державної влади. Проте, головною діючою особою, а власне й головним суб'єктом децентралізації влади, в умовах демократизації державотворчих процесів має бути саме територіальна громада.

Список використаних джерел:

1. *Грицяк І. А.* Деконцентрація та децентралізація у державному управлінні / І. А. Грицяк // Проблеми теорії і практики державного управління і місцевого самоврядування : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. проф.-викл. складу та слухачів академії (м. Київ, 31 трав. 1996 р.). – К. : Вид-во УАДУ, 1996. – С. 88–89.
2. Суб'єктність – це що таке? Поняття, принцип, формування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yrok.pp.ua/serednya-osvta/1462-subyektinst-ce-scho-take-ponyattya-princip-formuvannya.html>.
3. *Абульханова-Славская К. А.* Состояние современной психологии: субъектная парадигма / К. А. Абульханова-Славская // Теория и методология психологии: постнеклассическая перспектива / отв. ред. А.Л. Журавлев, А. В. Юревич. – М. : Изд-во “Институт психологии РАН”, 2007. – С. 428–450.
4. *Брушлинский А. В.* Психология субъекта / А. В. Брушлинский. – СПб. : Алетейя, 2003. – 272 с.

5. Ядов В. А. Личность как объект и субъект социальных отношений / В. А. Ядов // Социология и современность. – Т. 1. – М. : Наука, 1977. – С. 380–392.

6. Коржова Е. Ю. Интегративный подход к психологии человека и социальному взаимодействию людей / В. Н. Панферов, Е. Ю. Коржова // Материалы III Всероссийской научно-практической (заочной) конференции. – М. : СВІВТ, 2013. – 171 с.

7. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / Кабінет Міністрів України : Розпорядження, Концепція від 01.04.2014 № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.

8. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 р. Із змінами, внесеними Законами України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV, від 1 лютого 2011 р. № 2952-VI, від 19 вересня 2013 р. № 586-VII, від 21 лютого 2014 р. № 742-VII № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

Рогоуля Андрій Олексійович

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 8 Кодексу цивільного захисту України (далі – Кодекс ЦЗ) забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту (далі – ЦЗ) здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту (далі – ЄДС ЦЗ), що складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок. Функціональні підсистеми ЄДС ЦЗ створюються центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері суспільного життя. Територіальні підсистеми ЄДС ЦЗ діють в областях та м. Києві. Ланки територіальних підсистем створюються органами місцевого самоврядування (далі – ОМС) – в обласних центрах, у містах обласного і районного підпорядкування. До складу територіальних підсистем та їх ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили ЦЗ, відповідні суб'єкти господарювання [1].

Аналізуючи рівень надійності функціонування ЄДС ЦЗ відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвер-

дження Положення про ЄДС ЦЗ” від 5 січня 2014 р. № 11 можна стверджувати, що вирішення завдань безпеки після проведення реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні можливе при впровадженні ризикоорієнтованого методу управління безпекою, що потребує удосконалення нормативно-правової бази функціонування ЄДС ЦЗ [6].

Зокрема, Кодекс ЦЗ та деякі нормативно-правові акти, що видані для виконання його вимог, потребують доопрацювання та коригування, за наступними напрямками: поліпшення існуючої нормативно-правової бази щодо функціонування органів виконавчої влади з питань ЦЗ; впровадження системи моніторингу і забезпечення його функціонування для запобігання виникнення НС техногенного і природного характеру та підвищення стійкості функціонування об'єктів господарювання; удосконалення системи управління, інформації, оповіщення і зв'язку у сфері ЦЗ та підготовки населення до дій у НС; формування нових підходів щодо відносин між суб'єктами ЄДС ЦЗ, що сприятимуть підвищенню готовності сил і засобів, призначених для запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій.

Доцільно детальніше розглянути діяльність органів управління ЄДС ЦЗ щодо виконання заходів з попередження (недопущення) виникнення НС.

Запобігання виникненню НС – це проведення оцінки рівнів ризику, підготовка та реалізація комплексу правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, технологічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, спрямованих на регулювання безпеки.

Механізмом, який виконує систематичне спостереження і контроль за об'єктами, процесами і системами захисту, прогнозування розмірів зон та наслідків ймовірних НС, стану впровадження превентивних заходів щодо зменшення їх масштабів, збирання, оброблення, передавання та збереження зазначеної інформації є моніторинг, який здійснюється відповідно до “Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів”, затвердженого наказом МНС України від 06.11.2003 р. № 425.

Мета моніторингу – отримання даних про поточний стан об'єкту та актуалізація інформації, що міститься у базі даних Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів для запобігання НС та мінімізації їх наслідків.

Існуюча, на теперішній час в Україні, система моніторингу та прогнозування НС функціонує у вигляді розрізнених регіональних,

галузевих або самостійних функціональних підсистем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс. Вона не в повній мірі забезпечує проведення систематичних і обґрунтованих досліджень тенденцій і характеру змін основних джерел загроз екологічній безпеці держави та потребує кардинального удосконалення.

Проголошений Україною Євроатлантичний курс зумовлює необхідність переходу на міжнародні стандарти моніторингу та інтеграції її національних моніторингових систем у європейську мережу моніторингу природних і техногенних ризиків [5]. Державна система захисту населення від НС природного та техногенного характеру потребує запровадження ризик-орієнтованого підходу для ефективного попередження загроз різного походження.

З цією метою вкрай необхідно створити єдину автоматизовану систему моніторингу, управління безпекою та запобігання виникнення НС. Вона повинна мати три рівні: державний, регіональний та об'єктовий.

На державному рівні для координації діяльності суб'єктів системи моніторингу, прогнозування і запобігання надзвичайним ситуаціям у складі ДСНС України доцільно створити Державний центр моніторингу, прогнозування і запобігання НС.

На регіональному рівні створити відповідні регіональні Центри моніторингу, прогнозування і запобігання НС у складі Головних управлінь (управлінь) ДСНС в областях, містах Київ і Севастополь.

Об'єктовий рівень – територіальна громада, суб'єкт господарювання.

Загальновідомо, що моніторинг ризиків небезпеки виникнення НС починається з рівня суб'єктів. На їх рівні необхідно запровадити та проводити постійний моніторинг ризиків небезпеки та управління ними в реальному часі з використанням можливостей інформаційних технологій та засобів автоматизації. Доцільно проводити зовнішній та внутрішній моніторинг стану об'єктів-джерел небезпеки. З цією метою необхідно впровадити ризик-орієнтований підхід в управлінні безпекою. Це дасть змогу за певними показниками аналізувати рівень ризиків та прогнозувати вірогідність виникнення НС на об'єктах-джерелах небезпеки. У разі необхідності, приймати рішення та планувати дії щодо зниження ризиків до прийнятних рівнів, а також проводити своєчасні планові заходи щодо запобігання НС.

Для цього залучити системи контролю, у тому числі автоматизовані, які функціонують на об'єкті, та виробничі підрозділи або фахів-

ців внутрішнього моніторингу, нагляду і контролю підприємств, виробничих об'єднань, акціонерних товариств, диспетчерські служби.

Основними завданнями суб'єктів моніторингу і прогнозування виникнення НС повинні стати: довгострокові систематичні спостереження за станом потенційних джерел небезпеки; аналіз стану довкілля та прогнозування його змін, що можуть спричинити природні НС; аналіз стану техногенної безпеки та прогнозування його змін, що можуть спричинити техногенні НС; інформаційно-аналітична підтримка прийняття рішень у сфері запобігання виникненню НС; інформаційне обслуговування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також забезпечення інформацією щодо загрози виникнення (виникнення) НС природного та техногенного характеру населення країни.

Виконання комплексу цих заходів дасть можливість у повній мірі забезпечити функціонування ЄДС ЦЗ та виконання нею завдань після децентралізації влади у державі, реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [3,4]. Це дозволить оптимізувати процеси управління на регіональному та місцевому рівнях у сфері ЦЗ, забезпечить ОМС можливість самостійно без зайвих адміністративних перепон швидко та ефективно вирішувати нагальні питання місцевого значення у вказаній сфері, бути підконтрольними і підзвітними територіальним громадам [2].

Децентралізація влади в Україні та надання більш широких повноважень і ресурсів місцевим органам влади значно підвищить якість реалізації державної політики у сферах ЦЗ, запобігання та ліквідації наслідків НС, функціонування аварійно-рятувальних служб на місцевому рівні, а також створить реальні механізми управління місцевим ланками ЄДС ЦЗ щодо забезпечення надійного захисту населення і територій від наслідків НС [6].

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”.
3. Закон України “Про добровільне об'єднання територіальних громад”.
4. Закон України “Про співробітництво територіальних громад”.
5. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України” від 14.03.2016 р. № 92/2016.
6. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Скупченко Діана Олександрівна

ПРОБЛЕМИ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД, РОЗТАШОВАНИХ НА ТЕРИТОРІЯХ СУМІЖНИХ РАЙОНІВ

На даний час на підставі положень Закону України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” відбувається активний процес формування спроможних територіальних громад.

Але під час формування виникають питання щодо послідовності дій в процесі утворення об'єднаних територіальних громад, у разі розташування територіальних громад, що об'єднуються на територіях різних районів.

Так, відповідними рішеннями Центральної виборчої комісії у 2016 р. не призначено вибори в 11 об'єднаних територіальних громадах (далі – ОТГ):

Росошанська ОТГ – Вінницька область;

– Бахмутська, Андріївська, Очеретинська ОТГ – Донецька область;

– Гостомельська ОТГ – Київська область;

– Помічнянська ОТГ – Кіровоградська область;

– Воютицька ОТГ – Львівська область;

– Зорівська ОТГ – Черкаська область;

– Голопристанська ОТГ – Херсонська область;

– Нетішинська та Славутська ОТГ – Хмельницька область [4].

Рішення прийняте у зв'язку з тим, що вказані об'єднані територіальні громади утворені територіальними громадами, розташованими на території кількох суміжних адміністративно-територіальних одиниць. А, враховуючи відповідні норми Конституції України та Земельного кодексу України, необхідною передумовою призначення перших виборів депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад та відповідних сільських, селищних, міських голів і оголошення виборчого процесу таких місцевих виборів у разі входження територіальної громади, розташованої на території суміжного, у тому числі суміжного з містом обласного значення, району до складу об'єднаної територіальної громади, адміністративний центр якої знаходиться в межах міста обласного значення або іншого району, є внесення змін до меж відповідного міста та району [6].

Також рішеннями Центральної виборчої комісії не призначено вибори у 4 ОТГ, які об'єдналися навколо міст обласного значення (м. Бахмут, м. Гола Пристань, м. Славута, м. Нетішин).

За інформацією Мінрегіону, отриманою від облдержадміністрацій, у зв'язку із зазначеною позицією, не подавалися звернення до Центральної виборчої комісії про оголошення перших виборів ще у 14 ОТГ.

На думку Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування (далі – Комітету), рішення парламенту про вилучення із законодавчого акта норми щодо обов'язкової зміни меж районів у випадку об'єднання територіальних громад, які належать до різних адміністративно-територіальних одиниць районного рівня, відкрило можливість для добровільного об'єднання територіальних громад і оголошення в них перших виборів без зміни меж суміжних районів [4].

Однак аналогічна норма залишилась у Порядку призначення перших виборів депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад та відповідних сільських, селищних, міських голів, затвердженого постановою ЦВК від 12 лютого 2016 р. № 32, що призвело до вищевказаних негативних наслідків у вигляді не призначення перших місцевих виборів у ОТГ [2].

До того ж, на погляд Комітету, абсолютно логічною є позиція, що спочатку має відбутися остаточна легітимізація ОТГ шляхом проведення перших виборів і лише після встановлення повноважень відповідної місцевої ради та обрання відповідного сільського, селищного, міського голови має розглядатися питання про зміну меж районів.

Важливо також відзначити, що за інформацією Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України лише до перерахованих 25 ОТГ входить 118 сільських, селищних, міських рад, в яких проживає понад 488 тис. жителів, і не призначення в них перших виборів обмежує їх виборчі права на формування власних органів самоврядування, стримує перспективу майбутнього розвитку цих громад [4].

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей добровільного об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів” нарешті було подолано прогалину у законодавстві, яка протягом тривалого часу перешкоджала призначенню перших

виборів в об'єднаних територіальних громадах Центральною виборчою комісією.

Станом на 15 лютого 2017 р. створено 414 громад, в яких відбулися або призначені перші вибори [5].

Закон, за умовою “ненакладення” на нього вето Президентом і набуття чинності, дозволить ще щонайменше 40 громадам, яким раніше ЦВК відмовлено у проведенні виборів створити свої ОТГ, мотивуючи відмову тим, що деякі поселення сьогодні знаходяться в різних районах. Тепер ця перепона знята. Очевидно, таких громад буде більше, ніж 40 [1].

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей добровільного об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів” було регламентовано наступні положення:

– утворення об'єднаної територіальної громади, до складу якої увійшли територіальна громада міста республіканського Автономної Республіки Крим або обласного значення і територіальна громада (територіальні громади) села, селища, іншого міста суміжного району, зміни меж районів не потребує;

– рішення Центральної виборчої комісії про призначення перших виборів депутатів сільської, селищної, міської ради та відповідного сільського, селищного, міського голови об'єднаної територіальної громади приймається до зміни меж відповідних районів [3].

Список використаних джерел:

1. *Парасюк І.* Прийнятий Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей добровільного об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів” / І. Парасюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radaprogram.org/experts/pryynyatyuzakon-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-deyakyh-zakonodavchyh-aktiv-ukrayiny-shchodo>.

2. Порядок призначення перших виборів депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад та відповідних сільських, селищних, міських голів [Електронний ресурс] : Постанова ЦВК від 12 лютого 2016 р. № 32. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/v0032359-16>.

3. Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей добровільного об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях

суміжних районів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60681.

4. Роз’яснення комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування щодо застосування положень Закону України “Про добровільне об’єднання територіальних громад” в частині визначення строків здійснення окремих етапів об’єднання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://komsamovr.rada.gov.ua/komdbud/control/uk/publish/article?art_id=88905&cat_id=44731.

5. Список об’єднаних територіальних громад України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/>.

6. ЦВК призначила на 18 грудня 2016 року перші місцеві вибори у 143 об’єднаних територіальних громадах, а також сформувала новий склад Івано-Франківської обласної виборчої комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cvk.gov.ua/news/news_07102016.htm.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Бульба Володимир Григорович, Федченко Ольга Володимирівна

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ У ДОСЛІДЖЕННІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ РЕКЛАМОЮ

Забезпечення публічного управління розвитком соціальної реклами потребує знаходження її місця і ролі в процесі суспільної трансформації. Транслюючи ціннісні пріоритети та застерігаючи від соціальних загроз, реклама може стати консолідуючим фактором під час реформ. Гостроти питанню додає те, що досвід еволюції суспільства застерігає про небезпечність ігнорування нових підходів до розуміння розвитку соціуму та вимагає від науковців завдяки аналізу та науковому прогнозу вчасно помічати ознаки змін і обґрунтовувати механізми забезпечення діалогу між владою і суспільством в нових умовах.

На межі ХХ і ХХІ ст. під впливом науково-технічного прогресу та глобалізації кардинально змінились умови існування і розвитку людства. Тому останнім часом дослідники соціально-економічних та соціокультурних явищ виходять з обставин, що функціональний параметр речей припинив бути основним елементом споживання. Вирішальною у розумінні сучасних економічних та соціальних механізмів забезпечення життєдіяльності стала так звана “постіндустріальна парадигма”, основні ідеї якої об’єднали дослідників різних галузей знань в розумінні, що цивілізація вступила в новий етап свого розвитку. В аналізі сьогодення науковці часто використовують термін “інформаційне суспільство” [2], доводячи, що якісні структурно-функціональні зміни в економіці і культурі найбільш розвинутих країнах пов’язані з науково-технічним прогресом та трансформацією науки, де провідну зростаючу роль відіграють знання та інформація. Технологічний прогрес і особливості інформаційного суспільства змінюють пріоритети суб’єктів соціального життя, масштаб і форми людського існування, роблячи освіту, науку, культуру, форми і методи комунікації реальною продуктивною силою.

З огляду на такі обставини, посилення ролі соціальної реклами в інформаційному просторі привертає увагу як науковців та і практиків у сфері управління та комунікації. Зміст дискусій з цього питання дозволяє виділити три концептуальні позиції щодо взаємодії соціальної реклами і суспільства. Частка запропонованих науковцями підходів можна назвати загальними, а частка – є предмет теоретичних пошуків представників окремих галузей науки, де соціальна реклама виступає об'єктом дослідження. Зупинимося на їх аналізі.

Перший науковий підхід розглядає соціальну рекламу як форму соціальної комунікації, що виконує місію концентрації уваги суспільства на актуальних проблемах сьогодення, формує та підтримує ціннісну орієнтацію населення. У такому розумінні соціальна реклама виступає як інформація, що направлена на збільшення кількості знань у представників цільової групи щодо важливих проблем та їх актуалізацією, на формування та підтримку певного типу цінностей і норм у представників аудиторії, а також на припинення або корегування дій в загрозовому напрямку представників визначеної соціальної групи. Такий підхід визначається як комунікативний та в межах власної дії забезпечує такі функції як інформаційна і ціннісно-нормативна.

Другий підхід розглядається як регулятивний. За його допомогою здійснюється оцінка соціальної реклами як механізму регулювання соціальної поведінки особи та окремих соціальних груп. Особливістю такого підходу є те, що в процесі формування системи цінностей та норм поведінки провідну роль відіграє психологічний вплив завдяки таким методам як інформування, переконання, формування нового усвідомлення. В рамках такого підходу задіяна регулятивна функція соціальної реклами, яка зорієнтована на досягнення зміни соціальної поведінки визначеного суб'єкту впливу.

Наступний підхід, інтегративний, найбільш цікавий з точки зору представленого дослідження, залучає соціальну рекламу в систему соціального управління. У цій системі соціальна реклама розглядається як інструмент, а інколи як технологія формування суспільних відносин, де основними елементами взаємодії виступають держава, суб'єкти громадянського суспільства і особистість. Одним із завдань такої взаємодії є врахування особливостей, інтересів та соціальних очікувань усіх учасників процесу виходячи з того, що кожна сторона взаємодії володіє різними уявленнями про соціальні проблеми та різними можливостями щодо їх розв'язання. Визначена

диспозиція в системі суспільних відносин достатньо часто стає основою конфліктних ситуацій та порушення політичної стабільності.

Без перебільшення можна визначити, що останній підхід виступає теоретичним підґрунтям включення технології соціальної реклами в механізм реалізації державної соціальної та інформаційної політики. Соціальна реклама в системі соціального управління реалізує наступні функції:

- адаптивна функція, що скерована на стимулювання цілеспрямованої діяльності людини;
- інтегративна, що сприяє формуванню, концентрації та підтримці взаємодії між представниками різних соціальних груп суспільства, які є об'єктом публічного управління.

Але соціальне управління є більш загальним поняттям і включає у власну структуру, серед інших, такі елементи як державне та публічне управління. До їх головних функцій відносяться соціальні функції. Структура соціальних функцій складна і охоплює як об'єкт управління не тільки суто соціально захисні процеси, а і значно ширші і значущі процеси в технології управління сучасним суспільством. Дослідники виділяють наступні соціальні функції державного управління: функцію соціального відтворення населення; регулятивну функцію; соціально-захисну функцію; стабілізаційно-адаптивну функцію. Вони організаційно забезпечують магістральні напрями державної політики (функції), а для їх реалізації мають у своєму арсеналі відповідні безпосередні підфункції [1].

Соціальна реклама як інструмент інформаційного забезпечення державної політики має пряме відношення до кожної з визначених функцій, але з точки зору пошуків місця соціальної реклами в публічному управлінні суспільним розвитком привертає увагу стабілізаційно-адаптивна функція, на аналізі якої зупинимося більш докладно.

Зміст місії стабілізаційно-адаптивної функції, як складової державної політики, розкривається через завдання, що включають у себе соціальне прогнозування, гармонізації суспільних відносин, інтеграції і солідаризації, соціального партнерства, легітимізації та узгодження інтересів, інформаційного супроводження змін. Приведена внутрішня структура стабілізаційно-адаптивної функції може розглядатися як концептуальна модель визначення місії соціальної реклами в публічному управлінні, розробки форм і методів використання, визначити потенційних суб'єктів її замовлення. Кожне з завдань торкається різних аспектів та кроків у процесі розробки та реалізації управлінських дій у сфері соціальної реклами.

Так, соціальне прогнозування важливою умовою наукового супроводження соціальної реклами декларує необхідність використання досліджень перспектив, тенденцій розвитку соціальних відносин, процесів, явищ для підвищення ефективності соціального планування, проектування та програмування, розробка наукових прогнозів у вигляді варіантів або альтернатив розвитку соціальних процесів з урахуванням управлінського впливу. Важливою для використання органами влади соціальної реклами є підфункція легітимізації та узгодження інтересів. Вона включає соціальну рекламу у вирішення завдання щодо забезпечення соціальної стабільності на підставі визнання населенням органів влади як авторитетних і справедливих інститутів, демонструє процес приведення реального соціального життя у відповідність до задекларованих норм і стандартів, узгодження та впорядкування інтересів представлених в суспільстві соціальних верств населення, інтеграції і солідаризації, соціального партнерства, легітимізації та узгодження інтересів, інформаційного супроводження змін.

Актуальною є і така складова стабілізаційно-адаптивної функції як гармонізація суспільних відносин, що забезпечує примирення, залагодження, зняття суперечностей між соціальними групами, особистостями заради єдності, цілісності суспільства відповідно до ідеалів добра, справедливості, гуманізму. Вона також передбачає соціально-виховні заходи по забезпеченню свободи морального вибору й відповідальності людини, регулюванню поведінки як окремої людини у всіх сферах її життєдіяльності так і різних соціальних суб'єктів, суспільства в цілому. Дія підфункції соціального партнерства, у свою чергу, націлена на зниження гостроти соціальних конфліктів, сприяння погодженню інтересів роботодавців і найманих працівників регулювання трудових і пов'язаних з ними економічних і політичних стосунків на основі рівноправної взаємодії, співпраці представників найманих працівників, роботодавців і держави.

Таким чином, відповідно до інтегративного підходу, соціальна реклама природно доповнює одну з головних функцій державного управління, соціальну. У її межах вона реалізовує актуальну для сучасного українського суспільства місію інтеграції і солідаризації, виступає механізмом подолання протиріч між суб'єктами суспільних відносин в інтересах соціального прогресу, сприяє процесу взаємоприсотування та погодження дій між різними соціальними групами, особистостями в системі суспільних відносин. Соціальна реклама може бути задіяна і в інших напрямках реалізації соціальної функції державного управління, наприклад, легітимізації

та погодження інтересів, гармонізації суспільних відносин та соціального партнерства, інформаційного супроводження діяльності суб'єктів управління та регулювання суспільними відносинами.

Список використаних джерел:

1. *Бульба В. Г.* Інституційні передумови розвитку соціальних функцій держави в Україні / В. Г. Бульба, О. В. Радченко, О. В. Федченко // Управління соціальним розвитком: глобальні виклики та альтернативи. – Острог : Вид-во НаУ “Острозька академія”, 2014. – С. 18–30.
2. *Михненко А. М.* Інформаційне суспільство / А. М. Михненко, Б. М. Якемюк // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – Т. 1: Теорія державного управління / за ред. В. М. Князева, І. В. Розпутенко. – К., 2011. – С. 278.
3. *Тоффлер О.* Футуршок / О. Тоффлер. – СПб., 1997. – С. 227.

Слагін Віктор Павлович

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді. Складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у молодій особи готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу в Збройних Силах України як особливому виді державної служби [2].

Ускладнення соціально-економічних суперечностей, зміни суспільної свідомості посилюють вимоги до процесу формування особистості, виховання у неї системи ціннісних орієнтацій, досвіду виживання в цьому насиченому конфліктами світі

Цінності є складним комплексним утворенням, яке міститься в пізнавальних структурах, процесах суспільного життя і культури, світогляді людини. Вивчення ціннісних орієнтацій особистос-

ті свідчить про недостатнє їх дослідження з погляду виявлення чинників пріоритетного впливу на формування національно-патріотичної свідомості молоді. Якщо цінності є психологічною основою рішень про сенс життя, то ціннісні орієнтації визначають шляхи його реалізації.

Юнацький вік – це період переосмислення та становлення ціннісних орієнтацій, оскільки він характеризується не просто збільшенням обсягу знань, але й розширенням світогляду особистості, прагненням проникнути в саму суть моральності, зрозуміти найбільш загальні закони поведінки людей і на цій основі виробити власні моральні критерії. Це етап самоствердження та формування життєвої позиції з активним включенням у різноманітні конфлікти, що породжує виникнення і поширення стійких конфліктних форм поведінки.

Юнацькому віку притаманна наступна ієрархія груп ціннісних орієнтацій: 1) цінності особистого життя (здоров'я, любов, хороші та вірні друзі, щасливе сімейне життя тощо); 2) індивідуальні цінності (матеріальне забезпечення, самостійність, краса, високі домагання, сміливість, тверда воля, нетерпимість до недоліків, життєрадісність тощо); 3) етичні цінності (вихованість, чуйність, чесність, милосердя тощо); 4) цінності професійної спрямованості (цікава робота, суспільне визнання, впевненість у собі, освіченість, раціоналізм, самоконтроль, відповідальність, ефективність у справах тощо); 5) цінності розвитку і пізнання (розвиток, творчість, активне діяльне життя тощо).

Для того, щоб побачити більш об'єктивнута детальну картину ціннісних орієнтацій в науці використовуються різні методики діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості. Узагальнені результати показують наступну ієрархію ціннісних пріоритетів: Високий матеріальний добробут (6 балів), приємне проведення часу, відпочинок (6 балів), високий соціальний статус і управління людьми (5 балів), пізнання нового у світі, природі, людині (5 балів), спілкування (5 балів), пошук і насолода прекрасним (4 бали), допомога і милосердя до інших людей, любов (4 бали), соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві, здоров'я (4 бали) визнання і пошана людей і вплив на оточуючих (3 бали). Як бачимо, результати цієї методики вказують на перевагу матеріальних цінностей над духовними [1].

Як показують теоретичні розвідки, темі національно-патріотичного виховання молоді, нажаль, приділяється недостат-

ньо уваги, про що свідчать наведені вище результати соціологічних досліджень і тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. Найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (*patria*) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Забезпечити ефективність радикальних реформ, пов'язаних з перспективами розвитку країни, неможливо без урахування світоглядних і ціннісних орієнтацій особистості, її творчої саморегуляції, професійної підготовки, загальної духовної культури. Нормативно-правову базу складають фундаментальні засади державної політики у галузі освіти, які регулюються законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, положеннями, представленими в Національній доктрині розвитку освіти та Державних програмах “Освіта” (Україна ХХІ століття), Концепції національно-патріотичного виховання та ін.

Цінності розглядаються як форма відношень між суб'єктом та об'єктом, яка допускає свідоме відтворення суб'єктом ціннісних якостей об'єкта. При цьому враховується, що цінності мають здатність набувати значущості у суспільному житті й практиці людини. Ціннісні орієнтації є “засобом диференціації особистістю об'єктів довкілля за їх значущістю та визначають стійке ставлення суб'єкта до оточуючого світу, яке формується в процесі свідомого вибору ним життєвозначущих для нього об'єктів”. Джерелом формування ціннісних орієнтацій виступає смисложиттєва активність особистості, що визначає рівень її домагань та орієнтацію в процесі діяльності на досягнення конкретних цілей.

Система цінностей є дієвою стороною суспільної свідомості, узятю в сукупності всіх його форм. Їх традиційний розгляд представлений як об'єднання філософського і світоглядного, етичного і естетичного, політичного і ідеологічного, раціонального і емоційного компонентів. Розглядаючи перехід суспільних цінностей у внутрішній план з утворенням особистих цінностей, можна вважати, що різні напрями виховання базової культури особистості виражають ціннісну основу суспільної свідомості і сприяють освіті і розвитку персональної системи цінностей, визначуваної кру-

гозором і переконаннями людини, його життєвим досвідом, етичним кредо, естетичним смаком, політичними поглядами, індивідуальними уявленнями про ідеал фізичної досконалості тощо.

Поняття “ціннісна парадигма” є системою цінностей і ціннісних орієнтацій, властивою для певного соціуму або окремого індивіда (соціальної групи, класу, нації, народу) в конкретний період його функціонування чи життєдіяльності, яка є однією з детермінант суспільного устрою, характеру суспільних відносин, методології різних сфер наукового пізнання, світогляду, світобачення і світосприймання, зрештою, мети, якої прагне досягти у своєму розвитку соціум, індивід (соціальна група, клас, нація, народ).

Система ціннісних орієнтацій становить важливий елемент ціннісного ставлення до навколишньої дійсності. Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і смаків, визначають її поведінку. Поряд з ціннісно-нормативною регуляцією в структурі ціннісної парадигми значне місце займає ідеал (особистісний, суспільний, соціально-груповий, національний та ін.). Ціннісна парадигма індивіда, соціуму, крім ціннісних соціальних норм та ідеалів, включає в себе й такий компонент, як сенс життя. Ієрархія цінностей і ціннісних орієнтацій індивіда може будуватися за різними основами, але однією з основних є потреби і інтереси людини. Цінність як предмет потреби викличе до себе інтерес індивіда і стане потребою, спонукальною силою поведінки, його діяльності за умови, коли вона осмислюється як потреба і, проходячи через свідомість у вигляді бажань, устремлень, мети, викликає мотивацію до діяльності, спрямованої на оволодіння даною цінністю.

Тому слід зазначити, що мета політичної освіти в Україні – формувати й поширювати те, що є спільним для усіх членів суспільства у їхньому розумінні справедливості, порядку, свободи, рівності, участі тощо. Політична освіта має виконувати функцію трансляції до нових поколінь оптимальних способів суспільної взаємодії, вбираючи світові здобутки та зберігаючи автентичні традиції української культури. Сприяючи соціалізації молоді, політична освіта має навчати її рольовим моделям політичної поведінки.

Загалом, політична освіта в демократичному суспільстві має стосуватися всіх вікових і соціальних груп населення – освітні заходи мають охоплювати як учнів і студентів, так і вчителів та батьків.

Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання має здійснюватись

шляхом проведення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання у закладах системи освіти, культури, спорту; підтримки та сприянню волонтерським проектам, іншої громадської діяльності та самоорганізації українських громадян, спрямованої на заохочення молоді до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проектів на благо України; забезпечення у молодого покоління розвинутої патріотичної свідомості і відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про спільне благо, збереження та шанування національної пам'яті; зацікавленості молоді щодо служби у Збройних силах України, готовності до захисту України та виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів та незалежності України з метою становлення її як правової, демократичної, соціальної держави.

Список використаних джерел:

1. *Коберник Л. О.* Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості / Людмила Олександрівна Коберник // Наука і освіта : науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2008. – № 4–5. – С. 28–33.

2. Наказ МОН України “Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах” від 16.06.2015 р. № 641 [Електронний ресурс]. – <http://mon.gov.ua/activity/education/konceptziya-nacjonalno-patriotichnogo-vixovannya-ditej-i-molodi.html>.

Крутій Олена Миколаївна, Карлов Тимофій Володимирович

ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ЯК ПЕРЕДУМОВА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Розвиток української держави залежить від формування професійного середовища, здатного вирішувати завдання розбудови громадського суспільства. Одним з критеріїв рівня професіоналізації середовища в публічному управлінні є дієвий діалог між представниками органів влади та громадськості. Психосоціальний діалог створює умови для ефективного прийняття управлінських рішень, що передбачає досягнення мети та збереження

партнерських взаємовідносин як у середині публічної організації, так і в умовах взаємодії з громадськістю [1].

Для налагодження психосоціального діалогу в публічному управлінні виникає необхідність у застосування при підготовці службовців публічного управління інноваційних форм навчання. В цьому сенсі важливого значення набуває залучення досвідчених і молодих фахівців психологів. Єдиною платформою для такої співпраці стало об'єднання “Консорціум молодих психологів Харківщини”, що було створено під час проведення проекту за ініціативою громадської організації “Харківські університетський консорціум” при підтримки Німеччини (GIZ) та Харківської обласної державної адміністрації. Метою даного об'єднання є підвищення рівня професійної компетентності молодих психологів, їх сталого професійного розвитку та обміну методичними розробками. Це об'єднання містить в собі як ментальний простір так і реальний майданчик для діалогу. А саме в рамках проекту було створено спеціальну лабораторію як осередок обміну досвідом, навчальний простір, місце для професійного розвитку та навчання як публічних службовців, так і самих психологів. Лабораторія психосоціального діалогу, що створена за результатами проекту на базі ХарРІ НАДУ, може використовуватися як платформа для навчання та співпраці як публічних службовців так і громадян [2–5].

В межах проекту було визначено два основних напрями роботи лабораторії. Перший напрямок, це робота з людьми, які опинилися в складних і кризових життєвих ситуаціях. Другий – це соціально-психологічні послуги для керівного складу та співробітників органів влади, державних і приватних підприємств і інших різних категорій населення.

Перший напрямок роботи пов'язаний з особливостями кризового стану регіону. Особливістю Харківського регіону є велика концентрація категорій громад, що потребують фахової психосоціальної підтримки: ВПЛ, демобілізованих бійців АТО, родини ветеранів АТО, а також приймаючи ВПЛ громади. Своєчасне надання кваліфікованої спеціальної психологічної допомоги запобігатиме розвитку тяжких стресових розладів, збільшенню рівня насильства та сприятиме соціально-психологічній адаптації, відновленню нормальної життєдіяльності громади.

Роботу можуть здійснювати кризові студенти-психологи, які були підготовлені під час цього проекту. Передбачено наступні види допомоги для молоді, сімей, які опинилися у складних життєвих

обставинах та дітей: участь у тренінгах та фокус-групах; індивідуальна та групова робота, щодо пережитих травматичних ситуацій; ненасильницьке спілкування (особливості роботи з дітьми та підлітками, які пережили насильство); ефективний діалог з соціальними та психологічними службами та даними сім'ями; інформаційні заходи з використанням новітніх медіатехнологій та соціальних мереж.

Другий напрямок роботи лабораторії психосоціального діалогу пов'язаний зі спрямованістю діяльності ХарРІ НАДУ на підготовку сучасних управлінських кадрів публічного управління. Виходячи з цього основними блоками в цьому напрямку роботи лабораторії є психодіагностичний та тренінгово-розвивальний. Основою діагностичного блоку є сучасні досягнення психології управління, професійної діяльності та особистості. В діагностичний комплекс включено тестові завдання, ситуативні методики з наступним експертним оцінюванням та комплекс об'єктивного психологічного аналізу, що підготовлено в відповідності до різних категорій публічних службовців та специфіки їх професійної діяльності. Тренінгово-розвивальний блок охоплює комплекс тренінгових програм для таких категорій публічних службовців та керівного складу органів влади, державних і приватних підприємств, що приймали участь в психодіагностиці і за її результатами мають необхідність в розвитку особистісних і професійних якостей, когнітивних здібностей, стресостійкості та емоційної компетентності, корекції психологічних станів.

Конкретними кроками в роботі цього напрямку діяльності лабораторії можуть бути підготовка програм за наступними тематиками: 1. Діагностика і розвиток особистісних і професійних якостей. 2. Діагностика і розвиток стресостійкості. 3. Розвиток когнітивних здібностей. Як перспективні напрями розвитку Лабораторії доцільно розглянути спільні наукові дослідження з вітчизняними та закордонними партнерами; обладнання Лабораторії комплектом "віртуальний шолом" зі спеціальним програмним забезпеченням для психологічного розвантаження, тренінгів з підвищення стресостійкості, обладнання лабораторії поліграфом та проведення навчання відповідних спеціалістів.

Отже, підкреслюючи необхідність налагодження психосоціального діалогу між представниками органів влади та громадськості, необхідно вказати на те, що це особливо важливим є, по-перше, в умовах кризового стану регіону, так, особливістю Харківського регіону є велика концентрація категорій громад, що потребують фахової психосоціальної підтримки. По-друге, в умовах певних видів професійної діяльності. За дослідженнями саме професія управ-

лінця належить до однієї з найбільш стресових. Саме тому, створення лабораторії психосоціального діалогу на базі ХарПІ НАДУ, надає можливість вирішувати ці питання одночасно. Її можливості можна використовувати, як для надання дороги громадам та кризовим категоріям населення, так і для професійної підготовки службовців публічного управління, з метою підвищення їхньої стресостійкості, розвитку когнітивних і креативних якостей та діалогічності. Все це сприяє професіоналізації середовища в публічному управлінні, що є передумова соціогуманітарного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. *Кругтій О. М.* Публічний діалог в системі культури демократичного суспільства : монографія / О. М. Кругтій, О. В. Радченко. – Х. : Вид-во АДНДУ, 2015. – 396 с.
2. *Малкина-Пых И. Г.* Психологическая помощь в кризисных ситуациях / И. Малкина-Пых. – М. : Прогресс-, 2014. – 183 с.
3. *Стеганцев А. В.* Управление стрессом / А. Стеганцев. – М. : Прогресс-традиция, 2012. – 381 с.
4. *Фоа Е.* “Эффективная терапия ПТСР” / Эдна Б. Фоа, Теренс М. Кин, Мэтью Дж. Фридман. – К. : Альтерпрес, 2004. – 100 с.
5. Інклюзія соціально вразливих підлітків і молоді: подолання впливу військового конфлікту : практичне керівництво / Г. С. Карпович, В. М. Преображенська, Є. В. Фролова, В. О. Черткова, М. С. Чорна / за ред. Є. В. Фролової. – Х. : Асоціація молодих професіоналів “Клас”, 2017 – 144 с.

Лазор Оксана Дмитрівна, Бойко Лариса Миколаївна

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ҐЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Інтеграція у Європейське Співтовариство потребує трансформації соціальних інституцій і процесів з урахуванням демократичних принципів, зокрема ґендерної компоненти.

Державна служба зайнятості України, що відповідає за ефективне збалансування попиту та пропозиції на ринку праці, здатна як провідна державна інституція забезпечити ґендерну рівність на ринку праці, відтак діяльність її має засновуватися на принципах рівних прав і можливостей.

Служба зайнятості Житомирської області, що є посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи, представлена обласним центром зайнятості (далі – ЦЗ) та 22 базовими ЦЗ (5 міських та 17 районних). Станом на 01.01.2017 р. у цій системі працює 451 працівник, середній вік – 40 років, кожний п'ятий – віком до 30 років, 6 із 10 – мають стаж понад 10 років, що засвідчує стабільність та зрілість персоналу.

Найбільша кількість працівників служби зайнятості зосереджена на районному рівні (49,4 %), найменша – на обласному (14 %). У вертикальному розрізі керівництво районного рівня складає 14,8 %, міського – 10,4 % й обласного – 5,1 % від усіх працівників Житомирської служби зайнятості. Однак практично третина працівників кожного з рівнів представлена керівним складом: районний – 30,0 %, міський – 28,5 % і обласний – 36,5 % від усіх працівників відповідного рівня.

Повну вищу освіту здобули 92 % працюючого персоналу, з них 94 % жінки та 84 % чоловіки, понад 5 % – мають базову вищу освіту.

Стандарти Ради Європи передбачають досягнення рівної участі жінок та чоловіків у політичному та суспільному житті у будь-якому керівному органі, кількість яких має бути не нижче 40 % [2, с. 5]. Вітчизняній службі зайнятості, одній із небагатьох сфер, загалом властиве “жіноче” обличчя. Підтвердженням цього є структура кадрового потенціалу Житомирської служби зайнятості, де 80,5 % – жінки, що вказує на гендерну асиметрію.

Розподіл представниць жіночої статі у вертикальному розрізі служби є нерівномірним: найбільша їх кількість у районних ЦЗ – 48 % та міських – 39,9 %, найменше в обласному – 11,8 %. Співвідношення працюючих чоловіків і жінок теж відрізняється: районний ЦЗ – 3,64; міський – 7,25; обласний – 2,15.

Керівні посади (директор та його заступники, керівники підрозділів та їх заступники) займають 30 чоловіків (34,1 % від загальної кількості осіб чоловічої статі) та 107 жінок (29,5 % жіночого складу служби), формуючи співвідношення 1:3,6 (при загальному – 1:4,1). Однак уже серед директорів ЦЗ дві третини (61 %) – це чоловіки.

У службі зайнятості Житомирської області проводилось опитування працівників щодо гендерної обізнаності, виявлення гендерних стереотипів, визначення рівня гендерної компетенції. За його результатами майже половина респондентів (49,6 %) не підтримали загальноприйнятого визначення “гендер”.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, надання особам обох статей можливості брати участь у всіх сферах життєдіяльності су-

пільства. Із таким твердженням погодились 68 % жінок та 64 % чоловіків служби зайнятості.

Респонденти (81 % жінок та 73 % чоловіків) переважною більшістю підтвердили, що гендерні стереотипи це уявлення в суспільстві про соціальні ролі чоловіків і жінок, їх психологічні та фізіологічні особливості.

Дискримінація за ознакою статі – дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків (ст. 1) [1]. Із визначенням, що “гендерна дискримінація” – це обмеження прав та можливостей особи за статевою ознакою погодились 66 % жінок та 64 % чоловіків. Так, 44 % опитаних чоловіків та 36 % жінок погоджуються, що в Україні є дискримінація за ознакою статі, однак вона сприймається не як така, а як частина української культури, ментальності.

Більшість чоловічої статі (68 %) вважає, що сучасна жінка не зазнає дискримінації в професійній сфері і на їх думку (59 %) влаштуватися на високооплачувану роботу однакові шанси мають обидві статі.

Більшість опитаних (59 % чоловіків та 68 % жінок) не бачить різниці під чийм керівництвом працювати – чоловіка чи жінки.

З метою виявлення ціннісних орієнтацій працівників служби, їх намірів та потреб, респондентам були запропоновані запитання, що стосуються практики, безпосередньої роботи в службі зайнятості Житомирської області.

За результатами опитування встановлено, що фахівці служби добре орієнтуються в кадрових питаннях гендерного спрямування. Значна частина респондентів надала рівнозначні відповіді на запропоновані запитання.

Під час прийняття на роботу в службу зайнятості Житомирської області не надається перевага претендентам на посаду за статевою ознакою, що підтвердили 78 % опитаних жінок та 73 % чоловіків. Немає такої переваги і при підвищенні по службі (78 % жінок, 75 % чоловіків). За умови відкриття вакансії про це повідомляють весь колектив районних ЦЗ та керівників підрозділів міських та обласного ЦЗ.

Вимоги, що висуваються до кандидатів на підвищення є однаковими для чоловіків та жінок, про що стверджують 82 % опитаних жінок та 86 % чоловіків. Щодо суб'єктивності прийняття рішення про підвищення кандидата на посаді, то по 45 % чоловіків і жінок погодились із цим, але третина респондентів не надала однозначної відповіді.

Очікують на перспективу кар'єрного росту в своєму ЦЗ лише 18 % жінок та 23 % чоловіків. Задоволені своєю роботою 63 % жінок та 59 % чоловіків, не визначились, щодо остаточної відповіді 28 % жінок та 32 % чоловіків. Проте, змінити роботу мають наміри 19 % фахівців жіночої статі та 18 % чоловічої. Вагаються в своєму рішенні щодо зміни роботи третина респондентів (33 % жінок та 32 % чоловіків).

Підсумовуючи викладене вище щодо результатів дослідження у системі державної служби зайнятості Житомирської області, можна зробити такі висновки, що:

- жінки переважають лише на посадах, які не передбачають прийняття відповідальних рішень;
- опитані фахівці недостатньо володіють термінологією з гендерної проблематики;
- у свідомості фахівців проблема гендерної рівності не актуалізована;
- у трудових відносинах патерналізм існує як механізм компенсації не партнерських відносин;
- щодо сфери професійної діяльності, то на прямі запитання про проблеми працевлаштування, кар'єрного зростання, статі керівника, отримані відповіді переважно гендерно нейтральні.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [Електронний ресурс] : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
2. Стратегія гендерної рівності на 2014–2017 роки [Електронний ресурс] : Рада Європи. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?docu mentId=0900001680590176>.

Сичова Вікторія Вікторівна

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Успішна державна гендерна політика є одним із чинників реалізації демократичних реформ, а також необхідною передумовою для входження України як повноправного партнера до європейської спільноти.

Державну гендерну політику слід визначати як дії органів державної влади щодо забезпечення однакових для жінок і чоловіків суспільного статусу, умов реалізації прав людини, можливостей використовувати соціальні та економічні ресурси, робити свій внесок у національний, політичний, соціальний, економічний і культурний розвиток. Серед основних її напрямів слід виділити: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі, протидія торгівлі людьми, запобігання гендерно-обумовленому та домашньому насильству, впровадження гендерного бюджетування.

З 2010 р. питання, що стосувалися гендерної політики, були передані до повноважень Міністерства соціальної політики України. На рівні Харківської області, районів області функції реалізації гендерної політики належать управлінням / департаментам соціальної політики / соціального захисту населення. А в м. Харкові відповідні функції, як і раніше, виконує Управління у справах сім'ї та молоді Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради. Така управлінська спадковість надає можливість застосовувати інноваційні методи для реалізації гендерної політики в місті.

У Харківській області, м. Харкові з метою взаємодії органів державного управління / місцевого самоврядування створені як Обласна Координаційна рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми (2013 р.) [3], так і міська Координаційна рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї, гендерного насильства, протидії торгівлі людьми (2016 р.) [4].

Серед пріоритетних напрямів гендерної політики у м. Харкові та в Харківській області на даному етапі можна назвати протидію гендерно-обумовленому насильству та запровадження гендерного бюджетування.

Гендерно-обумовлене насильство (ГОН) – це насильство, яке стосується чоловіків і жінок, і жертвами якого в основному є жінки.

Насильство стосовно жінок розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за ґендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті [2, ст. 3].

Фонд Народонаселення ООН в Україні (UNFPA Ukraine) влітку 2015 р. ініціював дослідження проявів ґОН у регіонах, що постраждали від конфлікту в Східній Україні, а саме – на підконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей, а також у Дніпропетровській, Запорізькій та Харківській областях, які прийняли основний потік внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Було з'ясовано, що серед жінок із числа ВПО показник насильства з боку сторонніх осіб у три рази перевищив відповідний показник серед місцевих жінок за весь період конфлікту (15,2 % проти 5,3 % респонденток) [1, с. 5]. Серед найбільш поширених форм насильства в період конфлікту респондентки зазначали випадки, коли їх принижували або ображали; залякували, шантажували або погрожували; били рукою або давали ляпас; відбирали або вимагали гроші/майно; відбирали документи; змушували працювати без оплати праці або за мінімальні гроші; піддавали неприйнятним висловлюванням сексуального характеру; були випадки й сексуального насильства [1, с. 5]. Досвід пережитого насильства не лише впливає на стан фізичного здоров'я, а й призводить до вагомих психологічних наслідків, які можуть мати тривалий вплив на подальше життя постраждалих, спричинятиме зростання конфліктності, насильства в сім'ї та поза її межами.

Завдяки взаємодії Фонду народонаселення ООН в Україні, Харківської міської ради, МБФ “Українська фундація громадського здоров'я” та МБФ “Ініціатива”, у рамках проекту “Відповідь на гострі гуманітарні потреби найбільш вразливих жінок та неповнолітніх дівчат, які постраждали від збройного конфлікту на сході України”, у м. Харкові 02.12.2016 р. було відкрито Центр допомоги жінкам, постраждалим від насильства.

ґендерне бюджетування – управлінська технологія, ефективний інструмент досягнення ґендерної рівності, що водночас сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів. ґендерний бюджет не є чимось самостійним у плані використаних інструментів, це, по суті, переструктурування доходів і витрат з метою досягнення ґендерної рівності; збалансоване врахування інтересів

та потреб кожної зі статей, як особливих соціальних груп, під час планування та здійснення фінансових (грошових) видатків на надання державних послуг (в сфері освіти, охорони здоров'я тощо) населенню. У 2016 р., на другому етапі впровадження гендерного бюджетування в Україні, Харківську область визначили як пілотну для проведення гендерного аналізу програм соціального захисту та соціального забезпечення. Членами даного (4-го кластеру) стали Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорозька області. З 2017 р. розпочався 3 етап – врахування гендерно-орієнтованого аспекту в бюджетному процесі на державному на місцевому рівнях.

Отже, протидія гендерно-обумовленому насильству та запровадження гендерного бюджетування є пріоритетними напрямками гендерної політики в Харківській області та м. Харкові. Вони сприяють більш ефективному використанню наявних ресурсів, досягненню гендерної рівності та становленню нашої країни як успішної європейської соціально-орієнтованої держави.

Список використаних джерел:

1. Гендерно-обумовлене насильство в регіонах, які постраждали від конфлікту [Електронний ресурс] : Звіт за результатами дослідження / Український центр соціальних реформ. – К., 2015. – Режим доступу : http://www.unfpa.org.ua/files/articles/6/55/GBV%20Prevalence%20Survey_UKR.pdf.

2. Конвенція Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством та пояснювальна доповідь. Стамбул (Туреччина), 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680093d9e>.

3. Положення про обласну координаційну раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми [Електронний ресурс] : затверджена Розпорядженням голови Харківської обласної державної адміністрації 16 серпня 2013 р. № 307. – Режим доступу : http://kharkivoda.gov.ua/content/documents/462/46194/Attaches/140616-01-11-zagal-280-rozp_1_.pdf.

4. Про створення Координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї, гендерному насильству, протидії торгівлі людьми [Електронний ресурс] : Розпорядження Харківського міського голови від 22.04.2016 р. № 66. – Режим доступу : <http://kharkiv.rocks/reestr/648939>.

Афанасьєва Юлія Віталіївна

РОЛЬ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Питання формування патріотизму в українському суспільстві сьогодні набуває особливого значення. Про це свідчить наявність цілого ряду нормативно-правових актів, які регламентують діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства в цьому напрямку. Серед них є Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, в якій закладено засади та загальні принципи виховання громадянина-патріота [1]. У загальних положеннях Стратегії міститься перелік суб'єктів національно-патріотичного виховання, які мають забезпечувати системне національно-патріотичне виховання в країні. На нашу думку, існує потреба у доповненні цього списку інститутом сім'ї як такого, що здійснює первинну соціалізацію індивіда і виконує освітньо-виховну функцію людини протягом всього її життя.

Одним із пріоритетів національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, своєї Батьківщини, держави, нації. Збереження культурної та історичної спадщини, формування у майбутніх членів суспільства патріотизму та національної свідомості можливе завдяки соціалізації молоді. Одним із фундаментальних і головних соціальних інститутів, що сприяє соціалізації молоді, є сім'я. Як відомо, людина є соціальною істотою, тому перед тим, як її буде прийнято суспільством, необхідно навчитися соціальним нормам, цінностям, установам, правилам та традиціям цього суспільства для того, щоб функціонувати в якості активного суб'єкта суспільних відносин. За посередництвом різноманітних соціальних інститутів відбувається нав'язування індивіду певних ідеалів, соціальних цінностей, традицій, що стають його внутрішньою сутністю. Звичайно, для більш повного і всебічного досягнення всіх сторін соціалізації один інститут не в змозі задовольнити всі соціальні потреби індивіда. Політика і держава для досягнення загального порядку і соціальної солідарності намагаються виховувати населення країни в дусі національних цінностей. Інститут політики, наприклад, за посередництвом необхідних інститутів та інструментів, що мають в своєму розпорядженні інститут освіти та засобів масової інформації, соціалізують

населення і сильно впливають на інститут сім'ї. ЗМІ в ері інформаційних технологій також мають велике значення та значний вплив на формування особистості, її цінностей та орієнтацій. Проте сім'я є найважливішим і найдавнішим інститутом, що виконує ключову роль в цьому процесі, оскільки вплив сім'ї на особистість індивідів має значну перевагу відносно всіх інших інститутів суспільства.

Сім'я є важливою складовою українського суспільства та відіграє значну роль не лише у відтворенні населення, в трудовому, соціальному, морально-духовному вихованні, а також у формуванні соціальної і національної ідентичності молоді. Сім'я в складних історичних періодах розвитку суспільства завжди носила в собі, обробляла та передавала із покоління в покоління культурні досягнення та історичну спадщину свого народу та всього людства. Інститут сім'ї можна розглядати в якості першої і початкової стадії процесу формування національної ідентичності та патріотизму, оскільки людина не народжується із вродженою культурою, системою цінностей та поглядів, а набуває їх на первинному етапі зростання за допомогою сім'ї. Якщо культурні цінності і традиції не будуть передаватися із покоління до покоління, збереження культури і традиційних устоїв буде неможливим. Таким чином, сім'я дотримується принципів історичної і соціальної пам'яті та між поколінної наступності, визначених в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді [2].

Головною спадщиною будь-якої держави є національна мова. Тому підтримці національної мови наразі приділяється значна увага на державному рівні. Проте і сім'я, місце в якому людина знаходить більшу частину свого життя, формує відповідне ставлення до національної мови, культури, звичаїв та традицій. Виховання відчуття прив'язаності до своєї Батьківщини для кожного народу має велике значення. Спогади, історичні події, історичні зльоти та падіння є соціальними складовими кожного народу через те, що відчуття історичного єднання та відчуття прив'язаності до нього можуть слугувати фактором єднання, виховання патріотизму і відданості своїй Батьківщині і народу. Саме роль сім'ї у формуванні зазначених якостей у людини при виконанні функції первинної соціалізації та виховної функції за допомогою набору відповідних методів і інструментів є найбільш важливою та доленосною.

Існує значний зв'язок між поняттям захисту вітчизни і збереженням незалежності країни серед молоді та їхньою соціалізацією в сім'ї. Члени сімей, що беруть або брали участь у військових діях, користуються повагою та пошаною. Сформувалась своєрідна куль-

тура особливої, пильної уваги до захисників країни. Таке ставлення до національних героїв культивується, в першу чергу, в сім'ї. Це ж стосується і зв'язку між соціалізацією в сім'ї і зародженням почуття любові і поваги до національної символіки серед молоді. Батьки прищеплюють пошану до національних атрибутів через ознайомлення з їхньою історією, значенням та роллю в процесі державотворення, формування національної ідентичності дитини.

Важливим аспектом є і роль сім'ї в формуванні толерантності співіснування. Ґрунтуючись на принципі полікультурності сім'я, маючи історичну, культурну, особистісну та етнічну дієвість, має розмаїття уявлень стосовно культурних та сімейних взаємовідносин серед етнічних груп для формування нових відносин за родинними зв'язками. Сім'я є початковим етапом, що має реальні можливості у формуванні толерантності, співіснування та викоренення етнічного протистояння.

В процесі соціалізації беруть участь різноманітні соціальні інститути (інститут освіти, релігії, виховання, ЗМІ, культури тощо). Проте, не дивлячись на існування так званих прямих конкурентів, сім'я відіграє основну роль в соціалізації молодого покоління і формуванні принципів, думок, ідей, ставлення людей, навіть у дорослих. Коли дитина йде до школи, діапазон її думок і відчуттів кристалізується в сім'ї на основі поведінки батьків, братів, сестер і всього того, що стосується сім'ї. Не дивлячись на те, що дитячі відносини здаються простими, вони, тим не менш, створюють комунікативну основу, що вкрай необхідно людині у дорослому житті. В цілому, існуюча культура в суспільстві, ЗМІ та навчальних закладах мають свій внесок у формування особистості, проте вплив сім'ї на характер і ставлення людини до себе як особистості, визнання своєї ролі в суспільстві та державі, формування ставлення людини до культури та традицій свого народу має свою перевагу.

Список використаних джерел:

1. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : Указ Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – №83. – С. 7.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] : Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/konczepczija-naczionalno-patriotichnogovixovannya-ditej-i-molodi.html>.

Богачев Роман Михайлович

ЕЛІТА АБО КВАЗІ-ЕЛІТА: ВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ ДО САМОЗНИЩЕННЯ

Одним з основних джерел виникнення та загострення проблем сучасного розвитку та впровадження нових механізмів управління на всіх рівнях є невідповідність сутності процесів до їх організаційних форм. Це виступає джерелом розбалансування соціально-економічної системи та виникнення суспільно-політичних колізій сьогодення. Так, більшість суспільних наук вибудовують понятійний апарат та методологічний інструментарій щодо застосування суто *суб'єкт-об'єктних взаємозв'язків*: “науковим обґрунтуванням” необхідності конкурентної боротьби на міжнародній арені, доцільності відкритих та закритих протистоянь *суб'єктів* суспільних стосунків, їх альянсів за контроль над певними територіями та/або іншими *об'єктами* впливу, примусу, тиску, пригнічення тощо.

Поступово формується теоретичне освічення простору позитивного суспільного сприйняття існуючих суб'єкт-об'єктних взаємозв'язків як баналізованої реальності суспільних відносин та реалій державної й світової політики. Поряд із цим у методології досліджень процесів самоорганізації очевидним є: по-перше, відхід від діяльностної сутності суб'єкта до детермінації станом інфраструктури; по-друге, заміна людини статистичними ансамблями; по-третє, абсолютизація процесів репродукування зв'язків на поверхні системи, концепції суб'єктивних очікувань тощо.

Більш того, на тлі дедалі більшого розшарування суспільства, жорсткої стратифікації, вся увага зосереджується на процесах розробки й впровадження великої кількості соціальних моделей, шаблонів, форматів та зразків, які стають перетвореними формами (М. Вебер, К. Маркс, М. Мамардашвілі та ін.), суспільно-політичного та соціально-економічного простору. Виникає основа *простору соціальної міфотворчості*. Простору, в якому продукується та фабрикується *світ псевдо-культури* – світ політиканства та біологічного пристосовництва, соціальної мімікрії та суспільних містифікацій тощо.

Мабуть тому результати глобалізації все частіше ставляться під дуже серйозний сумнів: глобалізація як соціально-економічна інтеграція світового економічного простору супроводжується його фрагментацією, аналогічні процеси протікають на національному та регіональному рівнях.

У той же час щодо можливості еліти генерувати моделі “інакше можливого” суспільства, то поступово в суспільній свідомості відбувається остаточна зневіра в модернізацію та раціоналізацію. В одному напрямі, в межах футурологічного підходу (О. Флехтхейм) та інших соціально-інституціональних технократичних концепцій наприкінці ХХ ст. з'являється більше 20 визначень з префіксом “пост-”. Але серйозних зрушень й досі немає.

В іншому напрямі в останній чверті ХХ – на початку ХХІ ст., завдяки творчості Г. Батішчева, В. Босенко, Е. Ільєнкова, М. Злотіної, А. Канарського, М. Ліфшиця, І. Муратової, Л. Науменка, Б. Новікова, на основі діяльнісного розвивається творчий підхід, який обґрунтовує, що в сутності розвитку сучасної соціальної системи лежить рефлексія власної сутності, усвідомлення себе як форми взаємодії суб'єктів, що має на меті стимулювання діяльності-самодіяльності-творчості кожного-багатьох-всіх, які й виступають елітою. Але, на жаль, й на цьому шляху інформаційного шуму більше ніж практичних надбань.

Як виникають відповідні концепти “інакше-можливого” майбутнього, які не тільки формуються владною елітою, але й самі формують еліту через здійснення суперечності Суспільство-Еліта? Дійсно, уява геніїв – це не просто пророцтва. “Геній – це нормальна людина, а все інше – відхилення від норми”, – зазначає С. Моем. Думки та уява нормальних людей, тобто геніїв – це не просто сукупність фактів минулого та теперішнього для побудови “інакше-можливого” майбутнього. Це концентрація в єдиній точці хронотопу (О. Ухтомський, М. Бахтін) суспільного буття, накопиченого та нереалізованого потенціалу минушого-сучасного-прийдешнього (Е.Ільєнков, Б.Новіков), що стає “спусковим гачком” для подальшого сходження: *ДОСВІД – ТЕОРІЯ – ПРАКТИКИ* (М. Злотіна); *простір ДОМИСЛЕННЯ-простір МИСЛЕННЯ-простір ПРО-МИСЛЕННЯ* (К. Мегрелідзе, Б. Новіков); *формотворчість-культуротворчість-свободотворчість* (Б. Новіков).

Але результати можуть бути різними. З одного боку, **СУСПІЛЬСТВО СПРАВЕДЛИВОСТІ**, в якому: кожний вчинок потребує відповідальності за наслідки; вибудовується чіткий взаємозв'язок почуттів-відчуттів, уявлень-думок та вчинків-практик; процес виховання та освіти формує звичку спочатку мислити та промислювати ситуацію, а потому вже діяти, а також мислити спершу про інших, а вже потому про себе.

Це й стає основою матриці-зразка сходження від *суб'єкт-об'єктних* до *суб'єкт-суб'єктних*, а потому й *суб'єктісно-суб'єктних*

взаємозв'язків (Г. Батіщев) **САМООРГАНІЗАЦІЇ** суспільства. Коли **ПРАВИЛА** побудови взаємозв'язків виконуються без виключення, тоді будь-який вклад в суспільну справу дає належний результат, що перевищує всі індивідуальні та суспільні очікування. Так постає всезагальний простір особистісного **ПРАВА** та всезагальної **ПРАВДИ** по законах **СПРАВЕЛИВОСТІ**. Стародавні греки називали це **КАЛОКАГАТІЯ**: *розумне добро та красива користь*.

Давньогрецька філософія тому й називається класична, що утримує в собі паростки всього двох-з-половиною-тисячолітнього поставання людства з глибин ідолопоклонства протоісторії до антропотеїзму Відродження, потому – світського антропоцентризму Просвітництва та Нового часу, а в перспективі – до світла гуманізму дійсної історії. Саме на цьому плідному підґрунті постає *дійсна еліта*, яка формується в процесі *мережування* завдяки актуалізації властивостей *мережовості* у форматі *мережива суб'єктнісно-суб'єктних взаємозв'язків кожного-багатьох-всіх*, людей-творців. Постає дійсно *людяний образ життя*.

Але повернемося від *суспільства всезагальних правди-правосправедливості* до реалій сьогодення. Зараз так багато говорять та пишуть про еліту суспільства до якої відносять осіб, які збагатилися протягом 90-х рр. та тих, хто “перейняв естафету” на тлі проїдання ресурсів та майбутнього власної країни. Поряд з ними виростає ціле покоління відповідної “прислуги”: від поп-зірок, політологів, PR-менеджерів до псевдо-державних службовців та діячів.

Поступово формується “елітарне кубло” на принципах корпоративної поруки – елітарний прошарок обраних, який подається суспільству як взірець, єдино вірний спосіб життя. Безумовно, “правила гри” в цьому “кублі” та відповідні “соціальні ліфти” зовнішньо визначаються закономірностями “класичних теорій” Г. Моски, В. Парето і Р. Міхельса. Чи може така “еліта” забезпечити самоорганізацію суспільства? Чи тільки антагонізм та зміна однією “еліти” та *контр-“еліту”* (за В. Парето)?

Вся історія суспільного поступу доводить нездатність “еліти” до сутнісних змін, лише до зовнішньої “зміни караулу”: проходить лише зміна команди “пастерів” та “пастухів”, яка не супроводжується змінами **ОБРАЗУ** та **СПОСОБУ ЖИТТЯ**. Таким чином, така “еліта” виступає перетвореною та спотвореною формою дійсної еліти: *ерцац-, псевдо-, квазіелітою*, – яка відіграє роль *сповільнення, гальмування, припинення* процесів самоорганізації суспільного розвитку загалом для збереження власного існування. Нездатність актуалізувати належний *образ життя* призводить

до виродження *способу життя* до СПОСОБУ ВИЖИВАННЯ: проїдання, зубожіння, скініння. І далі – до **САМОЗНИЩЕННЯ**.

Саме *квазі-еліта* заміщає собою весь суспільний простір, редукуючи та знищуючи різноманітність інших спільностей до рівня біомаси. Вінцем імітації розвитку стає модус *звиття* (рецесії, стагнації) – *економічної, соціальної, інституційної, політичної, суспільної* тощо.

Це й зумовлює подальші напрями наукового пошуку та дослідницьких розвідок у сфері соціогуманітарного розвитку держави та суспільства.

**Вашев Олег Єгорович, Вашева Анастасія Олегівна,
Іванова Лариса Анатоліївна**

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИКИ ЗМІН НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В КРАЇНАХ ЄС

Нині у більшості європейських країн все більше уваги приділяється профілактиці й санітарно гігієнічній освіті населення, а не самому процесу лікування як такому. Попри те, що первинна медична допомога і комунальна охорона здоров'я все більшою мірою розглядаються як більш дієва і ефективна альтернатива існуючим системам надання стаціонарної медичної допомоги, медичне обслуговування населення в Європі традиційно орієнтовано на лікарні. Ці заклади більшою мірою займаються лікуванням серцево-судинних, ракових захворювань і окремих хірургічних проблем, а не інфекційними захворюваннями й невідкладними хірургічними випадками. Застосування нових медичних технологій і методик призвело до значного розширення можливостей і водночас знизило середню тривалість активного лікування. Лікарняні місця використовуються більш інтенсивно і лікарні обслуговують більше пацієнтів, застосовуючи дорогі технології, устаткування, прилади та ліки.

В середньому близько 30-40 % усіх хірургічних операцій у Західній Європі робляться на основі моделі “за один день”. Це означає, що пацієнт госпіталізується, оперується і виписується з лікарні протягом одного дня. Комплексна медична і хірургічна допомога найвищого рівня вимагає концентрації ресурсів і кваліфікованих фахівців у більших організаціях, оскільки звичайні лікарні не можуть робити усі види медичної допомоги.

Як і раніше у країнах ЄС на фінансування лікарень спрямовується більше половини всіх витрат на охорону здоров'я – від 50 до 75 %. В основу визначення характеру, функцій і структури медичних послуг покладено різні правила, що утруднює розуміння дійсного сенсу відмінностей між ними.

Усе це призводить до того, що виникає необхідність зменшити кількість “дорогих” ліжок для невідкладних хворих і використати альтернативні варіанти, наприклад, комунальну охорону здоров'я і пункти надання первинної медичної допомоги, де пацієнти проходять тривалі курси лікування. Таким чином, багато невеликих лікарень, де надається невідкладна медична допомога, було передано комунальним службам, а деякі з них були навіть закриті.

Відносно форми власності громадських лікарень, які раніше знаходились у веденні центральних або місцевих органів влади, спостерігається тенденція до їх передачі регіональним органам, таким як медичні фонди, федерації лікарень або районні ради. Без сумніву, доля держави, яка нині надає велику частину медичних послуг (80 %), знижується й одночасно приватні лікарні намагаються поліпшити свій економічний стан шляхом консолідації і злиття. Консорціум лікарень, що виникає нині, часто є географічною монополією. Пацієнт, який оплачує медичні послуги, має справу з однією установою і це зрівнює можливості лікарень при укладенні контрактів, але, водночас, може посилити тенденцію до загострення конкуренції між ними.

Вочевидь, що застаріла бюрократична модель охорони здоров'я, скопійована з оброблювальної промисловості і державного управління, поступово зникає. Розвиток охорони здоров'я в Європі ґрунтується на широкому використанні нових інформаційних технологій і результатів біомедичних і клінічних досліджень. Одна з основних цілей полягає в тому, щоб усі громадяни європейських країн отримали можливість мати карту стану здоров'я, яка б забезпечила надійний доступ до конфіденційної інформації про стан здоров'я пацієнта, поміщеною в комп'ютерній мережі. Друга ціль полягає в тому, щоб “зв'язати усіх професіоналів і менеджерів у сфері охорони здоров'я з телеметричною системою для профілактики, діагностики і лікування захворювань”. Отже, інформаційні мережі, мультимедіа, штучний інтелект, датчики, телеметрична медицина і робототехніка в поєднанні з новими відкриттями у медичній галузі створять новий фундамент для розвитку охорони здоров'я. Поєднання комп'ютеризованої переда-

чі даних і комп'ютеризованої діагностики надасть велику користь пацієнтам, професіоналам, працюючим у медицині, та урядам, які зацікавлені в економії коштів, підвищенні якості медичного обслуговування і досягненні кращих результатів в області охорони здоров'я. Нині у важких медичних випадках лікарі загальної практики з невеликих лікарень або клінік часто отримують консультації в режимі реального часу фахівців, працюючих в університетських дослідницьких центрах. Звичайними стали і "віртуальні" операції, що проводяться хірургами на відстані за допомогою комп'ютерних зображень і робототехніки.

Первинні медичні послуги як і раніше надаватимуться на місцевому рівні, і більшість пацієнтів в змозі отримувати медичну допомогу і лікування поряд зі своїми домами або навіть вдома. Це підтверджує фактичний розподіл трьох істотних етапів надання медичної допомоги на діагностику, лікування та догляд за пацієнтом. Ці етапи здійснюватимуться окремо в різних місцях, але з координацією лікарями, які діють як представники пацієнта. Невеликі клінічні лабораторії ймовірно зникнуть, і лабораторна діагностика робитиметься у великих високоавтоматизованих регіональних і національних центрах.

Управління лікарнями організовано відповідно до видів медичних послуг (матрична організація), коли медичне обслуговування пацієнта розглядається як окремий проект. Робота в команді і виробничі одиниці є найважливішими чинниками надання медичної допомоги. Найважливішими складовими системи охорони здоров'я стають навички і знання професіоналів, а також досягнення максимальної ефективності в їх використанні.

Рушійною силою таких змін в організації роботи є підвищення якості послуг, що надаються, ліквідація кадрових проблем, поява нових технологій, зниження витрат і очікування громадськості.

Список використаних джерел:

1. Разработка новой европейской политики здравоохранения – Здоровье-2020: Первое совещание Европейского форума по политике здравоохранения для государственных должностных лиц высшего звена (Андорра-ла-Велла, Андорра, 9–11 марта 2011) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0007/134467/Andorra_07_Health2020_rus.pdf.

2. Целевые показатели здравоохранения в Европе. Уроки из опыта. Европейское региональное бюро ВОЗ [Электронный ресурс]. – Копенгаген : Европейская Обсерватория по системам и политике здравоохранения. – Режим доступа : www.euro.who.int/document/e91867.pdf.

3. Decentralization in Healthcare Analyses and Experiences in Central and Eastern Europe. – Budapest, 2005. – 543 p.

4. *Szigeti S, Csere M, Gaskins M, Panteli D.* Hungary: Health system review // *Health Systems in Transition*, 2011; 13 (5):1–266.

Волос Богдан Омелянович

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Одним з основних чинників успішного розвитку України є ефективна система національної безпеки та її інформаційна складова. Остання передбачає стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства, держави, за якого відвертається можливість завдання шкоди внаслідок негативних зовнішніх та внутрішніх інформаційних впливів [1, с. 43].

За умов нинішньої збройної та інформаційної агресії Росії проти України особливої небезпеки набувають внутрішні загрози, що пов'язані з діяльністю деяких громадських організацій, які користуючись підтримкою держави, у “легітимний” спосіб здійснюють системну інформаційну політику з дискредитації ідей незалежності Української держави та погіршення її міжнародного статусу.

Прикладом деструктивної неурядової інституції, яка веде перманентну інформаційну війну проти власної держави, є Організація ветеранів України (ОВУ). Створена у 1986 р. за рішенням ЦК КПРС, ОВУ отримала відповідне організаційне, матеріальне, фінансове та кадрово-ідеологічне забезпечення, що й визначило її подальшу антиукраїнську діяльність. А відсутність на законодавчому рівні вимог щодо фіксованого членства для громадських організацій дозволила керівництву ОВУ реалізовувати антидержавницькі сценарії від імені всієї ветеранської громади як на час її створення, так і сьогодні [2, с. 161].

Якщо на початкових етапах становлення держави ОВУ успішно блокувала заходи національно-демократичних сил, у тому чис-

лі спроби на державному рівні визнати Українську Повстанську Армію учасницею визвольних змагань, то у драматичні дні Революції Гідності очільники Харківської обласної Ради організації ветеранів України (ХОР ОБУ) асоціювали українців, які стали на захист своїх конституційних прав і свобод, з неофашистами. При цьому активно через ЗМІ та власну щотижневу газету “Слово ветерана” закликали творити єдиний фронт проти ворога, свідомо поглиблюючи суспільне протистояння.

Стратегія інформаційного тероризму з боку ХОР ОБУ продовжується і в умовах гібридної війни. Стверджуючи, що “Сьогоднішня політика государственных деятелей по-своему переписать историю на бандеровский манер превратилась в колоссальную проблему для всего народа Украины”, газета “Слово ветерана” не лише тиражує дезінформацію радянської доби, порушує Закони України, а й знущається над пам’яттю – і тих, хто стояв за Україну в боротьбі з коричневою та червоною чумою, і воїнів АТО, меморіальні знаки яким вандали руйнують у центрі Харкова сьогодні [3, с. 1].

Відсутність належного реагування з боку воюючої, частково анексованої України на внутрішню інформаційну агресію неурядової організації формує відчуття безкарності керівництва ХОР ОБУ, провокує до більш небезпечних дій, спрямованих на дискредитацію наших стратегічних партнерів у боротьбі проти російського агресора та на руйнацію міжнародної антикремлівської коаліції. Як наголошується в матеріалах офіційного обласного видання організації ветеранів, присвячених результатам Другої світової війни, “...целью главных немецких военных преступников было установление “нового мирового порядка” фашистского типа. Америка и ряд стран Западной Европы стремятся к установлению “нового порядка” в современном мире” [4, с. 2].

Усвідомлення глибини загроз, зумовлених діяльністю ветеранської “п’ятої” колони, ініціювало створення альтернативної громадської організації: Всеукраїнське об’єднання ветеранів (ВОВ) та його Харківське обласне відділення (ХОВ) постали з ініціативи Героїв України, В. Чорновола та учасника Другої світової війни, академіка І. Юхновського в 1996 р. Однак відсутність політичної волі керівництва держави до відновлення справедливості, тривале інтегрування прокомуністичної організації ветеранів до постійно діючих суспільних інституцій при органах влади та демократична орієнтація новоствореного об’єднання на фіксоване членство суттєво ускладнили його подальший повноцінний поступ. Незважаючи на чітку проукраїнську спрямованість діяльності, ВОВ позбавлена

можливості активно розбудовувати мережу, не отримує належної підтримки з боку влади, а нерідко ігнорується нею.

Українська ж громада, констатує наявну проблему дискримінації стосовно державотворчої частини ветеранського руху та реальність загроз національній безпеці України, зумовлених внутрішніми чинниками, починає діяти, часто – стихійно та небезпечно.

Так, Житомирська міська рада звертається до обласної ради з вимогою припинити фінансування ОВУ як антиукраїнської організації, а молоді депутати у силовий спосіб звільняють приміщення офісу ветеранів від стигм минулого [5, с. 5].

Учасники АТО під час засідання Громадської ради при Міністерстві оборони, емоційно звинувачуючи керівництво ОВУ в антидержавницькій діяльності, а Українську державу – в толеруванні проімперської організації, провокують фізичне протистояння.

Подібні дії радикалізують активну частину громади, дискредитують рух за відтворення справедливості, збурюють суспільство, ставлять його на межу виникнення неконтрольованого громадянського конфлікту, особливо небезпечного за нинішніх умов.

Отже, з урахуванням наявності низки проблем, що накопичились у сфері національної безпеки України та безпосередньо стосуються ветеранського руху, постає нагальна потреба в організації системи спротиву внутрішній інформаційній експансії на основі комплексу політичних, економічних та організаційних заходів. Зокрема, варто здійснити аналіз діяльності окремих громадських організацій, що становлять загрозу національній та інформаційній безпеці України в умовах війни, проводити системну роботу з виявлення й нейтралізації агентури Кремля в усіх сферах суспільного життя. Вимогою часу стає формула “Одна Україна – одна ветеранська громада”, втілення якої необхідно здійснювати на засадах справедливості, соціального консенсусу, реальної оцінки наявних загроз та їх можливих наслідків задля того, щоб не повторити драми Української Народної Республіки та трагедії українських поколінь.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. державного управління При Президентові України ; наук. ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – С. 43.
2. *Левчук К. Л.* Громадські організації України: створення та діяльність (1985-1996 рр.) : монографія / К. Л. Левчук. – Вінниця : ПП “Едельвейс і К”, 2009. – 320 с. – С. 161.

3. Ковальчук О. Г. Славних прадідів великих правнуки погані / О. Г. Ковальчук // Ветеран України. – 1 червня 2016 р. – С. 5.

4. Косяк А. Освобождению Украины посвящается / А. Косяк // Слово ветерана. – 28 октября–3 ноября 2016 г. – С. 2.

5. Чудинов И. Сохраним память о войне / И. Чудинов // Слово ветерана. – 23-29 января 2015 г. – С. 1.

Гамова Ганна Іванівна, Загребельна Лариса Семенівна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПУБЛІЧНИХ УПРАВЛІНЦІВ

Мовна освіта має забезпечувати формування та розвиток комунікативної професійно орієнтованої компетенції особистості, яка здатна зреалізувати свій творчий потенціал на потреби держави [1–2].

Процес професійного мовлення – це складна послідовність взаємопов'язаних дій. Кожна дія включає фази орієнтації в комунікативному завданні й умовах його вирішення, планування мовленнєвої дії, вибір засобів спілкування і виконання комунікації, контроль за правильністю й ефективністю спілкування [3].

Актуальність питання щодо підвищення якості навчання мовної комунікації залишається на часі і нині постає все так же гостро. У зв'язку із цим володіння державною мовою розглядається як отримання комунікативної компетенції, тобто здатності співвідносити мовні засоби із завданнями та умовами спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки і комунікативної доцільності висловлювання. Тому актуалізувалося значення практичного оволодіння сучасною мовною комунікацією працівниками сфери публічного управління та адміністрування.

Спілкування фахівців державної служби відбувається у правовій та спеціальній державотворчій сфері. Через це особливу увагу варто звертати на формування комунікативних навичок в офіційній обстановці.

Оволодіння секретами сучасної мовної комунікації у сфері публічного управління та адміністрування є важливим аспектом підготовки державних управлінців. Із цією метою слухачі повинні:

1) розширити знання про українську літературну мову і мову професійного спілкування;

2) засвоїти поняття про мовну, мовленнєву, комунікативну компетенції у сфері публічного управління та адміністрування;

3) оволодіти орфоепічними, лексичними, стилістичними, грама-тичними нормами сучасного українського професійного мовлення;

4) здобути знання про стильові особливості офіційно-ділового, наукового та розмовного стилів;

5) вивчити український мовний етикет та особливості його функціонування в офіційних ситуаціях;

6) виробити навички вибору потрібних засобів через їх зіставлення з наявними варіантами;

7) оволодіти вміннями доцільної побудови публічного виступу, різними способами переконання та видами аргументації, прийомами полемічного мовлення і т. ін.;

8) набути знання, уміння й навички ділового усного і писемного спілкування;

9) розглянути питання документаційного забезпечення управлінської діяльності.

Для цього є необхідною підготовка відповідного методичного забезпечення, яке створить умови для оволодіння майбутніми фахівцями публічного управління мовною компетенцією.

Рівень сформованості комунікативної компетенції слухачів підвищиться, якщо застосовувати в роботі над удосконаленням мовної комунікації фахівців такі напрямки:

– визначення комунікативного змісту, релевантного (передбачуваного, уявного) цілям кожного етапу навчання;

– використання як основи комунікативного змісту навчання викремлених базисних мовленнєвих напрямків, що є самодостатніми та необхідними для оволодіння відповідним аспектом мовлення;

– систематизація навчального матеріалу на основі професійного спрямування;

– скоординованість рівнів формування загальних комунікативних компетенцій і очікуваних компетенцій у сфері публічного управління та адміністрування.

Одним із важливих підходів щодо реалізації мовної компетенції є організація самостійної роботи слухачів, які мають можливість поглиблювати свої знання, виробляти вміння й навички, працюючи з інформаційними джерелами, серед яких наукові праці викладачів НАДУ при Президентів України, професійно спрямовані тексти, Інтернет. Доцільно розробляти і пропонувати завдання на редагування текстів.

Такі види роботи розвивають у майбутніх управлінців навички самостійної пізнавальної діяльності у професійній сфері.

Крім того, у процесі такого навчання слухачі мають можливість детально знайомитися з різними сферами сучасного ділового спілкування, визначатися з галуззю майбутньої професійної діяльності, обирати для себе найбільш цікавий напрям. Діяльнісний підхід до навчання, орієнтація на індивідуальні потреби особистостей, відмова від уніфікації навчального процесу, включення у навчальний процес освітніх інформаційних технологій з відповідним змістовим наповненням та методичним забезпеченням сприятиме підготовці висококваліфікованих працівників, котрі володітимуть професійними знаннями у сфері публічного управління і будуть реалізовані як компетентні комуніканти.

Доцільним і правильним є твердження про необхідність переносу акцентів у процесі навчання з простого отримання знань на найбільш технологічні методи і розвиток системного, конструктивного мислення. Тому на перший план висувається пошук шляхів і кардинально потужних методів та прийомів навчання, які інтенсифікуватимуть підготовку висококваліфікованих фахівців – компетентних комунікантив та утверджуватимуть високу культуру ділового писемного й усного мовлення, добре знання і чуття державної мови, уміння правильно послуговуватися всіма засобами української мови за професійним спрямуванням [3].

Ефективними будуть такі шляхи вдосконалення мовної комунікації публічних управлінців:

- наближення навчального процесу до реальної комунікації;
- адекватність дидактичного матеріалу характерові мовленевої діяльності;
- мотивованість завдань та ситуативно-тематична зумовленість висловлювання;
- наявність комунікативної установки;
- самостійність реалізації висловлювання;
- спрямування уваги на зміст висловлювання.

Здійснюючи у навчальному процесі запропоновані методичні підходи, можна успішно реалізувати мовну компетенцію публічних управлінців.

Список використаних джерел:

1. *Плотницька І. М.* Ділова українська мова : навч. посіб. / І. М. Плотницька. – 3-тє вид. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 256 с.
2. *Редін П. О.* Українська ділова мова : навч. посіб. / П. О. Редін, В. М. Терещенко. – Вид. 4-тє. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2014. – 256 с.

3. *Шевчук С. В.* Українська мова за професійним спрямуванням : підруч. / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – 3-те вид., виправ. і допов. – К. : Алерта, 2012. – 696 с.

Кланца Андрій Іванович

ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах суспільного розвитку, пошуку нових форм та принципів інституціоналізації соціально-економічних, культурних та геополітичних перетворень відбувається реанімація традиційних антропоцентричних засад формування та реалізації державної політики та запровадження відповідних моделей публічного управління. Новація такого контексту формування державної політики акумулюється на стратегічній цінності життєдіяльності людини та розвитку потенціалу сильної держави, яка базує свій ресурсний імунітет на ефективній політиці забезпечення високої якості життя людини шляхом утвердження високостандартної методології охорони здоров'я. Це передбачає максимальну синхронність політики держави соціогуманітарним запитам суспільства, що включає передусім демонополізацію системи охорони здоров'я, активну участь громадськості у процесах децентралізації відповідних ієрархічних систем, спрямованих на забезпечення надання якісних медичних послуг та впровадження програмно-цільових підходів до модернізації та деконструкції інститутів охорони здоров'я людини.

Відтак, саме охорона здоров'я перетворюється на головний ціннісний атрибут навколо якого формується синергія ефективної соціогуманітарної політики держави з її антропними вимірами та константами. У такий спосіб це формує певний простір для активізації інституційних засад громадської участі у процесах збереження та охорони здоров'я громадян, виходячи із чого формуються нові державно-громадські та соціально-економічні відносини у суспільстві, утверджуються нові моделі медичної допомоги та здійснюється розвиток інноваційних технологій у відповідній сфері.

Здебільшого це свідчить про те, що інституціоналізація запитів суспільства щодо отримання якісних медичних послуг слугує утвердженню антропоцентричної моделі охорони здоров'я як структурної складової соціогуманітарного розвитку сучасної дер-

жави. Саме тому, “фундаментом який би забезпечував відповідність системи охорони здоров’я таким вимогам мають стати глибокі знання у сфері громадського здоров’я та охорони здоров’я” [1, с. 44]. Такий підхід потребує суттєвих нормативно-правових змін у сфері охорони здоров’я та визначення новітніх пріоритетів держави щодо безпеки життєдіяльності громадян та підвищення якості умов їх життя шляхом надання спеціалізованої медичної допомоги.

Сучасна концепція громадського здоров’я враховуючи ціннісні та функціональні константи його забезпечення найбільш іманентно враховує його зміст представлений в *Уставі Всесвітньої організації охорони здоров’я* у 1948 році де під ним було ідентифіковано “стан повного фізичного, духовного та соціального добробуту, а не лише відсутність хвороб та фізичних дефектів” [2]. Саме тому аби громадське здоров’я стало інституційним гарантом соціоуманітарного розвитку держави має бути легітимізована система моніторингу здоров’я нації, що дозволить прийняття ефективних державно-управлінських рішень щодо забезпечення та охорони здоров’я різних груп громадськості.

Стан громадського здоров’я, який традиційно визначає соціально-економічний, політичний та геополітичний потенціал держави, залежить від впливу інтегративних факторів, які забезпечують відповідний стиль життєдіяльності суспільства, визначають якість та безпеку його життя. Відтак, досягнення високих показників громадського здоров’я нації базується на запровадженні відповідних профілактичних заходів з оздоровлення та застосування якісних стандартів надання медичних послуг. А це, у свою чергу, має супроводжуватись розробленням та впровадженням стратегічної політики держави щодо укріплення здоров’я нації, яка б включала чітко регламентований перелік форм та методів організації системи охорони здоров’я. Методологія розроблення стратегічної політик держави має враховувати різновекторність та багатопробленість різних соціальних верств суспільства. Так зокрема, більшість експертів одноставно наголошують на доцільності врахування трьох рівнів громадського здоров’я: 1 – рівень (груповий), який включає в себе здоров’я малих соціальних та етнічних груп; 2 – рівень (регіональний), який включає в себе здоров’я населення окремих адміністративних територій; 3 – рівень (популяційний), який включає в себе здоров’я популяції в цілому [3, с. 112].

В той же час варто відзначити, що громадське здоров’я нації являючи собою певну інтегральну систему форм, методів та показни-

ків психологічної та фізичної безпеки громадян, не дозволяє ідентифікувати чіткі зрізи якості життя громадян та параметри суспільної безпеки та суспільного розвитку суспільства. Аби уніфікувати модульну методичку оцінки громадського здоров'я нації доцільно володіти об'єктивністю показників, які розкривають його внутрішній зміст, який і визначає відповідний рівень соціальної й національної безпеки держави. До таких показників традиційно належать: 1) медико-демографічні; 2) захворюваності; 3) інвалідності; 4) фізичного здоров'я [4, с. 237]. Методологія аналізу таких показників має включати ідентифікацію та ранжування їх за критеріями екстенсивності, інтенсивності, співвідношення та фактологічної доказовості. Саме ці показники відіграють стратегічну роль у процесі прийняття ефективних державно-управлінських рішень у сфері охорони здоров'я, що проявляється через відповідні організаційно-правові форми, які включають: підготовку проектів правових актів органів законодавчої й виконавчої влади; підготовку проектів, наказів, методичний рекомендацій, інструкцій; розроблення комплексних або цільових медико-соціальних програм; проведення оптимізації мережі закладів охорони здоров'я; вдосконалення системи підготовки та перепідготовки медичних кадрів [5, с. 74].

Таким чином, здійснений нами аналіз громадського здоров'я як структурної складової соціогуманітарного розвитку України, дозволив в уявизнити антропоцентричні засади публічної політики у сфері охорони здоров'я в сучасних умовах суспільного розвитку, на підставі цього ідентифіковано її корелятивність відповідно до вимог суспільства, та технологічність запровадження нормативно-правових змін у сфері прийняття ефективних державно-управлінських рішень щодо забезпечення та охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Moore G. F. Variations in schools' commitment to health and implementation of health improvement activities: a cross-sectional study of secondary schools in Wales / G. F. Moore, H. Littlecott, A. Fletcher, G. Hewitt, S. Murphy. BMC public health. – 2016. – № 1 (16). – P. 138.

2. Устав (Конституція) Всемирной организации здравоохранения [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_599.

3. Медик В. А. Курс лекций по общественному здоровью и здравоохранению / В. А. Медик, В. К. Юрьев. – В 3 ч. – М. : Медицина, 2013. – Ч. 1. – 368 с.; Ч. 2. – 456 с.; Ч. 3. – 392 с.

4. *Щепин О. П.* Здоровье населения – основа развития здравоохранения / О. П. Щепин, Р. В. Коротких, В. О. Щепин, В. А. Медик. – М. : Нац. НИИ общественного здоровья РАМН, 2017. – 376 с.

5. *Зобов Р. А.* Методологические проблемы исследования социального здоровья в контексте социализации личности / Р. А. Зобов, В. Н. Келасьев // Актуальные проблемы исследования социального здоровья. – Ч. I. Опыт социолого-философского анализа / под ред. Р. А. Зобова и А. А. Козлова. СПб. : ХИМИЗДАТ, 2014. – С. 61–84.

Меляков Антон Володимирович

ЕЛЕМЕНТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ТОПОНІМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В останні три роки як органи державної виконавчої влади різних рівнів, так і органи місцевого самоврядування, виступають активними суб'єктами топонімічної політики, а ініціативи щодо найменування/перейменування об'єктів міського середовища стабільно посідають місце серед пропозицій з увічнення окремих осіб та подій. Разом з тим, показово, що перші перейменування пов'язані із, наприклад, подіями зими 2013–2014 рр. на Майдані у Києві, відбулися за ініціативи місцевих громад, і не були регламентовані жодними нормативними актами центральних органів державної влади. Вже протягом лютого-квітня 2014 р. у Тернополі, Вінниці, Луцьку, Чернівцях, Івано-Франківську та багатьох інших містах сталися перейменування на честь героїв Майдану/учасників Революції гідності. Того ж року пам'ять Небесної сотні була вшанована відповідними перейменуваннями вулиць Києва, Житомира, Рівного, а також низки інших населених пунктів.

На початку 2015 р. діяльність з увічнення пам'яті учасників Революції гідності отримала законодавче обґрунтування на державному рівні. Зокрема, президентським указом пропонувалося “здійснити в установленому порядку заходи щодо ...відповідного найменування (перейменування) площ, вулиць у населених пунктах...” [2]. З часу появи даного акту топоніми, пов'язані з Небесною сотнею, з'явилися на картах ще шести обласних центрів, зокрема Запоріжжя, Полтави, Сум, Харкова, Херсона, Черкас.

Значним кроком в справі популяризації маловідомих, але непересічних постатей вітчизняної історії стали закони “декомуні-

заційного” пакету. І якщо один з них позбавив топонімічний простір більшості згадок про радянський період історії України [3], то інший створив умови для наповнення його іменами нових українських героїв [7]. Так, відповідно до прийнятого акта: “Держава сприяє увічненню пам’яті про борців за незалежність України у ХХ столітті, зокрема, шляхом... увічнення імен або псевдонімів борців та формувань... у назвах об’єктів топоніміки населених пунктів або адміністративно-територіальних одиниць, назвах географічних об’єктів...” [7]. Варто відзначити, що “декомунізаційні” перейменування дали змогу вшанувати особистості не лише української, з етнічної точки зору, але й єврейської, польської, чеської історії тощо.

Проведення антитерористичної операції на Сході нашої держави не могло не відобразитися на стані вітчизняного топонімікону. У вересні 2015 р. урядовою постановою обласним адміністраціям та місцевим радам було запропоновано розглянути питання щодо “увічнення пам’яті воїнів, які виявили героїзм у захисті України під час проведення АТО, шляхом... найменування (перейменування) на їх честь об’єктів місцевої інфраструктури” [6]. А вже у лютому 2017 р. розпорядженням ВРУ органам місцевого самоврядування рекомендовано забезпечити вшановування пам’яті такої категорії захисників нашої держави як Герої України шляхом перейменування вулиць тощо [1].

Серед останніх топонімічних ініціатив керівництва держави можна відзначити, що відображені в Указі Президента “Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 рр.”. В даному акті обласним держадміністраціям пропонується “вжити в установленому порядку заходів щодо увічнення пам’яті про звитяги українських військових доби Української революції 1917–1921 рр, зокрема, шляхом... відповідного найменування/перейменування вулиць...” [5]. Практично у незмінному вигляді це формулювання розміщене й в урядовому “Плані дій...”, що був оприлюднений у жовтні 2016 р., а також в десятках аналогічних “Планах заходів з відзначення...” як на регіональному, так і на місцевому рівнях [4].

Детальний аналіз ефективності згаданих документів очевидно є справою майбутнього, хоча вже зараз привертають увагу принаймні три аспекти. По-перше, якщо в Указі найменування/перейменування мають увічнювати пам’ять “про звитяги українських військових” то в урядовій Постанові мова йде вже про “події та особи Української революції”, тобто коло потенційних найменувань значно розширюється. По-друге, за роки незалежності сотні топонімів вже

набули назв пов'язаних із національними змаганнями 1917–1921 рр. Наприклад, на честь Голови УЦР М Грушевського найменовані (здебільшого – перейменовані) вулиці у близько 90 містах, ім'я Симона Петлюри присвоєно топонімам у понад 40 населених пунктах України. По-третє, пошук доречних для перейменування об'єктів міського середовища буде для органів міського самоврядування надзвичайно не простою справою, адже небачені в новітній історії України зміни, каталізовані “декомунізаційним” пакетом законів, вже призвели до масштабної санації топонімікону. Тут варто нагадати, що на сьогодні вже відсутні ті значні можливості для змін топонімічного простору, які були надані головам ОДА в ході реалізації Закону “Про декомунізацію” [3]. Тож, відповідно до чинного законодавства, повноваження обласних державних адміністрацій в справі найменувань/перейменувань обмежені і зводяться до можливості зробити відповідне подання, натомість, суб'єктом присвоєння імені виступає сільська, селищна або міська рада [8].

Отже, перейменування об'єктів міської інфраструктури на честь визначних особистостей та подій є поширеним засобом виховання як загальнонаціонального, так і локального патріотизму та популяризації історії. Цінними джерелами з вивчення топонімічної складової національно-патріотичного виховання є електронні петиції та матеріали громадських слухань, ухвали органів місцевого самоврядування та розпорядження голів ОДА, урядові постанови та президентські укази. Разом з тим, надмірна активність в цій площині фактично прирікає топонімікон українських міст на перманентні зміни, значущість яких для громади буде тим меншою, чим частіше вони відбуватимуться.

Список використаних джерел:

1. Про вшанування Героїв України та інформування громадян України про подвиги українських військових [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 21 лютого 2017 р. № 1857-VIII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1857-viii>.
2. Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 11 лютого 2015 р. № 69/215. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/692015-18468>.
3. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки [Електронний ресурс] : Закон України від

9 квітня 2015 р. № 317-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 26. – Ст. 219.

4. Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 рр. та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021р. [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 777-р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>.

5. Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921рр. : Указ Президента України від 22 січня 2016р. № 17/2016 // Офіційний вісник Президента України. – 2016. – № 5. – С. 12. – Ст. 91.

6. Про заходи з увічнення пам'яті захисників України на період до 2020р. [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 998-р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.

7. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ ст. : Закон України від 9 квітня 2015 р. № 314-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 25. – Ст. 190.

8. Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій [Електронний ресурс] : Закон України від 24 травня 2012 р. № 4865-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Мілаш Оксана Олександрівна

РОЛЬ СІМЕЙНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї

В сучасному українському суспільстві відбувається процес трансформації змісту соціальних зв'язків і взаємин, реорганізацію усталених структур життєдіяльності людини та соціальних інститутів входження молоді в доросле життя. Такі зміни торкнулися і інститутів, які забезпечують в суспільстві передачу традицій та досвіду попередніх поколінь – сім'ї та освіти. Перед батьками та тими, хто ще тільки збирається ними стати, постають питання про сучасні цілі та методи сімейної освіти: які засоби передачі знань і досвіду є найбільш ефективними; на основі яких принципів треба виховувати дітей; які цінності повинні бути їм передані; як сформувані у молодого покоління певні переконання

і ефективні, раціональні способи поведінки; які принципи треба покласти в основу взаємодії з дітьми.

Без сумніву, у сучасних умовах виховання дитини в сім'ї знає багатьох змін. По-перше, це пов'язано зі значною правовою регламентацією багатьох процесів взаємодії між батьками та дітьми, які встановлюють чіткі межі дозволеного та недозволеного. По-друге, активним розвитком інформаційного суспільства, яке істотно збільшило доступ дітей до різноманітної інформації та сприяло зменшенню ролі батьків у формуванні світогляду дитини. По-третє, зростаючим темпом життя та необхідністю обох батьків приділяти більше часу роботі та професійній діяльності, що значно обмежує можливості спілкування з дітьми. По-четверте, накопиченим великим педагогічним і науковим досвідом, який дозволив сформувати певні стандарти та вимоги до процесу сімейної освіти.

Закон України “Про освіту” визнає виховання в сім'ї першоосновою розвитку дитини як особистості [8]. У той же час, ані поняття “домашня освіта”, ані поняття “сімейна освіта” у законі не описується. Жодним чином про сімейну освіту не йдеться і у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [7]. У розділі “Удосконалення структури системи освіти” говориться лише про необхідність урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, шляхом створення освітніх округів, регіональних центрів дистанційного навчання, філій базових шкіл, дошкільних навчальних закладів сімейного типу. А в Законі України “Про дошкільну освіту” батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу, а також батьки вказані як учасники навчально-виховного процесу у сфері дошкільної освіти [6].

Сімейна освіта, на думку багатьох дослідників, – це більш-менш усвідомлювані зусилля, що застосовуються старшими членами сім'ї для формування у молодших членів сім'ї певних особистісних якостей, рис, звичок, умінь, моделей та зразків поведінки [2; 5; 10; 11]. Зміст, характер і результати сімейної освіти залежать від низки характеристик сім'ї, в першу чергу, від тих особистісних ресурсів, які в ній є.

Особистісні ресурси кожної окремої сім'ї, з одного боку, визначаються складом сім'ї (проста нуклеарна сім'я, розширена сім'я) та колом близьких родичів, включених в сімейне життя, – тіток, дядьків та ін. А з іншого – характером, рівнем і видом освіти, індивідуальними захопленнями, смаками, ціннісні орієнтаціями, соціальними установками, рівнем домагань старших членів сім'ї.

Найявні в сім'ї особистісні ресурси можуть доповнюватися в певні періоди залученням до виховання нянь, репетиторів і домашніх вчителів, гувернерів.

Так, спектр цілей сімейної освіти включає отримання певних знань, побутових умінь, засвоєння гігієнічних навичок, культури спілкування, забезпечення фізичного, інтелектуального, особистісного розвитку; культивування окремих здібностей (у певних видах спорту, мистецтва, галузі знання); підготовки до певної професії або сфери діяльності. За змістом цілі можуть бути суто інструментальними, спрямованими на досягнення конкретних результатів, або доповнюватися певними духовно-ціннісними складовими.

Отже, можна зробити висновок про те, що поняття "сімейна (домашня) освіта" означає педагогічні процеси, що відбуваються на рівні сім'ї. Їх учасниками є члени сім'ї: батьки – в ролі вихователів, вчителів і діти – в ролі тих, кого виховують і навчають.

Один з найбільш доцільних теоретичних підходів, з точки зору сучасної ситуації в Україні, до організації сімейної освіти був розроблений А. Адлером – автором індивідуальної теорії особистості. Дослідник розглядає розвиток особистості через призму соціальних відносин. Основними поняттями сімейної освіти є декоративність, яка передбачає рівність (але не тотожність) між батьками і дітьми як у сфері прав, так і у сфері відповідальності. Серед найбільш важливих результатів суспільного визнання психології А. Адлера стала поява сімейних консультативних центрів і сімейних освітніх навчальних груп, покликаних допомогти сім'ям у впровадженні демократичної сімейної освіти [1].

Ідеї А. Адлера були розвинені Р. Дрейкурсом. В основі його теорії була демонстрація концепції комплексної сімейної терапії, а також система демократичного розв'язання конфліктів для застосування в сім'ї, в школі – в будь-якій ситуації, коли люди живуть і взаємодіють один з одним. Р. Дрейкурс підкреслив важливість процесу соціалізації, що відбувається в сім'ї. Сімейна атмосфера, відносини, цінності і родинні зв'язки всередині сім'ї створюють, на його думку, вирішальне середовище, в якому формується особистість дитини. З цього досвіду дитина засвоює уявлення про себе, інших і в цілому про світ. Расові, релігійні, економічні, освітні та інші соціальні чинники сприймаються дітьми через життєвий досвід батьків. Мету сімейної освіти для батьків Р. Дрейкурс бачив у тому, щоб допомогти їм засвоїти якомога більше відповідних типів взаємодії, заснованих на принципі рівності між дорослими і дітьми [4].

Цікавою є модель сімейної освіти Т. Гордона, що отримала назву “Тренінг ефективності батьків” [3]. Основу поглядів Т. Гордона на сімейну освіту становить феноменологічна теорія особистості К. Роджерса, який вірив у початкову здатність людини до добра і досконалості. Найважливішими характеристиками моделі К. Роджерса є прояв щирих, справжніх почуттів усіма членами сім’ї, безумовне прийняття своїх почуттів і почуттів близьких, відданість своєму внутрішньому “Я” [9].

Підсумовуючи вище зазначене, можна стверджувати про необхідність правової регламентації поняття та змісту “сімейної освіти в Україні”. Це може відбутися або шляхом внесення змін про чинного законодавства, або ухвалення нового закону “Про сімейну освіту в Україні”. Основою змісту даного закону має стати сучасна особистісно-центрична модель сімейної освіти, яка, з одного боку, буде забезпечувати цілеспрямований процес передачі і оволодіння сучасними знаннями, вміннями і навичками, необхідними для професійної самореалізації та розвитку дитини. З іншого – розвиток індивідуальних якостей, формування в дітей стійких поглядів на навколишню дійсність і життя в суспільстві, які допоможуть співіснувати з іншими людьми та досягати успіхів у повсякденній життєдіяльності. Бо саме в родині, як першому соціальному середовищі, закладається підґрунтя для становлення її світогляду і переконань, ціннісних орієнтацій, морально-етичних ідеалів.

Список використаних джерел:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии: Лекции по введению в психотерапию для врачей, психологов и учителей / А. Адлер. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002 – 214 с.
2. Андреева Т. Т. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика в умовах вищого навчального закладу : навч. посіб. для студ. ВНЗ / [Т. Т. Андреева та ін.] ; за ред. д.пед.н., проф. С. О. Нікітчиної. – К. : Слово, 2014. – 365 с.
3. Гордон Т. Р. Повышение родительской эффективности: популярная педагогика / Т. Р. Гордон. – Екатеринбург: АРД ЛТД, 1997. – 264 с.
4. Дрейкурс Р. Счастье вашего ребенка : Книга для родителей: Пер. с англ. / Р. Дрейкурс, В. Золц. – М. : Прогресс, 1986. – 239 с.
5. Основи педагогіки : навч.-метод. посіб. для студ. напр. підгот. 6.010102 “Початкова освіта” / Кам’янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Педагогічний ф-тет ; упоряд. Н. В. Бахмат. – Кам’янець-Подільський : [б. в.], 2014. – 77 с.

6. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001 р. № 2628-III // ВВР України. – 2001. – № 49. – Ст. 259.

7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 25 червня 2013 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.

8. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991р. № 1060-XII // ВВР УРСР. – 1991. – № 34. – Ст. 451.

9. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс. – М. : ИГ “Прогресс”, “Универс”, 1994. – 480 с.

10. Розвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності : монографія / [А. М. Богущ, Н. Г. Грама, Н. І. Луцан, О. С. Трифонова, О. П. Соцька ; ред. : А. М. Богущ]; ДЗ “Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського”, Ін-т дошк. та спец. освіти. – О. : Букаєв В.В., 2013. – 235 с.

11. Сімейні цінності : практико-орієнтований посібник до навчальної програми “Сімейні цінності” / [О. В. Мельник, Т. В. Кравченко, Л. В. Канішевська, І. П. Білоцерківець]. – Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – 136 с.

Мирна Ольга Володимирівна, Сердюк Ольга Іванівна

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Активна розбудова громадянського суспільства в Україні потребує розвитку соціального явища – волонтерського руху. Українській національній культурі історично притаманна традиція безкорисливої допомоги нужденним, тому волонтерський рух, озброївшись досвідом передових у цій сфері країн, з кожним роком набуває все більшої потужності, об'єднує громадян з різних верств населення, залучає значні ресурси.

Згідно з висновками дослідження, яке провела компанія GfK Ukraine, 81 % українців схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства [1]. Держава реагує на цей поклик часу, про що свідчить визначення у законодавчому полі основ державної політики щодо волонтерства, внесення до законодавства основних термінів і понять стосовно цього соціального явища, визначення суб'єктів державного управління і громадського самоврядування, відповідальних за розвиток волонтерського руху [2].

Офіційно волонтерство в Україні було визнано постановою Кабінету Міністрів від 10 грудня 2003 р. за № 1895 [4], яка визнана такою, що втратила чинність 6 липня 2011 р. Натомість 19 квітня 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон України “Про волонтерську діяльність” [3]. Зазначені нормативно-правові акти забезпечили передумови для поширення вітчизняного волонтерського руху, його становлення та організаційного оформлення.

Слід зазначити, що однією із проблем волонтерського руху в Україні залишається недосконалість організації волонтерської діяльності. Ініціаторам волонтерської діяльності потрібно не тільки ознайомитися з історією руху в інших країнах, організувати роботу і контроль, навчитися складати робочі плани і ставити завдання для волонтерів, а і враховувати бачення, здобутий досвід добровільних помічників.

Становлення волонтерського руху в Україні сьогодні відбувається за такими основними напрямками:

1. Добровільна безкоштовна робота волонтерів у громадських та некомерційних організаціях.
2. Добровільна систематична або епізодична допомога державним установам реалізувати соціальну політику.
3. Волонтерська діяльність як наслідок творчого саморозвитку, навчання інших (не є професійною);
4. Педагогічно спрямована волонтерська діяльність.

В процесі інституціоналізації волонтерського руху в Україні окреслюються мотиваційні аспекти волонтерської діяльності, відбувається формування ціннісно-нормативної, символічно-сислової та статусно-рольової структур, систем соціального контролю та передачі знань наступному поколінню, легітимація та легалізація волонтерської діяльності, однак не відбувається об'єднання волонтерських осередків в єдину структуру: на державному рівні вони зосереджені навколо діяльності Державної соціальної служби у справах сім'ї, дітей та молоді, на громадському – навколо Центру волонтеріату “Добра воля” та Ресурсного центру підтримки громадських організацій “Гурт”. Про інституціоналізацію волонтерської діяльності свідчать такі інституціональні ознаки як легальність, легітимність та інституціональна інфраструктура, але люди не закріплюються за цим видом діяльності, що перешкоджає її остаточній професіоналізації [5].

Характерною особливістю волонтерського руху, який стихійно розвивається при різних соціальних установах, організаціях та об'єднаннях в Україні, є залучення до добровільної діяльності моло-

ді віком від 15 до 25 років. Привернення уваги неповнолітніх, молоді, людей похилого віку є ефективним засобом активізації саморозвитку особистості в діяльності і спілкуванні, як культурному процесі.

Сфериволонтерської діяльності стосуються соціального захисту, охорони здоров'я, освіти та виховання, охорони навколишнього середовища, спорту і туризму, культури та молодіжного руху, розвитку міжнародного співробітництва, правозахисної діяльності, менеджменту – керівництва волонтерською діяльністю.

Один із напрямів волонтерства на Полтавщині – робота Громадської організації “Медичний спецпідрозділ “Баррі”, метою діяльності якого є об'єднання громадянської ініціативи небайдужих людей, спрямованої на порятунок життя і здоров'я шляхом надання домедичної, першої медичної, психологічної допомоги на волонтерських засадах у постійній співпраці зі службою екстреної медичної допомоги Полтавської області. Протягом 2016 р. волонтери спільно з медиками проводили курси з надання першої домедичної допомоги. Були залучені до навчання Полтавський відділ ГУНП в Полтавській області, державні служби, Аграрний коледж управління і права ПДАА, Полтавська гімназія № 13, ЗОШ № 28, Полтавський міський багатoproфільний ліцей № 1 ім. І. П. Котляревського, ЗОШ № 4, Полтавський коледж харчових технологій НУХТ, у літній період дитячий табір – ДЗОВ “Джерело”. За допомогою лекцій, в проведенні яких брали участь медичні волонтери, у 2016 р. отримали первинні знання 1192 особи.

Волонтерська діяльність в Україні, хоча і не стала такою ж масовою як у країнах Західної Європи, США, проте дозволяє говорити про неї як про суспільне явище та як про важливу складову діяльності недержавних соціальних служб.

Список використаних джерел:

1. Звіт компанії GfK Ukraine соціологічного дослідження на тему “Волонтерський рух в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gfk.com/ua/news-and-events/press-room/press-releases/pages/pr_volunteer_day_2014.aspx.

2. Маккарлі С. Управління діяльністю волонтерів. Як залучити громадськість до вирішення проблем суспільства / С. Маккарлі, Р. Лінч ; пер. з англ. О. Винничук. – К. : Ресурсний центр розвитку громадських організацій “Гурт”, 1998. – 160 с.

3. Про волонтерську діяльність [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Закон від 19.04.2011 р. № 3236-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

4. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг [Електронний ресурс] : Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення від 10.12.2003 р. № 1895. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF>.

5. *Юрченко І. В.* Інституціоналізація волонтерського руху в Україні : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : спец. 22.00.03 “Соціальні структури та соціальні відносини” / І. В. Юрченко. – К., 2009. – 18 с.

Ревенко Тетяна Вікторівна

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Сьогодні, коли Україна проживає один з нелегких періодів становлення та розвитку, відбувається випробовування народу на стійкість, мужність, порядність, згуртованість, відданість інтересам держави, а також чуйність, милосердя, здатність перейматися чужою долею. Дійсно, людина не народжується з почуттям патріотизму до власної держави. З моменту народження кожен з нас проходить свій шлях розвитку, ми набуваємо певний досвід і тільки тоді стаємо носієм відповідних ціннісних пріоритетів.

Один з основоположників педагогічної науки і народної школи К. Ушинський вважав найбільшою вартістю людської душі саме почуття національного та стверджував, що в душі людини риса національності корениться глибше за всі інші [4].

За сучасних умов національно-патріотичне виховання дітей і молоді набуло гостроти і особливої актуальності. Свідченням цього є низка нормативно-правових документів, які прийняті в нашій державі з цього питання, одним із основних яких є Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, затверджена Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015 [3].

Формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, любові до своєї країни, почуття вірності, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності України – це все є найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання.

В нашій країні існує велика кількість чинників, які впливають на формування ціннісних орієнтацій сучасного підростаючо-

го покоління. Одним із таких атрибутів сучасного життя молоді стала соціальна реклама, адже вона покликана формувати громадську думку і наділена великими можливостями поширення духовних, естетичних, моральних, соціальних цінностей.

Щодня кожна людина свідомо чи несвідомо піддається впливу великій кількості рекламних повідомлень, серед яких значну частку займає соціальна реклама. Виступаючи культурним посередником в системі соціальної комунікації, реклама впливає на поведінку людей, на суспільні настрої, інтеграцію суспільного життя, соціальну мобільність, є важливим джерелом формування ціннісних установок тощо. Проте щоб надати такого впливу, реклама має бути прийнята аудиторією.

Реклама, з одного боку, впливає на взаємодію людей з соціальною реальністю, а з іншої – суспільство визначає характер і зміст реклами, оскільки саме в рекламі відбиваються “настрої” суспільства. Можна стверджувати, що реклама представляє собою складний соціокультурний феномен, об’єднаний в ієрархічну структуру єдиної інтенції – стимулювати продажі. Причому, мається на увазі продавати не лише товари і послуги, але і ідеї, принципи, ціннісно-нормативні орієнтири, різні “стилі життя”, варіанти вирішення повсякденних життєвих проблем [1; 3].

Соціальна реклама повинна допомагати молоді правильно орієнтуватися в сучасних явищах; навчатися диференціювати інформацію за якістю й корисністю; виробляти навички фільтрування інформації [2].

Цілями соціальної реклами найчастіше є: пропаганда людських цінностей (сім’я, материнство, свобода, незалежність, здоров’я, популяризація та формування патріотизму, що стимулює масові трансформації у свідомості громадян тощо) з метою зміни звичок поведінки. Прикладом подібного підходу є соціальна реклама з актуальної сьогодні тематики – популяризація, формування, виховання почуття патріотизму.

Трагічні події в Україні дали новий поштовх соціальній рекламі. Нову серію соціальної реклами про Збройні сили України “Цінності дорожчі за життя” презентували в Києві. Схожі ролики, що закликають пишатися українськими військовими, вже майже два роки не зникають з теле- і радіоефірів. Ось лише два приклади з цілого букету нової соціальної реклами, яка з’явилася в Україні на хвилі воєнних подій.

Командир роти солдатів, що вишикувалася на плацу, віддає наказ: “Рівняння на маму!”. Усі воїни синхронно повертають голо-

ви в бік заплаканої жінки, яка стоїть з сумкою в руках за воротами з тризубом.

В іншому сюжеті пасажири аеропорту аплодують, побачивши гурт військових з синьо-жовтими нашивками, які прямують на посадку. Ролик закінчується написом: “Повертайтеся живими” і телефоном для допомоги батальйонам добровольців.

Це є прикладом актуальної, своєчасної рекламної кампанії, яка свідчить про те, що не все так і погано у сфері сучасної соціальної реклами в Україні. Професійні рекламисти, зазвичай люди прагматичні і критичні, схвально відгукуються про ефективність таких роликів, особливо звертаючи увагу на результативність кампанії зі збору коштів для армії. Як засвідчують рекламисти, за своєю віддачею це найпотужніша соціальна реклама, яку коли-небудь робили в Україні.

З розумінням того, наскільки важлива масова комунікація і наскільки важливі питання соціальної активності, можна говорити про перспективи розвитку соціальної реклами в Україні. Це можна обґрунтувати ще й високим рівнем волонтерства в Україні, який показує, що гуртом можна дати лад будь-яким труднощам. За цим самим механізмом працює і соціальна реклама, яка має допомогти українцям вирішити проблеми в суспільстві, кількість яких нині зашкалює.

Серед цих проблем – примирення всередині країни, допомога солдатам і родинам загиблих воїнів, соціальний захист для мало-забезпечених. Нікуди не поділися й універсальні для всього світу виклики – розмови по телефону за кермом, водіння в нетверезому стані, погіршення екології, наркоманія тощо.

Підсумовуючи, слід зазначити, що реклама стає невід’ємною частиною культурно-духовного життя суспільства. Вона впливає на формування ціннісних орієнтацій, норм та зразків поведінки, в першу чергу молоді. Можна навіть стверджувати, що реклама та рекламні кампанії, що проводяться визначають духовне життя людей. Популяризація та формування патріотизму стимулює масові трансформації у свідомості громадян. Такий механізм переосмислення суспільних цінностей та проблем можна реалізувати через соціальну рекламу патріотичного характеру.

Список використаних джерел:

1. *Іщук С.* Реклама як соціокультурний феномен епохи постмодерну / С. Іщук // Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Філософія. Культурологія. – 2014. – № 2. – С. 98–101. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2014_2_26.

2. *Ревенко Т.* Соціальна реклама як невід’ємна складова реалізації державної молодіжної політики в Україні / Т. Ревенко // Теорія та практика державної служби : матеріали наук.-практ. конф., 19-20 вересня 2008 р. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – С. 164–166.

3. Указ Президента України “Про Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки” від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>.

4. *Ушинський К.* Вибрані педагогічні твори / К. Ушинський. – К. : Рад. шк., 1983. – С. 46.

Редін Петро Олексійович, Терещенко Василь Миколайович

ЗМІСТ СЕРТИФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ НА ОТРИМАННЯ ДЕРЖАВНИМ СЛУЖБОВЦЕМ СЕРТИФІКАТА ПРО ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ

Відповідно до Закону України “Про державну службу” від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII [3] для зайняття вакантної посади державного службовця всіх категорій обов’язковою вимогою до кандидата є наявність у нього сертифіката про рівень володіння державною мовою, який подається в пакеті документів для участі в конкурсі. На жаль, як свідчить аналіз чинного законодавства [1–3; 5], на сьогодні немає нормативно-правової бази щодо того: хто має право видавати відповідні сертифікати; який порядок проведення сертифікації; який зміст поняття “вільне володіння державною мовою” (використаного в Законі на позначення однієї з центральних загальних вимог до кандидатів), яким окреслено показник, що має бути вказаний у відповідному сертифікаті тощо. У Порядку визначення спеціальних вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій “Б” і “В”, затвердженому наказом Національного агентства України з питань державної служби 06 квітня 2016 року № 72 [2], також не роз’яснюється положення Закону про відповідний сертифікат. Разом із тим варто наголосити: цей Порядок значущий за своїм, хай і доволі лапідарним, змістом, оскільки окреслює спеціальні вимоги до посад державної служби, а отже, зміст цих вимог доцільно врахувати під час розробки інструментарію для визначення рівня володіння державною мовою кандидатами на зайняття посад державної служби, зокрема категорій “Б” і “В”.

Зрозуміло, що невизначеність у вказаних вище аспектах, фактично, ставить під сумнів дотримання на практиці норми Закону (з моменту набуття нею чинності) щодо наявності “мовних” сертифікатів. З огляду на це видається нагальним вирішення окреслених проблем, що у свою чергу актуалізує необхідність осмислення й низки часткових питань, зокрема й питання про зміст сертифікаційної роботи, якою може бути оцінене володіння державною мовою кандидатом на зайняття посади державної служби.

Актуальність цього питання зумовлена передусім тим, що на сьогодні в Україні немає нормативно визначених приписів щодо якісних і кількісних показників професійного мовлення державною мовою різних категорій громадян, у тому числі й державних службовців. У майбутньому, на етапі створення сертифікаційного інструмента для потреб держслужби, це може спричинити ситуацію, коли сертифікаційне оцінювання володіння державною мовою кандидатами на держслужбу перетвориться на таке собі примітивне оцінювання лише знань цими кандидатами якихось випадкових норм сучасної української літературної мови (державної мови), яке аж ніяк не показуватиме реального рівня володіння державною мовою відповідними особами.

Принагідно варто зауважити, що попередити виникнення подібної ситуації могло б створення спеціальних інституцій, які б опікувалися питаннями розробки нормативної бази щодо рівнів володіння державною мовою та безпосереднього визначення цих рівнів шляхом проведення відповідних оцінювань. Однак на сьогодні таких інституцій не існує, хоча й висловлюються пропозиції щодо їх створення. Так, у проекті Закону України “Про державну мову” [4] ст. 8 “Вимоги щодо рівня володіння державною мовою” пропонується, щоб вимоги щодо відповідного рівня володіння державною мовою, що висуваються до осіб, визначених в частинах першій та другій статті 7 названого Закону (серед цих осіб і державні службовці), визначала Національна комісія зі стандартів державної мови, а перевірку рівня володіння державною мовою особами, визначеними в частинах першій та другій статті 7 відповідного Закону, здійснював Центр української мови. На жаль, зважаючи на те, що законодавчий орган нашої країни не поспішає з прийняттям цього законопроекту, сподіватися на те, що в найближчій перспективі подібні інституції будуть створені та якнайшвидше почнуть функціонувати, немає підстав, а отже, на часі стоїть завдання точкового вирішення означеної проблеми на підставі вже чинного законодавства.

Відповідно до останнього положення можна стверджувати, що на сьогодні вирішення питання про зміст сертифікаційної роботи для отримання сертифіката про рівень володіння кандидатами на посади держслужби (а відтак і про зміст поняття “вільне володіння державною мовою”) перебуває в компетенції Національного агентства з питань державної служби, на яке Законом “Про державну службу” покладено основну відповідальність за виконання положень цього Закону в частині проведення конкурсів. З огляду на це першочерговим завданням відповідного органу має стати розробка програмних документів щодо мовної сертифікації кандидатів, серед яких, як бачиться, повинна бути й “Програма сертифікаційної роботи”.

Ця програма повинна окреслити змістовий бік сертифікаційної роботи, описавши в термінах знань, умінь, навичок, компетентностей кандидатів сутність категорії “вільне володіння державною мовою”. Для створення цієї програми варто керуватися, з одного боку, сучасними уявленнями про мовну особистість, мовну й мовленнєву компетентність особи, а з іншого, – уявленнями про специфіку професійної діяльності державних службовців, фактично узгоджуючи перше з другим.

У цьому аспекті особливої значущості набувають нормативні положення щодо спеціальної компетентності кандидатів на зайняття посад державної служби, визначені в уже згаданому вище Порядку визначення спеціальних вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій “Б” і “В”, затверженому наказом Національного агентства України з питань державної служби 6 квітня 2016 р. № 72. Значущість цих вимог зумовлена тим, що змістовий аспект мовної сертифікаційної роботи має в загальному корелювати з мовною специфікою основних видів діяльності майбутніх державних службовців.

Відповідно розробка вимог до мовно-мовленнєвої компетенції має ґрунтуватися на детальному аналізі специфіки мовленнєвої діяльності осіб, що задіяні в державній службі. Тобто йдеться про те, що зміст поняття “вільне володіння державною мовою” для державних службовців має розумітися як “вільне володіння державною мовою як інструментом виконання професійних функцій”. Таке звуження поняття є вкрай необхідним, оскільки упереджує небезпеку появи в “Програмі сертифікаційної роботи”, наприклад, вимог про знання того, що таке сонорні, дзвінкі чи глухі звуки, а в змісті мовної сертифікаційної роботи, відповідно, завдань на зразок “Тільки сонорні звуки є в усіх словах рядка...” абощо. З цього випливає, що

якщо положення про необхідність володіння кандидатом фонетико-орфоепічними знаннями й мають бути включені до “Програми...” як її елемент, то вони (положення) повинні передбачати передусім оцінювання наявності в кандидата цих знань шляхом використання абсолютно практично орієнтованих завдань, наприклад, таких, які вимагають визначення правильної або неправильної вимови певних слів / словосполучень, правильного або неправильного наголошування тощо. При цьому мовні зразки для таких завдань мають бути відібрані з професійної сфери (тобто, наприклад, перевіряти знання правильного наголошування слова “осока” явно не варто).

Таким чином, сертифікаційна робота для отримання кандидатами на посади державної служби відповідних сертифікатів має за своїм змістом, з одного боку, охоплювати якнайширшу мовну й мовленнєву тематику (відповідно до “Програми сертифікаційної роботи”), а з іншого, – відбивати специфіку професійної діяльності державних службовців.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу [Електронний ресурс] : Закон від 10.12.2015 № 889-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19/page>.

2. Про затвердження Порядку визначення спеціальних вимог до осіб, які претендують на зайняття посад [...] [Електронний ресурс] : Наказ, Порядок, Форма [...] від 06.04.2016 р. № 72 / Нацдержслужба України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0647-16>.

3. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби [Електронний ресурс] : Постанова, Порядок, Умови [...] від 25.03.2016 р. № 246 / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF/paran10#n10>.

4. Проект Закону про державну мову [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60953.

5. *Терещенко В. М.* Атестація державних службовців щодо вільного володіння державною мовою: засади й формат / В. М. Терещенко // Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни : зб. тез наук.-практ. конф. за міжнар. участю (в межах Третьої щорічної науково-освітньої виставки “Публічне управління ХХІ”, приуроченої до Всесвітнього дня науки) (24 лист. 2016 р.). – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2016. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/4/23.pdf>.

Садовська Ліна Миколаївна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

За сучасних суспільно-політичних умов пріоритетного значення набуває національно-патріотична свідомість молоді України як вагома складова процесу побудови правової, демократичної та соціальної держави.

Найпершим документом, в якому на державному рівні було визначено головну складову виховного процесу молоді, а саме поняття “національної спрямованості освіти”, була Постанова Кабінету Міністрів України “Про Державну національну програму Освіта” (“Україна XXI століття”) від 3 листопада 1993 р. № 896. Тогочасними пріоритетами державно-управлінської діяльності були: невіддільність освіти від національного підґрунтя, її органічне поєднання з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин на державному рівні [1].

На перших етапах в розділі “Національний характер освіти і національне виховання” Державної національної програму “Освіта” були чітко визначено такі основні напрямки державної політики:

– освіта має гуманістичний характер і ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності;

– освіта утверджує національну ідею, сприяє національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу, оволодіння цінностями світової культури, культурними надбаннями людства загалом;

– національне виховання є одним із головних пріоритетів, невід’ємною складовою освіти.

Починаючи з часів набуття України статусу незалежної держави, увага органів державної влади зосереджувалась на виявленні проблем виховної політики та механізмах вирішення, що знайшло своє відображення в нормативно-правовій базі. Прикладом є наказ Міністерства освіти і науки України від 07.09.2000 р. № 439 “Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання держав-

ної символіки в навчальних закладах України” та “Національна доктрина розвитку освіти” від 17.04.2002 р. № 347, в якій вперше з’явилося поняттями “національна ідея” та в подальшому знайшло своє відображення в доробках Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України під назвою “Національна ідея в становленні громадянина –патріота України” [2].

Процес патріотичного виховання молоді активізується розробкою та затвердженням низки нормативних та розпорядчих документів, спрямованих на визначення ролі та місця патріотичного виховання в соціальній сфері:

– Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2009–2015 роки” від 28.01.2009 р. № 41;

– Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження Плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об’єктів культурної спадщини” від 08.09.2009 р. № 1494;

– Доручення Кабінету Міністрів України від 05.05.2009 р. № 22966/1/1-09 та План організації виконання положень Указу Президента України від 27.04.2009 р. № 272 “Про проведення Всеукраїнської молодіжної акції “Пам’ятати. Відродити. Зберегти”;

– Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена наказом Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27.10.2009 р. № 3754/981/538/49;

– Наказ Міністерства освіти і науки України “Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді” від 27.10.2014 р. № 1232.

Починаючи з 2012 року згідно Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2012 р. № 212 та наказів Міністерства освіти і науки України в контексті визначення пріоритетних векторів розвитку та розширення сфери застосування, було розроблено:

- методичні рекомендації з питань організації виховної роботи;
- методичні рекомендації з громадської освіти та виховання;
- методичні рекомендації щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи.

Саме за допомогою цих заходів, що базуються на історії та конституційних і громадських правах та обов'язках, вдалося органічно поєднати патріотичне, національне, громадське, моральне та правове виховання.

Останні політичні події знайшла своє відображення в нормативно-законодавчих актах, згідно з якими, починаючи з 2014 р., чітко простежується взаємодія держави та суспільства, в контексті співпраці. Так, згідно низки Указів Президента України, українці мають можливість засвідчити свою повагу в дні державних свят: “День Гідності та Свободи”, “День Соборності України”; “День захисника України”. На сьогоднішній день нормативно-правова база з питань національно-патріотичного виховання нараховує 32 документи, які в свою чергу діляться на 4 блоки: законодавчо-нормативні акти Верховної Ради України, Укази Президента України, Накази Міністерства освіти і науки України, Листи Міністерства освіти і науки України. Реалізація державної політики в умовах соціокультурної трансформації суспільства направлена на виховання та постійне відтворення і поглиблення емоційно-естетичного, соціально-ціннісного та ідеологічно-світоглядного компонентів свідомості народу, та формує патріотичний потенціал – найвищої цінності держави.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна. – К., 2014. – 29 с.
2. Жаровська О. П. Національна свідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / О. П. Жаровська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 233–242.
3. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : Указ Президента України “Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки” від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015 // Офіційний вісник України – 2015. – № 83. – С. 7.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/konceptczyia-naczionalno-patriotichnogo-vixovannya-ditej-i-molodi.html>.

Соболь Роман Георгійович, Морозова Софія Євгеніївна

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ В УКРАЇНІ

Страхування громадян, що виїжджають за кордон, в Україні порівняно новим видом страхування, що активно розвивається. Його виникнення пов'язане зі зміною способу життя вітчизняних громадян і значним збільшенням кількості закордонних поїздок.

Перебуваючи у закордонній поїздці, людина опиняється у незнайомому середовищі. З настанням хвороби або нещасного випадку основною її проблемою може стати не оплата медичних витрат, а отримання відповідної допомоги. Виклик лікаря, швидкої допомоги, спілкування з персоналом лікувальних установ, купівля ліків, медикаментів – усе це і багато іншого в чужій країні викликає серйозні труднощі. Як діяти у випадку, якщо постраждалого у поїздці супроводжують діти, котрих слід відправити на батьківщину, або з медичних показань потрібно організувати переміщення хворого у спеціалізований заклад, а якщо ситуація дуже серйозна, то необхідна присутність кого-небудь із найближчих родичів?

На жаль, більшість наших громадян, сподіваючись на удачу, не поспішають скористатися послугами страхування перед турпоїздкою. Будь-яка страховка викликає недовіру і навіть негативне відношення, як до справи ненадійної: гроші беруть, а сенсу ніякого!

За рубезем медичне обслуговування для іноземних громадян – платне і дороге. Наприклад, найпростіша операція з видалення апендициту, включаючи чотириденне перебування у госпіталі, необхідні аналізи й обстеження, як мінімум, коштує більше 5 тис. дол. США, а якщо врахувати витрати на позапланове утримання туриста в готелі та харчування, транспортні й інші витрати, то ця сума наблизиться до вартості тижневого обслуговування всієї тур групи [1]. У наших співгромадян, як правило, немає належної кількості коштів для отримання необхідної допомоги у разі нещасного випадку, що викликає певні колізії.

З огляду на необхідність захисту інтересів українських громадян за рубезем ст. 9 Закону України “Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України” від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ закріплено, що з метою створення умов, які гарантують відшкодування громадянину України витрат, пов'язаних із надзвичайними обставинами під час його перебування за кордоном, громадянин України має бути застрахований. Крім того, ст. 17 Закону України

“Про туризм” від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР передбачено, що страхування туристів (медичне і від нещасного випадку) є обов’язковим і здійснюється суб’єктами туристичної діяльності на підставі угод зі страховими компаніями, що мають право на здійснення такої діяльності. У розвиток цього виду страхування Кабінет Міністрів України Постановою “Про заходи подальшого розвитку туризму” від 29.04.1999 р. № 728 (п. 14) доручив Державному комітету у справах охорони державного кордону забезпечувати перевірку наявності у громадян України, що виїжджають за кордон з метою туризму, поліса медичного страхування і страхування від нещасних випадків на період перебування за кордоном. Державний комітет у справах охорони державного кордону наказом від 10.06.1999 р. № 284 зобов’язав підвідомчі структури з 20 червня 1999 р. організувати таку перевірку. При цьому у разі відсутності страхових полісів у громадян України при виїзді з України рекомендувати їм звернутися для оформлення такого поліса до представників страхових організацій.

Варто зазначити, що правовідносини між туристами, туристичними фірмами та страховими організаціями здійснюються в рамках чинного законодавства і правил, розроблювальних індивідуально вітчизняними страховими організаціями за погодженням із Мінфіном України.

Таким чином, вітчизняний страховий ринок оперативно відреагував на зміни у законодавстві. Серед страхових компаній навіть виникла деяка конкуренція (на сьогодні більше 50 страховиків отримали право на здійснення даного виду страхування) й почалося активне обговорення цього питання в ЗМІ.

Основний зміст зазначеного виду страхування – це компенсація медичних витрат, які можуть виникнути в закордонній поїзді внаслідок раптового захворювання або нещасного випадку. У цьому плані страхування громадян, що виїжджають за кордон, тісно пов’язане зі страхуванням від нещасного випадку (у частині відшкодування медичних витрат), яким передбачено тільки відшкодування витрат, що виникають унаслідок раптового захворювання або нещасного випадку. Відмінність цього виду страхування від страхування від нещасного випадку полягає в території дії страхового поліса: якщо йдеться про страхування від нещасного випадку або медичне страхування, відповідальність страховика, як правило, територіально обмежується країною постійного проживання застрахованого. У страхуванні громадян, що виїжджають за кордон, навпаки, страхове покриття (розмір максимальної

страхової виплати) поширюється на зарубіжні держави і не діє на території країни постійного проживання.

Крім компенсації медичних витрат, страхування громадян, що виїжджають за кордон, може включати й інші гарантії, причому деякі з них (наприклад, надання юридичної допомоги або допомоги на дорогах) виходять за рамки особистого страхування. Хоча ці гарантії можуть носити факультативний характер, сам факт їх наявності надає страхуванню громадян, що виїжджають за кордон, комплексний характер.

Характерна риса страхування громадян, що виїжджають за кордон, – включення в нього так званого страхування невідкладної допомоги. Це своєрідний і досить новий вид страхування, що заслуговує окремого розгляду.

Страхування невідкладної допомоги (у міжнародній термінології – assistance insurance) – специфічний вид страхування, об'єктом якого є негайне надання застрахованому допомоги у певних надзвичайних ситуаціях [1]. Якщо у класичному страхуванні йдеться про відшкодування збитку, то у страхуванні невідкладної допомоги – про надання послуги у формі негайної допомоги. Елемент відшкодування у страхуванні невідкладної допомоги відходить на другий план, тому що на перший виходить елемент послуги з надання такої допомоги.

Аналогічно у ситуації, пов'язаній із захворюванням застрахованого, компенсація витрат на лікування буде предметом медичного страхування, а такі послуги, як виклик лікаря в нічний час або термінова госпіталізація, – предметом страхування невідкладної допомоги.

Варто зазначити, що у страхуванні невідкладної допомоги страхова компанія часто виступає тільки як організатор надання послуги – посередник між організацією, що безпосередньо надає послугу (постачальником послуги), і застрахованою особою. Проте дана діяльність, безперечно, відноситься до страхової, тому що ґрунтується на передачі ризику виникнення необхідності невідкладної допомоги в обмін на попередню виплату визначеної страхової премії.

Елемент страхування невідкладної допомоги є присутнім не лише у страхуванні громадян, що виїжджають за кордон. Великої поширення у західних країнах дістало страхування технічної допомоги на дорогах, значно менше розвинуте таке страхування у домашньому господарстві, страхування медичної допомоги за місцем постійного проживання тощо [2].

Кожна компанія-assistance має у своєму розпорядженні мережу, що складається з чергових центрів і бюро, розташованих у регіонах, на які поширюється дія поліса. У разі настання страхового випадку клієнт повинен подзвонити в один із чергових центрів, номери телефонів яких зазначено на ідентифікаційній картці або полісі. Черговий центр передає виклик у найближче бюро, що займається безпосередньою організацією послуги, і підтверджує, що усі витрати буде оплачено. Чим більше в компанії чергових центрів і бюро, тим швидше вона зможе організувати надання допомоги клієнту.

Всі компанії-assistance розвинутих країн світу, з якими працюють українські страховики, вважаються солідними. Але якщо ви їдете за межі Західної Європи, США, Японії або Канади, постарайтеся з'ясувати у страховій компанії, скільки бюро має її іноземний партнер у регіоні, що ви маєте намір відвідати [3].

Важливо пам'ятати, що в основному поліси страхування медичних витрат не розраховані на лікування клієнта. Іноземці, принаймні європейські громадяни, віддають перевагу лікуванню вдома. От чому всі компанії, що займаються забезпеченням страхування, прагнуть якнайшвидше привести клієнта в транспортабельний стан і відправити його додому. Як показує практика, цю проблему можна вирішити за 3-4 дні, що коштуватиме приблизно 5 тис. дол. США.

Коли ліміт відповідальності щодо репатріації, перевезення та інших послуг окремо не передбачено, можна купити поліс із більш широким загальним лімітом.

Якщо за кордоном з вами не трапиться нічого серйозного, але необхідність відвідування лікаря все ж виникне, то врахуйте: незважаючи на наявність поліса, лікування у поліклініці прийдеться оплачувати самому туристу. Витрати можна буде відшкодувати у представництві фірми – партнера страховика або вже після повернення в Україну. В основному вітчизняні страховики оплачують витрати на амбулаторне обслуговування тільки після повернення клієнта. Деякі українські громадяни найчастіше розраховують отримати поліс страхування медичних витрат, щоб поїхати за кордон і полікуватися. Але лікувати серйозні хвороби навряд чи вдасться, оскільки хронічні захворювання не є об'єктом страхування. Варто окремо підкреслити, що при особистому страхуванні туристів до страхових подій відносяться короточасні несподівані і ненавмисні захворювання (отруєння, травмування тощо) і тільки в місцях, передбачених турпутівкою, і при проведенні заходів, зазначених у туристському маршруті. Наприклад,

як страхова подія визначається отруєння, отримане тільки у місцях харчування, передбачених турпутівкою, а не у випадкових барах, кафе та інших пунктах харчування.

Крім того, страховими подіями при особистому страхуванні туристів не можуть вважатися хронічні інфекційні і рецидивні захворювання (серцево-судинні, онкологічні, туберкульозні й інші хвороби).

Отже, оскільки у нашій країні потенційний турист може придбати поліс (сертифікат) у будь-якій страховій компанії, що займається страхуванням туристів, то перед турпоїздкою, подорожжю він повинен обов'язково поцікавитися найдокладніше умовами страхування, з викладенням того, щодо яких страхових подій провадиться страхування і чи залишає страховик за собою право невідплати страхової суми, якщо турист порушить або не виконає хоча б одну з перерахованих умов.

Список використаних джерел:

1. *Азаренкова Г. М.* Фінансові потоки в системі економічних відносин : монографія / Г. М. Азаренкова. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 328 с.
2. *Ковтун Н. В.* Сучасні тенденції розвитку страхової діяльності в Україні: макроекономічні і регіональні аспекти / Н. В. Ковтун // Статистика України. – 2010. – №3. – С. 38–44.
3. *Мних М. В.* Страхування і його роль у забезпеченні соціального захисту населення / М. В. Мних // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 39–45.

Степанко Олексій Вікторович

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ “ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА”

Формування гуманітарної політики для України є особливо вагомим, оскільки до проголошення незалежності країна не мала власної, самостійної політики. Її зовнішня і внутрішня політика до 1991 р. була підпорядкована загальносоюзній ідеї, базувалася на партійній комуністичній ідеології, здійснювалися як виконання рішень, прийнятих черговим з'їздом комуністичної партії СРСР [3, с. 4]. Після здобуття незалежності гуманітарна сфера України зазнала вельми болючих трансформацій: дезорієнтованість масової свідомості; зростання в суспільстві меркантилізму, жорстокості, ра-

дикальних настроїв, апатії; руйнація старих елементів суспільної свідомості на тлі несформованості нових; фінансування гуманітарної сфери за “залишковим принципом”; недостатнє використання існуючих наукових напрацювань із гуманітарної політики [2; 4].

Зупинимось на розгляді наукових напрацювань вітчизняних авторів щодо визначення сутності поняття “гуманітарна політика”, оскільки саме ці концептуальні основи використовуються при розробці й формуванні державної гуманітарної політики. Так, за визначенням, що надається в енциклопедичному словнику з державного управління, гуманітарна політика розглядається як “система цілеспрямованої, регулюючої, організуючої, координуючої діяльності суб’єктів, спрямована на забезпечення оптимального функціонування та розвитку гуманітарної сфери життєдіяльності суспільства, соціального, духовного життя, соціальних та духовних відносин” [6]. Автор статті В. Скуратівський наголошує на тому, що метою гуманітарної політики є створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуально-духовної безпеки людини й суспільства, реалізацію її соціальних, духовних потреб, формування і збагачення творчого потенціалу особи, всебічну самореалізацію її сутнісних сил, соціодинаміку освіти, науки, культури тощо. Проте, на нашу думку, це визначення соціально-гуманітарної політики. Ми більш погоджуємося із третім визначенням, що надається у даній статті, оскільки тут розкривається сутність гуманітарної сфери у вузькому її розумінні, а саме: гуманітарна політика – це система діяльності, що має на меті всебічне сприяння створенню, розвиткові та збереженню духовних (як загальнолюдських, загальноцивілізаційних, так і національних) цінностей. Саме на духовність у гуманітарній політиці акцентується увага в монографії за редакцією С. Здіорука. У виданні зазначено, що гуманітарна політика держави виявляється у послідовному здійсненні заходів, спрямованих на підтримку й інтенсифікацію гуманітарного розвитку суспільства, тобто процеси зростання можливостей людини, її добробуту, безпеки, здоров’я та духовності, згідно з визначеними пріоритетами та загальнонаціональними інтересами [2, с. 13]. Сутністю гуманітарної політики має стати створення умов для виявлення, формування й розвитку творчого потенціалу особи та суспільства в цілому.

В. Бех визначає державну гуманітарну політику як “системну й послідовну діяльність держави у відносинах з людиною, зокрема, суспільством в цілому, що здійснюється через органи державної виконавчої, законодавчої та судової влади при залученні громадськості

й з урахуванням основних прав людини і ставить за мету досягнення високого життєвого, духовного та інтелектуального рівня особистості як у її власних інтересах, так і в інтересах України в цілому” [1, с. 39]. Він вважає, що поняття гуманітарної політики тісно пов’язане з поняттям соціальної політики, але якщо соціальна політика, як державна політика спрямована на досягнення добробуту в суспільстві, покликана переважно забезпечувати фінансування соціально-культурної сфери, то гуманітарна політика є поняттям значно ширшим і включає в себе, поряд із специфічними економіко-фінансовими заходами, заходи управлінські, політико-правові, міжнародне співробітництво тощо. Метою гуманітарної політики є впровадження в суспільство ідей свободи, справедливості, демократії, солідарності, збереження миру, екологічної безпеки та інші. Таким чином, В. Бех пропонує розглядати гуманітарну політику в широкому її розумінні.

Існує й інше розуміння сутності державної гуманітарної політики. Зокрема, С. Овчаренко вважає, що ця політика “має бути зосереджена на вимогах захисту прав людини від дискримінації, приниження гідності, відкритого та прихованого рабства та спрямована на забезпечення індивідуальних прав у сфері трудової діяльності, громадянської активності, релігійного і національного самовизначення, а також в гарантуванні забезпечення особливих потреб людей при набутті інвалідності чи під час стихійного лиха” [5, с. 10]. Автор статті наголошує, що проблематика гуманітарного розвитку зосереджена в царині обов’язків уповноваженого з прав людини – омбудсмена, а не в сфері соціальних чи культурних прагнень держави.

Досліджуючи гуманітарну проблематику у політиці, В. Дзоз зауважує, що “до гуманітарних іноді заносять і політичні дії, пов’язані з боротьбою з голодом, хворобами та неграмотністю, а також ліквідацією наслідків стихійних лих та катастроф. Очевидно, гуманітарною таку політику називають більшою мірою не тому, що вона сприяє виживанню населення (людей), але більшою мірою тому, що вона має неутилітарний характер, здійснюється не в орієнтації на отримання матеріальної винагороди, а з міркувань гуманізму, виходячи з вищих духовних, альтруїстичних мотивів” [3, с. 62]. Автор доходить висновку, що потрібно розрізнити сферу духовного і гуманітарного, показавши спільне і відмінне у них, а також з’ясувавши місце соціальної сфери.

Отже, гуманітарну політику науковці розглядають у вузькому й широкому розумінні. При цьому до основних напрямів здійснення цієї політики вчені відносять створення умов для реалізації соціального потенціалу людини, формування й розвиток суспільних, соціальних

відносин та формування соціальної безпеки людини і суспільства. І лише на останньому місці науковці ставлять такий напрям здійснення гуманітарної політики, як духовне життя. Хоча саме духовне життя людини й суспільства вкладається у вузьке розуміння гуманітарної сфери. Саме така суперечність виникає у практичній управлінській діяльності у здійсненні соціальної і гуманітарної політики.

Список використаних джерел:

1. *Бех В. П.* Гуманітарна політика держави – засіб досягнення злагоди в громадянському суспільстві / В. П. Бех // На шляху до суспільної злагоди. – К., 2001. – С. 37–42.
2. Гуманітарна політика Української Держави в новітній період : [монографія] / за ред. С. І. Здіюрука. – К. : НІСД, 2006. – 403 с.
3. *Дзоз В.* Гуманітарна політика України в контексті суспільної модернізації (соціально-філософський аналіз) : дис. ...д-ра філос. наук : спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / В. Дзоз. – К., 2007. – 380 с.
4. *Зубченко С. О.* Сучасні наукові підходи до аналізу гуманітарної політики в Україні / С. О. Зубченко // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. зб. Нац. інституту стратегічних досліджень. – К. : ДП “НВЦ “Пріоритети”, 2010. – № 1-2(14-15). – С. 103–106.
5. *Овчаренко С. В.* Гуманітарний розвиток: український та міжнародний контекст [Електронний ресурс] / С. В. Овчаренко // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2010. – Вип. 7. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2010-7/zmist/R_1/01Ovcharenko.pdf.
6. *Скуратівський В.* Гуманітарна політика / В. Скуратівський // Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Троциньського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – С. 127.

Стецюк Наталія Миколаївна

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Особливостями трансформаційних процесів у сучасному суспільстві держави є зміна і перетворення істотних рис соціогуманітарної структури, які є наслідком економічних, безпекових, правових, демографічних, екологічних, тощо викликів українського сус-

пільства. Без урахування цих особливостей не можливо виділити напрямки розвитку держави. Тому, дослідивши ці проблеми, визначаємо напрямки розвитку соціогуманітарної політики держави.

Варто зазначити, більшість наукових досліджень присвячено окремо соціальній політиці та гуманітарній політиці [1–3]. Зокрема, соціальна політика розглядається як комплекс соціально-економічних заходів держави та місцевих органів влади, спрямованих на захист населення від безробіття, зростання цін, знецінення трудових заощаджень, тощо. У межах соціальної політики забезпечується необхідний мінімум споживання, перерозподіляються доходи, обмежується безробіття, гарантується підтримка сім'ї, забезпечення житлом, підвищення рівня освіти та культури, тощо [1]. З цієї точки зору система засобів соціального захисту населення повинна включати два типи впливу: адаптаційний для працездатного та працездатного населення і соціально-захисний для непрацездатного та соціально слабкого населення. Крім того, політика держави направлена на стійке економічне зростання шляхом використання зростання доходів населення як рушійної сили стабілізації вітчизняного виробництва, зміцнення внутрішнього ринку, формування власних джерел заощадження та інвестування тощо, а також, забезпечення для всіх верств населення реалізації умов для створення можливості здатності працездатного населення до самозабезпечення. Стосовно гуманітарної політики, то ця політика держави ставить за мету створення умов для максимальної самореалізації кожної особистості, спрямована на формування, розвиток і збереження загально цивілізованих та національних цінностей [2]. З такої точки зору основою єдності усіх напрямів розвитку держави повинні бути ідеї національного характеру гуманітарної політики, формування національної свідомості, захист цінностей, закріплених у Конституції України, консолідація суспільства до злагоди і праці. Головною синтезуючою ідеєю, при цьому, є її людинотворчий характер. Поняття гуманітарної політики тісно пов'язане з поняттям соціальної політики, але якщо соціальна політика спрямована на досягнення добробуту в суспільстві, покликана забезпечувати розвиток соціально-культурної сфери та адресована лише певним соціальним групам, то гуманітарна політика включає в себе, поряд із економічними, заходи організаційні, правові, тощо. До того ж, вона включає такий механізм забезпечення людського особистісного розвитку як освіта чи наука, а також механізм взаємодії особи, суспільства і держави, які спрямовані на покращання умов її

життя, та залучення до інституційних процесів. Тобто, створення умов для залучення особи до політичних процесів, таких як розвиток держави та налагодження світового співробітництва. Крім вище сказаного, соціогуманітарна політика включає якісну освіту та всесторонньо розвинуту науку [3].

Практичний аспект злагоди в суспільстві полягає у поєднанні цих двох політик у єдину соціогуманітарну політику. Концепція соціогуманітарної політики розглядає роль особистості у трансформації суспільства і ґрунтується на соціогуманітарній моделі політики держави. Ця модель передбачає побудову, відповідної до сучасних викликів, соціогуманітарної структури, на інституційній основі та чіткого визначення самого поняття соціогуманітарної організації суспільства. Концепція враховує класичні і сучасні теорії організації суспільства, утворення соціальних груп та соціальних інститутів. Концепція визначає мету, завдання, об'єкти, суб'єкти, принципи та механізми розвитку соціогуманітарної політики в єдиному національному просторі, враховуючи безпекові, економічні, інвестиційні, фінансові та інші ризики держави, на різних рівнях публічного управління та адміністрування. Врахувавши той факт, що сьогодні розбудовуємо інформаційне суспільство, то такі політичні можливості надає електронне урядування. Таким чином, виділяємо наступні напрямки розвитку соціогуманітарної політики держави:

- підвищення ролі особистості в соціогуманітарній структурі суспільства;
- сприяння розвитку соціогуманітарної культури щодо усвідомлення національної ідентичності, як показник цілісності й повноти соціогуманітарного простору;
- удосконалення інституційних механізмів формування та реалізації соціогуманітарної політики держави;
- удосконалення публічного управління соціогуманітарним розвитком на місцевому рівні та підвищення рівня адміністрування процесу надання якісних послуг населенню, у тому числі державних електронних послуг.
- створення умов для можливості соціогуманітарної мобільності населення;
- підвищення ефективності розвитку соціогуманітарної сфери на регіональному рівні;
- здійснення територіального розвитку соціогуманітарної інфраструктури громади.

У процесі дослідження визначено, що головна роль соціогуманітарної політики покладена на відповідні інститути: правові, наукові,

культурні, освітні, економічні, безпекові, демографічні, тощо, у тому числі такий інститут як сім'я. Зберігаючи і підтримуючи існуючі взаємовідносини та налагоджуючи нові інтерактивні взаємозв'язки особи та держави, соціогуманітарна політика зможе не просто розвиватися, а й створить умови в державі для становлення інституційної позиції особи у життєво важливих сферах публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Соціальна політика держави: напрямки і проблеми. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/63/4573.html>.
2. Гуманітарна політика держави – засіб досягнення злагоди в громадянському суспільстві. – Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-10484-1.html>.
3. Реформування державної політики в Україні: теоретико-методологічні засади дослідження та впровадження : навч.-наук. вид. / авт. кол. : В. А. Ребкало (кер.) [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Тертички, В. А. Шахова. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 352 с.

Ткаченко Лідія Петрівна

ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ ТА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЧИННИК СОЦІОГУМАНІТРОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

На сучасному етапі розвитку людства інформація стала провідним чинником не лише передачі та збереження інтелектуального досвіду, емоційно-ціннісного потенціалу, а й важелем впливу на розвиток політичних процесів, державотворення, створення простору ділової комунікації тощо. Незаперечним є той факт, що налагодження ефективної роботи органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянським суспільством багато в чому залежить від правильного висвітлення перспектив та результатів такої роботи засобами масової інформації. Потужним помічником органів місцевого самоврядування є комунальні засоби масової інформації, зокрема, газети, які об'єктивно висвітлюють не лише роботу самої влади, а й допомагають організувати конструктивний діалог між населенням та управлінським апаратом. У зв'язку з цим у сучасному українському суспільстві назріла нагальна потреба пошуку нових форм взаємодії та взаємодопомоги між місцевою владою та представниками засобів масової інформації. Ґрунтовне вивчення

законодавчих актів, практики роботи сучасних ЗМІ, опитування працівників засобів масової інформації, відділів зв'язків з громадськістю доводять, що сьогодні виникла ціла низка суперечностей, які заважають становленню паритетних, партнерських відносин між владою та представниками преси, а саме:

– між потребою в об'єктивному висвітленні роботи органів місцевого самоврядування та небажанням цих органів надавати таку інформацію, яка є правдивою, однак висвітлює негативні наслідки роботи влади (недбалість, нераціональне застосування коштів, порушення житлового, екологічного, трудового законодавства тощо);

– між потребою у потужному фінансуванні засобів масової інформації місцевого рівня та відсутністю реальних джерел, які б дозволили журналістам бути об'єктивними, неупередженими, проводити вагомі журналістські розслідування, швидко реагувати на скарги населення;

– між декларативними правами, які закріплені в сучасному законодавстві про засоби масової інформації (“Про засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про інформацію”, “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів”, “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” та ін.) та реальним виконанням цих прав.

Проблематика взаємодії засобів масової інформації з представниками різних рівнів влади завжди перебувала в колі наукового пошуку вітчизняних дослідників, журналістів-практиків, державних службовців, які опікуються налагодженням ефективної взаємодії між представниками цих потужних інституцій. Про це свідчить науковий доробок В. Буреги, А. Дуди, М. Житарюк, О. Каплій, Н. Кокори, В. Московцева, К. Рубановського, І. Ткачук, О. Федорович, З. Чорняк, Т. Шевченко, М. Щербатюк та інших. У цих роботах розкриті теоретичні засади діяльності засобів масової інформації, їх співпраці з органами влади та дещо проаналізовані проблеми такого співробітництва на сучасному етапі розвитку міжособистісних зв'язків. Однак поза увагою науковців та дослідників залишаються питання розробки конкретних механізмів означеної взаємодії, визначення пріоритетних напрямів співпраці ЗМІ та місцевої влади, не до кінця визначено шляхи підвищення ефективності такої співпраці.

Отже, для забезпечення кращої взаємодії органів влади та засобів масової інформації необхідно організувати відкритий суспільний діалог, що стане запорукою успішного соціогуманітарного розвитку держави.

Чухно Інна Анатоліївна

ЕКОНОМІЧНЕ ПІДґРУНТЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ

Одними з головних завдань державної політики та державної влади є забезпечення гідних умов, рівня та якості життя населення нашої держави, формування умов для її стабільного функціонування, забезпечення її сталого розвитку. В сучасних умовах складних суспільних протиріч, дестабілізації ситуації в економічній сфері, загострення кризових явищ у соціогуманітарній сфері, виконання цих завдань є особливо складним і актуальним.

Для України фундаментальна зміна стратегії управління в соціогуманітарній сфері на базі інтеграції закордонних управлінських інновацій та вітчизняного досвіду нині є вкрай актуальною з огляду на проведення засадничих національних реформ, всеосяжних системних інституціональних і соціокультурних перетворень [2].

Зміни в державній політиці, стратегіях та концепціях розвитку нашої держави, а також в самій системі управління, мають враховувати значимість соціогуманітарної сфери і її розвитку для соціальної та економічної безпеки країни та для існування і розвитку держави в цілому. Її всепроникність та значущість, роль для сприйняття держави в свідомості населення, оцінки державної політики, рівня і якості власного життя, формування громадської самосвідомості ставлять необхідність соціогуманітарного розвитку на чільне місце серед основних завдань держави.

Загалом, до основних компонентів соціогуманітарної сфери відносять: соціальні послуги, соціально-трудові відносини, в тому числі оплата праці, доходи населення, зайнятість, охорона та нормування праці, соціальне партнерство, захист непрацевдатних і малозабезпечених осіб, соціальне обслуговування населення тощо [1, с. 80]. Останнім часом високорозвинені країни світу, такі як Німеччина, Франція, Швеція, Японія, виділяють значні кошти на розвиток цієї сфери й розв'язання соціальних проблем.

Серед основних напрямів для забезпечення соціогуманітарного розвитку державної та регіональної політики визначають: підвищення рівня та якості життя населення; створення умов формування середнього класу та подолання бідності; удосконалення правової системи щодо захисту та забезпечення реалізації соціальних прав і гарантій; формування солідарної соціальної структури суспільства; зниження рівня соціальної напруженості та суспільно-політичного

протистояння окремих соціальних верств населення та регіонів України; подолання демографічної кризи; протистояння руйнуванню людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку; протидія відстороненню висококваліфікованих фахівців від суспільно-корисної діяльності; підвищення ефективності державного та регіонального соціального управління; подолання значної диференціації соціального розвитку регіонів; запровадження державного стимулювання розвитку регіонів; здійснення заходів щодо соціального відродження села шляхом державної підтримки розвитку соціально-культурної та побутової сфер тощо [3, с. 176].

Проте забезпечення позитивних зрушень за всіма цими напрямами неможливо здійснити лише в рамках державної політики, особливо соціальної чи гуманітарної. Питання функціонування і розвитку соціогуманітарної сфери держави знаходяться у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності зі всіма іншими сферами суспільного життя і вимагає залучення до управління їх розвитком всіх управлінських рівнів (державного, регіонального, місцевого) та суспільних секторів (влади, бізнесу, громадського сектору).

Тенденції, залежності і наслідки розвитку соціогуманітарного простору України знаходяться у прямому зв'язку з факторами його формування та розвитку, серед яких виокремлюють: історичні, економічні, географічні, етнічні, політичні, культурні [4, с. 299]. Всі названі групи факторів мають значний вплив на стан, тенденції і перспективи розвитку різних складових соціогуманітарної сфери, роте, слід окремо виділити економічні фактори, які є підґрунтям для її функціонування і розвитку.

Навіть розглядаючи в спрощеному вигляді піраміду потреб Маслоу, можна сказати, що людина, для якої гостро стоять проблеми першого фізіологічного рівня, рівень доходів якої є недостатнім для забезпечення достатнього повноцінного харчування, умов проживання, придбання побутових речей, одягу тощо навряд чи буде мати час, змогу та бажання дбати про вищі, духовні цінності, прагнути до суспільно-корисної діяльності, пошуку шляхів гармонізації суспільного життя чи розвитку соціогуманітарної сфери регіону та держави. Розроблячи та реалізуючи державну та регіональну політику щодо сталого розвитку необхідно враховувати значущість цих об'єктивних факторів, вплив рівня життя людей на їх здатність і бажання сприймати і здійснювати певні суспільні зміни.

Група економічних факторів є провідними для забезпечення ефективного, стійкого розвитку соціальних та гуманітарних процесів – збереження та примноження культурного надбання, ство-

рення умов для розвитку держави і регіонів, як основи для забезпечення життєдіяльності населення, підтримання його духовного розвитку, соціальної та економічної активності, забезпечення добробуту нації, відтворення населення та збереження держави, як історичної форми існування нації [4, с. 299].

Таким чином, задля забезпечення соціогуманітарного розвитку держави в цілому і регіонів зокрема слід, у першу чергу, забезпечити належні умови економічного розвитку, створити економічне підґрунтя, що має стати базисом, основою подальших суспільних перетворень. І в даному випадку мова йде не про обмеженість бюджетних коштів для здійснення певних заходів соціальної чи гуманітарної політики, розбудови соціальної інфраструктури тощо, а про наявність істотної залежності між рівнем економічного розвитку держави, що виражається як в основних макроекономічних показниках, так і в існуючих умовах для розвитку бізнесу, в т.ч. малого і середнього, системі та рівні оподаткування, розмірах та структурі доходів і витрат населення тощо та можливостями розвитку соціогуманітарної сфери і дієвістю державної політики з цих питань. Отож, здійснюючи управлінський вплив на розвиток соціальної сфери, формуючи політику з питань гуманітарного розвитку слід, в першу чергу, зважати на існуючу економічну ситуацію і її вплив на ефективність та доцільність таких заходів, а також на ту обставину, що економічний розвиток і пов'язані з ним проблеми або ж переваги є одним із важливих факторів, що визначає стан і потенціал розвитку соціогуманітарної сфери.

Список використаних джерел:

1. *Куценко В. І.* Стратегія сталого розвитку крізь призму соціогуманітарної сфери / В. І. Куценко // Вісник НАН України. – 2012. – № 1. – С. 79–88.
2. *Москаленко С. О.* Формування державної політики в соціогуманітарній сфері: комунікативна складова / С. О. Москаленко // Державне управління: теорія та практика. – 2013. – № 1. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/15.pdf>.
3. *Петренко К. В.* Соціогуманітарний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій / К. В. Петренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 12. – С. 174–177.
4. *Чернюк Л. Г.* Системна трансформація соціогуманітарного простору та її прояв як регулятора структури продуктивних сил / Л. Г. Чернюк, Т. В. Пепа // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2013. – № 4 (81). – С. 296–308. – (Серія “Економічні науки”).

Батюк Анна Анатоліївна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ МОНІТОРИНГУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ МОЛОДІ

Сучасний соціально-економічний розвиток України значною мірою залежить від стану молоді на ринку праці, успішної реалізації її власного трудового потенціалу. Зростання рівня безробіття, поширення утриманства, неконкурентоспроможність молоді серед інших вікових груп створюють перепони у процесі реформування економіки країни, що потребує запровадження дієвих механізмів державного регулювання.

Ефективність функціонування ринку праці молоді та його державного регулювання полягає в непереривній роботі багатьох державних органів.

Дослідження організаційного механізму державного регулювання ринку праці дозволили виявити ряд проблем у його функціонуванні та у системі заходів, що забезпечують і сприяють зайнятості молоді.

Дієвість механізму державного регулювання стримується недосконалістю організаційної структури ринку праці молоді, недовершеною її сформованістю, суперечливістю та дублюванням повноважень. До недоліків ефективного функціонування механізму державного регулювання ринку праці молоді можна також віднести:

- недосконале розмежування повноважень державних та регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування в галузі регулювання ринку праці молоді;
- недостатня реалізація державних гарантій щодо працевлаштування молоді;
- відсутність якісної системи прогнозування та моніторингу ринку праці на державному та на регіональному рівнях;
- невідповідність системи професійної освіти потребам ринку праці;
- слабкість системи соціального партнерства на ринку праці молоді, що характеризуються в небажанні роботодавців приймати участь у ньому, пасивність роботодавців та молоді до проблем ринку праці;
- не узгодженість між учасниками соціального діалогу на ринку праці молоді.

Система органів державного регулювання ринку праці молоді має досить розвинену структуру, однак реалізація покладених на них повноважень не завжди відповідає потребам об'єкта регулювання. Має місце ситуація, коли виконання певних завдань органами влади на регіональному рівні потребує додаткового ресурсного та фінансового забезпечення, зміни інструментарію регулювання, що є неможливим за умов певної обмеженості їх повноважень.

Сформована організаційна система державного регулювання ринку праці молоді останнім часом показує певні позитивні тенденції розвитку. Щорічно розробляються державна і регіональні програми зайнятості, довгострокові програми сприяння працевлаштуванню молоді, у яких визначені мета, форми і засоби їх реалізації, відповідальні виконавці, строки виконання окремих заходів. Проте програми формуються в основному на державному рівні і практично не враховують основні напрямки та тенденції розвитку регіональної економіки, стан та потреби ринку праці молоді на регіональному рівні. На регіональний ринок праці молоді досить відчутну діюносять специфічні чинники впливу, що притаманні конкретному регіону, тому при розробці та реалізації системи державного регулювання ринку праці молоді важливо врахування їх дію на стан ринку праці молоді на регіональному рівні.

З метою усунення недоліків існуючого механізму державного регулювання регіонального ринку праці молоді необхідна розробка комплексної моделі його удосконалення. Передумовою удосконалення механізму державного регулювання ринку праці молоді на регіональному рівні являється його орієнтація не лише на загальнодержавні інтереси, які полягають у зростанні конкурентоспроможності економіки України, але й на забезпечення пріоритетних потреб регіональної економіки та регіонального ринку праці. Підвищення дієвості програм зайнятості може забезпечуватися на основі комплексного застосування методів та інструментів регулювання, враховуючи специфіку регіону та чинники, що впливають на молодіжний сегмент ринку праці. З огляду на це необхідно проводити постійний і якісний моніторинг ринку праці, на основі якого формуватиметься прогноз щодо його розвитку у майбутньому.

Вітчизняний ринок праці потребує швидких, якісних змін у сфері прогнозування потреб у робочій силі. Прогнозування являє собою складний процес, у ході реалізації якого виконується обробка великого обсягу інформації. Ефективне прогнозування повинно охоплювати усі можливі наявні джерела інформації, в

роботі з роботодавцями такими є: анкетування, телефонне опитування роботодавців, робота з фокус групами тощо.

Реалізація процесу прогнозування має відбуватися шляхом створення прогнозно-аналітичної інформаційної бази даних та розрахунків щодо потреб в робочій силі в професійному розрізі. Координація дій з визначення потреб в кадрах, збір та обробка даних може покладатися як на статистичні відділи обласних центрів зайнятості, так і на окремо створені структурні прогнозно-аналітичні підрозділи.

Таким чином, державне регулювання ринку праці молоді повинно формуватися опираючись саме на отримані вході моніторингу та прогнозування дані. Для підвищення ефективності державного регулювання ринку праці молоді необхідне вдосконалення його організаційного механізму, в цьому аспекті запропоновано:

- розмежування повноважень та делегування їх від державних органів до регіональних органів влади;
- запровадження постійного моніторингу за станом ринку праці, а також прогнозування попиту та пропозиції робочої сили в професійно-кваліфікаційному розрізі на короткострокову та довгострокову перспективу;
- формування та реалізації програми зайнятості, професійної орієнтації та освіти молоді на регіональному рівні залежно від прогнозних розрахунків;
- сприяння розвитку соціального партнерства та соціального діалогу на ринку праці молоді.

Биковець Кристина Юріївна

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПРОЦЕСІ БУДІВНИЦТВА ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ

Європейський цивілізаційний вибір є стратегічним напрямком розвитку України. Зважаючи на це, для вітчизняної науки державного управління є доцільним дослідження різних аспектів становлення Європейського Союзу, в тому числі, й генезу загальноєвропейської соціальної політики.

Вважається, що європейська інтеграція була викликана низкою причин – культурно-історичними, економічними, політичними. У зовсім нових геополітичних умовах, які склалися в Європі після Другої світової війни, роль останніх помітно домінувала. Се-

ред політичних причин західноєвропейської інтеграції можна було б відзначити об'єднавчий імпульс, що походив від “Плану Маршала”, який охопив 16 країн Європи, та бажання держав-переможців не допустити відродження німецької моці.

Хоча соціальні питання на початку будівництва Об'єднаної Європи не були пріоритетними, проте поступово, як у документах, так і в практичній діяльності Співтовариства, “соціальному виміру” стало приділятися усе більша увага. Цю тенденцію добре ілюструє крилата фраза Президента Франції Ф. Міттерана про те, що “Єдина Європа буде соціальною, або її не буде взагалі!” [6].

Уперше соціальна проблематика знайшла місце в тексті “Римського договору” від 1957 р. про створення ЄС. У цьому документі соціальний прогрес розглядався як природне продовження прогресу економічного, а вирішення соціальних проблем залишалося, головним чином, у компетенції держав-членів Співтовариства (ст. 117, 123 Договору). Метою соціальної стратегії у самому загальному сенсі проголошувалося поліпшення умов життя, праці та зайнятості працівників [1].

Слід відзначити також прийняття у 1961 р. Радою Європи в Туріні “Європейської соціальної хартії”. Вона повинна була стати свого роду додатком до прийнятої раніше “Європейської конвенції про права людини”. Однак через відсутність яких-небудь механізмів контролю в галузі соціальних прав реалізація цього документа була утруднена.

Як відзначає у своєму дослідженні М. Каргалова, “Хартія не тільки не розширила компетенції Співтовариства в соціальній сфері, але й, якоюсь мірою, створила перешкоди формуванню механізму комунітарної соціальної політики. Про це говорять постійні посилання на верховенство національних компетенцій, відсилення до національних законодавств” [2]. Втім, складність політичної боротьби навколо прийняття Хартії, особлива непоступливість Великобританії та Данії зробили неминучим компромісний характер документа, його деяку розмитість і нечіткість.

Соціальні питання також зайняли належне їм місце в тексті Маастрихтського договору про створення Європейського Союзу, підписаного в 1992 р. Договір та його тематичні додатки – Протокол про соціальну політику (на базі Угоди між європейськими соціальним партнерами, укладеної в жовтні 1991 р.) і Угоди про соціальну політику (що опиралася на текст Хартії від 1989 р.) не обмежувалися декларацією принципів, а передбачали створення юридичних ме-

ханізмів для проведення в життя намічуваної соціальної політики [3]. Хоча Великобританія не підписала ані Угоди, ані Протоколу, продовжуючи лінію бойкоту комунітарної соціальної політики, 11 країн, що підписали ці документи, змогли розширити кількість тем, рішень по яких могли ухвалюватися кваліфікованою більшістю.

Соціальний Протокол, прикладений до Договору про створення ЄС уточнив рамки поширення європейських норм в галузі соціальної політики, а також правила голосування в Європейській Раді. Відтепер було досить кваліфікованої більшості для прийняття рішень з таких питань, як:

- поліпшення умов праці, охорони здоров'я та безпеки найманих робітників на робочому місці;
- питання реінтеграції людей, виключених з ринку праці;
- рівність чоловіків і жінок на ринку праці і їх зарплати.

Разом з тим, з ключових проблем, що зачіпають основи соціального захисту громадян, рішення ухвалюються на принципах одноголосності. До них належать:

- соціальне страхування та соціальний захист трудящих;
- захист працівника у випадку розриву трудового контракту;
- питання виробничої демократії та колективного захисту інтересів працівників і роботодавців, включаючи участь працівників в управлінні підприємством;
- умови прийняття на роботу вихідців із третіх країн, що мають дозвіл на проживання в Співтоваристві;
- питання фінансування комунітарної політики зайнятості та створення нових робочих місць (за винятком Європейського соціального фонду).

Як не важко зрозуміти, принципові питання соціальної політики, що стосуються трудового законодавства, соціального страхування та ін., залишилися у винятково національній компетенції держав-членів ЄС, що ясно показує існуючі на сьогоднішній день межі єдиного соціального простору.

На думку О. Ралко, для досягнення цілей соціальної політики ЄС вирішальну роль відіграє конвергенція соціальних стандартів [4].

“Для соціального виміру значення Маастрихтського договору полягає в тому, що він визначив юридичну базу соціальної політики Співтовариства, дозволивши на правовій основі продовжити шлях, прокладеною Хартією основних соціальних прав трудящих. Із введенням у дію договору про ЄС, комунітарна Європа отрима-

ла у своє розпорядження всі базові елементи, необхідні для забезпечення європейського соціального законодавства” [5].

Відштовхуючись від цих правових документів, що визначають роль і місце соціальної політики в ЄС, треба було розробити концепцію та механізм її конкретної реалізації. До цього примушувало й далеко не блискуче економічне становище більшості держав-членів на початку 90-х років ХХ ст. Відповіддю на цю постановку питання стала публікація трьох програмних робіт – Білої книги “Про ріст, конкурентоспроможність і зайнятість: виклики та шляхи для вступу в ХХІ століття” (1993 р.), Зеленої книги “Європейська соціальна політика: міркування для Союзу” (1993 р.) і Білої книги “Європейська соціальна політика: шлях для Союзу” (1994 р.) Важливо відзначити, що зміст цих книг як би задавав загальні для всіх країн ЄС основні напрямки розвитку соціальної політики. Саме тому навіть па сьогоднішній день ці документи в цілому не втратили своєї новизни і залишаються найвищими теоретичними досягненнями ЄС у соціальній сфері.

У підсумку треба зазначити, що еволюція соціальної політики ЄС, послідовне збагачення її правової бази стали одним з ключових інструментів інтеграції і сприяли формуванню соціально-політичної цивілізації нового типу, основу якої становлять демократії європейського зразка, соціально орієнтована ринкова економіка, правова і соціальна держава.

Список використаних джерел:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_017.

2. Каргалова М. В. Роль социального измерения в процессе европейской интеграции [Електронний ресурс] / М. В. Каргалова. – Режим доступу : <http://www.edc.spb.ru/activities/conferences/40years/kargalova.html>.

3. Окладна М. Г. Соціальна політика Європейського Союзу: становлення і розвиток / М. Г. Окладна, І. В. Яковюк. – Х. : ТОВ “Оберіг”, 2016. – 40 с.

4. Ралко О. С. Особливості реалізації соціальної політики ЄС / О. С. Ралко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 21. – С. 37–40.

5. L'Europe sociale / L'Union Europeenne, Collection “Les notices”. – La Documentation française, 1999. – P. 212

6. *Streek W.* From Market to State Building? Reflection on the Political Economy of European Social Policy. Between Fragmentation and integration / W. Streek. – Washington, DC : The Brookings institution, 1995. – P. 390.

Верхогляд Денис Володимирович

НАДАННЯ ПУТІВОК НА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЯМ – АДМІНІСТРАТИВНА ПОСЛУГА МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ?

Державна політика у сфері надання адміністративних послуг базується на таких принципах, як: верховенства права, у тому числі законності та юридичної визначеності; стабільності; рівності перед законом. Відповідно до статті Закону України “Про адміністративні послуги” перелік адміністративних послуг, які надаються через Центр надання адміністративних послуг, визначається органом, який прийняв рішення про його утворення. На відміну від переліку адміністративних послуг органів виконавчої влади, який затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 р. № 523 переліки послуг місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування перебувають на стадії свого становлення в процесі усвідомлення того, які ж послуги відносити до адміністративних. Зокрема, виникає питання: “Чи можна вважати адміністративною послугою направлення на оздоровлення дітей пільгових категорій?”, бо фактично цю діяльність здійснюють обласні, районні державні адміністрації та виконавчі органи міських рад, тобто законодавчо визначені суб’єкти надання адміністративної послуги.

Державна політика у сфері оздоровлення та відпочинку дітей ґрунтується на принципах: рівності прав кожної дитини на оздоровлення та відпочинок; визнання пріоритетним у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування здійснення заходів, спрямованих на зміцнення здоров’я дітей шляхом організації оздоровлення та відпочинку; надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітям, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки [2].

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень забезпечують оздоровлення дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, протягом року. Зокрема, Закон України “Про оздоровлення і відпо-

чинок дітей” говорить, що при вирішенні питання щодо першочерговості оздоровлення та відпочинку дітей враховується соціальний статус дитини і матеріальне становище сім’ї, у якій вона виховується. Це, з одного боку, важливий момент, який вказує на можливість надання переваги тій чи іншій особі при отриманні путівки. З іншого – момент дуже суперечний, так як прийняття рішення кому надати путівку носить суб’єктивний характер і залежить від думки однієї або в кращому випадку декількох посадових осіб.

Більш об’єктивно вирішити питання розподілу путівок може допомогти комісія, що складалася б з представників різних галузей та громадськості, які оцінили становище сімей, що потребують особливої уваги і підтримки і приймала рішення на конкурсних засадах. Створити на громадських засадах спеціальні комісії з розподілу путівок на оздоровлення дітей не складно, проте є ризик, що в ході роботи такої комісії (як і багатьох інших подібних утворень, покликаних забезпечити колективне прийняття рішення) виникатимуть труднощі з розглядом питання через брак часу, зайнятості членів комісії своїми основними професійними обов’язками (бо участь в роботі комісії – це додаткове навантаження), неможливість прийняти рішення замовниками послуги за чітко визначений і обмежений період часу засідання комісії та багато інших причин [3]. Можна вважати, що робота таких комісій матиме декларативний і формальний характер, а її члени не зможуть приділити достатню увагу кожному заявнику через брак часу.

Тому сьогодні поширеним є традиційний розподіл путівок дітям пільгових категорій на підставі заявочного принципу, за яким путівку отримує той, хто раніше подав відповідну заяву. В свою чергу, це призводить до зловживань одними громадянами, які з року в рік користуються своїм правом на пільгову оздоровчу путівку, в супереч праву інших осіб, які через необізнаність і відсутність інформації не звертаються взагалі за такою послугою чи звертаються вже запізно, коли пільгові путівки закінчилися.

На нашу думку, складним буде і організувати надання послуги щодо забезпечення дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, путівками на оздоровлення за принципом роботи “єдиного вікна” в ЦНАП. Відповідно до Закону України “Про адміністративні послуги” суб’єктам надання адміністративних послуг заборонено здійснювати прийом суб’єктів звернень та видавати їм оформлені результати безпосередньо. Прийом суб’єктів звернень по всіх цих послугах повинні здійснювати адміністратори ЦНАПів [1]. А це може привести до перевантаження працівників ЦНАПів

і ускладнити життя громадянам через повторні відвідування суб'єктів надання адмінпослуг з метою надання різноманітних уточнень, заміни застарілих довідок та іншої інформації.

Є ще одна проблема – дотримання термінів надання послуги. Строки надання адміністративних послуг, у разі якщо законом не визначено граничний строк надання адміністративної послуги, не може перевищувати 30 календарних днів з дня подання суб'єктом звернення заяви та документів, необхідних для отримання послуги. Закон України “Про оздоровлення і відпочинок дітей” граничні строки надання послуги не визначає. Відповідно до історично обумовленого “заявочного” принципу (хто перший написав, тому і путівка), громадяни пишуть заяви на отримання путівки починаючи з перших робочих днів січня місяця. Як в такому разі приймати заяви працівникам ЦНАПів, якщо вони можуть подаватися за 150 днів до початку літнього оздоровлення.

Отже, питання чи відносити надання путівок до дитячого закладу оздоровлення та відпочинку до адміністративних послуг або до інших послуг, які надаються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на сьогодні залишається відкритим.

Список використаних джерел:

1. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 409.
2. Про оздоровлення і відпочинок дітей : Закон України від 04. 09. 2008 р. № 375-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 45. – Ст. 313.
3. Хто поїде до “Артека” ? [Електронний ресурс] // Уряд. кур'єр. – 2012. – 1 черв. – Режим доступу : <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/hto-poyide-do-arteka/>.

Капінус Олександра Ярославівна

ВНУТРІШНЯ ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Збройний конфлікт на сході України з 2014 р. спричинив виникнення нових категорій громадян – внутрішньо переміщених осіб, нового явища – внутрішньої вимушеної міграції. Про-

те термін “внутрішня вимушена міграція” ще не усталений як у нормативно-правових актах, так і в науковій літературі.

Чітке розмежування термінів *вимушена* та *добровільна міграція* пропонує О. Малиновська. Вона зазначає, що вимушені міграції принципово відрізняються від добровільних. Так, добровільні міграції спрямовані на покращання матеріального та соціального становища. Вимушені міграції, навпаки, спричиняють втрату соціального статусу та руйнування добробуту переселенців [1].

Найбільший внесок у висвітлення проблеми щодо *вимушеної* міграції зробив Т.В. Жванія. Науковець стверджує, що *добровільна* міграція зумовлена самостійним довільним рішенням про міграцію індивіда або групи осіб. *Примусова* міграція – насильницьке переселення осіб державою (депортація), міграція в межах пенітенціарної системи. *Вимушена* міграція передбачає зміну місця постійного проживання через військові, політичні події, переслідування на ґрунті релігії або етнічної приналежності, насильства, здійсненого по відношенню до громадян або членів їх родин. Окремим випадком вимушеної міграції дослідник визначає *внутрішню вимушену міграцію*. У даному контексті так звані *внутрішньо переміщені особи* – громадяни країни, які не полишають адміністративно-територіальних кордонів та мігрують у межах власної держави за вимушених обставин [2], – складають нову категорію – внутрішніх вимушених мігрантів.

Разом із тим, у нормативно-правових актах і дотепер не наведено чіткого визначення терміну “*внутрішня вимушена міграція*”. Представляється, що під внутрішньою вимушеною міграцією слід розуміти переселення (переміщення) або зміну постійного місця проживання громадян під впливом вимушених обставин (збройний конфлікт, порушення прав людини і громадянина, стихійне лихо, голод, епідемія, надзвичайна ситуація тощо), що базується на добровільних засадах, в межах території своєї країни для забезпечення прав і законних інтересів осіб, що є суб'єктами міграційного процесу.

У 2014 р. в умовах збройного конфлікту в Україні з'явилась нова категорія населення – внутрішньо переміщені особи, що призвело до необхідності внести зміни у нормативно-правову базу. Українські законодавці спиралися на Керівні принципи з питання переміщення осіб усередині країни, схвалені структурами ООН у 1998 р., щоб деталізували потреби внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах внутрішніх недобровільних переміщень [4; 6].

Згідно з Законом України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” (2014 р.), внутрішньо переміщеною особою (ВПО) є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [5].

Крім того, у нормативно-правовій базі України з'явилося чітке визначення терміна “внутрішньо переміщена особа”. Дана категорія не є біженцями. Визначення терміну “біженець” надано в Конвенції “Про статус біженців”. За нею, *біженцем* (refugee) є особа, яка, через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [3].

Таким чином, під внутрішньою вимушеною міграцією слід розуміти вимушене територіальне переміщення громадян в межах адміністративно-територіальних одиниць, без перетину державного кордону в результаті наслідків збройного або військового конфлікту, екологічної катастрофи, політичних подій, переслідування на ґрунті релігії або етнічної приналежності, насильства, здійсненого по відношенню до громадян або членів їх родин.

Список використаних джерел:

1. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf.

2. *Жванія Т. В.* Сучасна вимушена міграція: соціально-політичні аспекти [Електронний ресурс] / Т. В. Жванія // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. – Т. 2. – № 10. – Режим доступу : <http://journals.hnpu.edu.ua/ojs/polisoc/article/view/3220>.

3. Конвенція про статус біженців (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція ООН від 28.07.1951, Міжнародний документ. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

4. Малиновська О. А. Шляхи вирішення проблеми внутрішньо переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська / Аналітична записка: Інститут стратегічних досліджень, Серія “Соціальна політика”. – 2015. – № 9. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_probl-a598d.pdf

5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.

6. Guiding Principles on Internal Displacement / United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) – E/CN.4/1998/53/Add.2 [E- resource]. – Access mode : http://www.oas.org/dil/Guiding_Principles_on_Internal_Displacement.pdf.

Мороз Світлана Анатоліївна

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНУ

Серед критеріїв оцінювання рівня ВНЗ та якості надання ними освітніх послуг, міжнародні експертні агенції досить часто використовують показник частки іноземних студентів та викладачів у загальній кількості осіб відповідної категорії. На думку більшості з експертів, саме цей показник, поряд з наявністю у ВНЗ міжнародних освітніх програм та його реальною участю у міжнародних наукових і освітніх проектах, є одним з напрямів оцінювання рівня інтернаціоналізації вищої освіти.

Суперечності щодо можливості використання того чи іншого показника для з'ясування рівня інтернаціоналізації професійної діяльності ВНЗ, на нашу думку, обумовлені відсутністю загально-визнаного тлумачення змісту відповідної категорії. Наприклад, Р. Ковальчук розглядає сутність інтернаціоналізації вищої освіти через призму кількості іноземних студентів. Ми погоджуємося з такою думкою вченого, адже дійсно “наявність іноземних студентів у ВНЗ будь-якої країни світу – це вагомий елемент інтеграційного розвитку системи вищої освіти держави, який свідчить

про високий рівень якості освітніх послуг і престиж вищої школи цієї країни на світовому ринку освітніх послуг” [2, с. 40]. Схожу за своїм науковим змістом позицію займає і Л. Драмарецька, на думку якої “інтернаціоналізація освіти передбачає академічну мобільність студентів та викладацького складу” [1]. Безумовно, мобільність суб’єктів та об’єктів навчального процесу може бути використана для характеристики рівню інтернаціоналізації вищої освіти. Разом з тим, цей феномен не може бути розглянута виключно в контексті процесів та результатів мобільності студентів та викладачів, адже його зміст є значно складнішим.

Умовно академічне за своїм змістом та формою подання визначення інтернаціоналізації вищої освіти міститься у Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 р. На думку авторів програмного документа, мета і суть інтернаціоналізації вищої освіти може бути подана через зміст таких тез: формування зрозумілої та відкритої для міжнародної спільноти системи вищої освіти України через її інтеграцію у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір; забезпечення конкурентоздатності закладів вищої освіти через підтримку міжнародного співробітництва у вищій освіті, участі закладів вищої освіти у міжнародних освітніх і дослідницьких програмах, програмах академічної мобільності, міжнародних рейтингах тощо. На переконання М. Бартель, зміст інтернаціоналізації вищої освіти може бути розкритий через такі аспекти, як: лідерство університету в культурному середовищі; міжнародне співробітництво науково-педагогічних працівників ВНЗ з колегами зарубіжних ВНЗ; доступність освітніх програм вітчизняних ВНЗ для студентів з інших країн; наявність іноземних студентів і викладачів в структурі ВНЗ та їх активна участь у професійній діяльності університету; відповідність інфраструктури університету міжнародним стандартам (інформаційні центри, у тому числі й з надання безкоштовних послуг за напрямом вивчення мови, історії та традицій країни; обладнання кампусів та студентських містечок; технічне забезпечення навчального процесу та наукової діяльності [4, с. 45]. Цінність вище наведеної точки зору полягає в акцентуванні уваги її автором на питаннях не лише наявності іноземних студентів, а і на їх активній участі у навчальній та науковій діяльності ВНЗ. Крім того, дослідник апелює до проблематики рівня розвитку інфраструктури ВНЗ. Разом з тим, поза межами фокусу наукової уваги вченого залишилось питання якості зовнішнього середовища (розвиненість інфраструктури конкретного міста та дер-

жави) та спроможності місцевого населення толерантно сприймати носіїв інших культурних цінностей. Крім того, рівень розвитку людського капіталу окремої країни, а відповідно і рівень її соціально-економічного розвитку, також мають свою частку компетенції у розкритті змісту феномену інтернаціоналізації вищої освіти.

Досить вдале та просто за своїм формулюванням визначення інтернаціоналізації вищої освіти було надано Дж. Найт, яка розкрила її зміст через процес інтеграції міжнародного і міжкультурного виміру з освітою, дослідженнями та іншими функціями вищого навчального закладу [5, с. 7]. Досить слушним, в контексті з'ясування категоріального змісту феномену інтернаціоналізації вищої освіти є зауваження П. Хобзея, який у межах аналізу головних аспектів інтернаціоналізації вищої освіти звернув увагу на значущість наявності: стратегії розвитку інтернаціоналізації та її інтеграція в стратегію розвитку університету; управлінської інфраструктури; інформаційної підтримки; системи підтримки мобільності; побутової інфраструктури. Крім того, вчений також наголосив на важливості ресурсного забезпечення; мовної компетенції; підтримки міжнародних досліджень; залучення провідних іноземних фахівців; участі у міжнародних мережах [3, с. 3–4].

Узагальнюючи вище наведене, можемо констатувати той факт, що інтернаціоналізація вищої освіти може бути розглянута одночасно як на рівні процесу інтеграції ВНЗ до світової системи вищої освіти, так і у якості показника, який характеризує міжнародний аспект професійної діяльності ВНЗ (прагнення ВНЗ до гідного позиціонування на світовому ринку освітніх послуг). Отже, під інтернаціоналізацією вищої освіти ми розумітимемо процес та результат підвищення авторитету ВНЗ серед споживачів освітньої послуги (абітурієнтів, роботодавців, держави та суспільства) за рахунок реалізації університетом потенціалів міжнародного співробітництва, у тому числі й з метою забезпечення підготовки конкурентоздатних фахівців які б користувалися попитом на міжнародному (глобальному) ринку праці. Основними учасниками відповідного процесу є: наукова спільнота університету та її окремі представники; адміністрація університету; органи державної влади, до функціональних повноважень яких входять питання управління освітою; роботодавці міжнародного (глобального) ринку праці та інші представники закордонних інституцій, у тому числі і освітніх. Кожен з цих суб'єктів має свою частку компетенції у забезпеченні ефективності процесів інтернаціоналізації вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. *Драмарецька Л. Б.* Інтернаціоналізація української вищої освіти [Електронний ресурс] / Л. Б. Драмарецька // Реформа вищої освіти в Україні: критичні питання у сфері законодавчих та інституційних трансформацій : міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 травня 2015 р. – К., 2015. – Режим доступу : http://www.edu-trends.info/wp-content/uploads/2015/04/Dramaretska_abstract_16_04_15.pdf?x47754.
2. *Ковальчук Р. Л.* Інтернаціоналізація освіти: міжнародно-правовий досвід і національна практика / Р. Л. Ковальчук // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – Вип. 604. – С. 40–43.
3. *Хобзей П.* Інтернаціоналізація вищої освіти [електронний ресурс] / Павло Хобзей, Галина Шепель // Towards Trust in Quality Assurance Systems: 516935-TEMPUS-1-2011-1-FITEMPUS-SMGR. – Режим доступу : <http://ucu.edu.ua/eng/files/2013/03/Internationalization-of-higher-education.pdf>.
4. *Bartell, M.* Internalization of Universities: A University Culture-based Framework / M. Bartell // Higher Education. – 2003. – Vol. 45. – № 1. – P. 43–70.
5. *Knight J.* Internationalization of Higher Education Practices and Priorities: 2003 IAU Survey Report / Jane Knight. – Paris: International Association of Universities, 2003. – 31 p.

Одинцова Зоя Василівна

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Мета, що сьогодні особливо гостро стоїть перед нашим суспільством, – формування національної інтелігенції, сприяння збереженню та оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти. У контексті нового патріотизму незалежної України дедалі більше уваги акцентується на національно-усвідомленому ставленні до Батьківщини.

У процесі духовного відродження та європейського розвитку України бібліотеки вищої школи як ніколи раніше мають перейматися проблемами громадянського та національно-патріотичного виховання, розуміючи свою місію та соціальне призначення, оцінюючи свої потенційні можливості у вихованні студентської молоді за допомогою літературних та наукових джерел, комунікативних заходів

тощо. Значимість бібліотек у соціалізації особистості залежить від того, що вони можуть запропонувати сучасній молоді в сфері вивчення історико-культурних цінностей українського суспільства.

Повага до історичного минулого України, її національних традицій, своєї сім'ї – основа виховання патріотизму. В цьому напрямку діяльність бібліотек традиційно направлена на формування духовності студентської молоді.

Бібліотека сьогодні – не лише важливий підрозділ вищого навчального закладу, але й необхідна складова формування загальної культури студентської молоді, соціальний інститут, який активно приймає участь у виховному процесі, особлива ланка в системі національного виховання. Діяльність бібліотек направлена, з однієї сторони, на забезпечення основних умов для навчання і наукової діяльності, з іншої, на культурний розвиток кожного студента. Студентство – одне з найбільш активних соціальних верств населення, яке володіє високим інтелектуальним потенціалом, майбутня культурна, політична та бізнесова еліта України.

Патріотизм – це любов та відповідальність, любов до землі на якій ти народився та відповідальність за її долю та долю свого народу. Це одне з найбільш глобальних людських почуттів, закріплених віками і тисячоліттям, що є надійним моральним фундаментом державності України, опорою її життєздатності, головною умовою ефективного функціонування системи соціальних і державних інститутів.

Патріотичне виховання завжди актуальне як для системи освіти, так і для держави в цілому. Формування духовності та патріотичне виховання молоді складає основу української національної ідеї, яка є запорукою становленню в нашій державі європейської політичної нації. Виховання патріота – складний, багатогранний процес, який є стрижнем державної політики.

Основні завдання виховання студентської молоді зумовлені пріоритетними напрямками реформування виховання, визначених Державною національною програмою “Освіта” (“Україна XXI століття”)

Наукові дослідження в сфері педагогіки свідчать про те, що справжнє виховання є здебільшого національним за своїми сутністю, змістом і характером. Згідно з національною доктриною розвитку освіти в Україні національно-патріотичне виховання є одним з головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Воно спрямоване на виховання свідомого громадянина, патріота, на формування уміння жити в громадянському суспільстві, високої культури між-

національних взаємовідносин, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури.

Сучасні інформаційні ресурси дозволяють проводити роботу з національно-патріотичного виховання в різних напрямках: громадянському, історико-патріотичному, краєзнавчому. Завдання бібліотек – за допомогою історико-публіцистичної та наукової літератури, висвітлювати історію українського народу, виховувати відношення до рідної мови, як до духовному коду нації.

Актуальність національно патріотичного виховання молоді в сучасних умовах значною мірою зумовлюється вимогами сучасних державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості та забезпечення кожному громадянину рівні стартові умови для розвитку та застосування своїх потенційних можливостей, з використанням набутих під час навчання знань, вмінь та компетентності.

Пріоритетна роль в реалізації національно-патріотичного виховання належить активним формам, серед яких основними є інформаційно-масові (дискусії, диспути, читацькі конференції, інтелектуальні ігри, ринги, вечори, вікторини, конкурси), що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базується на принципах багатосторонньої взаємодії.

У Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України кафедрою соціальної і гуманітарної політики разом із бібліотекою та іншими структурними підрозділами була створена спеціальна аудиторія національно-патріотичного спрямування – Кімната Слави, де зосереджена тематична як наочна (стенди, герби, прапори) так і відео-інформація, що відображає головні етапи становлення держави та боротьби патріотів, особливо молоді за незалежність, як у стародавній так і новітній історії України.

Використання вказаної аудиторії направлена на проведення циклу заходів щодо відзначення видатних дат, зокрема: Дня Державного Прапора України; відзначення Дня незалежності України, Дня Гідності та Свободи. Проводяться лекції, семінари, круглі столи, тематичні вечори, зустрічі з волонтерами та учасниками АТО.

Запроваджуються також різні форми наочної пропаганди книги (інформаційні стенди, тематичні книжкові виставки), індивідуальну і масову роботу з читачами. Усі заходи сприяють не лише громадянському самовизначенню, розвитку історичної самосвідомості (співвіднесення своєї долі з історією країни), що є

дуже важливим для виховання громадянина-патріота, але й формують толерантне ставлення до інших культур. Потрібно так виховати молодь, щоб вона, де б не знаходилася, в якому б куточку світу не перебувала, відчувала свій зв'язок з Україною.

Маючи необмежені можливості доступу до різноманітної інформації, бібліотека виступає одночасно як джерело, з якого молодь черпає свої знання, і як джерело соціальної адаптації студентства.

У роботі бібліотек зі студентами поставлені наступні завдання: виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь; формування національної свідомості, гідності громадянина та відповідальності за долю України; виховання поваги й любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті й українських традицій; підготовка свідомої інтелігенції України, збереження інтелектуального генофонду нації; вироблення чіткої громадянської позиції, прищеплення студентській молоді віри у верховенство закону, який є єдиною гарантією свободи; підняття престижу української мови в академічному середовищі, забезпечення і розвиток україномовного освітнього простору; формування в суспільній свідомості переваг здорового способу життя, культу соціально активної, фізично здорової та духовно багатой особистості; плекання поваги до своєї alma mater, дотримання і розвиток демократичних та академічних традицій вищого навчального закладу; культивування кращих рис української ментальності (працелюбності, індивідуальної свободи та ін.); залучення студентської молоді до участі в добровільних акціях і розвитку волонтерського руху.

Таким чином, постійна і цілеспрямована на патріотичне виховання діяльність бібліотек, сприяє формуванню національної інтелігенції, збагаченню й оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти. Реалізація цієї мети стоїть на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців, адже від того, яку молодь ми сьогодні виховаємо, залежить майбутнє нашої країни. Недооцінка національно-патріотичного виховання призводить до послаблення соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства і держави.

До вирішення завдань національно-патріотичного виховання потрібно залучати саму молодь, яка, усвідомлюючи важливість своєї участі в житті країни, буде любити, знати і поважати її культуру, традиції і історію. Підготовка до цих виховних заходів не лише спо-

нукає студентів заглиблюватись у вивчення спеціальної літератури за темою, а й вчитись самостійно мислити, правильно і чітко давати відповіді, приймати участь у дискусіях, розширювати кругозір, збагачуватись духовно. Завдання ж бібліотеки як інформаційно-культурного центру і особливої ланки в системі національного виховання – направляти дії молоді в потрібне русло, сприяючи формуванню у неї національної самосвідомості і патріотизму.

Список використаних джерел:

1. *Абрамчук О. В.* Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів : монографія / О. В. Абрамчук, М. М. Фіцула. – Вінниця : Універсум, 2008. – 137 с.

2. *Васянович Г.* Принцип громадянськості й патріотизму (етико-педагогічний аспект) / Г. Васянович // Вісник Львівського університету. – 2006. – №1. – С. 15–22.

3. *Вальчук С. А.* Сучасні аспекти культурно-просвітницької та виховної роботи бібліотек вищих навчальних закладів (на прикладі роботи бібліотеки ХУУП) / С. А. Вальчук // Бібліотека в освітньому просторі. – 2014. – № 17 : Матеріали наук.-практ. конф. “Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу”. – С. 61–65.

4. *Лупіка Л.* Сучасні аспекти культурно-просвітницької та виховної роботи бібліотек вищих навчальних закладів / Л. Лупіка // Бібліотечний форум України. – 2012. – № 2. – С. 22–24.

Харченко Дмитро Олексійович

РЕАЛІЗАЦІЯ ЖИТЛОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ЗАСАДИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

В сучасному суспільстві нова гуманістична модель розвитку, її формування, становлення та подальший розвиток, як стверджує М. М. Іваницька, “пов’язаний із створення універсального компоненту освіти ХХІ століття, кращим продуктом якої стала б людина мисляча. Тобто у центрі уваги має бути людина, задоволення її культурних, духовних, освітніх потреб, надання їй якісних медичних послуг, забезпечення реалізації демократичних прав і свобод” [1].

Варто вказати, що соціогуманітарний простір як система соціальних відносин між людьми та установки з приводу цих відносин

є динамічно змінюваним стосовно суспільних груп і їх відносин [5]. Позитивна динаміка розвитку соціогуманітарного простору передбачає розвиток системи як прямих так і зворотних зв'язків структурних елементів соціогуманітарного і економічного простору, які забезпечують системний розвиток усього соціуму як єдиної, соціально-економічної системи продуктивних сил і соціально-виробничих відносин, а головною продуктивною силою є людина.

Відповідно до Конституції Україна є соціальною державою, кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти його в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону [3].

Однак у даний час стан реальних справ у такій важливій сфері суспільного життя як забезпечення житлом громадян не покращується. Згідно даних Державної служби статистики України кількості сімей та однаків, які перебувають на квартирному обліку скоротилась з 2636 тис. в 1990 р. до 657 тис. у 2014 р. Проте, аналізуючи наведені статистичні дані, можна зробити висновок, що скорочення кількості сімей та однаків, які перебувають на квартирному обліку протягом 1990–2014 рр. відбулось не шляхом надання їм придатного для проживання житла, а в силу інших обставин (смерть осіб які перебували на квартирному обліку, самотійне покращення житлових умов і т. д.) [4].

Основними державно-управлінськими механізмами належної реалізації громадянами права на житло, та забезпечення житлом громадян повинні виступати: організаційно-управлінський; нормативно-правовий; фінансовий; інформаційний, політичний, мотиваційний.

Основою національного законодавства та нормативно-правового забезпечення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо належної реалізації громадянами житлових прав є Конституція України як основний закон, який має найвищу юридичну силу та норми якого є нормами прямої дії. Конституція України, Житловий кодекс України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти становлять систему норм права що врегульовують коло суспільних відносин щодо належної реалізації громадянами житлових прав.

Однак, нормативно-правовий механізм, як один з основних державно-управлінських механізмів щодо забезпечення житлом громадян, можна охарактеризувати як сукупність нормативно-правових актів, які регулюють чітко визначене коло суспільних відносин щодо задоволення потреб громадян у належних житлових приміщеннях, які відповідають санітарно-технічним вимогам, і пов'язані з цим відносини щодо отримання такого житла, по забезпеченню його цілості, експлуатації, та управлінню житловим фондом.

Провівши аналіз норм чинного законодавства України, можна виокремити такі шляхи реалізації права на житло особами, які потребують покращення житлових умов:

– безоплатного отримання житла згідно із загальною чергою, позачергово, першочергово. Даний шлях показав свою нежиттєздатність в сучасних умовах, оскільки його реалізація, та забезпечення потребуючих громадян житлом, покладено на органи місцевого самоврядування, що можливо забезпечити лише при наявності відповідного житла, тобто при високих темпах будівництва житла в регіоні.

– отримання соціального житла;

– побудова житла, придбання його у власність, взяття в оренду або прийняття участі в реалізації державних (регіональних) житлових програмах.

За джерелами фінансування можна виділити наступні способи отримання житла особами, які потребують покращення житлових умов:

1. Повне фінансування з державного чи місцевого бюджету, тобто безкоштовне отримання громадянами житла (згідно із загальною чергою, позачергово, першочергово, соціальне житло).

2. Часткове залучення державних (муніципальних) коштів та приватних коштів (державні або регіональні житлові програми).

3. Купівля житла за власні, приватні кошти (шляхом накопичення власних коштів вдома, на банківських депозитах, отримання кредиту від забудовника, отримання іпотечного кредиту в фінансових установах).

Однак можливість придбати житло, або скористатись повним спектром житлових програм, є лише в певній, невеликій частини населення України, що сприймається загальною масою суспільства як соціальна несправедливість, і створює напруженість в суспільстві. У той же час постійне заохочування очікувань, сфор-

мованих патерналістською радянською житловою політикою, не призведе до позитивних змін щодо реалізації громадянами своїх житлових прав, оскільки сучасні умови вимагають від людини економічної самостійності, та соціальної активності. А в свою чергу, соціальна активність громадян щодо реалізації житлових прав вимагає адекватної підтримки держави через належну реалізацію житлових програм.

У даний час у працях наукових дослідників зустрічаються такі поняття як “соціальне житло” та “доступне житло”. Оскільки, інколи виникають розбіжності щодо застосування даних понять, тому виникає необхідність їх чіткого розмежування. І якщо визначення поняття “соціальне житло” передбачено в Законі України “Про житловий фонд соціального призначення”, відповідно до якого соціальне житло це житло всіх форм власності (крім соціальних гуртожитків) із житлового фонду соціального призначення, що безоплатно надається громадянам України, які потребують соціального захисту, на підставі договору найму на певний строк, а житловим фондом соціального призначення визначено сукупність соціального житла, що надається громадянам України, які відповідно до закону потребують соціального захисту [2], то поняття “доступне житло” до даного часу не має свого законодавчого визначення. За загальною практикою, яка склалась в даний час, можна вивести поняття “доступне житло” – це житлові будинки і квартири, які збудовані, чи будуються за допомогою державної підтримки, шляхом участі забудовників в різноманітних державних програмах, і право на отримання якого надається громадянам, які потребують покращення житлових умов.

Список використаних джерел:

1. *Іваницька М. М.* Гуманітарний розвиток і гуманітарна політика держави / М. М. Іваницька. – К., 2013.
2. Закон України “Про житловий фонд соціального призначення” від 12.01.2006 р. № 3334-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3334-15>.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р.
4. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Трансформаційні моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). – К. : Логос, 1999. – 320 с.

Хохіч Ігор Михайлович

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ НАУКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Громадянська активність молоді – це цілеспрямована і усвідомлена діяльність окремих молодих людей або їх соціальних груп, здійснювана в публічному просторі, для захисту власних, групових або суспільно-значимих прав та інтересів. Змістовною стороною громадянської активності молоді виступає реалізація молодими людьми своїх громадянських прав і громадянських обов'язків.

Громадянська активність молоді проявляється у здатності кожної молодої людини бути суб'єктом політики, у її причетності до спільних справ держави, відчутті себе громадянином, повноправним членом суспільства, активного й свідомого включення у справи і проблеми суспільства та держави. Усі ці якості можна об'єднати поняттям “громадянськість”.

Громадянськість може розглядатися, як сформована система знань і стосунків особистості до себе як громадянина, до громадянського суспільства, до держави і державних структур, до власних громадянських прав і обов'язків [5].

Громадянськість можна визначити, як інтегративну характеристику особистості людини, поняття, яке характеризує цивільно-патріотичну позицію людини, її ціннісну орієнтацію, що припускає відповідальність за долю своєї країни, причетність до її долі.

Треба відрізнити поняття “громадянськість” і “громадянство”. Зазначимо, що громадянство – це інтегральна якісна визначеність людини, що означає наділення і забезпечення її відповідними правами та умовами існування як підданого конкретної держави, а ознаками громадянина є його легальний статус як повноправного члена суспільства і володіння ним сукупністю громадянських прав і свобод, належність яких власне і робить особу громадянином [8].

Поняття громадянськості нерозривно пов'язане з поняттям “активна громадська позиція”, яку можна визначити, як систему ціннісних і соціальних орієнтацій, настановлень та ставлень особистості, що характеризують її як громадянина країни та суспільства. Це поняття розглядається як стійкий компонент внутрішньої структури особистості, що визначає спрямованість її діяльності та реалізацію особистісних цінностей, власних прав та свобод [1].

Активна життєва позиція пов'язана не з усіма видами активності особистості, а лише з такими, які “виходять” за межі задоволення тільки особистих потреб, реалізації чисто особистих інтересів і виражається в її участі у вирішенні тих чи інших практичних завдань, що стоять у даних конкретних суспільно-історичних умовах перед суспільством. Міра цієї участі визначає те, що можна назвати високим, середньої або низьким рівнем громадянської активності.

У цьому сенсі активна громадянська позиція має дві нерозривно пов'язані складові: по-перше – це *інституційні можливості* для активної позиції, коли людям надано права (громадянські, політичні і соціальні), певний рівень автономії і можливість вибору, по-друге – це *реальні практики* діючих людей (агентів), засновані на їхніх громадянських цінностях, взаємній довірі та солідарності, розрахунку на власні сили, самостійності, відповідальності, соціальних навичках і достатньому рівні самоврядування.

Найважливіша особливість активної громадянської позиції – безпосередній зв'язок громадянської освіти і виховання із соціальною практикою громадянського суспільства, можливостями реалізації себе в різних сферах життя [1].

Виховання сукупності громадянських якостей (громадянськості) забезпечується засобами громадянської освіти. Академії педагогічних наук України визначила громадянську освіту наступним чином – це навчання людей тому, як жити за умов сучасної держави, як дотримуватися її законів, але водночас і не дозволяти владі порушувати їхні права, домагатися від влади задоволення їхніх правомірних потреб, як бути громадянином демократичного суспільства [6].

На сучасному етапі громадянське виховання постає як самостійний напрямок і трактується як цілеспрямований процес формування стійких громадянських якостей, що характеризують особистість як суб'єкта правових, морально-політичних, соціально-економічних відносин у державно суспільному утворенні [2]. Деякі автори вважають, що основу громадянського виховання повинно становити формування готовності жити в демократичному суспільстві [4].

Також одним із завдань громадянського виховання можна вважати – формування соціальної активності і професійної компетентності особистості на основі таких соціальних умінь: готовність до участі в процесах державотворення, здатність до спільного життя і співпраці в громадянському суспільстві, готовність узяти на себе відповідальність, здатність розв'язувати конфлікти

відповідно до демократичних принципів, здатність до самостійного життєвого вибору на основі гуманістичних цінностей; формування працелюбності особистості, відповідності за свої дії [7].

Важливим елементом у процесі формування громадянської активності молоді є патріотичне виховання – складова частина загального виховного процесу, яка становить систематичну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади і громадських організацій із формування в громадян високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків [3].

Важливою складовою понятійного апарату у сфері розвитку громадянської активності молоді є поняття “громадянська участь”, яка, на нашу думку, створює поле можливостей для реалізації громадянської активності.

Список використаних джерел:

1. *Бабкіна М.* Роль суб'єктів соціального впливу в процесі формування активної громадянської позиції підлітка / М. Бабкіна // Вісник Львівського університету. Сер. : Педагогіка. – 2007. – Вип. 22. – С. 37–43.

2. *Гаязов А. С.* Теория и практика гражданского воспитания учащейся молодежи на современном этапе : дис. ... д-ра пед. наук / А. С. Гаязов. – Бирск, 1996. – 299 с.

3. *Головатий М. Ф.* Соціологія молоді : курс лекцій / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2006. – 304 с.

4. *Дьюї Дж.* Демократія і освіта / Дьюї Дж. – Львів : Літопис, 2003. – 294 с.

5. *Лукашевич О. М.* Актуалізація проблеми дослідження громадянського самоздійснення особистості дорослого віку / О. М. Лукашевич // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17) – С. 415–418.

6. Про концепцію громадянського виховання дітей і молоді : Постанова Президії Академії педагогічних наук України від 19 квітня 2000 р. Протокол №1-7/4 – 49.

7. Проект Концепції громадянської освіти та виховання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : old.mon.gov.ua/img/zstored/files/doc_30112012.doc.

8. *Сальніков С. З.* Громадянська активність студентства як основа сучасного демократичного суспільства / С. З. Сальніков // Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили. Сер.: Соціологія. – 2014. – Т. 234. – Вип. 222. – С. 132–136.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ

Amosov Olegh Yuriiovych, Ghavkalova Natalija Leonydivna

DEREGULATION OF UKRAINIAN ECONOMY IN TERMS OF THE INTEGRATION

The features of modern economy are its globalization and the tendency to integration, so that the economy within the integration should be combined, built to the world economy and adapted to the requirements of external environment. The Ukrainian economy becomes more integrated into European market, so that the public policy should be directed on promotion of competitiveness of national business entities on the basis of efficiency, innovation, and adaptability.

Sustainable economic growth is an important objective of public economic policy, which causes the high relevance of scientific researches to focus public regulation of the economy to foster competitiveness of business on national and foreign markets.

The discussions that are going in academic [1], political and business [2; 3] spheres about the impact of the level and intensity of state regulation come to conclusion of practicability and efficiency of deregulatory processes. As many countries, Ukraine is suffering from the overproduction of regulations and legislations (hyper-legislation), that are not assured economic growth, but also restrained business activities.

External economic entities came and invested to the Ukrainian market, wanted to have transparency rules for doing business. Nevertheless, representatives of foreign businesses often face with bureaucratization and imperfect business rules. To maintain a favorable investment climate it is necessary to bring the rules of doing business into accordance with international standards and to take into account best world practices.

European experience has shown that providing of economic growth is important to ensure business autonomy and limits of state intervention in the economy. International experience has shown that sustainable economic development is possible in terms of liberalism, and deregulation has become the basis of state regulatory policy.

In terms of doing business [4] simplification entrepreneurial entities have the opportunity to release financial resources and to foster the ef-

forts to strength their own positions on the markets and to search for new capabilities to ensure the effectiveness of financial activities and to provide competitiveness in the external environment. Competitiveness of business means that Ukraine should try to keep up and also go faster than other economies to provide successful government and business performance in Europe. So that, Ukraine should implement reforms, that will support business entities and insure the integration of the country with the least losses and minimum risks of the national economy.

For the last years Ukrainian government has made some efforts to implement “regulatory guillotine”. In general, principles of “regulatory guillotine” are the same, but features of its implementation in various countries are different. It is possible to have various speed, scope, results, which depend on features of economic development of the country.

Authors of analytical report determined the factors that negatively affected to the regulatory reform conduction, among them are:

- unreasonably short period of expedited revision of regulatory acts;
- lack of material and technical support of local self-government bodies;
- significant amount of documents and laws that must be reviewed during the process of “regulatory guillotine”;
- shortage of qualified personnel with experience of regulatory reform implementation;
- low information and lack of unbroken public communication and others.

International practice with “regulatory guillotine” approach is positive in many countries. Poland, Croatia, Hungary and other countries successfully used deregulation, which helps to eliminate lots of unnecessary business regulations. But successful result of “regulatory guillotine” will occur if the reform is well-prepared and has political support.

It is important to note, that nowadays relations between society and government in Ukraine have a high level of distrust that adversely effects on effectiveness of government management and state regulatory reform. As a result, deregulation must establish a new paradigm of relations between the government and business entities that operate on the principles of social partnership.

“Social partnership can serve as an effective tool combination of economic efficiency and social justice in society ... adequate deliberate government policy, aimed on promoting of social dialogue, should play a decisive role” [5, p. 466]. The government should realize the role of the implementation on the principles of social partnership.

The effectiveness of deregulation reform also depends on the human capacity of public sector employees. So it is important to provide the pro-

cess of deregulation the well-trained public sector employees, which are able to make decisions of deregulation and rapid respond to unstable environment. It is also important to implement the administrative reform, which is going in Ukraine. The decentralization reform of local self-government bodies should ensure deregulation at the regional level.

Thus, simultaneously reform of deregulation and administrative reform will promote effective interaction between public sector employees within departments and will reduce bureaucracy. Such interaction should be established the system of cooperation between state and business entities that would protect the public interest and contribute economic growth and ensure the approximation of national regulatory principles with standards of European Union.

It is important to note, that for the successful implementation of regulatory reform, as one of a series started, it is necessary to provide following components:

- the political will of the leadership for regulatory reform implementation;
- availability of institution that will coordinate and implement regulatory reform;
- a certain level of political and public support of regulatory reform;
- ensuring the well-trained public sector employees;
- motivated administrative system to liberal reforms.

The concept of deregulation of the economy which would encourage the economic growth and make possible to solve the social and the economic problems at the level of the country through the effective management of local self-government bodies should be formed in Ukraine. There is an obvious need to restore the trust between the business entities and government and to improve the political and economic situation in Ukraine, ensuring integration of the national economy to the European economy. Moreover, the urgent implementation of deregulation of economy, as an effective instrument of public policy, should carry out.

References:

1. *Litvinov, O.V., Litvinova, N.M., Standichuk, N.V.* (2012). *Reforma deregulyvanna v Ukrayini: vtracheni mozhlivosti: analitichniy zvit* [Deregulation reform in Ukraine: lost opportunities: analytical report]. D.: Monolit [in Ukrainian].
2. *Jacobs, S., Anatolyak, V.* (2015). *Yak treba skasovuvati dozvoli dlya biznesu: svitiviy disvid* [How should cancel permits for business: international experience] *Ekonomichna Pravda*. – 2015. – 5 zhovtnya. Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/10/5/562205/> [in Ukrainian].

3. *Jacobs, S.* (2006). Effective and Sustainable Regulatory Reform: The Regulatory Guillotine in Three Transition and Developing Countries. Retrieved from <http://regulatoryreform.com/report/evaluation-regulatory-guillotineta/>.

4. Doing business: Measuring Business Regulations. Retrieved from <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/ru>.

5. *Olentsevich, N. V.* (2013). Socialne partnerstvo v systemi institutiv rynkovogo khazyastva [Social partnership in the system of institutions of market economy]. Postsovetskiy institutionalism: desyat let spustya: monographiya – The post-soviet institutionalism: ten years later (pp. 458-468). Donetsk: GVUZ “DonNTU”: Monolit [in Russian].

Вацьковські Казімеж Станіславович, Гордієнко Лариса Юріївна

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ 2020

Системні зміни, що відбуваються в Україні, скеровані на досягнення європейських стандартів життя, конкретні показники яких у країнах ЄС конкретизуються у відповідних національних стратегічних документах, які розробляються урядами цих країн.

Для України особливо цікавим є досвід Польщі, яка увійшла до ЄС у 2004 р., накопичив відповідний досвід розробки та реалізації національних стратегій розвитку з урахуванням вимог до цих документів з боку ЄС, в тому числі відповідних стратегічних документів щодо розвитку ЄС.

На сучасному етапі Польща реалізовувала стратегію розвитку країни 2020 [1], яка у 2016 р. була змінена з урахуванням нового бачення розвитку країни, результатом чого явився новий стратегічний документ “Стратегія відповідального розвитку до 2020 року (з перспективою до 2030 р.”, прийнятий Радою Міністрів Польщі 14 лютого 2017 р. [2].

Стратегія відповідального розвитку, як зазначено в [2], стала комплексною відповіддю як на попередні помилки трансформації, так і на нові виклики, які стоять перед соціально-економічною політикою сучасної держави. Польський уряд на основі досвіду реалізації попередніх варіантів національної стратегії розвитку здійснило трансформаційні зміни парадигми розвитку з орієнтацією на зміцнення і модернізацію польської економіки з тим, щоб зайняти

одне з провідних місць на основі підвищення конкурентоспроможності виробів і послуг, пропонованих польськими фірмами.

Цю стратегію відповідального розвитку повинні забезпечити нові інструменти розвитку (фінансові продукти і програми підтримки) для таких пріоритетних сфер, як: міжнародна експансія, індустрії майбутнього, розвиток малих і середніх підприємств, публічно-приватне партнерство, інвестиційне партнерство з органами місцевого самоврядування, розвиток венчурного капіталу в Польщі, рівномірний територіальний розвиток з особливою увагою до спеціальних економічних сфер та інвестиціям в слабо розвинені області.

Ефект, який очікують у Польщі від реалізації стратегії відповідального розвитку, проявиться в зростанні добробуту поляків, а також у зменшенні чисельності осіб, яким загрожує бідність і соціальна ізоляція. Це, на думку уряду Польщі, має призвести до більш швидкої конвергенції доходів поляків до середнього рівня Європейського Союзу (ЄС).

В результаті реалізації стратегічних цілей передбачається поліпшення якості життя громадян, що розуміється як створення дружніх побутових умов, забезпечення відповідної якості професійної освіти, що підвищує кваліфікацію і компетентність громадян, зростання зайнятості та якісне поліпшення робочого місця, поліпшення доступу до інфраструктури, забезпечення відповідного медичного забезпечення, що поліпшує здоров'я громадян, задовільного стану навколишнього середовища і почуття безпеки.

Так, у результаті реалізації цієї стратегії дохід домогосподарств в середньому повинен скласти 76-80 % від середнього в ЄС до 2020 р., а до 2030 р. має наблизитися до середнього рівня в ЄС, при одночасному прагненні до зменшення диспропорцій в доходах між окремими регіонами [2].

Модернізована стратегія розвитку Польщі 2020 зорієнтована на відповідальний і солідарний розвиток і має на меті визволення підприємництва, винахідливості й продуктивності, що є рисами сучасного капіталізму. У той же час, як підкреслюється у передмові до [2], не існує єдиного рецепту на ефективну й конкурентоспроможну економічну систему.

Стратегія відповідального розвитку 2020 базується на проектному підході. Головною метою проектних дій щодо розвитку країни є створення умов для зростання доходів громадян Польщі при одночасному зростанні єдності у суспільному, економічному, довкільному і територіальному вимірі.

Стратегією передбачається досягнення головної мети на концентрації дій за правничим, інституціональним й інвестиційним характером на трьох цілях:

- 1) безперервному економічному зростанні, що спирається на знання, організаційні дані і досконалість;
- 2) суспільно чутливому і територіально зрівноваженому розвитку;
- 3) результативній державі й інституціях, що служать зростанню та суспільному й територіальному включенню.

У той же час Стратегією передбачено діяльність в межах так званих горизонтальних сфер, що впливають на досягнення її цілей: людському й суспільному й капіталі, цифризації, транспорті, енергії, довкілля, національній безпеці.

Стратегія відповідального розвитку 2020 закладає відхід від підтримки всіх сфер/галузей та перехід на індивідуальні пакети для окремих стратегічних секторів, які в майбутньому можуть стати моторами польської економіки.

Модернізована Стратегія 2020 здійснює натиск на розумову реіндустріалізацію, що базується на впровадженні нових цифрових техніко-технологічно-організаційних рішеннях, а також на розвитку нових галузей промисловості, в основу яких покладені цифрові технології, що спроможні до створення надсучасних продуктів.

Ключовим питанням Стратегії відповідального розвитку Польщі 2020 є вирішення завдань соціально-економічної політики без порушення стабільності публічних фінансів. При цьому головним джерелом фінансування стратегічних завдань будуть національні публічні фонди. Крім того, розвиток буде підтриманий фондами ЄС, а також приватними фондами.

Таким чином, Стратегія відповідального розвитку Польщі 2020 є відповіддю на виклики, що стоять перед Польщею у XXI ст., та має забезпечити тривалий суспільний й територіальний розвиток економіки держави, який приведе до зростання добробуту польських родин.

Список використаних джерел:

1. Strategia Rozwoju Kraju 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/strategia-rozwoju-kraju/>.
2. Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywa do 2030 r.) [Elektroniczny zasob]. – Tryb dostępu : http://www.SOR_2017_maly_internet_14022017_wstePMM-1.pdf.

Древаль Юрій Дмитрович, Польнікова Ганна Геннадіївна

ПРОБЛЕМАТИКА ПРЕКАРИЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Сучасності властива глобальна трансформація всієї системи суспільно-політичних та соціально-трудова відносин. Це стосується і змісту та форм трудової діяльності, зокрема інтенсивного розвитку явища прекарізації.

Поняття “прекаріат” утворене від двох базових слів (від лат. *precarium* – нестійкий, нестабільний, негарантований) і “пролетаріат”, яке традиційно позначувало клас, що був відчуженим від результатів праці і піддавався експлуатації в інтересах панівного класу – буржуазії. Відтак і “прекарізація” має позначати процес посилення нестабільності у становищі найманих працівників, а також ускладнення їхнього соціального становища.

Як правило, у працівників цього соціального прошарку низькі зарплати, відсутні будь-які професійні перспективи та можливість кар’єрного зростання. Їхня зайнятість носить або неповний, або тимчасовий характер. Така зайнятість передбачає роботу за тимчасовим трудовим договором, або навіть роботу без укладення трудових договорів.

Сьогодні властиве стрімке збільшення лав прекаріїв та появи прекаріату як важливого соціального феномену. Так, за оцінкою Р. Кастеля, в деяких країнах світу неформальна чи атипова зайнятість складає понад 2/3 загальної кількості нових робочих місць [1, с. 463]. В Україні, як стверджують А. Іванов та В. Іванов, частка прекаріату складає до 38 % від загальної кількості економічно активного населення [2, с. 42].

Природно, що явище прекаріату першочергово властиве країнам з нерозвиненими економічними відносинами та недостатнім рівнем соціальної захищеності працівників. Проте, процеси прекарізації не минули і розвинених країн, в яких стрімко зростає частка працездатного населення, що була змушена чи навіть свідомо обрала нетрадиційні форми зайнятості. Так, за оцінкою Е. Мармера, у ФРН кожен третій найманий працівник на сьогодні перебуває у стані прекаріату. У цій країні до такої категорії відносяться першочергово ті особи, які зайняті *Ein-Euro-Job* (одноевровою роботою), *Ich-AG* (підприємці-одинаки), *Teilzeitbeschäftigung* (часткова зайнятість) та в деяких інших видах “неповноцінних” трудових відносин [3].

Далеко неоднаковим є соціальний склад осіб, що підпадають під критерії прекаріату. Найбільш уразливими у цьому відношенні є категорії населення, що зайняті малокваліфікованою працею, сезонні працівники та нелегальні трудові мігранти. Проте на сьогодні лави прекаріїв все частіше поповнюються і представники так званих креативних професій (спеціалісти у сфері інформаційних технологій, програмісти тощо), а також жінки, молодь та студенти.

Об'єктивні передумови процесів прекарізації полягають у тому, що перехід від масового (так званого фордистського) виробництва до гнучкого робочого графіку привів до посилення нестабільної та випадкової зайнятості. До основних причин посилення явища прекарізації також відносять перекося в глобалізаційних процесах, внаслідок чого посилюється залежність країн “третього світу” від розвинутих країн, збільшуються розміри зовнішньої заборгованості, поглиблюється соціальна неоднорідність та диференціація доходів. Відтак стрімко зростає кількість тимчасових робочих місць, розповсюджуються практики лізингу та аутосорсингу тощо.

Слід зважити і на ту обставину, що у багатьох країнах уряди відмовилися від повноцінного втілення параметрів соціального забезпечення та соціальної держави. Не випадково деякі дослідники розглядають явище прекаріату якраз з позицій загального соціального розвитку. П. Херман, наприклад, навіть обґрунтовує висновок щодо нездатності сучасної владної системи виконувати власні зобов'язання у соціальній сфері [4, с. 55].

У багатьох країнах світу вже приймаються відповідні заходи, що спрямовані на принаймні частковий соціальний захист представників прекаріату. Вже накопичений і деякий міжнародний досвід формалізації відповідної частки соціально-трудова відносин.

Непересічне значення у цьому відношенні відводиться Міжнародній організації праці (МОП), яка вже майже століття розробляє міжнародні стандарти у сфері праці. Так, у доповіді “Перехід від неформальної до формальної економіки”, поданій на 103-й сесії Міжнародної конференції праці (МКП) у червні 2014 р., озвучується доволі широкий спектр соціально-трудова відносин, що стосується праці в неформальній економіці, а також подається та обґрунтовується комплекс механізмів переходу до формальної економіки [5, с. 13–21, 25, 36].

Відтак, терміни “прекаріат” та “прекарізація” відображають істотні властивості сучасних соціально-трудова відносин, охоплюючи різнобічні форми атипової зайнятості та відповідні зміни в соціальній стратифікації. Упорядкування неформальних трудо-

вих відносин має ґрунтуватися на залученні всіх необхідних ресурсів та засобів регулювання. Найперше мова має йти про правовий, економічний та соціокомунікативний механізми. У рамках правового регулювання поступово вирівнюється статус усіх учасників соціально-трудових відносин. За допомогою суто економічних засобів забезпечуються гідні умови праці для прекаріїв, які мають нарівні з іншими працівниками включатися у виробничий процес. Важливе значення у цьому відношенні має відводитися і просвітницькій роботі, спрямованій на позитивне ставлення до прекаріїв з боку різних соціальних груп та соціальних інститутів.

Список використаних джерел:

1. *Кастель Р.* Метаморфозы социального вопроса. Хроника немногого труда / Робер Кастель ; пер. с фр., общ. ред. пер. Н.А. Шматко. – СПб. : Алетейя, 2009. – 574 с. – (Серия “Gallicinium”).

2. *Иванов А.* О новом этапе эволюционного развития охраны труда и промышленной безопасности / Андрей Иванов, Вениамин Иванов // Промислова безпека. – 2016. – № 12 (99). – С. 42–45.

3. *Мармер Э.* Что такое прекариат / Эдуард Мармер [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://neuezeiten.rusverlag.de/2009/07/24/chto-takoe-prekariat/>.

4. *Herrmann P.* Labour Market and Precarity of Employment: Theoretical Reflections and Empirical Data from Hungary and Russia / Peter Herrmann, Viacheslav Bobkov, Judit Csoba (eds.). – Bremen : Wiener Verlag fuer Sozialforschung, 2014. – 264 p.

5. Переход от неформальной к формальной экономике / Международная конференция труда, 103-я сессия, 2014 г. [Электронный ресурс]. – Женева : МБТ, 2014. – 90 с. – Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_218371.pdf.

Жадан Олександр Васильович

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПОЄДНАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ І СОЦІАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Європейська модель соціально-економічного розвитку протягом тривалого історичного періоду довела свою ефективність та здатність до постійного вдосконалення, відображаючи зміни, що

відбуваються в суспільстві. В основу даної моделі покладено принцип поєднання економічної ефективності і соціальної солідарності.

Відповідно до вимог часу Євросоюз перейшов на стратегічне планування як економічного розвитку, так і соціальної сфери. Він позиціонує себе як “мережеву державу”, вкладаючи в це поняття ідею управління і побудови за мережевим принципом організацій, покликаних вирішувати глобальні проблеми за участю всіх соціальних партнерів. Сучасні технічні та інформаційні можливості це дозволяють, а розвиток економіки, заснованої на знаннях, передбачає наявність кадрових ресурсів, здатних втілити цю ідею в життя.

Сьогодні регіон Європейського Союзу є одним з найбільш розвинутих в плані соціального захисту населення. У державах-членах ЄС склався численний середній клас, до якого нині зараховують себе не менше двох третин громадян.

На вирішення соціальних питань витрачаються значні фінансові кошти. Згідно з підрахунками Євростату, на соціальний захист населення в Євросоюзі витрачається до 30 % внутрішнього валового продукту. Окремі країни Співтовариства витрачають на ці цілі ще більше. Так, відповідні витрати Швеції складають близько 59 % [2].

Глобалізація, що виявляється, зокрема, в посиленні конкуренції, змушує підприємців будь-якими шляхами скорочувати витрати на виробництво, в першу чергу, за рахунок економії витрат на робочу силу. Це спричиняє падіння платоспроможного попиту і розхитування соціальної стабільності. У цих умовах перед сучасною державою стоїть складне завдання: забезпечити ефективну взаємодію з приватним підприємництвом, що необхідно для стимулювання економіки, не допускаючи при цьому зниження планки соціального захисту найманих працівників.

У країнах Євросоюзу багато хто вважає, що в кризовий час держава повинна скорочувати фінансові витрати, в тому числі і в соціальній сфері, перекладаючи їх частково на підприємців. У таких порівняно невеликих країнах, як Швеція, Данія з їх особливою моделлю розвитку, дійсно вдалося досягти позитивних результатів і полегшити тягар, що лежить на державі. Значно важче здійснити подібні перетворення в країнах з давніми державницькими традиціями і розгалуженими системами соціального захисту (Франція, Німеччина). Соціальні заворушення в них спалахують регулярно, а позиції представників бізнесу, незважаючи на такі кроки з боку держави, як спрощення бюрократичних процедур і звітності, надання низки податкових пільг, практично не змінюються. Зберігається їх небажання брати на себе будь-які додаткові навантаження.

Поступальний розвиток ринкового господарства передбачає встановлення більш тісного соціального контракту між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Це набуває особливої актуальності в умовах сучасної мінливої ситуації. У держави звузилися можливості самостійного формування і проведення економічної та соціальної політики. Тягар соціальних витрат стає непосильним. Утримати на колишньому рівні якість життя широких верств населення стає все важче. Звідси акцент на соціальну відповідальність бізнесу. В основі цього акценту закладено не тільки моральні, а й прагматичні міркування, в т. ч. прагнення зберегти соціальну стабільність. Адже тільки за цієї умови можна забезпечити клімат, необхідний для стійкого економічного розвитку, і раціонально використовувати людський потенціал. Отже, соціальна відповідальність бізнесу стає найважливішою запорукою нормального існування соціуму.

Одночасно істотно зростає роль громадянського суспільства. Беручи участь в соціально-економічному розвитку, воно все рішучіше і наполегливіше претендує на контроль за діяльністю як бізнесу, так і держави.

Удосконалення структури суспільства передбачає виникнення нового типу управління, заснованого не на диктаті і тиску, а на діалозі і взаємодії. А це вимагає від представників державної влади, політичних партій та неурядових об'єднань, толерантності і готовності до розумних компромісів.

Основою співпраці у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку суспільства залишається соціальне партнерство. Європейський Союз має великий досвід його використання в різних формах і на різних рівнях: на підприємствах, на галузевому, національному та міжнародному.

Свого часу політика соціального партнерства була ініційована підприємцями, а профспілки, які виступали їх опонентами, були змушені прийняти її як необхідність. Сьогодні соціальний діалог відбувається, в основному, оминаючи гострі соціальні конфлікти в трудових відносинах, як це було кілька десятиліть тому. Його можливості і переваги оцінили всі партнери. Представники капіталу і менеджменту зробили це швидше, ніж профспілки. Однак і останні, в кінці кінців, навчилися отримувати від нього користь. Поступово склалися відповідні шкала цінностей і баланс взаємних поступок. Про це свідчить зміст багатьох колективних договорів і угод, поява соціальних кодексів підприємств, закріплення досягнутих домовленостей в трудовому і соціальному праві ЄС [1].

Зрозуміло, нова модель соціального партнерства далека від ідеальної картини загального добробуту. Соціальні групи як прагнуть, так і продовжують прагнути відстоювати свої інтереси. Проте, багатьом учасникам цього процесу все більш очевидна необхідність, не забуваючи про свої інтереси, поєднувати зусилля, концентруючи їх на завданнях, життєво необхідних для подолання труднощів, з якими стикається суспільство. У цих умовах особливо цінується готовність партнерів до досягнення компромісів, їх здатність зробити внесок в забезпечення стабільного соціального клімату.

В нинішніх умовах необхідно підходити до соціального партнерства не тільки як до способу захисту і забезпечення групових інтересів, а й як до можливості поєднати зусилля соціальних партнерів, сконцентрувати їх на завданнях, життєво необхідних суспільству. При цьому важливо чітко визначати завдання кожного і частку його соціальної відповідальності – не тільки перед тими, кого він представляє, а й перед суспільством в цілому.

Однією з останніх європейських тенденцій стало зростання ролі держави в системі соціального партнерства. Це цілком зрозуміло: вона має величезні адміністративні ресурси, значні бюджетні кошти, відповідне законодавство, має в своєму розпорядженні різноманітні структури виконавчої влади. Все це держава може ефективно використовувати для досягнення соціальних компромісів, підтримки або, навпаки, стримування активності окремих соціальних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу : підруч. / за ред. В.І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
2. Social Europe: a continent's answer to market fundamentalism / European Research Forum at London Metropolitan University. – 2006. – P. 3.

Коваленко Микола Миколайович

“CURRENCY BOARD” ЧИ “АБСОЛЮТНІ ГРОШІ” – РАБСТВО ЧИ ВОЛЯ

Гроші є першочерговим атрибутом держави, втіленням її економічної могутності і забезпеченням її життєдіяльності. Але таке визначення не може характеризувати гроші, що емітовані на засадах

використання режиму валютного правління – “currency board”. Це коли емітовані національні гроші є похідними від іноземних грошей, коли грошова база покрита валютними активами, накопиченими у міжнародних (золотовалютних) резервах. Єдиним способом зростання обсягів національних грошей стає збільшення експорту або залучення іноземних інвестиції (у тому числі за рахунок здійснення приватизації та нарощення зовнішньої боргової залежності).

З кінця 2004 р., за виключенням 2012–2013 рр., емісія гривні України засновується на використанні валютного правління (див. рисунок). Гривня стала похідною від іноземних запозичень, що у першу чергу виражені в доларах США (цінні папери, валюта та депозити).

З другої половини 2011 р. відбувалося скорочення золотовалютних резервів та одночасне нарощення грошової бази за рахунок внутрішніх джерел (ОВДП та рефінансування). Грошова база є сукупністю певних видів готівкових коштів та переказних депозитів Національного банку України, що забезпечують зростання грошових агрегатів і кредитування економіки. Максимальна величина грошової бази приходилася на кінець 2013 р., коли її еквівалент склав 38,4 млрд дол. США, що звичайно сприяло діловій активності, певному скороченню безробіття до 7,7 % (за період 2009–2016 рр. це найнижчий рівень), досягнення позитивного салдо платіжного балансу країни (2 млрд дол. США), а також зниження суми зовнішнього боргу на 1,1 млрд дол. США або майже на 3 %.

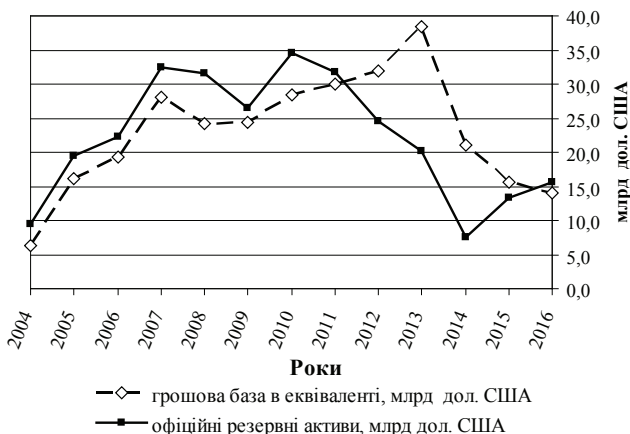

Рисунок. Взаємозалежність грошової бази та міжнародних резервів НБУ за період 2004–2016 рр.

Однак за результатами проведеної девальвації та гальмування нарощення величини гривневої грошової бази у 2014 р. Україну знову повертають до режиму “currency board” і, станом на кінець 2016 р., розмір грошової бази, виражений у доларовому еквіваленті, зменшується до 14 млрд дол. США, у той час як співвідношення грошової бази та міжнародних резервів складає менше одиниці (див. таблицю).

Таблиця

Співвідношення розмірів грошової бази
та міжнародних резервів за 2004–2016 рр.

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
0,67	0,83	0,86	0,87	0,77	0,92	0,82	0,94	1,30	1,91	2,81	1,17	0,90

Одночасно із забезпеченням національної економіки гривнею на засадах використання режиму валютного правління згідно з офіційними статистичними даними НБУ за 2004–2016 рр. зовнішній борг України збільшився з 30,6 до 113,5 млрд дол. США, у тому числі державного сектора управління з 10,1 до 36,3 млрд дол. США.

Таким чином, продовженням традицій застосування колоніального управління у грошово-кредитній сфері став Вашингтонський консенсус. А спочатку був класичний “currency board” Банку Англії, що забезпечував контроль над економіками колоній Британської імперії із прихованою виплатою данини, потім золотий стандарт кінця XIX – початку XX ст. провідних країн Заходу та Бреттон-Вудська доларова система після 1944 р. Політика Вашингтонського консенсусу, що почала використовуватися наприкінці XX ст. низкою слаборозвинутих та постсоціалістичних країн, передбачала для їх Центральних банків, незалежних від власних урядів, але залежних від наднаціональних регуляторів і корпоративних лобі, зробити свої національні гроші похідними від долара США. На цих засадах працює світова система фінансів та торгівлі, яка надає США величезні переваги, а господарям Федеральної резервної системи США підкоряє практично увесь світ.

За умови функціонування режиму “currency board”, такі країни стають колоніями, їх центральні банки – агентами метрополії у здійсненні експлуатації, а народи цих країни – рабами. Згадаймо ж, що за визначенням є рабство? “Рабство – насильницьке під-

порядкування однієї людини іншій або однієї групи людей іншій групі людей. Раби перебувають “у власності” певних осіб або організацій, а “власники” розглядають рабів як знаряддя праці чи худобу, яку можна продавати, обмінювати, чи, навіть, вбивати” (Матеріал з Вікіцитат). Можна посперечатися відносно того, наскільки доречним у нашому випадку може бути використано слово “насильницьке”. Усе інше повністю співпадає з дійсністю. При цьому лихварський відсоток гарантує збір ренти для нових рабовласників – власників грошей, нерухомості, землі й надр. Витрати на проценти додаються до собівартості продукції, робіт, послуг і їх оплачують усі споживачі.

Типовою помилкою багатьох країн за останню історію людства відносно емісії грошей є її прив'язка до певного активу (золота, валюти тощо) для забезпечення “цінності” грошей. Обсяг грошей обмежується лише можливостями економіки. Гроші є інструментом, що приводить в дію економічну діяльність для виробництва товарів і послуг. Це і є так звана *стимулююча функція грошей*, за якої, гроші стають спонуканням до прояву намірів щодо виробництва та споживання. Реалізація цієї функції дає можливість державі бути економічно суверенною та забезпечити мобілізацію усіх наявних у неї факторів виробництва заради її довгострокового соціально-економічного розвитку. Таким чином, гроші стають не просто сполучною ланкою в економіці, навпаки, вони відіграють величезну роль, приводячи в рух виробництво і споживання. Саме на такому розумінні Кількісної Теорії Грошей в умовах забезпечення ефективного попиту наполягав Д. М. Кейнс: “Поки є неповна зайнятість факторів виробництва, ступінь їх використання буде змінюватися в тій же пропорції, що і кількість грошей; якщо ж досягнута повна їх зайнятість, то ціни будуть змінюватися в тій же пропорції, що і кількість грошей” (Кейнс Д. М. “Общая теория занятости процента и денег”).

Але про таку властивість грошей, ще за кілька десятиліть до Джона Кейнса, написав Сергій Шаратов у своїй праці “Бумажный рубль”: “Збільшення числа знаків необхідно і корисно до тих пір, поки нові, що додатково випускаються кількості, викликають нову, досі не використану працю або підносять продуктивність і результати праці колишньої”. Шаратовим була сформульована *теорія “абсолютних грошей”* під якими вчений розумів незалежні від золота (іноземних грошей тощо) гроші, що дозволяють “оживляти і запліднювати народну працю до межі, до якої на

даний час досягає працьовитість народу, його підприємливість і технічні пізнання”. Визначено особливості абсолютних грошей та механізм їх регулювання з боку держави.

Саме цей винахід Шарапова дозволив фінансистам СРСР забезпечити необхідною кількістю національних грошей здійснення індустріалізації у 30-х роках минулого сторіччя та надав країні колосальні економічні переваги в подальшому. Внутрішня емісія фактично забезпечувала безготівковий оборот – переміщення товарів, робіт і інвестицій між підприємствами. Гроші, що включалися у собівартість продукції, робіт, послуг, частково виходили на споживчий ринок, через заробітну плату. Ціни, що регулювалися державою, врівноважували баланс наявних ресурсів, які могла виробити економіка і попит з боку працюючих. Практично було два жорстко розділених контури грошових розрахунків – внутрішній і зовнішній. Внутрішній ділився ще на два – готівкових та безготівкових розрахунків. Безготівкові кошти не можна було ні отримати, ні конвертувати, ні перевести за кордон. Виключалося лихварство. Існувала 100 % фінансова стійкість. Не було фірм-однодівок, крадіжки та фінансові зловживання були просто неможливими. Виключався вільний обіг іноземних грошей, існував жорсткий державний фінансовий контроль. Усіма природними ресурсами та народним надбанням розпоряджався не олігархат, а уряд.

В умовах дії “абсолютних грошей”, країна може собі дозволити будь-який бюджет виходячи із реальних ресурсів економіки. Відповідно зайнятість в країні складатиме 100 % і держава, суспільство зацікавлені у якісному та кількісному зростанні населення. Зменшується можливість виникнення криз.

Нам потрібна нова індустріалізація. Тільки власне сучасне виробництво, яке створює високу додаткову вартість, може забезпечити нас гідними робочими місцями та заробітною платою. “Абсолютні гроші” необхідно знову узяти на озброєння. Але для зміни функціонального наповнення грошей та суті грошово-кредитної системи під цілі економічного розвитку необхідні заходи набагато більш продумані й радикальні. Слід вести мову про зміну діючої в країні колоніально-олігархічної моделі економічної системи. Лише за таких умов можливим стає досягнення для нас волі, як свідомого управління своєю діяльністю та поведінкою, що виявляється у прийнятті рішень, подоланні труднощів і перешкод на шляху досягнення мети, виконання поставлених завдань.

Ковальчук Вероніка Геннадіївна

ІННОВАЦІЇ У ДІАГНОСТИЦІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У зв'язку з перетворенням економічної природи національного господарства України, ринкової трансформації її економічного простору в зміненій системі суспільного розподілу праці, виробничо-господарських зв'язків та економічних відносин, які обумовлюють необхідність пошуку інноваційних шляхів утвердження нового змісту, позитивної логіки соціальної динаміки здійснення адекватної державної політики важливу функціональну роль у цьому процесі грає регіон. Будучи об'єктом державного управління регіон представляє собою цілісну систему, що має свою культуру, історію, соціальну та економічну структуру, функції, зв'язки із зовнішнім середовищем. Вона має безліч взаємопов'язаних підсистем різних типів з локальними цілями, які визначають необхідність багато-контурного, гнучкого та адресного управління.

В останні роки в умовах децентралізації влади та управління до практики регіональних досліджень входить діагностика – спосіб оцінки стану предмета досліджень шляхом виявлення в нього патологічних відхилень від норми (за допомогою спеціально створених індикаторів і шкал їх виміру) [1]. Її метою є визначення невідомого явища об'єкта чи явища, яке вивчається, за допомогою побічних (непрямих) вимірювань. Інноваційними завданнями діагностики в регіональному вимірі є паспортизація досліджуваного об'єкта (регіону, території, процесу, явища тощо). Паспорт регіону представляє його соціально-економічний портрет і покликаний виконувати два завдання: представляти інформаційну модель регіональної системи та бути засобом конструювання інформаційного потоку, орієнтованого на управління.

Іншими словами, складання паспорта регіону має забезпечити збір і систематизацію інформації для подальшого її використання в якості аналітичного інструменту при виробленні і стратегії та концепції розвитку.

Результат регіональної діагностики це – синтез трьох складових:

- опис об'єкта (процесу, явища) як певного поєднання ознак;
- виявлення патології в їх розвитку;
- визначення – до якого типу, класу належить досліджуваний об'єкт.

Сучасні інновації у діагностиці створюють інформаційно-аналітичну базу, на якій будується подальша структурно-логічна схема конструювання та управління регіональним розвитком в умовах децентралізації влади, включаючи розробку концепції і програму її реалізації.

Регіональна діагностика може мати свого роду покомпонентну структуру:

- діагностика природно-ресурсного потенціалу;
- діагностика демографії та розселення населення;
- діагностика економіки регіону тощо [2].

Діагностика економічного рівня розвитку регіону характеризує насамперед рівень використання всіх регіональних факторів виробництва. За часів СРСР внутрішній регіональний продукт (ВРП) на рівні регіонів не розраховувався. Він визначався непрямим методом (коефіцієнт часткової участі регіонів у національному доході держави). У теперішній час у світовій практиці найважливішим показником рівня соціально-економічного розвитку країн і регіонів слугує валовий внутрішній продукт (ВВП) і валовий національний продукт (ВНП).

Регіональний ВВП, іменований зазвичай валовим регіональним продуктом (ВРП), може бути розрахований: за його виробничим обсягом, за категорію доходів, за категоріями споживання. У першому випадку визначається вартість усіх виробничих товарів і послуг для населення та інвестиційної сфери. У другому – сума первинних доходів учасників суспільного виробництва. У третьому – сума витрат на кінцеве споживання населення та державних організацій, а також кінцеве використання основних і виробничих фондів.

Обчислення ВРП може здійснюватися в поточних цінах – номінальний ВРП, і в порівнянних цінах базисного року – реальний ВРП. Зазвичай користуються даними реального ВРП, так як він виключає зміну цін, інфляцію, тимчасову кон'юнктуру ринку тощо (базисний рік – “нульовий” або п'ятий кожного десятиліття, зіставні ціни – ціни товарів у США).

Оскільки ціни на однакову продукцію в різних країнах з різних причин неоднакові, а офіційні курси валют не відповідають їх фактичній купівельній спроможності, реальний ВРП перераховується в порівнянних цінах, тобто в цінах якоїсь однієї країни.

Функціонування національної та світової економіки значною мірою здійснюється завдяки зв'язкам економічних суб'єктів, що перебувають у різних регіонах. Основними формами міжрегіо-

нальних зв'язків є обмін товарами і послугами, міграція населення, фінансові потоки, інформаційний обмін.

Їх оцінка здійснюється шляхом виділення внутрішньо регіонального споживання, міжрегіонального вивезення і ввезення, експорту та імпорту. За кожною з вищеназваних форм внутрішньо регіональних зв'язків провадяться необхідні розрахунки.

Можна виділити декілька варіантів підходу до вивчення динамічних якостей регіону. Тут багато чого залежить від поставленої дослідником мети методичних прийомів, які використовуються.

На початку визначається ступінь стійкості соціально-економічної структури. Він може бути трьох рівнів: стійким (регіони, що випробовують інтенсивне економічне зростання або отримують солідний приплив інвестицій); нестійким (депресивні райони); таким, що формується (регіони, де інтенсивно втягуються в господарське використання природні ресурси).

Аналогічним чином можуть бути визначені якісні градації економічного розвитку регіонів: власне зростання, поживавлення, стагнація, депресія. Суворих економетричних параметрів для ідентифікації тієї чи іншої градації не існує, проте в рамках єдиної використаної методики проблем з визначенням якісних станів звичайно не буває. При дослідженні тенденцій економічного розвитку важливо паралельно встановити їх джерела: наприклад, як внутрішні (ендогенні) або зовнішні (екзогенні) причини породжують економічну депресію.

Нарешті, при діагностиці динамічних властивостей регіону важливо дати оцінку мультиплікативного процесу, який, на жаль, в умовах централізованого вилучення та перерозподілу коштів сильно деформується. У будь-якому разі не можна обходитися без оцінки регіонального мультиплікатора розвитку, коли імпульси економічного підйому, що виникли в одній галузі, природним чином передаються на обслуговуючі та допоміжні галузі, а також на різні види третинної і четвертинної діяльності.

Таким чином, оскільки в умовах децентралізації влади якість рішення проблем регіонального управління залежить від якості прогнозних досліджень, тому його теоретико-методологічні аспекти покликані пояснювати закономірності і фактори регіонального розвитку, давати наукове обґрунтування причинам соціально-економічних диспропорцій регіонів і методам їхнього регулювання з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
2. Голиков А. П. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст : учеб. пос. / А. П. Голиков, Н. А. Казакова, Ю. Г. Прав. – Х. : Экограф, 2009. – 240 с.

Латинін Микола Анатолійович

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЮ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ: СУТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ

Необхідність провадження державою ефективної інвестиційної політики зумовлюється ускладненням соціально-інституційної структури суспільства та її винятковою роллю у забезпеченні нормального перебігу соціально-економічних процесів, яка пов'язується з тим, що державна інвестиційна політика виступає чинником цілеспрямованого проведення модернізації виробництва, забезпечуючи зростання валового внутрішнього продукту і обсягів виробництва, фактором соціальної стабілізації, забезпечуючи зайнятість населення, чинником підтримки рівноважного стану національної економіки; гнучка система інвестиційних цілей, завдань та механізмів їх реалізації, встановлених з урахуванням як потреб сьогодення, так і перспектив соціально-економічного розвитку у майбутньому, дозволяє державі, з одного боку, реалізувати свої функції у сфері сприяння економічному зростанню, а, з іншого – здійснити продуктивну координацію роботи державних і недержавних структур щодо забезпечення ефективності виробництва та формування необхідної якості соціального середовища [1].

Державна інвестиційна політика – це складова економічної політики держави, що здійснюється у вигляді визначення обсягів та структури інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів.

Згідно з Господарським кодексом України, державна інвестиційна політика спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-

галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним [2].

Факторами, що впливають на інвестиційну політику держави, є: рівень розвитку економіки в цілому; структура економіки та завдання щодо її удосконалення; стан основних виробничих фондів, ефективність їх використання; рівень науково-технічного розвитку країни; фінансові можливості, тип та ефективність державного управління; ступінь розвитку інститутів ринкової інфраструктури.

Управління державною інвестиційною політикою передбачає: прогнозування, планування та програмування розвитку національної економіки, її окремих елементів; формування бюджету, передбачення у ньому обсягів державного фінансування; планування централізованих державних засобів; розміщення держконтрактів і контроль за їх виконанням; визначення умов реалізації інвестиційних проектів та їхню експертизу; проведення інвестиційної діяльності (інвестування бюджетних, позабюджетних та інших коштів, призначених для цих цілей), а також державне регулювання інвестиційної діяльності.

Єдину державну політику у сфері інвестиційної діяльності визначає Верховна Рада України, яка: створює законодавчу базу для сфери інвестиційної діяльності; затверджує пріоритетні напрями інвестиційної діяльності; затверджує у складі Основних напрямів економічного і соціального розвитку держави обсяги державних інвестицій, здійснюваних за рахунок коштів державного бюджету; визначає обсяги асигнувань для фінансової підтримки інвестиційної діяльності в межах Державного бюджету України.

Обласні й районні ради відповідно до їх компетенції затверджують регіональні інвестиційні програми та визначають кошти із своїх бюджетів.

В Україні створено законодавчу базу, що регулює:

- основні елементи інвестиційних відносин;
- інвестиційні відносини професійних суб'єктів інвестиційної діяльності;
- інвестиційні відносини непрофесійних суб'єктів інвестиційної діяльності;
- інвестиційні відносини за участю держави і органів місцевого самоврядування;
- іноземне інвестування в Україні;
- інвестування із України;
- інвестиційну діяльність в окремих галузях економіки України;

- інвестиційну діяльність в спеціальних (вільних) економічних зонах України;
- режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку;
- режими інвестиційної діяльності у рамках технопарків України.

Реалізацію державної політики у сфері інвестиційної діяльності забезпечує Кабінет Міністрів України та інші центральні органи виконавчої влади. Так, проблеми регулювання інвестиційної діяльності та розвитку будівельного комплексу вирішують Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Основою для прийняття рішення про інвестування загальнодержавних бюджетних коштів є: прогнози економічного і соціального розвитку України; схеми розвитку і розміщення продуктивних сил; цільові науково-технічні і комплексні програми; техніко-економічні обґрунтування доцільності таких інвестицій.

Міністерства та відомства конкретизують висновки щодо ризику та обсягів інвестицій за відповідними програмами, напрямками та об'єктами і забезпечують цільове використання державних коштів через виконання завдань державного замовлення (державного контракту) на умовах тендеру.

При цьому всі інвестиційні програми і проекти будівництва, які здійснюються із залученням бюджетних коштів, а також коштів державних підприємств, закладів та організацій, підлягають обов'язковій державній експертизі. Вона виконується комплексно спеціалізованою державною організацією за розпорядженням Кабінету Міністрів України.

До місцевих органів державної влади, які керують державними інвестиціями, відносяться місцеві Ради народних депутатів та місцеві державні адміністрації, їх управління та відділи.

Державні інвестиції фінансуються за рахунок: державного бюджету; прибутків державних підприємств; емісії грошей; випуску внутрішніх державних позик; зовнішніх позик уряду.

Регулювання умов інвестиційної діяльності (вплив на приватні інвестиційні рішення) здійснюється за допомогою макро- та мікроекономічних, інституційних інструментів.

Макроекономічні важелі визначають загальноекономічний клімат інвестицій (ставка облікового процента, рівень інфляції, темпи розвитку, розмір дефіциту державного бюджету, способи

його фінансування, зовнішньоекономічний режим тощо). Мікро-економічні інструменти – це засоби впливу держави на окремі галузі, сфери або окремі складові інвестицій (податкові ставки, норми амортизації, пільгові кредити, гарантії і т. ін.). Інституційні інструменти дають можливість узгодити дії інвесторів і створюють умови для проведення інвестиційної діяльності в найоптимальнішому режимі (макроекономічне прогнозування, планування та програмування, інформаційні системи, а також державні органи інвестиційної політики, об'єднання підприємців тощо).

Метою державного регулювання інвестиційної діяльності є реалізація економічної, науково-технічної і соціальної політики держави, а також створення пільгових умов інвесторам, які здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих напрямках [3].

Згідно із Законом України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

Управління державними інвестиціями включає:

- планування інвестицій;
- визначення умов і виконання конкретних дій щодо інвестування бюджетних і позабюджетних коштів.

Регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою:

- подання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв;
- державних норм і стандартів;
- заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції;
- роздержавлення і приватизація власності;
- визначення умов користування землею, водою і іншими природними ресурсами;
- політики ціноутворення;
- проведення державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва;
- державної реєстрації іноземних інвестицій;
- інших заходів.

Контроль за інвесторами і учасниками інвестиційної діяльності включає:

- контроль за цільовими результатами інвестицій;
- нагляд за діяльністю фінансових закладів;

- введення Державного реєстру фінансових закладів;
- ліцензування діяльності;
- застосування засобів примусових дій у наслідок порушень вимог законодавства;
- прийняття рішення щодо банкрутства або ліквідації учасників інвестиційної діяльності;
- збір статистичної звітності щодо здійснення інвестицій.

Головні завдання управління державною інвестиційною політикою на сучасному етапі розвитку України повинні бути пов'язані з вирішенням таких проблем:

- підвищення інвестиційної привабливості національної економіки;
- відновлення інвестиційного потенціалу та розвиток внутрішніх інвестиційних можливостей країни;
- зміцнення кредитно-фінансового потенціалу інвестиційної діяльності;
- підвищення ефективності інвестиційної діяльності держави й вдосконалювання механізмів її фінансування;
- збільшення інвестиційних коштів за рахунок іноземних інвесторів.

Таким чином, ключову роль у створенні умов для інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання має бути у держави, яка повинна формувати та реалізовувати інвестиційну політику в умовах нестабільності розвитку національної економіки, максимально використовуючи наявний національний ресурсний потенціал для забезпечення довгострокових та короткострокових цілей і завдань соціально-економічного розвитку, а також ефективно залучаючи іноземні інвестиції.

Список використаних джерел:

1. *Гриценко Л. Л.* Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання / Л. Л. Гриценко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – 2012. – Вип. 22 (2) – С. 89–95.

2. Господарський кодекс України : станом на 16.07.2015 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

3. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ : станом на 06.11.2014 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

Статівка Наталія Валеріївна, Кучерява Каріна Якупівна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Динаміка розвитку світу в усіх його сферах висуває перед національними економіками низку викликів соціального, економічного, екологічного характеру. Необхідність адаптуватися до постійно змінюваних умов, креативно підходити до вирішення наявних проблем, швидко приймати рішення й не боятися відповідальності лише загострюватиме з часом потребу підвищення підприємницького духу населення, як одного з основних факторів постіндустріального розвитку суспільства. Підприємницька активність створює середній клас, який забезпечує високий рівень інновацій, сприяє підвищенню рівня життя і стає основою для сталого економічного розвитку країни. Для інноваційного ривка потрібні в масовій кількості люди, що суміщають в собі новаторський професіоналізм у певній трудовій сфері, управлінські якості й економічне мислення, тобто люди, що володіють інноваційною свідомістю.

Розвинений сектор малого підприємництва є однією з причин економічного успіху передових країн світу. За даними Конференції Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90 %. Так, у країнах ЄС суб'єкти малого та середнього підприємництва складають 99,8 %, ними створюється більше половини ВВП, забезпечується робочими місцями понад 70 млн осіб, що становить майже 70 % від усіх робочих місць у приватному секторі. Усвідомлюючи важливість розвитку підприємництва й підвищення підприємницької активності населення зокрема, значні зусилля цими країнами прикладаються у сфері підприємницького навчання [2-3].

У більшості країн-членів ЄС в школах та університетах були запроваджені спеціальні програми для сприяння формуванню та розвитку підприємницьких навичок. Також увага приділяється перепідготовці кадрів та підвищенню їх кваліфікації, враховуючи потреби суб'єктів підприємництва. Програми підготовки кадрів для малого та середнього підприємництва фінансуються декількома програмами ЄС, у тому числі, за рахунок Європейського соціального фонду та програми "Леонардо да Вінчі". У країнах Європи діє мережа навчальних та консультаційних центрів, мета яких на-

дання допомоги суб'єктам підприємництва у розробці їх стратегії в умовах єдиного європейського ринку. В розвинених регіонах функціонують центри підприємництва та інновації, які спрямовані на стимулювання розвитку місцевих підприємств малого та середнього бізнесу та сприянню поширення технологічних інновацій. Таким чином, в ЄС проводиться активне регулювання діяльності суб'єктів підприємництва з використанням форм та методів, що враховують потреби європейської економічної інтеграції [3].

Навчання підприємливості в країнах Південно-Східної Європи носить назву Secel (Південно-Східноєвропейський центр навчання підприємливості) і застосовується в системі освіти з 2009 р. Їх концепція навчання спрямована на підвищення підприємницької грамотності суспільства в цілому, через розвиток індивідуальних якостей особистості і підтримку розвитку підприємливого способу мислення. Реалізується дана програма в школах, вузах та бізнес-асоціаціях [4].

На сьогодні можна виділити два основні підходи у реалізації підприємницького навчання. Перший зорієнтований на розвиток індивідуальних якостей особистості та охоплює велику кількість різних аспектів в своєму навчанні, спрямованих на розвиток даних якостей. За другим основну увагу приділено розвитку знань вже керівних підприємствами осіб і питань підтримки розвитку цих підприємств, вибудовування будь-якої моделі керівництва. Наголос робиться на освоєнні теоретичних знань з управління бізнесом [1].

В Україні важливість підтримки підприємництва визнано на державному рівні. Зокрема названий пріоритет знайшов відображення у Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року та інших нормативно-правових документах [5].

За показниками кількості, зайнятості та обсягу реалізованої продукції малі й середні підприємства займають значне місце в економіці України. У 2015 році в Україні налічувалось лише 423 великих підприємства (або 0,02 % загальної кількості суб'єктів господарювання). Решта суб'єктів – це малі й середні підприємства, в тому числі 15510 суб'єктів середнього підприємництва, 1,96 млн суб'єктів малого підприємництва. В малих та середніх підприємствах у 2015 р. було зайнято 6,5 млн осіб, що складає 79,1 % від загальної кількості зайнятих. Водночас вони згенерували 59,0 % загальної доданої вартості за витратами виробництва по суб'єктах господарювання [6]. Проте питання розвитку підприємницької активності населення лишається одним з найменш розроблених аспектів державного регулювання підприємництва. Одним із перспективних напрямів у рамках досліджуваної проблематики є роз-

робка програм розвитку підприємницьких навичок за естонською моделлю. Ідеї підприємливого навчання Естонії, Латвії, Фінляндії і Швеції виходять з Шотландської навчальної системи, освітня програма якої спирається на 5 R: Responsibility (відповідальність), Real (справжнє), Roles (ролі), Relevance (релевантність), Reflection (віддзеркалення). Метою програми є формування заповзятливої життєвої позиції у людини, починаючи з дитячого садка.

Впровадження подібних програм підприємницького навчання дозволить поступово перейти від традиційної моделі інвестицій у навички (модель квот та грантів) до моделі залучення (зв'язок із бізнесом та інвестиції в людей). Відтак навчання підприємницьким навичкам та закладення основ культури підприємництва повинні бути в основі навчальних програм для всієї структури освіти в Україні.

Список використаних джерел:

1. *Чистоделова А.* Развитие предпринимчивости детей дошкольного возраста [Электронный ресурс] / А. Чистоделова. – Н., 2014. – Режим доступа : <http://dspace.ut.ee/>.

2. *Уманець Т. В.* Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- і макрорівень : монографія / Т. В. Уманець, Ю. О. Ольвінська, О. В. Лучакова. – Донецьк : “ВІК”, 2010. – 250 с.

3. *Ольвінська Ю. О.* Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу [Електронний ресурс] / Ю. О. Ольвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток : наук. видання Академії муніципального управління. – 2015. – № 2. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua>.

4. *Хедер Э.* Обучение предпринимчивости в странах Юго-Восточной Европы. 2013. [Электронный ресурс] / Э. Хедер. – Режим доступа : <http://www.etf.europa.eu>.

5. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020” / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.

6. Пояснювальна записка до Проекту розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року” / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.

Idris Oluwaseyidayo Israel

SYSTEMATIC ANALYSIS OF UKRAINE'S HEALTH FINANCING SYSTEM TO ACHIEVE HEALTH EQUITY

One of the characteristics of the Ukrainian healthcare system is inadequate public sector financing and high levels of informal payments. Health expenditure has therefore become a significant poverty risk factor. In an attempt to address this situation, several new sources of financing have been proposed: a payroll tax, official user fees, and voluntary health insurance. Coupled with this, it is contemplated that government derived revenues would be used to finance a “base program”, or minimum guaranteed level of services, which would be offered free of charge. User fees and voluntary insurance would be used to finance services that exceed the basic quality standard of the base program, and state and local budgets would finance “targeted health programs”.

Ukraine since its independence in the year 1991 from the Soviet Union, alternating governments desired and failed to conquer funding flaws and system modelling to satisfy the urgency and needs of the citizens' health. On the contrary, identifies with Semashko model known for an enormous portion of total health expenditure paid out of pocket (42.3 % in 2012); Still, there is no agenda on quality outcome improvement. The pursuit of universal health care coverage needs to be informed by an understanding of how equitable the current health financing arrangements are. The financing mechanism is equitable if: (i) The burden of health care payments is distributed in line with ability to pay. (ii) The benefits from healthcare spending are distributed according to need for health services. A major constraint in addressing these challenges is a restrictive clause (Article 49) within the Constitution which guarantees every individual, free of charge, the right to medical treatment, and also stipulates that the existing network of medical institutions shall not be reduced. Reducing health inequities is important because health is a fundamental human right and its progressive realization will eliminate inequalities that result from differences in health status (such as disease or disability) in the opportunity to enjoy life and pursue one's life plans.

A number of research highlights the financing, insurance and equity in Ukraine's healthcare in the works of scholars such as Pavliuk K. V., & Stepanova, O. V. (2014), Terovanesov, A. M. (2013), Kongstvedt, P. (2015), Morrissey, M. (2013), Fedenko, S. M. (2013), Nataliia Pasko, Lekhan V. N. and many more.

This study represents the first attempt to quantify financing and benefit incidence for the entire health system of Kharkiv. Benefit and financing incidence analyses can be very useful tools for assessing health system performance.

This study will assist policy-makers in Kharkiv to develop and effectively implement health care reforms to improve the equity of financing and provisions of health care services.

Local collaborators will develop their skills to undertake further equity and health financing analyses in the region so that gains in capacity building may be multiplied over time.

Research questions

The study will address 3 key questions:

1. How is the burden for financing the health system in Kharkov distributed across socioeconomic groups?
2. How are the benefits from the health system, measured in terms of health care use, distributed across socioeconomic groups?
3. What are the complex range of socio-economic, cultural, and demographic factors that may influence health spending and the utilization of health services in Kharkov?

Methodology

This multidisciplinary PhD study will use a mix of quantitative and qualitative methods.

Financial Incidence Analysis (FIA) will be used to measure the burden of health financing across different socio-economic groups. FIA assesses which socio-economic groups bear the burden of different aspects of health care financing.

Benefit Incidence Analysis (BIA) will be used to assess who (in terms of socio-economic groups) receive what benefit from using health services. BIA provides a picture of whether a benefit distribution is currently pro-rich or pro-poor based on different indicators of the relative need for health care.

Qualitative methods including in-depth interviews and focus group discussions will be used to explore the factors that influence health care spending and utilization of different health services across socio-economic groups.

Conclusion

Many reforms are taking place in Ukraine within the framework of the European integration. Modernization of the health care system is one of them. In Europe, medical insurance possesses are one of the most significant elements of the insurance market along with car and property insur-

ance. In regards, the development of the Ukrainian voluntary health insurance system is obstructed by several major objective and subjective factors which is a major factor to the disparity in Ukraine's population health.

Reference:

1. *Bloom D. E.* Health and Economic growth: Reconciling the Micro and Macro Evidence. / D. E. Bloom, D. Canning, J. Sevilla // Center on Democracy, Development, and The Rule of Law – Stanford Institute on International Studies – Working Paper No. 42. – P 2-3. – Available at : http://iis-db.stanford.edu/pubs/20924/BloomCanning_42.pdf.
2. World Bank. Ukraine Economic Update // World Bank 2014a- Kyiv.
3. *Lekhan V. N.* Voluntary Health Insurance in Europe Country case study: Ukraine / V. N. Lekhan, S. Thompson, S. Merkur, A. Sagan // WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies – Copenhagen Edition – 2015.
4. *Lekhan V. N.* Key strategies for further development of the health care sector in Ukraine. / V. N. Lekhan, V. M. Rudyi // Joint report. – Kyiv : Rayevsky Scientific Publishers – 2007 ed.
5. *Fedenko S. M.* (2013). Funding of the cluster model of health care system, *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 5-6(2), 44-47 Retrieved from http://soskin.info/en/ea/2013/5-6/contents_40.html (in Ukr).

Клименко Наталія Григорівна

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ЩОДО ІНВЕСТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ТА ЇЇ “СОЦІАЛЬНОЇ” СКЛАДОВОЇ

Розвиток економіки України знаходиться у прямій залежності від обсягів інвестицій і ефективності їх використання. Досягнення пріоритетів соціально-економічного розвитку і необхідних темпів економічного росту повинні підкріплюватися відповідними інвестиційними можливостями. Реалізувати інвестиційну політику держави можливо тільки при наявності дійової системи державного регулювання.

Першочерговими завданнями державного регулювання інвестиційної діяльності є визначення обсягів інвестицій, джерел і пріоритетів їх вкладення у визначені галузі чи в економіку регіонів країни. Нові умови господарювання вносять корективи в уже діючі механізми залучення інвестицій і вимагають розробки принци-

пово нових підходів. При цьому збільшується економічна та адміністративна відповідальність за результати прийнятих рішень і ефективне використання інвестиційних ресурсів, модернізується законодавча регламентація інвестиційних процесів.

Аналіз проблем державного впливу на інвестиційну діяльність є одним із найбільш продуктивних в економічній теорії. Теоретико-методологічні засади інвестиційного процесу досліджували зарубіжні вчені: Р. Гільфердінг, Дж. Кейнс, П. Самуельсон, А. Сміт, У. Шарп, Й. Шумпетер. Серед учених, які досліджують інвестиційний процес на державному та глобальному рівнях, варто згадати І. О. Бланка, П. І. Гайдуцького, М. В. Гамана, Н. П. Гончарову, А. А. Пересаду, А. М. Поручника, Н. О. Татаренку, А. С. Філіпенку, А. О. Дегтяря, М. А. Латиніна та ін.

В Україні проблеми інвестиційного розвитку досліджуються стосовно закономірностей і механізмів самоорганізації процесу вкладання капіталу в умовах ринку, зокрема інвестиційна діяльність розглядається як об'єкт державного регулювання. Не досить повним є визначення теоретичних понять і категорій, які характеризують інвестиційний процес і його складові, співвідношення державних та ринкових механізмів впливу в умовах процесів глобалізації. Малодослідженим залишається коло питань, пов'язаних із формуванням системи державного управління інвестиційним процесом, розробкою форм, методів і механізмів виходу економіки із кризи.

Проблемам інвестиційної діяльності приділяли увагу видатні економісти на протязі останніх п'яти століть [1; 6]. У XV-XVI ст. меркантилісти вперше окреслили основну проблематику теорії інвестування, при цьому ототожнюючи гроші й капітал. В основу цієї політики було покладено принципи, що сформульовані Томасом Маном, Девідом Юмом та Джоном Локком. Вони ґрунтуються на тому, що імпорт капіталу у формі іноземних інвестицій або експорт капіталу й отримання прибутків мають позитивний вплив на зростання виробництва взагалі та товарного експорту зокрема.

Погляди меркантилістів на управління інвестиційною діяльністю мають рацію і в умовах сьогодення, адже низький позичковий відсоток, помірні інфляція та протекціонізм створюють необхідні умови для збільшення доходів населення, а це, у свою чергу, забезпечує нагромадження заощаджень-інвестицій [5].

Відомий економіст В. Петті (1623–1687) вважав, що джерелом інвестицій є прибуток, який залежить від величини заробітної плати та розмірів ренти. Лише високі прибутки, на його думку, дозволя-

ють власникам розширювати виробництво, підвищувати продуктивність праці та забезпечувати конкурентоспроможність товарів на зовнішніх ринках. Отже, основним джерелом інвестицій, з точки зору В. Петті, є доходи від виробництва, а не від торгівлі [8].

Подальший розвиток ідеї інвестування досліджується у працях представників класичної економічної теорії А. Сміта та Д. Рікардо [5]. Зокрема, Адам Сміт (1723–1790) економічною передумовою для збагачення суспільства вважає не просто наявність грошей, а наявність капіталів. Сприяння економічному розвитку він розуміє як часткове втручання держави в економічні процеси, в тому числі, і з метою обмеження непродуктивного споживання, яке гальмує інвестування [1; 7].

Інший відомий мислитель Давід Рікардо (1772–1823) у своїй фундаментальній праці “Начала політичної економії і оподаткування” дає власне тлумачення поняттю інвестування капіталу в контексті теоретичного вирішення нагальних проблем розвитку виробництва. Таким чином, А.Сміт і Д. Рікардо започаткували не лише класичну школу в економічній теорії, яка здійснила значний вплив на розвиток “економічної” практики, а й заклали теоретичні основи для осмислення процесу інвестування в ринковому середовищі. В подальшому, класична економічна доктрина отримала розвиток у працях “економістів нової хвилі” – Ж.-Б. Сея, Т. Р. Мальтуса, Н. У. Сеніора, Ф. Бастіа, Д. С. Мілля, які також звертають увагу на проблеми обміну та розподілу, нарощуючи обґрунтування щодо залежності розвитку виробництва від платоспроможності споживачів [2; 4; 5].

По-своєму загострює цю проблему інвестиційна теорія Г. Ч. Кері (1793–1879), який наполягає на тому, що політику держави треба будувати виключно на засадах захисту національних інтересів. Суттєвою складовою його теорії є обґрунтування цілеспрямованого законодавства, що підпорядковується ідеї залучення інвестицій, за чотирма напрямками: 1) у промисловість; 2) у створення відповідної інфраструктури з можливістю її постійного розвитку й належної прибутковості; 3) у запобігання імпорту промислових товарів і, нарешті, (4) у формування суспільної підприємницької ідеології.

Завдяки новим так званим маржинальним підходам, у другій половині XIX ст. значно розширюються межі аналізу інвестиційних процесів, відтак, певним чином уточнюється економічна інвестиційна модель. Гостро актуалізується питання свідомого регулювання розподілу інвестицій між матеріальними факторами виробництва та працею, а також проблема доцільності інвестування

виробництва, що базується на використанні обмежених ресурсів. Йдеться, зокрема, про теорію маржинальних ставок. Талановитими маржиналістами без перебільшення, вважаються С. Джевонс, Ф. фон Візер, Е. Бем-Баверк, Дж. Кларк, А. Маршалл [1; 3; 5].

Не можна не помітити того факту, що економічна наука плідно розвивається не тільки в Європі, а й в США. Об'єктивними причинами цього були демократичні трансформації на шляху до створення Сполучених Штатів Америки як незалежної держави. Не випадково, інвестиційна теорія першої половини ХІХ ст. у цій країні відрізнялася від європейської основними підходами стосовно визначення ролі держави в суспільному розвитку.

Не можна обійти поза увагою точку зору щодо стабілізації економіки США через регулювання інвестиційного циклу за допомогою виваженої кредитно-грошової політики. Її захищає в 20-х рр. минулого століття І. Фішер (1867–1947) разом з групою однодумців. Він будує інвестиційну модель економіки, саморегулювання якої здійснюється за допомогою “норми доходу понад витрати і ставки проценту”. Основним внеском в теорію інвестування є “ефект Фішера”, що дозволяє прогнозувати темпи інфляції та наслідки інвестування на процес експорту-імпорту капіталу [9].

Отже, будь-яке втручання держави в економіку має відбуватися таким чином, щоб не позбавляти ринок його звичайних, “природних” функцій, тобто й за умов державного регулювання економіка повинна залишатися ринковою.

Відтак, головною проблемою тут є з'ясування оптимального співвідношення між природними економічними процесами і державним управлінням, адже, як не дивно, в різних країнах воно є різним, мінливим, хоч загальна тенденція до посилення державного втручання і нормативно-правового регулювання чітко окреслюється у сучасному світі. Можна наважитись на думку, що більшості сучасних країн баланс між об'єктивними економічними процесами і суб'єктивною діяльністю держави встановлюється методом проб і помилок, зокрема, “припливами” і “відпливами” то лібералізму, то державного протекціонізму. Сподіваємось, що в недалекому майбутньому економічна наука в парі з наукою державного управління вирішить цю проблему.

Список використаних джерел:

1. *Блауг М.* Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – М. : Дело ЛТД, 1994.

2. *Бодров В. Г.* “Лібералізм економічний”, “Неолібералізм”, “Ордолібералізм”, “План Маршалла” та ін. / В. Г. Бодров // Економічна енциклопедія : у 3-х т. ; відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Вид. центр “Академія”, 2000. – Т. 2.

3. *Гриньова В. М.* Проблеми розвитку інвестиційної діяльності / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда. – Х. : ХДЕУ, 2002.

4. *Дроздов В. В.* Франсуа Кенэ (французкий економіст XVIII в.) / В. В. Дроздов. – М. : Економіка, 1998.

5. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Вид. центр “Академія”, 2000.

6. *Кейнс Дж. М.* Избранные произведения / Дж. М. Кейнс ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1993.

7. *Мельник А. Ф.* Державне управління : навч. посіб. / Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. ; за ред. Мельник А.Ф. – К. : Знання – Пресс, 2003.

8. *Петти В.* Трактат о налогах и сборах. Verbum Sapienti – слово мудрым: Разное о деньгах / В. Петти. – М. : “Ось-89”, 1997.

9. *Портер М.* Стратегія конкуренції / М. Портер ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільзький. – К. : Основи, 1998.

Крамарева Ольга Сергіївна

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ

Зовнішньополітичний курс України на євроінтеграцію нерозривно пов'язаний з необхідністю трансформації державного устрою, зокрема зі здійсненням децентралізації, що передбачає розширення прав і повноважень місцевих органів влади з метою підвищення ефективності державного управління регіональним розвитком та максимальної реалізації місцевих інтересів. Децентралізація сприяє адаптації регіонів до сучасних умов соціально-економічного розвитку, подоланню суперечностей між різними рівнями влади, наданню якісних публічних послуг громадянам країни незалежно від місця їх проживання. Вона збільшує можливості регіонів щодо отримання міжнародної матеріально-технічної допомоги та залучення іноземних інвесторів, що покращить умови для розвитку підприємництва та зайнятості на конкретних територіях.

Невід'ємною складовою децентралізації є децентралізація бюджетів різного рівня, яка стає підґрунтям для стабільного розвитку регіонів і необхідна для вирішення їх власних завдань і нагальних питань місцевого значення. Бюджетна децентралізація повинна базуватися на такій організації відносин між центром, регіонами та територіальними громадами, яка заснована на чіткому розподілі сфер відповідальності і в той же час на партнерстві між ними задля максимально забезпечення кожної людини державними ті місцевими послугами та благами.

Модель організації взаємовідносин між центром і регіонами зумовлена, як правило, історією виникнення держави. Для країн, які утворювалися шляхом добровільного об'єднання (Англія, Нідерланди) характерна модель партнерства, в якій місцева влада має досвід і володіє механізмами досягнення інтересів свої мешканців. У країнах, де панувала адміністративно-командна економіка, усі соціально-економічні функції були зосереджені у центрі. Саме центр приймав і контролював усі економічні рішення, був гарантом стабільності, а функції місцевої влади часто дублювали функції держави, мали формальний характер, були дуже обмежуваними. Тому податки та збори, крім місцевих, зосереджувалися у центрі, а потім перерозподілялися за регіонами в ручному режимі.

Бюджетна децентралізація передбачає, що значна кількість податків та зборів повинна передаватися у регіони, а до центру будуть спрямуватися лише ті податкові надходження, які забезпечують виконання функцій держави. Такий розподіл податків між бюджетами різного рівня сприятиме збалансованості державного бюджету та підвищенню ефективності використання бюджетних коштів усіх рівнів.

Фінансова децентралізація в Україні забезпечила зростання місцевих бюджетів: 2015 р. – 120,5 млрд грн, 2016 р. – 149,1 млрд грн, 2017 р. – 183,6 млрд грн. У 2017 р. додаткові кошти (23,1 %) очікуються одержати від збільшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб в результаті підвищення мінімальної зарплати. Крім того, планується зростання надходжень від місцевого акцизу – більше ніж на 2 млрд грн [1].

Державний фонд регіонального розвитку у 2017 р. збільшено у 2,3 рази у порівнянні з 2016 р., він складає 9 млрд грн. Ці кошти держава спрямовує на підтримку місцевих бюджетів для реалізації проектів регіонального розвитку і інвестиційних програм. Бюджетом 2017 р. затверджені обсяги трансфертів для 1046 місцевих бю-

джетів, з них для 367 об'єднаних територіальних громад передбачено освітню та медичну субвенції, базову дотацію та додаткову дотацію на з утримання закладів освіти та охорони здоров'я – загалом 8,9 млрд грн. Крім того, цим бюджетам надаватиметься державна підтримка в розмірі 1,5 млрд грн на формування інфраструктури громади, що сприятиме наданню якісних послуг населенню [2].

Отже, місцеві бюджети зараз значно збільшені, та органи місцевої влади мають право самостійно їх формувати та використовувати. Проте у структурі видатків місцевих бюджетів більше 60 % складають витрати на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення населення, які покриваються державними субвенціями, тобто центр продовжує впливати і контролювати виконання місцевих бюджетів. Про це також свідчить те, що у доходах місцевих бюджетів частка субвенцій у 2014 р. складала 28,5 %, а у 2015 р. сягнула 56,6 %, а частка державних трансфертів залишається основним джерелом надходжень (52-59 %). У країнах ЄС частка власних доходів в структурі місцевих бюджетів збільшується (Естонія – 62 %, Чехія – 73 %), частка трансфертів з державного бюджету зменшується (не перевищує 50 %) [4]. В Україні у 2017 р. із держбюджету місцевим бюджетам будуть надані дотації у 3,3 рази більші, ніж у 2016 р., з них: базова дотація для вирівнювання місцевих бюджетів за доходами, стабілізаційна дотація для покриття можливих фактичних диспропорцій при запровадженні нової моделі взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами; додаткова дотація на фінансування переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я, дотації на: забезпечення утримання соціальної інфраструктури міста Славутича та на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок наданих державою податкових пільг зі сплати земельного податку суб'єктам космічної діяльності. Передбачені також державні субвенції (освітня та медична), що на 9,5 % більші, ніж у 2016 р. [5]. Отже, залежність місцевих бюджетів від держбюджету зростає, що свідчить про збільшення впливу органів центральної влади на місцеве самоврядування.

Однак у держбюджеті не забезпечено стовідсоткове фінансування делегованих місцевому самоврядуванню повноважень. Так, зі складу освітньої та медичної субвенцій виключені видатки на комунальні послуги та енергоносії. Освітня субвенція передбачена лише на зарплату педагогам, кількість яких складає 75 % працівників закладів освіти на місцевому рівні.

Бюджетна децентралізація висвітлила необхідність вирішення проблеми чіткого розмежування повноважень та відповідальності місцевих і центральних органів влади, відповідно до яких повинні встановлюватися доходи та витрати місцевих бюджетів в залежності до обсягу власних та делегованих повноважень. Регіональні бюджети потребують обґрунтованого фінансового забезпечення делегованих державою повноважень на основі об'єктивно встановлених видатків місцевих бюджетів, визначення міжбюджетних трансфертів вирівнювання, дотацій та субвенцій.

Урегульованість процедур делегування державних повноважень до виконання місцевим бюджетам, забезпечення відповідності їх доходів повноваженням сприятиме оптимізації бюджетів усіх рівнів та збалансованості бюджетної системи країни.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація – пріоритет державного бюджету України у 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : budget2017.info/pages/decentralization.

2. Децентралізація триває. Бюджет 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : reforms.in.ua/ua/.../decentralizaciya-tryvaye-byudzhet-2017.

3. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/articles/1021/.

4. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ “Ін.-т екон. та прогноз. НАН України”. – К., 2016. – 70 с.

5. Держбюджет 2017: ризики для місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [nbuvip.gov.ua / id = 2502](http://nbuvip.gov.ua/id=2502) : [derzhbyudzhet](http://derzhbyudzhet.gov.ua).

Круглов Віталій Вікторович

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Сучасний розвиток держави тяжіє до всебічного впровадження інформаційних технологій, спрямованих на вдосконалення функціонування системи органів державної влади та управлінських можливостей у цілому. Створення прозорості роботи публічних

органів, покращення комунікаційної взаємодії суб'єктів та об'єктів управлінської діяльності, розширення функціональних можливостей державних органів у наданні адміністративних послуг вимагає трансформації діяльності публічної влади. Зазначені завдання лягли в основу сучасного підходу в державному управлінні, що отримало назву “е-урядування” (електронне урядування).

В Україні електронне урядування формується шляхом впровадження відповідної державної політики. Законодавство, яке регулює сферу розвитку електронного урядування, поступово збільшує правове поле впливу на органи державної влади та нормалізує відповідні відносини.

Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” визначила електронне урядування пріоритетним напрямом [1]. Упровадження системи електронного урядування з метою підвищення ефективності діяльності місцевих держадміністрацій заплановано Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року [2].

В системі органів виконавчої влади повноваження центрального органу, який реалізує державну політику у сферах електронного урядування, формування і розвитку інформаційного суспільства, покладено на Державне агентство з питань електронного урядування України.

Впровадження електронного урядування передбачає подальшу розробку нормативно правових актів; визначення концептуальних засад щодо створення системи “Електронний Уряд”; надання якісних адміністративних послуг фізичним та юридичним особам за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; впровадження мережевих комунікацій та взаємодії органів державної влади та ін.

Особливо актуальним постає питання розвитку системи електронного урядування в органах місцевого самоврядування, враховуючи процеси децентралізації владних повноважень та формування об'єднаних місцевих громад. Значне коло питань щодо отримання адміністративних послуг зміщується на місцевий рівень, а, відповідно, виникає необхідність створення та розвитку електронного урядування в органах місцевого самоврядування.

Сьогоднішній стан реалізації багатьох життєво важливих реформ стримує недостатнє їх фінансування. Враховуючи, що створення системи електронного урядування потребує чималих витрат як на устаткування так і на розробку необхідного програмного забезпечення, існує потреба в залученні недержавних інвестицій для подальшого розвитку як окремих елементів системи е-урядування так і останнє в цілому.

Сучасна світова практика взаємодії держави та суб'єктів підприємницької діяльності у різних сферах діяльності передбачає особливу форму – державно-приватне партнерство (ДПП).

Державно-приватне партнерство можна розглядати як довгострокову угоду між державним та приватним секторами на основі взаємовигідних умов, в процесі чого приватний власник забезпечує управління та операційну діяльність [3]. У процесі реалізації проектів ДПП приватний сектор залучає необхідні фінансові ресурси, управлінські можливості, розподіляє з державою ризики, в результаті органи державної влади мають можливість розвивати інфраструктуру, надавати якісні суспільно важливі послуги.

Державно-приватне партнерство в системі електронного урядування має реалізовуватися в формі правової угоди між суб'єктом підприємницької діяльності та органом державної влади. В межах зазначеної угоди приватний партнер повинен надати необхідну електронну державну послугу на основі інвестиційних ресурсів приватного партнера, розподіливши з державним партнером окремі ризики, пов'язані з наданням відповідних послуг.

Розуміючи необхідність впровадження державно-приватного партнерства у системі е-урядування, Верховна Рада України рекомендувала розробити та розглянути законопроекти щодо особливостей державно-приватного партнерства у сфері електронного урядування [4].

Таким чином, шляхом реалізації проектів державно-приватного партнерства в системі державного урядування можливо залучити додаткові інвестиції приватного власника, що стимулюватиме подальшу розбудову інформаційної та технічної інфраструктури, систем електронної комунікації для кінцевої мети – надання державних послуг.

Державно-приватне партнерство дасть можливість впровадити сучасні технології; знизити витрати на реалізацію проекту (порівняно з використанням лише бюджетних коштів); прискорить реалізацію передбачених державою нових форм надання публічних послуг; забезпечить повномасштабне функціонування електронного уряду.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

3. *Garvin M. J. Assessing the Effectiveness of Infrastructure Public-Private Partnership Programs and Projects / M. J. Garvin, D. Bosso // Public Works Management and Policy.* – 2008. – № 13 (2). – P. 162–178.

4. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України” [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 31.03.2016 р. № 1073-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>.

Луговенко Наталія Вікторівна, Петров Олександр Геннадійович

АУДИТ В УКРАЇНІ: ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

Реформи в Україні йдуть відповідно до напрямів покращення стану соціально-економічного піднесення, але постають питання щодо їх реалізації, одним з напрямків реформи є становлення системи аудиту в Україні. У 2015 р. право на здійснення аудиторської діяльності мали біля 1,5 тис. суб'єктів аудиторської діяльності, чинний сертифікат аудитора мають 2,8 тис. осіб, а загалом в аудиторському бізнесі зайнято понад 8 тис. працівників. Попри всі перешкоди, аудит в Україні розвивався орієнтуючись на європейський досвід. Упродовж більше ніж 20-річної історії розвитку аудиторської діяльності в Україні виникли великі вітчизняні фірми та з'явилися фахівців високого рівня. Всі ці компанії створюють робочі місця та забезпечують надходження податків до державного бюджету [6]. Сам розвиток аудиторської діяльності має вектор, який дозволяє говорити про високий рівень професійної підготовки та можливості надання послуг об'єднаним громадам, які створюються в Україні, виходячи з процесу децентралізації влади.

Наголос робиться, що аудиторська діяльність – підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг [1]. Тобто елемент приватного бізнесу, який має сертифікаційний характер та може ви-

ступати елементом державно-приватного партнерства. Сам по собі аудит виконує перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів країни, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [1].

Аудит входить до економічної категорії фінансовий контроль, так саме, як і державний фінансовий контроль, тим самим відображає перспективи їх взаємодії, як держави та суб'єктів господарювання, що мають право на перевірку фінансової діяльності приватних та комунальних підприємств, які входять до сфери управління об'єднаних громад в Україні. Головною метою діяльності органів державного фінансового контролю в Україні є здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи), за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про державні закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні [3]. Виходячи з наведеного вище, можна зробити спостереження, що завдяки діям влади розширюється діяльність на ринку аудиторських послуг, зменшити навантаження на органи державного фінансового контролю, тим самим підвищується рівень спеціалізації.

Аудиторські фірми, які погодяться займатися питаннями перевірки фінансового стану громад, входять до системи, яку розповсюджує держава, та розкриває напрямки вдосконалення, тобто

державно-приватне партнерство, що будується відповідно до нормативних актів держави, якщо таке рішення приймається державним партнером державно-приватне партнерство може застосовуватися в інших сферах діяльності, крім видів господарської діяльності, які відповідно до закону дозволяється здійснювати виключно державним підприємствам, установам та організаціям. Державно-приватне партнерство застосовується з урахуванням особливостей правового режиму щодо окремих об'єктів та окремих видів діяльності, встановлених законом [2].

Пропонується створити систему взаємодії між державою та аудиторськими фірмами, яка враховувала інтереси обох сторін щодо розподілу повноважень у забезпеченні та побудові заходів, направлених на поліпшення структури проходження та використання бюджетних коштів, відстеження їх використання та надання консультативної допомоги з питань ведення обліку фінансових ресурсів громад. Система за своєю структурою може наближатись до дворівневої банківської, в якій політику та контроль держаних фінансів визначають органи державного фінансового контролю, а аудитори виконують роботу пов'язану з якістю та правильністю використання фінансових потоків громадами.

Децентралізація влади в Україні створює для об'єднаних громад перелік питань, які потребують вирішення. Так важливим стає створення системи, що будується за принципом державно-приватного партнерства в аудиторській діяльності, де держава дозволяє сертифікованим аудиторським фірмам перевірку фінансової звітності громад та їх комунальних підприємств, враховуючи відповідальність як громад, так і аудиторських фірм.

Держава повинна змінити свої ставлення до проведення державного фінансового контролю громад, дозволити разом обирати ту фірму, що проведе аудит та буде нести відповідальність за надані результати міжрегіональним представникам органів державного фінансового контролю (Державної аудиторської служби України).

Внести зміни до Законів України “Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні” та “Про аудиторську діяльність” щодо надання права проведення фінансових перевірок та проведення закупівель громадами за бюджетні кошти аудиторським фірмам.

Державно-приватне партнерство в галузі аудиторської діяльності є важливим елементом, тому потрібно визначити правила поведінки та нормативно прописати обов'язки та права обох сто-

рін. Ведення реєстру аудиторських фірм складається з системи оцінки якості, наданих послуг за визначений період, тобто державні органи мають можливість створити рейтинг аудиторів за регіонами, або загальний, де громади за згодою органів Державної аудиторської служби України визначають особу, яка буде проводити перевірку, та заключають договір на проведення фінансової перевірки. Таким чином відбувається реальна децентралізація влади, оскільки зростає зацікавленість громад в виконанні своїх функцій без фінансових порушень та пошук найкращих варіантів реалізації своїх повноважень.

Список використаних джерел:

1. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.
2. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
3. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/2939-12>.
4. Теорія фінансів : підруч. / П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін. ; за заг. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
5. Фінанси: Курс для фінансистів : навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева. – К., 2008. – 567 с.
6. *Яременко В.* Аудит в Україні: Чому уряд створює нерівні умови конкуренції [Електронний ресурс] / В. Яременко. – Режим доступу : <http://blog.ubr.ua/finansy/audit-v-ukraini-chomu-uriad-stvorue-nerivni-umovi-konkurencii-9781>.

Марчук Ростислав Петрович, Чигирин Ігор Валентинович

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН

Для забезпечення належного процесу інтеграції у структури Європейського Союзу, Україна має реформувати систему державного фінансового контролю шляхом гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС.

На думку фахівців, приведення вітчизняної системи державного фінансового контролю у відповідність до ключових параметрів законодавства ЄС передбачає запровадження істотних змін у підходах, процедурах та механізмах усієї системи [1, с. 35].

Нині країни ЄС мають реформовані системи державного фінансового контролю, які сприяють забезпеченню ефективності управління державними фінансами. Такі системи державного фінансового контролю переважно є схожими, оскільки базуються на єдиних вимогах і принципах Лімської декларації. Ці системи складаються з відповідних підсистем, зокрема, парламентського, адміністративного, відомчого контролю та контролю на рівні території.

Зокрема, І. Іванова вважає, що найбільш адаптованим для України є досвід Нідерландів [1, с. 46-47]. Так, у системі державного фінансового контролю Нідерландів є законодавче регулювання діяльності органів внутрішнього контролю і аудиту. За нормативно-правове та методичне забезпечення діяльності органів внутрішнього контролю і аудиту відповідає міністерство фінансів, воно ж контролює виконання правових приписів посадовими особами цих органів. На міністра фінансів покладено обов'язок здійснювати координацію та нагляд за фінансовим управлінням державними коштами, а також організацію належного аудиту.

Узагальнена схема організації державного фінансового контролю виглядає таким чином: вищий орган державного фінансового контролю підпорядковується парламенту або президенту (уряду) і контролює витрачання коштів державного бюджету; державні контрольно-ревізійні підрозділи міністерств і відомств підпорядковуються як вищому органу державного фінансового контролю, так і відповідному міністерству або відомству та здійснюють контроль за правильністю витрачання державних коштів; податкове відомство контролює надходження коштів до державного бюджету [2].

Ш. Бланкарт стверджує, що апарат управління не є монолітним блоком, який підлягає цілісному контролю з боку держави, а представлений складною ієрархією, тому його дії потрібно контролювати на кожному рівні ієрархії. Для цього створюють різноманітні механізми контролю, серед яких розрізняють насамперед внутрішній і зовнішній контроль. У ході такого контролю перевіряються законність і обґрунтованість управлінських дій при використанні бюджетних коштів нижчими інстанціями, що мають виконувати розпорядження вищих [3].

За умови здійснення тільки внутрішнього адміністративного контролю розвиток бюджетного процесу може відбуватися в іншому напрямі, ніж це встановлено парламентом. Тому у країнах ЄС запроваджено і зовнішній контроль, який здійснюється уповноваженими парламентськими органами. Об'єктом такого контролю є не лише технічні процедури обліку, звітності та оформлення паперів, а й насамперед раціональність, результативність та ефективність [3].

В окремих іноземних країнах парламентський контроль здійснюється не безпосередньо парламентом, а через утворені ним органи. Як правило, такий орган парламентського контролю здійснює вищий нагляд і контроль за публічними фінансами в тому числі за формуванням та використанням бюджетних коштів.

Зазначений орган, відповідно документів INTOSAI [4; 5], зможе об'єктивно та ефективно виконувати покладені на нього завдання лише у тому разі, якщо він незалежний від підконтрольних йому органів та захищений від зовнішнього впливу. Незалежність вищого органу фінансового контролю забезпечується в країнах ЄС Конституцією або відповідними законами.

Незалежність вищого органу фінансового контролю також забезпечується шляхом застосування [2]:

- особливого порядку призначення та відкликання (звільнення) керівника (керівників) вищого органу фінансового контролю – через відповідні парламентські рішення;

- особливого порядку призначення та відкликання (звільнення) інших посадових осіб вищого органу фінансового контролю;

- законодавства, що забезпечує гарантії професійної незалежності посадових осіб вищого органу фінансового контролю у їхній діяльності, обов'язковість виконання їхніх законних вимог та рішень;

- законодавства, що гарантує належне фінансування вищого органу фінансового контролю;

- відповідного методичного забезпечення (зокрема, вищий орган фінансового контролю здійснює діяльність на підставі планів, які він сам розробляє та затверджує, а також, хоча й необов'язково, на основі звернень парламенту та інших вищих органів держави).

Узагальнені результати реформування механізмів парламентського контролю в окремих країнах ЄС [1] свідчать, що у системі державного фінансового контролю країн ЄС вищим є парламентський контроль, який здійснюється як безпосередньо парламентом, так і створюваними ним органами; органи парламентського контролю здійснюють спостереження за формуванням та викорис-

танням бюджетних ресурсів; органи парламентського контролю звітують безпосередньо парламенту.

У країнах Європейського союзу існує чотири основних типи вищих органів фінансового контролю (ВОФК), а саме: 1) суд із судовими функціями; 2) колегіальний орган, який не має судових функцій; 3) незалежний ВОФК, котрий очолює Генеральний контролер-аудитор; 4) ВОФК у складі уряду, який очолює також Генеральний контролер-аудитор [2].

Таким чином, аналіз досвіду зарубіжних держав засвідчує наявність різних підходів до організації органів державного фінансового контролю в цих країнах.

Враховуючи результати дослідження, перспективними на нашу думку є наступні напрями реформування системи державного фінансового контролю України:

– реформування органів державного фінансового контролю із врахуванням єдиних міжнародних стандартів INTOSAI і EUROSAI;

– запровадження єдиних стандартів і процедур проведення державного фінансового контролю і аудиту, прийняття базового законодавчого акта – Закону України “Про державний фінансовий контроль” з чітким розмежуванням повноважень та функцій органів внутрішнього і зовнішнього фінансового контролю і визначенням Рахункової палати органом, відповідальним за розвиток системи державного фінансового контролю України);

– удосконалення законодавства, спрямованого на підтримку професійної незалежності посадових осіб органів державного фінансового контролю;

– вдосконалення методологічного забезпечення діяльності органів державного фінансового контролю, насамперед Рахункової палати (яка донині має лише один стандарт проведення перевірок);

– координація Рахунковою палатою міжнародного співробітництва інших органів внутрішнього державного фінансового контролю України.

Список використаних джерел:

1. *Іванова І.* Державний фінансовий контроль: парадигми розвитку / І. Іванова. – К.: Академвидав, 2010. – 168 с.

2. *Юргелевич С. В.* Система державного фінансового контролю / С. В. Юргелевич // *Фінанси України.* – 2002. – № 4. – С. 138–144.

3. *Бюджетний менеджмент / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова ; за заг. ред. В. Федосова.* – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.

4. International Organization of Supreme Audit Institutions: About us / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intosai.org/about-us.html>.

5. Lima Declaration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intosai.org/documents/intosai/general/declarations-of-lima-and-mexico/lima-declaration.html>.

Barka Zine M.

PUBLIC ADMINISTRATION REFORMS IN THE HIGHER EDUCATION SECTOR: SOME CONSIDERATIONS

Introduction

The public administration reforms from the late 1970s have led to a revolutionary change not only in the way social services are delivered but also in the structures of governance. These reforms based on the application of business management theories and practices in public service administration, are based the New Public Management (NPM).

This article examines the impact of NPM on the delivery of the education service and is organised in three sections. The first section considers the concept and origins of NPM, and examines its main key characteristics. The second part looks at the rationales and causes behind the implementation of the NPM and the third section considers the impact of NPM on higher education.

1. The Concept and Origins of the New Public Management

For its advocates, the new paradigm of NPM is characterized by managerial freedom, market-driven competition, businesslike service delivery, value-for-money, result-based performance, client-orientation, and a pro-market culture.

One of the most influential factors leading to the emergence of NPM has been the historical shift in state ideology since the late 1970s in advanced capitalist nations toward a neo-liberal framework, which rejects the welfare state, opposes a large public sector, doubts government capacity, blames public bureaucracy, believes in private sector superiority, and emphasizes market competition in service delivery. Such an antipublic sector has taken place in major Western countries – especially Australia, Canada, New Zealand, the UK, and the US. At the micro-management

level, the neo-liberal inclination of NPM is reflected in its neomanagement administrative setup based on organizational principles, leadership styles, and corporate experiences borrowed from the business sector.

The NPM model of governance started in the UK, has also been embraced by developing countries in Asia, Africa, and Latin America, and in Eastern Europe. Thus, some scholars mention that during the recent two decades, NPM has increasingly assumed the status of a global model of public sector reforms.

This globalization of NPM has been reinforced by various international actors. More specifically, in advocating and prescribing the NPM-style reforms for developing nations, the most dominant roles have been played by international agencies such as the World Bank, the International Monetary Fund, the World Trade Organization, the Asian Development Bank, the African Development Bank, the Inter-American Development Bank, and the United Nations Development Programme. There are also mega-regional organizations – including the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), North American Free Trade Agreement (NAFTA), European Union (EU), and Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) – which have often functioned as advocates of NPM-style reforms in governance. In addition, various management consultancy firms and experts associated with these international agencies and regional organizations have played critical roles in packaging and selling the principles and techniques of NPM worldwide.

In this regard, the examples include PUMA (Public Management Programme) for the OECD countries, SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management) for Central and Eastern European countries, and the Commonwealth Secretariat (especially Management and Training Services Division) for many developing countries.

2. Rationales and Causes of New Public Management

What are the rationales behind the emergence of NPM and its globalization? The most common official explanations for adopting the NPM model are the weaknesses or failures of traditional state bureaucracy, especially in terms of its monopolistic nature, unmanageable size, managerial inefficiency, public inaccessibility, economic inertia, excessive corruption, and self-serving agenda. Although these allegations against state bureaucracy were always there in the past, the intensity of such anti-bureaucratic rhetoric was significantly increased during the 1980s and 1990s by the market-friendly ruling parties in advanced capitalist nations. The new agenda was to reduce the scope and role of public bureaucracy, transfer resources and services from the public sector to the private sector, and

restructure the public service in the image of business management, because the business sector was believed to be more competitive, productive, efficient, innovative, responsive, and customer-friendly.

In both developed and developing countries, the tarnished image of the public service was reinforced further as most governments began to hold the expansive public sector responsible for causing budget deficits and fiscal crisis, and introduced market-driven policies and structural reforms in line with the NPM model. Various forms of fiscal crisis, allegedly caused by an inefficient public bureaucracy, have been used as one of the most often-cited rationales for adopting NPM as a more efficient model of governance in Western Europe and North America as well as Asia, Africa, and Latin America. Another dominant rationale has been to enhance innovations in the public sector based on NPM principles and techniques such as user-responsiveness, outcome-orientation, and competition in service delivery. These micro-managerial principles and techniques are considered “good practices”, and founded upon the macro-level rhetoric of “good governance” used by governments and donors to justify the adoption of NPM. In the name of “good governance”, the World Bank has prescribed various facets of NPM for developing nations to pursue their public-sector reforms.

3. New Public Management in Reforming Higher Education

The second part of this paper is concerned with the application of NPM principles in education.

During the last decades, all OECD countries have implemented public sector reforms to increase the efficiency and to enhance the effectiveness and performance of public organisations (Pollitt and Bouckaert, 2000). These reforms have also taken place in higher education (HE), to achieve the same objectives (Dobbins, Knill and Vögtle, 2011).

Higher education institutions (HEIs) have during the last decades been subjected to many reforms, encouraged by the emergence of the knowledge society, economic crises, increased competition, and demographic evolutions (Dobbins, Knill and Vögtle, 2011). Within that context, European and other countries have been seeking new ways to steer the HE sector (de Boer and File, 2009). In the context of budgetary restrictions governments have been reducing their expenditure on HE and have increasingly introduced the market as a new coordination mechanism (Middlehurst and Teixeira, 2012). Other management principles such as liberalisation and privatisation have also become part of HE governance in many countries (de Boer, Enders and Jongbloed, 2009; Broucker and De Wit, 2013). One could state that those reform

tendencies aimed to increase the efficiency and the effectiveness of the HE sector in the same way governments have tried to do in other public sector organisations and policy domains. Thus, the principles of NPM have to large extent been introduced in HE in Europe and beyond.

The implementation of the NPM within higher education is characterized in Marginson (2009) by corporatisation reform, growth in student fee-charging, an expansion of the role of private institutions, encouragement of commercial business activity in research, the creation of competition for parcels of government-provided resources, and output modeling. The OECD accentuates leadership principles, incentives, and competition between public sector agencies and private entities to enhance the outcomes and cost efficiency of public services (Hénard and Mitterle, 2006). Bleiklie and Michelsen (2013) stress hierarchisation (leadership and management), budgetary constraints, the formalization of evaluation, and the increased autonomy for institutions. Ferlie et al. (2008) arrive at a list of ten characteristics, including market-based reforms such as the stimulation of competition for students and funding and the encouragement of private sector providers; the development of real prices for student fees and research contracts; the development of audit and checking systems; and vertical steering with stronger and more overt managerialism.

In sum, New Public Management in Higher Education contains a wide range of characteristics, which can be classified under four broad areas:

1. Market-based reforms.
2. Budgetary reforms.
3. Autonomy, accountability and performance.
4. New Management style and new management techniques.

These are the main features of the New Public Management applied to higher education. The university's traditional role as an institution of higher education no longer follows the traditional method of having students on campus. With the use of new delivery systems, e.g. ICT, distance learning has become a major method of learning. Universities also give recognition and accreditation to learning achieved outside the university, including work-based learning, and advanced standing is given for work done elsewhere. In some cases, curricula are customised to suit students' needs.

In the same way that private sector companies create and maintain their public images through professional public relations and publicity, universities and other educational institutions must create and enhance a reputation that the institution and its members present to the outside.

Conclusion

From the end of the 1970s to the 1990s governments around the world were engaged in widespread and sustained reforms of their public administration. These reforms started in the USA and the United Kingdom, where the Republican and Conservative governments that came to power championed free enterprise.

The major driving force behind the reforms was economic stagnation in many countries, economic stagnation, huge national debts, balance of payment problems, high rates of unemployment, underperforming industries, etc. The blame is also on the excessive scope of governments' engagement in business, mediocrity in administrative performance and the lack of accountability, among other things. In addition, there was also new intellectual thinking developing on how public services should be organised and delivered. This was probably because the populace in various countries were now better educated and more sophisticated in their thinking, tastes and demands. Now, the challenge is study how the New Public Management can be introduced and applied with success in other countries with a different economic and political background.

References:

1. *Christopher Pollitt et Geert Bouckaert*. Public management reform, a comparative analysis. – Oxford University Press, 2004. – 345 p.
2. *Michael Dobbin, Christoph Knill, Eva Maria Vögtle*. An analytical framework for the cross-country comparison of higher education governance. – Higher Education. – November 2011. – Volume 62. – Issue 5. – Pp 665–683.
3. *Harry de Boer and Jon file*, (2009), “Higher education governance reforms across Europe”, 2009 ESMU.
4. *Middlehurst, Robin and Pedro, Teixeira*. 2012. “Governance within EHEA: Dynamic trends, common challenges and national particularities”. In *European Higher Education at Crossroads: Between the Bologna Process and National Reform*, edited by Curaj, Adrian, Peter, Scott, Lazăr, Vlăsceanu and Lesley Wilson, Pages, 527-551, Dordrecht, Springer.
5. *de Boer, H., J. Enders and B. Jongbloed* (2009). “Market governance in higher education. The European Higher Education Area: Perspectives on a moving target”. B. M. Kehm, J. Huisman and B. Stensaker. Rotterdam, Sense: 61-78.
6. *Broucker B., De Wit K*. 2013. Liberalisation and Privatisation of Higher Education in Flanders: passing the point of no return. A case study. *European Educational Research Journal*. vol.12 (4), pp. 514-525.

7. *Simon Marginson* (2009), “The knowledge economy and higher education: Rankings and classifications, research metrics and learning outcomes measures as a system for regulating the value of knowledge”, *Higher Education Management and Policy*, Vol. 21/1.

8 *Fabrice Hénard, Alexander Mitterle*, (2006). Governance and quality guidelines in Higher Education, OECD, 2006.

9. *Ivar Bleiklie, Nicoline Frølich, Svein Michelsen*, Structuring perceptions of governance: Transforming Universities in Europe, Paper prepared for the ECPR general conference – Bourdeaux, 5th – 7th September 2013 Panel 141: Governance and Management of Universities.

10. *Ferlie et al.* (2008), The ‘Steering’ of Higher Education Systems: A Public Management Perspective.

Смаглюк Анна Андріївна

ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Якби кимось відслідковувалися “тенденції моди” у світовій економічній думці, то вершини рейтингів популярності, безспірно, займала б проблематика економічного зростання та розвитку. Сьогодні Україна стикається з численними глобальними і внутрішніми викликами, тому необхідно зрозуміти, використовуючи які чинники може в майбутньому економіка розраховувати на економічний зростання і розвиток.

Згідно з моделлю стадій економічного розвитку економіка на першій стадії спирається на фактори виробництва, на другій стадії – на інвестиції, а на третій – на інновації. При цьому перші забезпечують переваги по витратам, інвестиції забезпечують ефективність виробництва, а інновації створюють унікальну вартість. Взагалі, існує велика кількість класифікацій чинників економічного зростання, але будь-яка з них носить умовний характер і відображає складну природу функціонування економіки, багаторівневість її складових. Іншими словами, економіка характеризується тією чи іншою структурою чинників виробництва, які використовуються для отримання певного продукту.

На різних етапах розвитку країни ті чи інші чинники можуть відігравати роль основного двигуна зростання. Однак у більшості випадків економічний розвиток, стимулюють такі чинники, як інновації та технологічні зрушення, які підвищують ефективність

діяльності та створюють нові конкурентні переваги; рівень економічної свободи, який свідчить про наявність ринкової економіки; природно-географічні умови, що формують природні конкурентні переваги; якість підготовки робочої сили [1; 4].

У міжнародних вимірах при спробі пояснити неоднакові темпи економічного зростання різних країн часто посилаються на шумпетерський принцип про важливість інновацій та їх дифузії в процесі економічного розвитку. Відповідно до цього підходу [5], країни відрізняються між собою важливими структурними факторами (технологічними, соціальними та інституційними), які визначають, якою мірою вони здатні імітувати, освоювати і покращувати нові технології.

Іншими словами, якщо для країни – технологічного лідера єдиним джерелом зростання є внутрішнє створення інновацій, то для країни – технологічного послідовника альтернативним двигуном зростання є також потенціал для дифузії інновацій, рівень освоєння якого залежить від певних структурних факторів, що визначає можливості країни.

Розвиток технології тісно пов'язаний з факторами виробництва (капіталом та працею). Так, технологічні зрушення роблять капітал продуктивнішим і породжують стимули для нових інвестицій. Технологія також може матеріалізуватися в нове устаткування, тобто в ті чи інші форми фізичного капіталу, а недостатня увага до людських ресурсів підриває потенційні можливості країни розвиватися через інновації й технологічний прогрес.

У розрізі регіонів України присутній значний розрив за технологічними укладами, що дає змогу констатувати асиметрію технологічного розвитку. Зокрема, для східних регіонів притаманний розвиток галузей третього технологічного укладу, а для західних і центральних – четвертого та п'ятого технологічного укладів.

Існує стійкий зв'язок між економічною свободою та економічним розвитком. Країни зі стабільно високим рейтингом економічної свободи мають і більш високий показник ефекту економічного розвитку. Так, згідно з даними Американського аналітичного центру Heritage Foundation у 2016 р. до країн, у яких спостерігається максимальний ступінь економічної свободи, належать Гонконг (89,8), Сінгапур (88,6), Нова Зеландія (83,7), Швейцарія (81,5), Австралія (81,0), а їх показник ефекту економічного розвитку становить відповідно 36,8 тис. дол., 51,7 тис. дол., 67,0 тис. дол., 79,0 та 32,0 тис. дол. (при середньосвітовому – 10,2 тис. дол.) [2]. Країни з найбільш низьким рівнем економічної сво-

боди мають й низький рівень життя. Вітчизняний рівень економічної свободи складає 48,1 (166 місце зі 180 охоплених даним рейтингом країн), і відносить країну до групи пригнічених країн, таких як наприклад Мозамбік (49,9), Гаїті (49,6), Афганістан (48,9), Туркменістан (47,4), Зімбабве (44,0) та ін. в рейтингу з 158 по 180 місце.

На економічний розвиток країн впливають й природно-географічні чинники. Вчені Гарвардського інституту міжнародного бізнесу встановили, що країни, які не мають виходу до моря, розвиваються повільніше, ніж прибережні держави, а повна відрізаність від моря сповільнює річні темпи розвитку приблизно на 0,7 %; тропічні країни розвиваються на 1,3 % повільніше, ніж країни, розташовані в зоні помірного клімату [1].

На сучасному етапі важливим чинником зростання вважається поліпшення якості людських ресурсів. Освіта, охорона здоров'я, професійна підготовка являють собою інвестиції в людський капітал. Підвищення якості робочої сили, зменшення безробіття, забезпечення зайнятості є важливими складовими розвитку всіх країн.

У нашій країні інтелект і знання (21 місце у рейтингу освіти і людського капіталу [3]) залишаються одним із головних резервів країни, причому єдиним відновлюваним ресурсом, але практично не використовуються, тому що немає внутрішнього попиту на інтелект і нове знання, немає інфраструктури, яка цей попит забезпечить.

Усі розглянуті чинники роблять країни більш схильними до відкритості, сприяють їхньому економічному розвитку і зростанню, при цьому міжнародна торгівля, як доведений емпіричними дослідженнями відомих економістів рушій економічного зростання [4], водночас виступає і похідною від нього.

Підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що серед головних умов виходу на траєкторію економічного розвитку та подолання кризи в Україні є забезпечення конкурентоспроможності української економіки і конкурентоздатності товарів і послуг її виробництва і надання відповідно, підвищення рівня економічної свободи, формування внутрішнього попиту на інтелект і знання та переосмислення значення інноваційної діяльності. Оскільки на сьогодні приріст валового продукту в першій десятці розвинутих країн світу на 75-80 % визначається інноваційною складовою економіки, побудованої на унікальних технологіях. Не враховування, а тим паче не активізація вищенаведених чинників розвитку економіки України на сучасному етапі означає завідомо програшний варіант в забезпеченні бажаних темпів економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Гіл, Чарлз В.Л. Міжнародний бізнес: конкуренція на глобальному ринку / В.Л. Чарлз : Пер. з англ. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 856 с.
2. Індекс економічної свободи у 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/ranking>.
3. Індекс знань (КІ) та індекс економіки знань (КЕІ) у 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://info.worldbank.org/e-tools/kam2/KAM_page5.asp.
4. Рогач О. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підручник / О. Рогач. – К. : Либідь, 2005. – 720 с.
5. Fagerberg, J. Technology, Growth and Unemployment across European Regions / J. Fagerberg, B. Verspagen, M. Caniëls // Regional Studies. 1997. – Vol. 31. – № 5. – P. 457–466.

Ibukunfolu Edema Oreofe

ECONOMIC POLICY OF UKRAINE UNDER DECENTRALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION

The nation of Ukraine over the last five years has experienced quite a number of economic challenges. Despite the fact that some expert analytical forecasts assert that in 2017, Ukraine's international reserve will rise to \$17.3 billion from \$15.5 billion in 2016. However, for Ukraine to achieve its goals set for 2020, certain adjustments must be made to the current systems of administration as well as an inculcation of proven strategies from other nations. The economic policies of Ukraine play a vital role in the state formation and must be included in the decentralization plan.

For quite a while, Ukraine has experienced the backlash of an inefficient administration of its regions, and their concurrent political and financial dependence on Kyiv, weaknesses of local communities, degradation of rural territories, as well as low investment appeal of the regions.

In the recent times, a lot of scientific research has been geared towards decentralization, as the majority of Ukrainians foresee a future in which they are integrated with Europe. Decentralization of responsibilities will be futile unless more money remains at the community level, so fiscal decentralization goes hand in hand with the territorial reform. Before the reform, most taxes as well as major financial deci-

sions were distributed through Kyiv, giving the national authorities an unreasonable leverage over the regions. Now more taxes remain at the local level, enabling amalgamated communities to improve budget planning and to switch to targeted budgeting.

Fiscal decentralization encourages local communities to take charge of their regions and gives them the liberty to make more money, develop specific strategies that are most useful to their regions and to attract investments. Inter-budget equalization provides for equalization on the basis of income rather than expenditures – the more money is earned, the more stays in the community.

Through a system of decentralization, local self-government bodies have the opportunity to gain a wider autonomy in administering their development budgets. As of September 2016, local self-government bodies were able to keep UAH 10 billion in deposits in state banks. These funds can later be used for the implementation of infrastructure projects, attraction of investments, and territory development.

Fiscal decentralization further enables the formation of regional economic policies via community amalgamation, which stipulates financial support of local communities by the state or region. These policies will be managed through a transparent formula, in which funds can be allocated through a Local or Regional development fund on the basis of the population size and not just the production capacity of the region, especially in regions that possess huge deposits of natural resources.

Social development indicators such as education and health initiatives require funding and should be executed through the channel of the local governments. Moreover, there have been significant changes in the organization of local authorities' activity, with best practices of good governance being implemented systemically.

The main problem of the state regional policies of Ukraine is a badly formed system of institutions that are not capable of coordinating the effective state regional policy. This implies that there is an absence of central authority executive figures that can execute regional policies. Certain aspects of the regulation of regional development are dispersed among various ministries and their regional offices, which are part of local authorities.

The main problems that can be highlighted in regional policy in Ukraine at the local level relate to a poorly structured system of public administration with unclear separation of powers and responsibilities between the executive authorities and local governments on a regional scale.

The steps leading towards the implementation of economic policy concerning regions in Ukraine can be based on the criteria as below:

- the integrity of the state and national security;
- integration of Ukraine into the European Union;
- adequate utilization of human and financial resources;
- solving social and ethnic conflicts within regions;
- information and technological development of industry;
- transparency in political decision-making procedures;
- promoting local initiatives and projects;
- increased competitiveness of regions and their access to international markets;
- educational reform programs and trainings for the government, central and local authorities.

The key to ensuring that the economic policies of Ukraine can be effectively orchestrated will be provided by the above-mentioned ideas. The principles of these policies have to be based on democracy, which includes participation of citizens, local communities and regional communities in the matters of the national concern. A decentralized model of administration must not violate the constitutional ideology and should ensure that social agreements follow the principles of subsidiarity – where issues are solved on the level, where they emerge, and the principle of balancing power and responsibility – in which decision-makers are responsible for the decisions to local and state communities.

With the emergence of the formation of systematic regional economic policies through decentralization, a Ukrainian fiscal and budget systems can be formed which will enable individual regions become inclusive in the subjects of national matters. Although the legislative base provides some authority to the local authorities, the on-site experiences proves that the central bodies leave little freedom of command to local governments and self-governments which leads to decreasing influence of those institutions. To significantly improve the economic state of the nation, decentralization of government along with actual authority at a local level is paramount.

References:

1. PALGRAVE MACMILLAN. *Advancing Development: Core Themes in Global Economics*. 2007. Edited by George Mavrotas and Anthony Shorrocks. in association with the United Nations University – World Institute for Development Economics Research. United Nations University. 803 p. ISBN-13: 978-0-230-01902-7.

2. BUZGALIN, ALEXANDER V. 2011. V poiskakh budushchego Rosii: “Economica dlya cheloveka” ili Strategiya operezhayushchego razvitiya – III [In search of the future of Russia; “Economics for human” or the Strategy of advancing development III]. Vol 16. Rossiyskie modernizatsii: diagnozy I prognozy. Edited by A. V. Buzgalin, R. Krumm. M.: LENAND. Pp. 297-352. ISBN 978-5-9710-0435-6.
3. GLAZEVE S. YU. 2010. Strategia operezhayushchego razvitiya Rosii v usloviyakh globalnogo krizisa: Monografiya [The strategy of advanced development of Russia in the global crisis: Monograph]. Moscow: “Economica”. 287 p. ISBN 978-5-282-03056-3.
4. Blakely EDWARD J. Planning of Local Economic Development / E.J. Blakely, N.L. Green // SAGE Publications, Inc. – 2010. – 464 p.
5. GRITSENKO, ANDRIY. 2012. Globalnyi krizis i formirovanie ekonomiki tsivilizatsiy / V kn.: Ekonomika tsivilizatsii v globalnom izmireniy [The global crisis and the formation of Economy of Civilizations / In book: Economy civilizations on a global scale: monograph]; edited by A. A. Poročovskiy, V.N. Tarasevich. Moscow.: TEIS. Pp. 339-367.
6. NORTH, DOUGLASS. 2010. Ponimanie protsesa ekonomicheskikh izmeneniy [Understanding the process of economic change] [Text]; trans. from English. K. Martynov, H. Edelman. Moscow: Publishing by State University “High School of Economics”. 256 p. (Economic theory). ISBN 978-5-7598-0754-4.
7. MOSKALENKO, OLEKSANDRA. 2012. Vyperedzhaiuchiy ekonomichniy rozvytok u systemi strategichnykh potreb svitovogo suspilstva [Advanced economic development in the system of strategic needs of the world society]. Scientific Notes: collection of scientific papers. Kyiv: Kyiv National Economic University. No. 14. Vol. 1. Pp. 41-48.
8. Dodge W.R. Regional problem solving in the 1990 s: Experimentation with local governance for the 21st Century / W.R. Dodge // National Civic Review 1990. – № 79 (4). – С. 354-366.
9. ZAYTSEV YU. K., SAVCHUK, V. S. 2011. Suchasna politychna ekonomia (problem metodologii doslidzhen): navch. posib. [Modern political economy (problems and institutional field of the subject and research methodology): teach. handbook] / Yu. K. Zaytsev, Kyiv: KNEU. 337 p. ISBN 978-966-483-504-3.
10. The Global Competitiveness Report 2012–2013: Full Data Edition is published by the World Economic Forum within the framework of The Global Benchmarking Network [Electronic recourse] / Klaus Schwab, Xavier Sala-i-Martin etc. Geneva, 2012. Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf. 545 p. ISBN-13: 978-92-95044-35-7.

Марченко Людмила Юріївна

УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ БЮДЖЕТУ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

В умовах сьогодення без ефективної бюджетної політики не можливо подолати наслідки фінансової кризи, забезпечити реалізацію програм довгострокового соціально-економічного розвитку та зростання добробуту населення країни. Метою реалізації сучасної бюджетної політики є здійснення ефективного перерозподілу результатів економічного зростання і використання національного багатства, а також забезпечення фінансової стабільності в державі.

Бюджетна політика, як складова фінансової політики держави, включає розробку напрямів використання бюджету відповідно до реалізації стратегії соціально-економічного розвитку суспільства. Держава здійснює через бюджетну систему реалізацією заходів стратегічного та тактичного характеру бюджетної політики.

Бюджетна політика спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій в економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу [4].

Складовими бюджетної політики є:

- політика у сфері доходів бюджетів (фіскальна політика, політика мобілізації неподаткових надходжень);
- політика у сфері видатків бюджетів (політика кошторисного фінансування, інвестиційно-бюджетна політика, політика бюджетного кредитування, політика бюджетного дотування і субсидювання, політика бюджетного резервування);
- політика у сфері бюджетного регулювання і міжбюджетних відносин (політика надання трансфертів, політика отримання трансфертів);
- політика у сфері бюджетного дефіциту і державного боргу [2].

Розглянемо більш детально одну із складових бюджетної політики, а саме політику у сфері управління видатками бюджету.

Актуалізується це питання тим, що з 2017 р. управління видатками бюджету здійснюється шляхом впровадження програмно-

цільового методу в бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом (обласні, міські, міст обласного значення, районні бюджети та бюджети об'єднаних територіальних громад), відповідно до п. 18 Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [1].

Складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм. Паспорт бюджетної програми визначає мету, завдання, напрями діяльності та результативні показники бюджетної програми, що забезпечує: прозорість бюджетного процесу, чітке визначення цілей і завдань, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти, підвищення рівня контролю за результатами виконання бюджетних програм; здійснення за результатами виконання бюджету оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей та виконання завдань, а також проведення аналізу причин неефективного виконання бюджетних програм; посилення відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів та упорядкування організації його діяльності щодо формування і виконання бюджетних програм; планування бюджету на плановий та наступні два бюджетні періоди – середньострокове бюджетування.

Станом на 01.01.2017 р. загальна кількість місцевих бюджетів складає 10 101, у тому числі обласні, міст обласного значення, районні, об'єднані територіальні громади 998 та 366 об'єднаних територіальних громад. З них перейшли на програмно-цільовий метод 1493 місцевих бюджетів, в тому числі бюджети об'єднаних територіальних громад 358 [5].

Ілюстрацією успішного досвіду реалізації стратегічних програм та впровадження програмно-цільового методу є інформаційна довідка Мурованокуриловецького району Вінницької області. У 2014 р. на виконання бюджетної програми “Бібліотеки” з районного бюджету було спрямовано 652,8 тис. грн. Метою реалізації програми – є забезпечення прав громадян на бібліотечне обслуговування, загальну доступність інформації та культурних

цінностей, що збираються, зберігаються, надаються у тимчасове користування бібліотеками. Завдяки виконанню програми бібліотечний фонд на кінець 2014 р. складав 37,8 тис. примірників на суму 239,1 тис. грн. Протягом року бібліотечний фонд було поповнено на суму 43,2 тис. грн. Кількість читачів за 2014 р. склала 4,3 тис. осіб, а кількість книговидач – 70,1 тис. Порівняно з 2013 р. бібліотечний фонд збільшився на 1,1 тис. примірників, кількість читачів на 2,4 %. Кількість книговидач залишилась на рівні попереднього року [3].

Можна стверджувати, що за допомогою програмно-цільового методу досягається оптимальне використання обмежених ресурсів бюджету з метою максимальної ефективності і якості надання послуг державою, а також інформування громадськості щодо ефективності витрачання бюджетних коштів із зазначенням конкретних результатів.

При цьому необхідно акцентувати на тому, що показники результату діяльності головних розпорядників бюджетних коштів повинні відображати реальні соціально-економічні наслідки реалізації бюджетної політики та ступінь досягнення стратегічних цілей держави у відповідній сфері.

Процес застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі в Україні все ще здійснюється без забезпечення виконання обов'язкових умов, а саме: наявності довгострокової стратегії розвитку України і запровадження стратегічного і середньострокового бюджетного планування. Як наслідок, програмно-цільовий метод використовується лише формально. У зв'язку з цим продовження і поглиблення досліджень процесів застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі є досить актуальним.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : затверджений ВРУ 8 липня 2010 р. № 2456-VI. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. *Бачинський В. В.* Зміст бюджетної політики держави : [Електронний ресурс] / В. В. Бачинський. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/41922.doc.htm.

3. Інноваційні практики: фінансовий менеджмент на місцевому рівні – підсумки 2014 року / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, Т. А. Шаповал та ін.] ; ІБСЕД, Проект “Зміцнення фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження”. – К., 2015. – 32 с.

4. Колобов Ю. В. Словник фінансово- економічних термінів і визначень Державної казначейської служби України / Ю. В. Колобов, С. І. Харченко, Н. І. Сушко. – К. : Знання України, 2012. – 503 с.

5. Публічний звіт Голови Казначейства щодо підсумків діяльності Казначейства у 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/352544>.

Мілева Тамара Семенівна

РОЗШИРЕНЕ ВІДТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ

Сучасні процеси відтворення об'єктивно відображають специфіку нинішнього стану країни. Аналіз сучасного стану аграрного сектору України свідчить про різновекторну динаміку аграрного і сільського розвитку: зростання сільськогосподарського виробництва супроводжується занепадом села. Механізми, спрямовані на узгодження інтересів господарюючих суб'єктів з інтересами місцевого населення, сільських громад, практично залишаються нерозробленими. Як наслідок, техніко-технологічні новації в сільському господарстві не справляють відчутного позитивного впливу на сільське середовище, а нерідко спричиняють погіршення і деградацію його ресурсного потенціалу. На національному рівні ігнорування принципу узгодження інтересів господарюючих суб'єктів з інтересами місцевих громад зокрема і суспільства в цілому призводить до виникнення загроз продовольчій безпеці та самій ресурсній базі розвитку аграрного сектору на засадах розширеного відтворення. Впровадження інтенсивних технологій, яке супроводжується виснажливим використанням природних ресурсів і витісненням з виробництва місцевого населення, свідчить про порушення базових пропорцій відтворювального процесу [1].

Сільський розвиток є суспільним процесом, що відбувається в межах сільських територій. Сільські території виступають як система, полікомпонентна структура яких характеризується тим, що кожний з її елементів входить до певної складової: соціальної, економічної та екологічної. Взаємозалежність складових сільських територій визначає їх розвиток як соціо-еколого-економічний. Це зумовлює необхідність дотримання таких принципів, як сталість процесу розвитку, гармонійність розвитку людини і соціальна спра-

ведливість. Приведення комплексного характеру розвитку сільських територій у відповідність до їх структурної будови, а також його підпорядкування суспільному призначенню цих утворень, в свою чергу вимагають виокремлення завдань для суб'єктів управління: врахування і реалізація загальнодержавних, регіональних, районних інтересів та інтересів сільських територіальних громад; збереження поселенської мережі та її оптимізація; відтворення ресурсного потенціалу; створення сприятливого життєвого та природного середовища; забезпечення сталого розвитку; визначення пріоритетних функцій відповідно до специфіки територій [3].

Вирівнювання пропорцій економічного, соціального та екологічно безпечного розвитку сільських територій, зосередженого на інтересах громади села з метою створення в сільських поселеннях належних умов праці і проживання може забезпечити кластерна організація виробництва. Необхідно формувати територіально-виробничі кластери з високим рівнем спеціалізації і концентрації провідних у регіонах галузей агропромислового виробництва для найповнішого використання природних і просторових переваг сільських територій. Перехід на кластерну організацію комплексного розвитку конкурентоспроможного агропромислового виробництва і соціально-економічного розвитку сільських територій має знайти відображення в аграрній і соціальній політиці держави як перспективне, довгострокове, програмне завдання [2].

Трансформація системи управління розвитком агропромислового виробництва і сільських територій має передбачати зміщення акцентів у діяльності органів державного управління на:

- організаційну роботу з цілеспрямованого формування агропромислових територіально-виробничих міжгосподарських об'єднань з високим рівнем спеціалізації та концентрації галузей агропромислового виробництва для найповнішого використання переваг сільських територій;

- запровадження в практику низових рівнів управління розвитком агропромислового виробництва і сільських територій елементів стратегічного управління на основі середньо- і довгострокового програмування комплексного розвитку агропромислового виробництва і сільських територій;

- розбудову системи міжгосподарського і громадського самоврядування по всій управлінській вертикалі з переданням їм частини державних повноважень управління регіональним розвитком агропромислового виробництва;

– запровадження механізмів державної підтримки інноваційно-інвестиційних проектів місцевих програм розвитку, що реалізуються організованими в самоврядні об'єднання сільгоспвиробниками [4].

Гармонізацію інтересів господарюючих суб'єктів з інтересами місцевого населення, сільських громад у процесі соціоекономічної модернізації аграрного сектора можна забезпечити через:

– запровадження правових, економічних та організаційних механізмів регулювання діяльності агропромислових корпоративних структур, за яких би економічний ефект від масштабу виробництва і рентні надприбутки не вилучалися з села, а спрямовувалися на місцевий розвиток, тоді як порушення агроекологічних вимог загрожувало б суб'єктам господарювання банкрутством;

– підтримку створення й розвитку доступних широкому колу виробників сільськогосподарської продукції місцевих продовольчих ринків, місцевих ринків виробничих і кредитних ресурсів, інформаційних мереж;

– сприяння розвитку сімейних господарств як таких, де найбільше поєднано інтереси господарюючих суб'єктів і членів громад;

– поширення взаємовигідного партнерства вертикально інтегрованих агропродовольчих формувань, сімейних фермерських та особистих селянських господарств для спільного виробництва трудомісткої сільськогосподарської продукції, її подальшої переробки і реалізації;

– підтримку процесів консолідації та кооперування дрібно-варних господарств з метою спільного впровадження ними нових технологій виробництва, пакування, зберігання і формування великих партій товарної продукції та виходу з ними на ринки [1].

Розширене відтворення сільських територій як складової національного багатства передбачає дотримання узгодженості, збалансованості та гармонійності між їх економічною, соціальною та екологічною складовими. Для підтримки сталого розвитку сільських територій необхідно забезпечити законодавче закріплення статусу сільських територій, а також формування інституційного середовища їх розвитку; сприяти розвитку сільської інфраструктури; розробити і реалізувати регіональні і місцеві програми розвитку несільськогосподарських видів економічної діяльності; включати до регіональних програм соціально-економічного та інноваційного розвитку сільських територій програми підтримки аграрних кластерів.

Список використаних джерел:

1. *Бородіна О.* Аграрний розвиток і саморозвиток громад: модернізація через взаємну адаптацію (теоретико-методологічний аспект) / *О. Бородіна, І. Прокопа* // *Економіка України*. – 2014. – № 4. – С. 55–72.
2. *Оскольський В.* Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України / *В. Оскольський* // *Економіка України*. – 2014. – № 11. – С. 4–16.
3. *Павлов О.* Сільський розвиток: об'єктність, просторові межі та суспільне призначення / *О. Павлов* // *Економіка України*. – 2011. – № 8. – С. 78–89.
4. *Присяжнюк М.* Про необхідність і напрями поглиблення аграрної реформи / *М. Присяжнюк, П. Саблук, М. Кропивко* // *Економіка України*. – 2011. – № 6. – С. 4–16.

Павлов Єгор Олегович

БЕЗРОБІТТЯ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ПРОБЛЕМА ТА ВИРІШЕННЯ

Безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великим суспільним лихом. Взагалі експерти Міжнародної організації праці вважають, що найближчими роками в середньому в світі рівень безробіття досягне 10 % і повністю ліквідувати його не зможе жодна країна. Як відомо, після розпаду Радянського Союзу українське суспільство зустрілося з гострою проблемою безробіття, яка вимагала негайного вирішення. Але тогочасний уряд не зміг своєчасно і кваліфіковано вирішити питання, а у сучасності воно набуло небачених форм і розмірів. Для того, щоб досягнути оптимального рівня безробіття (враховуючи сучасні показники) нам потрібно досконало зрозуміти суть безробіття.

Проблемою безробіття займалися такі вчені, як В. Галицький, І. Моцін, М. Папієв, Я. Міклош, Ю. Маршавін. Питанням взаємозв'язку інфляції і безробіття займався А. Філіпс, в подальшому П. Самуельсон та Р. Солоу, які розробили “криву Філіпсона”. Артур Оукен прийшов до висновку, що рівень безробіття знаходиться у визначеній числовій залежності від динаміки внутрішнього валового продукту. Теоретичні узагальнення зводяться до того, що, чим вищий є приріст сукупного попиту, тим вищою є інфляція

та зростання реального продукту, але нижчим є рівень безробіття. Однак ці припущення у майбутньому викликали великий сумнів, тому було висунуто “гіпотезу природного рівня” [1].

Негативні наслідки безробіття такі: 1) соціальні: посилення соціальної напруги; загострення кримінальної ситуації; зростання кількості психічних захворювань; посилення соціальної диференціації; падіння трудової активності; 2) економічні наслідки: скорочення податкових надходжень; зменшення ВВП країни; падіння життєвого рівня, втрата кваліфікації безробітними; зростання витрат на допомогу безробітним; скорочення виробництва.

Розглянемо цю проблему в межах певного регіону, а саме Харківської області: “Рівень безробіття в Харківській області нижчий, ніж у цілому по Україні. Навантаження на одну вакансію – 8 осіб. Цей показник – у п’ятірці країн. Для порівняння: навантаження в Запорізькій області – 28 осіб на одну вакансію, в Черкаській – 22. А рівень працевлаштування безробітних 24,5 % – найвищий в Україні”. Це позитивна динаміка.

“Професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації безробітні в основному проходили за такими професіями: муляр, штукатур, електрогазозварник, водій трамваю, водій тролейбусу, кондитер, фахівець з програмного забезпечення. Саме представники цих професій користуються найбільшим попитом у роботодавців”.

Також гостро потребують кадрів Збройні сили України. У I кварталі 2016 р. в Харківському регіоні 773 особи уклали контракт на військову службу, кожен третій контрактник – з числа безробітних. Так, 200 безробітних вже працевлаштовані, а 81 безробітна особа очікує направлення в учбову частину.

За словами заступника директора Департаменту соціального захисту ХОДА Тетяни Печури, у 2016 р. порівняно з відповідним періодом минулого року вдалось підвищити рівень зайнятості в області, який наразі складає 59,7 %.

“Однак рівень зайнятості осіб із інвалідністю працездатного віку складає 45 %, – відмітила Тетяна Печура. – Оскільки працевлаштування зазначеної категорії громадян має свої особливості, з метою покращення зайнятості таких осіб обласною адміністрацією надано низку пропозицій Кабінету Міністрів України та Мінсоцполітики”.

Як зазначив заступник директора Харківського обласного центру зайнятості Анатолій Тостих, їх служба першочергову увагу приділяє особам, які повною мірою не спроможні конкурувати на

ринку праці. Так, за його даними, у 2016 р. за сприяння служби зайнятості було працевлаштовано 13,8 тис. осіб з числа молоді віком до 35 років, 620 осіб з інвалідністю, 347 демобілізованих учасників АТО, 657 внутрішньо переміщених осіб [3].

Також варто зазначити, що Харківська область єдина в країні використовує механізм надання допомоги по частковому безробіттю з метою запобігання настанню масового вивільнення працівників. “На ці цілі протягом 2016 року 8 підприємств області отримали з Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття майже 2 млн грн”.

Основними причинами безробіття в Харківській області, як за результатами обстеження, так і за адміністративними даними державної служби зайнятості, найчастіше виступають: звільнення за власним бажанням; вивільнення з економічних причин; неможливість знайти роботу після закінчення навчального закладу [4].

Напрями боротьби з безробіттям в регіоні мають забезпечуватися підвищенням конкурентоспроможності робочої сили за рахунок підвищення її якості, а саме: зростання рівня загальної освіти, підвищення кваліфікації, розширення діапазону оволодіння працівниками професій і спеціальностей, розвитку таких необхідних складових відтворення якісної робочої сили, як медицина, культура, спорт. До основних напрямів боротьби з безробіттям слід віднести також постійне вдосконалення соціально-трудових відносин і колективних переговорів. Для України це має велике значення тому, що соціально-трудові відносини поки не мають достатнього розвитку, а потенціал удосконалення колективних переговорів досить значний [5].

Група відомих економістів України Б. Гаврилишин, С. Мочерний, М. Павловський, Ю. Геєць, І. Лукінов та ін., вважають дієвим заходом щодо боротьби з безробіттям активну регіональну політику, передусім державні асигнування на розвиток регіону. Серед опосередкованих важелів впливу мають місце надання податкових пільг і дотацій підприємствам та компаніям за створення робочих місць, компенсації витрат, пов’язаних з пошуком роботи та працевлаштуванням, прямі виплати підприємцям за кожного працевлаштованого, тобто широке впровадження економічно-заохочувальних заходів.

Усе перелічене вимагає постійного вдосконалення діючих законодавчих актів з огляду як на негативний, так і на позитивний вплив глобалізації на розвиток національної економіки і соціальної політики, максимального врахування виникаючих під її впливом тенденцій.

Можна зробити висновок, що регіональна влада має робити більше для того, щоб покращити сучасний стан незайнятого населення. У моделі управління системою зайнятості повинні дістати відображення всі фактори, що впливають на поповнення ринку робочої сили, і мотиви, які формують поведінку населення до працездатного віку, працюючого, працездатного непрацюючого і непрацездатного.

Список використаних джерел:

1. Чурилова О. А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки / О. А. Чурилова // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем европ. Інтеграції : зб. наук. статей : у 2 т. – Х. : Континент, 2008. – № 12. – С. 182–184.
2. Харківська обласна державна адміністрація. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/news/80385>.
3. Слобідський край. – Режим доступу : <http://www.slk.kh.ua/news/suspilstvo/riven-bezrobittya-v-kharkivskij-oblasti-komentar-ekspertiv.html>.
4. <http://www.visti.tv/new.aspx?newsid=37526> Служба Новостей 'Вісті'
5. Кулішов В. В. Мікро – Макро економіка : підручник / В. В. Кулішов. – Львів : “Магнолія 2006”, 2008. – 488 с.

Петров Олександр Геннадійович

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Одним з елементів побудови якісного життя пересічного громадянина є його можливість розібратись в тому, що відбувається навколо нього. У 2015 р. розпочався процес децентралізації влади в Україні, якій почав створювати умови наближення процесів управління та ресурсів до кожної громади. Сам процес децентралізації представляє собою декілька напрямів розбудови, одним з них є податкова політика держави.

Податкова політика являє собою систему заходів, які провадяться урядом країни, щодо розв'язання певних короткострокових та довгострокових завдань, які стоять перед суспільством, за допомогою системи оподаткування країни. До довгострокових завдань належить досягнення економічного зростання, максимального рівня зайнятості населення країни, підвищення рівня його благополуччя. Короткостроковими цілями відносно податкової політики

можуть бути наповнення державного та місцевих бюджетів, досягнення їх збалансованості, стимулювання інвестиційної діяльності тощо [4]. На даному етапі розглядається короткострокові цілі, що пов'язано з вирішенням проблем з місцевими бюджетами, так вони отримали у 2016 р. – 146 млрд грн, то 2017 р. – 170,7 млрд грн на виконання планів соціально-економічного розвитку [2].

Загальна стратегія податкової політики має містити пріоритетні цілі, пов'язані з функціонуванням системи оподаткування, та методи їх досягнення. Більш перспективною є така податкова політика, яка здатна викликати й майбутній ефект, тобто реалізація певних заходів сьогодні дозволить забезпечити в майбутньому реалізацію інших заходів [4].

Податкова політика держави є складовою економічної політики, яка базується на сукупності юридичних актів, що встановлюють види податків, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок їх стягнення та регулювання. Кожна конкретна податкова система є відображенням податкової політики, яка проводиться державою. У податковому кодексі України визначено для громад два місцевих податку, які пов'язані з майном та з єдиним податком.

Децентралізація дала можливість вирішити на місцях ті проблеми, які не вирішувались роками й десятиліттями, заявив Віцепрем'єр-міністр – Міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ Геннадій Зубко у рамках робочої поїздки на Тернопільщину. Сьогодні в руках громад потужні інструменти – місцеві бюджети, які зросли в 3–7 разів, субвенція на соціально-економічний розвиток, субвенція на розвиток інфраструктури об'єднаних територіальних громад, Державний фонд регіонального розвитку. Лише за перший квартал цього року до місцевих бюджетів надійшло 41,6 млрд грн, що майже на 40 % більше, ніж у першому кварталі минулого року. Доходи бюджетів об'єднаних територіальних громад зросли на 700 млн грн, більше ніж на 52 [2].

Надходження власних ресурсів усіх місцевих бюджетів у I кварталі 2017 р. у порівнянні з аналогічним періодом 2016 р.:

– всього – 41,6 млрд грн (зростання на 38 % або на 11,4 млрд грн), зокрема:

– податку на доходи фізичних осіб надійшло 22,7 млрд грн (зростання на 43 % або на 7 млрд грн);

– плати за землю – 6 млрд грн (зростання на 21 % або на 1 млрд грн);

– єдиного податку – 5,5 млрд грн (зростання на 55 % або на 2 млрд грн);

– податку на нерухоме майно – 0,4 млрд грн (зростання на 57%) [3].

Податкова політика держави на сучасному етапі починає приносити результат для громад, але це перехідний період, який ще демонструє зростання місцевих бюджетів, а саме за підтримки державного фонду регіонального розвитку. Самостійність в управлінні можливо досягнути лише за розвиток постійної бази оподаткування, тобто розвитку малого та середнього бізнесу на території громади.

Очікувані зміни набирають обертів, але потрібно довести до ладу законодавчу базу з питань децентралізації, так досі не прийнято Проект Закону України про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади), де в окремих статтях розглядаються взаємопов'язані питання децентралізації влади та податкової політики.

Стаття 142. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є:

- 1) земля, рухоме і нерухоме майно, природні ресурси, інші об'єкти, що є у комунальній власності територіальної громади;
- 2) місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків та інші доходи місцевих бюджетів.

Держава забезпечує сумірність фінансових ресурсів та обсягу повноважень органів місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України.

Зміна компетенції органу місцевого самоврядування здійснюється з одночасними відповідними змінами у розподілі фінансових ресурсів.

Держава компенсує витрати органів місцевого самоврядування, спричинені рішеннями органів державної влади.

Територіальні громади можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби.

Стаття 143. Територіальна громада безпосередньо або через органи місцевого самоврядування громади відповідно до закону:

- 1) управляє майном, що є в комунальній власності;
- 2) затверджує бюджет відповідної громади і контролює його виконання;
- 3) затверджує програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролює їх виконання;
- 4) встановлює місцеві податки і збори;
- 5) забезпечує реалізацію результатів місцевих референдумів;
- 6) утворює, реорганізовує та ліквідує комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснює контроль за їх діяльністю;

7) вирішує інші питання місцевого значення, віднесені законом до її компетенції [5].

Громади отримують додаткові кошти від Державного фонду регіонального розвитку на вирішення інфраструктурних проблем, але виникає питання коли закінчиться процес об'єднання громад, то почнеться нова сторінка, де держава може лише сформувавши податкову політику, а місцевому самоврядуванню прийдеться будувати стратегію свого наповнення бюджету на виконання прийнятих програм. Важливо з'ясувати, що і як з'єднати у правовому полі, за для вирішення цих питань, оскільки сьогодні лише діалог у рамках децентралізації влади та стратегії податкової політики на місцевому рівні відбивають розвиток малого та середнього бізнесу, які стають головними платниками податків для громад.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/5082>.
3. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/5117>.
4. Податкова система і податкова політика держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib-net.com/content/9406_Podatkova_sistema_i_podatkova_politika_derjavi.html.
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.

Сікало Максим Володимирович

РИНОК ЗЕРНА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Значення ринку зерна для України важко переоцінити, адже від нього, без перебільшення, залежить рівень життя населення. Його розвиток в умовах децентралізації влади та управління має велике значення для економічного і соціального розвитку

суспільства і є однією з найважливіших передумов економічного зростання і забезпечення добробуту як окремих регіонів, так і країни в цілому.

“Ринок зерна – система товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначення цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням” [5].

Деякими науковцями ринок зерна розглядається як один із найважливіших у структурі АПК, кінцевим призначенням якого є забезпечення потреб у зерні та продуктах, отриманих від його переробки. Ринок зерна виконує два основних завдання – виробництво продовольчого зерна для випікання хліба та хлібобулочних виробів, отримання макаронних та кондитерських виробів, а також виробництво фуражного зерна для використання у тваринництві [8, с. 310].

В умовах посилення ролі України в світовій торгівлі зерном, нарощування обсягів експорту зернопродукції стабільне економічно ефективне функціонування зернового ринку є надзвичайно важливим чинником забезпечення економічної та продовольчої безпеки країни. Передмовою його стабільного функціонування є забезпечення ефективності публічного управління ринком зерна [1; 4].

Публічне управління ринком зерна можна визначити як сукупність економіко-правових заходів органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій, спрямованих на встановлення ринкових відносин, розвиток села, підприємництва й різних форм господарювання в сфері ринку зерна з метою поліпшення організації виробництва і доведення до споживача продукції зерновиробництва.

Важливою особливістю управління в сфері зернового ринку є необхідність вироблення комплексного підходу, який дав би змогу узгоджувати цілі й інтереси об'єктів управління різного рівня з загальнонаціональними інтересами забезпечення продовольчої безпеки країни, а також підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників на світовому ринку.

Відповідно, система управління ринком розглядається як сукупність двох стадій:

– стадія забезпечення зернового ринку. Головним завданням управління на цій стадії є забезпечення ефективного статичного

стану ринку, який передбачає стійкість господарської та фінансової діяльності підприємств виробництва, транспортування, зберігання, переробки, реалізації, висока якість виробленої продукції, задоволення потреб споживачів;

– стадія забезпечення розвитку ринку. Завдання управління полягає в тому, щоб забезпечити розвиток зернового ринку в умовах обмеженості ресурсів на основі створення їх умов розвитку [3, с. 19].

Ефективність публічного управління визначається тим, наскільки правильно розуміють і забезпечують взаємодію управлінської діяльності й об'єктивних закономірностей розвитку суспільного виробництва. Можна стверджувати, що управління підприємствами сфери ринку зерна, як і інших сфер економіки, – це механізм реалізації вимог економічних законів, що трансформують їх у господарську діяльність і запобігає їх стихійному прояву.

Публічне управління зерновим ринком є складною системою, що поєднує правові, економічні і організаційно-адміністративні заходи, включає ресурси, має механізми реалізації і апарат управління, які забезпечують прямі і зворотні зв'язки органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій зі споживачами й виробниками. Головна мета публічного управління ринком зерна – захист прав споживачів, інтересів товаровиробників, держави, громади. Важливим принципом публічного управління ринком є забезпечення аграрного протекціонізму. Принцип аграрного протекціонізму має два аспекти: внутрішньоекономічний та зовнішньоекономічний [7, с. 74–77].

Внутрішньоекономічний аспект пов'язаний зі взаємовідносинами аграрного сектора з іншими галузями. Для аграрного виробництва життєво потрібний захист державою його інтересів від високомонополізованої промисловості, особливо за умови лібералізації цін [6, с. 25–27].

Зовнішньоекономічний аспект спрямований на захист вітчизняних виробників на внутрішніх ринках від інтервенції імпортерів зерна та на сприяння підвищенню обсягів експорту на ринках інших країн – споживачей продукції вітчизняного зерновиробництва.

Згідно з економічною теорією та вітчизняними розробками фахівців з публічного управління та адміністрування, до функцій публічного управління належать підтримка перспективних галузей і важливих виробництв, сприяння створенню самодос-

татньої економіки, фінансування науково-дослідних робіт та інновацій, регулювання діяльності окремих галузей тощо [2].

Публічне управління ринку зернових здійснюється на додаток до ринкових механізмів і спрямоване на погодження усіх елементів цього ринку. Його межі визначаються межами дії об'єктивних економічних законів і конкретними завданнями, що стоять перед суб'єктами управління в області надійного забезпечення потреб країни в зернових на конкретний період.

Серед загальних закономірностей публічного управління ринком зерна можна відзначити: пропорційність, оптимальне співвідношення компонентів системи; оптимальне співвідношення централізації та децентралізації; оптимальна ланковість системи управління; поєднання ринкових механізмів з механізмами державного управління; аграрний протекціонізм тощо.

Список використаних джерел:

1. *Кирилюк С. М.* Аграрний ринок в умовах трансформації економічних систем : [монографія] / С. М. Кирилюк. – К. : КНЕУ, 2013. – 571с.
2. *Коваленко М. М.* Вдосконалення системи фінансування державних цільових програм // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2016. – Вип.1 (52). – С. 107–115.
3. Конституція України: із останіми змінами, внесеними згідно із Законом України від 01. 02. 2011, № 2952-VI. [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254>.
4. *Мазур А.Г.* Управління в регіональних економічних системах: теорія, методологія і практика / А. Г. Мазур. – Вінниця : ТОВ “Консоль”, 2003. – 408 с.
5. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 04.07.2002 р. № 37-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/37-15>.
6. *Рунчева Н.В.* Державна підтримка ефективного розвитку ринку зернової продукції / Н.В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – 2010. – № 4 (12). – С. 25-29.
7. *Сиченко В. В.* Державна підтримка та регулювання експорту зерна з України / В. В. Сиченко, О. О. Сиченко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки. – 2011. – № 3. – С.74-78.
8. *Хорунжий М.Й.* Організація агропромислового комплексу: [підручник] / Хорунжий М.Й. – К.: КНЕУ,2001. – 382 с.

Черніков Денис Олегович

ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Для подальшого розвитку таких механізмів підтримки економічного та інноваційного розвитку, як індустріальні парки особливої актуальності набуває виконання зобов'язань України у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання на підставі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС¹. Ці зобов'язання передбачають, зокрема, приведення у відповідність до правил ЄС чинних схем та заходів державної допомоги України, а також розробку нових схем і заходів на основі цих правил.

Головна мета правил ЄС у сфері державної допомоги полягає в недопущенні спотворення економічної конкуренції на спільному ринку ЄС, аби підтримка господарської діяльності коштом держав-членів не перетворилася на "війну субсидій". На відміну від правил ГАТТ/СОТ, де заходи підтримки повідомляються країнами пост-фактум, а надалі можуть бути предметом арбітражу, право ЄС передбачає ще на етапі розробки програм і заходів широкий перелік основних вимог до них, яких уряди держав-членів повинні дотримуватись.

Для України застосування правил ЄС у сфері державної допомоги є важливим з точки зору інтересів політики розвитку експорту та створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС. Прямі експортні субсидії заборонені як нормами ГАТТ/СОТ, так і Угодою про асоціацію. Відповідно, дотримання правил ЄС у сфері державної допомоги дозволить *сприяти* розвитку експортного потенціалу, не порушуючи при цьому міжнародних зобов'язань України. З іншого боку, недотримання цих правил у разі, якщо державна допомога надаватиметься виробникам-експортерам, створює в майбутньому ризики для доступу продукції на ринок ЄС.

Правовими підставами для впровадження правил ЄС у сфері державної допомоги для Польщі, Чехії та Словаччини були положення Європейських угод (відносини асоціації з ЄС), укладених Європейським Союзом з цими країнами в середині 1990-х рр., а також положення угод про вступ до ЄС. Політика Єврокомісії під час підготовки країн вступу полягала у переорієнтації допомоги на

¹ Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами – з іншого. Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р.

прозорі схеми та горизонтальні цілі. Як показав досвід цих країн, застосування правил державної допомоги ЄС дозволило, по-перше, зберегти механізми державної підтримки інноваційної та інвестиційної діяльності, по-друге, зробити їх більш прозорими та ефективними, по-третє, перерозподілити потоки державної підтримки від вертикально-інтегрованих галузевих до горизонтально-орієнтованих регіональних.

Розвиток промислових зон Чехії активно відбувався впродовж 1998–2006 рр., коли акцент був зроблений на розбудові виробничих майданчиків за підтримки державного бюджету. На таку підтримку могли розраховувати як органи місцевого самоврядування, так і приватні компанії. За цей період вдалося залучити майже 162 млрд крон інвестицій, при тому, що державні видатки на їх стимулювання склали лише 7,2 млрд крон або 4,5 % від загального обсягу інвестицій. Пізніше, після 2006 року, коли створення промислових зон відбулося, уряд перейшов до підтримки лише стратегічних промислових зон. При цьому, на таку підтримку могли розраховувати як інвестори, так і муніципалітети – для розбудови промислових зон.

У контексті індустріальних парків *Словаччини* режим підтримки інвестиційної діяльності має дві складові: **підтримку муніципалітетів** та **підтримку інвестиційних проектів**. У першому випадку муніципалітет може отримати цільову субвенцію на розбудову інфраструктури. У другому – компанія-учасник парку отримує бюджетну субсидію на виконання інвестиційного проекту. Індустріальні парки позитивно вплинули на відновлення бізнес-клімату, трансферу сучасних технологій, допомогли реструктуризації та модернізації економіки, створенню нових робочих місць, особливо у регіонах Кошице, Жиліна, Братислава [1, с. 51].

З точки зору пільг в оподаткуванні, напрям індустріальних або технологічних парків *Польщі* не є окремим інвестиційним стимулом. *Починаючи з кінця 1990-х років, технологічні парки розвивалися в рамках спеціальних економічних зон* [2, с. 21]. Також і нині, на підставі щорічних звітів про державну допомогу суб'єктам господарювання Органу захисту конкуренції та споживачів Польщі, можна зробити висновок, що надання допомоги компаніям-учасникам або компаніям-адміністраторам парків обмежується лише окремими випадками (зокрема м. Вроцлав). Разом з тим, *Уряд Польщі також сприяв розвитку парків шляхом надання бюджетних субсидій*. У 2000–2004 рр. уряд у рамках програми “Стимулювання інновацій у польській економіці до 2006 року” прово-

див політику бюджетної підтримки інноваційної інфраструктури – технопарків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технології. Надалі, завдяки ефективному використанню коштів Європейського фонду регіонального розвитку, кількість технологічних парків зростає до 43 станом на кінець 2013 р.

На основі вивчення досвіду зазначених та інших європейських країн зроблено такі узагальнення:

1. Виконання країнами Центрально-Східної Європи зобов'язань при вступі до Європейського Союзу сприяло успішній трансформації механізмів державної допомоги суб'єктам господарювання. Ці механізми стимулювання економічної діяльності змінювалися як *під впливом права ЄС у сфері конкуренції* (правила державної допомоги суб'єктам господарювання), так і *зважаючи на тенденцією до ширшого використання коштів структурних фондів ЄС*. Обидва ці чинники призвели до *модифікації загальної структури допомоги від галузевої до горизонтальної*, із зростаючою часткою регіональної допомоги [3, с. 134].

2. Механізм розвитку зон/парків як інфраструктури став фактором конкурентоспроможності регіонів, територіальних громад. Він також доповнюється механізмом стимулювання інвестиційних проектів за рахунок податкових пільг або бюджетних субсидій (грантів) на національному рівні. У Чехії та Словаччині промислові зони та індустріальні парки розглядалися як готова інфраструктура для розміщення високотехнологічних виробництв. Відповідні заходи економічного стимулювання були передбачені насамперед для органів місцевого самоврядування. У Польщі таку роль інфраструктури виконують спеціальні економічні зони.

3. Успішний досвід країн-членів ЄС характеризується *доступністю стимулів як для європейських, так і інших міжнародних компаній*. Державна допомога для інвесторів має чіткі умови одержання підтримки, які можуть слугувати прикладами для використання в українському законодавстві.

Список використаних джерел:

1. *Vidová J. Industrial Parks – History, Their Present and Influence on Employment // Review of Economic Perspectives. – 2010. – С. 41–58.*
2. *Parki technologiczne jako instrument polityki wspierania innowacji i dyfuzji wiedzy – Warszawa, 2008. – 67 с. – (Instytut Badan Strukturalnych).*
3. *Brackowska-Boroch M. Zasady regionalnej pomocy inwestycyjnej / Kontrola Państwowa. – 2015. – С. 124–134.*

Орел Юрій Леонідович

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Реформа місцевого самоврядування була, є і завжди буде актуальним питанням у нашій країні. З метою її впровадження прийнято низку відповідних законів та підзаконних актів, цій темі присвячено багато наукових дискусій, публікацій та інших заходів. Особливої актуальності ця тема набула в останні роки, що було обумовлено впровадженням Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка була затверджена відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р, та відповідно до якої передбачено створення законодавчої бази щодо діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на новій територіальній основі, із визначенням їх повноважень та засобів ресурсного забезпечення [4].

В рамках реалізації цієї Концепції в Україні прийнято низку законодавчо-нормативних актів, серед яких слід виокремити Закон України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” [3], який свого часу створив підґрунтя для процесу об'єднання територіальних громад та створення на їх основі спроможних об'єднаних громад. Проміжним результатом впровадження такої реформи стало те, що лише за період 2015-2016 рр. в Україні було сформовано 366 об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), кожна з яких є унікальною в плані своєї території, чисельності та економічного потенціалу, але усі вони об'єднані одним – готовністю щоденно працювати з метою підвищення рівня свого життя (для довідки: у 2015 р. 794 сільських, селищних та міських ради, до складу яких входило 2015 населених пунктів, добровільно об'єдналися у 159 територіальних громад, а у 2016 р. до них приєдналися ще 207 новостворених об'єднаних територіальних громад).

Усі ці процеси стали можливими завдяки процесу децентралізації влади в Україні, під яким, відповідно до визначення, запропонованого Урядом, слід розуміти передачу значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізувати.

ти найбільш успішно. З цією метою в нашій країні реалізується п'ять пріоритетних напрямів впровадження реформи [5]:

1. Визначити територіальну основу органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, та з цією метою створити трирівневу систему адміністративно-територіального устрою в Україні.

2. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів, аби найбільш важливі для людей повноваження передати на найближчий до людей рівень влади.

3. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади, з метою передати основні повноваження місцевих державних адміністрацій органам місцевого самоврядування, а виконавчій владі залишити тільки право контролю.

4. Визначити оптимальну кількість ресурсів для забезпечення гідного рівня життя на кожному рівні, для чого потрібно повністю оновити бюджетну систему. З цією метою громади повинні мати власні бюджети, аби мати можливість об'єднувати зусилля і фінанси з метою накопичення ресурсів для вирішення власних нагальних питань і розвитку.

5. Зробити органи місцевого самоврядування підзвітними як перед державою (за законність прийнятих рішень), так й перед виборцями – за їх ефективність. Саме в такий спосіб люди почнуть розуміти, що від їхнього голосування залежить, чи добре працюватиме для них місцева влада, а отже, від самих мешканців залежатиме якість життя.

Слід зазначити, що перші позитивні наслідки реформи можна бачити вже зараз. Як зазначив Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман під час зустрічі з представниками Асоціації об'єднаних територіальних громад, яка відбулася нещодавно в Києві, “результатом децентралізації стало зростання місцевих бюджетів та підвищення якості адміністративних послуг на місцях” [2]. Дійсно з цим не можна не погодитися, тому в межах цієї публікації спробуємо визначити основні переваги для економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, які надає процес децентралізації влади. Зокрема, спробуємо визначити, у чому полягають основні особливості формування доходної частини бюджетів ОТГ, завдяки яким можливе забезпечення економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні, що передбачено Бюджетним кодексом України [1].

1. Бюджети ОТГ отримали можливість мати прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Тобто, законом про державний бюджет на плановий рік цим бюджетам затверджу-

ються обсяги міжбюджетних трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів (статті 97, 99, 100, 102, 103-2, 103-4 і 108 Кодексу)).

2. До бюджетів ОТГ, крім доходів, що отримували бюджети до їх об'єднання, зараховується 60 % податку на доходи фізичних осіб, який раніше зараховувався до районного бюджету (загальний перелік доходних джерел бюджетів ОТГ визначено статтями 64 (загальний фонд), 69-1 (спеціальний фонд) та 71 (бюджет розвитку) Кодексу).

3. За рахунок бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуватимуться видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме: видатки на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту та соціального забезпечення (повний перелік видатків визначено ст. 71, 89 і 91 Кодексу). Джерелом фінансування таких видатків є як доходи, закріплені Кодексом за бюджетами ОТГ, так і міжбюджетні трансферти з державного бюджету (базова дотація, освітня та медична субвенції, інші дотації та субвенції).

4. Бюджети ОТГ отримали можливість брати участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності, що передбачає, що місцевим бюджетам з рівнем податкоспроможності (середні надходження на 1 мешканця) нижче 0,9 середнього показника по Україні для підвищення рівня їх забезпеченості надається базова дотація (80 % суми, необхідної для досягнення показника 0,9).

Також ради ОТГ мають право здійснювати місцеві запозичення до бюджетів ОТГ – як місцеві, так і внутрішні, в тому числі шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій. Запозичення здійснюються до бюджету розвитку і кошти спрямовуються на реалізацію інвестиційних програм (проектів), метою яких є розвиток комунальної інфраструктури, впровадження ресурсозберігаючих технологій, створення, приріст чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, які забезпечують виконання завдань міських рад, спрямованих на задоволення інтересів населення їх громад.

Крім того, на сьогодні існують ще додаткові можливості для фінансування проектів місцевого і регіонального розвитку. В цьому аспекті в першу чергу слід згадати створення державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), що дозволило започаткувати

в Україні фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсній основі та відповідно до регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації.

Також передбачена можливість надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам об'єднаних територіальних громад на формування їхньої інфраструктури. Субвенція надається для створення, модернізації інфраструктури об'єднаної територіальної громади та може спрямовуватися на нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів інфраструктури, що належать до комунальної форми власності. Впровадження таких заходів дозволяє щокварталу збільшувати надходження до бюджетів ОТГ, що підтверджується відповідними статистичними розрахунками.

В той же час слід наголосити, що на сьогодні далеко не всі ОТГ використовують усі наявні можливості для свого розвитку. Так, наприклад, переважна більшість ОТГ при формуванні дохідної частини бюджету використовує щонайбільше 8-10 статей доходу із понад 40, які передбачені Бюджетним кодексом України. У який саме спосіб створити механізми використання усіх наявних джерел – пошук відповіді на це питання стане одним з основних під час наступних наукових пошуків у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Виступ Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман під час зустрічі з представниками Асоціації об'єднаних територіальних громад 05.04.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249884716.
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
5. П'ять необхідних кроків для проведення реформи децентралізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://decentralization.gov.ua/5_steps.

Дармостук Денис Георгійович

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Процеси законодавчого унормування діяльності у сфері сільського зеленого туризму в Україні повинні відбуватись за безпосередньої участі сільських господарів та їх громадських об'єднань й при цьому необхідно делегувати громадським об'єднанням право на визначення окремих стандартів і норм діяльності та контроль за їх дотриманням.

Адміністративні методи регулювання діяльності у сфері сільського туризму поділяються на методи прямого та опосередкованого державного впливу. Прямі адміністративні методи передбачають державне регулювання та саморегулювання суб'єктів туристичної діяльності шляхом утворення певних об'єднань та асоціацій і є дієвим механізмом державного управління та координації діяльності у сфері сільського зеленого туризму.

Методи опосередкованого адміністративного впливу являють собою ринкову модель саморегулювання шляхом досягнення попиту та пропозиції на продукт сфери сільського зеленого туризму.

З огляду на це опосередковані адміністративні методи необхідно використовувати у максимальному обсязі, що сприятиме зниженню ступеня державного втручання у підприємницьку діяльність та усуненню економічних, адміністративних, правових та організаційних перешкод у розвитку підприємницьких структур.

Також слід зазначити, що адміністративні методи включають такі складові:

- стратегічне планування та прогнозування розвитку сільського зеленого туризму;
- кадрове забезпечення;
- наукові дослідження;
- гарантії щодо захисту та безпеки туристів;
- контроль за якістю послуг;
- охорона туристичних ресурсів.

Стратегічне планування в туризмі повинно здійснюватися у діапазоні від національного та регіонального до локального так, щоб кожен рівень фокусувався на різному ступені деталізації та опрацювання планових рішень, а також враховував певну специ-

фіку його функціонування. Стратегічне планування та прогнозування розвитку сільського зеленого туризму передбачає:

- розробку загальної стратегії та програми дій, що сприяє ефективному функціонуванню й розвитку галузі сільського зеленого туризму в майбутньому періоді;
- регулювання територіального та просторового розміщення об'єктів туристичного комплексу й туристичних потоків;
- планування розвитку інфраструктури сільського зеленого туризму.

Планування діяльності у сфері сільського зеленого туризму засновується на розробці бізнес-плану, який виконує дві функції: зовнішню (презентація бізнес-плану споживачам, інвесторам може виступати підставою для отримання необхідних фінансових ресурсів, кредитів) та внутрішню (бізнес-план сприяє успішності надання послуг у сфері сільського зеленого туризму).

Кадрове забезпечення сільського зеленого туризму в Україні передбачає функціонування освітньої мережі, яка проводить підготовку та перепідготовку кадрів у сфері менеджменту й маркетингу сільського зеленого туризму. На даному етапі рівень кадрового забезпечення не відповідає світовим стандартам й не всі фахівці можуть працювати продуктивно та індивідуально.

Внаслідок цього Міністерство соціальної політики України та Державний центр зайнятості розробляють й удосконалюють програми навчання фахівців у сфері сільського зеленого туризму, проводять консультаційні семінари та конференції з обміну досвідом між громадянами, які надають послуги у сфері сільського зеленого туризму, й науковцями, які досліджували практики ведення сільського зеленого туризму в інших регіонах та країнах.

Наукові дослідження у сфері сільського зеленого туризму передбачають:

- проведення аналізу діяльності цієї туристичної галузі;
- маркетингові дослідження;
- планування створення єдиного інформаційного забезпечення для потреб сільського зеленого туризму;
- розробку рекомендацій з системи управління галузі сільського туризму.

Контроль за якістю послуг передбачає розробку і впровадження певних стандартів і процедур забезпечення якості послуг у галузі сільського зеленого туризму (сертифікація, категоризація) й, окрім того, включає критерії захисту навколишнього природного

середовища. Стандартизація у сфері сільського зеленого туризму в Україні зараз малорозвинена, але її запровадження є надзвичайно важливим для підвищення якості надання туристичних послуг й інтеграції України у світову та європейську туристичну спільноту.

Важливим суб'єктом контролю на ринку сільського зеленого туризму в Україні є Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, яка відіграє значну роль у розвитку даного виду туристичної діяльності й завдяки чийй ініціативі створені та ефективно функціонують осередки сільського туризму у багатьох областях України. Основними функціями цієї неприбуткової громадської організації є:

- стратегічне планування сільського відпочинку;
- презентація сільського відпочинку на внутрішньому та міжнародному ринках;
- розробка і впровадження громадських стандартів якості;
- забезпечення підготовки кадрів для організації сільського відпочинку;
- збір та концентрація даних з усіх регіонів країни про стан розвитку сільського зеленого туризму;
- разом із місцевими органами самоврядування вирішення питання зайнятості сільського населення, поліпшення технічної інфраструктури та благоустрою сіл;
- проведення конференцій і тематичних виставок, метою яких є популяризація відпочинку в українських селах;
- сприяння розвитку сільської інфраструктури;
- сприяння збільшенню кількості самозайнятих осіб у сільській місцевості;
- збереження наявного культурного та історичного надбання України.

Розвиток сільського зеленого туризму в Україні підтримується спеціальними програмами Міжнародного фонду “Відродження”, фонду “Євразія”, Європейської федерації сільського зеленого туризму “Єврожітс” та іншими, але цього недостатньо, щоб сільський зелений туризм в Україні відіграв роль каталізатора розвитку багатьох галузей економіки та став провідним чинником стабільного і динамічного збільшення надходжень до бюджету.

Охорона туристичних ресурсів сприяє створенню необхідних умов, стимулювання та відтворення природних туристичних ресурсів, реставрації та підтримці пам'яток національної культури, мистецтва, архітектури. Збереження та відновлення використання унікальних природних та історико-культурних цінностей сприяють

збереженню довкілля, розвитку сільського зеленого туризму як одного з пріоритетних напрямів внутрішнього й міжнародного туризму, що визначається державними програмами розвитку туризму.

В останні роки важливою складовою інституційної підтримки сільського зеленого туризму в Україні стала волонтерська підтримка. Результатом поєднання зусиль вітчизняних та закордонних волонтерів стало ефективне впровадження корисних для суспільства проєктів, які пропонували для впровадження сільські громади.

Отже, в Україні створені організаційні та нормативно-правові основи для функціонування та розвитку сільського зеленого туризму, але не повністю враховано більшу необхідність координації та регулювання сільського зеленого туризму, аніж інших галузей.

Недосконалість системи контролю за діяльністю суб'єктів туристичної сфери, повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму, невідповідність міжнародним стандартам якості надання послуг свідчать про недостатність державної підтримки та відсутність механізмів комплексного підходу до управління.

При цьому необхідна помірність державного регулювання, адже чітка регламентація та надмірне втручання держави потенційно негативно вплинуть на розвиток туристичної сфери сільської місцевості, тому виникає необхідність у встановленні чіткого розмежування функцій і повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Також необхідним є конкретизація форм, засобів та інструментів державної політики у сфері сільського зеленого туризму шляхом координації зусиль усіх органів державної влади, громадських організацій, підприємницьких структур для ефективного розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Становлення партнерських стосунків між владою, бізнесом та професійними громадськими організаціями найбільшою мірою сприятиме сталому розвитку сільського зеленого туризму в Україні та його ефективному державному регулюванню.

Таким чином, стратегічно важливим для України стає швидке подолання відставання у сфері сільського зеленого туризму й реалізація наявного багатого туристичного потенціалу шляхом провадження продуктивної політики державного регулювання як на все державному, так і на регіональному рівнях. У зв'язку з цим невід'ємним елементом державної регіональної політики має стати сприяння розвитку сільського туризму й вирішення нагальних проблем у цій сфері туристичної індустрії.

Панов Віталій Володимирович

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Поглиблення ринкових реформ в Україні передбачає здійснення широкомасштабної реструктуризації підприємств з метою забезпечення інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності і в кінцевому рахунку – поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання [1].

Проблематика правового забезпечення ефективного управління об'єктами публічної власності перебуває на етапі свого становлення й утвердження, при цьому категорія “публічна власність” наразі не одержала свого закріплення на рівні нормативно-правових актів.

Під публічною власністю слід розуміти власність державну, комунальну, громадських організацій і створюваних ними соціальних підприємств [2]. Такий підхід відповідає зафіксованим у законодавстві положенням щодо функцій суб'єктів забезпечення національної безпеки України, до яких віднесено практично всі державні структури, органи місцевого самоврядування, а також громадян та їх об'єднання (ст. 4 Закону України “Про основи національної безпеки України”) [3].

Об'єкти права державної та комунальної власності забезпечують задоволення як потреб населення в отриманні гарантованого державою обсягу послуг, так і становлять основу національної економічної безпеки [4].

Для запровадження єдиних методик оцінки показників усіх суб'єктів господарювання, вбачається доцільним застосування відповідного набору математичних методів як таких, що базуються на певних алгоритмах розрахунку показників, а також дозволяють здійснювати моделювання за факторами виробництва та реалізації продукції.

Зокрема, може бути запропоновано відповідний алгоритм здійснення оцінки показників за певною вибіркою в цілому: вибірка опрацьовується таким чином, щоб усі використовувані показники мали фіксоване значення, а загалом вона повинна охоплювати всі некомерційні та комерційні, основні й додаткові показники. Однак при цьому слід враховувати відповідні особливості визначення загальної суми:

– по-перше, за відсутності додаткових показників економічної діяльності будь-якого підприємства (чи іншого суб'єкта господарювання), у підсумку дисперсія цієї оцінки буде високою;

– по-друге, коли уповноважений суб'єкт оцінювання має додаткову інформацію за тими критеріями (показниками), що визначено законодавством і йому відомі суми показників за відповідними їх групами, то у разі помилки (якщо обсяг вибірки невеликий) є доцільним використовувати для розрахунку коефіцієнтів метод регрес-аналізу.

У класичній теорії вибірки оцінка здійснюється за одним набором показників, але у випадку застосування явних моделей набір показників змінюється, а основним є метод синтезу, за яким, у підсумку, здійснюється й композиція результатів оцінки. Так, синтетична оцінка може здійснюватися для оцінки показників невеликих (малих) підприємств, які не мають розгалуженої мережі філій.

Як один з аргументів на користь перегляду існуючої системи критеріїв та методик, застосовуваних для оцінки ефективності управління державною власністю, можна назвати необхідність налагодження подібної системи оцінки (аналізу, моніторингу) та в інших секторах економіки. Основним призначенням критеріїв оцінки ефективності управління об'єктами публічної власності доцільно вважати створення можливостей для здійснення всебічного аналізу роботи всіх суб'єктів господарювання, що функціонують в Україні, а саме:

- 1) підприємств державного сектора економіки, в тому числі:
  - а) використання державного майна суб'єктів господарювання;
  - б) управління корпоративними правами держави;
- 2) комунальних підприємств (а також громадських організацій та створюваних ними соціальних підприємств);
- 3) недержавних комерційних суб'єктів господарювання.

Під час оцінювання ефективності управління об'єктами публічної власності необхідно враховувати низку умов, що ґрунтуються на вироблених наукою і перевірені практикою вимогах, до яких може бути віднесено такі:

- порівнянність результатів;
- подолання несумірності показників;
- диференціація об'єктів за групами залежно від галузевої належності;
- досягнення узагальнюючої оцінки ефективності управління на основі комплексного показника ефективності роботи господарюючих суб'єктів;
- визначення ролі кожного об'єкта у забезпеченні економічного суверенітету держави.

Можна також використовувати дещо інші методи оцінки, що ґрунтуються на теорії кінцевої сукупності й передбачають побудову

тригонометричних моделей – все це не тільки достатньо повно висвітлено у науковій теорії, але і широко застосовується на практиці.

Отже, запровадження математичних методів оцінки ефективності управління об'єктами публічної власності в Україні дозволить досягти прозорості і звести до мінімуму волюнтаристську складову під час прийняття тих чи інших рішень стосовно розпорядження, зокрема, об'єктами державної та комунальної форм власності. Перевага цієї групи методів полягає і в тому, що залежно від типу і масштабів виробництва будь-якого суб'єкта господарювання можна самостійно обирати відповідний рівень складності аналізу. Збирання та узагальнення інформації на основі єдиних критеріїв, її аналіз і постійний моніторинг (у тому числі в порівнянні з показниками попередніх періодів) має бути підпорядковано єдиній меті збереження та природження об'єктів публічної власності.

Крім того, встановлення і легітимне закріплення єдиних для всіх суб'єктів господарювання – як державної та комунальної, так і приватної форми власності критеріїв і методик оцінки ефективності їх діяльності потребує налагодження відповідної системи прогнозування економічного ефекту від застосування процедур приватизації (зокрема, щодо державних підприємств) або реприватизації та націоналізації (щодо суб'єктів господарювання, які раніше було приватизовано). Централізоване прийняття будь-яких планових, прогнозних або програмних документів має бути підпорядковане спільній меті – забезпечити економічний суверенітет держави шляхом посилення системи державного моніторингу та контролю у сфері економіки.

У свою чергу, оцінка рівня ефективності управління об'єктами публічної власності має здійснюватися за єдиною методикою і ґрунтуватися на однакових економічних критеріях (варіюються за галузевою ознакою), які дозволяли б об'єктивно підходити до визначення ступеня задоволення інтересів держави та суспільства в цілому при використанні тих чи інших об'єктів публічної власності.

Критерії ефективності управління об'єктами права державної власності затверджено Постановою КМУ від 19.06.2007 р. № 832. Критерії встановлюються з метою оцінки ефективності виконання за звітний період центральними та місцевими органами виконавчої влади, іншими органами, що здійснюють управління об'єктами державної власності, обов'язків, визначених відповідно до законодавства.

Таким чином, оцінкою охоплюється лише діяльність підприємств державного сектору економіки, водночас про ефективність суб'єктів господарювання комунального сектору не згадується (при

цьому слід зауважити, що й іншими нормативно-правовими актами для цієї категорії суб'єктів не встановлено чітких критеріїв оцінки ефективності). Така "прогалина" у законодавстві фактично виключає можливість здійснення моніторингу діяльності підприємств та інших господарюючих суб'єктів, які раніше було приватизовано, тим самим залишаючи поза сферою регулюючого впливу держави діяльність нових власників.

Відповідно до наказу Фонду державного майна України від 07.05.2009 р. № 694 звітним періодом, за який проводиться оцінка ефективності управління об'єктами державної власності, є календарний квартал і рік, а як інформаційна база використовуються показники фінансових планів об'єктів державної власності.

Такими є дані фінансової та статистичної звітності, затверджені відповідними наказами Міністерства фінансів України та Державного комітету статистики України (форма № 1 "Баланс", форма № 2 "Звіт про фінансові результати", форма № 2-м "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва", форма № 1-ПВ "Звіт з праці", форма № 1-Б "Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість").

Критерії поділяються на некомерційні, комерційні та ефективності прийняття управлінських рішень органами управління об'єкта державної власності.

Для кожної з цих трьох груп критеріїв встановлено нормативні значення, а оцінка ефективності управління об'єктами державної власності може мати значення ефективною, задовільною та неефективною.

Список використаних джерел:

1. *Ефименко И. А.* ЖКХ как сфера нормального функционирования жизнедеятельности населения / И. А. Ефименко // Бизнесинформ. – № 11 (2). – 2009. – С. 35-36.

2. *Торкатюк В. І.* Оценка экономической эффективности решения задач управления жилищно-коммунальной структурой города [Електронний ресурс] / В. І. Торкатюк, Ю. Ю. Усенко. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.

3. *Димченко О. В.* Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління : монографія / О. В. Димченко. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 356 с.

4. *Бойчук В. А.* Методи прийняття стратегічних управлінських рішень / В. А. Бойчук, О. В. Проскурович // Інноваційна економіка. – 2013. – 8 [46]. – С. 224–228.

ІТ-СФЕРА ДЛЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОЕКТУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО

Лазор Олег Ярославович, Шатіло Ірина Володимирівна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ СЕРВІСІВ З ПІДБОРУ КАДРІВ ХАРКІВСЬКИМ ОБЛАСНИМ ЦЕНТРОМ ЗАЙНЯТОСТІ

Виклики сьогодення локального ринку праці потребують відповідних організаційно-правових змін, зокрема і щодо застосування інформаційних технологій у роботі центрів зайнятості. Харківський обласний центр зайнятості (далі – ХОЦЗ) працює за новими інноваційними стандартами, запроваджує нові формати комунікацій із роботодавцями з використанням ІТ-технологій та покращує свої сервіси, намагаючись підвищити якість надання соціальних послуг населенню.

Зокрема, для презентації здобувачів роботи застосовуються відео-резюме, вводиться дистанційне спілкування з роботодавцями за допомогою онлайн-ресурсу, створюються відео-презентації вакансій.

Фахівцями ХОЦЗ створено автоматизований “Конструктор резюме” в режимі on-line та стаціонарна версія. Посилання на on-line форму знаходиться на головній сторінці сайту ХОЦЗ та в кожному центрі зайнятості на комп’ютерах вільного доступу. В автоматизованому режимі клієнтам надаються покрокові рекомендації щодо складання резюме.

У свою чергу безробітні можуть розмістити відео-резюме на інтернет-ресурсах (на спеціалізованих сайтах, у соціальних мережах, наприклад, на фейсбук та ін.).

За бажанням клієнта, фахівці базових центрів зайнятості проводять електронну розсилку потенційним роботодавцям із пропозицією ознайомитися з відео-резюме. Конструктор резюме містить форму, яку необхідно заповнити потенційному клієнту, а також деякі рекомендації щодо його заповнення.

Роботодавцям пропонується застосовувати on-line співбесіди з претендентами на вакансію. У приміщеннях Харківського міськ-

кого центру зайнятості обладнане спеціалізоване робоче місце, де встановлена веб-камера для оперативного проведення таких співбесід, підвищення рівня вирішення питань безробітних з працевлаштування.

Розроблена інформаційна презентація щодо особливостей проходження скайп-інтерв'ю, яка використовується під час семінарів з Техніки пошуку роботи, використовуються відео-матеріали партнерських ресурсів щодо підготовки відео-резюме.

Спеціалістами ХОЦЗ здійснено реєстрацію та створено на сайті Youtube: <https://www.youtube.com/> майданчик, де розміщуються відео-ревію, відео-презентації вакансій, а також відео-резюме шукачів роботи.

З метою формування урізноманітненої бази вакансій та отримання якісніших вакансій із конкурентоспроможною заробітною платою, проводиться потужна робота з роботодавцями:

Розширено перелік джерел пошуку, крім бази даних ЄІАС, пошук вакансій здійснюється на job-сайтах у мережі Інтернет; засобах масової інформації; навчальних закладах (з метою пропонування роботи випускникам), на підприємствах, які подали інформацію про заплановане вивільнення працівників.

Організовано тісну співпрацю з рекрутинговими агенціями Харківщини. За відсутності кандидатів на працевлаштування серед зареєстрованих шукачів роботи на заявлені вакансії, фахівцями по взаємодії з роботодавцями Харківським міським центром зайнятості здійснюється пошук працівників на Інтернет-порталах приватних кадрових служб (NOVA ROBOTА, ROBOTА UA, JOBS UA).

З метою оперативного реагування на критику клієнтів та підвищення якості послуг, які надаються населенню запроваджено систему контролю за якістю надання послуг. З цією метою вивчаються відгуки, які залишають клієнти на сайті ХОЦЗ. Введено в експлуатацію on-line анкетування за різними напрямками роботи та за методом “Холодний обдзвін” клієнтів із використанням ефективних методик та технік.

Для підтримки підприємницьких ініціатив та їх супроводу у Харківському регіоні в кожному БЦЗ відкрито консалтингові центри, в яких підприємці отримують безкоштовні консультації з “перших рук” від фахівців-професіоналів (Пенсійного фонду, Державної фіскальної служби, Управління юстиції, Харківського регіонального фонду підтримки підприємництва). Майбутні підприємці можуть взяти участь у навчальних семінарах, пройти профе-

сійне навчання за курсом “Організація малого бізнесу”, отримати доступ до систем зв’язку і комунікацій, інструкцій з основ бухгалтерського обліку, а також здійснити захист бізнес-плану.

На веб-сайті ХОЦЗ створена окрема сторінка та електронна пошта Консалтингового центру, на яку підприємці надсилають пропозиції та запитання. Кожному бажаному відправляється електронне повідомлення з анонсом заходів, що проводитимуться в консалтинговому центрі, з інформуванням про зміни в законодавстві.

Ще одне ноу-хау ХОЦЗ – у Харківському міському центрі зайнятості працює коворкінг-платформа. Це такий вільний робочий простір для укладання контрактів, ведення переговорів з використанням технічних засобів зв’язку та Інтернету. Підприємці-початківці, які не мають свого офісу, можуть там займатися своїми справами.

На базі ХОЦЗ працює Інформаційно-консультаційний центр (далі – ІКЦ), в якому надаються якісні інформаційно-консультаційні послуги різним категоріям громадян, роботодавцям, зокрема з залученням громадських, волонтерських організацій та інших соціальних партнерів. Для учнівської молоді в ІКЦ постійно проводяться профорієнтаційні семінари та тестування за методикою АРМ “ПрофКонсультант”.

Крім того, в Харківській області реалізуються пілотні проекти:

- з 01.12.2016 р. по 01.06.2018 р. щодо залучення до роботи членів малозабезпечених сімей та внутрішньо переміщених осіб, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 р. № 1154;

- спільний Пілотний проект з Програмою розвитку Організацій Об’єднаних Націй з питань сприяння працевлаштуванню вразливих груп населення та жінок. У роботі запроваджується використання Державного стандарту соціальної супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці.

У ході реформування ДСЗУ з 16 .01.2017 року запрацювала “електронна черга” для безробітних. Якщо раніше для запису на прийом безробітний мав обов’язково прийти в центр зайнятості, звернутись до диспетчера для отримання талону, що генерується засобами ЄІАС (у графіку прийому), то зараз це можна зробити в декілька кліків он-лайн.

З метою активізації зусиль безробітних у пошуку роботи ДСЗ у грудні 2014 р. було здійснено оновлення механізмів мобільного сервісу “Пошук роботи” відповідно до наказу ДЦЗ “Про удосконалення механізмів інформування громадян засобами мобільного сервісу “Пошук роботи” від 24.12.2014 р. за № 2015. Передбачалося

проведення розсилання SMS-повідомлень на мобільні телефони безробітних (за їх згодою) з текстом про заплановану дату відвідування. Попри позитив, впровадження даного сервісу було припинено у зв'язку з припиненням фінансування з Фонду.

Ще один резерв підвищення ефективності діяльності ДСЗ вбачається в оптимізації її організаційної структури, яка наразі копіює адміністративну: центри зайнятості створюються в кожному районі або місті, хоча нерідко такої необхідності немає. У містах, в яких є райони, доцільно відкривати центри не в кожному районі, а створювати великі міські центри зайнятості і відкривати їхні філії.

У рамках нещодавньої реформи у Харківській області адміністративна робота і фінансові служби зосереджуватимуться на базі юридичних осіб – ХОЦЗ, Харківського міського, Лозівського, Куп'янського та Ізюмського міськрайонних центрів зайнятості. Інші БЦЗ буде реорганізовано в філії, які не будуть юридичними особами, але відтак будуть звільнені від виконання функцій адміністративного тягаря. Очікується, що ця реорганізація уможливить скорочення адміністративних витрат та зменшить адміністративне робоче навантаження на базові центри зайнятості.

У процесі реформування станом на 01.02.2017 р. в базових центрах зайнятості області було вивільнено 40 осіб адміністративного персоналу. У рамках модернізації змінено структуру ХОЦЗ, запропоновану ДСЗУ. Усі ці заходи сприятимуть загалом підвищенню функціонуванню ХОЦЗ та рівня якості надання ним послуг.

Машкаров Юрій Григорович

“ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД” ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Вважається, що ефективне публічне управління – це таке управління, яке полягає: в безперервному контролі громадянського суспільства, у підйомі на публічний рівень використовуючи знання, досвід і інформацію, де зберігаються і через яку передається цей досвід як головний інструмент вирішення проблем суспільства в цілому [1].

Проблема криється в тому, що процес впровадження інформаційно-комунікаційних технологій фактично сформував якісно нову, глобальну організаційну культуру, в якій вільно керу-

ючий інформацією індивід здатний істотно впливати на соціально-організаційні правила гри, роблячи виклик самому інституту держави і права.

Саме ця проблема різко піднімає в сучасному світі значення управління в цілому і державного управління в особливості, вимагаючи від системи державної влади ефективно протистояти “розмивання” інституту держави і права, а для цього в повній мірі використовувати основну зброю своїх опонентів – передові технологічні можливості інформаційно-комунікаційного впливу на суспільство.

Такі технології доступні практично будь-якої організації, яка здатна стати “паралельним електронним урядом” (наприклад волонтерської організації надання адміністративних послуг на базі платформи iGov [4]), не несучи при цьому ніякої відповідальності перед суспільством, яку, за визначенням, несе держава, покликана погоджувати приватні та громадські інтереси.

Таке узгодження якраз і передбачає ведення інформаційно-комунікаційної роботи. Тому для сучасної системи державної влади не тільки необхідно, але й природно використовувати передові інформаційно-комунікаційні технології, бути “електронним урядом” не заради “технологічної моди”, але заради нової якості управління, що відповідає сучасним тенденціям соціально-економічного розвитку, в тому числі сучасним загрозам державі і праву.

Ефективність перетворення системи державного управління в цілому визначається основними принципами функціонування суб'єктів органів публічної влади, всебічним урахуванням і узгодженням публічних інтересів, інтересів позитивно діючих комерційних і некомерційних об'єднань, а також бажанням громадянського суспільства прийняти ці зміни і діяти в подальшому відповідно до їхнього замислу[2].

Слід зазначити, що в найзагальнішому вигляді зв'язок державного управління з “електронним урядом” передбачає в цілому чотири напрямки: надання державних послуг громадянам та бізнесу; поширення державної інформації; взаємини між органами виконавчої влади, а також електронізація внутрішньої діяльності органів влади. Найважливішим напрямком підвищення ефективності державного управління у сфері формування та функціонування “електронного уряду” є створення адміністративно-правових інститутів, що забезпечують максимальну відповідність цілей і змісту діяльності органів виконавчої влади інтересам і потребам всього суспільства.

Здається, що ключовими напрямками підвищення ефективності державного управління з використанням потенціалу інформаційних технологій покликані стати:

- створення загальної стратегії застосування інформаційно комунікаційних технологій в роботі органів виконавчої влади;
- формування ефективного органу управління процесом впровадження цих технологій;
- впровадження дієвих механізмів фінансового планування;
- забезпечення єдиної системи координації діяльності органів виконавчої влади, що відповідають за проведення адміністративної реформи в країні і формування системи “електронного уряду”;
- об’єднання державних, регіональних і муніципальних інформаційних ресурсів в єдину інфраструктуру, націлену на задоволення потреб громадян.

Процедури щодо підвищення якості державного управління з використанням потенціалу нових інформаційних технологій здійснюються шляхом реалізації наступних заходів:

- вдосконалення офіційних сайтів органів виконавчої влади для розміщення відповідної інформації і його подальшого коректування, враховуючи зміни, внесені в нормативні правові акти України;
- надання органам публічного управління необхідно нормативно-методичної бази по використанню інформаційних технологій з метою підвищення ефективності їх діяльності;
- формування та безперервного вдосконалення інформаційних систем, що гарантують ефективну реалізацію повноважень органами виконавчої влади;
- вдосконалення системи інформаційно-технологічного забезпечення роботи Уряду України;
- подальшого розвитку державної інтегрованої інформаційної системи управління суспільними фінансами “Електронний бюджет”;
- формування системи обліку інформаційних систем та інфраструктури, що надає створення єдиного інформаційного простору в сфері управління інформаційно-комунікаційними технологіями;
- модернізації державної автоматизованої системи “Управління”, організації взаємодії всіх рівнів даної системи;
- розробки нормативних, методологічних і технологічних рішень для впровадження “електронного уряду” на рівні суб’єктів регіонального та місцевого самоврядування, та інше.

Загальноправовими принципами створення та функціонування “електронного уряду” є принципи законності, гласності, відповідальності. “Електронний уряд” має систему властивих тільки йому спеціальних принципів: відкритість і прозорість розробки регулюючих норм шляхом залучення громадськості до підготовки та обговорення різних проектів, оперативність, забезпечення прав громадян на вільне отримання інформації із загальнодоступних інформаційних систем, створення належних правових умов для використання електронних документів в державному управлінні.

Список використаних джерел:

1. *Ишакова Е. Г.* “Электронное правительство” в публичном управлении: административно-правовые проблемы организации и функционирования / Е. Г. Ишакова. – 2015. – URL: https://msal.ru/common/upload/129_DISSERTATSIYA_-Inshakova_E._28129.pdf.

2. *Старилов Ю. Н.* Реформа административно-правового регулирования: “идеология”, проблемы и будущее / Ю. Н. Старилов // Административное право и административный процесс: актуальные проблемы / под ред. Л. Л. Попова, М. С. Студеникиной. – М. : Юрист, 2004. – С. 60-61.

3. *Буринов М. А.* Электронное правительство как фактор совершенствования регионального управления в условиях информационного общества / М. А. Буринов // Государственная власть и местное самоуправление. – 2013. – № 3. – С. 17–19.

4. *Пилипенко О.* iGov – волонтерский проект, ставший делом всей страны / О. Пилипенко. – 2015. – URL: <https://www.imena.ua/blog/igov-story>.

Орлов Александр Валентинович

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ НООСФЕРНОЇ ПАРАДИГМИ

Загальні закономірності світового розвитку сьогодні вже не дають можливості всебічно оцінити перспективу економічного розвитку того чи іншого міста або регіону, бо сучасний світ знаходиться на межі фазового цивілізаційного переходу.

Економічний розвиток сьогодні вже не кількісний ріст, а якісні зміни. Змінюється суть економічної діяльності. Конкуренція

станків змінюється на конкуренцію мозків. Іншими словам промислове виробництво стає принципово неконкурентоздатним.

Сьогодні у світі відбуваються два суперечливих за спрямованістю процеси: деіндустріалізація і зростання питомої ваги сектора послуг. Процес – падіння питомої ваги видобувних галузей з одночасним зміцненням переробних. Ця тенденція нібито зсуває економіку з переважно індустріальної на доіндустріальну стадію розвитку, якщо не брати до уваги випереджуючого розвитку інформаційної сфери, що характерно в цілому для постіндустріальної стадії розвитку суспільства. У найближчі роки перерозподіл трудових ресурсів буде йти ще більш наростаючими темпами.

Тобто, вже сьогодні людство стикнулося із новим, таким, що дуже важко усвідомити парадоксом – індустріалізація, впровадження нових технологій та автоматизація виробництва може призвести не до розвитку, а, навпаки, до соціального краху регіонів, що добре ілюструється на прикладі американського міста Детройту. Виникає порочне коло. Без впровадження автоматизованого виробництва продукція, що виробляється стає неконкурентоздатною, що веде до економічного занепаду, а вивільнення, за рахунок автоматизації виробництва до 80 % робітників, без одночасного вирішення проблеми зайнятості – до занепаду соціального.

Одним із підходів до вирішення даної проблеми може стати переосмислення ідей Вернадського в контексті сучасної ноосферної парадигми розвитку регіону.

Термін “ноосфера” (сфера розуму) був введений в науковий обіг французьким філософом і математиком Е. Леруа в 1927 р. Вперше він вжив його в лекціях, прочитаних в Колеж де Франс в Парижі і незабаром опублікованих [6].

Ф. Т. Яншина [3-4] виокремлює 12 принципів ноосферної теорії Вернадського [1], котрі відображають уяву Вернадського про ідеальні світ майбутнього, його бачення крізь призму феномену ноосфери, багато в чому утопічний майбутній соціально-економічний устрій суспільства. І хоча й не всі його передбачення знайшли своє втілення у сучасному світі, вектор розвитку людства ним було передбачено досить точно. А головним його здобутком, на наш погляд, є його науково обґрунтована віра у можливість створення нового розумного способу існування суспільства.

Ще більш концентровано подібну думку висловлює і В. Карпенко: гуманістично-ноосферна концепція – це “...система філософських поглядів на сутність і закономірності формування інте-

грованої сфери відповідальності людини за коеволюцію соціуму і середовища його існування з урахуванням загальнолюдських гуманістичних цінностей” [2].

Сьогодні, коли на старті четвертої промислової революції весь світ шукає нові стратегії та парадигми розвитку, використовує всі можливі інструменти і нестандартні методи для прискорення технологічного зростання і боротьби в глобальній конкуренції, наша країна нібито виконує план дій щодо реалізації положень Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, а насправді знаходиться в лещатах економічної стагнації і розмовах про реформи при практично повній відсутності ефективних системних стратегічних дій, що відповідають саме сучасним тенденціям розвитку людства. Тому, саме зараз, виникає нагальна необхідність пошуку принципово нових підходів до стратегії розвитку як країни в цілому, так і розвитку регіонів, зокрема.

Сьогодні, майже через 90 років після введення терміна ноосфера, ми маємо можливість по-новому переосмислити це поняття. Якщо при виникненні воно мало скоріше етичний характер. То сьогодні ми можемо говорити про ноосферу вже як про реальний новий технологічний стан розвитку людства. Якщо Вернадський мислив ноосферу як результат розумної діяльності людини на землі, то сьогодні ми бачимо створення дійсно розумної оболонки, що охоплює практично всю земну поверхню – всесвітню мережу Інтернет, яка, у свою чергу, забезпечує новий досконаліший рівень комунікацій як між окремими людьми, так і появу принципово нових форм мережевого спілкування, появу нових інструментів, що забезпечують підтримку розвитку інтегрованого розуму людства.

У 2008 р. редактор журналу Nature Кліффорд Лінч вперше використав термін “великі дані”, зібравши матеріали про зростання обсягів, різноманіття оброблюваних даних і технологічних перспективи у вірогідному стрибку “від кількості до якості” [5].

Великі можливості великих даних це нова революція, яка перетворить світ. Перетворить те як ми живемо, як працюємо, і навіть як ми думаємо. Використання “хмарних технологій”, створить новий тип інформаційних систем, при цьому особлива роль буде належати органам публічного управління у забезпеченні доступу до відкритих даних та безпечного інструментарію їх обробки [7-8].

В процесі перетворення комп’ютерів зі звичайних рахункових пристроїв в універсальні машини для обробки даних стали з’являтися нові терміни: дані як інформаційний продукт (data

product); інструменти для роботи з даними (data tool); наука про дані (data science): вчені, що працюють з даними (data scientist), а збільшення обсягу і швидкість обробки даних привели до появи нового терміну “великі дані” (big data) – це серія підходів, інструментів і методів обробки, структурованих і неструктурованих даних значних обсягів для отримання результатів, що навіть не сприймаються людиною, ефективних в умовах безперервного приросту, розподілу по численних вузлах обчислювальної мережі. Сутність “великих даних” полягає у тому, що при їх обробці інформація одночасно видобувається з великого обсягу, великій швидкості, у тому числі і великій швидкості приросту даних при урахуванні одночасних – паралельних рівнів обробки; а також різноманіття даних – можливість використання різних джерел даних та безліч варіантів їх автоматизованої інтелектуальної обробки. Сьогодні створюється середовище, де розвиток суспільства прискорюється за рахунок праці усупільненого всесвітнього інтелекту.

Таким чином, у ноосфері, як у геосфері та біосфері, з'явився свій матеріальний носій та механізм, і те, що ще вчора здавалося утопією, стало реальністю.

Розвиток ідей про ноосферу сприяв створенні концепції сталого розвитку. Сталий розвиток (англ. Sustainable development) – це процес економічних і соціальних змін, при якому експлуатація природних ресурсів, напрямком інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку, розвиток особистості та інституційні зміни узгоджені між собою і зміцнюють нинішній і майбутній потенціал для задоволення людських потреб і устремлінь.

Однак сьогодні ми повинні зважати на те, що концепції сталого розвитку виникла в час найвищого розвитку індустріального суспільства, коли інформаційне суспільство тільки-но зароджувалося. Тоді сталий розвиток розумівся як протидія безмежному нарощуванню виробництва та відповідному вичерпанню природних ресурсів. З іншого боку в індустріальному суспільстві розвиток майже завжди ототожнювався з розвитком промислового виробництва, як його економічного підґрунтя. Тобто, мало місце існування суттєвої суперечності між завданнями економічного зростання і збереженням навколишнього середовища. Ця суперечність “вирішувалась” здебільшого вивезенням особливо шкідливих виробництв у треті країни або вирішувалась переправленням значних коштів забезпечення екологічної безпеки, що значною мірою знижало конкурентоздатність таких виробництв.

Таким чином, стає зрозумілим той факт, що сьогодні вже принципово неможливо забезпечити конкурентоздатний розвиток за рахунок повторення шляху індустріального розвитку.

Нова інформаційна епоха створила й нові можливості розвитку. Сьогодні розвиток країни має йти не шляхом його індустріалізації, а шляхом підвищення його конкурентоздатності, за рахунок створення наукоємних виробництв або навіть за рахунок створення виробництв по безпосередньому продукуванню нових знань – створення ноосфери – розумного простору існування суспільства майбутнього.

Список використаних джерел:

1. *Вернадский В. И.* Несколько слов о ноосфере / В. И. Вернадский // *Успехи современной биологии.* – 1944. – № 18. – Вып. 2. – С. 113–120.
2. *Карпенко В. Є.* Гуманістично-ноосферний підхід: стратегія розв'язання глобальних проблем / В. Є. Карпенко // *Філософські науки : зб. наук. праць.* – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – С. 29–37.
3. *Яншина Ф. Т.* Ноосфера В. Вернадского: утопия или реальная перспектива? // *Общественные науки и современность.* – 1993. – № 1. – С. 163–173.
4. *Яншина Ф. Т.* О появлении и первоначальном толковании термина “ноосфера” // *Вестник Российской академии наук.* – 1994. – Т. 64, № 11. – С. 1016–1022.
5. *Clifford A. Lynch.* “Big data: How do your data grow?” *Nature*, vol. 455, no. 7209 (September 3, 2008).
6. *Leroi E.* *L'exigence idealiste, et le fait devolution.* – Paris, 1927.
7. Special Issue: Big Data In Communication Research, *Journal of Communication*, April 2014, Volume 64, Issue 2, Pages 193–360, E1–E9.
8. *Viktor Mayer-Schönberger, Kenneth Cukier.* *Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think* Paperback – March 4, 2014.

Петров Костянтин Едуардович, Кобзев Ігор Володимирович

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Останнім часом у більшості розвинених країн і багатьох країн з перехідними соціально-економічними системами начал реалізується комплекс програм, пов'язаних з адміністративною

реформою і реформою систем державного управління. Розвиток інформації і електронних технічних засобів зробив серйозний вплив на структури і процеси державного управління.

Особливу інтенсивність інформаційні технології в державному управлінні придбавають на початку 2000-х рр., що виражається в появі нового концепту “електронний уряд” (“e-government”). На наш погляд найбільш вдалою є наступна дефініція. Електронний уряд – це система взаємодії влади і суспільства на основі поєднання внутрішньої урядової і зовнішньої суспільної інфраструктури через владні Internet-представництва (портали), що розширює доступність державний-управлінських послуг в мережі Internet та скорочує терміни їх надання [1].

Основою використання інформаційних технологій в державному управлінні є політика інформатизації. Інформатизація системи державного управління – це побудова відносно нової моделі діяльності державного управління. Ефективність цього процесу залежить від рівня взаємодії та якості роботи кожної установ, взаємодії органів влади між собою [2].

Проте політика інформатизації припускає технократичний підхід до рішення проблем інформатизації, при якому переважає закупівля засобів обчислювальної техніки і побудова інформаційних мереж. При цьому не повинна забуватися кінцева мета створення інформаційних систем – підвищення оперативності та якості ухвалення управлінських рішень, економічної ефективності суб'єктів господарювання, рівня послуг, що надаються, і т. п. Перешкодою для належного використання відомчих інформаційних систем є також відсутність у багатьох випадках відповідних аналітичних служб, що забезпечують збір даних і ефективну експлуатацію таких систем, а також недостатня комп'ютерна грамотність користувачів, у тому числі державних службовців. Якщо політика інформатизації буде сконцентрована лише на техніко-технологічних аспектах, це може привести до формування відомчого підходу в створенні і розвитку інформаційних систем. В результаті такого підходу можуть виникати труднощі міжвідомчого телекомунікаційного обміну інформацією, дублювання робіт, їх дорожчання. Політика інформатизації не має бути відокремлена від політики, що проводиться в області засобів масової інформації, зв'язку і телекомунікацій.

Як функціональні завдання державної інформаційної політики можна виділити наступні:

– інформаційне забезпечення діяльності системи органів державного управління;

- забезпечення інформаційного обслуговування населення і структур громадянського суспільства на основі розвитку масових комунікацій;
- забезпечення інформаційної взаємодії органів влади і суспільства.

Тоді як технічні аспекти і аспекти, пов'язані з інформаційною безпекою вже стали полем пильної уваги, то проблеми доступності і відкритості інформації, оцінки інформаційного ринку тільки виходять на порядок денний. Практична реалізація політики інформатизації і інформаційної політики в сучасних білоруських умовах вимагає дій з підтримки її основних положень в громадській думці, роз'ясненні її соціальної спрямованості, доказі обґрунтованості.

Інформаційно-технологічні нововведення в державному управлінні мають комплексний характер і пов'язані з одночасним і погодженим використанням інформаційних, організаційних, правових, соціально-психологічних, кадрових, технічних і багатьох інших чинників. Це вимагає комплексного підходу, якісної зміни як системи роботи з інформацією, так і функціональної, і організаційної структур управління, складу і структури усєї управлінської діяльності, характеру і побудови управлінських стосунків, та і інших управлінських явищ.

Оцінювання рівень розвитку електронного уряду в Україні згідно з існуючими міжнародними критеріями, можна відмітити, що етап “присутності” або “розміщення інформації” в мережі вже здоланий. “Електронний уряд” знаходиться на стадії переходу до рівня “зворотного зв'язку”.

Основна роль в інформаційному обслуговуванні структур органів державної влади відводиться інформаційним і інформаційно-аналітичним центрам, які складають, як правило, ядро інформаційної системи організаційного управління.

Таким чином, можна зробити висновок, про те, що інформаційні технології в публічному управлінні мають найважливішу роль в розвитку суспільства полягає в прискоренні процесів отримання, поширення і використання суспільством нових знань. Говорячи про інформаційні технології державного управління, слід розуміти, що, передусім, йдеться про інформатизацію усіх управлінських процесів в органах державної влади усіх рівнів, про інформатизацію міжвідомчих взаємин, про створення комп'ютерних систем, здатних підтримувати усі функції взаємодії цих органів з населенням і підприємницькими структурами.

Список використаних джерел:

1. *Серенок А. О.* Механізми взаємодії органів влади з громадянами в системі електронного уряду : автореф. дис. ... канд. держ. упр : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / А. О. Серенок ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 2011. – 21 с
2. *Чацько Т.* Інформатизація органів державного управління: українські проблеми та зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / Тетяна Чацько // Матеріали III-го науково-практичного семінару. – 2015. – Режим доступу : http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/itis%20seminar%202015/.

Акулов-Муратов Владислав Вікторович

ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ, ОБМЕЖЕНЬ І РИЗИКІВ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ТА ІНСТРУМЕНТІВ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ СТЕЙКХОЛДЕРСЬКИХ ВІДНОСИН

Над проблемами кроскультурної передачі досвіду одними з перших почали працювати А. ван Геннеп, Б. Малиновський і А. Р. Радкліфф-Браун [1–3]. Їх роботи описують специфічні особливості і продуктивність такої системи транскордонного переходу традицій, ідей, знань, інформації. Також подібний порівняльний метод аналізу використовували в своїх дослідженнях Ф. Боас, Дж. Фейблан, Е. Е. Еванс-Прічард [4-6]. Але особливу увагу до кроскультурних і міждержавних способів, засобів і методології імплементації адміністративних моделей та інструментів проявила американська антропологічна школа (А. Кребер, Дж. Мердок, Л. Уайт, М. Херсковіц, Д. Левінсон, К. Ембер і ін. [7–12]), яка створила своєрідну теорію цих процесів.

До кінця ХХ ст. сформувалися нові наукові напрямки, які використовували принципи кроскультурного порівняльно-історичного аналізу (роботи Е. Халла, А. Вежбицкой, Д. Таннен, Н. Дж. Холдена, Л. Г. Почебута та ін. [13–17]). Вони розширили і обґрунтували можливості його застосування, вказали нові способи взаємних переходів традицій, ідей, знань та інформації між різними людськими спільнотами.

Однак усі перераховані вище наукові підходи розглядають проблеми перенесення і сприйняття інформації, функціонування

побудованих на її основі соціальних структур і взаємин (в т. ч. адміністративних моделей та інструментів) окремо, з різних точок зору, що обмежені рамками обраних наукових напрямків. Причому більшість вчених аналізували кроскультурну передачу досвіду як процес, пов'язаний з унікальними правилами, умовами і заборонами. Тому важко порівняти різні дослідження і зв'язати їх результати. Однак методологія аналізу таких процесів поступово була доведена до досконалості. Але відповіді на нові питання і виклики, поставлені світовою глобалізацією, вона вже не в змозі.

Тому в сучасній науці з'явилися нові поняття та підходи, використання яких дозволяє отримати необхідні відповіді. Причому в узагальненому, теоретичному сенсі. І це – теорія стейкхолдерських відносин [18].

Вона дозволяє розглядати процеси імплементації адміністративних моделей та інструментів не як випадкові або періодичні природні явища, що часто відбуваються несвідомо або хаотично і тільки тому, що різні системи державного управління контактують одна з іншою. Стейкхолдерські відносини (далі – СВ) визначають такі контакти як взаємопов'язаний ланцюжок цілей і подій, що розвиває кожну з систем, дозволяючи їм конструктивно співіснувати на основі принципу взаєморозуміння.

СВ вводять поняття об'єкта, суб'єктів (стейкхолдерів), процесів і цілей, а також базову умова початку СВ – взаємне визнання стейкхолдерами один одного. СВ виникають в момент почину спільної діяльності суб'єктів. Основною особливістю цих відносин є загальна для всіх стейкхолдерів точка докладання зусиль – об'єкт (який може бути і процесом), з яким вони усі нерозривно пов'язані (маючи свою частину в ньому), не дивлячись на відмінності власних цілей і намірів щодо його сьогодення та майбутнього. Тобто які б не були бажання або інтереси кожного стейкхолдера окремо (аж до взаємних протиріч), вони зобов'язані домовлятися і поступатися один одному за певними правилами. Причому спираючись не лише на взаємні погрози та тиск, а й на певних формах самообмеження. Між стейкхолдерами має бути налагоджена дуже щільна та ефективна взаємодія і співпраця. Інакше вони не зможуть досягти своїх цілей поодиночі.

Національна державна політика у сфері імплементації адміністративних моделей та інструментів завжди своєрідна і унікальна. Але вплив різних ефектів глобалізації, що поступово гомогенізують людство, запускають процеси її вимушеного нівелювання. В результаті подібних дій спостерігаються укрупнення, кластеризація

і, врешті-решт, стандартизація різноманітних адміністративних моделей та механізмів управління, особливо за регіональними та ідейно-політичними ознаками. Позитивними моментами цих явищ є: 1) економія ресурсів, підвищення ефективності державного управління та контролю за рахунок впровадження вже апробованого досвіду; 2) активний розвиток універсальної культури СВ, без якої вже неможливо існування сучасних транскордонних взаємин.

Однак перш ніж переймати і адаптувати накопичений будь де унікальний досвід (навіть якщо він явно має численні визнані позитивні ефекти і характеристики), і вводити його в основу національних державної політики та управління, необхідно провести глибокий міждисциплінарний аналіз по кожному прикладу, джерелу походження і групам лобювання такого досвіду. Тобто розглянути природні і соціальні умови існування носіїв пропонованого досвіду (який повинен бути обов'язково відображений та інституційований в їх культуру і соціум), а також суму традицій таких товариств в цілому. Це дозволить прогнозувати не тільки можливість застосування на практиці запозиченого досвіду і безболісність входження його елементів в національні культурну парадигму та систему управління, але і наслідки такої інтродукції.

Однак в сучасних умовах, коли швидкість глобальних соціально-економічних змін дуже велика і не контролюється державними кордонами, імплементація чужого досвіду управління стає необхідністю. Тепер це є одною із стратегічних засад державної діяльності, пріоритетом соціально-економічної та культурної політики. Тому для оцінки цього напрямку діяльності різних державних і соціальних структур і використовуються методи та інструменти стейкхолдерського аналізу.

Вони дозволяють не тільки визначити можливість, обмеження і ризику імплементації іноземних адміністративних моделей і механізмів, а й в кілька разів здешевити витрати на вивчення, адаптацію та інтродукцію такого досвіду. Основна економія відбувається за рахунок визначення та аналізу існуючих національних, регіональних і світових трендів в цій сфері державної діяльності – відразу, до розгляду, обґрунтовано відсікаються невідповідні варіанти. Потім, згідно з виробленими алгоритмами, визначаються найбільш ефективні варіанти і необхідні зміни при суміщенні інших адміністративних моделей та інструментів з національними структурами державного управління. На заключному етапі визначаються необхідні внутрішні структурні зміни і новий функціонал дій.

Таким чином без зайвих витрат можна визначати не тільки можливість застосування на практиці запозиченого досвіду і безболісність входження його елементів в національну систему управління, а й наслідки такої імплементації та її необхідність.

Список використаних джерел:

1. *Геннеп А., ван.* Обряды перехода: Систематическое изучение обрядов / Арнольд ван Геннеп ; пер. с франц. Ю. В. Ивановой, Л. В. Покровской ; послесл. Ю. В. Ивановой. – М. : Вост. лит., 2002. – 198 с.
2. *Малиновский Б.* Научные принципы и методы исследования культурного изменения / Б. Малиновский // Антология исследований культуры. – Т. 1. Интерпретация культуры. – СПб. : Университетская книга, 1997. – 518 с.
3. *Ив. Радклифф-Браун А. Р.* Сравнительный метод в социальной антропологии.
4. *Ив. Боас Фр.* Границы сравнительного метода в антропологии.
5. *Ив. Эванс-Причард Эдвард Э.* Сравнительный метод социальной антропологии.
6. *Feibleman J.* The Theory of Human Culture. N.Y., 1968.
7. *Крёбер А. Л.* Избранное: Природа культуры / пер. с англ. – М. : “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2003. – 799 с.
8. *Мёрдок Дж. П.* Социальная структура / пер. с англ. А. В. Каратаева. – М.: ОГИ, 2003. – 608 с.;
9. *Уайт Л.* Избранное: Наука о культуре / пер. с англ. – М. : “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2004. – 1064 с.;
10. *Херсковиц М. Дж.* Процессы культурного изменения / Культурология: Дайджест / РАН ИНИОН Центр гуманит. науч.-информ. исслед. отд. Культурологи ; редкол.: Левит С. Я. (ред. сост.), Ремезова И. И (отв. за вып.). – М., 2005. – № 1 (32).
11. *Levinson D.* A Guide to Social Theory: Worldwide Cross-Cultural Tests volume I Introduction. – New Haven, Connecticut, HRAF, 1977.
12. *Levinson D., Ember M.* Encyclopedia of Cultural Anthropology. – N.-Y. : Henry Holt, 1996.
13. *Hall E. T.* Understanding Cultural Differences. – Yarmouth. ME: Intercultural Press, 1990.
14. *Wierzbicka A.* Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction (Trends in Linguistics. Studies and Monographs, 53). – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 1991.
15. *Tannen D.* Gender and discourse. – N.Y.; Oxford: Oxford UP, 1994. – 203 p.

16. Холден Н. Дж. Кросскультурный менеджмент. Концепция когнитивного менеджмента : учеб. пособие для студ. / пер. с англ. под ред. проф. Б. Л. Ерёмкина. – М. : ЮНИКАН-ДАНА, 2005. – 312 с.

17. Почебут Л. Г. Взаимопонимание культур: Методология и методы этнической и кросс-культурной психологии. Психология межэтнической толерантности : учеб. пособие. – 2-е изд.– СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2007. – 282 с.

18. Freeman R. E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. – Boston, 1984.

Єльчанінов Дмитро Борисович

ОЦІНКА ПРОЕКТІВ МАЙБУТНЬОГО В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

С. О. Телешун у роботі [1] звертає увагу на те, що політична аналітика стає інструментом реалізації певних проектів майбутнього, а аналітичні матеріали побудовані таким чином, щоб проектувати необхідне політичне замовлення на майбутнє. Це можливо тому, що відсутні “певні критерії оцінки майбутнього, за допомогою яких Людство могло б орієнтуватися в інформаційному хаосі і не втрачати головні цілі свого розвитку” [2]. Помилкове визначення критеріїв, їх значень та шкал призводить до відповідно несталого, кризового та катастрофічного стану держави [3].

Існуючі системи підтримки прийняття рішень в управлінні проектами мають в своїй основі переважно кількісні методи з недоліками, що їм притаманні. У роботі [4] запропоновано інформаційну технологію створення відповідних систем підтримки прийняття рішень на основі вербального методу ординарної класифікації. Ця технологія, доповнена можливістю модифікації шкал критеріїв за рахунок використання інтерполяційного полінома [5], може бути використана для оцінки проектів майбутнього у публічному управлінні.

Розглянемо простий приклад. Нехай для оцінки проектів майбутнього застосовуються три критерії: К1 = “Виконано порівняльний аналіз витрат та результатів проекту”, К2 = “Вивчена можливість виконання задуму проекту”, К3 = “У виконавців проекту виникають питання”. Критерії К1 має шкалу значень (від кращого до гіршого): к11 = “так”, к12 = “частково”, к13 = “ні”. Критерії К2 має шкалу значень: к21 = “повністю”, к22 = “частково”, к23

= “ні”. Критерії КЗ має шкалу значень: кЗ1 = “ні”, кЗ2 = “рідко”, кЗ3 = “постійно”. Кожний гіпотетично можливий проект залежно від отриманих оцінок за критеріями може бути віднесений до одного з трьох класів (від кращого до гіршого): А1 = “успішний проект”, А2 = “проект потребує доробки”, А3 = “проект має бути перероблено”. Нехай результат класифікації проектів на основі знань експертів має такий вигляд (табл. 1).

Таблиця
Класифікація всіх гіпотетично можливих станів проектів

<i>Стан</i>	<i>К1</i>	<i>К2</i>	<i>К3</i>	<i>Клас</i>
1	1	1	1	1
2	1	1	2	1
3	1	1	3	2
4	1	2	1	1
5	1	2	2	2
6	1	2	3	2
7	1	3	1	2
8	1	3	2	2
9	1	3	3	2
10	2	1	1	1
11	2	1	2	2
12	2	1	3	2
13	2	2	1	2
14	2	2	2	2
15	2	2	3	2
16	2	3	1	2
17	2	3	2	2
18	2	3	3	3
19	3	1	1	2
20	3	1	2	2
21	3	1	3	2
22	3	2	1	2
23	3	2	2	2
24	3	2	3	3
25	3	3	1	2
26	3	3	2	3
27	3	3	3	3

Таблиця фактично є базою знань, на основі якої відповідна інформаційна система може оцінювати проекти майбутнього.

З іншого боку, її можна розглядати як таблицю значень функції від трьох змінних $f(x,y,z)$, що приймає на вхід номера значень відповідних критеріїв оцінки проекту та видає номер класу, до

якого належить проєкт. У прикладі, що розглядається, ця функція може бути наступним поліномом:

$$\begin{aligned}
 f(x,y,z) = & a_{222}x^2y^2z^2 + a_{221}x^2y^2z^1 + a_{220}x^2y^2z^0 + \\
 & + a_{212}x^2y^1z^2 + a_{211}x^2y^1z^1 + a_{210}x^2y^1z^0 + \\
 & + a_{202}x^2y^0z^2 + a_{201}x^2y^0z^1 + a_{200}x^2y^0z^0 + \\
 & + a_{122}x^1y^2z^2 + a_{121}x^1y^2z^1 + a_{120}x^1y^2z^0 + \\
 & + a_{112}x^1y^1z^2 + a_{111}x^1y^1z^1 + a_{110}x^1y^1z^0 + \\
 & + a_{102}x^1y^0z^2 + a_{101}x^1y^0z^1 + a_{100}x^1y^0z^0 + \\
 & + a_{022}x^0y^2z^2 + a_{021}x^0y^2z^1 + a_{020}x^0y^2z^0 + \\
 & + a_{012}x^0y^1z^2 + a_{011}x^0y^1z^1 + a_{010}x^0y^1z^0 + \\
 & + a_{002}x^0y^0z^2 + a_{001}x^0y^0z^1 + a_{000}x^0y^0z^0.
 \end{aligned}$$

Коефіцієнти a_{ijk} полінома $f(x,y,z)$ можна знайти на основі вирішення системи з 27 лінійних рівнянь з 27 невідомими, яка будуватиметься на основі даних табл. 1. Для вирішення такої системи можна використати як спеціалізовані системи комп'ютерної алгебри (MATLAB [6], Mathematica [7] та ін.), так і звичайні табличні процесори (наприклад, Microsoft Excel).

Інтерполяційний поліном $f(x,y,z)$ класифікує проєкти відповідно до табл. 1. Крім того, за його допомогою можна оцінювати проєкти у випадку модифікації шкал значень критеріїв, коли вони уточнюються. Наприклад, нехай шкала критерію КЗ = “У виконавців проєкту виникають питання” доповнюється двома проміжними значеннями таким чином, що вона має наступний вигляд: k_{31} = “ні”, k_{32} = “майже ні”, k_{33} = “рідко”, k_{34} = “часто”, k_{35} = “постійно”. За допомогою табл. 1 неможна визначити клас проєкту, якщо він за критерієм КЗ буде мати, наприклад, значення “майже ні”. Але за допомогою поліному $f(x,y,z)$ це можна зробити через подання значення $z=1,5$. Напевно, при цьому значення $f(x,y,z)$ не буде дорівнювати 1, 2 або 3, але воно покаже наскільки проєкт близький до певного класу. Наприклад, якщо значення $f(x,y,z) = 1,76$, тоді відповідний проєкт ближче до другого класу, тобто потребує доробки.

Список використаних джерел:

1. *Телешун С. О.* Україна в системі глобальних викликів і загроз: управлінський вимір / С. О. Телешун // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2016. – № 2. – С. 5–12.

2. *Юдіна Н. В.* Футурологічне призначення культури [Електронний ресурс] / Н. В. Юдіна // Міжнародна наукова конференція “Глобалізація, європеїзація і розвиток національних слов'янських куль-

тур” (до Дня слов'янської писемності і культури), Київ, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 24 травня 2016 р. – Режим доступу : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/783>.

3. *Кальниш Ю. Г.* Системологічний підхід до аналізу мети державного управління [Електронний ресурс] / Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Єльчанинов // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 1. – Режим доступу : http://academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Kalnysh_YG.pdf.

4. Системы поддержки принятия решений в управлении проектами, основанные на качественных методах / О. Н. Гуца, Д. Б. Єльчанинов, А. П. Порван, С. В. Якубовская // Вісник НТУ “ХПІ”. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. – X. : НТУ “ХПІ”, 2017. – № 3 (1225). – С. 82–88.

5. Developing A Method For Prediction Of Relapsing Myocardial Infarction Based On Interpolation Diagnostic Polynomial / Sofia Yakubovska, Olena Vysotska, Andrei Porvan, Dmytro Yelchaninov, Elena Linnyk // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – Vol 5, No 9 (83) (2016): Information And Controlling System. – P. 41–49.

6. *Shen Wen.* An Introduction to Numerical Computation / Wen Shen. – World Scientific Publishing Company, 2015. – 268 p.

7. *Wolfram Stephen.* An Elementary Introduction to the Wolfram Language / Stephen Wolfram. – Wolfram Media, Inc., 2015. – 324 p.

Клімушин Петро Сергійович, Спасібов Дмитро Вікторович

МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУ

Концепція електронного урядування інтегрує і розвиває механізми електронного уряду, електронної демократії та відкритого уряду. Механізми розвитку електронного урядування умовно можна розділити на складові з п'яти груп: механізми безпеки в інформаційному просторі, механізми електронної взаємодії, механізми надання електронних послуг, механізми електронної демократії та відкритого уряду.

Механізми надання електронних послуг є головними складовими в системі електронного уряду. Їх можна класифікувати за наступними складовими: адміністративні, інституційні, інтеграційні, сервісні [1].

Адміністративні механізми надання електронних послуг базуються на впровадженні електронних адміністративних регламентів, процесів, процедур, функцій, інформаційних та технологічних карток їх виконання. Запровадження електронних адміністративних регламентів – це інноваційний процес, тобто винахід нових підходів до аналізу структури адміністративних процесів та пошук нових моделей функціонування владних структур.

Електронна форма реалізації адміністративних регламентів створює можливості якісного поліпшення виконання державних функцій та надання адміністративних послуг, знижує операційні витрати, скорочує час прийняття рішень, забезпечує їх велику інформаційну обґрунтованість.

Реалізація механізмів електронного адміністративного регламенту дозволить виробляти поетапну послідовну автоматизацію процесів надання адміністративних послуг, включаючи повне виключення участі представників публічної влади в окремих найпростіших адміністративних процесах.

Адміністративні регламенти є основою для створення як показників результативності діяльності органів влади, так і для розробки стандартів надання державою публічних послуг.

Реалізація адміністративних механізмів полягає в проектуванні і створенні архітектури електронного уряду, а потім вже у виборі конкретних технологій, які забезпечують, наприклад, електронний документообіг або автоматизацію ділових процедур [2].

Інституційні механізми надання електронних послуг припускають модернізацію всіх рівнів публічного управління: національного, регіонального та місцевого самоврядування. У інституційну інфраструктуру надання електронних послуг входять: органи надання публічних послуг усіх рівнів (центри надання адміністративних послуг, суб'єкти надання послуг, державні портал адміністративних услуг, державні інформаційні ресурси тощо), інфраструктура відкритих ключів, провайдери телекомунікаційних послуг тощо.

Проблема інституціональної адаптації, насамперед, пов'язана з оптимізацією управління, введенням державного органу, відповідального за перехід до електронного уряду, формуванням нормативно-правової бази тощо. Інституційна адаптація також включає в себе індивідуальну адаптацію співробітників до надання електронних послуг. У силу цього інституційна адаптація зазвичай носить диференційований характер і являє собою єдність асиміляції (приспособування існуючих структур до техно-

логічних і організаційних вимог, пов'язаним з функціонуванням інформаційно-комунікаційних технологій) і акомодатії (приспосовування інформаційно-комунікаційних технологій до потреб стійкого відтворення бюрократичних структур) при явному перевазі процесів акомодатії.

Більше того, практика, демонструє, що до 35 % проектів у сфері електронного уряду виявляються абсолютно не працюючими, а ще 50 % – працюючими лише частково (основні цілі не досягаються, або в процесі їх досягнення виявляються непередбачені негативні наслідки). Спроби впровадити нові системи без урахування інституційного контексту все одно призведуть до компромісів і появи гібридів, але при цьому виявляться вкрай витратними. І навпаки, коли такого роду компроміс планується заздалегідь, результати виявляються більш ефективними. Рішення у сфері електронного уряду повинні не запозичувати, якими б вдалимими вони не здавалися, а цілеспрямовано пристосовуватися до існуючих інституціональних систем.

Перехід до електронних послуг – не технологічний, а соціальний процес з яскраво вираженою культурною складовою. Стабільність вітчизняної бюрократичної культури, орієнтованої на підтримку режиму закритості і непрозорості прийнятих рішень, призводить до того, що розроблені в рамках даних установок закони також виявляються непрацюючими. Щоб закони почали діяти, вони повинні бути адаптовані існуючої інституційної системою.

Впровадження *інтеграційних механізмів надання електронних послуг* забезпечує підвищення якості надання та спрощення і скорочення термінів процедур отримання публічних послуг. Ці механізми засновані на реалізації *принципу єдиного вікна* при наданні публічних послуг, за яким передбачається виключення або максимально можливе обмеження участі заявників в процесах збору з різних інстанцій і надання в інші інстанції документів і довідок, що підтверджують права заявників на отримання послуг. Для якісної модернізації процесів надання адміністративних послуг необхідна інтеграція інформаційних систем, мережі центрів та суб'єктів надання адміністративних послуг, державних та відомчих інформаційних ресурсів та реєстрів тощо в єдину систему міжвідомчої електронної взаємодії (ЄСМВ).

Сервісні механізми надання електронних послуг пов'язані з ефективністю виявлення, моделювання та реалізації індивідуальних і групових інтересів і потреб громадян. У сервісній органі-

зації управління домінуючим показником ефективності виступає задоволеність споживачів послуг. Сервісний підхід визначає розвиток мережевих форм управлінської взаємодії, комунікаційних технологій контролю і планування, розвиток онлайн-ових послуг.

Активне впровадження в систему публічного управління і взаємодії громадян та органів державної влади сервісних механізмів, супроводжується одночасними процесами автоматизації адміністративних регламентів та впровадження офіційного електронного документообігу. Потреба в таких інноваційних механізмах к організації державного менеджменту викликана об'єктивною неможливістю реалізації концепції сервісної держави допомогою традиційних технологій управління які характеризуються високими тимчасовими і економічними витратами, а також корупційними ризиками.

Таким чином, механізми надання електронних адміністративних послуг включають сукупність взаємопов'язаних адміністративних, інституційних, інтеграційних та сервісних механізмів. Ці механізми є головними для побудові електронного уряду.

Список використаних джерел:

1. *Клімушин П. С.* Механізми електронного урядування в системі надання адміністративних послуг / П. С. Клімушин, Д. В. Спасібов // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2016. – Вип. 1 (52). – С. 50–55.
2. *Клімушин П. С.* Стратегії та механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві : [монографія] / П. С. Клімушин. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2016. – 524 с.

Калякін Сергій Володимирович, Серенок Артем Олексійович

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ В МІСТАХ УКРАЇНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ 2016 РОКУ

Протягом попередніх років науковцями та представниками громадянського суспільства неодноразово проводилися дослідження щодо ефективності роботи веб-сайтів обласних рад, міських рад обласних центрів та міських рад других за величиною.

У 2013–2015 рр. нами, спільно з коаліцією громадських організацій на чолі з ГО “Подільська агенція регіонального розвитку” було проведено декілька моніторингів ефективності впроваджен-

ня системи електронного урядування (далі е-урядування) в 100 найбільших містах України, в ході яких було проаналізовано рівень розвитку та ефективність використання таких двох інструментів е-урядування, як офіційні веб-сайти та система електронного документообігу (далі е-документообіг) органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) міст, що увійшли до вибірки.

Слід зазначити, що починаючи від моніторингу 2014 р., нами було проаналізовано не лише рівень розвитку офіційних веб-сайтів та системи е-документообігу ОМС міст України, але й проведено оцінку організації діяльності Центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАПів) міст України.

Загальною метою цих досліджень було визначення рівня використання інструментів електронного урядування в органах місцевого самоврядування міст України та розробка рекомендацій щодо вдосконалення електронного урядування у містах задля перетворення його на дієвий засіб сприяння прозорості місцевої політики, протидії корупції, зростання якості надання адміністративних послуг, активізації громадськості та її залучення до суспільно-політичних процесів.

У 2016 р. предметом нашого аналізу стали, знову ж таки, офіційні веб-сайти міських рад, система е-документообігу та організація діяльності ЦНАПів. Особливістю дослідження 2016 р. стало те, що вперше було проаналізовано не просто рівень надання адміністративних послуг через ЦНАПи, але проаналізовано можливість отримати (замовити) адміністративні послуги в електронній формі.

Слід зазначити, що сьогодні, перш за все на державному рівні, відбувається перехід до надання послуг в електронній формі. Не минула ця тенденція і процесу надання адміністративних послуг і на рівні ОМС. На муніципальному рівні даний процес розпочався ще кілька років тому, коли окремі міста надали можливість клієнтам замовляти деякі послуги в електронній формі через особистий кабінет, створений на сайті міської ради. Впровадження у 2015 р. волонтерського проекту IGOV і порталу послуг igov.org.ua значно активізувало міста в цьому напрямку, залучаючи все більше муніципалітетів до поступового переведення адміністративних послуг в електронну форму. Що ж ми маємо на даний момент?

Дослідження показало, що можливість отримати адміністративні послуги в електронній формі сьогодні надають лише 39 ЦНАПів з 98 досліджених. З цією метою міста застосовують різні інструменти. Так, 30 муніципалітетів мають власні кабінети

на сайті igov.org.ua та використовують даний ресурс для надання доступу до адміністративних послуг в електронній формі, серед них: *Дніпро, Львів, Кривий Ріг, Полтава, Чернігів, Хмельницький, Кам'янське (Дніпродзержинськ), Івано-Франківськ, Луцьк, Нікополь, Бердянськ, Кам'янець-Подільський, Умань, Бердичів, Новомосковськ, Червоноград, Первомайськ, Прилуки, Ізюм, Марганець, Нова Каховка, Жовті Води, Світловодськ, Вараш (Кузнецовськ), Покров (Орджонікідзе), Миргород, Каховка, Нетішин, Вознесенськ, Самбір.*

У 6 містах (*Харків, Дніпро, Львів, Вінниця, Івано-Франківськ, Кременчук*) можливо замовити он-лайн послуги через особистий кабінет користувача, створений на сайті міської ради, ще в 4 (*Київ, Дніпро, Рівне, Луцьк*) – через окремий веб-портал адмінпослуг, *м. Світловодськ* використовує з цією метою також портал “Розумне Місто”.

При цьому, заявлена кількість таких послуг різниться в кожному місті – від 3-4 послуг до кількох десятків. Наразі послуги, що надаються через зазначені ресурси, не можна назвати повноцінними електронними адміністративними послугами, оскільки немає можливості пройти весь цикл отримання послуги – від замовлення до отримання рішення, в дистанційному режимі. Окрім того, слід зазначити, що згідно ст. 17 Закону України “Про адміністративні послуги” надання адміністративних послуг в електронній формі та доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги з використанням мережі Інтернет забезпечуються через Єдиний державний портал адміністративних послуг, який є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні. Відповідно до ст. 9 Закону України “Про адміністративні послуги”, адміністративні послуги в електронній формі надаються через Єдиний державний портал адміністративних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування. На сьогодні жодна інформаційна система органів місцевого самоврядування так і не інтегрована до Єдиного державного порталу адміністративних послуг. Тобто виникає взагалі питання легітимності надання органами місцевого самоврядування адміністративних послуг в електронній формі на власних сайтах, порталі igov.org.ua чи на будь-яких інших платформах, які так і не інтегровані до Єдиного порталу адміністративних послуг, як того вимагає Закон України “Про адміністративні послуги”

Разом з тим, створені електронні платформи надають користувачу можливість, не виходячи з дому, замовити ті чи інші по-

слуги через мережу Інтернет і це, безумовно, являється значним кроком на шляху до впровадження власне адміністративних послуг в електронній формі.

Отже, в цілому спостерігається покращення рівня інформування щодо адмінпослуг та та організації діяльності Центрів надання адміністративних послуг, порівняно з попередніми роками. Поряд з цим, в багатьох містах залишається необхідність впровадження електронних інструментів, які сприятимуть зростанню зручності та доступності до адміністративних послуг, зокрема: створення особистого кабінету користувача, запровадження практики електронної реєстрації до дошкільних навчальних закладів міста, створення можливості відслідкувати стан опрацювання заяви на отримання адмінпослуги, завантажити бланки заяв на отримання адмінпослуги чи документів дозвільного характеру тощо. Хоча в багатьох містах відбувається часткове переведення процесу отримання адмінпослуги в електронну форму, впровадження повноцінних електронних послуг все ж залишається справою майбутніх років, при цьому важливо, щоб цей процес був добре продуманий та якісно організований як на державному, так і на муніципальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування в органах місцевого самоврядування найбільших міст України [Електронний ресурс] / за заг. ред. А.О. Серенок, А. Й. Яскевич. – Вінниця : ГО “Подільська агенція регіонального розвитку”, 2015. – 84 с.

Венжик Юрій Юрійович

ТЕХНОЛОГІЯ “БЛОКЧЕЙН” ЯК ЗАСІБ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасне інформаційне суспільство чекає від уряду простої, комфортної, швидкої та ефективної взаємодії з громадянами. Таку взаємодію може забезпечити електронний уряд, заснований на автоматизації управлінських процесів в масштабах країни з метою істотного підвищення ефективності державного управління та зниження витрат соціальних комунікацій для кожного члена суспільства [1].

Створення електронного уряду передбачає реінжиніринг загальнодержавної розподіленої системи громадського управління, що реалізує рішення повного спектра завдань, пов'язаних з управлінням документами і процесами їх обробки [4].

На даний момент можна помітити суттєвий прогрес у створенні інфраструктури і сервісів електронного уряду. В першу чергу ці успіхи зумовлені прискореним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Разом з тим залученість громадян до роботи електронного уряду залишається на низькому рівні, що пояснюється недостатньою поширеністю інтерактивних функцій і онлайн-послуг на сайтах державних органів і організацій [1].

Серед безлічі технічних рішень, які головним чином відрізняються між собою лише заходами швидкості, надійності і безпеки передачі інформації, з'являються технологічні нововведення, засновані на принципово нових підходах взаємодії і мають високий потенціал застосування для цілей електронного уряду.

Блокчейн за своєю суттю є прозорою розподіленою базою даних, яка містить інформацію про всі транзакції, проведені учасниками системи. А в термінах електронного уряду – інформацію про результати всіх взаємодій громадян і державних органів.

Важливо, що всі дані взаємопов'язані та зберігаються в зашифрованому вигляді одночасно в усіх учасників системи, і автоматично оновлюються при кожній внесеній зміні. Так блокчейн нівелює вплив егоїстичних чинників, які ведуть людей до створення корупційних схем, які підривають громадський інтерес і державний суверенітет [2].

У той же час з'являється стимул для учасників працювати чесно, так як правила застосовуються до всіх в рівній мірі; виникає нова форма соціальної відповідальності.

Технічно ця блокчейн-платформа дозволяє користувачам дійти згоди про що завгодно без посередників, що забезпечує основу для децентралізованих форм управління і для соціальних контрактів, заснованих на консенсусі, і дозволяє підтримувати баланс в інтересах суспільства [2].

Система реєстрації, заснована на технології блокчейн, може забезпечити додаткові гарантії в порівнянні з традиційним централізованим реєстром. Транзакції будуть менш витратними, так як будуть виключати мита і вартість послуг посередників; істотно зменшиться термін укладання угоди, і самі угоди стануть більш прозорими і, одночасно, більш захищеними.

Технологія “блокчейн” характеризується наступним чином:

1. Вона автономна. Немає ніякої організації, центру або агентства, які її адміністрували б і у кого був би “ключ” до виправлення даних.

2. Вона працює постійно. Оскільки зміст баз даних постійно копіюється на тисячі комп’ютерів, навіть якщо 99 % з них в якийсь момент виявиться не в мережі, то записи виявляться на тих що залишилися і оновляться у всіх, як тільки вони повернуться онлайн.

3. Вона безпечна. Кодування, яке використовується для блокчейнів, відкрито для доопрацювання (open-Source) і жодного разу не було зламано. Код має так звану “можливість криптографічного аудиту” – тобто можливістю перевірити математично, чи було змінено його зміст.

4. Вона відкрита для розробки продуктів (програм, сервісів) на її підставі, і не належить будь-якій корпорації, не охороняється авторським правом або правом на інтелектуальну власність [3].

У ряді країн вже активно впроваджуються блокчейн-технології в наступних сферах: реєстрація різних рухомих і нерухомих активів, і даних, таких як: інтелектуальна власність, соціальне забезпечення, дані про здоров’я в системі охорони здоров’я і в пенсійній системі [5].

В Україні наразі зусиллями НБУ ведуться дослідження по застосуванню технології блокчейн в галузі електронної комерції та в банківській сфері, де в першу чергу помітили революційний характер цієї технології, яка автоматизує і здешевлює в рази всі види фінансових послуг [3].

Потенціал блокчейн-технологій може бути використаний для вдосконалення роботи з реєстром нерухомості, в якому зараз зареєстровано багато мільйонів об’єктів, і щомісяця з’являється порядку 100 000 записів про перехід прав власності. У ці процеси часто залучаються нотаріуси, ріелтори і ін., А перехід права буде дійсний тільки після сплати державного мита і появи відповідного запису в реєстрі [5].

Крім того, з огляду на великий обсяг державного майна в Україні і плани уряду з приватизації, а також корупційні ризики в цій сфері, варто розглянути можливість застосування технології блокчейн для проведення електронних аукціонів виходячи з досвіду інших країн.

Уявляється можливим використання технології блокчейн у процесі виборів і референдумів, в першу чергу, як варіанти голосування “на дому” або за місцем перебування виборця.

Досвід комерційного і громадського використання технології блокчейн в різних країнах показує явні переваги в порівнянні з традиційними процедурами. Технології блокчейн, очевидно, найкраще застосовуються в тих сферах, де потрібно зберігання, постійна обробка та оновлення великих обсягів захищених даних [5].

Для результативного опрацювання питання про використання технології блокчейн в різних сферах необхідно сформулювати відповідне правове поле. При цьому треба враховувати, що головна риса блокчейну в тому, що в основі всього – розподілена мережа з захищеної кріптографічно інформацією без єдиного центру, робота якого може піддатися втручанню ззовні, або де можна було б довільно змінювати записи. Взаємодія на підставі блокчейну (автоматичні аукціони, “розумні” контракти, децентралізовані автономні організації та інші форми) – це серйозний крок в сторону децентралізації.

Зокрема, складно уявити поєднання блокчейн-технологій з суперцентралізованим управлінням економікою. Вони найбільш ефективно будуть працювати в системі державного управління з мінімальним втручанням в економіку, тобто там, де регулятор лише закріплює “правила гри” і забезпечує їх виконання, а також служить арбітром у спірних випадках.

У цілому створення та інтеграція рішень, заснованих на технології блокчейн, у систему електронного уряду очевидно призведе до підвищення ефективності державного управління, зменшення вартості транзакцій; зробить взаємодію громадян з державними органами більш простою, швидкою, ефективною, і, як наслідок, комфортною.

Список використаних джерел:

1. *Погребняк І. Є.* Електронний уряд (e-government) і електронне урядування (e-governance): поняття і особливості функціонування / І. Є. Погребняк.
2. *Свон Мелані.* Блокчейн. Схема нової економіки / Мелані Свон. – К., 2017. – 152 с.
3. Bitcoin Foundation Ukraine. – <https://www.facebook.com/groups/bitcoin.ua/permalink/593135400887820/>.
4. *Shelkovnikov Alexander.* Deloitte – Block Chain application in the public sector / Alexander Shelkovnikov.
5. *Tapscott Alex.* Forbes – Blockchain Democracy: Government Of The People, By The People, For The People / Alex Tapscott.

Поліщук Володимир Вадимович

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ТА ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ З УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТО- ОБИГУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” [5] встановив основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів. З моменту його прийняття в Україні фактично дано старт на тотальну інформатизацію суспільних відносин та органів державної влади. Документообіг в органах державної влади є системою, що матеріалізує процеси збору, перетворення, зберігання інформації, а також процеси управління: підготовку та прийняття рішень, контроль за їх виконанням. Пов’язуючи ці процеси з доступом до публічної інформації, можна сказати, що це є ефективним засобом забезпечення інформування та доступу до інформації фізичним та юридичним особам, а отже – сприяє прозорості та ефективності діяльності влади. На сьогоднішній день в нашій державі вже існує доволі велика кількість нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері застосування інформаційних технологій. Проте значна частина з них потребує доповнень та внесення змін, оскільки тією чи іншою мірою не в змозі адекватно вирішувати проблеми, що виникають та не узгоджуються між собою.

Вирішення проблеми впровадження систем електронного документообігу повинне здійснюватися за допомогою певних організаційно-управлінських та правових механізмів. У контексті розв’язання цієї задачі на базі органів державної влади та в умовах їх повсякденної діяльності ця задача набуває специфіки управлінської задачі – задачі державного управління з відповідними механізмами її вирішення, державно-управлінськими механізмами.

Спочатку оглянемо деякі теоретичні поняття. *Механізм державного управління* – це механізм як система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об’єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [6]. *Організаційно-правовий механізм* – засіб послідовної реалізації організаційних та правових дій, що ґрунтуються на об’єктивних законах, базових принципах, цільовій спрямованості, функціо-

нальній визначеності з використанням відповідних методів, які орієнтовані на досягнення мети [2, с. 107].

Досліджуючи сутності інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин як об'єкта державного управління в інформаційній сфері, ми маємо розкрити правові аспекти їх формування. Необхідність цього зумовлена нерозривним взаємозв'язком між державою і правом, яке як найбільш ефективний регулятор суспільної поведінки виступає важливим інструментом в державному управлінні. З цього випливає, що державне управління в інформаційній сфері за допомогою правових важелів впливу передбачає управління інформаційними та інформаційно-інфраструктурними відносинами в їх правовій формі, тобто у формі відповідних правовідносин.

Водночас у багатьох випадках владно-організуючий вплив на інформаційну сферу може здійснюватися за допомогою таких організаційних заходів, які безпосередньо не тягнуть за собою виникнення, зміну, припинення правовідносин. Так, наприклад, застосування заходів пропаганди, заохочення до суб'єктів інформаційних відносин ні до яких дій юридично їх не зобов'язує, відповідно, до виникнення інформаційних правовідносин не призводить, але може опосередковано сприяти активізації інформаційної діяльності, сприяти формуванню інформаційних відносин. З іншого боку, для виникнення багатьох інформаційних та інформаційно-інфраструктурних правовідносин прийняття владних юридично-обов'язкових рішень з боку органів державного управління непотрібне [1, с. 22].

Законодавчим органом держави визначаються основні засади державної політики в інформаційній сфері шляхом прийняття відповідних законів, практична реалізація приписів, що містяться в цих актах законодавства, забезпечується діяльністю цілого ряду інших уповноважених державою органів. Тому державне управління як вид діяльності держави з практичної реалізації законів – це, насамперед, виконавча діяльність. Здійснення цієї функції (виконання) неможливе без прийняття конкретних управлінських рішень і контролю за їх виконанням. Тому органи державного управління наділяються повноваженнями владного характеру, тобто дістають від держави право здійснювати розпорядчу діяльність [4, с. 17].

Державне регулювання у сфері електронного документообігу спрямоване на:

– реалізацію єдиної державної політики електронного документообігу;

– забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів електронного документообігу;

– нормативно-правове забезпечення технології оброблення, створення, передавання, отримання, зберігання, використання та знищення електронних документів [3, с. 64].

Сьогодні в Україні створено вже певну нормативно-правову та технологічну основу для функціонування систем електронного документообігу в органах державної влади. Основними актами, що регулюють питання застосування електронного документообігу та електронного цифрового підпису, є закони України: “Про електронні документи та електронний документообіг”, “Про електронний цифровий підпис”; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: “Про затвердження Порядку засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу”, “Про затвердження Порядку акредитації центру сертифікації ключів”, “Про затвердження Положення про центральний засвідчувальний орган”, “Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності”, “Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади”.

Список використаних джерел:

1. *Бурило Ю.* Інформаційна сфера як об'єкт державного управління і правова категорія / Ю. Бурило // *Юриспруденція : теорія і практика.* – 2007. – № 6. – С. 16–23.
2. *Державне управління і менеджмент : [навч. посіб. у табл. і схемах] / [Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.] ; за заг. ред. Г. С. Одінцової.* – Х. : Вид-во ХарРІ УАДУ, 2002. – 492 с.
3. *Клименко І. В.* Технології електронного урядування [Текст] : навчальний посібник / І. В. Клименко, К. О. Линьов. – К. : Вид-во ДУС, 2006. – 225 с.
4. *Колпаков В. К.* Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
5. Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс] : Закон України від 22 трав. 2003 р. № 851-IV. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=851-15>.
6. *Федорчак О.* Класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / О. Федорчак // *Демократичне урядування.* – 2008. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.

Черноіваненко Аліна Володимирівна

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розвиток інформаційного суспільства та повсюдне поширення сучасних інформаційних технологій мають значний вплив на зміни, які відбуваються в соціальній структурі суспільства, економіці тощо. Не винятком є і політичний процес. З розвитком інформаційного суспільства розвиваються нові форми політичної комунікації. Політична взаємодія, а саме її комунікативна складова, в умовах розвитку інформаційного суспільства, набуває нових якісних характеристик. А саме: з'являється новий понятійний апарат (інтернет-комунікація), методи політичної комунікації, можливості моніторингу, зворотного зв'язку та оцінки результатів взаємодії.

Політичну комунікацію слід розглядати як процес передачі політичної інформації, завдяки якому вона циркулює від однієї частини політичної системи до іншої [4]. При цьому вона виступає особливим видом комунікації, що передбачає здійснення впливу політичних суб'єктів один на одного за допомогою різних засобів передачі інформації. Учасниками політичної комунікації в сучасному суспільстві виступають органи державної влади; політичні партії та їх структурні утворення, органи місцевого самоврядування; інститути громадянського суспільства та окремі індивіди.

Р. Ж. Шварценберг виділив три основні способи (канали) політичної комунікації, що ґрунтуються на використанні різноманітних засобів [4]:

1. Комунікація через засоби масової інформації: друковані засоби (преса, книги, плакати), електронні (радіо, телебачення). Така комунікація реалізується через проведення прес-конференцій, брифінгів, розсилання прес-релізів, розміщення політичної реклами.

2. Комунікація через організації, коли ланкою передачі слугують політичні партії, групи інтересів, суспільні організації і рухи.

3. Комунікація через неформальні канали з використанням особистих зв'язків

До основних функцій політичної комунікації дослідники відносять:

– комунікативну або інформаційну, яка реалізується через поширення необхідних знань та інформації про елементи політичної системи та їх функціонування;

– політичної соціалізації, в процесі реалізації якої людина залучається до системи історично сформованих у даному суспільстві політичних відносин, політичного мислення, власна система ціннісних орієнтацій;

– регулятивна функція, яка дає змогу вироблення правил поведінки, притримувати яких зобов'язані суб'єкти політичної комунікації; мотиваційна функція, що спонукає до певних дій наприклад виборча компанія мотивує громадян до участі у виборах;

– інтеграційна функція, яка за певних політичних обставин об'єднує громадян або їх погляди на гостро актуальні питання [2].

Також до цих функцій науковці додають маніпулятивну, розважальну, функцію зворотного зв'язку, мобілізаційну, іміджеву функцію [1; 5].

У процесі розвитку інформаційного суспільства в Україні та глобальної інформатизації взагалі, не останню роль в процесі політичної комунікації відіграє мережа Інтернет. З однієї сторони, мережу Інтернет використовують як технологію (інструмент) для політичної комунікації, сторони, а з іншої сторони вона виступає як середовище де відбувається політична комунікація.

На особливу увагу заслуговує використання мережі Інтернет політичними партіями. Завдяки створенню власних інтернет-сайтів, сторінок, блогів та форумів, власних сторінок у соціальних мережах політичні партії залучають громадян до активної участі у політичному житті суспільства, інформують та мають зворотній зв'язок із своїм електоратом. Також політичні партії активно використовують Інтернет-ресурси під час проведення виборчих кампаній для агітації та пропаганди, що розширює канали комунікації із виборцями. Це підтверджують результати соціологічного опитування Центра Разумкова, за яким лише 11 % респондентів бракує інформації про політичні партії з політичних інтернет-сайтів [3, с. 27].

Отже, в політичній комунікації активно використовується мережа Інтернет, яка є механізмом інформаційних обмінів в національному інформаційному просторі, і засобом інформаційного обслуговування владних структур. Політична комунікація в інтернет-просторі може відбуватись як на горизонтальному рівні (між членами суспільства та організаціями), так і на вертикальному рівні (між державними інституціями, політичними партіями та громадськими об'єднаннями).

Перевагами використання інтернет-простору у політичній комунікації є: оперативність та швидкість розповсюдження ін-

формації; необмежене коло учасників комунікативного процесу; швидкість отримання даних про кількість осіб, які отримали інформацію; можливість зворотного зв'язку та інтерактивного спілкування; можливість розміщення досить великого обсягу інформації; можливість швидкого реагування на процеси та ситуації, що виникли у політичній сфері.

На нашу думку, перспективними напрямками розвитку політичної комунікації в інтернет-просторі є: розширення можливостей демократизації суспільства (проведення електронних виборів та електронного голосування); розширення процесу узгодження політичних рішень шляхом залучення до нього різних верств населення (участь в обговоренні програм, участь в інтернет-голосуваннях та он-лайн опитуваннях, підтримка нормотворчих ініціатив) тощо.

При подальшому дослідженні питань політичної комунікації варто звернути увагу на загрози, що може нести інтернет: великий рівень маніпулювання свідомістю в мережі та надання недостовірної інформації; недостатня інформаційна безпека державних баз даних; неготовність населення до повноцінного користування можливостями інтернет через недостатню комп'ютерну грамотність та нерівномірне покриття і використання Інтернет у місті та селі тощо.

Список використаних джерел:

1. *Буданова О. Б.* Політична комунікація в інтернет-просторі: український контекст : дис. ... к.соц.н. : 22.00.04 / О. Б. Буданова – Х., 2015. – 205 с.
2. *Недбай В. В.* Сучасні політичні комунікації: медійнотехнологічний аспект : монографія / В. В. Недбай ; Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2009. – 328 с.
3. *Черних А. И.* Социология массовых коммуникаций : учеб. пособие / А. И. Черных. – М. : Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2008. – 451 с.
4. *Шварценберг Р. Ж.* Политическая социология : в 3 ч. / Р. Ж. Шварценберг. – М., 1993. – 174 с.
5. *Громадська Н. А.* Сучасні особливості політичної комунікації та її прояви в інформаційному суспільстві / Н. Громадська, О. Акетіна // Наукові праці. Політологія. – 2014. – № 236. – Т. 248. – Режим доступу : politics.chdu.edu.ua/article/download/55595/51770.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ *ACQUIS COMMUNAUTAIRE* В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Величко Лариса Юріївна

ТЕНДЕНЦІЯ РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ДІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Ринок праці, який кардинально змінюється під впливом процесів глобалізації та європеїзації, вже не може забезпечувати гарантії зайнятості та працевлаштування в повному обсязі.

Трудові правовідносини минулого століття не вкладаються в рамки нової суспільної організації праці, що продиктована умовами інформаційного суспільства. Докорінне оновлення технічної та технологічної бази на основі комп'ютеризації, інформатизації, автоматизації, поява гнучких виробничих систем призвели до суттєвих змін у сфері організації праці, що спонукало структурні зміни на ринку праці.

2. Природа трудового права як галузі права дуалістична. Подвійний характер цієї галузі права визначається її історичним походженням. З одного боку, трудове право регулює взаємовідносини між працівником та роботодавцем як двома приватними особами, які, отже, не мають відносно один одного ніяких владних повноважень, з іншого боку – регулювання цих відносин тільки засобами приватного права (індивідуально-договірними методами) є явно недостатнім. В результаті створюється доволі широке законодавство, а у сфері адміністративного (поліцейського), тобто публічного права – великий розділ, який визначає правові форми втручання держави у взаємовідносини праці та капіталу.

Нині в царині трудового права намітилися певні тенденції, які, на думку О. М. Ярошенка, можуть бути зведені до двох груп: по-перше, спостерігається стирання межі між різними галузями приватного права; по-друге, розширення сфери дії трудового права на основі поширення загальних принципів правового регулювання праці на всі види несамостійної праці. Це означає включення до числа суб'єктів трудового права осіб, які раніше, або вза-

галі не вважалися суб'єктами трудового права, або їх відносили до них із великими вилученнями та пересторогами [1, с. 64].

3. Специфіка функцій державних службовців обумовлює наявність у них владних повноважень, реалізація яких зачіпає найважливіші сторони соціального життя кожного, і спонукає до вчинення певних дій, які іноді можуть мати тяжкі наслідки.

На думку вчених-адміністративістів, однією з ознак, яка вирізняє працю державних службовців та вказує на приналежність держслужбовців до суб'єктів адміністративного права, є особлива сфера дії – державно-службові відносини, тобто відносини щодо забезпечення виконання повноважень державних органів, а також відносини, що характеризуються особливими публічними правами та обов'язками, якими наділені державні службовці. Не можемо підтримати вказану думку, оскільки суспільні відносини щодо застосування праці державного службовця містять усі ознаки трудових. Державному службовцеві протистоїть держава в особі роботодавця. Чиновник виконує трудову функцію особисто й повинен підкорятися службовій дисципліні, спеціальним правилам, установленим на рівні локальному, так і держави.

Перелічені відмітні риси, на переконання А. М. Слюсаря, свідчать про те, що відносини, які виникають у зв'язку з працею державного службовця, не входять до сфери дії адміністративного права України. Принципово важливим є положення ст. 3 КЗпП України, яка закріпила, що законодавство про працю регламентує трудові відносини працівників усіх підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, виду діяльності й галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичною особою. Із цього випливає, що будь-який громадянин, маючи статус працівника (безвідносно, робітник він чи службовець), підпадає під сферу дії трудового права [2, с. 78-79]. Л. О. Чіканова також справедливо стверджує, що відносини, які виникають під час реалізації прав та обов'язків державного службовця у конкретному держоргані є службово-трудовами. Тобто ці відносини за своєю природою є трудовими і повинні регулюватися нормами трудового права з особливостями, встановленими законодавством про державну службу [3, с. 10].

4. Справедливо зазначав О. І. Процевський, у сучасних умовах розвитку суспільства об'єктивно досягти “стерилізації” однієї галузі права від другої і вважати її виключно приватною практично неможливо. Віднесення трудового права до приватного права є умовним для зручності сприйняття особливостей трудових правовідносин і

врахування потреб людини [4, с. 152- 153]. Тому варто підтримати фахівців, які переконують, що в умовах глобалізації поглиблюється зближення, проникнення приватного у публічну сферу суспільних відносин, а публічного – в приватну, іншими словами, конвергенція приватного і публічного права. У процесі конвергенції приватне і публічне право не розчиняються один в одному, не утворюють нового правового феномену, а зберігають свою юридичну сутність, галузеві специфічні особливості і системні ознаки, які знаходять відображення в структурних елементах відповідних методів правового регулювання. Тому як приватноправовий, так і публічно-правовий методи регулювання виконують двоєдину соціальну функцію трудового права, яка полягає у забезпеченні рівноваги інтересів, що відображають вимоги особистої свободи (приватні інтереси) та інтересів, що відображають загальне благо (публічний інтерес) [5, с. 161].

5. На підставі проведеного теоретичного аналізу, можемо стверджувати, що відносини у сфері праці державних службовців входять до сфери дії трудового права. Державний службовець виконує трудову функцію особисто й повинен підкорятися службовій дисципліні, спеціальним правилам, установленим як на рівні локальному, так і державному. При використанні праці держслужбовців виникають трудові відносини, але з урахуванням специфіки їх роботи, обов'язків, що покладаються на них, насамперед, стосовно службових функцій державних службовців та їх відповідальності. Реалізуючи свої повноваження, державний службовець так чи інакше зачіпає як публічні, так і приватні інтереси.

Список використаних джерел:

1. Ярошенко О. М. Сфера дії трудового права України / О. М. Ярошенко // Нове законодавство України та питання його застосування : тези доп. та наук. повідомл. учасників наук. конф. молодих учених та здобувачів (м. Харків, 26-27 груд. 2003 р.). – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2004. – С. 63-65.

2. Слюсар А. М. Правовий статус суб'єктів трудового права України : теоретико-правовий аспект : монографія / А. М. Слюсар. – Х. : ФІНН, 2011. – 336 с.

3. Чиканова Л. А. Применение трудового законодательства к служебным отношениям на государственной гражданской службе : теория и практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05 / Л. А. Чиканова ; Ин-т законодательства и сравнит. правоведения при Правительстве РФ. – М., 2012. – 45 с.

4. *Процевський О. І.* Методологічні засади трудового права : монографія / О. І. Процевський. – Х. : ХНАДУ, 2014. – 260 с.

5. *Луценко О. Є.* Галузева належність дисциплінарної відповідальності державних службовців України / О. Є. Луценко // *Право та інновації*. – 2016. – № 1(13). – С. 159–165.

Мирна Надія Володимирівна

“ACQUIS COMMUNAUTAIRE” ЯК СКЛАДОВА КОПЕНГАГЕНСЬКИХ КРИТЕРІЇВ

Сучасні тенденції розвитку Європейського Союзу свідчать про інтенсифікацію процесів політичної, економічної та правової інтеграції між країнами-членами ЄС та країнами, які прагнуть у майбутньому приєднатися до Співтовариства.

Членство в ЄС вимагає від країн-кандидатів виконання Копенгагенських критеріїв, які зазначають, що вступ може відбутися, як тільки асоційована держава зможе взяти на себе обов'язки членства, задовольнивши необхідні політичні та економічні вимоги. У загальних рисах критерії визначають вимоги до країн-кандидатів і поділяються на три групи: економічні, політичні та правові, або критерії членства.

Під кутом зору політичних стандартів членство в ЄС вимагає від країни-кандидата стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу і захист меншин. Країни мають гарантувати демократичні свободи, включаючи політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті. Критерії членства у сфері економіки вимагають від країни існування діючої ринкової економіки, а також спроможність впоратися з конкурентним тиском та ринковими силами в межах Європейського Союзу.

Забезпечення виконання правових критеріїв передбачає, що країни-кандидати мають бути здатними взяти на себе зобов'язання членства в ЄС у контексті відповідності цілям Договору про Європейський Союз і привести своє внутрішнє законодавство у відповідність до *acquis communautaire*.

Сьогодні в науці та практиці права ЄС не існує єдиного підходу до розуміння та визначення змісту поняття “*acquis communautaire*”. Більшість дослідників підкреслюють його динамічний характер, особливо у сфері зовнішніх відносин і процесу розширення ЄС.

Словосполучення “*acquis communautaire*” можна перевести як “надбання спільноти”, хоча в офіційних документах, так само як і в теоретичних роботах, воно не перекладається і зазвичай вживається у французькій транскрипції. За відсутністю чіткого визначення А.С. Исполинов пропонує тлумачення “*acquis communautaire*” як сукупності різних принципів, правил і норм, які були накопичені в рамках Європейського союзу і підлягають обов’язковому збереженню в процесі його діяльності і подальшого розвитку [1].

Словник термінів і понять ЄС визначає поняття “*acquis communautaire*” як сукупність взаємних прав та обов’язків, обов’язкових для всіх держав-членів ЄС. “*Acquis communautaire*” постійно розвивається і включає у себе: зміст, принципи та політичні цілі установчих договорів ЄС; законодавство, прийняте з метою застосування установчих договорів ЄС, і рішення Суду ЄС; декларації та резолюції, прийняті в рамках трьох опор ЄС; заходи у сфері загальної політики внутрішніх справ та безпеки; заходи у сфері загальної політики внутрішніх справ та правосуддя; міжнародні угоди, укладені ЄС, і угоди, укладені державами-членами між собою в межах повноважень ЄС. З метою успішної інтеграції в ЄС держави-кандидати повинні перенести *acquis* в національне законодавство та імплементувати його з моменту набуття повного членства в ЄС [3].

На теперішній час *acquis communautaire* складається з 35 напрямів: вільний рух товарів; вільний рух робочої сили; вільний рух надання послуг; вільний рух капіталів; державні закупівлі; законодавство про компанії; законодавство щодо інтелектуальної власності; політика щодо конкуренції; фінансові послуги; інформаційне суспільство та медіа; сільське господарство і сільський розвиток; безпека їжі, ветеринарна та фітосанітарна політика; рибальство; транспортна політика; енергетика; оподаткування; економіка та монетарна політика; статистика; соціальна політика та зайнятість; підприємницька та індустріальна політика; транс’європейські мережі; регіональна політика та координація структурних інструментів; судове провадження та основні права; юстиція, свобода та безпека; наука та дослідження; освіта та культура; зовнішнє середовище; захист прав споживачів та охорона здоров’я; митний союз; зовнішні стосунки; іноземна політика, політика захисту та оборони; фінансовий контроль; фінансова та бюджетна політика; інституції та інші проблеми.

Аналізуючи зовнішню сферу застосування “*acquis communautaire*” В.А. Петров окремо виділяє поняття “*acquis вступу*” – як правову та політичну категорію, наділену особливим змістом та обсягом. “*Acquis вступу*” – невід’ємна частина Копенгагенських критеріїв, зокрема останнього, який зобов’язує держави-кандидати “виконувати обов’язки, що випливають із членства, в тому числі дотримання цілей політичного, економічного та монетарного союзу”. В результаті “*acquis вступу*” – це щось на зразок всього обсягу правової спадщини ЄС на момент вступу до ЄС держави-кандидата. “*Acquis вступу*” потенційно включає не лише правові норми, судові рішення, а й теперішні та навіть майбутні політичні рішення, які прийняті державами-членами ЄС в межах ЄС на момент вступу держави-кандидата. Таким чином, обсяг поняття “*acquis вступу*” більш широкий, ніж поняття “*acquis communautaire*” у його внутрішній сфері застосування, оскільки копенгагенські критерії передбачають не лише ефективну імплементацію та застосування всього “*acquis вступу*” державами-кандидатами, а й визнання теперішніх та майбутніх політичних принципів та рішень ЄС [2].

Отже однією з основних умов успішної політичної асоціації та економічної інтеграції України до ЄС є прогрес в імплементації Угоди про асоціацію, яка створює відповідні умови для посилення економічних та торговельних відносин, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Ефективне здійснення політичної, соціально-економічної, правової та інституційної реформи, а також поступове приведення внутрішнього законодавства країни у відповідність до *acquis* ЄС буде сприяти подальшій економічній інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Список використаних джерел:

1. *Исполинов А. С.* Концепція *Acquis communautaire* в праві Європейського Союзу / А. С. Исполинов // Вестн. моск. ун-та. – Сер. 11. – Право, 2010. – № 5. – С. 68.

2. *Петров Р. А.* Транспозиція “*acquis*” Європейського Союзу у правові системи третіх країн : монографія / Р. А. Петров. – К. : Істина, 2012. – 384 с.

3. Словник термінів і понять ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/scadplus/glossary/community_acquis_en.htm>.

Сергєєва Людмила Миколаївна, Сергєєв Артем Анатолійович

ПІДХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОТИДІІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Боротьба зі злочинністю є внутрішньою функцією держави, яка реалізується правоохоронними органами відповідно до чинного законодавства. Але засоби боротьби зі злочинністю наразі є неефективними через поширення злочинів, які становлять небезпеку не тільки для окремих держав, а й для всього людства. Міжнародне право до таких злочинів відносить: тероризм, корупцію, незаконну торгівлю наркотиками і культурними цінностями, підроблення грошових одиниць, торгівлю людьми тощо. Це пояснюється тим, що організована злочинність набуває транснаціонального характеру, що вимагає вироблення нових підходів для її подолання.

Серед злочинів які набули транснаціонального характеру торгівля людьми займає третє місце після торгівлі зброєю і торгівлі наркотиками. Масштаби потерпілих від цього злочину за даними Міжнародної організації міграції становлять приблизно 20 млн 900 тис. осіб, але кількість злочинців притягнених до відповідальності за торгівлю людьми критично мала [1].

Протидія торгівлі людьми відбувається на всіх рівнях – від глобального до регіонального та національного. Міжнародною спільнотою постійно розробляються і вдосконалюються інституційні механізми та правові засади протидії торгівлі людьми. Особливої актуальності проблема протидії торгівлі людьми набуває в контексті сучасної нестабільної військово-політичної ситуації в Україні. Саме ці чинники є одними із вагомих підстав пошуку нових шляхів протидії даному злочину.

Вперше про явище торгівлі людьми на міжнародному рівні було заявлено на Міжнародному конгресі щодо боротьби з торгівлею жінками в Лондоні 1899 р. [2]. Розробка і прийняття міжнародно-правових актів тривала до початку Другої світової війни і слугувала добрим досвідом для наступних поколінь, які звернулися до цих питань вже після створення Організації Об'єднаних Націй. У 1949 р. прийнято Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами, яка довгий час була єдиним діючим міжнародним актом такого рівня, що стосувався безпосередньо боротьби з торгівлею людьми, але містила багато недоліків. Потім було також проведено низку міжнародних заходів

та прийнято ряд нормативних актів що сприяли протидії торгівлі живим товаром. Зокрема заслуговують на увагу: Віденська Декларація про права людини (1993 р.), яка підкреслила важливість роботи з ліквідації насильства, особливо щодо жінок, у громадському та приватному житті, ліквідації всіх форм сексуальних зазіхань, експлуатації і незаконної торгівлі жінками, ліквідації дискримінації за ознакою статі при відправі правосуддя, усунення будь-яких протиріч, що можуть виникати між правами людей, тощо [3].

Також за останні десятиліття ХХ ст. було проведено чотири конференції ООН зі становища жінок, які сприяли зосередженню уваги на проблемах жінок. У 1997 р. в Гаазі на конференції була прийнята Гаазька міністерська декларація європейських рекомендацій щодо ефективних заходів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації.

Значущим міжнародним документом, спрямованим на комплексну протидію торгівлі людьми, став Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий 15 листопада 2000 р., вступив в силу 25 грудня 2003 р., який дає найширше визначення торгівлі людьми (ст. 10) та ін. [3].

На сьогоднішній день приблизно 180 країн мають законодавство, що дозволяє протидіяти проявам торгівлі людьми. Складність та багатогранність цього злочину обумовили різні підходи до криміналізації діяння.

Також на міжнародному і регіональному рівнях постійно проводяться конференції, круглі столі, акції на яких приймаються конвенції, декларації, протоколи спрямовані на подолання зазначеного злочину та надання допомоги потерпілим.

До міжнародного інституційного механізму належать: ООН та його дочірні організації, Інтерпол, Рада Європи, ОБСЄ, ЄС, а також численні неурядові організації. До боротьби задіяні також відповідні міністерства держав та правоохоронні органи.

Діяльність Ради Європи у сфері запобігання торгівлі людьми має переважно рекомендаційний характер. Загальнообов'язковий характер носять тільки рішення Європейського Суду з прав людини стосовно визначення примусової праці. Важливою віхою діяльності Ради Європи у галузі запобігання торгівлі людьми має стати прийняття Європейської конвенції щодо протидії торгівлі людьми, яка включатиме як матеріальні норми щодо заборони

рабства та торгівлі, так і норми, які забезпечуватимуть додержання державами-учасницями положень цього міжнародно-правового договору.

З огляду на вищезазначене можна сказати, що не дивлячись на низку прийнятих заходів щодо протидії торгівлі людьми, злочин набуває подальшого поширення, що підтверджує їх неефективність. Вважаємо, що наразі є необхідним усунення недоліків як правового так і організаційного характеру на державному і місцевому рівнях, зокрема: удосконалення законодавства щодо протидії торгівлі людьми; підвищення ефективності роботи правоохоронних органів; зміна статусу особи та підтримка осіб з груп ризику; підвищення рівня інформаційної та просвітницької роботи серед населення, особливо осіб з груп ризику тощо.

Оскільки міжнародне співробітництво є важливою запорукою успіху в протидії торгівлі людьми, з метою посилення реакції на транснаціональну злочинність, у доповнення до зусиль на міжнародному рівні, вважаємо основні підходи щодо підвищення ефективності міжнародного співробітництва стосовно подолання торгівлі людьми повинні включати наступні заходи:

- виявлення причин неефективності боротьби із торгівлею людьми шляхом проведення ревізії правових і організаційних методів щодо протидії торгівлі людьми на національному, регіональному та міжнародному рівнях;
- створення транснаціональної стратегії протидії торгівлі людьми;
- формування скоординованого плану взаємодії усіх суб'єктів протидії торгівлі людьми.

Список використаних джерел:

1. Протидія торгівлі людьми: аналітичні матеріали Представництва МОМ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.migrantinfo.org.ua.

2. *Сергеева Л. М.* Державна політика протидії торгівлі жінками : дис. ... канд. наук держ.упр. : 25.00.02 / Л. М. Сергеева. – Х., 2006. – 233 с.

3. Науково-практичний аналіз відповідності українського законодавства положенням Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: [монографія] / за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко, О. М. Литвинова. – Х. : Права людини, 2011. – 244 с.

Білоконь Михайло Вячеславович

НАДНАЦІОНАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Майже будь-яке суспільне явище можна уявити структурованим, немов би піраміду, на диференційовані, за своїми властивостями, рівні – від соціуму (де вона є найширшою) до індивіда (де вона сходиться в умовну сингулярність). Таким чином, можна помітити певні закономірності у визначенні цих рівнів. Є рівень локальний, наближений до кожної окремої людини. Це те що оточує її й є безпосереднім середовищем повсякденного існування. Є рівень глобальний, який визначає місце людини в сучасному світі – інтегрованому, та із тісно-зв'язаними між собою елементами. Й є національний рівень, у якому визначається місце людини у певній політичній спільноті, що не відокремлена від національної держави, а є пов'язаною з нею.

Об'єктивним припущенням інколи називають те що національні держави поступово залишаються у минулому. Проте, на даному етапі історичного процесу, вони все ще є домінуючим фактором геополітичної взаємодії. А це означає, що й національний рівень екзистенції індивіда не може бути відкинутий як несуттєвий.

До поняття “нація” подекуди підходять із діаметрально різних боків. Наприклад її можна описати як “уявну спільноту” [1], в сенсі реалізації у матеріальному світі певної нематеріальної ідеї значної за розмірами групи людей – про своє існування. Або, навіть, як “абстрактну спільноту” [2], в сенсі її існування не у матеріальному світі, а лише у свідомості групи людей здебільшого байдужих одне одному, та навіть незнайомих одне з одним.

Проте, за будь яких умов, нація залишається політичною спільнотою, а національний рівень є базисним у сучасному політичному розумінні сутності демократії. Адже демократія – це влада народу, а не дезорганізованого натовпу. Відповідно, нація має певне спільне бачення своєї політичної мети, та загальну політичну волю для її досягнення. Особливо не поглиблюючись у розгляд відмінностей між поняттями нації і народу, можна сміливо прийняти, що національний рівень демократії у сучасному світі є еталонним визначенням можливості реалізації волі народу в національній державі. А якщо вже зовсім узагальнити сутність поняття, то демократія – це влада “більшості” [3], відповідно це вимагає певної спільності членів цієї “більшості”.

Проте існує також і глобальний вимір існування й людини, й суспільства. Мова може йти не лише про весь світ, а й про певні регіональні об'єднання національних держав які здатні генерувати наднаціональний рівень.

Таким чином виникає питання, чи здатне регіональне об'єднання, або, більше того, глобальне – бути підлеглим владі політичних спільнот створених на нижчих, по відношенню до нього, рівнях екзистенції людства? Можна припустити, що існує певне проникнення волі кожної окремої політичної спільноти на більш глобальний рівень взаємодії людства. Подальше об'єднання волі різних суб'єктів у єдину структуру можна назвати наднаціональною політичною волею, а значить і її реалізацію – певною формою наднаціональної демократії.

Протягом всієї історії людства існувало безліч прикладів міжнародної, а згодом і міжнаціональної інтеграції. Проте, для вивчення сучасних суспільно-політичних і публічно-управлінських процесів, створення наприклад певної великої імперії – це малоповчальний і майже марний історичний досвід. З іншого боку, розгляд найбільш вдалого прикладу інтеграційного об'єднання другої половини ХХ ст., просто зобов'язаний бути наповненим актуальністю. Таким чином, розгляд європейської інтеграції є важливим для сучасної української науки публічного управління, не лише у контексті можливої участі України у цьому процесі, а й в якості головного прикладу актуальної і практично-реалізованої наднаціональної структури.

Отже, європейська спільнота існує на наднаціональному рівні, а відповідно й політична самосвідомість буде наднаціональною. Таким чином, виникає досить складне і певною мірою суперечливе питання – чи існує загальноєвропейська політична самосвідомість? Й якщо прийняти факт її існування, то вона вимагає цілком конкретних організаційно-правових механізмів реалізації своєї політичної волі.

Термін “*acquis communautaire*” може використовуватися у різних значеннях [4], та й згадка права, як галузі його застосування в різних мовах може бути як присутньою так й відсутньою в його назві [5]. Більш того, всі 35 (станом на сьогоднішній день) глави “*acquis communautaire*” [6] охоплюють, по суті, практично всі сфери життєдіяльності держави та суспільства.

Виникнення концепції про “надбання спільноти” ЄС можна віднести й до періоду першого розширення (інтеграції Велико-

британії, Данії, Ірландії, і Норвегії), й до першої офіційної згадки “*acquis communautaire*” у 1992 році у Маастрихтській угоді [7]. Проте, основним принципом концепції залишається адаптація законодавства держав, що інтегруються в ЄС до європейських норм, але не навпаки. Іншою мовою, “*acquis communautaire*” певним чином закріплює примат політичної волі європейської спільноти по відношенню до будь-якої волі з навколишнього світу.

Таким чином, маючи факт існування механізму реалізації власної наднаціональної політичної волі, європейська спільнота повинна мати також і свою наднаціональну політичну самосвідомість. Нехай і таку, що знаходиться у стані чи то сну, то чи зародження.

Список використаних джерел:

1. *Anderson B. Imagined Communities: Reflection on the Origin and Spread of Nationalism* / Benedict Anderson. – London : Verso Publications, 1983. – 240 p.

2. *James P. Nation Formation: Towards a Theory of Abstract Community* / Paul James. – London: Sage Publications, 1996. – 237 p.

3. Democracy [Електронний ресурс] // Merriam-Webster, Inc. – Режим доступу : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/democracy>.

4. Право Європейського Союзу : підручник [Електронний ресурс] / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1328102248587/pravo/ponyattya_zmist_acquis_communautaire.

5. ECLASThesaurus[Електронний ресурс]//European Commission – Режим доступу : http://ec.europa.eu/eclas/F/?func=direct&local_base=euc11&doc_number=000006731.

6. Chapters of the *acquis* [Електронний ресурс] // European Commission. – 2016. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en.

7. Treaty on European Union [Електронний ресурс] // Official Journal. – 1992. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:11992M/TXT&rid=1>.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Дегтяр Олег Андрійович, Трегуб Артур Дмитрович

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

На сьогодні українська політична еліта, виходячи з геополітичного становища країни, достатньо чітко визначила за мету європейську та євроатлантичну інтеграцію України й закріпила відповідні положення законодавчо. В той же час поки відсутнє чітке політичне рішення НАТО щодо вступу України до цього блоку. За цих обставин в Україні реалізується “стратегія наміру”, що передбачає послідовний розвиток і поглиблення співпраці України з НАТО, поступове приведення організаційно-правового забезпечення політичної, економічної та військової систем держави у відповідність до стандартів НАТО за рахунок наявних власних можливостей.

На цьому етапі важливе значення набуває координації заходів, спрямованих на реалізацію стратегічних цілей державної політики щодо забезпечення входження України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір, створення передумов для набуття Україною членства в ЄС та НАТО, підвищення ефективності контролю за діяльністю органів влади у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Зрозуміло, що прийняття політичного рішення щодо вступу до НАТО, в якому буде визначено конкретний термін й зроблено запрошення Україні, призведе до кардинальної зміни нею стратегії та тактики євроатлантичної інтеграції. Очікується різке прискорення у всіх напрямках реалізації цього процесу, чому сприятиме й перетворення існуючої структури державного управління відповідно до нової “стратегії приєднання”. Така структура має враховувати як досвід країн – членів НАТО, так і особливості національної системи державного управління. Значною мірою очікується на позитивний вплив зміни форми правління з президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки, яка більш близька до форми правління у більшості країн – членів НАТО. Імплементация

зовнішньополітичної функції процесу євроатлантичної інтеграції України забезпечується існуючими механізмами Комісії Україна-НАТО та Партнерства заради миру. План дій Україна – НАТО, робочі плани і програми спільних робочих груп визначатимуть стратегію та тактику співробітництва між Україною та НАТО з метою досягнення поставлених цілей. У плані дій наголошується, що основну відповідальність за реалізацію всіх цих планів несе Україна, а країни НАТО готові підтримувати реформи в ній шляхом надання допомоги та передачі накопиченого досвіду. Комісія Україна – НАТО (на рівні послів або міністрів закордонних справ) щорічно розглядає доповідь про здійснену роботу, яку попередньо готує міжнародний секретаріат та міжнародний військовий штаб НАТО, погоджує з Політичним і Політико-військовим керівними комітетами НАТО та враховує коментарі держав – членів НАТО та України. У підготовці щорічних планів на підтримку цілей та принципів Плану дій Україна – НАТО беруть участь спільні робочі групи з питань воєнної реформи, озброєнь, економічної безпеки, планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, науки і захисту довкілля, що працюють під егідою Комісії Україна – НАТО.

Механізм імплементації, передбачений Планом дій Україна – НАТО, є певною достатньо спрощеною моделлю прийняття управлінських рішень при його реалізації. Але реально за цим стоїть певна державна політика з євроатлантичної інтеграції у всій її складності й необхідності ув'язки з стратегічними документами, що визначають розвиток України на найближчі роки, її відносини з країнами світу та їх союзами. Відповідно до Плану дій Україна – НАТО серед основних напрямів реалізації Україною політики євроатлантичної інтеграції виділені такі:

- політичні та економічні питання, в тому числі проблеми політики і безпеки (внутрішня, зовнішня політика та політика у галузі безпеки), економічні та інформаційні проблеми;
- питання безпеки і оборони та військові питання, в тому числі реформа у галузі оборони і безпеки, співробітництво з НАТО та питання ресурсів;
- захист і безпека інформації;
- правові питання.

У сучасних умовах євроатлантична інтеграція знаходить прояв у поглибленні відносин України з НАТО як однієї із складових системи європейської безпеки та стабільності. Найскладнішим сьогодні залишається процес досягнення взаєморозуміння між владою,

фахівцями та громадськістю в Україні стосовно суті євроатлантичної інтеграції і шляхів здійснення цього процесу. Існують певні перешкоди на цьому шляху. До них впевнено слід віднести політичний та економічний фактор. Політичний фактор у сучасних умовах проявляється у недостатньому рівні реалізації задекларованих у чинному законодавстві України демократичних засад розвитку українського суспільства. Низька політична та правова культура національної еліти, невизначеність національної ідеї, відсутність досвіду розвиненої інституції політичних партій, значна розбіжність політичних платформ, політичний радикалізм, прояви правового нігілізму, ситуативність більшості у парламенті, недосконале виборче право, окремі прояви національної, релігійної та мовної нетерпимості – все це призводить до нестабільності у суспільстві й гальмує процес зближення країн – членів НАТО з Україною. Значно впливає фактор геополітичної конкуренції між Заходом та Росією за право впливу на українську дійсність. В Україні досягнуто розуміння того, що тільки реальна, неемоційна оцінка ситуації, впровадження політичного, економічного, соціального та інших механізмів для подолання факторів гальмування та прискорення входження країни у європейський політичний, економічний та безпековий простір, прийняття стратегічно виважених і ефективних державно-управлінських рішень на цьому шляху сприятиме подальшому розвитку відносин між НАТО і Україною.

Для надання реалізму державній політиці у сфері євроатлантичної інтеграції, забезпечення досягнення її цілей необхідно чітко визначитися з відповідними умовами та обмеженнями щодо її реалізації. Відомим правилом є приведення будь-якої політики у відповідність економічним можливостям держави. Порушення цього правила завжди призводить лише до часткового досягнення або навіть недосягнення визначених головних цілей обраної політики.

Список використаних джерел:

1. *Брежнева Т.* Євроатлантична інтеграції України: військово-політичні аспекти : монографія / Т. Брежнева, О. Іжак, А. Шевцов ; за ред. В. Горбуліна. – Дніпропетровськ : Пороги, 2013. – С. 6–9.
2. *Горбулін В. П.* Стратегія взаємовідносин України з НАТО: ретроспективний огляд / В. П. Горбулін // Україна – НАТО. – № 1. – 2004. – С. 5–11.
3. Довідник НАТО / Office of Information and Press NATO. – 1110 Brussels – Belgium. – 2001. (www.nato.int).

4. *Мильнер Б. З.* Теория организаций / Б. З. Мильнер. – М. : ИНФРА, 1998. – 336 с.

5. НАТО сьогодні. Підвищення рівня безпеки та стабільності в інтересах усіх народів / Office of Information and Press NATO. – 1110 Brussels – Belgium. – 2002. (www.nato.int).

6. Організаційна поведінка / Д. Гелрігел, Дж. В. Слокум-молодший, Р. В. Вудмен, Н. С. Бренінг ; пер. з англ. – К. : Основи, 2011. – 726 с.

Amosova Larysa Volodymyrivna, Astapova Tetiana Oleksandrivna

GERMAN EXPERIENCE IN TRAINING CIVIL SERVANTS

Specificity of training and retraining of state and municipal government employees in Germany is determined by the special status of the official and the conditions for his promotion. A German official has a lifetime status and is a representative of a special class. Only in a few areas a bureaucratic post, for example, a burgomaster, is temporary. The chief can dismiss an official only in case of a misdemeanor committed by him, and then after an official investigation and sentencing of a disciplinary court. The official legal relations of “political employees”, i.e. senior government ministers, replaced with the change of ruling parties, are particularly regulated.

Officials of the federal level, lands and communities belong to different ranks (higher, middle and lower). For each grade there are certain educational qualifications and work experience. Officials of lower and middle rank (drivers, watchmen, secretaries, stenographers, servants of auxiliary services) usually perform purely auxiliary functions and, strictly speaking, are not officials in our understanding. Employees of higher rank must have at least a higher education and go through 3 years of preparatory service. Senior officials should have university education and 2 years of preparatory service.

In Germany there is a number of higher education institutions that train cadres for the civil service. These are, first of all, the Federal Higher School of State and Municipal Administration and the corresponding land higher schools, the Federal Academy of Public Administration of the Ministry of Internal Affairs. In the Federal Higher School there are faculties of general administration, external relations, administration of the Bundeswehr, railway business, public safety, mail, social insur-

ance. Only enumeration of faculties gives an idea that the concept of “civil service” in Germany has a rather wide scope, and the training of officials covers all branches belonging to the state.

Education in the Federal Higher School lasts 3 years, 1.5 years of which is occupied by study in classrooms, 1.5 years are practice in the sphere. Out of the 314 German universities, 26 educational institutions are engaged in the training of management personnel for the civil service. 76 % of the total number of German students are studying at universities, and 3-5 % study in higher schools for training managerial personnel. Along with universities that deal with the initial training of high-ranking civil servants, in Germany there is a system of educational institutions in which civil servants are trained and advanced. The central place in this system is occupied by the Federal Academy of Public Administration under the Ministry of the Internal Affairs of Germany. It is located in Bonn, its branch is in Berlin.

Classes are conducted in the following main areas [1, p. 145]:

- compensatory courses within which in-depth training is provided on related activities, for example, lawyers are trained in economics, and economists have legal practice;
- training courses for senior officials who start working in managerial positions first, as well as special programs for individual lands;
- seminars that have a designated purpose (functional and subject areas of activity of officials, training in connection with work in international organizations, with the unification of Germany, etc.);
- courses and seminars in accordance with the activities of funds and international organizations (German International Development Fund, European Community, etc.).

Totally more than 10 thousand people a year improve the qualification at the Academy.

The general orientation of learning is not related to the simple transfer of knowledge, but to the formation of a certain way of thinking and behavior that is characteristic of a particular rank of officials. Accordingly, considerable time is spent in the period of advanced training to study real practice (internship abroad and at specific workplaces), as well as use of active teaching methods implemented by moderators (teachers who organize free discussions, brainstorming, round tables aimed at formation of collective problem solving).

The training and retraining of employees of the state and municipal government of Germany as a whole is a consistent, rigid, complete system. However, its mechanical transfer to our country is practically impossible.

And here we see a number of problems to be taken into account.

First, unlike Germany, Ukraine does not have a historically formed clan of officials with a certain profile and level of education (university legal education).

Secondly, in Germany there is a well-developed, time-extended system of training and advanced training of personnel, which does not meet the task of a one-time massive training or retraining of the staff.

Thirdly, in Germany the emphasis is on legal training which most fully meets the real state of affairs in the administrative management of Germany.

In modern conditions of Ukraine it is important to develop situational thinking and appropriate training in skills, techniques and methods based on fundamental knowledge of the foundations of a market economy.

Fourthly, during the transition period in Ukraine it is practically impossible to build a rigid system of ranks and regulations in the process of career advancement in the service, as it is done in Germany, and, consequently, the corresponding system of retraining and advanced training of civil servants. It is extremely important to speed up the development of a multi-factor model of the official of the Ukrainian civil service (including by levels). This will make it possible to formulate a system of training civil servants purposefully.

References:

1. *Аверин А. Н.* Социальная политика и подготовка управленческих кадров : учеб. пособие / А. Н. Аверин. – М. : Данисов и К, 2005. – С. 186.
2. *Бердюгин С.* Новый обучающий проект / С. Бердюгин, Э. Макаров // Служба кадров. – 2006. – № 3. – С. 63–65.
3. *Бабинцев В. П.* Региональная система развития кадров государственной и муниципальной службы / В. П. Бабинцев // Общественная политика. – 2006. – № 4. – С. 13–15.
4. *Глазунова Н. И.* Система государственного управления : учебник для вузов / Н. И. Глазунова. – М. : Юнити – Дана, 2002. – 551 с.
5. *Демина А. А.* Государственная служба в странах основных правовых систем мира: нормативные акты / А. А. Демина. – М. : Книгодел, 2004. – 560 с.
6. Положення про перепідготовку, підготовку та підвищення кваліфікації державного службовця. – К., 2003.
7. *Пронкин С. В.* Государственное управление зарубежных стран : учеб. пособие / С. В. Пронкин, О. Е. Петрунина. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 416 с.

8. Реформування професійного навчання державних службовців в Україні: проблеми та перспективи : монографія / [С. М. Серьогін, Є. І. Бородин, Н. А. Липовська та ін.]. – К. : НАДУ, 2013. – 112 с.

Kupriianova Larysa Serhiivna, Kupriianova Daryna Serhiivna

PUBLIC ADMINISTRATION IN EUROPEAN COUNTRIES AND PERSPECTIVES FOR UKRAINE

Ukraine in modern times, especially in the sphere of governmental process and competence division between administration's presenters, and, regards on loud ideas of decentralization of the public administrative competences, is directly just on the beginning of the way of making this ideas come true. During almost the thirty years old history we are constantly on the way of self-development, our system of administration becomes better from time to time, but, regardless on this fact, there are couple of factors, that separate us from the public governmental state, that we are dreaming about. Moreover, in this situation it is possible to notice, that such state was already realized by a lot of countries in the Europe, and even by countries, that were parts of the Soviet Union a couple of times ago. So, why we still cannot realize of imaginary state of public administration?

First of all, we should say, that a direct understanding of functioning of the administrative system in countries of the European Union is not just a way to transformations in country, but it is also a way to fixing and balancing of the whole governmental process. In addition, it is one of the most important and unchangeable features of the economical development and success in the country. And, such situation, we could point because of the fact, that, when each of us, every citizen of the country feels a responsibility and his personal influence to a budget use and dividing, finally, as it was practically confirmed, it leads to more successful rule in the sphere of using of that state finances, than it could be imagined from first point of view. According to a theory, which is definitely well-known, accurately till the moment, when every citizen will feel his or her responsibility for the future of the country, till the moment, when each of us will fill personal influence on the situation in the governmental dividing of the competences and on the situation in the whole country; till the moment, when we will stop to drop administrative competences and accountability for them from ourselves to the government *id est*, we could not lean the successful public administration functioning, easily because of the

fact, that till this moment among all of us it will be more unsatisfied by common policy of the country, that satisfied ones.

Thus, according to everything we had been talking about, we would like to propose our own description of perspectives of the development of public administration organs, which will help to increase level of the success and use in the common functioning of these organs on the territory of the whole country. All questions, that we would like to describe and disclose in this article, we are going to describe on the example of the functioning of administrative organs in our neighboring country on the East side, on the example of Poland. On the example of the country, which is, what is more, is more, that 10 years for now stays a part of the European Union.

Ukraine, as well as a couple of European countries, subscribed the European Charter of the Municipality in Strasbourg (1985), what was created a background for implementation of the desirable postulate of the decentralization of the public administration in the country. It means, that all new reforms and changing in the modern policy, that we could heard in media today, is not absolutely trying to change our political modernity from the background. It is easily trying to use all of this postulate, that were legalized long time ago in a real life. And the last fact, that we disclosed, could be fixed only by reforms. Moreover, the biggest problem, which could be noticed among these reforms, are concerns of citizens to these reforms. It means the whole correlate of relations between citizens and the structure of the public municipality itself. Unfortunately, now our society lives under an incredible pressure of the legacy of the public authorities' centralization in the Soviet Union. And, as a result, for every citizen, without differences, if we speak about rural residents or residents of big cities, it is frightfully difficult to understand objectively their real competences and responsibilities in the sphere of their own influences on the whole structure of the municipality. Mostly acute it could be noticed in the Ukrainian rural areas. Everyone, who even once in life has a chance to be there, could notice, that there is a significant tension and deadlock, if only the discussion about the local municipality begins. And such situation still stays in a role of our own reality just because of the fact, that regardless on the well-known postulate “*verbo volante scripto manente*”, even after understanding the fact, that personal competences of possibility to influence on the public authorities and their decisions in the local municipality were legalized in the way of the Law of Ukraine “About local municipality”, our people do not still believe in the truthfulness of these possibilities. And are still waiting for changing of policy and successful reforms, which will be conducted by the public authorities of the highest branch of Ukraine. But, unfortunately,

it is not possible for realization in such way. Problem solving as well as all perspectives of development of the public administration is focused in the development of the successful apparatus of the local municipality, its restoration and building in the personality of each citizen, even in the personality of rural inhabitants such important idea of the responsibility for his or her future. When the attitude of inhabitants to the process of the election of presenters in the local councils will be changed; when people will stop to ignore public gatherings in case of discussing the budget of the area; when people will try to change their presenters in the council in case, if this presenters would not realize their political programs; which means, when it will be the time, when people will wake their feel of their public rights and their responsibilities for their future and the whole future of the successful local municipality and the Ukrainian administrative apparatus in general, just after it we could wait for successful and desirable changes in the sphere of public administration.

This postulate and, consequently, this theory, were confirmed long time ago by division of the administrative competences in the structure of Polish local municipality, where, according to a historical division into communes, districts and provinces, (to the point this division reaches to the prewar times), the cooperation between local communities and inhabitants of the area could be described as a more dynamic and successful phenomenon, that in our country. There are no doubt, that the structure of the Polish local municipality is not absolutely perfect, but, we should underline in this context, that the main role in the development of municipality's tradition plays in each case inhabitants of each local community, even the smallest one. And, as a result, on the stage of the major administrative authorities we could observe a high level of consciousness of each citizen of the personal responsibility for their personal future and future of the whole country in general. After going through countable ups and downs and after breaking the long way of incipience of the personal personal consciousness, Polish local communities restored a successful apparatus of the local municipality, and the whole process of the desirable decentralization reached the finish line. They reached the line, which we are trying to reach now.

To sum up, we would like to emphasize, that our country stays on the successful and the right way of perspectives' development of the division of competences between organs of public administration and us, as citizens of Ukraine. Anyhow, directly now, the all of us plays the main role in development of the modern and successful decentralized public administration!

References:

1. Prawo Administracyjne (pod redakcją Jana Boscia), 2000.
2. Europejska Karta Samorządu Lokalnego.
3. Конституція України.
4. Закон України “Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування”.
5. Закон України “Про місцеве самоврядування”.

Nadtochiy Alla Olexandrivna

ADJUSTING THE RETIREMENT AGE, EXPERIENCE AND PERSPECTIVES FOR UKRAINE

The situation in the pension system at the moment is quite complicated because the level of pensions for most people is low, and neither pension fund nor state budget has the financial capacity to increase pension benefits.

At present, the main source of pensions is PAYG pension system represented by the Pension Fund of Ukraine. PAYG pension system operates on distributive principle: how many premiums are collected this month, so many are paid as pensions.

According to this principle, PAYG pension system depends on such indicators as the number of contributors and the number of recipients of pension benefits. Accordingly, the more contributors and fewer beneficiaries, the greater the financial capability of the PAYG pension system to pay decent pensions, and vice versa.

The situation that now exists in Ukraine is as following. The number of economically active population is nearly 18 million people, 16 million of them are employed and only 10.1 million pay the single social contribution. The fact that only 56 % of employed people contribute to the pension fund is explained by a large shadow employment (25 %). At the same time the number of people who receive pensions is 11.9 million. 9.1 million people receive retirement pensions, 1.3 million – disability pensions, 0.9 million – social pensions and 0.69 million – privileged pensioners [3]. Thus, the 10 contributors account the 11 recipients of pension benefits.

As a result the deficit of the Pension Fund of Ukraine is growing. Thus, in the budget of the fund for 2016 its own revenues (due to the revenues from the single social contribution) were 43.3 %. In 2017 it is planned to increase the revenues to 50 % by doubling the minimum wage. However, the deficit of the Pension Fund of Ukraine is significant.

One of the proposals to reduce the size of the budget deficit of the Pension Fund of Ukraine and to balance it is to increase the retirement age. However, the issue of regulation of the retirement age is difficult because it affects different spheres of social life. So, if you look from an economic point of view, raising the retirement age directly affects the labor market: increasing the retirement age leads to the increase in working force supply and in domestic realities, to the increase in informal employment.

From a social point of view, raising the retirement age influences demographic processes. After all, traditionally, retired women help their children to bring up and look after their grandchildren, thereby giving them (the younger generation) a possibility to work.

In Ukraine the retirement age till 2011 was 60 years for men and 55 for women. In 2011 gradual, designed for ten years, increasing of the retirement age for women to 60 years was introduced. The arguments for this decision were, firstly, that the life expectancy of women 15 years more than for men; secondly, a significant (over 30 %) pension differentiation between men and women. A significant differentiation is due to less length of work and salary levels of women. Increasing the retirement age accordingly increases required length of work for the pension age, which will result in reduction of that differentiation. By demographers' estimates, if the retirement age is left unchanged, the replacement rate (pension as a percentage of previous earnings) will decrease from 38 % in 2015 to 20 % in 2050. Instead the rate of survival will increase (the number of years in retirement for 10 years of working life): from 2 years 11 months to 5 years 2 months in 2050 [1, p. 22]. As a result of increasing the proportion of elderly population over the long term perspective and preservation of the replacement rate and survival at this level requires constant raising the retirement age from 61.6 years in 2015 to 68.7 years in 2050 [2].

A Ukrainian scientist who examined the dependence of retirement age from two demographic parameters (life expectancy at birth and life expectancy at the age of 60) in the European Union countries concluded that there is not a clear dependence. Each country sets the retirement age limit depending on the specific national characteristics but not demographic (economic, political, cultural, etc.) [2].

Summarizing the analysis of the retirement age in the EU countries O. P. Koval concludes that today among 27 European countries minimum retirement age for men is 61 years (Sweden, Malta) and the maximum – 65 years is in 16 of 27 countries (59 %). In other 8 countries it varies between 62 and 63 years. Regarding the retirement age for women, the

minimum retirement age is 58 years 8 months in Slovakia, and the maximum – 65 years is in 10 countries. In other 9 countries the retirement age for women is 60 years. The same retirement age for both sexes is found in 12 EU countries. In 10 countries it is the maximum age (65 years) and only in two countries it is 62 years (Latvia, Hungary) [2, s. 10–11].

When considering the question of increasing the retirement age it is necessary to take into account international standards, the main of which is ILO Recommendation № 168 (1980) about older workers [4]. It emphasizes the need to ensure a gradual transition from working life to retirement, voluntary retirement and age limits flexibility in determining the retirement age.

It is proposed to limit the number of activities/ conditions which involve compulsory termination of employment after reaching the retirement age. In addition the companies should develop programs of preparation for retirement, which provide information to the employees about planning their pension and adapt to the new situation (information about the expected size of pension, the tax status of the pensioner, range of health and social services, benefits for the retirees, possibilities to continue professional activity, the aging process and measures to slow it down (medical examinations, physical exercise, nutrition), the use of free time, the opportunities for adults education [1, c. 210].

Raising the retirement age requires the adoption of measures to facilitate the employment adaptation of older workers. These measures include modernization of work organization and forms of work (reducing stress and tension, elimination of overtime, introduction of flexible working hours), systemic monitoring of workers' health, following the rules of safety and hygiene of work, introducing data-pay system (transition to hourly rates, etc.) [1, p. 209].

Thus, the issue of rising the retirement age is difficult, but inevitable. According to estimates, rising the retirement age will allow to maintain an acceptable level of pension payments and balance the budget of the Pension Fund. If this step is not done, in long-term perspective retirement will be longer, but the level and quality of life of pensioners will be low.

The inevitability of raising the retirement age leads to the necessity of taking measures to adapt the society and older people to longer period of working activity.

References:

1. Населення України. Імперативи демографічного старіння. – К. : ВД “АДФ-Україна”, 2014. – 288 с.

2. Пенсійний вік: іноземний досвід та вітчизняні реалії: аналіт. доп. / О. П. Коваль. – К. : НІСД, 2013. – 37 с.

3. Сколько пенсионеров содержит каждый украинец: почему так плохо и кто получает 50 тыс. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.segodnya.ua/economics/enews/skolko-pensionerov-soderzhit-kazhdyy-ukrainec-pochemu-tak-ploho-i-kto-zhivet-na-pensiyu-vyshe-50-tys-grn--987386.html>.

4. Older Workers Recommendation, 1980 (No. 162) // Information System on International Labour Standards NORMLEX [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R162.

Онуфрієнко Олексій Володимирович

РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ФРАНЦІЇ: ДІАЛЕКТИКА ТРАДИЦІЙ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ

Еволюція публічної служби Франції, особливо в рамках державної моделі сучасної П'ятої республіки, являє собою унікальний досвід поєднання традицій та інновацій в результаті їх діалектичної взаємодії. Адміністративні реформи, перший етап яких було розпочато ще на початку 80-х рр. ХХ ст., нерідко охоплювали різноспрямовані тенденції, в тому числі: поширення кар'єрної системи на територіальну (місцеву) публічну службу в умовах одночасної децентралізації та посилення автономії територіальних громад; обмежена і не завжди системна агенціфікація у вигляді традиційної правової форми, характерної для публічних установ (*Établissement public*); нові форми бюрократизації у процесах контролю видатків (зокрема, відповідно до Бюджетного Акту 2001 р.) одночасно з упровадженням інструментарію концепції Нового Державного Управління. Слід також підкреслити звичайно менший масштаб реальних реформ порівняно з планами модернізації, що оприлюднюються представниками політичної еліти у контексті передвиборчої риторики чи на початку нового президентського чи прем'єрського терміну, в тому числі внаслідок протистояння з громадянським суспільством (профспілками тощо).

До консервативних факторів впливу на еволюцію публічної служби Франції відносимо наступні:

– багатовікова парадигма централізації та уніфікації публічної служби, що ґрунтується на відповідних державотворчих традиціях і в сучасному вигляді сформована концептом “наполе-

онівської держави” та оновлена й розвинена у голлістський період П'ятої республіки. Така традиція результувала у систему, в межах якої загальнодержавні міністерства мають відповідні субнаціональні органи на рівні регіонів та департаментів. Ці регіональні директорати та директорати департаментів також надглядаються префектами, які є агентами національного уряду [1, с. 10-11];

– закритий характер державної служби, сильний дух корпоративізму та відмежованості від громадянського суспільства, складні процедури звільнення з посади в контексті ретельно розробленої концепції кар'єри зумовлюють ригідність чиновництва, певну інерційність та негнучкість державної служби в цілому. Домінування принципу конкурсного відбору кандидатів на посади в державній службі. Існування особливих навчальних закладів, призначених для підготовки державних службовців найвищого рівня (і передусім *Ecole nationale d'administration*) [1, с. 11], які значною мірою забезпечують зберігання та репродукування традицій раціональної бюрократії;

– надзвичайно високий рівень нормативної зарегульованості французької публічної служби, завдяки системно й ретельно розробленій галузі адміністративного права, яка ґрунтується у тому числі на впливових доктринальних джерелах. За влучними метафоричними висловами французьких дослідників, адміністративне право утворює нееластичний “хребет” публічної служби Франції, або ж правовий “фільтр”, що відсікає “чужорідні” ідеї та концепти (зокрема, частину інструментарію Нового Публічного Управління, [1, с. 11]);

– рівень інституціональної пам'яті, пов'язаний із надзвичайно важливими традиціями національного державотворення для масової свідомості, відсутність політичного та суспільного інтересу до системної рецепції успішного іноземного досвіду, живучість ідеалів раціональної бюрократії у свідомості державних службовців, орієнтація у власній діяльності не тільки на громадян як споживачів адміністративних послуг, але й на служіння вищим інтересам держави тощо.

Переважаюча частина цих консервативних чинників є такими, що обмежують конвергенцію інститутів громадянського суспільства та держави на всіх її рівнях: інституціональному (централізованість та уніфікованість публічної служби, система кар'єри), ціннісному (збереження ідеалів раціональної бюрократії), телеологічному тощо.

Серед факторів модернізації публічної служби Франції викремлюємо наступні: концептуальний вплив універсальних ев-

ропейських та світових тенденцій у сфері публічного управління, у тому числі концепції Нового Державного Управління та загального постмодерністського тренду на зближення з громадянським суспільством [2], уніфікаційні процеси в ЄС як масштабному інтеграційному проекті, врахування (але не рецепція!) успішних реформ публічної служби в англосаксонських країнах в останню чверть ХХ-го ст., необхідність здійснення політики жорсткої економії після світової фінансово-економічної кризи 2008 р. та суспільні запити стосовно децентралізації, пом'якшення та загального оновлення жорсткої голлістської моделі, реалізованої у П'ятій французькій республіці.

Проблема ефективного узгодження таких різноспрямованих імпульсів не є системно розв'язаною. Їх поєднання вимушено відбувається відповідно до ітераційної моделі еволюції французької держави, що склалася після Великої французької революції та отримала доктринальне обґрунтування за часів Третьої французької республіки і яку не потрібно ототожнювати зі звичайною залежністю стану часткових реформ від змін політичного курсу: нові або оновлені конституційний лад та новий політичний режим встановлюються як реакція на неспроможність розв'язати системну соціальну кризу засобами попередньої державної моделі.

Суперечливий досвід поєднання традицій та модернізаційного впливу в еволюції публічної служби Франції, в тому числі приклад співіснування концептів раціональної бюрократії та інструментарію, сформованого у відкритих моделях цивільної служби, досвід децентралізації унітарної держави, необхідно як мінімум урахувувати у практиці вітчизняного державотворення, що тяжіє до проголошення (але не здійснення) проектів лінійної модернізації та переважно концентрується на перспективах простої інституціональної та інструментальної рецепції.

Список використаних джерел:

1. *Bezes Ph., Jeannot G.* Public Sector Reform in France: Views and Experiences from Senior Executives / Ph. Bezes, G. Jeannot. – Coordination for Cohesion in the Public Sector of the Future (COCOPS): www.cocops.eu, 2013. – 65 pp. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.cocops.eu/wp-content/uploads/2013/06/France_WP3-Country-Report.pdf.

2. *Онуфрієнко О. В.* Розвиток європейської публічної служби: від модернізації до постмодернізації / О. В. Онуфрієнко // Журнал ДРІДУ НАДУ “Аспекти публічного управління”. – Д. : Грані, 2016. – Вип. 9-10 (35-36). – С. 78–90.

Ignatenko Lina Yuriivna, Seregeyeva Olena Yuriivna

DEMOCRATIZATION OF POLITICAL SYSTEMS BY WAY OF DEVELOPING LOCAL SELF-GOVERNMENT

Basic principles of local self-government are enshrined in the European Charter of Local Self-Government (the Charter), signed by governments of most European countries (including Austria, Belgium, Cyprus, Denmark, France, Germany, Greece, Italy, Liechtenstein, Luxembourg, Portugal, Spain, etc.). According to the Charter, local authorities are one of the foundations of any democratic system, and it is at the local level that the right of citizens to participate in public affairs, which refers to the major democratic principles common to all members – states of Council of Europe, can be achieved [1].

The existence of the institution of local government, endowed with real power, can ensure political stability, stability of national currency, existence of such system of power that is both effective and at the same time close to the citizen. In the Charter local Government is understood as the right and ability of local self-government bodies to regulate a significant number of public affairs and manage them within the legal framework under their responsibility and for the benefit of the community.

Local self-government is one of real mechanisms of democratization. Its effective use as both an essential instrument of formation and political revitalization of civil society and a governing institution can contribute not only to democracy and to a new level of civic consciousness, but also optimize the mechanism of political control.

A key factor essential for the effective implementation of political governance, both nationally and locally, is the development of state based on basic democratic principles, a set of rules, institutions and established procedures shared and supported by the majority. Foreign experience of local self-government is rich in its different models and types. It is important to understand that differences in the construction of local government systems depend on many factors: the country's current structure of power and local governance, state system and the administrative-territorial division of the country, national traditions and the like. In most modern states all local affairs are administered by special local government bodies formed on the basis of universal, equal and direct suffrage by secret ballot, as well as by local administrative agencies specially designated by the central government. Local or municipal governance is such system of administering local affairs implemented by special elected bodies which

directly represent the population of a territorial unit of the country. The concept of local self-government comes primarily from the fact that local communities are one of the main elements of political systems of modern democratic states; the right of citizens to participate in public affairs is part of the democratic principles of most modern countries. In addition, the principle of local self-government comes from the fact that the participation of citizens in managing public affairs can be realized at the local level exclusively. It is obvious that the very existence of communities that have real powers provides an opportunity to ensure such kind of governance which would be most effective and close to the needs of population.

Local government can be considered as the primary level of government that ultimately provides stability and democratic character of the whole system of governing institutions. So under market economy conditions the need for well-developed self-government at the local level is, as a rule, supported and protected by the majority of population of any country.

Today, the most significant features of local self-government in democratic countries are its elected nature and considerable autonomy in matters of local importance. Such independence is based on the right to use municipal property, the right to levy and allocate local taxes, adopt a wide range of normative legal acts, the existence of local police, etc. Council of Europe pays particular attention to the democratization of local governance. Here are some tasks set for itself by the Congress of Local and Regional Councils of Europe:

- Development of effective local governance structures in all Member States of the Council of Europe, particularly in new democracies;
- Study of local and regional democracy in Member States and in states applying for membership;
- Measures to help citizens participate in activity of local and regional authorities;
- Taking into account interests of local and regional self-government in shaping European policy, etc. [2].

In addition, in 1993 within the structure of Council of Europe there was established Agency for Local Democracy (ALD), which is the basis of partnership between local and regional authorities in the former Yugoslavia and other European countries. The agency promotes human rights and democracy, strengthening of civil society and establishment of trust between different population groups [2].

In fact, local government has dual state-public nature. On the one hand, it is closely connected with people, their self-organization aimed at addressing current problems. Local self-government has a wide area

of jurisdiction: its bodies not only make decisions required by citizens, but also implement regulations that are of national importance. In addition, local self-government is a form of exercising rights and freedoms of citizens, such as the right to participate in administering state affairs both directly and through their representatives.

Resources:

1. European Charter of Local Self-Government: Law of Ukraine of July 15, 2007 № 452/97-VR // HSC Ukraine. – 2007. – № 42. – P. 65.
2. The project “Конгресс местных и региональных властей Совета Европы” // [electronic resource] : http://www.coe.int/T/R/Clrae/5bRussian_doc_5d/brochure_Congres_russe.pdf.

Bondarenko Diana Petrivna

MODELS OF STATE REGULATION OF YOUTH EMPLOYMENT IN EUROPEAN UNION’S COUNTRIES

Ukrainian aspiration for being a part of European Union increases the interest to the questions on improving the state regulation of youth employment in Ukraine based on foreign experience.

The totality of unsolved problems in the national youth labor market is complicated by insufficient level of state guarantees to provide first job, disparity of the level and quality of education to modern professional requirements, lack of practical experience and unreasonably excessive requests. Because of that, the research of functioning effective models of state regulation of youth employment in the countries of European Union becomes urgent.

First of all, it should be noted that the problem of overcoming youth unemployment is closely connected to the principles of national youth policy. The youth policy in the majority of European countries designed to promote youth the ensuring of employment, carried out by two models: Rhine and Anglo-Saxon[4].

Besides that, the regulation of common European labor market doesn't have harsh nature: each country has its own employment programs; at the level of EU their coordination, working out the all-European employment strategy and assistance to the individual countries that not moving towards implementation strategy is implemented. In every European country currently worked out and used different types and models of

state regulation of employment, but their common feature is a recognition of the priority of investments in the development of competitiveness of labor potential instead of spending money to help unemployed people.

We need to remark that the Rhine's model assumes that the owners of labor occupy a weaker position compared to the employer and that's why requiring state protection and support, including job securities. Typical representatives of the Rhineland model of regulation the labor relations are Germany and France [1, p. 146].

The features of the Rhine model of state regulation of youth employment are the lack of subsidies for jobs creation and absence of job securities in the presence of a well-developed system of social insurance and government programs aimed at adapting to the youth and unemployed people for job specifications of employers.

According to the Anglo-Saxon model, which is spread in such countries as USA, UK, Australia, workers and employers are equivalent parts in the process of negotiations, so the government interference in the labor market functioning is minimal. In this case the state controls the presence of certain accordance between demand and supply in the labor market and provides some assistance to the unemployed, with no legal guarantee of employment, except as provided in the contracts between employees and employers. Employees are entitled to apply for protection of their interests in court or the tribunal on questions of labor disputes if the employer violates the terms of the employment contract concerning pay, working conditions and working time regimes or other terms of the agreement [3].

The common features of both systems are the social dimension of state regulation of employment relations, the presence of certain job securities for the labor and significant financial assistance to the unemployed.

It is also necessary to point out that within the framework of both models for decades successfully used practice of stimulating young people to establishing their own business. In the base of such stimulating mechanisms underlies preferential taxation of activity or complete exemption from tax payments the start-ups at a time (one to three years), as well as consulting and legal support in starting a business. So, the attention is accented on young entrepreneurs who have the potential to learn, to create and innovative activities, self-development, etc. [2].

Summing up it is possible to identify several directions that are determinant in solving the problem of state regulation of youth labor market in the European Union: the increasing of the number of economically active population, the increasing of the duration of active and working life by young people in the labor market, the increasing of the

labor mobility (especially young people) within the European Union. Thus, in the European Union countries state regulation of youth employment is carried out only through dialogue, stable relationships between young people, employers and the state, coordination between them on the legislative level and on the basic concepts of partnership [5].

So, we can conclude that the adaptation of the European experience of state regulation of youth employment to Ukrainian conditions and its implementation should take into account both general processes and the characteristics and uniqueness of the country. Taking into account the world experience for Ukraine it is necessary: the improvement of fundamental regulations of legislation on employment with strengthening the levers of active policy to fight unemployment; funding the researches on the problems of employment and ensuring the economic activity of population; intensification of the State Employment Service in interaction with employers in order to solve the problems of unemployed job placement; implementation of the motivational levers of youth employment, long-term unemployment persons, for employers and employment center specialists; promote the formation and development of the middle class as the basis of stabilizing society etc.

References:

1. *Звонар Й. П.* Активна політика зайнятості в країнах європейського союзу та можливості її застосування в Україні / Й. П. Звонар // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2015. – № 2 (4). – С. 145–150.
2. *Курсон К. І.* Зарубіжний досвід регулювання зайнятості населення та можливості його використання в Україні [Електронний ресурс] / К. І. Курсон. – Режим доступу : file:///C:/Users/1/Downloads/Nvamu_uprav_2013_4_36.pdf.
3. *Шиманська О.* Специфіка регулювання європейських ринків праці: досвід для України [Електронний ресурс] / О. Шиманська. – Режим доступу: file:///C:/Users/1/Downloads/Vtneu_2014_1_10.pdf.
4. *Штанська О. В.* Зарубіжний досвід взаємодії державної молодіжної політики та політики зайнятості [Електронний ресурс] / О. В. Штанська. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/5/08.pdf>.
5. *Штейн Г.* Проблеми зайнятості молоді на ринку праці: порівняльний аналіз досвіду України та Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Г. Штейн. – Режим доступу : <http://skhid.com.ua/article/view/51100/47001/>.

Kustria Yana Oleksandrivna

INTRODUCTION OF EUROPEAN EXPERIENCE WITH THE PURPOSE OF ENSURING SOCIAL GUARANTEES AND RAISING LIVING STANDARDS

The strategic goal of any modern civilized state is to implement effective social policy, which is aimed at ensuring the proper material status of the population. An indicator of quality of social policy is the realization of social guarantees, indicating the general policy of the state.

Current social and economic trends of development of Ukraine suggest that there is a crisis in social security sphere, which is inconsistent with the further integration of our country into Europe as an equal partner.

The main strategic task of Ukrainian society is integration into the European space, approaching the best world standards of living, using development opportunities to the full extend, ensuring the rights and freedoms of citizens of Ukraine.

In an unstable economic situation, rising prices, living standards of poor and vulnerable part of society is getting worse, that is why one of the important tasks of the state is to provide them with social guarantees.

According to Article 25 of the Universal Declaration of Human Rights a modern constitutional state must guarantee the right to a decent standard of living that provides people with food, clothing, housing and medical care, in amounts necessary to maintain their health and well-being and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood due to conditions beyond their control. [1]

Classification of social rights is established in international practice within the meaning of international documents. The European Social Charter, adopted in 1996, and ratified by Ukraine on 14 September 2006, provides the broadest statutory classification of social rights [2].

This allows for the existence of common international standards, norms and principles of social rights, but domestic experts, examining issues of constitutional and legal provisions of social rights, conclude the absence of clear internal structure of Section II of the Constitution of Ukraine “On rights, freedoms and duties of a man and a citizen”, in which social rights are defined and fixed. Thus, the question of a clear systematization of social rights is not purely theoretical, it is about the extent to which the rights should be guaranteed [3].

In September 2015, a 70th session of the UN General Assembly in New York UN Summit was held for the adoption of the agenda for development beyond 2015. Ukraine has also started work to establish sustainable development in the years 2016-2030, and to define the relevant objectives and indicators for monitoring achievement. The basis of sustainable development is an inalienable right to life and full development.

President of Ukraine Poroshenko said in his address on Feb. 20, 2016, that the implementation of reforms that are aimed at restoring economic growth, will contribute to further poverty eradication, full employment, decent work, gender equality, prosperity and social justice

The state should be the guarantor, which must ensure that every member of society has a decent level of existence, establish equal opportunities, reduce inequalities in society and control fulfillment of the state functions of social security compliance.

In every country there are different models of social protection, as its components may differ in composition and amount of social payments, transfers, subventions. These characteristics can vary in the same country at different times. Based on this, the concept of “social security” is a dynamic and agile and is closely linked with social policy pursued by the government. [5] That is, every society must define priorities for social protection and ways to ensure them, that will reveal social and cultural inherent to the society and its economic development. The very system of social guarantees will depending on the needs of society at any particular time.

References:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Європейська соціальна хартія від 3 травня 1996 року № ETS №163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

3. *Скрипнюк О. В.* Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України : монографія / О. В. Скрипнюк. – К. : Ін-т держави і права ім. Корецького НАН України, 2000. – С. 225.

4. Звернення Президента України з нагоди Дня соціальної справедливості [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-dnya-socialnoyi-spra-36775>.

5. *Болотін Н. Б.* Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні : монографія / Н. Б. Болотін. – К. : Знання, 2005. – 381 с.

Marchenko Daryna Volodymyrivna

CULTURAL DIPLOMACY AS AN INSTRUMENT OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF CULTURE

Today in our country reformation transformations are taking place, new approaches to public administration associated with the integration of Ukraine into the European community are introduced. Full integration into European structures requires the achievement of EU standards, including the implementation of state policy in the sphere of culture.

One of the important directions of this policy has become a cultural diplomacy, which is a form of public diplomacy that includes “exchange of ideas, information, art works and other components of culture among states and people to strengthen mutual understanding” [7]. O. Chepe-lyk recognizes that due to cultural diplomacy any country can increase the effectiveness of foreign policy, create a positive economic climate for foreign investment, introduce culture as a component of formation of the state brand [5, p. 101-102]. Thus, the main task of cultural diplomacy is to strengthen relations between states, raising the social and cultural cooperation among them, promoting national interests. At the same time cultural diplomacy also plays an important role in achievement of the goals of national security.

During the European Cultural Forum in Brussels (April 2016) the Commissioner for EU foreign policy F. Moherini identified cultural diplomacy as the key factor in international politics of EU, claiming to creation of a separate institution, the European Cultural Center, in order to unite the efforts of states- members in this branch [6].

Talking about the experience of cultural diplomacy in Europe, it should be noted that today European countries created a network of cultural institutions abroad: Goethe-Institute (Germany), British Council (UK), French Institute (France), Polish Institute (Poland) and others. The main content of their activities is culture, although they are subordinated to the Ministries of Foreign Affairs and work at diplomatic establishments [4]. The EU countries implement their foreign policy interests due to these cultural institutions. Several of these institutions are nongovernmental organizations

(e.g. Goethe-Institute), but they receive the full support of the state. Some cultural centers have their own budget, but, anyway, the state provides them a significant financial support (Czech Center).

In 2015 Ukraine expressed the interest to such an instrument of policy as cultural diplomacy formally for the first time. In March of this year the Ministry of Culture of Ukraine announced the initiative to establish Ukrainian Institute (Taras Shevchenko Institute), the chief conductor of cultural diplomacy, and began to work on the concept of institution [3]. In late 2015 a new direction of state policy, which includes cultural diplomacy, appeared in the structure of the Ukrainian Ministry of Foreign Affairs. It's a public diplomacy.

Thus, the program how to popularize Ukraine in the world and promote the interests of Ukraine in the global information space is one of the priority directions of reforms in the Strategy of Sustainable Development "Ukraine-2020" approved by the Decree of the President of Ukraine on January 12, 2015 № 5/2015 [2].

"The development of international activities and popularization of Ukrainian culture", "coordination and systematic approach to promote the national cultural product, information and knowledge about Ukraine, spreading of European approaches, cultural achievements and various forms of cultural identification in Ukraine" are recognized as one of the strategic goals in "The long-term strategy of development of Ukrainian culture, which is the reform strategy", approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on February 1, 2016 № 119-r [1].

Meanwhile, today there is a number of problems as for the institutionalization of Ukrainian cultural diplomacy. They are the lack of support of cultural initiatives, promotion policy, administrative and human resources [3]. But the correct use of the potential of cultural diplomacy will contribute to a positive image of Ukraine and promote the successful international cooperation in different directions.

Speaking about the development of cultural diplomacy in Ukraine, preparation and implementation of government programs, which would provide the support of initiatives in the field of cultural diplomacy on the part of public organizations and business are necessary. The content of these programs will be the subject of further research.

References:

1. On approval of the long-term strategy of development of Ukrainian culture – reform strategy: Cabinet of Ministers of Ukraine from February 1 2016, № 119-r [Electronic source]. – Access : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#n7>.

2. On the strategy of sustainable development “Ukraine-2020”: President of Ukraine Decree of 12 January 2015 № 5/2015 [Electronic resource]. – Access : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

3. *Rozumna O. P.* Ukrainian Institute as a tool for cultural diplomacy: problems and ways to overcome them. Policy Brief [Electronic resource] / O. P. Rozumna // Department of Humanitarian Smart Security. – 2015. – Access to the resource : <http://www.niss.gov.ua/articles/2111/>.

4. *Rozumna O. P.* The experience of the European Institute for Cultural Diplomacy: lessons for Ukraine. Policy Brief [Electronic resource] / O. P. Rozumna // Department of Humanitarian Smart Security. – 2014. – Access to the resource: <http://www.niss.gov.ua/articles/1649/>.

5. *Chepehlyk O.* Cultural diplomacy today: experiences, challenges and prospects in the paradigm of “museum and society” / O. Chepehlyk // Kennan Institute in Ukraine – Magazine “Agora”. – 2015. – № 14. – P. 101-105.

6. *Mogherini F.* Putting culture at the heart of Europe’s external action / F. Mogherini // Speech of the HR/VP Federica Mogherini at the Culture Forum in Brussels [Electronic resource]. – Access to the resource : http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2016/160420_03_en.htm.

7. *Waller M. J.* Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare / M. J. Waller. – Washington, DC: Institute of World Politics Press, 2010. – 399 p.

Обіход Михайло Михайлович

СУЧАСНИЙ СТАН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ У СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Молодіжна політика Європейського Союзу певною мірою визначає напрямок розвитку національної молодіжної політики більшості країн ЄС.

В Україні на сьогоднішній день є визнана необхідність прискорення євроінтеграційних процесів, що, також стосується й молодіжної сфери. Саме тому, розгляд ключових напрямів та інструментів молодіжної політики ЄС і узагальнення європейського досвіду відносно шляхів залучення молодого покоління до участі у політичних та соціальних процесах дасть можливість після проведення аналізу застосувати певні критерії у процесі реформування молодіжної політики в Україні.

Система європейських інститутів молодіжної політики пройшла довгий шлях становлення і розвитку починаючи з середини ХХ ст. та посідає важливе місце в системі міжнародних інститутів, розуміння основних принципів і вивчення досвіду яких може мати суттєве значення для розробки ефективної національної молодіжної політики [1].

Особлива увага у розробці загальноєвропейської молодіжної політики відбувається на процес формування європейської юнацької самосвідомості у зв'язку з розширенням освітніх можливостей культурного і духовного розвитку суспільної системи. Відповідно, молодь в Україні може також стати основною рушійною силою нового етапу євроінтеграційних процесів.

Розглянувши досвід ЄС зі створення молодіжних міністерств та департаментів і узагальнивши результати європейських дослідників з питань молодіжної політики було отримано таку класифікацію:

- країни зі спеціалізованим молодіжним міністерством та молодіжним директором (або подібною адміністративною структурою) – Німеччина, Австрія, Люксембург, Франція;
- країни, в яких молодіжна політика віднесена до відання одного з міністерств, у складі якого є молодіжний департамент (Швеція, Ірландія, Португалія, Греція, Іспанія, Бельгія, Нідерланди, Фінляндія, Норвегія);
- країни, в яких молодіжна політика координується декількома міністерствами без молодіжного директорату (Данія);
- країни без молодіжних директоратів та спеціальних координуючих структур в органах виконавчої влади (Італія, Великобританія) [1–2].

До запропонованої класифікації можна додати ще один підхід розгляду питання. На першому рівні класифікації розподілити усі країни на дві групи. До першої групи належать країни, з міністерством (вищим органом виконавчої влади), до завдань якого входить формування та реалізація державної молодіжної політики. До другої – ті, в яких відповідних органів виконавчої влади немає.

На другому рівні класифікації основним критерієм поділу є наявність терміну “молодь” в офіційній назві структури. Третій рівень класифікації передбачає групування країн з урахуванням того, з якими ще напрямами поєднується державна молодіжна політика. Підсумовуючи треба зазначити, що створення в європейських країнах молодіжних міністерств та прирівняних до них владних струк-

тур відбувалося за різними схемами. Тому не в усіх країнах Європи сьогодні існують однопрофільні молодіжні відомства. Це свідчить про розуміння молодіжної проблематики не тільки як комплексної та потребує окремої уваги держави, але тісно пов'язаної з іншими проблемами загальнодержавного значення, серед яких освіта, культура, спорт, дозвілля тощо [1].

Держави – члени ЄС розвивають власну національну молодіжну політику, а на рівні Спільноти створено основу для співробітництва. Найбільш важливу роль відіграє Рада ЄС на рівні міністрів, відповідальних за молодь. Молодіжна робоча група, що складається із представників міністерств з питань молоді в державах-членах, готує засідання відповідної Ради. [2]

У процесі вироблення і практичної реалізації спільної політики щодо європейської молоді враховані принципи та положення офіційних нормативно-правових документів Єдиної Європи. Договір про заснування Європейського Союзу визначив головні пріоритети спільноти в сфері освіти, професійної підготовки та молодіжної політики. У ньому викладені основні цілі співтовариства щодо забезпечення якості освіти, в тому числі заохочення і підтримки молодіжних та обмінів викладачами соціально-освітніх установ і служб; наголошується на необхідності посилення співпраці з боку співтовариства ЄС з іншими країнами та міжнародними організаціями в галузі освіти і молодіжної політики тощо [3].

Зокрема, враховується можливість координації між державами – членами ЄС, щодо визначення своєї власної національної стратегії попри існування централізованої та стандартизованої політики на всій території Європейської співдружності.

Слід зазначити, що протягом минулих років партнерство між Європейськими Співтовариствами та Радою Європи систематично розвивалося і зміцнювалося і в даний час є складовою, без якої неможливо уявити цілісну та дієву систему європейської молодіжної політики, це сприяло можливостям розробки та вдосконалення сучасних молодіжних програм, таких як: європейська молодіжна стратегія 2010–2018 рр. та програма дій Європейського Союзу, що отримала назву “Еразмус Плюс” і розрахована на 2014–2020 рр. Ці програми націлюють на міжсекторальний підхід та зміцнення співпраці в розробці політики і прийнятті рішень на всіх рівнях. Європейська Комісія сприяє діалогу між молоддю і політиками для підвищення активної громадянської позиції, соціальної інтеграції і залучення молоді до розробки та вдосконалення такої політики ЄС [3-4].

Вектори нової програми ЄС включають в себе децентралізовані і централізовані програми. Перші керуються Національними агентствами країн-учасниць, що реалізують ту чи іншу підпрограму в рамках “Еразмус Плюс”, другі – на загальноєвропейському рівні за допомогою функціонування спеціалізованого загальноєвропейського органу – агентства з освіти, аудіовізуальних засобів і культури, розташованого в Брюсселі.

Отже, європейська інституційна система молодіжної політики на сьогодні постає перед нами, як цілком дієвий механізм реалізації молодіжної політики в регіоні, що в першу чергу забезпечує рівень інтеграції молоді в суспільно-політичне життя – зокрема, і процес формування стабільного, здорового і процвітаючого суспільства взагалом.

Список використаних джерел:

1. Трансформація державної молодіжної політики в контексті європейської інтеграції України: наук.-метод. Розробка / авт. кол. : Є. І. Бородін (кер.), Н. М. Літвінова, Ю. В. Борисова, І. В. Хохрякова. – К. : НАДУ, 2008. – С. 15.
2. EU Strategy for Youth – Investing and Empowering 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1472634381175&uri=CELEX:52009S00548>.
3. Youth in Action Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/youth/success-stories/youth-in-action_en.
4. Erasmus+ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/>.

Соболева Ірина Володимирівна

ДЕРЖАВНЕ АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

На сьогодні українська економіка переживає не найкращі часи: згорання малого та середнього бізнесу відсутність необхідної бази для проведення структурних перетворень, несприятливий інвестиційний клімат для іноземного інвестора та велика кількість бар'єрів призводять до все більшої монополізації та усунення конкуренції в економіці. Тому нагальним постає питання

вивчення іноземного досвіду з антимонопольного регулювання з метою пристосування до реалій українського бізнесу.

Теоретичними питаннями природи конкурентної політики займалися такі науковці, як А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Кейнс, Й. Кирцнер, Дж. Робінсон, П. Самуельсон, Ж. Тироль, Е. Чемберлін та ін. Але в той же час питання пристосування європейського досвіду до реалій України є все ще не достатньо дослідженим.

Метою дослідження є вивчення досвіду європейських країн з антимонопольного регулювання економіки та пошук шляхів його пристосування до українських реалій.

Європейська модель державного антимонопольного регулювання являє собою складну систему, яку було сформовано у відповідь на виклики сьогодення. Головною метою її діяльності є максимальне розширення сфери дії ринкового механізму за рахунок недопущення або зменшення негативного впливу антиконкурентних угод і злиттів, обмеження зловживання домінуючим положенням і державною допомогою.

В Англії основними органами, які здійснюють антимонопольну політику, є Управління з дотримання правил торгівлі і Комісія з монополій і злиттів. Їх функції – здійснення загального нагляду. У поле їхнього зору можуть потрапляти компанії, що контролюють більше 25 % ринку. Оскільки основною метою антимонопольної політики в Англії є стимулювання конкуренції, то прямі адміністративні методи (типу заборони процесів злиття) застосовуються в обмежених масштабах [2].

У Франції антимонопольне законодавство діє з 1953 р. Проте активні дії проти монополій почали здійснюватися з 70-х рр. До цього вважалося, що жорстка антимонопольна політика може пошкодити недостатньо потужної вітчизняної промисловості.

У питанні контролю процесів злиття більш жорстку позицію антимонопольне законодавство займає щодо горизонтальних злиттів. Якщо при вертикальному злитті максимальна квота компанії на ринку встановлюється в межах до 40%, то при горизонтальному злитті не допускається об'єднання компаній при перевищенні квоти більш 25 % [3].

В аспекті боротьби з монополізмом важливим постає питання законодавчого регулювання діяльності монополій. Антимонопольне законодавство – це складна і розгалужена мережа законів, судових рішень і правових норм, комплекс правових актів у країнах з ринковою економікою, спрямованих на підтримання

конкурентного середовища, протидія монополізму та недобросовісної конкуренції [1].

Кожна з країн ЄС має власне антимонопольне законодавство, діє також й міжнародне антитрестівське право. До основних органів антимонопольного регуляторної політики відносять: Антимонопольний орган ЄС – Генеральний директорат, який контролює великомасштабні злиття. Окрім нього, до антимонопольних органів ЄС відносять Комісію ЄС та Європейський Суд Справедливості.

Європейська комісія здійснює регулювання чотирьох сфер діяльності:

1. Контроль за антиконкурентними угодами і зловживанням домінуючим становищем. Головні принципи: децентралізація прийняття рішень щодо антиконкурентних угод, розслідування найбільш небезпечних картелів з подальшим жорстким контролем.

2. Контроль над злиттям фірм. Головні принципи: заборона злиттів, що створюють або посилюють домінуюче положення на ринку; порогові значення для контролю за злиттями: оборот національної компанії – 250 млн євро, міжнародної – 5 млрд євро.

3. Лібералізація економічних секторів, що відносяться до сфери природних монополій. Влада може надавати особливі права, зокрема, монопольне право з подальшою перевіркою, державним або приватним підприємствам для виконання послуг в таких секторах, як електроенергетика, залізничний транспорт.

4. Регулювання державної допомоги. Головний принцип – державна допомога в цілому недопустима, за виключенням випадків неефективності ринкового механізму [6].

Отже, підсумовуючи, можна стверджувати, що антимонопольне політика держави є однією з найважливіших складових сучасної економіки. Сфера її функціонування зачіпає інтереси не тільки виробників, але і споживачів, забезпечуючи одним можливість реалізувати свій товар на ринку в умовах конкурентної боротьби, а іншим – оптимальні ціни на товари і послуги. Європейська модель антимонопольного регулювання складалася протягом століть і є тією базовою моделлю, яку Україна має пристосувати до власної економіки.

Список використаних джерел:

1. *Биндельс А. Основы германского и европейского антимонопольного права / А. Биндельс. – М., 1995. – 234 с.*

2. Бонэр Р. Обзор положения дел в десяти государствах и европейском сообществе / Р. Бонэр, Р. Крюгер // Техн. Документ Всемирного банка. – 1995. – № 160.

3. Бутыркин А. Я. Теория и практика антимонопольного регулирования в ведущих странах Запада и России / А. Я. Бутыркин. – М. : ООО “Новый век”, 2004. – 88 с.

4. Круглова Н. Ю. Основы бизнеса : підручник для вузів за спец. 351000 “Антикризове управління” / Наталія Юріївна Круглова. – М. : РДЛ, 2005. – 558 с.

5. Качалін В. В. Міжнародні аспекти антимонопольного регулювання / Володимир Вікторович Качалін // Світова економіка і міжнародні відносини. – 2006. – № 2. – С. 49–56.

6. Про державне регулювання природних монополій / К. Астапов // Суспільство й економіка. – 2003. – № 4-5. – С. 274–287.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Акулов-Муратов В. В.* к.держ.упр., докторант НАДУ, м. Київ
Амосов О. Ю. д.е.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Амосова Л. В.* к.пед.н., доц., доцент кафедри іноземних мов ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Ангел А. А.* аспірант ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
Андрійв М. М. аспірант кафедри державного управління та місцевого самоврядування ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Андрющенко О. Б.* старший викладач кафедри маркетингу Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків
- Астапова Т. О.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри іноземних мов ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Афанасьєва Ю. В.* к.держ.упр., доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Бабічев А. В.* заступник голови – керівник апарату Харківської обласної державної адміністрації, м. Харків
- Балута І. В.* аспірантка кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Барка Зін М.* PhD (публічна економіка), проф., професор економіки, керівник Дослідницької групи з проблем економіки та публічних фінансів Університету м. Тлемсен (Алжир)
- Батюк А. А.* аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Белова Л. О.* д.соц.н., проф., директор ХарРІ НАДУ, заслужений працівник освіти України, м. Харків
- Биковець К. Ю.* головний державний ревізор-інспектор відділу адміністрування податку на прибуток місцевих податків, екологічного податку та рентної плати управління податків і зборів з юридичних осіб Харківської ОДПІ ГУ ДФСУ Харківської області, м. Харків
- Білоконь М. В.* старший викладач кафедри права та європейської інтеграції ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Білуха Л. А.* аспірант кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Бірюков В. В.* аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Бобровська О. Ю.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри економіки та регіональної економічної політики ДРІДУ НАДУ, м. Дніпро

- Богачев Р. М.* к.філос.н., доц., докторант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ, м. Київ
- Бойко Л. М.* заступник директора – начальник відділу організаційної роботи Житомирського міського центру зайнятості, м. Житомир
- Бондаренко Д. П.* аспірант кафедри соціальної та гуманітарної політики ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Бульба В. Г.* д.держ.упр., проф., декан факультету підготовки магістрів державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Ватковська М. Г.* к.філос.н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи КВНЗ “Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти”, м. Дніпро
- Вацьковські К. С.* д.е.н., проф., завідувач кафедри інформатичних систем Варшавського технологічного університету “Варшавська политехніка”, м. Варшава (Польща)
- Вашев О. Є.* к.мед.н., доц., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Вашева А. О.* студентка 2 мед. факультету ХНМУ, м. Харків;
- Величко Л. Ю.* к.ю.н., доц., завідувач кафедри права та європейської інтеграції ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Венжик Ю. Ю.* аспірант кафедри інформаційних технологій і систем управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Верхогляд Д. В.* аспірант кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Волос Б. О.* к.мед.н., доц., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Ворона П. В.* д.держ.упр., доц., професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ, депутат Полтавської обласної ради, м. Полтава
- Гавкалова Н. Л.* д.е.н., проф., завідувач кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки ХНЕУ імені С. Кузнеця, м. Харків
- Газарян С. В.* д.держ.упр., проф., професор кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Гамова Г. І.* к.філол.н., доц., професор кафедри української мови ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Гірман О. С.* аспірант кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Голованова Н. В.* аспірант кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Головка Ю. О.* аспірант кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Гончаренко М. В.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Гордієнко Л. Ю.* к.е.н., доц., доцент кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки ХНЕУ імені Семена Кузнеця, м. Харків

- Грибко О. В.* к.держ.упр., головний спеціаліст відділу організації наукових досліджень ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Громико О. І.* аспірант кафедри державного управління ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Дахно О. Ю.* аспірант Національного інституту стратегічних досліджень, м. Київ
- Дармостук Д. Г.* здобувач кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Дегтяр О. А.* д.держ.упр., доцент кафедри менеджменту та адміністрування ХНУМГ імені О. М. Бекетова, м. Харків
- Дзюндзюк В. Б.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Древаль Ю. Д.* д.держ.упр., проф., професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Нац. ун-ту цивільного захисту України, м. Харків
- Едема Ореофе Ібу-кунфолу* PhD (публічна економіка), слухач ХНЕУ імені Семена Кузнеця, м. Харків
- Єлагін В. П.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Єльчанінов Д. Б.* к.т.н., доц., доцент кафедри інформатики та інтелектуальної власності НТУ “ХПІ”, м. Харків
- Єфімов Є. О.* інженер 1 категорії Навчально-дослідного відділу ХНУРЕ, м. Харків
- Єфімов Ю. В.* аспірант кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Жадан О. В.* д.держ.упр., проф., професор кафедри управління персоналом та економіки праці ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Жук Ю. М.* аспірантка кафедри кадрової політики та державної служби ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Забейворота Т. В.* здобувач кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Загребельна Л. С.* к.філол.н., доц., доцент кафедри української мови ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Заяць О. І.* аспірант ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Знаткова О. М.* аспірант кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Іванова Л. А.* провідний фахівець інформаційно-аналітичного відділу ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Ідріс Олувасейїдаї Ізраель* докторант MD, APGD, MPA, ХНЕУ імені Семена Кузнеця, м. Харків
- Ігнатенко Л. Ю.* старший викладач кафедри іноземних мов ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Калякін С. В.* завідувач навчальної лабораторії кафедри кібербезпеки факультету № 4 ХНУВС, м. Харків
- Камок Т. В.* аспірант кафедри державного управління ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Катінус О. Я.* аспірант кафедри соціальної та гуманітарної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків

- Карлов Т. В.* здобувач кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Кириї С. Л.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Кіреєв Є. В.* аспірант кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Кланца А. І.* к.мед.н., докторант кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, м. Київ
- Клименко Н. Г.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Клімушин П. С.* к.т.н., доц., доцент кафедри інформаційних технологій та систем управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Книшова І. Ю.* аспірант кафедри політичної аналітики і прогнозування НАДУ, м. Київ
- Кобзев І. В.* к.т.н., доц., доцент кафедри інформаційних технологій і систем управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Коваленко М. М.* д.держ.упр., доц., професор кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Ковальчук В. Г.* д.держ.упр., доц., завідувач кафедри економіки, менеджменту та бізнесу Харківського навчально-наукового інституту ДВНЗ “Університет банківської справи”, м. Харків
- Козлов К. І.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Коротич О. Б.* д.держ.упр., проф., професор кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Котуков О. А.* к.соц.н., доц., докторант кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Коцовська О. С.* доцент кафедри освітньої політики Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Львів
- Крамарева О. С.* к.е.н., доц., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Круглов В. В.* к.держ.упр., доцент кафедри менеджменту Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків
- Крутій О. М.* д.держ.упр., проф., професор кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Кузьменко С. Л.* аспірант кафедра регіонального управління та місцевого самоврядування ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Купріянова Д. С.* студентка 2-го року навчання факультету права Опольського державного університету, Польща
- Купріянова Л. С.* к.мед.н., доц., доцент кафедри криміналістики та судової експертології ХНУВС, м. Харків
- Кустря Я. О.* аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарПІ НАДУ, м. Харків

- Кухарева Г. П.* аспірант кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Куц Ю. О.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Кучерява К. Я.* старший викладач кафедри управління персоналом та економіки праці ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Лазор О. Д. ,* д.держ.упр., проф., професор кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, м. Київ
- Лазор О. Я.* д.держ.упр., проф., професор кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, м. Київ
- Ларін С. В.* аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою НАДУ, м. Київ
- Ларіна Н. Б.* к.е.н., доц., перший заступник директора Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів, м. Київ
- Латинін М. А.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри економічної політики та менеджменту ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Лахижа М. І.* д.держ.упр., проф., перший заступник директора Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Полтавській області, м. Полтава
- Левченко С. О.* здобувач кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Литвиненко В. А.* начальник відділу по роботі з персоналом Головного управління Державної фіскальної служби в Полтавській області, м. Полтава
- Лінецький Л. М.* к.і.н., доц., доцент кафедри ЮНЕСКО НТУСГ імені Петра Василенка, м. Харків
- Лозинська Т. М.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії, м. Полтава
- Луговенко Н. В.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Малоокій В. А.* аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ, м. Київ
- Малько Ю. С.* аспірант кафедри економічної політики та менеджменту ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Мартиненко В. М.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Марченко Д. В.* аспірант кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Марченко Л. Ю.* аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Марчук Р. П.* к.ю.н., професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ, м. Київ
- Машкаров Ю. Г.* д.ф.-м.н., проф., професор кафедри інформаційних технологій та систем управління ХарПІ НАДУ, м. Харків

- Меляков А. В.* к.і.н., доц., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Мельтюхова Н. М.* к.е.н., проф., професор кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Мирна Н. В.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри права та європейської інтеграції ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Мирна О. В.* к.е.н., доц., доцент кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії, м. Харків
- Михайлов М. О.* аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ, м. Київ
- Мідик О. М.* аспірант кафедри європейської інтеграції та права ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Мілаш О. О.* к.пед.н., викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗ “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради, м. Харків
- Мілева Т. С.* старший викладач кафедри економічної теорії та фінансів ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Мороз С. А.* науковий співробітник Навчально-науково-виробничого центру Нац. ун-ту цивільного захисту України, м. Харків
- Морозова С. Є.* студентка УД-14 ФССУ ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Набока Л. В.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Надточій А. О.* к.держ.упр., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Наконечний В. В.* д.держ.упр., доц., доцент кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Нікіпелова Є. М.* аспірант кафедри права та європейської інтеграції ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Нікітенко О. Є.* аспірант кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Нікітін В. В.* к.і.н., доц., професор кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Носик О. А.* начальник відділу кадрів, аспірант кафедри державного управління ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Обіход М. М.* аспірант кафедри європейської інтеграції та права ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Одинцова З. В.* провідний спеціаліст відділу прийому, розподілу слухачів та зв'язків з випускниками ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Омаров Азад
Енвер огли* к.держ.упр., докторант навчально-наукового-виробничого центру Нац. ун-ту цивільного захисту, м. Харків
- Онуфрієнко О. В.* к.ю.н., доц., докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування ДРІДУ НАДУ, м. Дніпро
- Орел Ю. Л.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці ХарПІ НАДУ, м. Харків
- Орлов О. В.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри інформаційних технологій і систем управління ХарПІ НАДУ, м. Харків

- Оцабрик І. І.* аспірант кафедри менеджменту організації ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Павлов Є. О.* аспірант кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Панов В. В.* здобувач кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Пархоменко-Куцевіл О. І.* д.держ.упр., доц., головний науковий співробітник Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування НАДУ, м. Київ
- Пахнін М. Л.* аспірант кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Петров К. Е.* д.т.н., проф., професор кафедри штучного інтелекту ХНУРЕ, м. Харків
- Петров О. Г.* старший викладач кафедри економічної політики та менеджменту ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Пільгун М. В.* аспірант кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Под'ятнікова А. Я.* к.держ.упр., провідний фахівець кафедри кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро
- Покоłodна О. В.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри управління державними і корпоративними фінансами Українського державного університету залізничного транспорту, м. Харків
- Поліщук В. В.* аспірант кафедри інформаційних технологій та систем управління ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Полякова О. С.* к.ю.н., доцент кафедри військового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків
- Польнікова Г. Г.* керівник центру надання адміністративних послуг Чопської міської ради, м. Чоп
- Поступна О. В.* к.держ.упр., доц., докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Рачинська М. П.* головний спеціаліст Управління стратегічного планування та аналізу політики Національного агентства України з питань державної служби, м. Київ
- Ревенко Т. В.* к.держ.упр., провідний спеціаліст відділу організації наукових досліджень та інформаційно-аналітичної роботи ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Редін П. О.* к.філол.н., доц., заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри української мови ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Рогова О. Г.* к.ю.н., доц., доцент кафедри права та європейської інтеграції ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Рогуля А. О.* аспірант ЛРІДУ НАДУ, начальник Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Львівської області, м. Львів

- Розмаріцина Н. А.* аспірант кафедри економічної та фінансової політики ОРІДУ НАДУ, м. Одеса
- Садовська Л. М.* к.с.г.н., доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Світлична Ю. О.* к.держ.упр., голова Харківської обласної державної адміністрації, м. Харків
- Семененко І. С.* здобувач кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Сергеев А. А.* к.ю.н., провідний фахівець ХНУВС, м. Харків
- Сергеева Л. М.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри права та європейської інтеграції ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Сергеева О. Ю.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри іноземних мов ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Сердюк О. І.* к.е.н., доц., професор кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії, м. Харків
- Серенок А. О.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри інформаційних технологій і систем управління ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Сидорчук О. Г.* к.держ.упр., доц., докторант кафедри державного управління ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Сичова В. В.* д.держ.упр., проф., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Сікало М. В.* аспірант кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Скупченко Д. О.* аспірант кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Смаглюк А. А.* к.е.н., старший викладач кафедри управління персоналом та економіки праці ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Соболева І. В.* аспірант ХНЕУ імені С. Кузнеця, м. Харків
- Соболь Р. Г.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Собченко В. В.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри права та європейської інтеграції ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Соловійов С. Г.* к.соц.ком., доц., докторант кафедри інформаційної політики та електронного урядування НАДУ, м. Київ
- Сорокіна Н. Г.* к.держ.упр., доц., докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування ДРІДУ НАДУ, м. Дніпро
- Спасібов Д. В.* к.т.н., начальник відділу технічного захисту інформації Департаменту інформаційно-комп'ютерного забезпечення Харківської міської ради, м. Харків
- Статівка Н. В.* д.держ.упр., проф., завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Степанко О. В.* к.держ.упр., начальник відділу матеріального забезпечення Нац. ун-ту цивільного захисту України, м. Харків
- Стецюк Н. М.* к.держ.упр., доцент кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту післядипломної освіти, Національний університет біоресурсів та природокористування України, м. Київ

- Сторожев Р. І.* к.держ.упр., докторант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ, м. Київ
- Терещенко В. М.* к.філол.н., доц., доцент кафедри української мови ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Ткаченко Л. П.* к.пед.н., доц., доцент кафедри української мови ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Томашевська Т. В.* аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ, м. Київ
- Трегуб А. Д.* магістр спеціальності “Адміністративний менеджмент” кафедри менеджменту та адміністрування ХНУМГ імені О. М. Бекетова, м. Харків
- Федченко О. В.* здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Фоміцька Н. В.* к.держ.упр., доц., завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, м. Харків
- Харечко Д. О.* аспірант ЛРІДУ НАДУ, м. Львів
- Хашієва Л. В.* к.держ.упр., доц., докторант кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Хлебников А. А.* аспірант кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Хохіч І. М.* здобувач ДРІДУ НАДУ, м. Київ
- Черніков Д. О.* аспірант кафедри управління національним господарством та економічної політики НАДУ, м. Київ
- Черноіваненко А. В.* аспірант кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Черняк М. Є.* заступник голови Харківської облдержадміністрації, аспірант кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ, м. Харків
- Чигирин І. В.* слухач НАДУ, м. Київ
- Чухно І. А.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я ХНМУ, м. Харків
- Шатіло І. В.* начальник відділу організації сприяння працевлаштуванню Харківського обласного центру зайнятості, м. Харків
- Шевчук М. М.* аспірант кафедри державної політики та суспільного розвитку НАДУ, м. Київ
- Щегорцова В. М.* к.держ.упр., доц., доцент кафедри державного управління ХарРІ НАДУ, м. Харків

Наукове видання

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ
XXI СТОЛІТТЯ:
ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

ЗБІРНИК ТЕЗ
XVII МІЖНАРОДНОГО
НАУКОВОГО КОНГРЕСУ

27 квітня 2017 р.

*Видання здійснено за сприяння громадської організації
“Харківський університетський консорціум”*

Відповідальний за випуск к.держ.упр., доц. А. О. Кузнецов

Редактор	<i>М. М. Сорокун</i>
Комп'ютерна верстка	<i>К. І. Кохно</i>
Дизайн обкладинки	<i>К. І. Кохно</i>

Підписано до друку 18.04.2017. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Гарнітура тип Century Schoolbook. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 31,08.
Обл.-вид. арк. 31,2. Тираж 200 прим.

Викладені в тезах думки та пропозиції не обов'язково збігаються з точкою зору редакційної колегії. Відповідальність за достовірність інформації в тезах, точність назв, прізвищ і цитат несуть автори. Видавництво зберігає право на незначну літературну редакцію текстів та скорочення зі збереженням авторського стилю. Надані матеріали не повертаються і не можуть бути надруковані в інших наукових журналах. У разі виявлення плагіату відповідальність несуть автори наданих матеріалів.

Видавництво Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України “Магістр”.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1654 від 19.01.2004 р.
61001, м. Харків, просп. Московський, 75, тел. (057) 732-32-55,
електронна адреса: ond41@ukr.net

Віддруковано з оригінал-макета у друкарні “Тім Паблїш Груп”
61135, м. Харків, просп. Гагарина, 129, тел. (057) 755-38-01,
e-mail: tpgtim@gmail.com
www.tpg.in.ua